Bertolt Brecht

Bütün Oyunları

Açıklamalı Berlin ve Frankfurt
Baskılarından
Yayına Hazırlayanlar
Werner Hecht
Jan Knopf
Werner Mittenzwei
Klaus-Detlef Müller

Türkçeye Çevirenler
Ahmet Cemal
Aziz Çalışlar
Yücel Erten
Özdemir Nutku
Filiz Ofluoğlu
Yılmaz Onay
Ayşe Selen

Bertolt Brecht

Cilt 4

Mezbahaların Kutsal Johanna'sı
Kuraldışı ve Kural
Ana (1933)
Ana (1938)

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ
Kayıt No 21327
Tasnif No 832.91

Türkçesi
Yılmaz Onay *(Mezbahaların Kutsal Johanna'sı)*
Ayşe Selen *(Kuraldışı ve Kural - Ana)*

MitosBOYUT Yayınları
TEM Yaşam Yayıncılık Ltd. Şti.

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

Danışman: Manfred Nössig

Copyright Hakları:
Oyunlar: © Suhrkamp Verlag, Frankfurt - Main, 1988.
Açıklamalar: © Aufbau Verlag Berlin - Weimar ve Suhrkamp Verlag, 1988.

Türkiye Yayın Hakları:
© TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti. (MitosBOYUT Yayınları), 1997.

ISBN 975.8106. 39. 7
Basım Tarihi: Ekim/1999
Baskı: Pastel Matbaası, Topkapı-İstanbul
Cilt: Yeni Güven Ciltevi, Topkapı-İstanbul (Tel. 212 / 567 69 20)

MitosBOYUT Yayınları
TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.
Ağa Çırağı Sok. 7/2; Gümüşsuyu - 80090 İstanbul
Tel. (212) 249 87 37-8; Faks. (212) 249 02 18

İÇİNDEKİLER

Oyunlar

Mezbahaların Kutsal Johanna'sı 7
Kuraldışı ve Kural 109
Ana (1933) 131
Ana (1938) 187

Açıklamalar

*Mezbahaların K. Johanna'sı*na ait Açıklamalar 251
Temel Metin 253
Tarihçe 253
Metnin Oluşum Öyküsü 253
Metin Yazımları 258
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 264
Satır Açıklamaları 267
Kuraldışı ve Kural'a ait Açıklamalar 275
Temel Metinler 277
Tarihçe 277
Metnin Oluşum Öyküsü 277
Metin Yazımları 280
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 282
Satır Açıklamaları 283
Ana'ya ait Açıklamalar. 287
Temel Metinler 287
Tarihçe 287
Metnin Oluşum Öyküsü 287
Metinl Yazımları 291
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 297
Satır Açıklamaları 304

Brecht'in Yazıları, Notları 311
Mezbahaların Kutsal Johanna'sı 313
Kuraldışı ve Kural 321
Ana 323

Yayınevlerinin Notları
Alman-Suhrkamp Yayınevi'nin Notu 413
MitosBOYUT Yayınevi'nin Notu 414

MEZBAHALARIN KUTSAL JOHANNA'SI

(Die heilige Johanna der Schlachthöfe)

Oyun

Türkçesi
Yılmaz Onay

Çalışmaya katılanlar[4]: Hans Hermann Borchardt, Emil Burri, Elisabeth Hauptmann.

Onüçüncü Deneme[5]: *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı*, Faustik insanın[11] günümüzdeki evresini gösterme savındadır. Oyun, Elisabeth Hauptmann'ın *Happy End* oyunundan ortaya çıktı. Ayrıca kimi klasik modeller ve üslup ögeleri de kullanılmıştır. Belli olaylar, onlara tarihsel açıdan uyan biçim içinde işlendi. Böylece yalnız o olaylar değil, onların edebi-teatral kavranış biçimi de sergilenmek istendi.

KİŞİLER[6]:

•Johanna Dark[12], Kara Hasırşapkalar'ın[13] Teğmeni. •Pierpont Mauler[14], Et Kralı. •Cridle, Graham, Lennox, Meyers – Et Fabrikatörleri. •Sullivan Slift, Mauler'in Simsarı. •Ustabaşı, •Delikanlı (İşçi). •Bayan Luckerniddle. •Gloomb, İşçi. •Garson. •Bir Simsar. •Paulus Snyder, Kara Hasırşapkalar'ın Binbaşısı& •Mulberry, Ev Sahibi. •Jackson, Kara Hasırşapkalar'ın Üyesi. •Kara Hasırşapkalar'dan Bir Kız (Martha). •İki Dedektif. •İki İşçi Lideri. •İki Çalgıcı. •İşçiler. •Gazeteci Çocuklar. •Kara Hasırşapkalar. •Mezbahacılar[15] (Kesiciler). •Toptancılar. •Simsarlar. •Celepler (Besiciler). •Küçük Spekülatörler. •Yoksullar. •Gazeteciler. •Johanna'nın Duyduğu Sesler.

1

ET KRALI PİERPONT MAULER NEW YORK'DAKİ DOSTLARINDAN BİR MEKTUP ALIR

Chicago, Mezbahalar

MAULER *(Bir mektup okur)* "Sevgili Pierpont, et piyasasının kısa süre önce tıkandığı iyice belli oldu. Güneydeki gümrük duvarları da tüm çabalarımıza karşın delinemiyor[16]. Bu yüzden sevgili Pierpont, et piyasasından uzak durman tavsiye edilir." New York'daki sevgili dostlarımdan bugün bu işareti aldım. İşte bizim ortak geliyor.
(Mektubu saklar)

CRİDLE
Bu surat ne, sevgili Pierpont?

MAULER
Hatırlıyor musun Cridle, birkaç gün önce
Mezbahayı geziyorduk hani, akşam üstüydü
Bizim yeni kesim makinesinin önünde,
Hatırladın mı Cridle o sarı öküzü
Nasıl koskocaman ve kayıtsız bakarak gökyüzüne
Bıçak darbesini bekliyordu: Banaydı o bakış sanki.
Ah Cridle ah, işimiz çok kanlı bizim.

CRİDLE
Hâlâ o eski zayıflık ha, Pierpont?
Kesicilerin devi, mezbahalar kralı,
Önünde mezbahacıların titrediği, sen,
Bir sarı öküz için sızlanıyorsun öyle mi?
Söyle şunu n'olur, kimseye değil bana.

MAULER
Ah sadık Cridle!
Hiç gitmemeliydim mezbahaya!
Bu işe girdim gireli, yedi yıldır yani,
Hiç gitmedim, Cridle, dayanamıyordum,
Bugünden tezi yok, bırakıyorum bu kanlı işi.

Sen al en iyisi, hissemi sana vereyim
En ucuza, çünkü senin kadar
Bu işin içinde pişmiş kişi, yok başka.

CRİDLE

Mesela kaça?

MAULER

Bizim gibi eski dostlar arasında
Pazarlık olacak değil ya.
De ki on milyona!

CRİDLE

Şu her bir kutu et için rekabet eden
Fiyat düşürüp pazarı çökerten
Kendisi batmazsa bizi batıracak Lennox
Olmasa, fazla sayılmaz istediğin para.
Ama o batmadıkça, ki bir tek sen batırabilirsin,
Kabul etmem teklifini. Otur çalıştır
O cin fikirli[17] beynini.

MAULER

Ah Cridle, o öküzün inlemesi
Yüreğimde gömülü kalamaz artık. Öyleyse
Bu Lennox'un batması şart, çünkü
İyi adam olmak istiyorum ben
Cani değil. Gel Cridle, sana
Söyleyeyim, Lennox'u hızla batırmak için
Ne yapman gerek. Ama sonra
Bana acı veren bu işi al üstümden.

CRİDLE

Lennox batarsa, tamam.
(İkisi çıkar)

2

BÜYÜK ET FABRİKALARININ ÇÖKÜŞÜ

Lennox'un et fabrikasının önünde.

İŞÇİLER

Lennox et fabrikalarının 70000 işçisiyiz biz, ve
Bir gün daha çalışamayız, bu düşük ücretlerle.

Dün yine birden kesilmişken günlüklerimiz
Bugün ilan asmışlar, verdiğimiz
Ücreti beğenmeyen gider, diye.
Gidelim biz de öyleyse, ama hep birlikte
Tükürsünler bu her gün azalan ücrete.
(Sessizlik)
Gına geldi zaten bu iğrenç işten
Fabrika cehennem ve yalnızca
Chicago'nun korkunç soğuğuydu
Bizi burada tutan. Ama şimdi
Oniki saat çalışsak da, ne kuru ekmek
Ne bir pantolon bile alamayacaksak
Bırakırız daha iyi
Gebereceksek de.
(Sessizlik)
Ne sanıyorlar bizi? Öküzler gibi
Her şeye razı olup bekleyecek miyiz?
Onların eblehi miyiz biz?
Gebeririz daha iyi! Şimdi ve şu anda
Bırakıp gidiyoruz.
(Sessizlik)
Saat altı oldu, açsanıza!
Niye açmıyorsunuz hâlâ, caniler! Sizin
Öküzleriniz gelmiş bekliyor, kasaplar, açın!
(Kapılara vururlar)
Bizi unuttular mı ne?
(Gülüşmeler)
Açın! Sizin
Bok çukurunuza, pis mutfağınıza
Girmek istiyoruz, zengin
Sofralarına o rezil etinizden
Pişirmek için.
(Sessizlik)
Son ücretin de altına
İnilemez, zaten çok düşük, on saatlik
İş gününün üstüne çıkılamaz–

BİR ADAM *(Oradan geçmekte)*
Ne bekliyorsunuz siz? Lennox
Fabrikayı kapattı, haberiniz yok mu?
(Gazeteci çocuklar sahneden geçer)

GAZETECİ ÇOCUKLAR Et Kralı Lennox, fabrikasına kilit vurmak zorunda kaldı! 70000 işçi aşsız işsiz ekmeksiz! M. L. Lennox, ünlü et kralı ve insan dostu Pierpont Mauler ile girdiği acımasız rekabet savaşının kurbanı!

İŞÇİLER

Yuh olsun!
Cehennem bile
Bize kapanıyor!
Bittik biz. Kanlı Mauler
Bizi sömürenin gırtlağını sıktı
Boğulan biziz!

P. MAULER

Sokakta

GAZETECİ ÇOCUKLAR Chicago Tribune öğlen baskısı! Et kralı ve insan dostu P. Mauler, dünyanın en büyük ve en pahalı hastanelerinin, P. Mauler Hastanelerinin[18], açılışını yapacak! *(P. Mauler, iki adamla birlikte geçer)*

SOKAKTAKİ BİRİ

Bu P. Mauler. Yanındakiler kim acaba?

ÖTEKİ

Onlar da dedektifler. Bir saldırıya uğramasın diye korumalığını yapıyorlar.

MEZBAHALARIN ACIKLI FERYADINA TESELLİ SUNMAK İÇİN, KARA HASIRŞAPKALAR BİNALARINDAN ÇIKIYORLAR. JOHANNA'NIN İLK DERİNLERE İNİŞİ[19].

Kara Hasırşapkalar'ın binası önünde.

JOHANNA *(Kara Hasırşapkalar'ın bir özel görev birliğinin başında)*

Kanlı kargaşanın karanlık çağında
Bu düzensizlik düzeninde
Hesaplı anarşide
İnsansız insanlıkta

Huzursuzluğun bitmek bilmediği kentlerimizde bizim[20]:
İşte mezbahaya benzeyen böyle bir dünyaya
Şiddet tehlikesi var dendiğinde
Cahil halk kaba kuvvet kullanarak
Kendi iş aletini kırmasın
Ekmek teknesini tepmesin
Diye işte yine geldik
Tanrıyla.
Pek anılmıyor artık adı
Eğer kötü anılmazsa
Ve giremez olmuş
Kentlerin günlük hayatına. Oysa:
En alttakilerin tek kurtarıcısı!
Bu yüzden çalsın dedik
Davullarımız onun adına
Ve girsin Tanrımız yoksul semtlere
Sesi çınlasın mezbahalarda.
(Kara Hasırşapkalar'a)
Bu çabamız bizim, kendi içinde
Son ve bir başka. Yani son çaba
Çatırdayan dünyada. Onu yeniden yükseltmek için, hem de
En alttakilerin omuzunda.
(Trampet çalarak yürürler)

KARA HASIRŞAPKALAR MEZBAHALARDA SABAHTAN AKŞAMA ÇALIŞTILARSA DA AKŞAM ERDİĞİNDE HEMEN HİÇBİR ŞEY BAŞARAMAMIŞLARDI.

Lennox'un et fabrikaları önünde.

BİR İŞÇİ Et piyasasında yine büyük bir vurgun dönüyormuş. O geçene kadar biz de istimi kesip bekleyeceğiz besbelli.

BİR İŞÇİ Bürolarda ışık var. Kârın hesabını yapıyorlar.

(Kara Hasırşapkalar gelir. Üstünde, "Geceleme 20 cent," "Kahve dahil otuz cent", "Sosis 15 cent" yazılı bir pankart açarlar)

KARA HASIRŞAPKALAR *(Şarkıyla)*
Kulak verin, kulak verin[21]!
Boğulan adam, görüyoruz seni

Duyuluyor imdat çığlığın
Ey kadın görüyoruz el edişini.
Arabalar dursun, yolu kapatın!
Boğulan ahali, geliyoruz bak, haydi cesaret!
Batan adam, sen
Gör bizi, ah, gör bizi kardeş, batıp gitmeden!
Yemek getirdik sana
Unutmadık baksana
Açıkta kaldığını.
Faydasız, deme sakın, değişecek bu yazgı
Dünyadaki haksızlık kalamaz böyle
Eğer herkes bizimle birlikte yürürse
Ve yardıma koşmak olursa tek kaygı.
Tanklar toplar seferber olacak
Uçaklar da uçuşa geçsin
Savaş gemileri denize açılacak
Bir tabak çorbayı fethetmeye, senin için.
Çünkü siz ey yoksullar
Büyük bir ordusunuz!
Öyleyse tüm insanlar
Size vermeli omuz!
İleri marş! Esas duruş! Hücum için silah başına!
Haydi cesaret, boğulan ahali, geliyoruz baksana!

(Daha şarkı sırasında Kara Hasırşapkalar moral bildirileri olan "Cihat Çağrısı"nı [22] *ve kaşık, tabak ile çorbayı dağıtırlar. İşçiler teşekkür ederek Johanna'nın konuşmasını dinlemeye geçerler)*

JOHANNA Bizler aziz Tanrının askerleriyiz. Şapkalarımıza bakarak bize Kara Hasırşapkalar da derler. Nerede huzursuzluk varsa, şiddet tehlikesi başgöstermişse, insanların unuttuğu Tanrıyı hatırlatmak ve onların ruhlarını yine Tanrıya kavuşturmak için, trampetlerimiz ve sancağımızla oraya koşarız. Asker sayıyoruz kendimizi, çünkü biz bir orduyuz ve yürüyüşlerimizde, bizi aşağı çekmek isteyen güçlerle, yani suç ve yoksullukla savaşmak zorundayız. *(Kendisi de çorba dağıtmaya başlar)* Evet, şimdi şu sıcak çorbayı bir için, bakın her şey nasıl bambaşka görünecek, ama size bu çorbayı nasip edeni de birazcık düşünmeyi ihmal etmeyin lütfen. Hah, işte şöyle bir düşünürseniz göreceksiniz ki tek çözüm şuradadır: Yukarıya, hep yukarıya, aşağıya birinci olmak, aşağıda değil. Görüyorsunuz işte, yeryüzünde mutluluk peşinde koşmak neymiş.

Hiçbir şey. Yağmuru nasıl hiç kimse yapmadığı halde kendiliğinden yağıyorsa, felaket de öyle gelir[23]. Evet bütün bu felaketiniz nereden geliyor?

ÇORBA İÇEN BİRİ Lennox & Co.'den.

JOHANNA Bay Lennox şu sırada sizden daha büyük sıkıntılar içindedir belki. Sizin kaybettiğiniz ne ki? Onun kaybettiği milyonları bulur!

BİR İŞÇİ Çorbanın yüzünde yağ pek görünmüyor, ama bolca sağlıklı su var, üstelik cömertçe kaynatılmış.

BAŞKA İŞÇİ Kesin sesinizi be, ağız şapırdatmayı bilirsiniz ama! Şu ilahi sese kulak versenize. Çorba da gidecek elden yoksa.

JOHANNA Bir dakika! Sevgili dostlar, niçin yoksulsunuz acaba?

İŞÇİLER Sen bir zahmet anlatıversen.

JOHANNA Söyleyeyim: Dünya nimetlerinden nasibinizi almadığınız için değil – ona herkes erişemez –, ama daha yükseğini duyamadığınız için. Bu yüzden yoksulsunuz. O peşinden koştuğunuz aşağı zevkler, işte bir kaşık çorba, güzel evler, yok sinema filan, bütün bunlar çok kaba bedensel zevkler; ama Tanrı kelamı çok daha ince, içten ve süzülmüş bir zevktir; belki kaymaktan daha tatlı bir şey düşünemiyorsunuzdur, oysa işte Tanrı kelamı çok daha tatlıdır, ah, o öyle tatlıdır ki! Süt ve bal tadındadır[24] ve onun içinde insan kendini altın ve mermerden[25] bir sarayda gibi hisseder. Ey inançsızlar, gökte uçan kuşlar işyeri peşinde mi koşuyorlar ve tarlalardaki lale[26] işsiz değil midir, ama Tanrı onları doyuruyor, çünkü onlar onun lütfuna şükrediyorlar[27]. Hepiniz erişeceksiniz!? İşte tam burada biz Kara Hasırşapkalar size soruyoruz: Yükselmek için insan neye sahip olmalı?

İŞÇİLER Kolalı yakaya[28].

JOHANNA Hayır, kolalı yakaya değil. Belki dünyada ilerlemek için kolalı yaka gerekiyordur, ama Tanrı önünde insanın boynunun etrafını çok daha öte bir şey, çok başka bir nur sarmalı, oysa sizin bu anlamda bir lastikli yakanız[29] bile yok, çünkü içinizin derinindeki insanı hepten boşlamışsınız siz. Ve nasıl yükselmek istiyorsunuz, daha doğrusu sizin o idraksizliğinizle "yüksek" dediğiniz yere nasıl varmak istiyorsunuz, kaba kuvvetle! Sanki, kaba kuvvet, yakıp yıkmaktan başka bir şey sağlarmış gibi. Direnirseniz dünya cennet olacak sanıyorsunuz. Ama işte söylüyorum size: Direnmek cenneti getirmez, sadece kargaşa çıkarır.

(Bir işçi koşarak gelir)

İŞÇİ

Bir işyeri açılmış şimdi!
Karşıdan el ediyor sanki
Beşinci kombinada!
Bir cehennem deliği herhalde.
Koşun!
(Üç işçi çorba dolu tabağı bırakıp kalkar dışarı fırlarlar)

JOHANNA Heey, nereye koşuyorsunuz siz? Tanrıdan söz ediliyor burada! Duymak istemiyorsunuz! Öyle mi?

KARA HASIRŞAPKALAR'DAN BİR KIZ Çorba bitti.

İŞÇİLER

Çorba bitiverdi
Yağı yoktu, azıcıktı
Ama hiç yoktan iyiydi.
(Hepsi dönüp kalkarlar)

JOHANNA Evet, ama oturun biraz, sorun değil, çünkü semavi çorba tükenmez.

İŞÇİLER

Ne zaman açacaksınız
Et çukurlarınızı
İnsan kasapları!
(Toplaşmalar olur)

BİR ADAM

Evimin borcu n'olacak[30], güzel rutubetli
Oniki nüfus barınıyor. Ondört
Taksit ödedim, sonuncu taksit geldi:
Sokağa atıyorlar bizi, artık bir daha
Sarı yosunlu o toprak zemine basamayacağız
Ve soluyamayacağız asla
O leş gibi havasını, alıştığımız.

İKİNCİ BİR ADAM *(Bir grup içinde)*

Kürek gibi ellerimizle öylece kaldık
Ve yük arabası ensemizle, satışa çıkardık
Elimizi, ensemizi, alın işte
Ama almıyor kimse.

İŞÇİLER

Ve kullandığımız aletler, bir yığın
Buharlı çekiçler, vinçler,
Ardında kilitli duvarların!

JOHANNA Ne oluyor yani? Hepsi dönmüş gidiyor! Heey, yediniz içtiniz, afiyet olsun, teşekkürler. Peki şimdiye kadar niye durup dinlediniz?

BİR İŞÇİ Çorba için.

JOHANNA Devam. Şarkıya başla!

KARA HASIRŞAPKALAR *(Şarkıyla)*

Girin kavganın içine[31]
Kargaşa nerede büyükse.
Şarkınızı haykırın! Evet henüz gece.
Ama haykırarak gelecek sabah yarın!
Ve yakında size de ulaşacak Hazreti İsa!

ARKADAN BİR SES Mauler'de açık işyeri varmış hâlâ!

(İşçiler, içlerindeki az sayıda kadın işçiler de dahil, çıkarlar)

JOHANNA *(Bozuk)*

Çalgıları toplayıp kaldırın.
Çorba biter bitmez nasıl gittiklerini gördünüz mü?
Bir tabağın kenarından
Daha yükseğe çıkmak imkânsız[32]. Avucunun içinde
Olmayana inanmıyor kimse – o da
Avucuna inanıyorsa. Her dakika
Daha güvensiz yaşarken
Doğrulup yükselebilirler mi
Yerin dibinden? Yalnızca
Açlıkları gelişmiş. Onları artık
Etkilemez hiçbir şarkı, bu derinlikte
Hiçbir kelam ulaşmaz onlara.
(Çevresindekilere) Biz Kara Hasırşapkalar, elimizdeki kaşıklarla aç bir kara parçasını doyuracağımızı sanıyoruz.

(İşçiler geri döner. Uzakta bağırışlar)

İŞÇİLER *(Önde)* Bu bağırış çağırış ne? Mezbahalardan bu yana bir insan seli gelmekte!

SESLER *(Arkadan)*

Mauler de, Cridle de kapatmış!
Mauler Fabrikaları işçiyi dışarı atmış!

AKIN AKIN DÖNEN İŞÇİLER

İş diye koşarken biz, yarı yolda
Bir yığınla karşılaştık, şaşkın
İşten atılmışlar ve
Bize soruyorlar, iş var mı diye.

İŞÇİLER *(Önde)*

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

Felaket! Bir yığın da o yandan geliyor işte
Görmemek mümkün değil! Mauler de
Kapatmış. Peki biz nereye?

KARA HASIRŞAPKALAR *(Johanna'ya)* Bizimle gel. Islandık donduk soğuktan, bir şeyler yiyelim.

JOHANNA Ama bütün bu olanların suçlusu kim, öğreneceğim.

KARA HASIRŞAPKALAR
Sakın! Sen karışma! Kulağını
Şişirirler yoksa. Yalnızca bayağı
Şeyleri duyar onlar! O haylaz takımı!
Çalışmayı sevmez, tıkınmak ister doğuştan
Ama her çeşit yüksek duyguya tok karnı!

JOHANNA Hayır, bilmem gerek. *(İşçiler'e)* Söyleyin hele, niye koşturup duruyorsunuz da işiniz yok?

İŞÇİLER
Kanlı Mauler, haris Lennox'la kapıştı
Aç kalan biz olduk.

JOHANNA
Bu Mauler nerede bulunur?

İŞÇİLER
Hayvan pazarlığı yapılan şu binada,
Hayvan borsası derler ona.

JOHANNA
Oraya gidiyorum peki
Öğrenmem gerek her şeyi.

MARTHA *(Kara Hasırşapkalar'dan bir kız)*
Karışma sen bu işe! Çok soran
Çok cevap alır.

JOHANNA
Hayır, kimmiş Mauler bir görelim, bu sefaleti
Doğuran.

KARA HASIRŞAPKALAR
Öyleyse geleceğin karanlık, Johanna.
Bu dünyanın hırgürüne karışma!
Karışan, içinde bulur kendini
Yitirir iffetini hızla. Ardından
Her şeyi donduran soğukta tükenir
Kendi küçük sıcaklığı. Koruyucu
Sobaya kaçan iyilik, terk eder onu.
Adım adım

Aradığın cevabın peşine düşe düşe
Yiter gidersin pislikte!
Çünkü dikkatsiz soru soranın ağzına
Yalnızca pislik doldururlar.

JOHANNA Öğrenmem gerek, o kadar!
(Kara Hasırşapkalar çıkar)

3

PİERPONT MAULER BAŞKA BİR DÜNYANIN SOLUĞUNU DUYAR

Hayvan Borsası Önünde.

(Johanna ile Martha aşağıda beklerken, yukarıda et fabrikatörleri Lennox ile Graham konuşmaktadır. Lennox'un benzi uçmuştur)

GRAHAM
Ah iyi kalpli Lennox, o alçak Mauler
Fena vurdu seni! O yaratığın
Yükselişi önlenemez, ona göre
Bir maldır doğa, satılıktır hava bile.
Midemizdekini bize tekrar satar.
Yıkılan binalardan faiz, kokmuş etten
Para yapar, taş fırlatsan ona
Alır o taşı çevirir paraya, ondaki
Para hissi öylesine dizginsiz, bu
Doğa ucubesi öylesine doğal ki,
Kendinden de gizleyemez o bunu.
Biliyorsun: Yufka yüreklidir ve para sevmez
Yoksul görmeye dayanamaz, gözüne uyku girmez.
Öyleyse boğuk bir sesle yaklaş ona
Ve de ki: Mauler, gör halimi, gör de
Çek elini gırtlağımdan, ihtiyarlığını düşün.
Ürkecektir emin ol. Belki: Ağlar bile.

JOHANNA *(Martha'ya)*
Bir tek sen Martha, benimle geldin
Buraya kadar. Oysa ötekilerin

Dudaklarında bir uyarı, bırakıverdiler
Beni, olmayacak işler yapmışım sanki – ne garip
Bir uyarı. Sağ ol Martha.

MARTHA

Ben de uyardım seni Johanna.

JOHANNA

Ama benimlesin.

MARTHA

Peki Johanna, tanıyacak mısın onu?

JOHANNA

Anlarım ben, anlarım.
(Cridle çıkar gelir)

CRİDLE

Evet, Lennox, fiyat indirme bitti
Sen de bittin, kapıları kapatıp bekliyorum ben
Piyasa düzelsin. Mezbahalar yıkanırken
Bıçaklar yağlanacak, şu yeni kesim makinelerinden
Koyacağım, onlar sayesinde epey bir
İşçi maliyetinden kurtulacağım[1].

GRAHAM

Rezil bir zaman!
Piyasa çölleşmiş, mal bolluktan taşıyor.
En parlak döneminde ticaret, çökmüş durumda.
Çoktan tıkanmış piyasa için kapışarak
Kendiniz indirip bok ettiniz fiyatları. Mandalar da
Ot için tepişirken böyle teper geçerler tüm otlağı.
(Mauler, simsarı Slift ile bir grup kesicinin arasında çıkar gelir. Arkasında dedektifler)

KESİCİLER

Şimdi mesele ayakta kalıp batmamakta!

MAULER

Lennox batırıldı. *(Lennox'a)* Kabul et, yoksun sen.
Eh, şimdi Cridle, anlaşmamıza göre
Mezbahayı devralacaksın hemen
Lennox artık yok işte.

CRİDLE

Evet, Lennox battı ama, piyasa da
Batmış durumda, öyleyse Mauler
Kendi hisselerin için on milyon dolar'ın altına ineceksin!

MAULER

Ne? Fiyat burada
Anlaşmada yazılı! Sen söyle Lennox, bak işte
Bu bir mukavele, bu da fiyat değil mi açıkça?

CRİDLE

Piyasa iyiyken yapılmış bir mukavele!
Kötü piyasa şartı da anlaşmada var mı?
Kimse tek konserve satın almazken
Bir mezbahayla ne yapacağım ben?
Şimdi anlıyorum kesilen öküze
Niçin bakamaz olmuşsun: Eti artık
Para etmiyor da ondan!

MAULER

Hayır, hayır, kalbim
O mahlukun feryadına eğildi!

GRAHAM

Ooo, koca Mauler, şimdi fark ettim
Senin eylemindeki yüceliği, kalbin bile
Amma uzak görüşlü!

LENNOX

Mauler, acaba seninle bir kez daha...

GRAHAM

Kalbinden vur onu Lennox! Kalbinden!
Hassas bir çöplüktür orası!
(Lennox, Mauler'in göğüs boşluğuna bir yumruk atar)

MAULER Ahh!

GRAHAM Gördün mü? Kalbi varmış demek!

MAULER

Eh Freddy, ben de Cridle'le bağlıyorum, senden
Bir tek kutu et bile almayacak, değil mi ki
Yumruk attın bana.

GRAHAM

Bu olmaz Pierpy! Özel hayatı
İşe karıştırmaktır bu.

CRİDLE Tamam Pierpy, zevkle. Anlaştık gitti.

GRAHAM 2000 işçim n'olacak Mauler?

CRİDLE Sinemaya gönder onları, sinemaya! Yalnız Pierpy, eski anlaşma geçerli değil. *(Bir küçük defterde hesap yapar)* Hisseni bana devretmen için anlaşma yaptığımızda, hisselerin değeri 390'dı, üçte biri senin, üçte biri benim. Seninkileri 320'den verecektin bana, o zaman için ucuzdu yani. Oysa şimdi piyasa

tıkandığı için, hisseler 100'e düştü; sana borcumu ödeyebilmem için hisseleri satmam gerek. Bunu yapmaya kalksam 70'e düşer üstelik. Neyle ödeyeceğim borcumu? Biterim ben.

MAULER

Bana böyle dersen Cridle, sen batmadan hemen
Paramı tahsil edip kurtarmak
Zorunda kalırım, değil mi?
İnan Cridle, öyle dokundu ki
Ter bastı beni. Sana en fazla
Altı gün mühlet! Ne diyorum ben? Beş gün.
Senin durumuna göre.

LENNOX Mauler, bana bak.

MAULER Haa Lennox, sen söyle sahi, mukavelede kötü zamanlar diye bir madde var mı?

LENNOX Yok. *(Lennox çıkar)*

MAULER *(Arkasından bakarak)*

Öyle görünüyor ki, sıkıntıya düştü
Ve ben, iş hayatı böyle işte (olmaz olsun!)
Fark etmedim! Ah, hayvanca işler bunlar!
Tiksiniyorum Cridle.
(Cridle çıkar. Bu arada Johanna dedektiflerden birine işaret edip bir şeyler söylemiştir)

DEDEKTİF Bay Mauler, orada birileri sizinle görüşmek istiyor.

MAULER

Bağırsakları deşilmiş bir kesim, değil mi? Herkesin imrendiği?
Ve dehşet saçarak, ha? Kimseyle
Görüşemem şimdi.

DEDEKTİF Kara Hasırşapkalar Kurumundan gelmişler.

MAULER Ne kurumuymuş bu?

DEDEKTİF Çok dallı budaklı, geniş katılımlı bir kurum ve "Aşağı tabakalar, sevgili Tanrının askerleri," diyerek çok saygı duyuyorlar.

MAULER

Duymuşluğum var. Garip bir isim:
Sevgili Tanrının askerleri.. Neyse,
Benden istedikleri ne?

DEDEKTİF Sizinle görüşmek istiyorlarmış.

(Bu sırada borsada gürültü artar: Öküz başına 43, domuz başına 55, Sığır 59, vb)

MAULER

Peki, söyle onlara, görüşelim.
Ama şunu da ekle: Benim sorduklarım dışında
Hiçbir şey söylemek yok. Gözyaşı ya da şarkı,
Hele duygu sömürücü şamata, kesinlikle.
Haa, şunu da bilsinler ki, benden fayda bekliyorlarsa
Sakıncalı yanı olmayan iyi insanlar oldukları
Ve benden, elimde olmayanı talep etmeyecekleri
İzlenimini uyandırsınlar bende.
Bir şey daha: Benim Mauler olduğumu söyleme.
(Dedektif, Johanna'ya gider)

DEDEKTİF
Görüşecek sizinle, ama
Yalnızca o bir şey sorarsa
Cevabını verin.
(Johanna, Mauler'e gider)

JOHANNA Siz Mauler'siniz!

MAULER Ben değilim. *(Slift'i gösterir)* Mauler o.
(Johanna, Mauler'i gösterir)

JOHANNA Mauler sizsiniz.

MAULER Hayır, o.

JOHANNA Sizsiniz işte.

MAULER Ne biliyorsun[33]?

JOHANNA Çünkü en kanlı yüz sende.
(Slift güler)

MAULER Gülüyorsun Slift?
(Graham bu arada çıkmıştır)

MAULER *(Johanna'ya)* Gündeliğiniz kaç para?

JOHANNA Yirmi Cent ama yiyecek ve giyecek de var.

MAULER
İncecik giyecekler ve mutlaka yağsız çorba, ha Slift?
Peki, giyecekler incelmiş, çorba da yağsız olsun.

JOHANNA
İşçileri niçin dışarı atıyorsun, Mauler, niçin?

MAULER *(Slift'e)*
Kazanmadan çalışmaları
Ne tuhaf, değil mi? Böylesini göreceğim
Hiç aklıma gelmezdi, karşılıksız çalışacak
Hem de üzülmeden. Korku belirtisi de yok
Gözlerinde
Köprüaltı ya da sefalet korkusu.

(Johanna'ya)
Siz Kara Hasırşapkalar bir tuhafsınız.
Benden ne istediğinizi sormuyorum
Size. Aptal cani diyorlar benim için, biliyorum.
Kanlı Mauler, deyin peki, Lennox'u
Kendi işi için yok etti, içimizde[2]
Biraz iyi sayılan Cridle'e
Tuzak hazırladı. İşte cevabım:
İş aleminin raconu bunlar, sizi
Hiç ilgilendirmez. Ama başka bir konuda
Fikrinizi soracağım. Ben bu kanlı işi
Bırakmak istiyorum: Hepten. Çünkü
Bir süre önce, işte bu sizi ilgilendirir, bir öküzü
Kesilirken gördüm, öyle içim sızladı ki
Her şeyi bırakmak istedim, oniki milyonluk
Fabrika hissemi de sattım ona
On milyona. Şimdi bu
Tam size göre ve doğru değil mi?

SLİFT
Öküzü kesilirken gördü ve
O zavallı öküz yerine
Zengin Cridle'in kesilmesine
Karar verdi. Nasıl?
(Kesiciler güler)

MAULER
Gülün siz daha. Hiç ırgalamaz beni. Ağladığınızı da
Göreceğim sizin.

JOHANNA
Bay Mauler, mezbahaları niçin kapattınız?
Bunu bilmem gerek.

MAULER
Sırf kanlı olduğu için büyük bir işten
Elimi eteğimi çekmem, en büyük iş değil mi?
Söyleyin, doğru deyin, elbet hoşlandınız.
Ya da hayır, vazgeçin, biliyorum kabul, kimileri
Felakete uğradı bu yüzden, işlerini
Yitirdiler, biliyorum. Ama ne çare?
Kaldı ki, kötü insanlar, kaba güruh onlar, bırakın, söyleyin bana
Bu işten elimi çekmem
Doğru herhalde?

JOHANNA

Ciddi misin, değil misin, anlamadım ki.

MAULER

Kahrolası sesim değişik çıkıyor hep, bundan
Biliyorum ayrıca: Beni sevmedin
Bir şey söyleme.
(Ötekilere)
Sanki bir başka dünyanın esintisi geldi bana.
(Herkesin parasını alıp Johanna'ya verir)
Al bunu kızım, yoksullar için!
Ama bil ki, hiç borçlu hissetmiyorum kendimi
Uykun kaçmasın. Bu yardım niye peki? O da işte
Belki böyle her şeyden habersiz görünen yüzün hoşuma gitti de ondan
20 yaş yaşamış da olsan.

MARTHA *(Johanna'ya)*

İnanmıyorum, iyi niyetli değil
Kusura bakma Johanna, ben de ayrılıyorum buradan
Çünkü bence, bütün bunları gerçekten
Bırakman gerek senin de!
(Martha gider)

JOHANNA Bay Mauler, denizde bir damla bu. Onlara gerçekten yardım edemez misiniz?

MAULER

Çalışmanızı çok takdir ettiğimi söyle herkese ve keşke
Sizin gibiler daha çok olsa, diyor de. Ama
Yoksullara gelince, iş bildiğiniz gibi değil.
Kötü yaratıklar onlar. İnsanlar etkilemez beni
Masum değiller, kendileri kasap hepsi. Neyse
Bırakalım bunu.

JOHANNA Bay Mauler, mezbahalarda diyorlar ki, tüm bu sefaletin suçlusu sizmişsiniz.

MAULER

Öküzlere acırım ama insan kötü.
İnsanlar senin tasarına layık değil henüz.
Dünyanın değişebilmesi için önce
İnsan değişmeli[34].
Dur bir dakika.
(Slift'e fısıltıyla)
Bir kenarda yalnız yakala, para ver yine!
Sevdiğin yoksullar için hiç yüzün kızarmadan

Alabilirsin de, ama sonra izle, neler satın alacak!
Böyle olmazsa, ki ölmasın isterim, o zaman
Al götür onu
Mezbahaya ve sevdiği yoksulları
Göster ona, ne kötü ruhlu, hayvani, hain ve korkak
olduklarını
Ve suçun onlarda olduğunu.
Böylesi, işe yarar belki.
(Johanna'ya)
Bu benim simsarım Sullivan Slift, sana bir şeyler gösterecek.
(Slift'e)
Bana bak, başındaki kara şapkadan ve günde yirmi cent'ten
başka
Hiçbir şeyi yokken, böyle korkusuz olabilen
Kimselerin varlığına hiç dayanamam.

SLİFT *(Johanna'ya)*
Senin yerinde olsam hiç bilmek istemezdim
Ama illa istiyorsan, yarın buraya gel.

JOHANNA *(Mauler'in ardından bakarak)*
Hiç fena bir insan değil, davullarımızın
Aşağılık bataktan ürküterek kaçırdığı ve çağrıya
İlk kulak veren bu.

SLİFT[7] *(Giderken)*
Mezbahadakilere uymanı hiç tavsiye etmem
Aşağılık bir güruh onlar, aslında
Dünyanın pislik posası[35].

JOHANNA Görmem gerek.

4

SİMSAR SULLİVAN SLİFT, JOHANNA DARK'A
YOKSULLARIN KÖTÜLÜĞÜNÜ GÖSTERİR:
JOHANNA'NIN DERİNLERE İKİNCİ İNİŞİ.

Mezbahalar Bölgesi.

SLİFT
Şimdi Johanna, senin acıdıklarının
Ne kötü yaratıklar olduğunu

Göstereceğim sana ve acımanın
Ne kadar yersiz olduğunu.
(Bir duvar boyunca yürürler, duvarda "Mauler & Cridle, Et Fabrikaları" yazılıdır. Cridle adının üstüne çapraz çekilmiştir36. Küçük bir kapıdan iki adam çıkar. Slift ile Johanna ikisinin konuşmasını işitirler)

USTABAŞI *(Bir delikanlıya)* Dört gün önce biri, adı Luckerniddle, kaynatma kazanına düştü[37], biz makineleri durdurmakta gecikince feci şekilde dilimleme bıçaklarının içine kaydı; onun ceketiyle kasketi bunlar, al yok et. Askıda bir çengel işgal etikçe fena etki bırakıyor. Hemen yak onları en iyisi. Seni güvenilir biri olarak tanıdığım için bunlar sana emanet: Herhangi bir yerde ortaya çıkarlarsa ben işimden olurum. Tabii fabrika açılır açılmaz Luckerniddle'in yeri senin.

DELİKANLI Bana güvenebilirsiniz Bay Smith.
(Ustabaşı yine küçük kapıdan içeri girer)
Yazık adamcağıza, kim bilir şimdi jambon olarak dünyanın neresini boyladı, ama bu cekete de yazık, bayağı iyi durumda. Jambon amca nasıl olsa ambalajını giydi, cekete ihtiyacı yok artık, oysa benim çok işime yarar. Boşver be, aldım gitti.
(O ceketi giyer ve kendi ceketi ile kasketini gazeteye sarar)

JOHANNA *(Sarsılır)* Fena oluyorum.

SLİFT Dünya böyle işte. *(Delikanlıyı durdurur)* Bu ceketle kasketi nereden buldunuz? İş kazasında ölen Luckerniddle'indi bunlar.

DELİKANLI N'olur kimseye söylemeyin efendim. Hemen çıkarırım üstümden. Perişan durumdayım. 20 cent daha fazla verdiklerine kanıp suni gübre mahzenlerinde[38] kemik öğütme işine geçtim. Ciğerlerim orada kaptı hastalığı, gözlerim de iltihaplı, geçmiyor. O zamandan beri işgücüm azaldı, Şubat'tan bu yana yalnız iki kez iş bulabildim.

SLİFT Tamam, giydiklerin üstünde kalsın. Ama öğlen 7 numaralı kantine gel. Orada eğer Luckerniddle'in karısına bu kasketle ceketi nerden aldığını söylersen bir öğle yemeği var sana.

DELİKANLI Ama bu kadarı vahşet olmaz mı efendim?

SLİFT Eh, ihtiyacın yoksa sen bilirsin.

DELİKANLI Bana güvenebilirsiniz efendim.
(Johanna ile Slift yürümeye devam ederler)

BAYAN LUCKERNİDDLE *(Fabrika kapısında oturmuş yakınmakta)*
Hey içerdekiler, ne yaptınız kocama?

Dört gün önce işe giderken demişti ki:
Akşama sıcak bir çorba yap! O gün bugün
Eve gelmedi! Ne yaptınız ona, kasaplar!
Dört gündür burada gündüz gece soğukta
Dikilmiş bekliyorum, ne kocam geliyor geri
Ne de ondan bir haber var! Ama duyun işte
Onu görene dek bir adım atmayacağım burdan
Ve eğer ona bir şey yaptıysanız, vay halinize!
(Slift kadına yaklaşır)

SLİFT Kocanız bir yere gitti, Bayan Luckerniddle.

BAYAN LUCKERNİDDLE Şimdi de bir yere mi gitti?

SLİFT Size bir şey söyleyeyim Bayan Luckerniddle, o bir yere gitti ve sizin burada durup saçma sapan şeyler söylemeniz fabrika için hiç hoş değil. Bu yüzden, kanunen hiç gerekmediği halde size bir teklif getiriyoruz. Kocanızı aramaktan vazgeçerseniz, kantinimizde üç hafta bedava öğle yemeği yiyebilirsiniz.

BAYAN LUCKERNİDDLE Kocama ne oldu, bilmek istiyorum.

SLİFT Söylüyoruz ya size: Frisco'ya gitti.

BAYAN LUCKERNİDDLE Frisco nereymiş, hiçbir yere gitmedi işte, onun başına bir şey getirdiniz, gizlemeye çalışıyorsunuz.

SLİFT Eğer böyle düşünüyorsanız, Bayan Luckerniddle, fabrikadan öğle yemeği yiyemezsiniz, ama fabrika aleyhine dava açmanız mümkün elbette. Yalnız, bunu yapmadan önce iyice bir düşünün derim. Yarın benimle kantinde görüşebilirsiniz.
(Slift, Johanna'ya döner)

BAYAN LUCKERNİDDLE Kocama kavuşmak zorundayım. Ondan başka kimsem yok.

JOHANNA
Asla gelmeyecek.
Aç bir insan için yirmi öğle yemeği
Büyük şeydir elbet, ama
Daha büyüğü de vardır işte.
(Johanna ile Slift devam ederler. Bir fabrika kantininin önüne gelirler. Orada pencereden içeriye bakan iki adam görürler)

GLOOMB Bak, benim elimi levha kesme makinesine kaptırmama sebep olan postabaşı orada oturmuş tıkınıyor. Öyle bir şey yapacağız ki, bizim sırtımızdan bu tıkınması son olacak. Sendeki sopayı ben alayım, benimki bakarsın kırılıverir.

SLİFT Dur burada. Ben onunla konuşacağım. O geldiğinde, iş ara-

dığını söyleyeceksin. Gör bakalım ne mene yaratıklar bunlar. *(Gloomb'a gider)* Başınıza bir bela çıkarmadan önce, öyle görünüyor çünkü, size iyi bir teklif yapmak istiyorum.

GLOOMB Şimdi hiç vaktim yok beyim.

SLİFT Yazık, sizin yararınıza olacaktı.

GLOOMB Kısa kesin öyleyse. Şu domuzu kaçırmayalım. Yalaklığını yaptığı bu insan düşmanı sistemin bedelini alacak bizden.

SLİFT Size daha faydalı bir teklifim var. Fabrikada müfettişim ben. Sizin makinenin boş kalması hiç hoş değil. Özellikle siz bu parmaklarınız yüzünden çok gürültü çıkardığınız için o tehlikeli işe pek kimse yanaşmıyor. Oysa o işe birini bulsak iyi olacak. Eğer siz bulursanız, biz de sizi yeniden işe almaya hazırız, hatta daha hafif ve ücreti daha yüksek bir işe. Belki de o postabaşının yerine. Sizi tuttu gözüm. O içerdekiyse tam da son günlerde sevilmez oldu. Anlıyorsunuz. Ama elbet siz de hızlı çalışmayı sağlamak için gayret etmek zorundasınız, özellikle o pek güvenli olmayan –itiraf etmeli bunu – levha kesme makinesine bulacağınız biriyle. Örneğin karşıda bir kız var, iş arıyor.

GLOOMB Bu söylediklerinize güvenebilir miyim yani?

SLİFT Evet.

GLOOMB Şu karşıda duran kız, ha? Biraz güçsüz gibi görünüyor. O iş çabuk yorulanlara göre değil. *(Ötekine)* Düşündüm de, bu işi yarın akşam yapalım, diyorum. Karanlıkta daha keyifli olur. Yarın görüşmek üzere. *(Johanna'ya gider)* İş arıyormuşsunuz.

JOHANNA Evet.

GLOOMB Gözleriniz iyi görür mü?

JOHANNA Hayır. Geçen yıl suni gübre mahzeninde kemik öğütmede çalıştım, orada ciğerlerim hastalandı, gözlerimde de sürekli iltihap var. O zamandan beri çalışma gücüm çok azaldı. Şubat'tan bu yana işsizim. İyi bir iş mi var?

GLOOMB Evet evet, iş iyi. Sizin gibi güçsüzlerin de yapabileceği türden.

JOHANNA Gerçekten başka bir iş olamaz mı? O makine çabuk yorulanlara göre değilmiş, diye duydum da. Ellerine hakim olamayınca bıçaklara kaptırıyorlarmış.

GLOOMB Hiç ilgisi yok. Ne rahat bir iş olduğunu görüp şaşarsınız. Bu makine için nasıl böyle yalanlar uyduruyorlar diye kendi kendinize sormadan edemezsiniz.

(Slift güler ve Johanna'yı çekip uzaklaştırır)

JOHANNA Yavaş yavaş, daha fazla gitmekten korkmaya başladım, başka neler göreceğim acaba!

(Kantine girerler, Bayan Luckerniddle'i garsonla konuşurken görürler)

BAYAN LUCKERNİDDLE *(Hesap yaparak)* Yirmi öğle yemeği... o zaman yani... belki gidip...

(Bir masaya oturur)

GARSON Yemeyecekseniz çıkın.

BAYAN LUCKERNİDDLE Birini bekliyorum, ya bugün ya da yarın gelecekti. Bugün öğlen ne var?

GARSON Bezelye.

JOHANNA

Orada oturuyor işte.
Çok sağlam sanmıştım, yarın gelirse diye
Korkarken, bizden bile çabuk koşup gelmiş
Orada, bizi beklemekte.

SLİFT Git, yemeği sen ellerinle götür, belki hatırlar.

(Johanna yemek alır ve Bayan Luckerniddle'e götürür)

JOHANNA Bugünden geldiniz ha?

BAYAN LUCKERNİDDLE İki gündür ağzıma lokma girmemişti de.

JOHANNA Bugün geleceğimizi bilmiyordunuz ki.

BAYAN LUCKERNİDDLE Doğru.

JOHANNA Yolda bir söylenti duydum, kocanızın başına fabrikada bir kaza gelmiş, fabrika suçluymuş kazada.

BAYAN LUCKERNİDDLE Yaa, demek önerinizi yeniden gözden geçirdiniz. Yirmi öğle yemeği olamayacak mı yani?

JOHANNA Kocanızla çok iyi anlaşıyormuşsunuz üstelik, duyduğuma göre? Başka kimseniz yokmuş, dediler.

BAYAN LUCKERNİDDLE Evet, iki gündür ağzıma lokma girmedi.

JOHANNA Yarına kadar da beklemeyecek misiniz? Siz peşini bırakırsanız kimse kocanızı arayıp sormayacak.

(Bayan Luckerniddle susar)

JOHANNA Alma şunu.

(Bayan Luckerniddle, yemeği onun elinden kapar, hırsla yemeye koyulur)

BAYAN LUCKERNİDDLE Frisco'ya gitti o.

JOHANNA

Mahzenler, depolar et dolu

Satılamayan, kokmaya başlayan belki de
Alıcısı yok diye.
(Arkadan ceketi ve kasketi giymiş İşçi girer)

İŞÇİ İyi günler, burada yiyebilirim, değil mi?

SLİFT O kadının yanına oturun yeter.
(Adam oturur)

SLİFT *(Arkasına geçer)* Kasketiniz ne güzel böyle? *(İşçi, kasketi saklar)* Nereden aldınız?

İŞÇİ Satın aldım.

SLİFT Nereden satın aldınız acaba?

İŞÇİ Herhangi bir dükkândan değil.

SLİFT Nereden öyleyse?

İŞÇİ Kazana düşmüş bir adamdan.
(Bayan Luckerniddle fenalaşır. Kalkar ve çıkar. Çıkarken garsona seslenir)

BAYAN LUCKERNİDDLE Tabak öyle dursun. Döneceğim ben. Her öğlen buraya geleceğim. O beye sorabilirsiniz.
(Çıkar)

SLİFT Üç hafta boyu gelecek ve tıkınacak, başını kaldırmaksızın, aynen hayvanlar gibi. Gördün mü Johanna, kötülüklerinin ölçüsü biçisi yok.

JOHANNA
Ya sen onların kötülüğüne
Nasıl da egemensin! Nasıl da kullanıyorsun onlara karşı!
Yağmur, onların kötülüğü üstüne yağıyor, görmüyor musun?
O da bilirdi elbet
Kocasına sadık olmayı, başkaları gibi
Kendisini besleyeni arayıp sormayı
Daha uzun süre, usulünce.
Ama bedeli çok yüksek, yirmi öğlen yemeği.
Ya o her hayduda güven veren
Delikanlı, kendi yolunda gidebilecek olsa
Ceketi kadına gösterir miydi?
Ama bedeli çok yüksekti, çok.
Ve o tek kollu adam, beni niçin
Uyarmadı acaba? Bu küçücük dikkatin
Bedeli neden o kadar yüksek? Öfke mi
Satılıyor yoksa, haklı öfke, ama çok pahalıya?
Kötülükleri ölçüsüzse eğer, yoksullukları da
Bir o kadar. Yoksulların kötülüğü değildi

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

Bana gösterdiğin, hayır
Yoksulların yoksulluğuydu.
Bana yoksulların kötülüğünü gösterdiysen
Ben de kötü yoksulların acısını gösteririm size.
Yozlaşmışlık, öyle mi, acele karar!
Çürütsün o kararı, acılı bakışlar!

5

JOHANNA HAYVAN BORSASINA YOKSULLARI TANIŞTIRIR

Hayvan borsası.

MEZBAHACILAR
Konserve et satıyoruz!
Alın toptancılar, satıyoruz!
Kutuda taptaze, satıyoruz!
Mauler'in, Cridle'in domuz jambonu!
Graham'ın öküz filetosu, yağ mübarek!
Kentucky yaban sızdırması[39], sudan ucuz!
TOPTANCILAR
Ve suların üstünde her şey durmuştu[40], ve
Toptancıların altında iflas okunmuştu!
MEZBAHACILAR
Tekniğin mucizesi sayesinde
Mühendislerin gayreti, işadamlarının ferasetiyle
İndirmeyi başardık
Mauler, Cridle jambonunun
Graham filetosunun, yağ mübarek
Kentucky yaban sızdırmasının, sudan ucuz
Fiyatını üçte bir daha aşağıya!
Koşun toptancılar, kutu kutu konserve!
Kelepir, kaçırmayın fırsatı!
TOPTANCILAR
Ve dağ dorukları susmuştu[41]
Ve otel mutfakları şapkalarını indirdi[42]
Ve dükkânlar titreyerek döndüler geri

Ve alışverişin uçtu rengi!
Biz toptancıların kusacağı geldi
Bir kutu et görünce. Ülkenin midesi
Fesada uğradı kutudaki etten
Kramp halinde.

SLİFT

New York'daki dostların ne yazıyorlar sahi?

MAULER

Hepsi teori. Onların dediği olsa
Tüm et piyasası boka batmıştı şimdi
Hem de haftalarca, boğulurcasına
Ve ben boğazıma dek ete gömülmüştüm!
Saçma!

SLİFT

Eğer New York'dakiler şimdi gerçekten
Güneyi bize açan gümrükleri indirtip de
Borsayı yükseltiverselerdi, biz dışındayken,
Çok gülerdim doğrusu.

MAULER

Öyle bile olsa! Herkesin gözü kurt gibi
Herkesi kollarken, bu sefaletten kendine
Pay çıkaracak yüzün olur muydu senin?
Bende yok o yüz.

TOPTANCILAR

Biz toptancılar önünde kutular dağ gibi
Ve mahzenler dondurulmuş öküz etiyle dolu
Ve biz kutuda öküz eti satacağız
Ve kimse alır mı ki!
Ve müşterilerimiz, mutfaklar, dükkânlar
Donmuş etle dolmuş tavanlara kadar!
Ve yırtınıyorlar, müşteri alsın, yesin diye!
Biz hiçbir şey almayız artık!

MEZBAHACILAR

Biz mezbahacılar önünde mezbaha, fabrika
Ahırlar öküz dolu, gece gündüz tam yol
İşliyor makineler, salamura, fıçı ve kazan
Böğüren, otlayan sürüleri kutu içinde
Ete çevirmek istiyoruz habire, alan yok.
Bittik biz!

CELEPLER

Ya biz, celepler, besiciler?
Kim hayvan alıyor bizden? Ahırlarımızda
Öküzler, domuzlar, yemleri ateş pahası
Trenlerde gitmeleri, giderken yemleri
Sonra istasyonlarda yemleri yine ve faiz
Yutan hayvan bölmelerinde beklemeleri.

MAULER
Ve şimdi bıçaklar geri tepti.
Ölüm, öküze soğuk sırtını göstererek
Kapatıyor dükkânın kepengini

MEZBAHACILAR *(Gazete okuyan Mauler'e doğru haykırırlar)*
Hain Mauler, vatan millet düşmanı[43]!
Bilmiyor muyuz sanki orada durup gizlice
Hayvan satıp fiyatları yerin dibine geçiren kim!
Günlerdir et sürüyorsun piyasaya!

MAULER
Sizi utanmaz kasaplar, peşine düştüğünüz mahlukun
Feryadı dindi diye, kundak bebeği gibi viyaklıyorsunuz!
Haydi evlerinize; ve deyin ki, içinizden biri
Yüreği artık dayanmadığı için böğürtüsüne öküzlerin
Sizin böğürtünüzü tercih etti onların böğürtüsüne!
Ben paramı ve vicdan huzurumu istiyorum, yeter!

BİR SİMSAR *(Borsanın arkalarından haykırarak)*
Efektif piyasasında[44] kur çöktü!
Hisse satışları akın akın. Mauler'in eski ortağı
Cridle, tüm et dolaşımındaki kurları
Kendi satışıyla çekiyor aşağı.
(Et fabrikatörlerinde bir kaynaşma. Hepsi, kireç beyazı bir yüzle orada duran Cridle'e saldırırlar)

MEZBAHACILAR
Nedir bu, Cridle, buraya bak hele!
Ne düşmanlığın var borsadaki senetlere?

SİMSARLAR
115'lerde!

MEZBAHACILAR
Beynin mi sulandı senin?
Yalnız kendi ipin değil çektiğin!
Bok herif! Haydut!

CRİDLE *(Mauler'i gösterir)*
Ona yapışın!

GRAHAM *(Cridle'in önünde dikilir)*

Asıl oltasını boğazımıza geçiren bu
Cridle değil, bir başkası!
Et dolaşımına girip ele geçirmek
İsteyenler var! Konuş, Mauler!

MEZBAHACILAR *(Mauler'e)*
Bir söylenti dolaşıyor Mauler, paranı
Zaten sallanan Cridle'den çekiyorsun,
Ve Cridle sallanarak seni gösteriyor.

MAULER
Eğer ben, kendi tembelliğini itiraf eden
Cridle'de paramı bir saat daha tutsam, hanginiz beni
Ciddiye alırdınız tüccar olarak, ki sizin
Beni ciddiye almanızdan öte bir isteğim yok.

CRİDLE *(Çevresini saranlara)* Fazla değil dört hafta önce Mauler'le bir mukavele yaptım. Kendi üçte bir hissesini bana on milyon dolar'a satmak istiyordu. Ama şimdi öğreniyorum ki, o günden sonra gizlice büyük çaplı ucuz hayvan satışıyla zaten düşen fiyatı daha da düşürmüş. Parasını istediği an talep edebilirdi. Bense, o zaman yüksek olan hisselerinin bir kısmını borsada satarak borcumu ödeyip kalanı teminat olarak kullanmayı düşünmüştüm. Ama tam o sırada endeks düştü[45]. Mauler'in hisseleri on değil üç milyon artık, tüm tesisin değeri otuz değil on milyon yalnızca. Bu da onun akşamdan sabaha benden istediği on milyonu ancak karşılıyor.

MEZBAHACILAR
Böyle sıkıştırırsan Cridle'i, babamızm
Oğlu değil o ama, bize de dokunur bu
Çok iyi biliyorsun. Tüm ticareti
Baltalıyorsun, suç da ticaretin
Etin su gibi ucuza gitmesinde, sen
Ucuz etle Lennox'u yuttuğun için!

MAULER
O kadar et kesmeseydiniz, çılgın
Kasaplar sizi! Ben paramı isterim
Hepiniz el açıp dilenecek de olsanız
Verin paramı! Başka planlarım var benim.

CELEPLER
Lennox batırıldı! Cridle sallanıyor! Mauler
Bütün alacağını çekmek istiyor!

KÜÇÜK SPEKÜLATÖRLER

Ah, bizim gibi küçük yatırımcıları
Düşünen yok. Devlerin düşüşünü çığlık çığlığa
İzliyorlar da, nereye düştü, kimi ezdi
Gören yok. Mauler, ver paramızı!

MEZBAHACILAR Seksenbin kutu elliye, hemen alan varsa!

TOPTANCILAR Bir tane bile yok!

(Sessizlik. Kara Hasırşapkalar'ın trampet sesi gelir ve Johanna'nın sesi)

JOHANNA'NIN SESİ Pierpont Mauler! Mauler nerede?

MAULER
Bu trampetler de ne? Beni
Ünleyen kim?
Buradayım, herkesin
Kana bulanmış çıplak ağzını gösterdiği yerde!
(Kara Hasırşapkalar girer. Cihat şarkılarını söylerler)

KARA HASIRŞAPKALAR
Kulak verin, kulak verin!
Boğuluyor orada biri!
Bir imdat çığlığı, orada
Orada bir kadının el edişi.
Arabalar dursun, kapatın yolu!
Çevremiz dolu boğulanlarla, bakmıyor kimse!
Kör müsünüz sahi?
Kardeşinize bir merhaba, herhangi birine değil!
Sofralarınızdan kalkın haydi
Unuttunuz mu yani
Çok kimsenin açıkta olduğunu?
Duyuyorum sizi: Ne değişecek ki
Diyorsunuz, bu dünyada haksızlık hep sürecek.
Yürüyün, diyoruz biz oysa
Ve yardıma koşmak olsun tek kaygı.
Ve seferber olsun tanklar toplar
Ve uçaklar da uçuşa geçsin
Savaş gemileri açılsın denize
Bir tabak çorbayı fethetmeye, yoksullar için.
Ve hemen bugün olmalı bu
Herkes bize vermeli omzunu
Çünkü iyi insanlar
Büyük bir ordu değil.
İleri marş! Esas duruş! Hücum için silah başına!

Çevremiz dolu boğulanlarla, kimse bakmıyor, baksana!
(Bu sırada borsa boğuşması sürmüştür, ama ünlemeler sonucu öne doğru bir gülüşme de yayılır)

MEZBAHACILAR Seksenbin kutu yarı fiyata, ama hemen alınırsa!

TOPTANCILAR Bir tane bile almayız!

MEZBAHACILAR Mauler, öyleyse biz batmaktayız.

JOHANNA Nerede Mauler?

MAULER
Slift, sakın ayrılma! Graham, Meyers
Önüme gelip durun.
Burada görünmek istemiyorum.

CELEPLER
Tek öküz satılmaz oldu Chicago'da
Tüm İlinois çöktü bugün
Yükselen fiyatlarla öküz beslettiniz bize
Buraya geldik öküzlerle
Hiç alıcı yok.
Bu felaketin sebebi sensin, Mauler köpoğlusu!

MAULER
İş konuşmak yok artık. Graham, şapkam. Gitmem gerek çünkü.
Şapkama yüz dolar, tamam.

CRİDLE Belanı bul e mi!
(Çıkar)

JOHANNA *(Mauler'in ardından)* Durun durun Bay Mauler, durun da size söyleyeceklerimi dinleyin, herkes de dinleyebilir. Susun. Evet, biz Kara Hasırşapkalar'ın burada, sizin iş çevirdiğiniz bu karanlık ve gizli yerlerde görünmemiz hiç işinize gelmedi değil mi? Neler yaptığınızı duydum ben, ince hilelerle, numaralarla et fiyatını nasıl tırmandırdığınızı. Ama bütün bunların gizli kalacağını sandıysanız fena yanıldınız, çünkü şimdi ve ilahi adalet günü gelip çattığında açığa çıkacak her şey, o zaman yüce Tanrımız ve efendimiz sizi sıra sıra önüne dizip kocaman açılmış gözlerle şunları sorduğunda ne yapacaksınız: Benim öküzlerim nerede? Onlara ne yaptınız? Ümmetimin onlara uygun fiyatlarla ulaşmasını sağladınız mı? Yoksa nereye kayboldu öküzlerim? O zaman siz orada boynu bükük durup, hiç de gerçeği yazmayan gazetelerinizdeki gibi bahaneler aramaya kalkarsanız, fiyatları fırlayıp gitsin diye ahırlarınıza kilitlediğiniz öküzler arkanızdan böğürecekler ve böğürmeleriyle her şeye kadir Tanrının önünde size karşı tanıklık yapacaklar!

(Gülüşmeler)

CELEPLER

Biz celepler bunda gülünecek bir şey göremiyoruz!
Kış yaz kaderimiz havaya bağlı, o eski Tanrıya hep
Daha yakın olmuşuz.

JOHANNA Şimdi bir örnek size: Biri çıkıp, düzensiz akan suya karşı bir baraj yapsa, binlerce insan da el emeğiyle ona yardım etse, o bu işten bir milyon kazansa, ama su dolunca baraj yıkılıverip yapıma emeğiyle katılanlar ve daha niceleri boğulup gitse – bu barajı yapana ne denir? Kiminiz işadamı dersiniz belki, kiminiz de rezil dersiniz duruma göre, ama bize sorarsanız o aptalın biridir. Ve ekmeği pahalandırıp insanların hayatını cehenneme çeviren, şeytana döndüren sizler hepiniz, aptalsınız, zavallı iğrenç aptallarsınız, başka bir şey değil!

TOPTANCILAR *(Haykırarak)*

Pervasız fiyat oyunlarınızla
Kirli kâr hırsınızla
Kendi kendinizi batırmaktasınız!
Aptallar!

MEZBAHACILAR *(Karşılık vererek)*

Aptal diye size derler!
Krizlere karşı kimse bir şey yapamaz!
Üstümüzde
Ekonominin kanunları var, bilinmeyen.
Korkunç devirlerle zaman zaman gelen.
Doğal afetler!

CELEPLER

Bizim sıkıntımıza kimse çare bulamaz, ha?
Kötülük bu, ince hesaplı kötülük!

JOHANNA Peki bu kötülük niye var bu dünyada? Başka türlü nasıl olsun ki? Herkes bir peynir ekmek uğruna en yakınının kafasına baltayla saldırmak zorunda kalırsa, neymiş, belki onun hayatı demek olan o peynir ekmeği kendisi alırmış diye, kardeş kardeşle en gerekli şey uğruna dalaşırsa, insan yüreğindeki yüce duygu nasıl boğulmasın ki?! En yakınınıza hizmeti, müşteriye hizmet gibi görsenize! İncil'in bugün bile ne kadar modern olduğunu hemen anlarsınız o zaman. Servis! İncil, en yakınını sev, diyor, servis bundan başka bir şey mi? Doğru anlaşılmak şartıyla tabii. Beyler, hep söyleniyor, yoksul insanların ahlakı bozulmuş, evet öyledir. Sefalet bölgelerinde

ahlaksızlığın kendisi pusu kurmuş, onunla birlikte de ihtilal. Ama sorarım size: Başka hiçbir şeyi olmayanın ahlakı nasıl olsun ki? Çalmasın, peki nereden alsın? Ahlak için de bir alım gücü gerekir beyler. Alım gücünüz varsa ahlakınız da olur. Alım gücü derken de en basit, en doğal şeyi kastediyorum, yani parayı, ücreti, gündeliği. Buradan yine pratiğe dönelim: Böyle giderseniz sonunda kendi etinizi yemek zorunda kalırsınız, çünkü dışardakilerin alım gücü yok.

CELEPLER *(Suçlayıcı)*

Öküzlerimizle buradayız işte
Ama kimse almıyor ki.

JOHANNA Siz de burada oturmuşsunuz, güçlü efendiler, hilelerinizin kimse farkına varmaz sanıyorsunuz ve dışarıda dünyada ne sefalet var, hiç bilmek istemiyorsunuz. Ama bakın işte onlara, böyle davranıp bu hale getirdiğiniz insanlara, kardeşiniz olarak görmek istemediğiniz insanlara bir bakın; gelin ey tüm yükleri taşıyan yorgunlar, bitkinler[46], sıkılmayın haydi çıkın öne.

(Johanna, birlikte getirdiği yoksulları borsacılara takdim eder)

MAULER *(Haykırır)* Çıkarın bunları!

(Baygın düşer)

SES *(Arkadan)* Pierpont Mauler bayıldı.

YOKSULLAR Her şeyin suçlusu bu adamdır!

(Mezbahacılar, Mauler ile ilgilenirler)

MEZBAHACILAR

Pierpont Mauler'e su!
Doktor getirin Mauler'e!

JOHANNA

Sen nasıl bana yoksulların kötülüğünü
Gösterdiysen, ben de sana yoksulun
Yoksulluğunu gösteriyorum, çünkü sizden uzakta
Ve böylece vazgeçilmez hayat için zorunlu nesnelerden de
Uzakta, artık görünmez olan, yoksulluğa mahkûm ettiğiniz,
Böylesine güçsüzleştirilmiş, erişilmez yiyeceğe ve sıcaklığa
Böylesine her an muhtaç insanlar,
Elbet yücelere de, hiç bakamayacak kadar
Uzak, en hayvanca alışkanlıkla en adi boğaz düşkünü olurlar.

(Mauler kendine gelir)

MAULER Buradalar mı hâlâ? N'olur çıkarın onları dışarı!

MEZBAHACILAR Hasırşapkalar'ı mı? Çıkaralım mı?

MAULER Hayır, onların arkasındakileri.
SLİFT Onlar uzaklaştırılmadıkça gözünü açmayacak.
GRAHAM
Bakamıyorsun değil mi? Sensin oysa
Onları bu hale getiren.
Sen gözlerini kapalı tuttukça
Onlar da buradan gitmeyecek.
MAULER
Çıkarın n'olur onları. Satın alıyorum!
Hepiniz duyun işte: Pierpont Mauler alıyor!
Bunlar işe kavuşsun ve buradan gitsinler diye.
Sekiz hafta üreteceğiniz tüm konserve eti
Satın alıyorum işte!
MEZBAHACILAR
Almayı kabul etti! Mauler satın alıyor!
MAULER
Rayiç fiyattan!
GRAHAM *(Keser)* Stokta birikenleri de mi?
MAULER *(Yerde uzanmış)* Onları da alıyorum.
GRAHAM 50'den?
MAULER 50'den!
GRAHAM Aldı! İşittiniz, satın aldı!
SİMSARLAR *(Arkada megafonla duyururlar)* Pierpont Mauler et piyasasına destek veriyor. Anlaşma gereği, et dolaşımındaki tüm stok mevcudunu rayiç fiyat olan 50 üzerinden satın almayı kabul ettiği gibi, bugünden itibaren iki ay içinde üretilecek olanı da üstlenmiştir. Et dolaşımı, 15 Kasım'da Pierpont Mauler'e en az 40.000 ton konserve teslim edecektir.
MAULER
E dostlar, şimdi beni dışarı taşıyın ama lütfen.
(Mauler dışarıya götürülür)
JOHANNA
Evet, şimdi kendinizi dışarı taşıtın bakalım!
İnanç hizmetinde koşum beygiri gibi çalışıyoruz biz.
Siz tepedekilerse böyle şeyler yapmaktasınız!
Bana, bu konuşmasın, diye haber saldınız.
Kimsiniz ki siz
Tanrının ağzını kapatmaya kalkıyorsunuz.
Döveni çeken öküzün bile ağzını kapatma[47], denilmiştir.
Ben konuşuyorum işte

(Yoksullara)
Pazartesi işiniz olacak yine.

YOKSULLAR Böyle kimse hiç görmedik biz. Daha çok onun yanındaki iki adam gibileri görmüşüzdür. O ikisi bundan bile daha kötü görünüyorlar.

JOHANNA "Hiç ekmeksiz kalır mı[48]", şarkısını söyleyerek veda edelim şimdi.

KARA HASIRŞAPKALAR *(Şarkıyla)*
Hiç ekmeksiz kalır mı
Tanrının esirgediği.
Çekmez sefalet acısı
Onun kucağındaki[8].
O kucağa kar yağar mı?
Açlık o kucakta var mı?

TOPTANCILAR
Bu adam kafadan kontak. Bu ülkenin midesi
Tıklım tıkış konserve et dolu, geri tepiyor.
O tutmuş et doldurtuyor kutulara
Müşterisi olmayan et. Silin o adamın adını.

CELEPLER
Haydi bakalım rezil kesiciler, şimdi fiyatlar yukarı!
Sığırın fiyatını iki katına çıkarmazsanız
Tek gram teslimat yok, mecbursunuz şimdi.

MEZBAHACILAR
Kendinize kalsın pis malınız! Almıyoruz işte.
Çünkü burada yapıldığını gördüğünüz mukavele
Bir kâğıt parçası. Onu yapan kişiyse
Kendinde değildi. Böyle işler için o
Frisco'dan New York'a tek bir cent alıp vermez.
(Mezbahacılar çıkarlar).

JOHANNA Ama yalnız kur listesiyle değil, Tanrı kelamıyla da gerçekten ilgilenen varsa, ki burada da işini Tanrı korkusuyla yapan doğru dürüst birileri vardır elbet, biz onlara karşı değiliz, yani onları Pazar öğleden sonra Lincoln Caddesinde saat ikide ayinlerimize bekleriz. Üçten sonra da müzik var, giriş serbest.

SLİFT
Pierpont Mauler bir söz verdiyse tutar.
Artık soluklanın! Piyasa artık düzelmeli!
Ekmek veren de, ekmek alan da, sizler!

Sonunda ölü nokta aşıldı.
Siz, işverenler, işçiler
Yürüyün ve açın kapıyı!
Akıllıca alınan akıllı bir öneri
Akılsızlığa üstün geldi.
Kapılar açılıyor. Bacalar tütecek.
İşte size iş, iki tarafın da istediği!

CELEPLER *(Merdivende Johanna'ya yönelirler)*
Konuşmanız ve gelmeniz, biz celepleri
Öyle etkiledi ve bazılarını da
Öyle şiddetle sarstı ki! Bizim
Durumumuz da iyice berbat.

JOHANNA
Bilin ki bir gözüm
Mauler'in üstünde, o uyandı ve önemli
Bir sıkıntınız oldu mu
Benimle gelin, size de yardım etsin
Çünkü artık çözülene dek herkesin sorunu
O, rahat yüzü görmemeli.
Çünkü onun elinde bu, öyleyse
Başvurulacak kişi o.
(Johanna ile Kara Hasırşapkalar, arkalarında Celepler olmak üzere çıkarlar)

6

CIRCIR AVI[49]

Kent. Simsar Sullivan Slift'in evi, iki girişli küçük bir bina.

MAULER *(Evin içinde Slift'le konuşmakta)* Kapıyı sıkı sıkı kapat, olabildiğince kuvvetli bir ışık yak, Slift ve şimdi iyice bak yüzüme, gerçekten herkes fark eder mi?

SLİFT Neyi fark eder mi?

MAULER Yani işte, mesleğimi.

SLİFT Kasaplığını mı? Sahi, onun konuşmasını duyunca niye bayıldın?

MAULER

Ne söylüyordu ki? Duymadım bile
Çünkü arkasmda ötekiler, sefaletin o dehşet verici
Yüzleriyle, hepimizi süpürüp atacak bir öfkeye
Varmış sefaletin o çehresiyle
Öyle bir duruyorlardı ki
Başka hiçbir şey göremiyordum. Şimdi Slift,
İşimizle ilgili gerçek görüşümü
Söylüyorum sana:
Böyle sırf alıp satmayla, kılın kıpırdamaksızın
Derisini yüzmekle[50] insanların
Yürümez bu iş; acıyla haykıranların sayısı
Çok fazla ve artacak da.
Oradan kanlı mahzenlerimize düşeni
Aldatmak mümkün değil artık.
Yakaladıkları yerde, taşlara
Vuracaklar kafalarımızı
Kokmuş balık gibi. Bizim, tüm şuradakilerin
Ölümü yatakta olmayacak artık. Daha önce
Sürü sürü getirip bizi, duvara dikecekler
Ve dünyayı bizden ve hempalarımızdan
Temizleyecekler.

SLİFT Kafanı allak bullak etmişler senin! *(Kendi kendine)* Ona zorla bir yarım kızarmış biftek yedireyim. O eski zayıflığı depreşmiş yine. Çiğ etin lezzeti aklını başına getirir belki.
(Gider bir gazocağı üstünde biftek kızartmaya geçer)

MAULER
Soruyorum kendime, bu
Aptal söylevler, dünyadan uzak bu ucuz
Ezberlenmiş sığ gevezelik, neden etkiliyor beni?
Karşılıksız yapılıyor da ondan, kesin ve günden 18 saat
Aç karına ve yağmurda.

SLİFT
Altı alev alev, üstü soğuktan
Donan böyle kentlerde birileri
Hep şundan bundan söz ederler
Saçma sapan.

MAULER
Neler söylüyorlar ama? Bu sürekli yanan kentlerde
Ve yukarıdan aşağıya kesintisiz
Yıllardır haykırışlarla cehenneme doğru

Akıp giden insanlığın yıkılışında, belki biraz kaba
Ama asla hayvanca olmayan böyle bir ses duyunca
Hızla kaçan bir balık benzeri belkemiğime birileri
Sopayla vuruyorlarmış gibi geliyor.
Gene de şimdiye kadarkiler sırf kaçıştı, Slift
Benim asıl korktuğum, Tanrı değil.

SLİFT

Ne peki?

MAULER

Üstümde olan değil, altımda
Olan! Mezbaha önlerinde, geceye zor dayanırken
Sabah doğrulup yükselecek
Biliyorum ben.

SLİFT Bir parça et yemez misin, sevgili Pierpont? Düşünsene, artık iç rahatlığıyla yapabilirsin bunu, çünkü bugünden itibaren sığır öldürmeyle ilgin kalmadı.

MAULER

Yapsam mı, ne dersin? Belki de mümkün.
Artık yapabilmem gerek değil mi?

SLİFT Haydi bir lokma ye de pek iç açıcı olmayan durumunu düşünmeye başla. Bugün kutuların içinde ne var ne yok hepsini satın aldığını biliyor musun? Seni kendi yüce tabiatının ağıyla sarılmış görüyorum Mauler, izin ver sana durumu en dış, önemsiz yanıyla olsun dümdüz bir sergileyeyim. Bir defa et dolaşımının onbeşbin tonluk stok yükünü sen almayı üstlendin. Bunları önümüzdeki haftalarda piyasaya sürmek zorundasın. Oysa piyasa bir tek kutu alamayacak kadar doymuş durumda. Sen kutu başına 50 ödedin, oysa fiyat en az düşse 30'a düşer. Fiyatın 30'a veya 25'e düştüğü 15 Kasım günü et dolaşımı sana 50 fiyatla dörtyüzbin kilo et teslim etmiş olacak.

MAULER

Slift, mahvoldum ben!
Ben bittim. Et satın aldım ben ha?
Ah nedir bu yaptığım Slift!
Dünyanın bütün etini yüklendim.
Omuzlarımda tonlarca konserve kutusuyla
Titan Atlas'ın[51] durumuna düştüm, dosdoğru
Köprü altlarına. Ben ki, daha bu sabah
Düşüyorken herkes, onların
Düşüşünü seyredip gülmeye gitmiştim

Ve onlara, konserve et satın alan
Delinin tekidir, demeye.
Oysa orada kendim, duydum ki şöyle demişim:
Hepsini ben alıyorum.
Slift, et satın aldım, artık ben yokum.

SLİFT New York'daki dostlar ne yazıyor sahi?

MAULER Et satın almalıymışım.

SLİFT Ne yapmalıymışsın?

MAULER Et satın almalı.

SLİFT Niye feryat edip duruyorsun öyleyse?

MAULER Evet, et satın al, diye yazıyorlar.

SLİFT Sen de et satın aldın işte.

MAULER

Doğru, et satın aldım, ama böyle yap diyen
Mektup yüzünden değil asla (zaten yanlış,
Yeşil çuha üstünde uydurulmuş teori)
Öyle aşağılık nedenlerle değil;
O kişi beni öyle sarstı ki, sana yemin
Bu sabah aldığım mektubu tam okumamıştım bile.
İşte bak: "Sevgili Pierpont!"

SLİFT *(Devamını okur)* "Bugün sana haberlerimiz var, paramız meyve vermeye başladı: Mecliste çoğunluk gümrüğe karşı oy kullanacak, böylece, sevgili Pierpont, et satın alman tavsiyeye değer görünüyor. Yarın yine yazarız sana."

MAULER

Rüşvetle bunların yapılması da
Hoş değil. Savaş bile çıkabilir
Bu kadar kolayca ve binlerce insanın
Kanı dökülebilir. Ah sevgili Slift,
Böylesi haberler, iyi haber değil galiba.

SLİFT

Mektubu yazana göre değişir bu.
Rüşvet vermek, gümrük delmek, savaş çıkarmak
Herkesin harcı değil ki. İyi kişiler mi bunlar?

MAULER Ödeme güçleri yüksek.

SLİFT Kimler sahi?

MAULER *(Sırıtır)*

SLİFT

Öyleyse fiyatlar gerçekten yükselebilir ha?
O zaman ucuz kurtulabiliriz bu işten.
Eğer çiftçilerin, hırsla piyasaya yığılan eti

Fiyatları yine çökertecek olmasa,
Bu da bir görüş, derdim. Ama hayır,
Bu mektubu anlamadım, Mauler.

MAULER
Bak düşün: Biri bir şey çalıyor
Başka biri de onu yakalıyor.
Eğer yakalayan, onu bir de yere sermezse
Kaybeder, sererse, sıyırır.
Bu mektup (yanlış, tamam) böyle bir rezilliği
Yap diyor (yaparsan doğru yani).

SLİFT Nasıl bir rezillik?

MAULER
Benim asla yapamayacağım cinsten. Çünkü artık
Huzurlu yaşamak istiyorum. Rezillikle kazanan
Kazansın, evet kazanırlar, buldukları eti
Satın alsınlar yeter,
Celepleri sıkıştırırlar mesela, Lennox'un
Nasıl bitirildiğini ima eder, piyasa ete doygun
Diye korkutup onları, etlerini alıverirler. Hele bu:
Celeplerin etini böyle almak, işte yine
Celepleri aldatmak oluyor besbelli, hayır
Bunu yapan olmak istemiyorum.

SLİFT
Et satın almayacaktın, Pierpont!

MAULER
Evet, iyi olmadı, Slift.
Artık bu durumdan sıyrılmadıkça, kendime
Şapka, çizme bile almayacağım ve bir yüz dolar'la
Sıyırsam mutlu olacağım yine.
(Trampet sesi. Johanna, celeplerle birlikte görünür)

JOHANNA Cırcır böceği nasıl avlanırsa öyle çekeriz onu evinden dışarı. Siz şu karşıda durun, çünkü bu yanda benim şarkımı duyunca benimle yine karşılaşmamak için öbür yandaki çıkıştan tüymeye çalışacaktır, beni görmekten hoşlanmıyor ya. *(Güler)* Tabii benim yanımdakileri de.
(Celepler, sağdaki kapının önünde yer alırlar)

JOHANNA *(Soldaki kapının önünde)* Dışarı gelin Bay Mauler, sizinle İllinois celeplerinin sefaleti üstüne konuşmamız gerek. Yanımda bazı işçiler de var, fabrikanızı ne zaman açacağınızı sormak istiyorlar.

MAULER Öbür çıkış nerede Slift, bununla bir daha karşılaşmak

istemiyorum, hele yanındakilerle, hiç. Fabrika filan da açacak değilim.

SLİFT Buradan çık.

(İçeride sağdaki kapıya giderler)

CELEPLER *(Sağ kapının önünde)* Gel Mauler, gel dışarı, çünkü başımıza gelenlerin suçlusu sensin, İllinois'den 10000 celebiz biz, boşa koysak dolmuyor, doluya koysak almıyor. Bizim hayvanları senin satın alman gerekiyor bu durumda.

MAULER

Slift, kapıyı kapa! Almıyorum işte.
Tüm dünyanın konserve etine, boğazıma dek
Batmışken, bir de kutup yıldızının
Hayvanlarını mı satın alacakmışım?
Dünyayı zaten zar zor taşıyan Atlas'a
Birinin gelip, ah Satürn'ün[52] da
Hamala ihtiyacı var, demesi gibi.
Hayvanları benden kim satın alacak peki?

SLİFT Olsa olsa Graham'lar, onlara sığır gerek!

JOHANNA *(Sol kapının önünde)* Celeplerin de işi hallolmadıkça şuradan şuraya gitmeyiz.

MAULER Evet, Graham'lar olsa olsa, hayvana ihtiyaçları var. Slift, çık celeplere söyle, bana iki dakika düşünme süresi versinler.

(Slift çıkar)

SLİFT *(Celeplere)* Pierpont Mauler sizin meselenizi inceliyor. İki dakika düşünme süresi istedi sizden.

(Slift eve döner)

MAULER Almam. *(Hesap yapmaya başlar)* Slift, alıyorum. Slift, domuza veya öküze benzer ne varsa hepsini getir bana, satın alıyorum, hatta domuz yağı kokan her nesneyi, her yağ lekesini getir, satın alıyorum, alıcıyım ben, hem de bugünün fiyatıyla, 50'den.

SLİFT

Bir şapka bile almıyorsun kendine artık, ama
Tüm Illinois'nın[53] hayvanlarını satın alıyorsun, Mauler.

MAULER

Evet, onu da alıyorum işte. Kararım karar, Slift.
Bir 'a' var diyelim.
(Bir dolabın üzerine bir 'a' çizer)
Biri yanlış yapıyor, 'a' yanlış,
Ama duygularına kapılıp o yanlışı yaptı
Şimdi de 'b'yi yapıyor, üstelik 'b' de yanlış
Ama 'a' ile 'b' birlikte doğru şimdi.

Sakarya Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANE

Celepler'e söyle içeri gelsinler, çok sıkıntı
Çekmiş iyi insanlar onlar, iyi giyimli ve
Görününce ürkütmezler insanı.

SLİFT *(Evin önüne çıkıp celeplere)* İllinois'yı kurtarmak ve celepleri, çiftçileri yıkımdan korumak için, Pierpont Mauler, piyasadaki tüm hayvan stokunu satın almaya karar verdi[3].

CELEPLER Hayvancılığı kurtaran Pierpont Mauler yaşasın!
(Eve girerler)

JOHANNA *(Arkalarından seslenir)* Bay Mauler'e biz Kara Hasırşapkalar'ın Tanrı adına teşekkür ettiğimizi iletin. *(İşçilere)* Hayvan satın alanlar ile hayvan satanlar doyduğunda, size de ekmek görünür.

7

İŞADAMLARININ TAPINAKTAN KOVULUŞU[54]

Kara Hasırşapkalar'ın mekânı.

(Kara Hasırşapkalar uzun bir masada oturmuşlar, dul ve yetimler için teneke kumbaralarına topladıkları metelikleri sayıyorlar)

KARA HASIRŞAPKALAR *(Şarkıyla)*
Şarkı söyleyin, dullar yetimler için gelsin kuruşlar!
Sefalet almış başını!
Ne ekmekleri var, ne bir çatı altı.
Ama her şeye kadir yüce Tanrı
Elbet onların da rızkını sağlar.

PAULUS SNYDER, KARA HASIRŞAPKALAR'IN BİNBAŞISI *(Doğrulur)* Az işte, az! *(Arkada, aralarında Bayan Luckerniddle'in ve Gloomb'un da bulunduğu bazı yoksullara seslenir)* Bugün yine mi buradasınız siz! – Buradan çıktığınız yok ki artık! Mezbahalarda çalışma başladı oysa!

BAYAN LUCKERNİDDLE Neredeymiş o? Mezbahalar kapalı.

GLOOMB Açılacak dendi önce, ama hiç de açılmadı.

SNYDER Paraya o kadar yaklaşmayın.
(Onlara daha da arkaya gitmelerini işaret eder. Evsahibi Mulberry girer)

MULBERRY Benim kiram n'olacak sahi?

SNYDER Sevgili Kara Hasırşapkalar, sevgili Bay Mulberry, çok sayın dinleyenlerim! Para temininde karşılaştığımız acı soruna gelince – iyi şey kendini belli eder ve her şeyden önce de biraz propaganda ister – evet biz de, Tanrıya en fazla muhtaç oldukları için öncelikle, yoksulların Tanrı'ya hizmet edecekleri düşüncesinden hareketle, şimdiye kadar hep yoksullara ve en yoksul olanlara yöneldik, kitle bize el uzatır diye inandık. Ne yazık ki, tam da bu tabakaların günümüzde Tanrıdan açıklanmaz bir biçimde yüz çevirmiş olduklarını gördük. Ama tabii, ellerinde zaten hiçbir şey bulunmadığı için de yardım yapamamış olabilirler. Bu nedenle bendeniz Paulus Snyder, Chicago'nun zengin ve varlıklı insanlarını, cumartesi günü bu kentteki imansızlığa ve materyalizme, özellikle de en alt tabakalara karşı esaslı bir çıkış yapmamızda bize yardım etmeleri için sizlerin adınıza davet ettim. Bu paradan sevgili ev sahibimiz Bay Mulberry'nin böylesine anlayış göstererek beklettiği kirasını da ödeyeceğiz.

MULBERRY Pek hoş olurdu doğrusu ama bunu kendinize üzüntü yapmayın.

(Mulberry çıkar)

SNYDER Tamam, haydi bakalım hepiniz keyifle iş başına, önce şu merdivenleri bir silin.

(Kara Hasırşapkalar gider)

SNYDER *(Yoksullara)* Söyleyin hele, mezbahalardan dışarı atılanlar orada sabırla öylece oturup duruyorlar mı, yoksa şimdiden düşman gibi ses etmeye başladılar mı?

BAYAN LUCKERNİDDLE Dünden beri büyük gürültü çıkarıyorlar, çünkü fabrikaların sipariş aldığını biliyorlar.

GLOOMB Çoğu, şiddet kullanmadıkça kısa sürede hiçbir iş kalmayacak, demeye bile başladı.

SNYDER *(Kendi kendine)* Bu güzel. Taş yağmurunun kovaladığı et kralları bize daha bir sevgiyle gelip dinlerler. *(Yoksullara)* Hiç değilse odun kırsanız fena mı olur?

YOKSULLAR Odun kalmamış binbaşım.

(Mezbahacılar, Cridle, Graham, Slift, Meyers, sahneye girer[55]*)*

MEYERS Graham, bu hayvanlar nereye kayboldu, meraktan çatlayacağım.

GRAHAM Ben de merak ediyorum, nereye gitti bunlar.

SLİFT Ben de.

GRAHAM Sen de, öyle mi? Hatta Mauler bile merak ediyordur

zahir.

SLİFT Mauler de herhalde.

MEYERS

Tüm hayvanı piyasadan topluyor domuzun teki
Çünkü çok iyi biliyor, kontrat gereği bizim
Konserve et sunmamız gerek, yani
Hayvan gerek bize.

SLİFT Kim ola ki bu?

GRAHAM *(Onun karnına bir yumruk atar)*

Seni pis köpek seni!
Bize numara yapma, Pierpy'ye söyle
Oynamasın işimizin can damarıyla!

SLİFT *(Snyder'e)* Bizden istediğiniz nedir?

GRAHAM *(Ona bir yumruk daha atar)* Ne isteyecekler ki, Slift?

SLİFT *(Abartılı bir gösterişle para verme işareti yapar)*

GRAHAM Bildiniz!

MEYERS *(Snyder'e)* Buyrun söyleyin!

(Tövbekârlar bankına otururlar)

SNYDER *(Konuşmacı kürsüsünde)* Biz Kara Hasırşapkalar, mezbahalarda 50000 kişinin bulunduğunu ve bunların işsiz olduklarını duyduk. Mırıltıların da başladığı ve "Kendi sorunumuzu kendimiz çözmeliyiz," dendiği de kulağımıza geldi. 50000 kişinin fabrika dışına atılmasında ve işsiz bırakılmasında suçlu olarak sizin isimleriniz değil mi geçen? Fabrikaları da elinizden alıp: Bolşevikler gibi yapacağız, fabrikaları elimize alacağız, böylece herkes iş ve aş sahibi olacak, demezler mi? Çünkü sefaletin, yağmur yağması gibi kendiliğinden ortaya çıkmadığı, bunda çıkarı olan kimileri eliyle yaratıldığı da yaygın biçimde konuşulmakta. Oysa, biz Kara Hasırşapkalar onlara şöyle demek istiyoruz: Sefalet, yağmurun yağması gibi nereden geldiği bilinmez bir şey olup buna katlanmak ise sizlere nasip bulunmakla, ödülünü de alacağınız bellidir.

MEZBAHACILAR Ödül de nereden çıkıyor?

SNYDER Bizim söylediğimiz ödüle, ölümden sonra kavuşulur.

MEZBAHACILAR Bunun için ne kadar istiyorsunuz?

SNYDER Ayda 800 dolar. Çünkü sıcak çorba ve sesli müzik için para gerek. Ayrıca onlara, zenginlerin de öldükten sonra cezalarını bulacakları sözünü vereceğiz.

(Üçü kahkahalarla gülerler)

SNYDER Bütün bunlar için hepsi hepsi ayda 800 dolar!

GRAHAM O kadar gerekmez canım. 500 dolar!
SNYDER 750 de olur, ama o zaman–
MEYERS 750. Yine de daha iyi. Demek ki, 500 tamam.
GRAHAM 500 şart sizin için. *(Ötekilere)* Bu kadar vermek gerek.
MEYERS *(Önde)* İtiraf et Slift, hayvanlar sizde.
SLİFT Ne Mauler, ne de ben, hayvan almak için bir tek cent ödemedik, işte şuracıkta size yemin. Tanrı şahidimdir.
MEYERS *(Snyder'e)* 500 dolar? Büyük para. Kim verecek ki bunu?
SLİFT Evet, size bunu verecek kişiyi de bulmanız gerekiyor.
SNYDER Evet, tabii.
MEYERS Kolay olmayacak.
GRAHAM İtiraf et, hayvanlar Pierpy'de.
SLİFT *(Güler)* Hepsi rezil bunların, Bay Snyder.
(Snyder dışında herkes güler)
GRAHAM *(Meyers'e)* Espriden anlamıyor bu adam. Hoşlanmadım.
SLİFT Önemli olan, yeriniz nedir efendi, bu yan mı, yoksa haritaların öbür yanı mı?
SNYDER Kara Hasırşapkalar kavganın üstündedirler, Bay Slift, yani bu yanda.
(Johanna girer)
SLİFT İşte hayvan borsasının Kutsal Johanna'sı da geldi!
DÖRDÜ[56] *(Johanna'ya haykırarak)* Ah siz, sizden hiç memnun değiliz, derdimizi Mauler'e iletsenize! Sizin etkiniz oluyormuş. Ağzınızın içine bakıyormuş, diyorlar. Şimdi hayvanların tamamı piyasadan çekildi, gözümüz onda ister istemez. Ona ne isterseniz yaptırabiliyormuşsunuz, diyorlar. Hayvanı ortaya çıkarsın. Bakın, eğer bizim için bunu yaparsanız, biz de dört yıl boyunca Kara Hasırşapkalar'ın kirasını öderiz.
(Johanna yoksulları görüp irkilmiştir)
JOHANNA Sizin ne işiniz var ki burada?
BAYAN LUCKERNİDDLE *(Öne çıkar)*
20 öğle yemeği yendi bitti.
Beni burada gördün diye hiç kızma.
Yerimde olsan hak verirdin.
Açlık o kadar vahşi ki, dindirdim desen
Yine geliyor hemen.
GLOOMB *(Öne çıkar)*
Tanıdım seni, benim elimi kaptırdığım
Bıçak başında çalışman için

Seni kandırmaya çalıştım. Daha kötüsünü bile yapabilirim bugün.

JOHANNA Size iş bulmuştum, niye çalışmıyorsunuz?

BAYAN LUCKERNİDDLE Neredeymiş o? Mezbahalar kapalı.

GLOOMB Önce açıldı dediler, ama hiç de açılmadı.

JOHANNA *(Mezbahacılara)* Öyle mi? Hâlâ bekliyorlar mı yani? *(Mezbahacılar susar)*
Kurtarıldıklarını sanıyordum oysa?
Yedi gündür kar yağıyor üstlerine
Ve onları ölüme götüren bu kar, görünmelerini de
Perdeliyor. Öyle ki, herkesin rahatlamak için
Zevkle unuttuğunu, ben de kolayca unuttum işte.
Biri bu iş tamam dedi mi, kurcalamaz kimse.
(Mezbahacılara)
Mauler sizden etleri satın almadı mı? Evet
Benim ricamla! Peki siz fabrikaları neden hâlâ
Açmıyorsunuz!

ÜÇÜ Çok doğru, açacaktık.

SLİFT Ama önce besicinin gırtlağını sıkmak istediniz!

ÜÇÜ Elden hayvan olmayınca neyin kesimi yapılacak?

SLİFT Ben ve Mauler eti satın alırken, siz işi başlatırsınız ve böylece işçi de et alabilir, diye düşündük. Sizden alacağımız eti kim yiyecek şimdi? Yiyecek olanlar satın alamazsa, kim için aldık ki biz o eti?

JOHANNA Onların çalışacağı aletlerin hepsine dev fabrikalarınızda siz sahip olduğunuza göre, hiç değilse bırakın içeri girsinler, yoksa tümden çaresizler demektir, çünkü bu bir çeşit sömürü de oluyor yani, e insan olan o tırnağına kadar aşağılanmış yoksul yaratık, o zaman eline sopayı alıp kendisini aşağılayanın kafasına indirmekten başka çıkış yolu göremeyince, altınıza edersiniz siz, farkındayım artık, o zaman din yine pek iyi bulunurdu, yine onun ara bulması istenirdi ama sevgili Tanrı sizin angaryanızı üstlenip[57] bir kere daha pisliğinizi temizlemeyecek kadar da iyidir. Nicedir çalmadığım kapı kalmadı[58] ve sanıyordum ki: Ben yukarıda sizlere yardım etmekle, aşağıda sizin altınızdakilere de yardım etmiş olurum. Bunlar bir çeşit birliktir ve aynı bant üstünde gider, ama ne kadar aptalmışım? Kim yoksul olana yardım etmek istiyorsa, size karşı yapmalıymış o yardımı meğer. İnsan yüzü taşıyan önünde bu kadar mı saygısız ve pervasızsınız be? O zaman sizi

de insan yerine koymayıp, kamu güvenliği ve çıkarı adına düpedüz kırbaçlamak gerekebilir! Sizse, sırf o kirli lenduhalara sahipsiniz diye, onları nereden ve nasıl edindiğinizi de artık bilmeyen kalmadı, namuslu mülkiyetler değil onlar, sırf o sayede Tanrının evine girmeye cüret ediyorsunuz. Ama işte Tanrı şahit, yanlış kapı çaldınız, defetmek gerek sizi, değnekle kovalamak gerek. Evet evet, aptal aptal bakmayın öğle, insana öküz muamelesi yapılmaz elbet, ama insan değilsiniz ki siz, defolun, hemen, yoksa zorla atarım sizi dışarı, beni tutmayın, ne yaptığımı biliyorum, şimdiye dek bilmiyordum.

(Johanna mezbahacıları, bir sancağı tersinden tutup değnek gibi kullanarak dışarı atar. Kara Hasırşapkalar, kapılardan başlarını uzatırlar)

JOHANNA Defolun! Tanrının evini ahıra çevirmek mi istiyorsunuz? İkinci bir hayvan borsasına hatta. Defolun! Burada işiniz yok sizin. Burada böyle suratlar görmek istemiyoruz. Değersizsiniz ve sizi kovuyorum. Paranız da olsa!

DÖRDÜ Aman ne iyi. Bizimle birlikte kırk aylık kira da, geri dönüşü olmaksızın, tevazuyla ve düpedüz gitmekte. Biz zaten hayvan piyasasının şimdiye dek hiç görmediği bir biçimde, zamana karşı durup, meteliğe kurşun atıyoruz.

(Mezbahacılar çıkar)

SNYDER *(Onların ardından koşarak)* Aman durun beyler, n'olur gitmeyin, onun hiçbir yetkisi yok! Aklı karışmış bir hatun o! Kurumdan hemen atılacak! Ne isterseniz yapacak sizin için.

JOHANNA *(Kara Hasırşapkalar'a)* Kira yönünden elbette çok sakat oldu bu şimdi. Ama kirayı düşünecek durum yok ki. *(Luckerniddle ve Gloomb'a)* Şu arkaya geçin, size çorba getireyim.

SNYDER *(Dönmüştür)*

Yoksullarını davet et ve yağmur suyuyla
Ya da boş laflarla besle onları, gökten
Onların üstüne rahmet değil yalnızca
Kar yağarken!
Pervasızca koştun
Bir eylemden ötekine! Pislikleri
Gururla kovmak, ne kolaydı değil mi?
Mecbur olduğumuz ekmeği ölçer biçersin belki
Merak edersin nasıl yapıldığını, ama sen de
Yemeden duramazsın! Kal bakalım şimdi insanüstüysen
Yağmurun altında ve hakkı savun kar fırtınasına karşı!

JOHANNA Üniformanı çıkar, demek mi bu bana?

SNYDER Üniformanızı çıkarıp valizinize yerleştirin. Bu binayı terk edin, arkanızdan sürüklediğiniz güruhu da birlikte götürün. Çünkü sizi yalnızca sefil bir güruh izledi. Artık siz de onlardan olacaksınız. Eşyanızı alın.

(Johanna çıkar, elinde bir küçük valiz, hizmetçi bir köylü kızı giysisiyle döner)

JOHANNA

Zengin Mauler'e gideceğim
Korkusuzca ve iyi niyetle
Bize yardıma hazır. Bu üniformayı
Ve Kara Hasırşapka'yı giymem bir daha,
Bu sevdiğim binaya da dönmem bir daha
Şarkıların ve uyarıların bu güzel binasına
Zengin Mauler'i de, temelden değişip hidayete ermiş
Bizden biri olarak birlikte getirmeden.
Onların paraları, habis kanser uru gibi
İnsanca yüzü ve kulağı kemirmiş olsa da
Bu yüzden feryatların ulaşamadığı tepelerde
Birbirinden ayrı ve yüce, otursalar da
Zavallı kötürümler
Adil biri mutlaka vardır, aralarında!
(Çıkar)

SNYDER

Zavallı cahil!
Göremediğin şu senin: İşçiler
Ve işverenler, geniş kadrolarıyla[59]
Mücadele halinde iki cephe
Uzlaşmaz.
İkisi arasında koş dur bakalım, uzlaştırmacı, yok aracı,
İkisine de yok hayrın, kendin batacaksın.

MULBERRY *(Girer)* Para buldunuz mu?

SNYDER Tanrı, yeryüzünde bulduğu bu kırık dökük çatı altının, kırık dökük diyorum Bay Mulberry, kirasını da bulur öder elbet.

MULBERRY Evet ya, ödemek, çok doğru, mesele bu! Çok doğru söylediniz, Snyder! Sevgili Tanrı öderse eğer, iyi. Ama ödemezse, hiç de iyi değil. Sevgili Tanrı kirasını ödemezse, çıkması gerek, hem de bu Cumartesi akşamı, değil mi Snyder?

(Gider)

8

PİERPONT MAULER'İN, KAPİTALİZMİN VE DİNİN KAÇINILMAZLIĞI ÜSTÜNE SÖYLEVİ

Mauler'in bürosu.

MAULER
Evet, Slift, gün geldi
Bizim muhterem Graham ve onunla birlikte
Hayvanı en ucuza kapatmayı bekleyenlerin hepsi
Bize taahhüt ettikleri eti sağlayabilmek için
Hayvan satın almak zorunda.

SLİFT
Pahalıya patlayacak onlara, çünkü
Chicago piyasasında böğüren sığırların
Hepsi bizim şimdi.
Domuz konservesi taahhütleri için de yine bizden
Almak zorundalar her bir domuzu, biraz pahalı yazık ki.

MAULER
Şimdi Slift, tüm toptancılarını sal
Hayvan borsasına, talep yağdırsınlar
Sığıra, domuza benzer ne varsa almak için
Böylece fiyatlar yükselsin.

SLİFT
Senin Johanna'dan haber var mı? Borsadaki
Dedikoduya göre, sen onunla yatmışsın.
Ben yalanladım tabii. Tapmaktan hepimizi kovalıberi
Hiç ses sada yok. Böğüren kara Chicago
Yuttu sanki onu.

MAULER
Müthiş keyiflenmiştim doğrusu
Sizi kovduğunu duyunca. Evet, hiçbir şeyden korkusu yok
Ve eğer ben de orada olsaydım
Beni de atardı dışarı, işte bunu
Seviyorum onda. Binalarını da seviyorum
Benim gibiler giremediği için.
Slift, fiyatı 80'e tırmandır ki

Graham gibileri iyice çamura dönsün
Hâni ayaklarımızı basınca üstlerine
İzi çıksın ayakkabılarımızın.
Tek gram et bırakmak istemiyorum bu kez
Onların derisini nihayet kesin yüzmüş olmak için.
Tabiatım kurusun.

SLİFT

Pek seviniyorum Mauler, son günlerdeki
Zayıflığını attın üstünden. Şimdi biraz
Hayvan alımını seyre gidiyorum ben.
(Slift çıkar)

MAULER

Sonunda bu rezil kentin gerçekten
Derisini yüzmek gerek ve bu bıçkınlara
Et işi nasıl olurmuş öğretmek. Öyle ki
"Alçaklık," diye bağırsınlar.
(Johanna elinde bir valiz ile girer)

JOHANNA İyi günler Bay Mauler. Size ulaşmak amma da zor. Eşyamı bir süre şuraya bıraksam. Artık Kara Hasırşapkalar'da değilim de. Uyuşmazlık çıktı aramızda. Ben de bir gidip Bay Mauler'i göreyim, dedim. O yıpratıcı dini çalışmadan kurtulduğuma göre tek tek insanlara daha fazla eğilebilirim artık. Böylece sizinle biraz ilgilenmeye karar verdim, yani, siz kabul ederseniz tabii. Biliyor musunuz, sizin ötekilerden çok daha anlaşılabilir biri olduğunuzu önce de fark etmiştim. Şuradaki kanepeniz at kılı bir kanepe, üzerinde bu bez örtünün işi ne, düzgün de katlanmamış üstelik. Sahi geceleri de büronuzda mı kalıyorsunuz? Koca saray gibi bir konağınız vardır, diye düşünmüştüm. *(Mauler susar)* Ama sizin, et kralı olduğunuz halde böyle küçük şeylerde de tutumlu olmanız çok doğru Bay Mauler. Nedendir bilmem, size bakınca, cennet bahçesine gelip Adem'e seslenen sevgili Tanrı'nın hikâyesi aklıma geliyor. "Adem, neredesin?[60]" diyor Tanrı. Biliyor musunuz yoksa? *(Güler)* O sırada Adem yine bir çalılığın ardında ve elleri dirseğe kadar bir geyiğin içine dalmış öyle kanlı vaziyette işitiyor Tanrı'nın sesini. Orada değilmiş gibi yapıyor güya. Ama Tanrı peşini bırakmıyor, üstüne giderek bir kez daha sesleniyor: "Neredesin Adem?" O zaman Adem, kıpkırmızı olmuş, hafifçecik bir sesle: "Tam da gelecek zamanı buldun yani, geyikcağızı öldürdüğüm anda. Bir şey söylemen gerekmez, biliyo-

rum, bunu yapmam caiz değildir." Oysa sizin vicdanınız şu sırada rahattır besbelli, ha Bay Mauler?

MAULER Demek artık Kara Hasırşapkalar'da değilsiniz.

JOHANNA Hayır, Bay Mauler. Olmayacağım da.

MAULER Peki geçiminizi nasıl sağladınız?

JOHANNA *(Susar)*

MAULER Hiçbir şeyle yani. Kara Hasırşapkalar'dan ayrılalı ne kadar oldu peki?

JOHANNA Sekiz gün.

MAULER *(Arkada ağlar)*

Ne kadar değiştirmiş sekiz gün onu!
Neredeydi? Kimlerle konuştu?
Ağzının çevresindeki izler kimden?
Onun geldiği bu kenti
Tanımıyorum demek ki.
(Bir tepsi içinde yiyecek getirir)
Çok değişmiş görünüyorsun, yiyecek bir şeyler getirdim.
Benim canım istemiyor.
(Johanna yiyeceklere bakar)

JOHANNA Bay Mauler, biz zengin adamları binamızdan kovunca–

MAULER Çok da iyi etmişsiniz, pek hoşlandım-

JOHANNA Kira faiziyle geçinen ev sahibimiz bizi binadan çıkarıyor, önümüzdeki Pazar son.

MAULER Öyle mi? Kara Hasırşapkalar'ın mali durumu iyi değil yani.

JOHANNA Evet, bu yüzden Bay Mauler'e bir uğrasam, dedim. *(Johanna iştahla yemeye başlar)*

MAULER Sen canını sıkma. Piyasaya çıkıp o parayı size bulacağım. Bunu da yapacağım, evet, kira bedelini sağlayacağım size, bu kentin derisinden kendi elimle yüzmem de gerekse, sizin için yapacağım bunu. Para işi elbette zor, ama bulurum. Sizin hakkınız bu.

JOHANNA Evet Bay Mauler.

MAULER Sen git söyle sizinkilere, para Cumartesiye kadar ellerinde. Mauler gönderiyor, de. Şimdi parayı sağlamak için hayvan borsasına gitti, de. O ellibin kişiye gelince, işler iyi gitmedi, istediğim halde iş sağlayamadım onlara. Ama sen ayrı, bir de senin Kara Hasırşapkalar, onlar korunmalı, parayı bulmak benden. Git söyle onlara.

JOHANNA Evet Bay Mauler!

MAULER

İşte yazdım şuraya. Al.
Mezbahalarda oturup iş beklemeleri
Beni de üzüyor. İş de iyi olsa bari.
Ellibin kişi,
Orada duruyor ve geceleri de ayrılmıyorlar!
(Johanna yemeyi bırakır)
Oysa bu bir iş, olmak ya da
Olmamak[61] var ucunda, yani: Kendi sınıfımın
En iyisi olurum, ya da düşerim
Mezbahanın karanlık yoluna.
O güruh, işte yine mezbahalara doluştu
Güçlük çıkarıyor bana.
Şimdi, neyin ne olduğunu söyledim, senden de
Yaptığıma iyi demeni beklerim
Ve tabii işime de. Değil mi ki,
Et piyasasına et sipariş etmemi sen önerdin
Celeplerin hayvanını almamı da, iyiydi yaptığın
Yoksul olduğunuzu da biliyorum, üstelik
Tam da şimdi sokağa atmak istiyorlar sizi,
İşte bunun için bir şeyler vermek istiyorum size
İyi niyetimin kanıtı olsun.

JOHANNA İşçiler et fabrikalarının önünde hâlâ bekliyorlar ha?

MAULER
Paraya niçin karşısın? Olmayınca niçin
Bu kadar değişmiş görünüyorsun peki?
Para konusunda fikrin ne? Söyle bana,
Merak ediyorum, düşüncen
Paraya kuşku verici bir şeymiş gibi bakan
Aptallarınkine benzemesin. Gerçeği düşün
Çıplak gerçeği, her şeyin böylesine güvensiz olması
Ve insan soyunun neredeyse bir rastlantıya, bir fırtınaya
Feda edilmesi hiç hoş değil belki, ama gerçek işte.
Oysa para, bir şeyleri düzeltir hiç değilse
Yalnızca bazılarına yarasa da, kaldı ki: Bu inşa!
İnsan düşüncesinin başından beri bu kuruluş, sürekli
Çöktüğü için hep yeniden kurulsa da, bir harika, kurban
Yutarak, zor ve zahmetli de olsa, hep
Yine de yapılan, mümkün olanı elbet ister istemez
Gezegenin boğazına basıp koparak ondan, her zamanki gibi
Az ya da çok, ama sürekli

En iyilerce savunulan, bu yapı! Çünkü bak,
Sevmiyorum ve uykum kaçıyor diye ben de
Elimi çekeyim, desem, pek benzerdi bu, bir sineğin
Kaymakta olan bir dağı tutmaktan vazgeçmesine. O an
Bir hiç olurdum ben ve her şey aşıp geçerdi üstümden.
Çünkü aksi halde her şeyi temelden yıkıp
Planı temelden, insanın bambaşka, olmadık yeni
Bakışıyla değiştirmek gerekirdi ki ne siz istersiniz bunu
Ne de biz, çünkü bizsiz olacak o ve Tanrı'sız
Elbette hiç işi kalmayınca ne gerek var ona[62]? Demek ki
Siz de bizimle olmalısınız ve kendinizi kurban etmeyin
Hiç istemeyiz, ama kurbanları kutsamalısınız.
Kısaca: Tanrıyı
Yeniden ayağa kaldırın
Tek kurtarıcıyı, trampetler
Çalın onun için, ki Tanrı
Yoksul semtlere ayak bassın, ilahi ses
Mezbahalarda çınlasın.
Bu kadarı yeter.
(Elindeki kâğıdı uzatır)
Al bu senin, ama ne için
Olduğunu bil öyle al! İşte belge, dört yılın kirası bu.

JOHANNA

Bay Mauler, söylediklerinizi hiç anlamadım
Anlamak istemiyorum da.
(Doğrulur)
Tanrıya el uzatıldığı için sevinmeliyim
Biliyorum, ne var ki: Bununla
El uzatılmış olmuyor başkalarına. Ben
Onlarlayım. Hiçbir şey
Sunulmadı onlara.

MAULER

Kara Hasırşapkalar'a parayı götürürsen
Sana sahip çıkarlar yine, yoksa
Böyle evsiz barksız, hiç iyi değil. İnan ki
Paraya bakar onlar ve iyidir böylesi.

JOHANNA

Kara Hasırşapkalar alıyorlarsa
Buyursun alsınlar sizin paranızı
Ben mezbahalarda bekleşenlerle birlikteyim
Fabrikalar yeniden açılana kadar

Onlar ne yerse onu yerim
Kar layık görülmüşse onlara, kar peki,
Ve onlar ne iş yaparsa ben de yaparım
Çünkü ben de parasızım ve çalışmadan kazanamam
Namusumla en azından, ve eğer iş yoksa
Benim için de olmasın. Size gelince
Yoksulluğun sırtından kazanıp da
Yoksulları görmeyen, bilmediğini suçlayan
Üstelik mezbahalarda gözden uzak terk edilmiş
Duran o suçladıklarını
Görmemeye çalışan, siz:
İlerde beni görmek isterseniz
Mezbahalardayım, biliniz.
(Gider)

MAULER
Demek bu gece
Kalkacaksın Mauler, her saat başı
Pencereden bakacaksın, kar yağıyor mu, yağıyorsa
Bileceksin ki, tanıdıklarının üstüne yağıyor.

9

JOHANNA'NIN DERİNLERE ÜÇÜNCÜ İNİŞİ: KAR YAĞIYOR

Mezbahalar Bölgesi.

JOHANNA
Yedi gün önce rüyamda
Ne gördüm bakın[63] bir gece:
Önümde küçük bir meydan
Orta bir ağacın gölgesinden de küçük
Çünkü dev binaların arasına sıkışmış,
Üstünde bir yığın insan, yani bu küçücük yere
Sığmayacak kadar çok, sıkış tıkış, öyle ki
Alan eğilip büküldü, ortası kabardı
İnsan yığını kenarlarda asılı kaldı, bir an
İçten içe kaynayarak dayandı, sonra
Anlamı bellisiz ve nerden geldiği belli olmayan

Bir sesin itmesiyle, akmaya başladı.
Akın akın insanlardı gördüğüm şimdi
Sokaklar, bildik, Chicago! Sizler!
Sizleri gördüm yürürken ve kendimi.
Kendimi gördüm, en önünüzde suskun
Savaş adımlarıyla yürüyen, alınlar kanlı
Ve sözler haykırıyorduk savaş anlamlı
Bilmediğim bir dilde, derken her yandan
Yığınların yürüdüğünü gördüm
Her birinin başında yine ben, başka başka
Kişiliklerde, genç yaşlı, ağlayan ve kahreden
Benden başka kimseler, nihayet! Erdem ve dehşet!
Değiştirerek ayağımın değdiği her şeyi
Ölçüsüz yıkımla da gerekirse, yıldızların
Yörüngesini etkileyerek, ama en yakın
Bildik sokakları da kökten değiştirerek
Yürüdü yığınlar ve yürüdüm ben
Her çeşit saldırıya karşı karla örtünmüş
Hedef vermeksizin, çünkü açlıkla saydam
Hedef olmaksızın, çünkü ev bark yok
Ve işkence yapılamaz, çünkü alışmış zaten.
Böyle yürüyordu işte, tutamadığı alanı bırakıp
Yığınlar; ve ben, her biriyle birlikte.
Böyle bir düş gördüm işte.
Neye yoracağımı şimdi anladım.
Gün ağarmadan, çıkacağız
Bu mezbahalardan ve varacağız
Onların kenti Chicago'ya
Göstereceğiz sefaletimizi tüm çıplaklığıyla
Açık alanlarda, insana benzeyen ne varsa
Çağırarak yanımıza.
Ötesini bilmiyorum.

Hayvan Borsası.

MAULER *(Mezbahacılara)*
New York'daki dostlarımın bana yazdığına göre
Güneyde gümrük duvarları

Kaldırıldı.

MEZBAHACILAR

Yuh olsun, gümrük kalkıyor ama
Satacak et kalmamış bizde! Olanı
Ucuza satmışız çünkü ve şimdi et almak zorundayız pahalıya!

CELEPLER

Yuh olsun, gümrük kalkıyor ama
Satacak hayvan kalmamış bizde! Satmışız çünkü hepsini
Ucuza!

KÜÇÜK SPEKÜLATÖRLER

Yuh olsun! İnsanlığın
Değişmez ekonomi yasalarının
Bilinmezliği de değişmiyor hiç!
Bildirimsiz patlıyor
Yanardağ ve çöle çeviriyor ortalığı!
Çölleşmiş ummanın ortasında
Davetsizce beliriveriyor bereket adası!
Haber veren yok, bilen yok! Ama köpekler parçalıyor
Artta kalanı!

MAULER

Et talebi doğdu madem
Konserve kutuları içinde uygun fiyata
Anlaşma gereği bana taahhüt ettiğiniz
Konserve etleri
Hemen istiyorum

GRAHAM Eski fiyattan mı?

MAULER

Anlaşma ne diyorsa öyle, Graham.
40.000 tondu hatırladığım kadarıyla
Kendimde olmadığım bir andı hani.

MEZBAHACILAR

Bu yükselen fiyatlarla nasıl hayvan alalim ki?
Biri hayvan karaborsası yarattı[64]
Bilinmeyen biri–
Mauler, bu anlaşmadan muaf tut bizi!

MAULER

Konserveleri almak zorundayım, ne çare. Ama
Hayvan bol, biraz pahalı belki
Ama bol. Toplayın alın siz de!

MEZBAHACILAR Şimdi hayvan satın almak ha, lanet olsun!

Mezbahaların yöresinde bir küçük lokal.

(İşçi erkek ve kadınlar, aralarında Johanna. Kara Hasırşapkalar'dan bir grup girer. Johanna ayağa kalkar, aşağıda olanlar sırasında onları vazgeçirmek için boşuna işaretler yapar)

JACKSON *(Hızla söylenen bir şarkının ardından)*
İsa'nın kutsal ekmeğinden tatmazsın kardeş, niye?
Bize bak, nasıl neşeliyiz, ne sevinçli.
Kavuştuk çünkü Hazreti İsa Efendimize.
Sen de koş ona, haydi!
Haleluya!
(Kara Hasırşapkalar'dan bir kız, arada kendi takımına uyarılar da yaparak işçilere seslenir)

KARA HASIRŞAPKALAR'DAN BİR KIZ (Boşuna konuşuyoruz galiba ya neyse!?) Sevgili bacılarım, kardeşlerim, ben de sizin gibi bir zamanlar acı içinde kalakalmıştım, içimdeki o eski günahkâr Adem[65] yeme içmeden başka şey düşünmezdi, ama sonra İsa Efendimi buldum, içim öyle aydınlandı, öyle mutlandı ki, şimdi (dinleyen filan yok!) sırf bizi tüm kötü amellerimize rağmen sıkıntılardan kurtaran efendimiz İsa Hazretlerini anmakla, ne açlık duyuyorum artık, ne susuzluk, yalnızca onun sözlerine hasretim. (Faydasız) Hazreti İsa'nın olduğu yerde şiddet olmaz, huzur olur; nefret olmaz, sevgi olur. (Boşuna!)

KARA HASIRŞAPKALAR
Haleluya!
(Jackson bağış kutusunu dolaştırır. Ama tek kuruş atılmaz içine)
Haleluya!

JOHANNA
Burada bu soğukta, sinir bozup
Bir de üstüne konuşmak mı niyetiniz?
Bir zamanlar bana da
Hoş ve tatlı gelen o sözleri
Artık dinleyemem bile gerçekten. Ama bir tek şey
Söyleyeyim mi size, içinizde kalsın: Burada
Kar var, rüzgâr var, size düşen susmak!

KADIN Bırakın canım. Biraz sıcak yer ve yiyecek bulabilmek için böyle yapmak zorundalar elbet. Benim de elimde olsaydı keşke!

BAYAN LUCKERNİDDLE Müzik güzeldi!
GLOOMB Güzel ve kısa.
BAYAN LUCKERNİDDLE Ama iyi insanlar bunlar besbelli.
GLOOMB İyi ve kısa, kısaca.
İŞÇİ KADIN Niye bizimle oturup vaazlarını sürdürmüyorlar ki?
GLOOMB *(Para sayma hareketi yapar)* Kazanı kaynar tutabiliyor musunuz Bayan Swingurn?
İŞÇİ KADIN Müzik pek güzel, ama yanlarında kazan olunca bize birer sıcak çorba da verirler sanmıştım.
İŞÇİ *(Çok şaşırmış gibi)* Yok yaa, gerçekten öyle mi sandınız?
JOHANNA Burada doğru dürüst çaba gösteren kimse yok mu?
İŞÇİLER Var, komünistler.
JOHANNA Onlar, bozguncu değil mi[66]?
İŞÇİLER Yoo.

Hayvan Borsası

MEZBAHACILAR
Hayvan alıyoruz hayvan! Süt danası!
Besili hayvan! Sığır! Öküz! Domuz!
Haydi, satıcıları bekliyoruz!
CELEPLER
Elde hayvan yok ki! Ne varsa
Sattık hepsini.
MEZBAHACILAR
Hiç yok mu? İstasyonlar
Silme hayvan dolu.
CELEPLER Çoktan satıldı onlar.
MEZBAHACILAR Kime?
(Mauler girer)
MEZBAHACILAR *(Ona hücum ederler)*
Koca Chicago'da tek öküz kalmadı.
Mauler, bize mehil tanı!
MAULER
Olmaz: Et teslimatınızı yapın!
(Slift'e döner)
Tam gaz pompala.
BİR CELEP 800 Kentucky öküzü 400'den.
MEZBAHACILAR Asla. Çıldırdınız mı siz? 400 ha?

SLİFT Ben, evet. 400.
CELEPLER Sullivan Slift'e 800 öküz, 400'den[67].
MEZBAHACILAR
Mauler'miş ya! Biz demedik mi? O işte!
Azgın köpek, bizi konserve mukavelesiyle bağlayıp
Tüm hayvan stokunu satın alıyor! Kutulara dolacak eti
Ondan satın alalım diye!
Rezil kasap seni! Al işte, bizim etimizi kes bari!
MAULER Kendisi öküz olan, uyandırdığı iştaha şaşmasın!
GRAHAM *(Mauler'e saldırmak ister)* Gebermeli bu herif, vuracağım!
MAULER
Öyle mi Graham, ilk senin konserveler gelsin bakalım!
Kendini kes doldur kutuya.
Et işini öğreteceğim size, tüccar
Bozuntuları! Şu andan itibaren, buradan
İllinois'ya kadar, her çift toynak, her dana
Benden satın alınacak, hem de pahalıya!
Şimdi 500 öküz sürüyorum piyasaya, baş fiyat56.
(Sessizlik)
Öyleyse, kimsenin hayvana ihtiyacı yok, talep azlığından
Fiyat 60 oldu! Benim konserveleri
Unutmayın!

Mezbahaların öteki bölümü.

(Pankartlarda şunlar yazılı: "Mezbahalardan atılanlarla dayanışma! Haydin genel greve!"
Bir hangar önünde işçi sendikaları merkezinden iki adam. Bir işçi grubuyla konuşuyorlar. Johanna gelir)

JOHANNA İşsizlerin davasının önderleri bunlar mı acaba? Açık alanlarda, salonlarda, büyük salonlarda hatta, topluluğa konuşma yapmayı öğrendim ben, sataşmalardan korkum yok, iyi bir şeyi iyi açıklayabilirim sanıyorum. Bence hemen bir şey yapılması gerek çünkü. Kendi önerilerim de var.
BİR İŞÇİ LİDERİ Hepiniz dinleyin:
Et işverenleri şu ana kadar fabrikalarını yeniden açmak için en küçük bir niyet göstermediler. Başlarda sömürücü Pierpont Mauler, etçilerin kendisine kontratla taahhüt ettikleri büyük miktarda konserve eti onlardan talep ettiği için, fabrikaların

yeniden açılmasını zorluyor gibi görünmüştü. Sonra anlaşıldı ki, et fabrikatörlerinin konserve yapımı için kullanacakları et, Mauler'in kendi elinde toplanmış ve hiç de vermeyi düşünmüyor. Şimdi biz işçiler, eğer mesele et işverenlerinin insafına kalırsa, asla hepimizin birden et fabrikalarındaki işlerimize dönemeyeceğimizi ve hele eski ücretlerimizi asla alamayacağımızı biliyoruz artık. Bu durumda ancak zor kullanarak sonuca varabileceğimizi görmeliyiz. Kentteki büyük işletmeler, en geç öbür gün genel greve çıkma sözü verdiler. Bu haber mezbahaların her köşesine hemen şimdi iletilmeli, çünkü aksi halde yığınların uydurma dedikodulara kanarak mezbahaları terk edip sonradan et işverenlerinin şartlarına teslim almak zorunda kalmaları tehlikesi var. Bu yüzden, gaz, su ve elektrik işletmeleri çalışanlarının grev yaparak bize destek vereceklerini bildiren bu mektuplar, akşamları saat 10'da mezbahaların değişik yerlerinde bizim talimatımızı bekleyen güvenilir arkadaşlara ulaştırılacak. Jack, sen al şunu, gömleğinin altına sok, Schmitten Ana'nın kantininde gelecek arkadaşları bekle! *(Bir işçi, mektubu alır uzaklaşır)*

İKİNCİ İŞÇİ Graham Fabrikalarınınkini bana ver, orayı ben bilirim. *(O da mektubu alıp uzaklaşır)*

İŞÇİ LİDERİ 26. Cadde, Michiganpark köşesi. *(İşçi mektubu alıp uzaklaşır)*

İŞÇİ LİDERİ Westinghouse binasının yanında 13. Cadde. *(Johanna'ya)* Sen nesin?

JOHANNA İşimden atıldım.

İŞÇİ LİDERİ İşin neydi?

JOHANNA Gazete satıyordum.

İŞÇİ LİDERİ Patronun kimdi?

JOHANNA Sokak satıcısıyım[68].

BİR İŞÇİ Ajan olabilir.

ÖTEKİ İŞÇİ LİDERİ Buna vereceğimiz mektubu ne yapacağını kim söyledi sana?

BİRİNCİ İŞÇİ LİDERİ Hiç kimse. *(Johanna'ya)*

Bir tek gözü parçalanmış ağ
Hiçbir işe yaramaz artık:
O boşluktan boşalır balıklar
Ağ hiç yokmuş gibi.
Bir anda
Tüm gözler boşa gider.

JOHANNA 44. Caddede gazete satıyordum. Ajan değilim ben. Yürekten sizin davanıza bağlıyım.

İKİNCİ Bizim davamız mı? Senin davan değil mi yani?

JOHANNA Fabrikatörlerin bu kadar insanı sokağa atması herkesi ilgilendirmiyor ki. Sanki yoksulların yoksulluğu zenginlerin işine yarıyormuş gibi bir şey yani! Belki de yoksulluk onların işi düpedüz!

(İşçiler kahkahayı koyverirler)

JOHANNA Ama çok insaniyetsizce bu!! Bir de Mauler gibilerini düşünüyorum bu arada.

(Yine gülüşler)

JOHANNA Niye gülüyorsunuz? Alay etmenin alemi yok. Elinizde kanıt olmadan Mauler gibi birinin insan olamayacağına inanmanız doğru değil bence.

İKİNCİ İŞÇİ LİDERİ Kanıt yok değil. Buna mektubu rahatça verebilirsin.

BİRİNCİ İŞÇİ LİDERİ *(Mektubu verir)* Graham tesislerinin 5 numaralı antreposuna git. Orada çevrelerine bakınan üç işçinin geldiğini görünce onlara, Cridle işyerinden misiniz, diye sor. Evet, derlerse mektubu onlara ver.

Hayvan Borsası.

KÜÇÜK SPEKÜLATÖRLER

Hisse senetleri düşüyor! Mezbahalar batacak!
Biz küçük hissedarlar ne olacağız peki?
Varını yoğunu yatırmış küçük tasarruf sahibi,
Zaten zayıflamış orta sınıf, ne olacak?
Graham denen herif, onun kanlı mahzenlerinde
Kazandığımız bizim hisselerimizi
Çöplük kâğıdına düşürmeden önce
Geberip gitseydi keşke.
Gereken hayvanı satın alın haydi
Kaça olursa olsun, alın!

(Tüm sahne süresince arkada ödemeyi kesen firmaların adları anons edilmekte: Meyers & Co. vb...)

MEZBAHACILAR Alamayız artık, fiyat 70'in üstüne çıktı.

TOPTANCILAR Alaşağı edin şunları, alamazlarmış, büyük başlar sizi!

MEZBAHACILAR 2000 öküz istiyoruz, 70'ten.
SLİFT *(Bir sütunun yanında Mauler'e)* Daha da yükselt.
MAULER
Sırf iş yaratmak için burada
Sizinle yaptığım anlaşmaya, uyduğunuz yok
Bakıyorum. Ve duyduğuma göre işçiler hâlâ
Mezbahaların dışında dikilip durmaktalarmış. Ama
Pişman olacaksınız sonra: Anlaşmadaki konserveleri
Teslim edin, hemen şimdi!
GRAHAM
Ne yapabilirdik ki, et piyasadan
Uçtu gitti!
Haydi 500 öküz, 75'ten.
KÜÇÜK SPEKÜLATÖRLER
Satın alsanıza, kanlı köpekler!
Almıyorlar işte! Mezbahaları
Gözden çıkarmaya razı bunlar.
MAULER
Daha fazla zorlama Slift
Son kerteye geldiler bile.
Kan içinde kalsın, ama gebermesinler
Onlar biterse
Biz de biteriz.
SLİFT
Daha pay var, artır sen.
500 öküz, 77'den.
KÜÇÜK SPEKÜLATÖRLER
77, gördünüz mü? Ne diye
75'ken almadınız ki?
İşte 77'ye çıktı, artacak daha.
MEZBAHACILAR Mauler'in bize 50 ödeyeceği konserve için ona 80'den hayvan parası ödeyemeyiz!
MAULER *(Birilerine sorar)* Mezbahaya gönderdiklerim nerede?
BİRİ İşte bir tanesi orada.
MAULER Eee, öt bakalım.
(Birinci Dedektif raporunu verir)
DEDEKTİF Bu yığınlar ihmale gelmez efendim. Bir Johanna diye çağırsan on tanesinden, yüz tanesinden ses gelir. İsmi belli değil, yüzü belli değil, oturmuş bekliyorlar orada. Ayrıca tek bir kişinin sesini duymak mümkün değil, pek çoğu dolaşıp

duruyor, yitirdiği yakınlarını arıyor. Sendikaların etkin olduğu bölgede büyük bir huzursuzluk var.

MAULER Kim etkin? Sendikalar mı? Polis de bırakıyor kışkırtsınlar ha? Koş git polisi çağır, benim adımı ver, vergilerimizi ne için ödüyormuşuz, onu sor. Kışkırtıcıların kellelerini uçurmalarını söyle, açık açık konuş onlarla.

(Birinci Dedektif gider)

GRAHAM

Öyleyse kabul et Mauler, bitmemizi istiyorsan eğer
Bin öküz 77'den, sonumuz bu.

SLİFT 77'den 500 öküz Graham'a. Ötesi 80'den.

MAULER *(Dönmüştür)*

Slift, zevki kaçtı artık
Bu işin. Sonu yok.
80'e kadar çık, sonra 80'e bırak.
Bırakalım serbestlesinler
Yeter. Şehir nefes alsın
Biraz. Başka sıkıntılarım var.
Slift, bu boğaz sıkma hiç de
Zevk vermedi sandığım kadar.
(İkinci Dedektifi görür)
Buldun mu o kızı?

İKİNCİ DEDEKTİF Hayır, Kara Hasırşapkalar'ın üniformasını giymiş hiç kimse yoktu, mezbahalarda dikilip duran yüzbin kişi var, ortalık da zifiri karanlık, seslensem de şiddetli rüzgâr alıp götürüyor. Ayrıca, polis mezbahaları boşaltıyor, ateş etmeye başladı bile.

MAULER

Ateş mi ediliyor? Kime? Biliyorum, biliyorum elbette.
Buradan hiçbir şey duyulmayınca, ne tuhaf?
Demek kız bulunmuyor ve ateş başladı ha?
Telefon kulübelerine koş, Jim'i bul
Söyle, telefon etmesin, yoksa ateş açılmasını
Biz istedik sanırlar yine.
(İkinci Dedektif gider)

MEYERS 1500 öküz, 80'den!

SLİFT 80'e yalnızca 500 öküz!

MEYERS 80'e 5000 öküz! Kelle kasapları!

MAULER *(Sütuna geri dönmüştür)* Slift, fenalık geldi bana, bırak.

SLİFT Hiç niyetim yok. Ödeyebilirler daha. Hem böyle zayıflık

yaparsan Mauler, iyice yükseltirim.

MAULER

Slift, ben çıkıyorum, biraz hava.
İşi sen sürdür. Ben yokum. Benim tavrıma uygun
Yürüt sen. Benim yüzümden bir şey daha olacağına
Her şeyden vazgeçmeye razıyım! Yeter
85'in üstüne çıkma! Ama benim tavrıma
Uygun yürüt. Bilirsin beni.
(Gider)

SLİFT 500 öküz 90'dan!

KÜÇÜK SPEKÜLATÖRLER

Mauler 85 demiş, duyduk
Slift'in yetkisi yok.

SLİFT

Yalan. Elinde et olmadan
Konserve et satmak neymiş
Öğreteceğim size!
5000 öküz 95'ten!
(Haykırışlar)

Mezbahalar.

(Bekleşen pek çok kişi, aralarında Johanna)

BEKLEŞENLER Siz niye oturuyorsunuz burada?

JOHANNA Bir mektup iletmem gerek. Üç kişi buraya gelecek.
(Bir grup gazeteci gelir, önlerinde bir adam vardır)

ADAM *(Johanna'yı göstererek)* İşte orada. *(Johanna'ya)* Bunlar gazeteci.

GAZETECİLER Merhaba, siz Kara Hasırşapkalı kız Johanna Dark mısınız?

JOHANNA Hayır.

GAZETECİLER Bay Mauler'den duyduğumuza göre, fabrikalar açılmadıkça mezbahaları terk etmemeye yemin etmişsiniz. Biz bu haberi ilk sayfamızda büyük puntolarla verdik, bakın okuyun.
(Johanna yüzünü çevirir)

GAZETECİLER *(Okurlar)* Mezbahadan sevgili bayanımız[69] Johanna

Dark, yaptığı açıklamada, Tanrının mezbaha işçileriyle yanyana olduğunu belirtti.

JOHANNA Ben öyle şeyler söylemedim.

GAZETECİLER Bayan Dark, kamuoyunun sizden yana olduğunu biliniz. Birkaç vicdansız spekülatör dışında tüm Chicago'nun kalbi sizinle. Kara Hasırşapkalar'ın büyük başarısı olacak bu.

JOHANNA Ben artık Kara Hasırşapkalar'da değilim.

GAZETECİLER Olamaz. Bizim gözümüzde siz Kara Hasırşapkalar'dansınız. Ama sizi rahatsız etmeksizin iyice geride duralım biz.

JOHANNA Gitseniz daha iyi.

(Gazeteciler az ötede bir yere otururlar)

İŞÇİLER *(Arkada mezbahalarda)*

Sefalet doruğa çıkmadıkça[70]
Fabrikaları açmayacak bunlar.
Sefalet yükselecek ki
Açsınlar.
Ama bir cevap vermeliler bize.
Cevap gelmeden ayrılmayın sakın.

KARŞI KORO *(Yine arkada)*

Yanlış! Sefalet ne kadar yükselse de
Açmaz bunlar
Kârları yükselmedikçe açmazlar.
Cevap bekliyorsanız eğer:
Toplar ve makineli tüfeklerle
Alırsınız o cevabı.
Ve biz, bu cevabı beklemenizi öğütleriz
Size, yani ayrılmayın sakın, deriz.

JOHANNA

Sistemi görüyorum, nicedir de
Biliniyor görünüşte, yalnız
Bağlantısı yok! Oturuyorlar, az kişi üstte
Çoğunluk altta ve üsttekiler haykırıyor aşağıya:
Yukarı gelin ki hepimiz
Yukarda olalım, ama iyice bakınca, gizli bir şey
Görüyorsun, üsttekilerle alttakiler arasında
Yola benzer gibi bir şey, ama yol değil
Bir tahta bu, şimdi apaçık belli oldu işte
Bir tahterevalli tahtası, sistemin bütünü
İki uçlu bir sallanma, birbirine bağlı,

Yani alttakiler altta olduğu için,
Ve ancak onlar altta kaldıkları sürece
Üsttekiler hep üstte.
Alttakiler yerinden kalkıp yükselse
Üsttekiler üstte olamaz artık,
Demek ki üsttekiler
Alttakilerin hep altta kalmasını ister.
Ayrıca altta, üstten daha çok
İnsan gerek. Denge değişir yoksa. Tahterevalli dedik ya.
(Gazeteciler bir haber almışlardır, kalkıp arkaya giderler)

BİR İŞÇİ *(Johanna'ya)* Onlarla ne işiniz var ki sizin?

JOHANNA Hiç.

İŞÇİ Konuşuyordunuz ama?

JOHANNA Benzetmişsiniz.

YAŞLI ADAM *(Johanna'ya)* Fena üşüyorsunuz. Alın bir yudum viski için.

JOHANNA *(İçer)*

YAŞLI ADAM Yeter! Yeter! Bir yudum dedik, iyi be!

KADIN Amma utanmazlık haa!

JOHANNA Bir şey mi dediniz?

KADIN Utanmazlık, dedim! İhtiyarın viskisini diplemek!

JOHANNA Çenenizi kapar mısınız siz, aptal yaratık. Eyvah, atkım nerde? Yine çaldılar işte. Olacak iş değil! Atkımı bile çalıyorlar! Kim iç etti atkımı benim? Versin hemen! *(Yanında duran bir Kadın'ın başındaki örtüyü çeker. Kadın direnir)* Siz aldınız işte. Yalan söylemeyin bakalım, verin şu örtüyü.

KADIN İmdaat, öldürecek beni!

BİR ADAM Susun be!

(Biri Johanna'ya bir yumruk atar)

JOHANNA

Size kalsa bu yığının içinde çırılçıplak oturmam gerek.
Rüyamda böyle soğuk yoktu. Büyük bir amaçla
Buraya geldiğimde, biraz rüya bile olsa
Bu kadar soğuk yoktu hesapta. Bir de şimdi
Her şey bir yana, kalın atkımdan oldum.
Siz aç kalın isterseniz, yiyeceksiz kalın
Ama sıcak çorbayla bekliyorlar beni.
Üşüyün, donun siz
Ama ben her an
O sıcak salona girip

Bayrağı alır, trampetimle
ONU anabilirim, o göklerdekini.
Kaybedecek neyiniz var ki sizin? Oysa ben
Yalnız misyonumu değil, o yüce
Misyonu da elbet ama, müstesna işimi de
Bırakıp geldim, ekmeğimi, yuvamı, her şeyimi.
Evet, yani mecbur olmadıkça
Burada durmak, bir oyun gibi geliyor neredeyse bana,
Değersiz. Ama işte:
Ayrılamam. Yalnız açık söylemeli,
Korku boğazımı sıkıyor sanki
Ekmek yok, uyku yok, ne dışarı ne içeri
Bu sıradan açlık, soğuktan titreme ve her şeyden önce de
Gitmek isteme, korkusu.

İŞÇİLER
Burada kalın! Ne olursa olsun
Ayrılmayın sakın!
Ancak birlikte olursanız
Kurtulabilirsiniz!
Bilin ki, sizden yanayım diyenlerin hepsi
İhanet etti size
Satılmış sendikalarınız dahil.
Kimseyi dinlemeyin, inanmayın hiçbir şeye
Ama gerçekten değişiklik yapacak
Her öneriyi dikkate alın. Ve en önemlisi:
Ancak kuvvet kullanarak ve ancak
Kendiniz yaparsanız olur bu iş[71].
(Gazeteciler geri döner)

GAZETECİLER Merhaba bayan, büyük bir iş başardınız: Şimdi öğrendiğimize göre, elinde yüksek miktarda hayvan stoku bulunan milyoner Pierpont Mauler, fiyatlar yükseliyorken bile mezbahalara hayvan teslimatı yapmış. Bu durumda yarın sabah fabrikalar yeniden çalışmaya başlayacak.

JOHANNA
Ah, neyse bir iyi haber! Taş yürekleri yumuşadı demek,
Hiç değilse, adil olanınki çarpıyor yine.
Tam da insan olan, insan gibi
Adım attı. İyilik, var demek ki.
(Uzaktan makineli tüfek sesleri gelir)
Bu gürültü ne?

BİR GAZETECİ Askerler ateş açıyorlar, fabrikalar yeniden açılacağı için; şiddete başvurma tahrikleri yapanların susturulması gerekiyor.

BİR İŞÇİ Ama siz telaşlanmayın, mezbahalar bölgesi öyle geniş ki, askerin buraya gelmesi saatler sürer.

JOHANNA Kaç kişi var acaba?

GAZETECİLER Yüzbin kadar olacak.

JOHANNA

O kadar çok ha?
Bu ne bilinmez okuldur, bu ne yasası mekân
Karla kaplı ve açlığın öğretisinde, yoksulluk
Zorunluluktan söz ediyor
Önlenemez biçimde.
Yüzbin öğrenci, öğrendiğiniz ne?

İŞÇİLER *(Arkada)*

Eğer dağılmazsanız
Ezecekler sizi.
Ama biz diyoruz ki, dağılmayın!
Eğer direnirseniz
Tanklarıyla çiğneyecekler sizi.
Ama biz diyoruz ki, direnin!
Bu kavga yitirilecek
Belki bir sonraki de
Yenilgiyle bitecek.
Ama kavga vermek, öğrenilecek
Ve anlaşılacak ki
Yalnızca zor kullanarak olur bu iş
Ve zoru siz kullanırsanız ancak.

JOHANNA

Durun, öğrenmeyin bunu
Hem de böyle soğukkanlıca!
Zor kullanmayın sakın.
Düzensizliğe, kargaşaya karşı çıkın.
Evet, alçaklık diz boyu!
Böyle bir gece daha dayanmak ve bu
Suskun ezgiye katlanmak
Elde değil elbet. Ve kuşkusuz
Daha böyle kaç yılın kaç gecesi
Omuz omuza durdunuz, öğrendiniz
Soğukkanlıca düşünmeyi, korku dolu.

Ve elbet şiddet şiddeti getirdi
Zayıflık zayıflığı, yapılacak şey
Üst üste birikti, evet.
Ama burada kaynatılan kazandan
Kimin kepçesi dolacak, mesele bu.
Ben gidiyorum. Zor kullanarak iyiye varılamaz. Ben sizden değilim. Açlığın ve sefaletin tekmesi bana da çocukluktan beri sizler gibi zorbalığı öğretmiş olsaydı, sizden olur hiçbir şey sormazdım ben de. Ama hayır, gitmem gerek.
(Yerinden kımıldamaz)

GAZETECİLER Şimdi mezbahalardan ayrılsanız iyi olur. Büyük başarı sağladınız ama işin sonu geldi.
(Giderler. Arkalardan öne doğru yükselen çığlıklar duyulur. İşçiler doğrulur)

İŞÇİLER Merkezdekileri getiriyorlar.
(Dedektifler, elleri kelepçeli iki işçi liderini getirir)

BİR İŞÇİ *(Kelepçeli lidere)* Sakin ol William, dünyanın sonu gelmedi daha.

BİR ÖTEKİ *(Götürenlere haykırır)* Azgın köpekler!

İŞÇİLER Böyle yaparak bir şeyleri engelleyebileceğinizi sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Onlar her şeyi örgütlediler çoktan.
(Bilinen dünyadan ayrı bir suçlu görünümünde Johanna kendini görür)

JOHANNA
Bana o mektubu verenlere
Niçin kelepçe vurulmuş? Mektubun
İçindeki ne? Zor isteyen ve
Zorbalığa giden hiçbir şeyi
Yapamam ben. Öyle birinin
Kötü niyetlerle doludur içi
İnsanlığın alıştığı tüm kurallara
Ve en yakın insanlara karşı.
Artık bilinmeyen bir dünyanın
Kendine yer bulamayan, dışlanmış
Bir kişisidir o. Başının üstünde
Eski kuralları tanımayan yıldızlar
Döner onun. Sözlerin
Anlamı değişir onda. Suçsuzluk gider
Artık yalnızca ve sürekli kovuşturma.
Hiçbir şeyi masum göremez o.

Ben öyle biri olamam. Gidiyorum.
Üç gündür Packingtown'da[72] mezbahaların çamuru içinde
Bir Johanna vardı
Çamuru açıklamak ve en alttakilere görünmek için
Adım adı o çamura battı.
Üç gündür dışa kayıp giderek
Ve güçsüzleştirerek üçüncüde, en son
Çamur yuttu onu. Söyleyin:
Çok, ama çok soğuktu.
(Kalkar, gider. Kar başlar)

İŞÇİ Gerçek kar başlayınca bırakıp gideceği içime doğmuştu.
(Üç İşçi gelir, birine bakınırlar, bulamazlar ve giderler. Işık sönerken şu yazı okunur)

Kar basmaya başladı
Kim kalır ki ortada?
Dün gibi bugün de yine
Taş zemin ve yoksullar kaldı orda.

PİERPONT MAULER
YOKSULLUĞUN SINIRINDAN GEÇİYOR

Chicago'da bir sokak köşesi.

MAULER *(Dedektiflerden birine)*
Yeter, dönelim, ne dersin?
Güldün, değil mi? Dönelim
Deyince gülersin böyle. Ateş
Yine başladı. Direniyorlar demek, ha? Bakın
Kulağınızı çekiyorum: Mezbahalara yaklaştıkça birkaç kez
Geri döndüm diye düşünmeye kalkmayın. Düşünmek
Geri döndüm diye para vermiyorum size.
Benim de kendime göre nedenlerim var. Beni tanıyorlar.
Yine düşünmeye başladınız işte. Galiba
Aptalları tutmuşum kendime. Her neyse
Dönüyoruz. Aradığım kızın aklı başına gelmiş
Cehennemin kol gezdiği o aşağılardan
Çekip gitmiştir umarım.

(Bir Gazeteci çocuk geçer)
Buraya bak, gazeteci! Hayvan borsasında durum neymiş,
görelim!
(Okur, benzi uçar)
Evet, bir şeyler olmuş, bir şeyler değişmiş
İşte, ak üstünde kara yazılı, hayvan başı
30'da duruyor, tek bir satış yok
İşte, ak üstünde kara yazılı
Mezbahacılar batmış, çekilmiş borsadan.
Hele Mauler ile dostu Slift
En kötü batanlardan. İşte burada ve demek ki
Uğraştığımızdan farklı ama yine de
Başka bir soluk aldıran şeye vardık. Size
Yardım edemem artık. Çünkü tüm hayvan stokumu
Herkesin kullanmasına sunduğum halde
Kimse almamış. Öyleyse özgürüm ben
Sırtımdaki yük kalktı, yoksulluk sınırından
Geçtim ben de, işten atıyorum sizleri
İhtiyacım kalmadı size.
Artık bana kimse saldırmaz ki.

İKİ DEDEKTİF Gidebiliriz yani.

MAULER
Elbette. Ben bile gidebilirim istediğim yere
Hatta mezbahaların içine de.
Bu kentlerde alın teri ve parayla
Kurduğumuz şeye gelince:
Sanki biri dünyanın en büyük
En pahalı, en işe yarar
Binasını yapmış da, yanlışlıkla
Ve ucuzluktan, onu köpek boku için kullanmış
Öyle ki içine girilemez olmuş artık
Ve sonunda dünyanın en büyük pisliğine çıkmış adı.
Böyle bir binadan dışarı çıkan adamsa
Keyifli biri olmalı.

DEDEKTİFLERDEN BİRİ *(Giderken)* Eh, bunun işi bitik.

MAULER
Felaket, alttakileri yıkar, oysa beni
Daha yükseklere, manevi dünyaya taşımalı.

Mezbahaların ıssız bir bölgesi.

(Johanna kente doğru yürürken iki işçinin konuşmasını işitir)

BİRİNCİ İŞÇİ Önce bir laf çıkardılar, mezbahalarda iş tam kapasiteyle başlıyor diye. Şimdi de, tam bir kısım işçi yarın sabah işbaşı yapmak üzere mezbahalardan ayrılınca birden anlaşıldı ki mezbahalar artık hiç açılmayacakmış. Niye, çünkü P. Mauler batmış.

İKİNCİ Komünistler haklıydı. Kitleler çözülmemeliydi. Hele Chicago'daki tüm işletmeler yarın için genel grev kararı almışken.

BİRİNCİ Biz bunu bilmiyorduk ki.

İKİNCİ Çok kötü. Habercilerden bazıları kaytarmış olmalı. Eğer bilselerdi pek çok işçi polisin şiddet kullanmasına karşın yerini terk etmezdi.

(Johanna, şaşkınca dolanırken sesler duyar[73])

SES

Gelmeyenin
Özrü yoktur. Düşenden
Özür dilemez taş.
Gelen de, karşılaştığı güçlükleri
Anlatarak oyalamasın bizi
Ya sessizce teslim etsin
Kendini, ya da emaneti.

(Johanna duraklamıştır, sonra başka bir yöne gider)

SES *(Johanna durur)*

Sana bir görev verdik
Durumumuz acildi
Bilmiyorduk, kimsin, nesin
Yapabilirdin verdiğimiz görevi
Ama ihanet de edebilirdin.
Görevi yerine getirdin mi?

(Johanna yürümeye devam eder, bir başka ses onu durdurur)

SES Beklendiği yere gelmeli kişi!

(Johanna seslerden kurtulmak için çevresine bakınırken her yönden sesler[74] gelir kulağına)

SESLER

Bir tek gözü parçalanan ağ
Hiçbir işe yaramaz artık.
O boşluktan boşalır balıklar

Ağ hiç yokmuş gibi.
Bir anda
Tüm gözler boşa gider.

JOHANNA

Ah, gerçek, biraz ışık! Ters zamanda kopan kar fırtınasıyla kararmış! Bir daha görünmez olmakta! Ah, kar fırtınalarının ardındaki güç ne?
Ah, zayıflığı bedenin! Hayatta ne bıraktın, açlık?
Nedir seni böyle sürdüren, dondurucu gece?
Dönmem gerek, hemen!
(Geri döner, yürür)

10

PİERPONT MAULER KENDİNİ ALÇALTIRKEN YÜCELTİLİR[75]

Kara Hasırşapkalar'ın mekânında.

MARTHA *(Başka bir Kara Hasırşapka'ya)* Üç gün önce buraya et kralı Pierpont Mauler'in bir adamı geldi, haber getirdi: Pierpont Mauler bizim kiramızı kendisi üstlenmiş, ayrıca yoksullar için bizimle birlikte büyük bir eylem yapmak istiyormuş.

MULBERRY Bay Snyder, Cumartesi akşamına geldik. Lütfen şu azıcık kirayı ödeyin, ya da binayı boşaltın.

SNYDER Bize destek sözü veren Bay Pierpont Mauler'i bekliyoruz şu anda Bay Mulberry.

MULBERRY Sevgili Dick, sevgili Albert, eşyayı sokağa koyuverin.
(İki adam eşyayı sokağa taşımaya başlarlar)

KARA HASIRŞAPKALAR

Tövbekârlar bankımız gidiyor, ah!
Orgumuza, kürsümüze de göz diktiler
Aç gözleriyle.
Daha yüksek haykıralım:
Zengin Bay Mauler bir gelse
Hemen şimdi kurtarsa bizi
Parasıyla!

SNYDER

Yedi gündür pas tutmuş et fabrikaları önünde

Bekleşiyor yığınlar, işle ilişkileri kesik.
Açıkta kalmışlar, cüpedüz ortalıkta
Üstlerinde yine yağmur, yine kar.
Bilinmez yargıların başı en tepede.
Ah sevgili Bay Mulberry, sıcak çorba
Ve biraz müzikle şimdi elimizde onlar.
Birkaç çalgı ve gerçekten yağlı çorbamız
Olsa, Tanrıyı alıp getiririz
Ve Bolşevizm belasını
Tümden kovarız.

KARA HASIRŞAPKALAR
İmanın setleri yıkılıp gitti
Kentimiz Chicago'da
Maddeciliğin çamurlu seli
Kapladı imanın son sığınağını da.
Bakın işte, sallanıyor, çöküyor işte bakın!
Ama dayanın, zengin Mauler geliyor elbet!
Giyinmiştir, cebinde parasıyla!

BİR KARA HASIRŞAPKA Gelenleri nereye alacağız binbaşım?
(Üç yoksul gelir, Mauler de aralarındadır)

SNYDER *(Onları azarlar)* İlle de çorba, değil mi? Çorba yok işte! Tanrı kelamı bulunur burada! Ama onu işittiler mi hemen dışarı fırlarlar.

MAULER Sizin tanrınıza gelmiş üç yoksuluz biz.

SNYDER Gidin çökün şuraya, gürültü istemez.
(Üçü otururlar)

ADAM *(Girer)* Pierpont Mauler burada mı?

SNYDER Hayır yok, ama bekliyoruz.

ADAM Mezbahacılar onunla konuşmak istiyorlar, celepler de şiddetle onun peşindeler.

MAULER *(Önde)*
Mauler diye birini arıyorlarmış.
Tanırım o aptalı. Şimdi yerde gökte
Fellik fellik aradıkları o Mauler
Sarhoş, pislik bir serseriden
Daha sersemdi hayatı boyunca.
(Doğrulur ve Kara Hasırşapkalar'a yönelir)
Öyle birini tanıyorum, yüz dolar istemişlerdi
Kendisinden; ve on milyonu varken
Yüz doları vermedi de on milyonu sokağa attı

Geldi kendini sundu.
(İki Kara Hasırşapka'yı yanına alır, gider tövbekârlar bankına oturur)
Tövbe istiğfar etmek istiyorum.
Dostlar, bu bankınıza, benden daha
Aşağılık kimse oturmadı.

KARA HASIRŞAPKALAR
Güveninizi yitirmeyin
Böyle zayıf imanlı olmayın!
Kesinlikle gelir, yakındadır hatta
Tüm parasıyla.

BİR KARA HASIRŞAPKA Geldi mi yoksa?

MAULER
Bir marş söyleyin lütfen! Çünkü yüreğim
Hem hafifledi, hem fena sıkıştı.

İKİ ÇALGICI Tek bir parça çalarız, fazla değil.
(Bir marşın melodisini çalarlar. Kara Hasırşapkalar, gözleri kapıda, işareti söylerler)

SNYDER *(Hesap defterlerine dalmış)*
Yaptığım hesabı söylemem asla.
Susun!
Muhasebe defterini getirin, ödenmemiş faturaları da
Tam sırası.

MAULER
Sömürü yaptığım için, gücü kötüye kullandığım,
Mülkiyet adına herkesi mülksüz bıraktığım için
Suçluyorum kendimi. Yedi gün[76] boyunca
Bu Chicago kentinin gırtlağını sıktım
Boğuldu sonunda.

BİR KARA HASIRŞAPKA Mauler'in kendisi bu!

MAULER
Ama aynı zamanda, öyle ayarladım ki
Yedinci günde, neyim var neyim yok bıraktım
Varlıksızım şimdi.
Suçsuz değilim, ama pişmanım.

SNYDER Mauler sensin?

MAULER Evet, ama pişmanlıkla paramparça.

SNYDER *(Haykırır)* Paran da yok ha? *(Kara Hasırşapkalar'a)* Toplayın pılıyı pırtıyı, tüm ödemeleri durduruyorum.

ÇALGICILAR
Bizim ücretimizi ödemek için

Beklediğiniz adam buysa
Bize müsaade – Hoşça kalın.
(Giderler)

KARA HASIRŞAPKALAR KOROSU *(Giden çalgıcıların ardından)*
Biz dualarımızla zengin Mauler'i
Bekledik. Ama gele gele
Tövbekâr Mauler geldi.
Yüreğini sundu bize
Parasını değil. Bu yüzden
Yüreğimiz sızladı bizim
Ama suratımız asıldı böyle.
(Kara Hasırşapkalar, son kalan sandalye ve barklarının üstünde oturarak karmakarışık biçimde son marşlarını söylerler)

KARA HASIRŞAPKALAR
Michigan gölünün suyu üstünde
Oturmuş ağlıyoruz.
Alın duvarlardaki deyişleri,
Şarkı kitaplarını kapatın, sarın yenik sancağımıza
Değil mi ki faturalarımızı bile ödeyemez olduk
Ve kar fırtınaları geliyor üstümüze
Şiddetlenen kışla.
(Ayrıca, "Girin kavganın içine"yi de söylerler. Mauler bir Kara Hasırşapka'nın omuzu üstünden bakarak şarkıya katılır)

SNYDER
Susun! Haydi dışarı, herkes dışarı! *(Mauler'e)* En başta siz!
Nerede hani Johanna'nın kovduğu imansızların vereceği
Kırk aylık kira? Ona karşılık bunu getirdi işte! Johanna,
Kırk aylık kiramı geri getir benim[77]!

MAULER
Görüyorum ki, binanızı benim gölgeme yapmak
İstemişsiniz. Sizce ancak size yardım eden kişi
İnsanmış, ben de yalnız sömürülene insan derdim.
Ama yalnız yardım edilene insan dense bile
Fark etmez. O zaman boğulanlar gerek size.
Denize düşenin sarılacağı yılan olmak
İşine soyunmanız için. Böylece, gökteki yıldızların
Dolaşımı gibi, meta dolaşımında da her şey aynen kalsın.
Bu öğretiye kızardı belki başka biri, Snyder.
Bense şu halimle, yalnızca yanlış biriyim besbelli
Sizin için.

(Mauler gitmeye davranır, ama kapıda Mezbahacılar önünü keser, hepsinin beti benzi atmıştır)

MEZBAHACILAR

Yüce Mauler! Seni burada
Koskoca kafandaki karmaşık duygular içinde
Rahatsız ettiysek bizi bağışla.
Bittik biz. Çevremiz bir kaos.
Yargısı bilinmez bir doruk tepemizde.
Bizim için hesabın ne, Mauler?
Ne olacak bundan sonraki ilk işin?
Çünkü boynumuzla oynadı elindeki ip.
(Büyük bir dalga halinde celepler içeri dalar, onların da benzi uçmuştur)

CELEPLER

Lanetlik Mauler, buraya tüydün ha?
Günah çıkaracağına, paramızı çıkar ver.
Ruhunu değil, paranı, tamam mı! Bizim
Ceplerimizi boşaltmasaydın, burada içini
Boşaltmana gerek kalmazdı!
Öde hayvanlarımızın parasını!

GRAHAM *(Öne çıkar)*

Mauler, bugün sabahtan beri
Yedi saat süren ve hepimizi
Uçuruma götüren boğazlaşmayı
Kısaca anlatmamıza[78] izin ver.

MAULER

Ah şu bitmez tükenmez boğaz kesme!
İnsanın öncesinde de kanlı keskin demirle
Boğazların kesilmesi, bugün de değişmedi!

GRAHAM

Anımsa o günleri Mauler, hani bizi
Sana konserve satmaya kontratla bağladığın
Ama etin de ancak senden sağlanabildiği
Günleri. Çünkü eti de sen tekeline almıştın.
Saat onikide bırakıp gittin sen ve Slift
Boğazımızı sıktıkça sıktı. Kaskatı
Bir tutumla fiyatı yükselttikçe yükseltti
95'e dek. Burada, yıllanmış ulusal bankamız
Girdi araya. Çökmüş piyasaya büyük sorumlulukla
Kanada sığırını sürdü, fiyatlar sallanmaya geçti.

Ama çılgın Slift, daha birkaç öküz
Ufukta görünmeden, kapattı hepsini 95'e
Tüm denizi yutmuş da hâlâ son damlayı
Yalayacak kadar susuzmuş gibi. İhtiyar bankamız
Dehşete düştü. Loev ve Levi olsun, Wallox ve Brigham
Olsun, en itibarlılar ihtiyara omuz verdi,
Tüm varlıklarını rehine koydular, son silgiye kadar
Üç gün içinde Arjantin'den ve Kanada'dan
Son sığırı getirtmek için – henüz doğmamışını
Hatta sığır benzerini, dana gibisini
Domuz yakınını bile taahhüt ettiler! Slift böğürdü:
"Üç gün olmaz! Bugün, hemen!" Ve tırmandırdı fiyatı.
Bankalar, göz yaşlarıyla son rekabete girdi.
Çünkü arz için satın almak zorundalardı.
Levi bile Slift'in bir simsarını
Yedi yuttu. Brigham[9], 96! diye haykırarak
Kendi sakalını yoldu. O anda piyasaya
Bir fil girse, üzüm tanesi gibi ezilirdi.
Vakıflar bile, çaresizlik içinde sessizce
Birbirlerini yediler, eski çağlarda savaşan
Süvariler yüzünden, atların birbirlerinin böğrünü ısırması gibi.
Böyle şeyleri umursamaz bilinen gönüllülerin bile
O günlerde diş gıcırtıları duyuluyordu.
Ve biz hâlâ satın alıyorduk çaresiz.
Slift efendi buyurdu: Yüz! İğne düşse
Sesi duyulurdu. Öğle bir sessizlik oldu.
Ve bir zamanın güçlü ve sağlam bankaları aynı sessizlikle
Ezilen kuğular gibi içten içe çöktüler
Soluklarını keser gibi kestiler ödemeyi.
İhtiyar Levi'nin: "Bizden hayır yok, mezbahalarınıza
Dayanın siz," diye fısıldadığı duyuldu ve böylece
Et fabrikatörleri homurtuyla birbiri ardına
O zaten durmuş, işlemez olmuş mezbahalarını
Sana ve Slift'e teslim edip geri çekildiler.
Simsarların[79], temsilcilerin kapandı dosyaları.
Zorlayıcı bir satış bağlantısı kalmayınca ortada
Sığır eti uçuruma yuvarlandı.
Çünkü fiyatlar
Suyun kayadan kayaya savrulması gibi[80]
Kaçınılmaz biçimde adım adım düştü

Sonsuza kadar. Ancak 30'a gelince duruldu.
Böylece Mauler, senin kontratın da çöpe gitti.
Bizim boğazımıza sarılacağına, boğdun bizi.
Bir ölünün boğazına sarılmak neye yarar ki?

MAULER

Demek öyle Slift, sana emanet ettiğim kavgayı
Böyle yürüttün ha?

SLİFT

Kellemi kes benim.

MAULER

Kellen ne yazar be?
Şapkanı ver, 5 cent eder!
Kimsenin almayacağı o kadar hayvan
Ne olacak şimdi?

CELEPLER

Kızmadan, darılmadan
Söyler misiniz lütfen, size satıp da
Parasını alamadığımız hayvanların
Bedelini nasıl ödeyeceksiniz
Neyle ve ne zaman?

MAULER

Hemen şimdi. Şu şapka ve şu çizmeyle.
İşte benim şapkam, 10 milyon, buyrun
Çizmenin teki de beş milyon. Öbür tek bana gerek.
Oldu mu?

CELEPLER

Ah, aylar aylar önce
Dipdiri danayı ve tertemiz öküzleri
Özenle semirtip iplerinden tutarak
Uzak Missouri'nin garına getirdiğimizde
Ardımızdan seslenmişti tüm aile
Yürüyen katarın ardından bile
İş yorgunu çatlamış sesleriyle hâlâ haykırıyorlardı:
Parayı içkiye vermeyin sakın
Dua edin hayvan fiyatları artsın, diye!
Ne yapacağız şimdi biz? Ne yüzle
Geri döneceğiz? Onlara
Ucu boş ipleri
Ve tamtakır ceplerimizi gösterip de
Ne diyeceğiz?

Eve nasıl döneriz böyle, Mauler?

ÖNCEKİ ADAM *(Girer)* Mauler burada mı? New York'dan ona mektup var.

MAULER O mektupların geldiği Mauler bendim.

(Mektubu açar, kendi kendine okur)

"Kısa süre önce sana, et satın al, diye yazmıştık sevgili Pierpont. Oysa şimdi celeplerle bir anlaşma yapıp, hayvan sayısını dondurmanı öneriyoruz, böylece fiyat normale çıksın. Bunun için sana elimizden gelen desteği sağlarız. Devamı yarın, sevgili Pierpont.

New York'daki dostların."

Hayır, hayır, olmaz böyle şey.

GRAHAM Ne olmaz?

MAULER New York'da dostlarım var, güya bir çıkış yolu bulmuşlar. Bana olmaz görünüyor. Kararı kendiniz verin.

(Mektubu onlara uzatır)

Birden nasıl da
Değişti her şey? Uğraşmayı bırakın dostlar.
Varlığınız gitti elden, kavrayın bunu, bitti.
Artık dünya nimetleriyle donanmış olmadığımızdan değil
– Bu herkese nasip olmaz – hayır
Yalnızca yüceliğe itikadımız yok bizim, bu yüzden
Yoksuluz şimdi!

MEYERS Bu New York'daki dostlar kim ki?

MAULER Horgan ve Blackwell. Sell...

GRAHAM Wallstreet[81] yani?

(Oradakiler, aralarında fısıldaşmaya başlarlar)

MAULER Deruni insan, nasıl da eziliyor içimizde...

MEZBAHACILAR VE CELEPLER

Ey yüce Mauler, o yüksek meditasyonlarından
Biraz kurtarıp da kendini, aşağılara
Bize doğru insen artık! Her şeyi basıp
Boğacak kaosu düşün, sana
İhtiyaç var, Mauler, sorumluluk
Boyunduruğunu geçir yine boynuna!

MAULER

Canım istemiyor.
Tek başıma cesaret de edemem. Mezbahalardaki
Homurtular hâlâ kulağımda ve o
Makineli tüfek sesleri. Olsa olsa

Yücelikle yasallaşırsa ancak
Ve tüm kamu yararı için kaçınılmaz bir görev
Olarak kavranırsa, o zaman
Belki.
(Snyder'e)
Şu Kitab-ı Mukaddes satan dükkânlardan çok var mı?

SNYDER Çok var.

MAULER İşleri nasıl?

SNYDER Kesat.

MAULER
İşleri kesat, ama sayıları çok.
Kara Hasırşapkalar, biz sizin
Misyonunuzu yüceltsek, siz de çorba
Müzik ve uygun İncil deyişleriyle, hatta
Yatıp kalkma icabında, her yeri dolaşarak
Bizim iyiliğimizi hatırlar mısınız? Kötü zamanda
İyiyi planlayanlar, mesela? Çünkü ancak
Kimilerinin, hatta çok kimsenin,
Kısacası: Çoğunluğun, neredeyse herkesin yutacağı
Acı reçetelerle kurtulabilir bu sistem
Alış ve satış sistemi, elimizdeki bu,
Elbet karanlık yanları da var.

SNYDER Neredeyse herkes için. Anlıyorum. Kabul.

MAULER *(Mezbahacılar'a)*
Mezbahalarınızın hepsini
Bir şemsiye altında topluyorum ve yarı hisseyi
Üstleniyorum.

MEZBAHACILAR Büyük zekâ!

MAULER *(Celepler'e)*
Dinleyin, sevgili dostlar!
(Fısıldaşma)
Bizi boğan sıkıntı ortada.
Sefaletin de, açlığın da, abartının ve zorbalığın da
Bir nedeni vardı, o açıklaştı işte:
Piyasadaki aşırı et sürümü. Bu yıl et piyasası
Tıkandı ve hayvan fiyatları
Çöktü. Şimdi onu ayağa kaldırmak için
Mezbahacı ve celep el ele, bu hesapsız gidişe
Dur demek ve piyasadaki hayvan sayısını dondurmak
Üzere bir karar verdik. Fazlayı defetmek gerek.

Yani, hayvan mevcudunun üçte biri yakılacak[82].

HEPSİ Çok basit!

SNYDER *(Söz alır)*

Acaba, diyorum, bu kadar çok hayvanı
Öylesine değersizse, yakacaksanız hani
Şu dışarıda et yüzü görmeksizin bekleşenlere
Bedava verseniz olmaz mı?

MAULER *(Gülümser)*

Sevgili Bay Snyder, siz durumun
Özünü kavrayamadınız besbelli. O dışarıda
Bekleşen yığınlar var ya: Müşteri onlar!
(Ötekilere)
İnanmak zor belki.
(Hepsi uzun uzun sırıtır)
Aşağı olabilirler, gereksiz, fazla,
Bazan sırtımızda yük hatta, ama iyi bakınca
Müşterinin onlar olduğu, gözden kaçmamalı!
Çoğu anlamayacak elbet, işçinin üçte birinin de
Atılması zorunlu muydu, ama işte
İş gücü de piyasayı tıkadı, demek ki
Kısıtlanmalı.

HEPSİ Tek çıkış yolu!

MAULER Ve işçi ücretleri düşmeli!

HEPSİ Kolomb'un yumurtası!

MAULER

Bütün bunlar olmalı ki
Kanlı kargaşanın karanlık çağında
İnsansız insanlıkta
Huzursuzluğun bitmek bilmediği kentlerimizde bizim[83]
(Çünkü Chicago yine genel grev tehdidiyle çalkalanmakta)
Cahil halk kaba kuvvet kullanarak
Kendi iş aletini kırmasın, kendi ekmek teknesini tepmesin
Huzur ve düzen gelsin yeniden. Bunun için
Siz Kara Hasırşapkalar'a, düzenden yana hizmetinize destek
Bol para yardımı yapacağız.
Elbet siz de, yalnız görünüşüyle bile
Güven uyandıran o Johanna gibileri yeniden
Aranıza almalısınız.

BİR SİMSAR *(İçeri dalar)* Sevinçli haber! Genel grev tehdidi bastırıldı. Huzuru ve düzeni şiddetle mahveden bozguncular hap-

se atıldı.

SLİFT

Bir soluk alın şimdi, piyasa canlanır artık!
Ölü nokta bir kez daha aşıldı.
İşin zoru bir kez daha başarıldı
Bir kez daha yoluna koyduk planı
Ve dünya bizim çizdiğimiz yola girdi.
(Org müziği)

MAULER

Haydi açın kapınızı
Üzgünlere, yorgunlara. Çorbayla dolsun taslar.
Şarkınızla katılın müziğe ve en önde
Tövbekârlar bankına oturup
Tövbe istiğfar edelim biz de.

SNYDER Açılsın kapılar!

(Kapılar ardına dek açılır)

KARA HASIRŞAPKALAR *(Gözleri kapıda, şarkıya başlarlar)*

Ağları serin, gelsinler!
Son sığınaklarını daha demin terk edenler!
Tanrı, soğuğunu gönderdi üstlerine!
Tanrı, yağmurunu gönderdi üstlerine!
Serin ağları öyleyse, gelsinler!
Buyrun! Buyrun! Buyrun!
Buyrun inin aramıza!

Sürgüleyin her yanı, kimse gitmesin!
Bizim yolumuzdalar, iniyorlar işte!
Gelsin, işsiz kalanlar
Gelsin körler, sağırlar
Her yanı sürgüleyin: Ayrılmasın aramızdan kimse.
Buyrun! Buyrun! Buyrun!
Buyrun inin aramıza!

İçeri gelen neyse alın toplayın!
Baş ve şapka, kel ve külah, ayak ve çarık!
Şapkası olan mı kaldı
Her gelenin gözü yaşlı!
Toplayın içerde kalsın, yüzüp giren her balık!
Buyrun! Buyrun! Buyrun!
Buyrun inin aramıza!

Buradayız işte! İnip geliyorlar!
Bakın, sefalet nasıl hayvan sürüsü gibi katmış önüne!
Bakın işte, inmek zorundalar!
Bakın işte, inmiş geliyorlar!
Aşağıdan kaçınılmaz: Biz buradayız işte!
Buyrun! Buyrun! Buyrun!
Buyrun inin aramıza!

Mezbahalar.
Graham tesislerinin deposu önünde bir bölge.

(Alanlar boş gibi. Bazı işçi grupları gelip geçmekte)

JOHANNA *(Gelir, sorar)* Buradan bir mektup soran üç kişi geçti mi? *(Arkalarda, öne doğru gelen haykırışlar. Sonra askerlerin kontrolünde beş adam getirilir: İkisi merkezden, üçü elektrik tesislerinden. Merkezdekilerden biri aniden durur ve askerlerle konuşmaya başlar)*

ADAM Şimdi bizi hapse götürüyorsanız şunu bilin: Ne yaptıysak sizlerden yana olduğumuz için yaptık.

ASKER Madem bizden yanasın, yürü öyleyse.

ADAM Durun biraz!

ASKER Şimdi de korkuyor musun?

ADAM Evet, korkarım da tabii, ama konuşmam o yüzden değil. Biraz durun diyorum ki size bizi niçin tutukladığınızı anlatayım, çünkü bilmiyorsunuz.

ASKERLER *(Gülerler)* İyi, anlat bakalım sizi niye tutuklamışız.

ADAM Kendiniz de mülksüzken mülk sahiplerine hizmet ediyorsunuz, çünkü mülksüzlere hizmet etmeyi şimdilik imkânsız görüyorsunuz.

ASKER Öyle mi, haydi gidelim şimdi.

ADAM Dur! Sözüm bitmemişti: Ama bu kentte daha şimdiden, işi olanlar işsizlere yardım etmeye başladı. Demek ki o imkân uzak değil. Kafanızda olsun bu.

ASKER Seni serbest bırakalım istiyorsun yani ha?

ADAM Beni hiç mi anlamadın? Sizin için de zaman gelecek, yakındır, bunu bilin, diyorum yalnızca.

ASKERLER Gidebilir miyiz şimdi?

ADAM Evet, şimdi gidebiliriz.

(Yürürler.

Johanna durur, götürülenlerin ardından bakar. Yanında iki kişinin konuşmasını işitir)

BİRİ Kim ki bunlar?

ÖTEKİ

İçlerinden hiçbiri
Salt kendisi için uğraşmadı.
Başkalarının ekmeği uğruna
Feda etti rahatını.

BİRİ Niye rahatsız?

ÖTEKİ Haksızlık yapan elini kolunu sallayarak dolaşıyor, ama haklı olan saklanmak zorunda.

BİRİ Başlarına ne geliyor?

ÖTEKİ

Her ne kadar
Azıcık bir ücretle çalışıp çoğunluğa adıyorlarsa da
Kendilerini, sonuna kadar yaşamaz hiçbiri
Karınları doymaz, tok ölmezler ve
Övgüyle gömülmezler, tersine
Erken biter ömürleri, coplanırlar
Çiğnenirler, utançla örtülür üstleri.

BİRİ Niçin hiç söz edilmiyor onlardan?

ÖTEKİ

Eğer gazetecilerde, birkaç bozguncu öldürüldü, veya
Hapse atıldı diye okursan bil ki, onlardır işte.

BİRİ Hep böyle mi gidecek peki?

ÖTEKİ Hayır.

(Johanna dönünce Gazeteciler ona seslenir)

GAZETECİLER Bu bizim, mezbahaların sevgili bayanı, değil mi? Baksanıza, merhaba! Durum tersine gitti! Genel grev ateşi söndürüldü. Et fabrikaları yeniden açılıyor, ama işçilerin yalnız üçte ikisiyle ve yalnız üçte iki ücretle. Et fiyatı ise daha yükselecek.

JOHANNA İşçiler kabul ettiler mi bunu?

GAZETECİLER Elbette. Genel grev haberi yalnızca bir kesimine ulaşmıştı zaten, onları da polis zor kullanarak defetti.

(Johanna yıkılıp düşer)

11

MEZBAHALARIN KUTSAL JOHANNA'SININ ÖLÜMÜ VE AZİZE MERTEBESİNE YÜCELTİLİŞİ[84]

(Kara Hasırşapkalar'ın binası zenginice donatılmıştır şimdi. Ellerinde yeni sancaklarıyla Kara Hasırşapkalar, Kesiciler – Mezbahacılar –, Celepler ve Toptancılar, biçimli gruplar halinde yerlerini almış açık kapılardan Gloomb'ları, Luckerniddle'leri bekliyorlar)

SNYDER

İşte sonunda başardık
Tanrı yine ayak bastı
En yükseği hedef aldık
En azına olduk razı.
Alay edip hor görmeyle
Elinize ne geçti ki:
Sonunda başardık işte
İşimiz yoluna girdi!

(Bir yığın yoksul, önlerinde iki polisin kolunda Johanna olmak üzere girerler)

POLİSLER

Mezbahalarda bulduk bunu
Evsiz barksızın biri
Hasta düşmüş. Son
İkametgâhı
Bu adresteymiş.

(Johanna elindeki mektubu hâlâ birine vermek ister gibi yukarıda tutmakta)

JOHANNA

Artık hiç alamayacak benden bu mektubu
O batıp giden.
İyinin uğruna hayat boyu
Bana sunulan bu tek, bu küçücük hizmeti,
Yerine getirmedim ben.

(Yoksullar çorba için banklara otururlarken Slift, Mezbahacılar'la ve Snyder'la görüşmeye geçer)

SLİFT

Bu bizim Johanna. İmdadımıza yetişti sanki. Onu göklere çı-

karalım şimdi, çünkü mezbahalardaki insancıl etkisiyle, yoksullardan yana tutumuyla, hatta bize karşı konuşmalarıyla o zor haftaları atlatmamızda pek yardımı oldu bize. Şimdi o bizim için, Mezbahaların Kutsal Johanna'sı olsun. Onu azize mertebesine çıkaralım ve hiçbir saygıyı esirgemeyelim ondan. Tam tersine, burada bizimle göründüğü için, insancıllığa bizim ne büyük bir yer verdiğimizin bulunmaz kanıtı olarak kullanmalı onu.

MAULER

İçimizde o işte
Saf çocuk yüreğiyle
Koromuzda yükselsin
Senin tertemiz sesin
Kötüye lanet etsin
Konuş hepimiz için.

SNYDER

Kaldır başını, Mezbahaların Johanna'sı
Yoksulların koruyucu meleği
En alttakilerin tesellisi!

JOHANNA

Bu ne acı rüzgâr, en altlarda! Bu ne çığlık
Senin üstünü örttüğün, ey kar?
İçin çorbanızı, yoksullar!
Tek sıcak yudumu bile dökmeyin boşa, siz
Sömürüyü değeri kalmayanlar, siz! Çorbanızı için!
Ah ben de keşke
Bir hayvan gibi yaşasaydım, huzur içinde
Ama verseydim o mektubu, sahibine!

KARA HASIRŞAPKALAR *(Ona yönelik)*

Ah hâlâ kendinde değilsin
Geceden ışığa çıkınca!
İnsancaydı eylemin
İnsancaydı yanılgın da[85]!

JOHANNA *(Kızlar ona yine Kara Hasırşapkalar üniforması giydirirken)*

Fabrikalarda makineler çalışıyor yine, duyuyorum.
Ve bir kez daha kaçırıldı
İş bırakma fırsatı.
Dünya yine girdi
Değiştirilemeyen yola.
Değiştirme imkânı doğduğunda

Katılmadım; küçücük bir insan olarak bir yardım
İstendiğinde benden
Uzak kaldım.

MAULER

Ah, kendi sorunuyla insan[86]
Dünya nimetini boşlamaz
Ve dik başıyla yürürken
Günün o dayanılmaz
Sıkıntılarının içinden
Görür bilinmeyeni
Sonsuzun yüceliğini[87]
Ve aşar kendini.

JOHANNA

Tüm piyasalarda konuştum
Sayısız düşler peşinde koştum, ama
Zarar görenlere zarar oldum
Zarar verenlere hizmetkâr!

KARA HASIRŞAPKALAR

Ah, maneviyatın içinde madde
Eksikse eğer, her parça eser
Ruhsuz kalır elbet yine.

MEZBAHACILAR

Ama harikadır her şeye rağmen
Maneviyatın döllenmesi ticaretle!

JOHANNA

Bir şeyi öğrendim, biliyorum sizin için
Bu öğrendiğimin
Ne anlama geldiğini, kendim ölürken: Sizin de
İçinizde o şey, ama çıkmıyor açığa! Bir sonuca gitmeyen
Bilgiyi, bilmek mi sanıyorsunuz?
Ben, örneğin, hiçbir şey yapmış değilim.
Çünkü iyi sayılmaz hiçbir yapılan, görüyorum evet her
zamanki gibi,
Gerçekten insana yarayandan başka ve şerefli sayılmaz
artık hiçbiri
Bu dünyayı gerçekten değiştirmiyorsa: Dünya buna muhtaç[88]!
Ezenlerin imdadına yetiştim sanki!
Ah sonuçsuz iyilik! Kimseye ulaşmamış düşünce!
Hiçbir şey değişmedi işte.
Verimsizce ayrılırken bu dünyadan hızla

Bir diyeceğim var:
Dünyadan yalnızca iyi bir insan olarak
Ayrılmayın, yetmez, ardınızda
İyi bir dünya bırakmaya bakın!

GRAHAM Ama yani bunun dediklerinin ancak akıllıca olanlarına izin verilmeli. Mezbahalarda boy gösterdiğini unutmayalım, değil mi?

JOHANNA
Üsttekilerle alttakiler arasında bir uçurum, Himalaya
Tepesiyle deniz arasındakinden derin
Ve üstte olup bitenden
Haberi yok alttakinin
Üsttekinin de alttakinden
Üstte başka dil, altta başka
Ölçüler de iki yüzlü
Ve insan yüzü
Tanınmaz olmuş artık.

MEZBAHACILAR VE CELEPLER *(Johanna'nın sesini duyurmayacak biçimde haykırarak)*
Bu yapı çok yükselmeli
Altı da üstü de olmalı[89]
Demek ki alttaki altta
Üstteki üstte kalmalı.
Daha öte, daha öte
Bu yapı kendine göre
Bir unutursa kendini
Dengemiz gider kündeye.
Alttakine alt önemli
Üsttekine doğru belli.
Kahrolsun kim seslenirse
Vazgeçilmez ama
Kaçınılır da
Yok sayılmaz ya
Kendisi farkında
Olan en alttakilere!

JOHANNA
Ama alttakiler altta tutulmalı ki
Sağlam olsun üsttekilerin yeri.
Üstteki alçaklığın dibi yok
Biraz iyi olsalar da neye yarar zaten

Çünkü kurdukları bu sistemin de
Yok eşi menendi:
Sömürü ve bozuk düzen, hayvanca, yani
Anlaşılmaz işte.

KARA HASIRŞAPKALAR *(Johanna'ya)*
İyi kız ol hadi! Sussana!

KESİCİLER
Serbestçe salınanlar
Yükselemez kalırlar
Yükselen, bir sırta basar
Yukarıya tırmananlar
Alta mecbur tekme atar.

MAULER
İş yap iş, ah, yaralısın!

KARA HASIRŞAPKALAR
Hep aklında kanlı pabuçlar

KESİCİLER
Çıkarmaya kalkma sakın!
Hep yenisi gerekir yoksa.

KARA HASIRŞAPKALAR
Hep yüceyi göstersin elin
Ama pişmanlığı unutma!

KESİCİLER
Ne mümkünse yapın!

KARA HASIRŞAPKALAR
Ama ille
Vicdan azabıyla davran
Gözlüyorsan, bakıyorsan
Kendini de suçluyorsan
Vicdanın var derinde[90]!

KARA HASIRŞAPKALAR
İş adamları, dikkat!
Alırken ve satarken
Efendimiz yüreklerde
Hele alıyor gibiyken
Kaçınılmaz biçimde
Daha fazla daha fazla
Hep sürekli değişen
Tanrı kelamına dikkat.

JOHANNA
İşte bu yüzden, eğer altta biri, Tanrı var derse

Ve yoksa görünürde
Görünmese de yardım eder bize
Derse, onun kafasını taşlara çalmalı[91]
Geberesiye.

SLİFT Duyuyor musunuz, bu kızın sözünü kesmek için bir şeyler söylemeniz gerek. Söyleyin, ne olursa olsun, ama çok yüksek sesle!

SNYDER Johanna Dark, yaşı 25, Chicago mezbahalarında kaptığı zatürreden mustarip, Tanrı yolunda, mücahit ve kurban.

JOHANNA
Ve birileri gelip size, çamura batmış da olsanız, ruhen
Yükselip çıkabilirsiniz, derse, onların da kafasını
Taşlara çalmalı. Yoksa ancak
Zor kullanarak kurtulunur, zorbalığın egemenliğinden ve
İnsanın olduğu yerde ancak insandan yardım umulur.
(Johanna'nın konuşmasını tüm kapatmak için herkes bir ağızdan koralin ilk kıtasını söyler)

HERKES
Zenginliği zengine sun! Hosianna!
Erdem onların olsun! Hosianna!
Serveti, şevketliye ver! Hosianna!
Devleti, şehri de ona, Hosianna!
Kazanana işaret ver! Hosianna!

(Bu tumturaklı deyişler sırasında hoparlörlerden dehşet verici haberler[92] duyulur)

PARA DEĞERİ ÇÖKTÜ!
İNGİLTERE BANKASI ÜÇ YÜZYILDAN BU YANA İLK KEZ KAPANDI!
BİRLEŞİK DEVLETLER'DE İŞSİZ SAYISI SEKİZ MİLYON! BEŞ YILLIK PLAN BAŞARIYA ULAŞTI!
BREZİLYA BİR YILIN TÜM KAHVE ÜRÜNÜNÜ DENİZE DÖKTÜ!
ALMANYA'DA ALTI MİLYON İŞSİZ!
BİRLEŞİK DEVLETLERDE ÜÇBİN BANKA BATTI!
ALMANYA'DA BORSALAR VE BANKALAR DEVLETÇE KAPATILDI!
HENRY FORD'UN DETROİT'DEKİ FABRİKASI[93] ÖNÜNDE POLİSLE İŞÇİLER ÇATIŞTI!
AVRUPA'NIN EN BÜYÜK TRÖSTÜ OLAN KİBRİT TRÖSTÜ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

BATTI!
BEŞ YILLIK PLAN HEDEFLERİNE DÖRT YILDA VARILDI.

(Bu haberlerin dehşetiyle bu kez tumturaklı olmayan içten öfkeli protestolar yükselir) "Pislik domuz kasapları, ne diye aşırı kesim yaptınız!", "Aşağılık celepler, daha çok hayvan besleseydiniz!", "Çılgın para babaları, daha fazla işçi çalıştırıp daha fazla ücret ödeseydiniz ya, elimizdeki etleri kim satın alacak?", "Aracılar eti pahalandırıyor!", "Hayvan fiyatı, yem vurguncuları yüzünden artıyor!", "Demiryolu nakliye ücretleri soluk aldırmıyor bize!", "Banka faizleri bizi yıktı!", "Bu ahır ve silo kiralarını ödemeye kimin gücü yeter?", "İşçi çıkarmaya niye başlamadınız?,", "Biz çıkardık, siz oyalıyorsunuz!", "Bütün suç sizde!", "Sizi ipe çekmeden bu iş düzelmeyecek!", "Asıl seni çoktan hapse tıkmalılardı!", "Sen nasıl hâlâ elini kolunu sallayarak dolaşıyorsun?" vb.

HEPSİ *(Koralin ikinci ve üçüncü kıtasını söylerler. Johanna'nın artık sesi duyulmuyor)*
Zenginlere merhamet, Hosianna!
Şefkatine minnet, Hosianna!
Bizleri bağışla, Hosianna!
Varlıklıyı kolla, Hosianna!
Toklara merhamet, Hosianna!

HEPSİ
Sana bağlı sınıfına hizmet, Hosianna!
Zengin elleriyle cömert, Hosianna!
Nefreti tepele, Hosianna!
Gülenle gül sen de, Hosianna!
Güleni kötülükte mutlu et, Hosianna!
(Bu kıtalar sırasında kızlar Johanna'ya bir tabak çorba içirmeye uğraşırlar. Johanna tabağı iki kez geri itmiştir. Üçüncüsünde alır tabağı, yükseltir ve döker. Sonra yıkılır, ölüm halinde kızların kollarına düşer, hiçbir yaşam belirtisi yoktur artık)

MAULER Sancağı eline verin[94]!
(Sancağı Johanna'ya uzatırlar. Sancak sıyrılıp düşer)

PAUL SNYDER Johanna Dark, yaşı 25, mezbahalarda kaptığı zatürre yüzünden hayata gözlerini yumdu, Tanrı yolunda, mücahit ve kurban.

MAULER
Ah, o tertemiz

O kusursuz
Bozulmamış, yardımcı insan
Biz alçakları sarstı derinden!
O, içimizdeki daha iyi
İkinci ruhu[95] diriltti!
(Hepsi, suskun bir duygulanma içinde uzun süre dururlar. Snyders'in işaretiyle tüm sancaklar Johanna'nın üstüne yumuşakça bırakılır, öyle ki Johanna sancaklardan görünmez olmuştur. Sahneye gül kırmızısı bir ışık verilir)

KESİCİLER VE CELEPLER
Bakın işte insanlığa ezelden beri[96]
Bir çaba ihsan edilmiş ki
Hep yücelere doğru
Manen yükseltsin onu.
Yıldızların tacını görüp
Hisseder gökte binlerce
Bağlarken onu bedeni
Sancılarla yeryüzüne.

MAULER
Ah şu zavallı göğsüme
İki şey saplanmış benim
Sapına kadar bıçak gibi.
Biri çeker beni yüceliklere
Dünya malından geçercesine
İş hayatına çekip durur öteki
Bilinçsizce!

HEPSİ
Ey insanoğlu, bağrında senin
İki ruh gizli!
Birini seçmeye kalkma sakın
İkisi de gerekli.
Kendinle kavgalı ol hep!
Hep ikiye parçalı!
Alçağıyla, yükseğiyle
Kabasıyla, incesiyle
Tut ikisini de!

SON

[EK]

[1930'daki sahneleme metninde bitiş sahnesi]

11

KUTSAL JOHANNA'NIN ÖLÜMÜ ve AZİZE MERTEBESİNE YÜCELTİLİŞİ

(Arkada, üzerlerinde Rockefeller'in[97] *ve Mauler'in resimleri asılı büyük kilise pencereleri*[98] *aydınlanır. Bir tabloda bir öküzün yakılışı gösterilmekte. Johanna yoksullarla girer. Banklara giderler, onlara hemen çorba verilir)*

PAULUS SNYDER
İşte sonunda başardık
Tanrı yine ayak bastı
En yükseği hedef aldık
En azına olduk razı.
Alay edip hor görmeyle
Elinize ne geçti ki:
Sonunda başardık işte
İşimiz yoluna girdi!
(Johanna elindeki mektubu hâlâ birine vermek ister gibi yukarıda tutmakta)

JOHANNA
Artık hiç alamayacak benden bu mektubu
O batıp giden.
İyinin uğruna hayat boyu
Bana sunulan bu tek, bu küçücük hizmeti,
Yerine getirmedim ben.

SNYDER
Kaldır başını, mezbahaların Johanna'sı
Yoksulların koruyucu meleği
En alttakilerin tesellisi!

JOHANNA
Soğuktan donmak ürküttü yalnızca

Cehennemin daha derinine ulaştırmaktan
Buz kesmiş göğsü.
Bu ne acı rüzgâr, en altlarda! Bu ne çığlık
Senin üstünü örttüğün, ey kar? Bir parça sıcaklık için gelmiştim
Buraya. İçin çorbanızı, yoksullar!
Tek sıcak yudumu bile dökmeyin boşa
Sömürü değeri kalmayanlar, siz! Çorbanızı için!
Ah ben de keşke
Bir hayvan gibi yaşasaydım, huzur içinde
Ama verseydim o mektubu, sahibine!

KARA HASIRŞAPKALI KIZLAR

İşte şimdi en sonunda
Elimizi açtık sana
Ey Tanrı bizi bağışla
Geceyi gündüz yapan Tanrı
İnsana insanca bakıldı
Hata da yapıldı burada
Çünkü kendi sorunuyla insan
Dünya nimetini boşlamaz
Ve dik başıyla yürürken
Günün o dayanılmaz
Sıkıntılarının içinden
Görür bilinmeyeni
Sonsuzun yüceliğini
Ve aşar kendini.

JOHANNA

(Kızlar ona yine Kara Hasırşapkalar üniforması giydirirken)
Fabrikalarda makineler çalışıyor yine, duyuyorum.
Ve bir kez daha kaçırıldı
İş bırakma fırsatı.
Dünya yine girdi
Değiştirilemeyen yola.
Değiştirme imkânı doğduğunda
Katılmadım; küçücük bir insan olarak bir yardım
İstendiğinde benden
Uzak kaldım.

KARA HASIRŞAPKALI KIZLAR

Ah, gem vurmalı adımlara
Çünkü çöldür yıldızlar da
Kıyı deniz kenarında

Hedefse tam ortada!

JOHANNA

Ama tüm piyasalarda konuştum
Sayısız düşler peşinde koştum da
Zarar görenlere zarar oldum
Zarar verenlere hizmetkâr
İmdadınıza yetiştim, değil mi?
Ah sonuçsuz iyilik! Kimseye ulaşmamış düşünce!

KARA HASIRŞAPKALAR

Ah, maneviyatın içinde madde
Eksikse eğer, her parça eser
Ruhsuz kalır elbet yine.
Ama harikadır her şeye rağmen
Maneviyatın döllenmesi ticaretle!

BEŞ ÖKÜZ

Yem vermediğinize göre
Gerek de duymuyorsanız bize
Bizi seven herkese
Yeyin bizi deriz biz de
Sığır eti yeyin!

JOHANNA

Bir şeyi öğrendim, biliyorum sizin için
Bu öğrendiğimin
Ne anlama geldiğini, kendim ölürken: Sizin de
İçinizde o şey, ama çıkmıyor açığa! Bir sonuca gitmeyen
Bilgiyi, bilmek mi sanıyorsunuz?
Ben, örneğin, hiçbir şey yapmış değilim.
Çünkü iyi sayılmaz hiçbir yapılan, görüyorum evet her zamanki gibi,
Gerçekten insana yarayandan başka, ve şerefli sayılmaz artık hiçbiri
Bu dünyayı gerçekten değiştirmiyorsa: Dünya buna muhtaç!
Ben örneğin hiçbir şeyi değiştiremedim.
Korkusuz[10] ayrılırken bu dünyadan hızla
Bir diyeceğim var:
Dünyadan yalnızca iyi bir insan olarak
Ayrılmayın, yetmez, ardınızda
İyi bir dünya bırakmaya bakın!

SNYDER Johanna Dark, yaşı 25, Chicago mezbahalarında kaptığı zatürreden mustarip, Tanrı yolunda, mücahit ve kurban!!

JOHANNA

Sonra, üsttekilerle alttakiler arasında bir uçurum,
Himalaya tepesiyle deniz arasındakinden derin
Ve üste olup bitenden
Haberi yok alttakinin
Üsttekinin de alttakinden
Üstte başka dil, altta başka
Ölçüler de iki yüzlü
Ve insan yüzü
Tanınmaz olmuş artık.

HERKES

(Johanna'nın konuşmasının hiç duyulmaması için hep bir ağızdan koralin ilk kıtasını söylerler)
Zenginliği zengine sun! Hosianna!
Erdem onların olsun! Hosianna!
Serveti, şevketliye ver! Hosianna!
Devleti, şehri de ona, Hosianna!
Kazanana işaret ver! Hosianna!

JOHANNA

Ama alttakiler altta tutulmalı ki
Sağlam olsun üsttekilerin yeri.
Üstteki alçaklığın dibi yok
Biraz iyi olsalar da neye yarar zaten
Çünkü kurdukları bu sistemin de
Yok eşi menendi:
Sömürü ve bozuk düzen, hayvanca, yani
Anlaşılmaz işte.

MEZBAHACILAR İLE CELEPLER

(Johanna'nın sesini duyurmayacak biçimde haykırarak)
Bu yapı çok yükselmeli
Altı da üstü de olmalı
Demek ki alttaki altta
Üstteki üstte kalmalı.
Daha öte, daha öte
Bu yapı kendine göre
Bir unutursa kendini
Dengemiz gider kündeye.
Alttakine alt önemli
Üsttekine doğru belli.
Kahrolsun kim seslenirse

Vazgeçilmez ama
Kaçınılır da
Yok sayılmaz ya
Kendisi farkında
Olan en alttakilere!

JOHANNA
İşte bu yüzden, eğer altta biri, tanrı var derse
Ve yoksa görünürde
Görünmese de yardım eder bize
Derse, onun kafasını taşlara çalmalı
Geberesiye.

HEPSİ
(Koralin ikinci kıtasını söylerler. Johanna'nın artık sesi duyulmaz)
Zenginlere merhamet, Hosianna!
Şefkatine minnet, Hosianna!
Bizleri bağışla, Hosiana!
Varlıklıyı kolla, Hosiana!
Toklara merhamet, Hosianna!

JOHANNA
Ve birileri gelip size, çamura batmış da olsanız, ruhen
Yükselip çıkabilirsiniz, derse, onların da kafasını
Taşlara çalmalı. Yoksa ancak
Zor kullanarak kurtulunur, zorbalığın egemenliğinden ve
İnsanın olduğu yerde ancak insandan yardım umulur.

HEPSİ *(Koralin üçüncü kıtası)*
Sana bağlı sınıfına hizmet, Hosianna!
Zengin elleriyle cömert, Hosianna!
Nefreti tepele, Hosianna!
Gülenle gül sen de, Hosianna!
Güleni kötülükte mutlu et, Hosianna!
(Bu kıtalar sırasında kızlar Johanna'ya bir tabak çorba içirmeye uğraşırlar. Johanna tabağı iki kez geri itmiştir. Üçüncüsünde alır tabağı, yükseltir ve döker. Sonra yıkılır)

PAUL SNYDER Johanna Dark, yaşı 25, mezbahalarda kaptığı zatürre yüzünden hayata gözlerini yumdu, Tanrı yolunda, mücahit ve kurban.

BEŞ DOMUZ
Siz insansınız, biz domuz
Bu yüzden sakın ihmal etmeyin

Sabah akşam domuz eti yeyin!
Bu da bizden: Rica ediyoruz!

KESİCİLER

Ey insanoğlu, bağrında senin
İki ruh gizli!
Dün bilmiyorduysan ikisini
Bugün çiftleştirmelisin!

İŞÇİLER

Besin vermediğinize göre
Size gerekli değilsek
Yaşamak güzel yine de
Deriz ki, çocuk, kadın, erkek
Satın alın hepimizi!

KESİCİLER

Bizi bütünleştiren ne peki?
Sevgi!
Düşmanla dostu sarıp sarmalayan?
Sevgi!
Sığır, kasabını sevdiği gibi
Kasap da sığırına sevgi duyar
İnsanı hor göreni bile sevgi
Yeniden çocuk yapar.
Çünkü kasap da sığır da bilir ki
İkisinde de günah var.
Tanrı vergisidir, bilinir
Sağlığı kasaplık hayvanın
Ve bağı sonsuz bir birliktir
Domuz, öküz ve İsa'nın.

KARA HASIRŞAPKALAR

Yüceliği unutanın da
Ağzı sırf bir gırtlak değil
Hep tıkınmaz, söyler şarkı da
Gırtlağı sırf ağız değil.
İşadamları, dikkat!
Alırken ve satarken
Efendimiz yüreklerde
Hele alıyor gibiyken
Kaçınılmaz biçimde
Daha fazla daha fazla
Hep sürekli değişen
Tanrı kelamına dikkat.

KESİCİLER VE CELEPLER

Çünkü insanlığa ezelden beri
Bir çaba ihsan edilmiş ki
Hep yücelere doğru
Manen yükseltsin onu.
Yıldızların tacını görüp
Hisseder gökte binlerce,
Bağlarken onu bedeni
Sancılarla yeryüzüne.

MAULER

Ah şu zavallı göğsüne
İki şey saplanmış sanki
Sapına kadar bıçak gibi.
Biri çeker yüceliklere,
İş hayatına çekip durur öteki
Bilinçsizce!

HEPSİ

Birini ötekiyle bir etmeye
Gönül vermeli!
Ah, insan iyiliğiyle domuzun iyisi
Bir birleşse ayrılmaz biçimde!

(Son dizeler sırasında hepsinin üstünde durduğu sahne zemini belirginleşir. Tüm sahne, karaltılı bir işçi kitlesince taşınmaktadır)

SON

KURALDIŞI ve KURAL

(Die Ausname und die Regel)

Öğreti Oyunu

Türkçesi
Ayşe Selen

Çalışmaya Katılanlar: H. Emmel[3] ve Elisabeth Hauptmann

Kişiler[1]

•Tüccar •Rehber •Kuli •İki Polis •Hancı •Yargıç •Kuli'nin Karısı •İkinci Kervanın Rehberi •İki Mahkeme Heyet Üyesi

OYUNCULAR

Biraz sonra size
Bir yolculuğun öyküsünü anlatacağız. Bu yolculuk
Bir sömürücü ve bir sömürülen tarafından yapılacak.
Bu insanların davranışlarını iyi inceleyin:
Bu davranışları yabancı bulmasanız da yadırgatıcı bulun.
Alışılmış bulsanız da açıklanamaz,
Kuralına uygun bulsanız da anlaşılmaz bulun.
En küçük bir eylemi bile, görünürde en küçük bir eylemi bile,
Kuşkuyla karşılayın! Gerekli olup olmadığını düşünün
Özellikle de alışılmış olan eylemlerin!
Sürekli olan olagelen olayları doğal karşılamamanızı
Özellikle rica ediyoruz!
Çünkü böylesi kanlı bir kargaşa içinde bulunduğumuz,
Düzenlenmiş bir düzensizliğin, planlı bir bencilliğin hüküm sürdüğü
İnsanlıktan çıkmış insanların[4] yasadışı bir dönemde
Hiçbir şey doğal gelemez,
Ancak o zaman her şeyin değiştirilebilir olduğu anlaşılacaktır.

1

ÇÖLDE YARIŞ

Aralarında fazla uzaklık olmayan iki küçük kervan çölde ilerlemektedir.

TÜCCAR *(Kendisine eşlik eden iki kişiye, Rehber'e ve eşyaları taşımakta olan Kuli'ye)* Acele edin, tembel herifler, iki gün içinde Han İstasyonu'na varmamız gerekiyor, çünkü ötekilerden bir tam gün önde olmalıyız. *(İzleyiciye)* Benim adım Karl Langmann, tüccarım, bir imtiyazla ilgili olarak görüşme yapmak üzere Urga'ya[5] gidiyorum. Arkamdan rakiplerim geliyorlar. İlk giden, işi kapacak. Kurnazlığım, güçlükleri aşma konusundaki enerjim ve yanımda çalışan insanlara karşı acımasız davranışlarım sayesinde yolculuğun buraya kadarki kısmını normal sürenin yarısında geldim. Ancak ne yazık ki rakiplerim de aynı hızı yakaladılar. *(Dürbünüyle geriye bakar)* Bakın, işte yine yaklaştılar bize! *(Rehber'e)* Neden taşıyıcıyı zorlamıyorsun? Ben seni bunun için tuttum, ama siz benim paramla gezintiye çıkmış gibisiniz. Bu yolculuğun bana kaça mal olduğundan haberin var mı senin? Tabii, sizin cebinizden çıkmıyor. Ama eğer beni

sabote etmek gibi niyetin varsa, Urga'da İş Bulma Kurumu'na şikâyet ederim seni.

REHBER *(Taşıyıcıya)* Daha hızlı yürümeye çalış.

TÜCCAR Gereken ses tonuyla konuşmuyorsun, asla gerçek bir rehber olamayacaksın. Ücreti daha yüksek olan bir rehber tutmalıydım. Onlar daha iyiydi. Şu herife iki tane vursana. Gerçi ben dayağa karşıyımdır, ama şimdi gerekiyor. Oraya ilk ben varmazsam mahvolurum. Taşıyıcı olarak kardeşini mi seçtin, ne yaptın? Akraban olduğu için vurmuyorsun ona değil mi? Sizin gibileri avucumun içi gibi bilirim ben! Kaba saba insanlarsınız! Ya ona vurursun ya da kovulursun! Ücretini de kimden alırsan alırsın artık. Aman Tanrım, bizi geçmek üzereler!

KULİ *(Rehber'e)* Vur bana, ama bütün gücünle değil, çünkü Han İstasyonu'na kadar gitmek istiyorsam, henüz bütün gücümü harcamamalıyım.

(Rehber, Kuli'ye vurur)

GERİDEN SESLER Hey! Bu, Urga yolu mu? Baksana dostum! Bizi bekleyin!

TÜCCAR *(Cevap vermediği gibi dönüp bakmaz da)* Canınız cehenneme! İleri! Üç gün boyunca bu insanları güttüm, ilk iki gün sayıp sövdüm, üçüncü gün vaatlerde bulunmaya başladım, bakalım Urga'da neler olacak. Rakiplerim her an ensemdeler, ancak yolculuğun ikinci gecesi hiç durmadan yürüdüm ve sonunda onların görüş alanından çıktım, üçüncü gün Han İstasyonu'na vardım, ötekilerden bir gün önce.

(Şarkı söyler)

Uyumadığım için ötekilerle aramı açtım.
Daha hızlı hareket ettiğim için onların önüne geçtim.
Zayıf olan geri kalır[6], güçlü olan hedefine varır.

2

KULLANILMAKTAN AŞINMIŞ YOLUN SONU

TÜCCAR *(Han İstasyonu'nun önünde)* Burası Han İstasyonu. Tanrı'ya şükür, ötekilerden bir gün önce buraya vardım. Adamlarım bitkin durumdalar. Ayrıca bana da öfkeliler. Rekor kırmanın ne demek olduğunu pek bilmiyorlar. Kavgacı insanlar değiller. Yerlerde sürünen serserilerden başka bir şey değil onlar. Tabii ağızlarını açıp bir şey söylemeye cesaret edemiyorlar, çünkü Tanrı'ya şükür ki her şeyi yoluna koyan polis var.

İKİ POLİS *(Yaklaşırlar)* Her şey yolunda mı, efendi? Yoldan herhangi bir

şikâyetiniz var mı? Adamlarınızdan herhangi bir şikâyetiniz var mı?

TÜCCAR Her şey yolunda. Buraya kadarki yolu dört gün yerine, üç günde kat ettim. Yol çok bozuktu, ama ben aklıma koyduğumu yaparım. Han İstasyonu'ndan sonra yol nasıl? Şimdi önümüzde ne var?

POLİSLER Şimdi önünüzde uçsuz bucaksız Jahi Çölü var, efendi.

TÜCCAR Polis bize eşlik edecek mi?

POLİSLER *(Giderlerken)* Hayır, efendi, biz göreceğiniz son devriyeyiz.

3

REHBER'İN HAN İSTASYONU'NDA İŞTEN KOVULMASI

REHBER İstasyonun önünde polislerle konuştuğumuzdan bu yana bizim tüccar çok değişti. Bizimle bambaşka bir tonda konuşmaya başladı; sevecenleşti. Bunun yolculuğun hızıyla bir ilgisi yok, çünkü Jahi Çölü'nde önceki son istasyon olan Han'da da dinlenmedik. Çok bitkin durumda olan taşıyıcıyı Urga'ya kadar nasıl götüreceğimi bilmiyorum. Ama hepsinden öte tüccarın bu sevecen davranışı beni huzursuz ediyor. Kafasında bizimle ilgili bazı planlar kuruyor olmasından korkuyorum. Düşüncelere gömülmüş olarak gezinip duruyor. Yeni düşünceler yeni kötülükleri de beraberinde getirir. Ancak tüccar ne yaparsa yapsın, taşıyıcının ve benim dayanmamız gerekiyor. Yoksa ücretimizi ödemez, ya da çölün ortasında bizi kovar.

TÜCCAR *(Yaklaşır)* Tütün alsana. Sigara kâğıdı da var. Şöyle derin bir nefes çekmek için kendimi ateşe bile atarım ben. Bu dumanı içinize çekmek için sizin gibilerin neler yapabileceğini ise bilmiyorum. Tanrı'ya şükür yeterince tütün var yanımızda. Tütünümüz Urga'ya kadar bol bol yeter.

REHBER *(Tütünü alır, kendi kendine)* Tütünümüz mü?

TÜCCAR Gel şöyle oturalım, dostum. Neden oturmuyorsun? Böyle bir yolculuk insani olarak kişileri yakınlaştırır. Ama eğer istemiyorsan ayakta durabilirsin. Sizin de kendinize ait gelenekleriniz var tabii. Normal olarak senin gibi biriyle oturmam ben; sen de bir taşıyıcıyla oturmazsın. Dünya bu farklılıkların üzerine kuruludur. Ama en azından birlikte tütün içebiliriz. İçemez miyiz? *(Güler)* Senin bu yanın hoşuma gidiyor. Bu da bir çeşit erdem sayılır. Neyse, eşyaları topla. Suyu da unutma. Çölde su bulacağımızı sanmıyorum. Ayrıca, dostum, sana bir uyarım var: Ona vurduğun zaman taşıyıcının sana nasıl baktığını fark ettin mi? Bakışlarında iyiye alamet olmayan bir

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

şey vardı. Önümüzdeki günlerde ona çok daha sert vurman gerekecek, çünkü hızımızı daha da arttıracağız. Ve taşıyıcı tembel herifin teki. Önümüzdeki bölge kuş uçmaz, kervan geçmez bir yer, belki orada gerçek yüzünü gösterecektir. Neden, çünkü sen ondan daha iyi durumdasın, ondan daha fazla kazanıyorsun, senin eşya taşıman gerekmiyor. Senden nefret etmesi için yeterli nedeni var. Ondan uzak dursan iyi olur. *(Rehber açık kapıdan yandaki avluya geçer. Tüccar oturduğu yerde yalnız kalmıştır)* Komik insanlar doğrusu.

(Tüccar konuşmadan oturmayı sürdürür. Rehber yan tarafta eşyaları toplamakta olan taşıyıcıya nezaret eder. Sonra oturur ve tütün içer. Kuli'nin işi bitince Rehber'in yanına oturur, ondan tütün ve sigara kâğıdı alır ve onunla konuşmaya başlar)

KULİ Tüccar, yeraltından yağ çıkarılmasının insanlığa büyük bir hizmet olacağını söyleyip duruyor. Eğer yeraltından yağ çıkarılırsa, demir yolları yapılacakmış, her yere refah gelecekmiş. Tüccar buraya da demiryolu yapılacağını söylüyor. Peki ama o zaman ben kazancımı nasıl sağlayacağım?

REHBER Sakin ol. Demiryolu filan yapılmayacak. Yeraltında yağ bulunması halinde bunun gizli tutulacağını duydum. Yağın çıktığı deliği tıkayana sus payı verilecekmiş. Bu nedenle tüccar bu kadar acele ediyor. Onun isteği yağ filan değil, o sus payının peşinde.

KULİ Anlamadım.

REHBER Kimse anlamıyor ki.

KULİ Herhalde çölde yol daha da kötüleşecek. Umarım ayaklarım dayanır.

REHBER Mutlaka dayanır.

KULİ Buralarda haydutlar var mıdır?

REHBER Bir tek bugün, yani yolculuğun ilk günü dikkatli olmamız gerekiyor, istasyonun yakınında bir sürü serseri toplanıyor.

KULİ Ya sonra?

REHBER Mır Irmağı'nı geride bıraktıktan sonra önemli olan su birikintileri boyunca yürümek.

KULİ Yolu biliyorsun değil mi?

REHBER Evet.

(Tüccar konuşmaları duymuştur. Kulak kabartmak için kapının arkasına gizlenir)

KULİ Mır Irmağı'nı geçmek zor mudur?

REHBER Bu mevsimde pek değil. Ama sular yükseldiği zaman ırmak azar, o zaman çok tehlikelidir.

TÜCCAR Gerçekten de taşıyıcıyla konuşuyor. Onun yanında oturabiliyor! Onunla birlikte tütün içebiliyor!

KULİ O zaman ne oluyor?

REHBER Karşı kıyıya tehlikesizce geçmek için bazan sekiz gün beklemek gerekiyor.

TÜCCAR Bak sen! Kendisine zaman tanıması, değerli yaşamına dikkat etmesi konusunda ona öğüt bile veriyor! Bu tehlikeli bir herif. Ona öncelik tanımaya bile kalkışabilir. Bu adam düzen filan sağlayamaz. Çok daha kötü şeyler de yapabilir. Bugünden sonra durum ikiye bir, kesin olan şu ki, emri altında olan birine sert davranmaktan korkuyor, üstelik de böylesine ıssız bir bölgeye geldiğimiz bir anda. Bu heriften mutlaka kurtulmam gerek. *(İkisinin yanına girer)* Sana eşyaların doğru dürüst toplanıp toplanmadığını kontrol etmeni söylemiştim. Bakalım dediklerimi yapmış mısın? *(Koparıncaya kadar yükün halatına asılır)* Bu ne böyle? Halatın kopması demek, bir gün boyunca durmamız demektir. Ama zaten senin de istediğin bu: durmak.

REHBER Ben durmak istemiyorum. Halata gelince, biri asılmazsa kopmaz.

TÜCCAR Ne, bir de karşı mı geliyorsun? Bu halat koptu mu kopmadı mı? Hadi, kopmadığını yüzüme söyle de göreyim! Hiç güvenilir biri değilsin. Seni adam yerine koymakla hata etmişim, bu kadarı fazla artık. Adamları üzerinde saygı uyandırmayan bir rehber işime yaramaz benim. Sen rehber olacağına taşıyıcı olmalıymışsın. Hatta adamları kışkırttığını düşünmeme yetecek nedenlerim bile var.

REHBER Neymiş bu nedenler?

TÜCCAR Ya, demek bilmek istiyorsun! Kovuldun.

REHBER Ama beni yarı yolda kovamazsınız.

TÜCCAR Sen dua et de, Urga'da İş Bulma Kurumu'na seni şikâyet etmeyeyim. Al işte buraya kadarki ücretin. *(Hancı'ya seslenir, Hancı gelir)* Tanıksınız, ücretini ödedim. *(Rehber'e)* Aklın varsa Urga'da ortalarda gözükme. *(Onu tepeden tırnağa inceler)* Senden hiç bir şey olmaz. *(Hancı'yla birlikte öteki odaya geçer)* Hemen yola çıkacağım. Eğer başıma biri gelirse, şuradaki adamla *(Yan taraftaki Kuli'yi gösterir)* yalnız başıma yola çıktığıma tanıksınız.
(Hancı işaretlerle bir şey anlamadığını gösterir)

TÜCCAR *(Bozulmuştur)* Anlamıyor. Nereye gittiğimi söyleyebilecek hiç kimse yok. En kötüsü de bu heriflerin de bunu bilmeleri.
(Oturur ve bir mektup yazar)

REHBER *(Kuli'ye)* Senin yanına oturmakla hata ettim. Kendine dikkat et, bu kötü bir adam. *(Kendi su şişesini Kuli'ye verir)* Bu şişeyi yedeğinde tut, sakla. Yolunuzu kaybedecek olursanız -yolu nasıl bulacaksın ki sen?-, o mutlaka senin su şişeni alacaktır. Sana yolu tarif edeyim.

KULİ Etmesen daha iyi olur. Seninle konuşurken görmesin beni, beni kovacak olursa kaybolur giderim. Ayrıca bana ücret ödemesi de gerekmez, çünkü ben senin gibi sendikalı değilim; her şeyi sineye çekmek zorundayım.

TÜCCAR *(Hancı'ya)* Bu mektubu, yarın buraya gelecek ve Urga'ya gidecek olan insanlara verin. Taşıyıcımla yalnız başıma yola devam edeceğim.

HANCI *(Başını sallar ve mektubu alır)* Ama o rehber değil ki.

TÜCCAR *(Kendi kendine)* Demek anlıyormuş! Demek az önce anlamak istememiş! Başına geleceği biliyor demek. Böyle durumlarda tanık olmak istemiyor. *(Hancı'ya, sert)* Taşıyıcıma, Urga'ya giden yolu tarif edin.

(Hancı dışarı çıkar, Kuli'ye Urga yolunu tarif eder. Kuli bir çok kez başını hızlı hızlı sallar)

TÜCCAR Anlaşılan kavga çıkacak.

(Tabancasını çıkarır, temizler. Bu arada şarkı söyler)

Hasta olan ölür, güçlü olan sapasağlam kalır[7].
Toprak neden yağı vermek zorunda?
Kuli neden benim eşyalarımı taşımak zorunda?
Yağ için kavga vermek gerekir
Toprağa ve Kuli'ye karşı
Ve bu kavgada
Hasta olan ölür, güçlü olan sapasağlam kalır.

(Yolculuğa çıkmaya hazırdır, öteki avluya geçer)

Yolu anladın mı?

KULİ Evet, efendi.

TÜCCAR O zaman hadi bakalım.

(Tüccar ve Kuli çıkar. Hancı ve Rehber arkalarından bakarlar)

REHBER Arkadaşımın gerçekten anlayıp anlamadığını bilmiyorum. Biraz fazla çabuk anladı çünkü.

4

TEHLİKELİ BİR BÖLGEDE GEÇEN KONUŞMA

KULİ *(Şarkı söyler)*

Urga'ya gidiyorum.
Kimse beni tutamaz, Urga'ya gidiyorum
Haydutlar beni Urga'ya gitmekten alıkoyamaz
Çöl beni Urga'ya gitmekten alıkoyamaz

Urga'da aş var, bir de ücret.

TÜCCAR Bu Kuli ne kadar da gamsız biri! Burası haydutların bulunduğu bir yer, istasyonunun yakınında her türden serseri toplanıyor. Bu da tutmuş şarkı söylüyor! *(Kuli'ye)* Şu Rehber başından beri hoşuma gitmemişti. Bir kere kaba biriydi, sonra içten pazarlıklıydı. Dürüst biri değildi.

KULİ Evet, efendi. *(Yine şarkı söyler)*

Urga yolu zorlu
Umarım ayaklarım Urga'ya kadar dayanır
Urga yolunda çekilen acılar büyük
Ama Urga'da dinlenmek var, bir de ücret.

TÜCCAR Neden şarkı söylüyorsun, neden bu kadar neşelisin, dostum? Haydutlardan korkmuyorsun galiba. Haydutlara kaptıracağın şeyin sana ait olmadığını düşünüyorsun herhalde, çünkü kaybedeceğin şey bana ait.

KULİ *(Şarkı söylemeyi sürdürür)*

Karım da beni Urga'da bekliyor
Küçük oğlum da beni Urga'da bekliyor
Bir de...

TÜCCAR *(Şarkısını keser)* Şarkı söylemen hoşuma gitmiyor. Şarkı söylememiz için hiç bir neden yok. Sesin ta Urga'dan duyuluyordur. Serserileri başımıza toplayacaksın. Yarından sonra istediğin kadar şarkı söyleyebilirsin.

KULİ Evet, efendi.

TÜCCAR *(Önden gitmektedir)* Biri elinden eşyaları almaya kalksa hiç karşı koymayacak. Peki ne yapacak? Oysa tehlike anında benim eşyamı kendisininmiş gibi korumakla yükümlü. Ama bunu asla yapmayacak. Kötü bir ırk. Üstelik hiç konuşmuyor. Bunlar en kötüleridir. Kafasının içindekileri okuyamıyorum. Ne yapmak istiyor acaba? Ağlanacak haline gülüyor. Neye gülüyor? Örneğin, önden yürümeme neden izin verdi? Yolu bilen o! Beni nereye götürüyor? *(Çevresine bakınır, Kuli'nin kumda bıraktığı izleri bir bezle sildiğini görür)* Sen ne yapıyorsun orada?

KULİ İzlerimizi siliyorum, efendi.

TÜCCAR Bunu neden yapıyorsun?

KULİ Haydutlar yüzünden.

TÜCCAR Öyle mi, haydutlar yüzünden demek? Ama insanların, beni nereye götürdüğünü bilmeleri gerek. Beni nereye götürüyorsun? Sen önden yürü! *(Yürümeyi, konuşmadan sürdürürler. Tüccar kendi kendine)* Bu kumun üzerinde izler gerçekten de çok açık seçik görülüyor. Aslında izleri silmek iyi olurdu.

5

AZGIN IRMAKTA

KULİ Doğru yoldayız, efendi. şurada gördüğümüz Mır Irmağı. Bu mevsimde ırmağı geçmek pek o kadar zor değildir, ama sular yükseldiğinde ırmak azar ve hayati tehlike vardır. Bakın, sular yükselmiş.

TÜCCAR Karşıya geçmeliyiz.

KULİ Karşıya tehlikesizce geçmek için bazan sekiz gün beklemek gerekir. Şu anda hayati tehlike var.

TÜCCAR Göreceğiz. Bekleyecek bir günümüz bile yok.

KULİ O zaman sığ bir yerini bulmalıyız, ya da bir kayık.

TÜCCAR Uzun sürer.

KULİ Ama ben iyi yüzemem.

TÜCCAR Su o kadar yüksek değil.

KULİ *(Suya bir sopa sokar)* Çok yüksek.

TÜCCAR Suya girdin mi yüzersin. Çünkü yüzmek zorundasındır. Gördün mü, benim kadar uzgörüşlü olamıyorsun. Biz neden Urga'ya gitmek zorundayız? Topraktan yağ çıkarılması halinde insanlığa büyük bir hizmet yapılmış olacağını şu aptal kafan almıyor mu? Yeraltından yağ çıkarılınca buraya demiryolu yapılacak, her yere refah gelecek. Ekmek ve giysi bulunacak, Tanrı bilir daha neler bulunacak. Peki bunu kim yapacak? Biz. Bu da yolculuğumuza bağlı. Bir düşün: Bütün bu ülkenin gözleri senin üzerinde, senin gibi küçük bir adamın üzerinde. Ve böyle bir durumda sen görevini yapmaktan kaçınıyorsun, öyle mi?

KULİ *(Bu konuşma sırasında saygı dolu bir anlatımla başını öne eğmiştir)* Ben iyi yüzemem.

TÜCCAR Ben de hayatımı tehlikeye atıyorum. *(Kuli başını saygıyla eğer)* Seni hiç anlamıyorum. Çıkarcı düşüncelerin etkisiyle Urga kentine olabildiğince çabuk değil, olabildiğince geç ulaşmak istiyor sun, çünkü paran gün başına ödeniyor. Yani seni yolculuğun kendisi değil, yalnızca ücret ilgilendiriyor.

KULİ *(Kıyıda durur, çekincelidir)* Şimdi ne yapacağım?

(Şarkı söyler)

1

İşte ırmak.
Onu yüzerek geçmek tehlikeli.
Kıyısında iki adam duruyor
Biri onu geçiyor, öteki
Tereddüt ediyor. Biri cesur mu yani?

Öteki korkak mı? Birinin, ırmağın karşı kıyısında
Bir işi var.

2
Biri tehlikenin içinden sıyrılarak
Karşı kıyıya çıkacak
Topraklarına ayak basacak
Yeni bir yemek yiyecek.
Ama öteki tehlikenin içinden sürünerek geçecek
Soluk soluğa hiçliğe varacak.
Onu, daha da zayıflamış olanı
Yeni tehlikeler karşılayacak. Her ikisi de cesur mu yani?
Yoksa her ikisi de bilge mi?
Ah! Ortaklaşa olarak mağlup edilen ırmaktan
İki tane muzaffer çıkmaz.

3
Biz başka şey,
Ben ve sen başka şey.
Biz zafere ulaşacağız
Ve sen beni yeneceksin.

Hiç olmazsa yarım gün dinlenmeme izin ver. Eşya taşımaktan yoruldum. Dinlenirsem belki karşıya geçebilirim.

TÜCCAR Benim daha iyi bir fikrim var. Silahımı sırtına dayayacağım. Karşıya geçeceğine iddiaya girelim mi? *(Kuli'yi önü sıra itekler. Kendi kendine)* Param, haydutlardan korkmamı ve ırmağı unutmamı sağlıyor.
(Şarkı söyler)
Böylece insan
Çölü ve azgın ırmağı geçer
Böylece kendi kendini, insanı da geçer
Ve gereksinim duyulan yağı kazanır.

6

GECE KAMPI

Akşam, bir kolu kırılmış olan Kuli çadırı kurmaya çalışmaktadır. Tüccar yanında oturmaktadır.

TÜCCAR Nehirden geçerken kolunu kırdığın için bugün çadırı kurmak

zorunda olmadığını söyledim sana. *(Kuli bir şey söylemeden işini sürdürür)* Seni sudan çıkarmasaydım, boğulacaktın. *(Kuli çadırı kurmayı sürdürür)* Her ne kadar başına gelen kazada benim bir suçum yoksa da -ağaç kütüğü bana da çarpabilirdi-, bu talihsizlik benimle çıktığın yolculukta başına geldi. Yanımda çok az nakit para var, ama Urga'da bankam var, orada para vereceğim sana.

KULİ Evet, efendi.

TÜCCAR Ekonomik bir cevap. Her bakışıyla ona zarar verdiğimi hatırlatmak istiyor bana. Bu Kuliler çok içten pazarlıklılar! *(Kuli'ye)* İstersen uzanabilirsin. *(Oradan uzaklaşır, bir kenara oturur)* Başına gelen talihsizliğe, benim başıma gelse üzüleceğim kadar üzülmüyordur mutlaka. Bu serseriler sağlam mı sakat mı olduklarına pek aldırmazlar. Tabağın kenarından daha yükseğe çıkılmaz [8]. Doğuştan hastalıklı oldukları için kendi kendilerinle hiç ilgilenmezler. Biri nasıl başaramadığı bir şeyi kaldırıp bir kenara atarsa, bunlar da kendi kendilerini, yani başarısızlığa uğrayanı, kaldırıp bir kenara atarlar. Yalnızca başarıya kavuşan kavgayı sürdürür.

(Şarkı söyler)

Hasta olan ölür, güçlü olan sapasağlam kalır
Böyle olması da iyidir.
Güçlü olana yardım edilir, zayıf olana edilmez
Böyle olması da iyidir.
Bırak düşen düşsün, bir tekme de sen vur ona
Çünkü böyle olması iyidir.
Zafere ulaşmak için çaba harcayan yemek yemeye hak kazanır
Böyle olması da iyidir.
Çatışmadan sonra aşçı, ölüleri saymaz
İyi de yapar.
Tanrı kimilerini efendi kimilerini uşak olarak yaratmıştır [9]!
İyi de olmuştur.
Kimin keyfi iyiyse, kendisi de iyidir; kimin keyfi kötüyse, kendisi de kötüdür
Böyle olması da iyidir.

(Kuli, Tüccar'a yaklaşmıştır. Tüccar onu görür ve korkar) Beni dinledi! Dur! Olduğun yerde kal! Ne istiyorsun?

KULİ Çadır bitti, efendi.

TÜCCAR Gece karanlığında böyle sessiz sessiz dolaşıp durma. Sevmem böyle şeyleri. Gelenin ayak sesini duymalıyım. Ve biriyle konuştuğum zaman onun gözlerine bakmak isterim. Hadi git yat, artık benimle ilgilenmene gerek yok. *(Kuli geri gider)* Dur! Sen çadıra gir! Açık havaya alışık olduğum için ben burada otururum. *(Kuli çadıra*

girer) Şarkımın ne kadarını duyduğunu bilmek isterdim. *(Sessizlik)* Acaba şimdi ne yapıyor? Hâlâ bir şeylerle uğraşıp duruyor. *(Kuli'nin özenle yatacak yer hazırladığı görülür)*

KULİ Umarım hiçbir şey fark etmez. Bu kolla çimleri kesmek çok zor oluyor.

TÜCCAR Hiçbir şey öngöremeyen aptalın teki. Güvenmek aptallık demektir. Benim yüzümden bir zarara uğradı, belki de yaşamı boyunca sakat kalacak. Bana bunun bedelini ödetmek isteyebilir. Uyumakta olan güçlü adam, uyumakta olan zayıf adamdan daha güçlü değildir. İnsan uyumak zorunda olmamalıydı. Galiba çadırda oturmak daha iyi olacak; açık havada bir sürü hastalık dolaşıyor. Ama hangi hastalık insanın kendisinden daha tehlikeli olabilir ki? Bu adam, çok parası olan benim yanımda az para için çalışıyor. Ama yol koşulları her ikimiz için de eşit ağırlıkta. Yorulduğu zaman ona dayak atılıyordu. Rehber onun yanına oturunca işinden oldu. Kumda bıraktığımız izleri -belki de gerçekten haydutlar yüzünden- sildiğinde ona güvensizlik gösterildi; ırmağı geçmeye korktuğunda ona silahım gösterildi. Böyle bir adamla aynı çadırda nasıl uyuyabilirim? Bütün bunları sineye çekiyor gibi davranamaz ki! İçerde ne yaptığını bilmek istiyorum! *(Kuli'nin çadırın içinde sakin sakin yattığı görülür)* Çadıra girmek için deli olmalıyım.

7a

YOLUN SONUNDA

TÜCCAR Neden durdun?

KULİ Yol bitti, efendi.

TÜCCAR Eeee?

KULİ Bana vuracaksan, sakat koluma vurma, efendi. Yolun bundan sonrasını bilmiyorum.

TÜCCAR Ama Han İstasyonu'ndaki adam sana yolu tarif etmişti.

KULİ Evet, efendi.

TÜCCAR Sana anlayıp anlamadığını sorduğumda, anladım demiştin.

KULİ Evet, efendi.

TÜCCAR Oysa anlamamıştın, öyle mi?

KULİ Hayır, efendi!

TÜCCAR Peki neden söylemedin?

KULİ Beni kovarsın diye korktum. Bildiğim tek şey su birikintileri boyunca yürünmesi gerektiği.

TÜCCAR O zaman su birikintileri boyunca yürü.

KULİ Ama su birikintile·inin nerede olduğunu bilmiyorum.

TÜCCAR Yürümeye devam et! Beni aptal yerine koymaya da kalkma. Bu yolu daha önce geçtiğini biliyorum.

(Yürümeye devam ederler)

KULİ Acaba arkamızdakileri beklesek daha iyi olmaz mıydı?

TÜCCAR Olmaz.

(Yürümeye devam ederler)

7b

İKİYE AYRILAN SU

TÜCCAR Nereye gidiyorsun? Orası Kuzey. Doğu bu tarafta. *(Kuli o yöne doğru gider)* Dur! Sen ne yaptığını sanıyorsun? *(Kuli durur, ama efendiye bakmaz)* Neden gözlerime bakmıyorsun?

KULİ Doğu'nun o tarafta olduğunu sandım.

TÜCCAR Şimdi görürsün sen! Bana nasıl rehberlik edileceğini göstereceğim sana. *(Vurur)* şimdi Doğu'nun ne tarafta olduğunu biliyor musun?

KULİ *(Haykırır)* Koluma vurma.

TÜCCAR Doğu ne tarafta?

KULİ Bu tarafta.

TÜCCAR Peki, su birikintileri ne tarafta?

KULİ Orada.

TÜCCAR *(Avaz avaz bağırarak)* Orada mı? Ama sen oraya doğru gidiyordun?

KULİ Hayır, efendi.

TÜCCAR Öyle mi, demek oraya doğru gitmiyordun? Oraya doğru mu gidiyordun?

(Vurur)

KULİ Evet, efendi.

TÜCCAR Su birikintileri nerede? *(Kuli susar. Tüccar sakinleşmiş gibidir)* Biraz önce su birikintilerinin nerede olduğunu bildiğini söylemedin mi? Biliyor musun? *(Kuli susar. Tüccar ona vurur)* Biliyor musun?

KULİ Evet.

TÜCCAR *(Vurur)* Biliyor musun?

KULİ Hayır.

TÜCCAR Su şişeni ver bana. *(Kuli su şişesini verir)* Beni yanlış yola sürüklediğin için bütün suyun bana ait olduğunu söyleyebilirdim şimdi. Ama yapmayacağım: Suyu seninle paylaşacağım. İç bir yu-

dum, sonra devam edelim. *(Kendi kendine)* Kendimi kaybettim; bu durumda ona vurmamam gerekirdi.

7c

TÜCCAR Buradan daha önce geçtik. İşte izler.

KULİ Buradan geçtiysek, yoldan fazla uzaklaşmamışız demektir.

TÜCCAR Çadırı kur. Şişemiz boşaldı. Benim şişemde hiçbir şey kalmadı. *(Kuli çadırı kurarken Tüccar oturur. Tüccar gizli gizli şişesinden su içer. Kendi kendine)* İçecek suyum kaldığını fark etmemeli. Yoksa, eğer kafasında içinde biraz akıl varsa, beni öldürmesi gerekir. Bana yaklaşacak olursa onu vururum. *(Tabancasını çeker, kucağına koyar)* Bir önceki su birikintisine ulaşabilseydik hiç olmazsa! Boğazım kurudu. Bir insan susuzluğa ne kadar dayanabilir ki?

KULİ Rehber'in bana istasyonda verdiği şişeyi ona vermeliyim. Yoksa, bizi bulurlarsa ve ben hâlâ yaşıyor olursam, ama o yarı ölü durumda olursa, bana dava açarlar. *(Şişeyi alır, Tüccar'ın yanına gider. Tüccar birdenbire onun önünde durduğunu görür, Kuli'nin onu su içerken görüp görmediğini bilmemektedir. Kuli onu su içerken görmemiştir. Kuli hiçbir şey söylemeden su şişesini Tüccar'a uzatır. Ama Tüccar bunun büyük kaya parçalarından biri olduğunu sanır, Kuli'ye vurmak ister, Kuli bağırır)*

TÜCCAR At o taşı elinden! *(Bir el ateş eder, hiçbir şey anlamadan şişeyi ona uzatmaya devam eden Kuli'yi yere serer)* Demek doğruymuş! Al bakalım, hayvan herif. Al, işte.

8

MAHKEME ŞARKISI

Mahkeme Sahnesini hazırlamakta olan oyuncular tarafından söylenir.

Haydut sürülerinin yüklüğünde
Gidiyor mahkemeler.
Suçsuz olan vurulduğunda
Yargıçlar başında toplanırlar ve onu lanetlerler.
Vurulanın mezarına
Hakları da birlikte gömülür.

Mahkemede sözler
Giyotin gibi düşer.
Ah, giyotin yeterince güçlü. Mahkeme kararının
Ona eşlik etmesi gerekmez.

Havaya bak! Leş kargaları nereye uçuyorlar?
Kurak çöl onları kovuyor:
Mahkemeler onların yiyeceğini sağlıyor
Katiller oraya kaçıyorlar. İzleyenler
Orada güvendeler. Hırsızlar çaldıklarını
Orada saklıyorlar, üzerinde bir yasanın
Yazılı olduğu bir kâğıda sarılı olarak.

9

MAHKEME

Rehber ve öldürülenin karısı mahkeme salonunda oturmaktadırlar.

REHBER *(Kadın'a)* Siz öldürülenin karısı mısınız? Ben sizin kocanızı tutan Rehber'im. Bu davada Tüccar'ın cezalandırılmasını ve zararın karşılanmasını isteyeceğinizi duydum. Hemen geldim, çünkü kocanızın suçsuz yere öldürüldüğüne dair kanıtlarım var. Cebimde.

HANCI *(Rehber'e)* Kanıtların cebinde olduğunu duydum. Sana bir öğüt vereyim mi: Bırak cebinde kalsın[10].

REHBER Ama Kuli'nin karısı buradan eli boş mu dönsün?

HANCI Kara listeye mi geçmek istiyorsun?

REHBER Öğüdünü düşüneceğim.

(Mahkeme heyeti yerini alır, davalı Tüccar, İkinci Kervan ve Hancı da yerlerini almıştır)

YARGIÇ Duruşmayı açıyorum. Söz, öldürülenin karısında.

KADIN Kocam bu adamın eşyalarını Jahi Çölü boyunca taşımış. Yolculuk bitmek üzereyken efendi onu vurmuş. Kocamı geri getirmese de, katilinin cezalandırılmasını istiyorum.

YARGIÇ Ayrıca bir de zarar tazminatı talebiniz var.

KADIN Evet, çünkü küçük oğlum ve ben açıkta kaldık.

YARGIÇ *(Kadın'a)* Size serzenişte bulunmadım ki ben. Maddi bir talepte bulunmuş olmaktan utanmanız gerekmez. *(İkinci Kervan'a)* Tüccar Karl Langmann'ın kervanın ardından bir kervan daha geli-

yordu ve işinden kovulan Rehber bu kervana katılmıştı. Güzergâhtan hemen hemen bir mil uzaklıkta kazaya uğrayan kervan görünüyordu. Yaklaştığınızda ne gördünüz?

İKİNCİ KERVAN'IN BAŞI Tüccarın şişesinde çok az su kalmıştı, taşıyıcısı ise, vurulmuş olarak kumda yatıyordu.

YARGIÇ *(Tüccar'a)* Adamı siz mi vurdunuz?

TÜCCAR Evet. Birdenbire bana saldırdı.

YARGIÇ Size nasıl saldırdı?

TÜCCAR Arkamdan yaklaşarak bana bir kaya parçasıyla vurmak istedi.

YARGIÇ Bu saldırının nedeniyle ilgili bir açıklama yapabilir misiniz?

TÜCCAR Hayır.

YARGIÇ Adamlarınızı zorladınız mı?

TÜCCAR Hayır .

YARGIÇ Yolculuğun ilk kısmına katılan Rehber bu mu?

REHBER Benim.

YARGIÇ Siz ne diyeceksiniz?

REHBER Bildiğim kadarıyla, Tüccar için, bir imtiyaz nedeniyle olabildiğince çabuk Urga'ya varmak çok önemliydi.

YARGIÇ *(İkinci Kervan'ın Başı'na)* Önünüzdeki kervanın alışılmışın dışında hızlı gittiği izlenimini edindiniz mi?

İKİNCİ KERVAN'IN BAŞI Hayır, dikkatimizi çeken bir şey olmadı. Bir günlük yol mesafesi kadar önümüzdeydiler ve bunu hep koruduular.

YARGIÇ *(Tüccar'a)* O zaman adamlarınızı zorlamış olmalısınız.

TÜCCAR Ben asla zorlamadım. Bu Rehber'in işiydi.

YARGIÇ *(Rehber'e)* Davalı, taşıyıcıyı zorlamanızı önermedi mi?

REHBER Onu alışılmışın üstünde zorlamadım, hatta çok az zorladım.

YARGIÇ Neden kovuldunuz?

REHBER Tüccarın düşüncesine göre, taşıyıcıya fazla sevecen davrandığım için.

YARGIÇ Oysa bunu yapmamanız mı gerekiyordu? Yani sevecen davranılmaması gereken Kuli'nin hain biri olduğu izlenimini mi edindiniz?

REHBER Hayır, o her şeye katlandı, çünkü bana söylediğine göre işini kaybetmekten korkuyordu. Sendikalı değildi.

YARGIÇ Demek katlanması gereken çok şey vardı, öyle mi? Cevap verin. Sürekli olarak düşünerek cevap vermeyin! Gerçek nasıl olsa ortaya çıkacaktır.

REHBER Ben Han İstasyonu'na kadar onlarla birlikteydim.

HANCI *(Kendi kendine)* İşte böyle, Rehber!

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

YARGIÇ *(Tüccar'a)* Ondan sonra, Kuli'nin saldırısını açıklamaya yardımcı olabilecek herhangi bir olay geçti mi?

TÜCCAR Hayır, benim açımdan hiçbir şey olmadı.

YARGIÇ Bakın, kendinizi olduğunuzdan daha temiz göstermek için uğraşmayın. Böyle, bir yere varamazsınız. Eğer Kuli'nize böyle eldivenlerinizle filan dokunduysanız, Kuli'nin size karşı olan nefretini açıklayamazsınız. Ancak bu nefreti inandırıcı kılabilirseniz, nefsi müdafaa yaptığınızı da inandırıcı kılabilirsiniz. İyi düşünün!

TÜCCAR Bir şeyi itiraf etmeliyim. Ona bir kez vurdum.

YARGIÇ Ha, ona bir kez vurduğunuz için Kuli'de size karşı böylesine bir nefret uyandığını mı düşünüyorsunuz?

TÜCCAR Hayır, ırmağı geçmek istemediği zaman da sırtına silahımı dayamıştım. Irmağı geçerken kolunu kırmıştı. Burda da suçluyum.

YARGIÇ *(Gülümseyerek)* Kuli'nin bakış açısından öyle.

TÜCCAR *(Aynı biçimde gülümseyerek)* Elbette. Aslında onu ırmaktan çıkarıyordum.

YARGIÇ Pekâlâ. Rehber'i işten kovduktan sonra Kuli'nin sizden nefret etmesine zemin hazırladınız. Peki ya ondan önce? *(Rehber'e ısrarla)* Şu adamın Tüccar'dan nefret ettiğini kabul edin artık. İnsan biraz düşününce bunun doğal bir şey olduğunu anlıyor. Az para kazanan, zorla tehlikeye sokulan, hatta bir başkasının çıkarı uğruna sağlığı bozulan, bir hiç uğruna yaşamını tehlikeye atan bir adamın karşısındakinden nefret etmesi anlaşılır bir durumdur.

REHBER Ondan nefret etmiyordu.

YARGIÇ Şimdi de Han İstasyonu'nun Hancı'sını dinleyelim, bakalım onun söyleyeceklerinden Tüccar'ın adamlarına karşı nasıl davrandığına ilişkin bir ipucu elde edebilecek miyiz? *(Hancı'ya)* Tüccar, adamlarına nasıl davranıyordu?

HANCI İyi davranıyordu.

YARGIÇ Buradaki insanları dışarı çıkarmamı ister misiniz? Gerçeği söylemeniz halinde işlerinizin bozulacağını mı düşünüyorsunuz?

HANCI Hayır, içinde bulunduğumuz durumda gerekli değil bu.

YARGIÇ Nasıl isterseniz.

HANCI Hatta Rehber'e tütün verdi ve bütün ücretini ödedi. Kuli de iyi muamele görüyordu.

YARGIÇ Sizin istasyonunuz bu güzergâh üzerindeki son polis istasyonu mu?

HANCI Evet, ondan sonra uçsuz bucaksız Jahi Çölü başlar.

YARGIÇ Demek öyle! Demek ki Tüccar'ın gösterdiği sevecenlik daha ziyade koşullarla doğru orantılı, belki de kısa vadeli, deyim yerin-

deyse taktik icabı bir sevecenlikti. Savaş sırasında da subaylarımız cepheye yaklaşıldıkça askerlere daha insani [11] davranmaya başlarlar. Böylesi sevecenlikler bir şey ifade etmez tabii.

TÜCCAR Örneğin yürürken sürekli olarak şarkı söylüyordu. Onu ırmaktan geçirebilmek için sırtına silahı dayadığım andan sonra bir daha asla şarkı söylediğini duymadım.

YARGIÇ Demek ki giderek daha çok düşman kesilmişti. Bu anlaşılır bir durum. Savaş örneğine geri dönmek istiyorum. Orada da sıradan insanların subaylara: Siz kendi savaşınızı yürütüyorsunuz, biz ise sizin savaşınızı demelerini anlamak olası. Buradan hareketle Kuli de Tüccar'a şöyle diyebilirdi: Sen kendi işini yürütüyorsun, ben ise senin işini!

TÜCCAR Bir şeyi daha itiraf etmeliyim. Yolumuzu kaybettiğimizde bir şişe suyu onunla paylaştım, ama ikinci şişeyi tek başıma içmek istedim.

YARGIÇ Acaba sizi su içerken görmüş olabilir mi?

TÜCCAR Elinde taşla üzerime geldiğini gördüğüm zaman öyle olduğunu düşündüm. Benden nefret ettiğini biliyordum. Kuş uçmaz kervan geçmez bölgeye geldiğimizde her an tetikteydim. İlk fırsatta üzerime saldıracağını düşünmek zorundaydım. Eğer ben onu öldürmemiş olsaydım, o beni öldürecekti.

KADIN Ben bir şey söylemek istiyorum. Kocam ona saldırmış olamaz. O bugüne kadar kimseye saldırmamıştır.

REHBER Sakin olun. Kocanızın suçsuzluğunun kanıtı cebimde.

YARGIÇ Kuli'nin sizi tehdit ettiği taş bulundu mu?

İKİNCİ KERVAN'IN BAŞI Bu adam *(Rehber'i gösterir)* onu ölünün elinden aldı.

(Rehber, şişeyi gösterir)

YARGIÇ Taş bu mu? Onu teşhis edebildiniz mi?

TÜCCAR Evet, taş bu.

REHBER Bakın şimdi, bu taşın içinde ne var? *(Suyu yere döker)*

BİRİNCİ HEYET ÜYESİ Bu bir su şişesi, taş değil. Kuli size su vermiş.

İKİNCİ HEYET ÜYESİ Şimdi, ona vurmak gibi bir niyetinin olmadığı ortaya çıktı.

REHBER *(Öldürülenin dul karısına sarılır)* Gördün mü, kanıtlayabildim: O suçsuzdu! Kuraldışı bir biçimde kanıtlayabildim. Çünkü son istasyondan hareket etmeden önce ona bu şişeyi vermiştim, Hancı tanık, bu da benim şişem.

HANCI *(Kendi kendine)* Aptal! şimdi artık o da[2] mahvoldu!

YARGIÇ Gerçek bu olamaz. *(Tüccar'a)* Size içmek için su verdiği söyleniyor!

TÜCCAR Bunun bir taş olması gerekiyordu.

YARGIÇ Hayır, taş değilmiş. Bir su şişesi olduğunu siz de görüyorsunuz.

TÜCCAR Ama bunun bir su şişesi olduğunu düşünemezdim ki. Adamın bana su vermesi için hiç bir neden yoktu. Ben onun dostu değildim.

REHBER Ama size su verdi.

YARGIÇ Peki ama neden yaptı bunu? Neden?

REHBER Herhalde Tüccar'ın susamış olduğunu düşünmüştür. *(Yargıçlar birbirlerine gülümseyerek bakarlar)* Herhalde insanlığından. *(Yargıçlar yine birbirlerine gülümserler)* Belki de aptallığından, çünkü Tüccar'a karşı herhangi bir düşmanlığı olduğunu sanmıyorum.

TÜCCAR O zaman çok aptal biriymiş. Çünkü benim yüzümden sakat kaldı, belki de hayatı boyunca öyle kalacak. Kolu! Yapabileceği tek doğru şey, bunu bana ödetmek olurdu.

REHBER Bu, tek doğru şey olurdu.

TÜCCAR O adam, benim gibi çok parası olan birinin yanında az para için çalışıyordu. Ama yol koşulları ikimiz için de aynı biçimde aşırdı.

REHBER Demek bunu biliyor.

TÜCCAR Yorulduğu zaman dayak yedi.

REHBER Peki bu doğru mu değil mi?

TÜCCAR Kuli'nin beni ilk fırsatta öldürmeyeceğini düşünmek, onun mantıksız biri olduğuna işaret eder.

YARGIÇ Kuli'nin size karşı düşmanlık beslediğini düşünmekte haklı olduğunuzu mu söylemek istiyorsunuz? Yani, duruma göre suçsuz birini öldürmüş olabilirsiniz, ama onun suçsuz olduğunu bilmediğiniz için tabii. Bu bizim polisimizin arasında da böyle [12]. Son derece barışçı insanlar olan göstericilerin üzerine ateş açıyorlar, çünkü bunu yalnızca, göstericilerin onları atlarından alaşağı edip linç edebileceklerini düşünemedikleri için yapıyorlar. Aslında polislerin hepsi korkudan ateş ediyorlar. Korktukları da mantık sahibi olduklarının kanıtıdır. Siz, Kuli'de kuraldışı bir durumun söz konusu olduğunu bilemeyeceğinizi mi söylemek istiyorsunuz?

TÜCCAR İnsan kurallardan yola çıkmalı, kuraldışı durumlardan değil.

YARGIÇ Evet, önemli olan da bu: Bu Kuli'nin, mahvına neden olan bir adama su vermesinin nedeni neydi?

REHBER Mantıklı bir nedeni olamaz!

YARGIÇ *(Şarkı söyler)*

Kural şudur: Göze göz!

Ancak delinin teki kuraldışı bir durum bekler.
Mantıklı biri
Düşmanının kendisine su vereceğini düşüneme z.

REHBER *(Şarkı söyler)*
Sizin kurduğunuz sistemde
İnsanlık kuraldışı bir durumdur.
Kim ki insanlık gösterir
Bundan zarar görür.
Siz sevecen görünen herkesten
Korkuyorsunuz!
Birine yardım etmek isteyeni
Engelliyorsunuz!
Yanında biri susuzluk mu çekiyor: Kapa hemen gözlerini!
Tıka kulaklarını: Yanında biri inliyorsa!
Arkanı dön ve git: Birinin yardıma ihtiyacı varsa!
Bunları unutanın vay haline! Bir insana
İçecek su uzatıyorsun ve bu suyu
Bir kurdun içtiğini görüyorsun.

YARGIÇ Karar aşamasına gelmiş bulunuyoruz.
(Mahkeme heyeti çekilir)

İKİNCİ KERVAN'IN BAŞI Bir daha asla iş bulamayacağınızdan korkmuyor musunuz?

REHBER Gerçeği söylemek zorundaydım.

İKİNCİ KERVAN'IN BAŞI *(Gülümseyerek)* Evet, zorundaysanız...
(Mahkeme heyeti geri gelir)

YARGIÇ *(Tüccar'a)* Mahkeme size bir soru daha sormak istiyor. Kuli'yi öldürmek suretiyle herhangi bir çıkar elde ettiniz mi?

TÜCCAR Tam tersine. Urga'da yapmak istediğim iş için ona ihtiyacım vardı. İhtiyacım olan haritaları ve ölçüm tablolarını taşıyordu. Tek başıma eşyalarımı taşıyacak durumda değildim ki!

YARGIÇ Yani Urga'daki işinizi yapamadınız, öyle mi?

TÜCCAR Tabii yapamadım. Çok geç kalmıştım. Mahvolmuş durumdayım.

YARGIÇ O halde kararı açıklıyorum: Mahkeme, Kuli'nin efendisine bir taşla değil, bir su şişesiyle yaklaştığının kanıtlandığını kabul etmektedir. Ancak bu durumda, Kuli'nin efendisine su vermekten ziyade ona su şişesiyle vurmak niyetinde olduğu akla daha yatkın gelmektedir. Taşıyıcı, kendi kendisini olumsuz bir durumda hissetmesi için yeterli nedene sahip bir sınıfa mensup biridir. Taşıyıcı ve onun gibi insanlar için, suyun dağıtımında yapılacak olan haksızlığa karşı kendi kendilerini korumak son derece yalın bir mantık

yürütümüdür. Hatta bu insanların sınırlı ve tek taraflı, yalnızca gerçeğe yaslanan bakış açılarından bakılacak olursa, kendilerinin mahvına yol açandan öç almak isteyişleri haklı bir durumdur. Tüccar, taşıyıcısının mensup olduğu sınıfa mensup değildir. Ondan en kötüsünü beklemek zorunluluğuyla karşı karşıyadır. Biraz önce teslim ettiği üzre, işkence yaptığı taşıyıcının kendisiyle bir dostluk anlaşması yapacağına inanamaz. Mantığı ona, büyük bir tehdit altında olduğunu söylemiştir. Bölgenin kuş uçmaz kervan geçmez bir bölge oluşu onu kaygılandırmış olmalıdır. Polisin ve mahkemenin olmadığı bir bölgede bulunmaları itibarıyla emrinde çalışan adam içme suyu üzerinde hak talep etme olanağını edinmiş ve cesaretlenmiştir. Yani davalı haklı bir nefsi müdafaa yapmıştır, bu arada tehdit edilmiş olup olmaması ya da yalnızca tehdit edildiği hissine kapılmış olması hiç önemli değildir. Var olan koşullar göz önünde bulundurulacak olursa, kendini tehdit altında hissetmek zorunluluğu vardır. Bu nedenle davalının serbest bırakılmasına karar verilmiştir, ölünün karısının şikâyeti reddedilmiştir.

OYUNCULAR

Yolculuğun öyküsü
İşte böyle bitiyor
Duydunuz ve gördünüz.
Alışılmış olanı, olageleni gördünüz.
Ama sizden şunu rica ediyoruz:
Yabancı olmayanı yadırgatıcı bulun!
Alışılmış olanı açıklanamaz bulun!
Olağan olan, sizi şaşırtmalı.
Kuralı, kötüye kullanım olarak değerlendirin
Ve kötüye kullanımı saptadığınız anda
Çaresini bulun!

SON

ANA

(Die Mutter)

(Gorki'nin yapıtından hareketle)

Oyun

[1933 metni]

Türkçesi
Ayşe Selen

Çalışmaya katılanlar[16]*:* Hanns Eisler ve Günther Weisenborn

Müziğini Eisler'in bestelediği *Ana, 'Denemeler*'in 15.si olup Maksim Gorki'nin bir romanının dramatize edilmiş biçimidir. Bunun dışında G. Stark ve G. Weisenborn'un yapıtlarından da yararlanılmıştır. Oyunun gösterimi, büyük devrimci Rosa Luxemburg'un ölüm yıldönümünde[26] gerçekleştirilmiştir[16].

Kişiler[17]**:**

•Ana, Pelagea Vlasova. •Pavel Vlasova, oğlu. •Anton Rybin, •Andrey Nahodka, •İvan Vesovçikov - Suhlinov Fabrikası işçileri. •Maşa Halatova, işçi kadın. •Polis. •Komiser. •Kapı Görevlisi. •İşçi Karpov. •Fabrika Polisi. •Smilgin, işçi. •Öğretmen Nikolay Vesovçikov. •İşsiz Pavel Şostakoviç. •Gardiyan. •Yegor Luşin, toprak işçisi. •İki Grev Kırıcı. •Kasap Vasil Yefimoviç. •Kasabın Karısı. •Çocuklu İşçi Kadın. •Bakkal Kadın. •Ev Sahibesi. •İkinci Kadın (Köyden akraba). •Üçüncü Kadın (Kiracı kadın). •Doktor. •Memur. •Bakır Toplama Yerindeki Kadın. •Siyah Giysili Kadın. •Bir Hizmetçi Kız

1

Pelagea Vlasova'nın Odası

ANA, SABAH ERKENDEN İŞE GİDECEK OLAN OĞLUNA ÇORBA PİŞİRİYOR

ANA PELAGEA VLASOVA Oğlumun önüne bu çorbayı koymaktan neredeyse utanıyorum. Artık içine yarım kaşık yağ bile katamıyorum. Çünkü daha geçen hafta oğlumun saat başı ücretinden bir kopek kestiler. Ne kadar çabalarsam çabalayayım bu açığı kapatamıyorum. Yorucu bir işte saatlerce çalışıyor. Oğlumun daha iyi beslenmesi gerektiğini biliyorum. Biricik oğlumun önüne daha lezzetli bir çorba koyamamam çok kötü; daha çok genç, henüz gelişme çağında. Babasına hiç benzemiyor. Sürekli kitap okuyor ve yaptığım yemekleri de hiç beğenmiyor. Üstelik şimdi çorba daha da tatsızlaştı. Giderek daha çok mutsuzlaşıyor.

(İçinde çorba olan tepsiyi oğluna götürür. Ocağın yanına döndüğünde oğlunun başını okuduğu kitaptan kaldırmaksızın çorbanın kapağını açtığını, çorbayı kokladığını, sonra da kapağı kapatarak tepsiyi ittiğini görür)

İşte yine çorbayı beğenmedi. Daha lezzetlisini pişiremiyorum. Yakında ona yük olduğumu fark edecek. Hangi hakla onun yemeğine, odasına ortak oluyorum ve onun kazancıyla aldıklarını giyiyorum ki? Beni terk edip gidecek. Bir işçinin dul karısı ve bir işçinin annesi olarak ben kırkiki yaşındaki Pelagea Vlasova, ne yapabilirim ki? Her kopek'i harcarken kılı kırk yarıyorum. Doluya koyuyorum almıyor, boşa koyuyorum dolmuyor. Bazan yakacak odundan, bazan da üstümden başımdan arttırıyorum. Ama yetmiyor. Çaresizim.

(Oğlu Pavel Vlasov kasketini ve tepsiyi alıp dışarı çıkmıştır. Ana ortalığı toplar)

KORO[27]

(Devrimci işçiler, Ana'ya söylerler)

Elbiseni
İyi fırçala!
Fırçaladıktan sonra
O temiz bir paçavradır.

Özenle pişir
Emeğini sakınma!
Bir kopek eksikse
Çorba sudan farksızdır.

Çalış, daha çok çalış
Daha dikkatli harca
Hesabını iyi yap!
Bir kopek eksikse
Elden ne gelir.

Ne yaparsan yap
Para yetmeyecek.
Durumun zor ve
Daha da zorlaşacak.
Bu böyle süremez.
Peki ama çözüm ne?

Aynı yavruları için
Yiyecek bulamayan
Karda ve kışta gücünü yitiren
Çaresiz kalan kargalar gibi:
Sen de yakarıyorsun
Çaresiz.

Ne yaparsan yap
Para yetmeyecek.
Durumun zor ve
Daha da zorlaşacak.
Bu böyle süremez.
Peki ama çözüm ne?

Korkusuzca çalışıyor ve emeğinizi sakınmıyorsunuz.
Yerine koyulamayacak olanı yerine koymak
Ulaşılamayacak olana ulaşmak için.
Bir kopek eksikse, ne kadar çalışsanız boşuna.
Bu kararı başkaları veriyor
Eğer et yiyemiyorsanız.

Ne yaparsanız yapın
Paranız yetmeyecek.

Durumunuz zor ve
Daha da zorlaşacak.
Bu böyle süremez.
Peki ama çözüm ne?

2

Pelagea Vlasova'nın Odası

ANA, DEVRİMCİ İŞÇİLERİN ARASINDAKİ OĞLUNA ENDİŞEYLE BAKIYOR

ANTON RYBİN İki hafta önce hareketimize[28] katıldığında gerekli olduğu zaman sana gelebileceğimizi söylemiştin Pavel. Daha önce burada hiç çalışmadığımız için senin evin en güvenli yer.

PAVEL VLASOV Ne yapacaksınız?

ANDREY NAHODKA Bugün dağıtılacak olan bildirileri basmak zorundayız. Son ücret kesintileri, işçiler arasında huzursuzluk yarattı. Üç gündür fabrikada bildiri dağıtıyoruz. Bugün karar günü. Bu akşam yapılacak olan toplantıda verilecek karara göre ya ücret kesintisine razı olacağız ya da greve gideceğiz.

İVAN VESOVÇİKOV Teksir makinesi ve kâğıt getirdik.

PAVEL Oturun. Annem bize çay yapar.

(Masaya giderler)

ANTON Sidor nerede?

MAŞA HALATOVA Erkek kardeşim gelmedi. Dün akşam eve dönerken polise benzeyen birinin onu izlediğini görmüş. Bu yüzden bugün doğrudan fabrikaya gitmeyi yeğledi.

PAVEL Yavaş konuşun. Annem bizi duymasın. Şimdiye kadar ona hiçbir şey söylemedim, oldukça yaşlandı, bize yardım edecek durumda değil.

ANTON İşte taslak burada.

(Çalışmaya başlarlar. İçlerinden biri pencereye kalın bir örtü asmıştır)

ANA *(Uzakta)* Oğlumu, bu insanların arasında görmekten hoşlanmıyorum. Ahlakını bozacaklar. Onu kışkırtıyor ve bir şeylere bulaştırıyorlar. Böyle insanlara çay ikram etmeyeceğim. *(Masaya yaklaşır)* Pavel, size çay yapmayacağım. Çok az çayımız var. Bir şeye benzemez.

PAVEL O zaman bize açık bir çay yap anne.

ANA *(Geri döner ve oturur)* Eğer dediklerini yapmazsam onlardan hoşlanmadığımı anlayacaklar. Burada olmalarından ve duyamayacağım kadar alçak sesle konuşmalarından hiç hoşlanmıyorum. *(Yine masaya yaklaşır)* Pavel, sabahın beşinde bir takım insanların burada toplanıp bir şeyler bastıklarını ev sahibinin anlaması hiç hoş olmaz! Zaten kirayı ödeyemiyoruz.

İVAN İnanın bize Bayan Vlasova, bizi, kiranızdan başka bir hiçbir şey ilgilendirmiyor. Pek öyle görünmese de aslında bütün derdimiz bu.

ANA Pek emin değilim. *(Geri gider)*

ANTON Annen bizden hoşlanmadı değil mi Pavel?

İVAN Annenin çay alabilmesi, kirayı ödeyebilmesi için bizim burada bu işi yapmak zorunda oluşumuzu kavraması çok zor.

ANA Bunlarda eşek derisi var. Hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi davranıyorlar. Pavel'den ne istiyorlar? Fabrikada çalışıyor ve bir işi olduğu için de mutluluk duyuyordu. Fazla kazanmıyor, geçen yıl kazancı daha da azaldı. Eğer ücretinde yine kesinti yaparlarsa ben yemek yemeyiveririm. Ama kitap okumasından huzursuz oluyorum. Akşamları da dinlenmek yerine toplantılara gidiyor. İnsanların onu kışkırtmasından endişe duyuyorum. Bu gidişle işinden olacak.

MAŞA *(Ana'ya şarkı söyler)*

ÇIKIŞ YOLU[29] ŞARKISI

İçecek çorban yoksa
Nasıl savaşacaksın?
O zaman tüm devleti
Baştan başa zorlamalısın
Çorbanı elde edene dek.
Ancak o zaman kendi kendinin efendisi olursun.

Eğer çalışacak bir işin yoksa
Bu uğurda savaşmalısın!
O zaman tüm devleti
Baştan başa zorlamalısın
Ta ki sen işveren oluncaya dek.
Kendin için iş buluncaya dek.

Eğer zayıflıklarına gülüyorlarsa
Sakın zaman yitirme.

Zayıf olan herkesin
Yürüyüşe geçmesini sağlamalısın.
Güç sizde olur o zaman.
Gülemez hiç kimse.

BİR SES Dikkat, polis geliyor!

ANDREY Kâğıtları saklayın!

(İvan kapıyı kapatır. Andrey, Pavel'in elinden teksir makinesini alır, pencerenin dışına asar. Anton kâğıtların üstüne oturur)

ANA Gördün mü Pavel, işte polisler geldi. Pavel, ne yapıyorsun, o kâğıtlarda ne yazılı?

MAŞA *(Ana'yı pencerenin kenarına götürür, bir sandalyeye oturtur)* Burada sessizce oturun Bayan Vlasova.

(İvan kapıyı açar. Bir Polis ve bir Komiser içeri girerler)

POLİS Kımıldamayın! Kımıldayanı vururum! İşte bu annesi, efendim, bu da kendisi!

KOMİSER Pavel Vlasov, evini aramak zorundayım. Bu pislikleri buraya neden topladın?

POLİS Bu da, bu sabah tutuklanan Sidor Halatov'un kız kardeşi. Doğru yerdeyiz.

MAŞA Kardeşime ne oldu?

KOMİSER Size selamı var, şu anda bizim yanımızda. Bizim tahtakurularıyla devrim yapıyor ve çok rağbet görüyor. Ne yazık ki yanına bildirileri almamış.

(İşçiler bakışırlar)

KOMİSER Onun hücresine komşu hücreler boş. Biraz önce kulağıma güzel bir şarkı çalınmıştı. Lütfen devam edin, müziği ben de çok severim. Sevgili Bayan Vlasova, bu şarkının sizin evinizde söylenmesine ne kadar üzüldüm anlatamam, çünkü şimdi bizim de o kısık seslerimizle şarkıya katılabilmemiz için evinizde notaları aramak zorundayım. *(Divana gider)* Görüyor musunuz Vlasova, örneğin şimdi divanınızı deşmek zorundayım. Siz buna layık mısınız? *(Divanı deşer)*

PAVEL İçinde tek bir ruble yokmuş değil mi? Neden? Çünkü bizler işçiyiz ve çok az kazanıyoruz.

KOMİSER Peki ya duvardaki ayna? Onun bir polisin kaba saba eliyle kırılmasını ister miydiniz? *(Aynayı kırar)* Siz saygı değer bir kadınsınız biliyorum. İyi, divanın içinde de uygunsuz bir şey yoktu. Peki ya bu komodin, bu eski, güzel parça? *(Komodini devirir)* Bak sen, bunun arkasında da bir şey yok. Vlasova, Vlasova! Namuslu insanlar kurnaz değildirler, sizin kurnaz olmanız için

bir neden var mı? Ve işte bir yağ çömleği ve bir kaşık; ne kadar dokunaklı. *(Çömleği raftan alır, yere atar)* Onu yere düşürdüm, içinde yağ olduğu ortaya çıktı.

PAVEL Çok az, içinde çok az yağ var Komiser Bey. Ekmeklikte de çok az ekmek var, kutuda çok az çay...

KOMİSER *(Polis'e)* Gördün mü, politik bir yağ çömleğiymiş. Vlasova, Vlasova, bu yaşlılık günlerinizde bir de bizimle mi uğraşacaktınız, bizim gibi kanlı kasaplarla? Perdeleriniz ne kadar da temiz. Böylesi enderdir. İnsanın hoşuna gidiyor. *(Perdeleri aşağı indirir)*

İVAN *(Teksir makinesinin ele geçeceğinden korktuğu için ayağa fırlayan Anton'a)* Otur oturduğun yerde, vurulacaksın.

PAVEL *(Komiser'in dikkatini çekmek için yüksek sesle)* Yağ çömleğini yere atmanıza ne gerek vardı?

ANDREY *(Polis'e)* Çömleği yerden kaldır!

POLİS Bu, Andrey Nahodka, küçük Rus.

KOMİSER *(Masaya yaklaşır)* Andrey Maksimoviç Nahodka, sen daha önce siyasi bir suç nedeniyle tutuklanmamış mıydın?

ANDREY Evet, Rostov ve Saratov'da, ama orada polis bana 'Siz' diye hitap etmişti.

KOMİSER *(Cebinden bir bildiri çıkarır)* Hangi alçakların fabrikalarda bu haince bildirileri dağıttıklarını biliyor musunuz?

PAVEL Burada ilk kez alçak birilerini görüyoruz.

KOMİSER Bana bak Pavel, seni mahvederim. Seninle konuştuğum zaman adam gibi otur!

ANA Bağırmayın öyle. Siz daha genç birisiniz ve yoksulluğun ne demek olduğunu bilmezsiniz. Siz memursunuz. Divanı deşmek ve yağ çömleğinde yağ olup olmadığına bakmak için düzenli olarak bir sürü para alıyorsunuz.

KOMİSER Ağlamaya çok erken başladın Vlasova, göz yaşlarına daha çok ihtiyacın olacak. İyisi mi sen oğluna dikkat et, gittiği yol, yol değil. *(İşçilere)* Günün birinde kurnazlığınız da hiçbir işe yaramayacak.

(Komiser çıkar)

İVAN *(Kapıyı dinler)* Gittiler.

(İşçiler ortalığı toplarlar)

ANTON Bayan Vlasova, sizden özür dileriz. Bizden şüphelendiklerini düşünmüyorduk. Evinizin altını üstüne getirdiler.

MAŞA Çok korktunuz mu Bayan Vlasova?

ANA Evet, Pavel'in gittiği yolun yol olmadığını anladım.

MAŞA Oğlunuz hakları için kavga veriyor. Bu yüzden evinizin altının üstüne getirilmesini doğru mu buluyorsunuz?

ANA Onlar doğru olanı yapmıyorlar, ama oğlum da doğru olanı yapmıyor

İVAN *(Yine masanın yanındadır)* Evet, bildiri dağıtımı ne oluyor şimdi?

ANTON Polis işe el atmaya başladı diye bugün bildiri dağıtmazsak yaygaracılardan başka bir şey değiliz demektir. Bildirilerin dağıtılması gerekiyor.

ANDREY Kaç tane var?

PAVEL Aşağı yukarı 500.

İVAN Peki onları kim dağıtacak?

ANTON Bugün sıra Pavel'de.

(Ana, İvan'ı yanına çağırır)

ANA Bildirileri kim dağıtacak?

İVAN Pavel. O kadar tehlikeli bir iş değil.

ANA Öyle mi, o kadar tehlikeli bir iş değil demek? Yani Pavel'i göndereceksiniz ve ona bunun o kadar tehlikeli bir iş olmadığını söyleyeceksiniz, öyle mi?

İVAN Öyle gerekiyor.

ANA Öyle gerekiyormuş! Önce kitap okumalarla, eve geç gelmelerle başladı. Sonra arkadaşları evimize, pencereye asılması gereken böyle makinelerle geldiler. Pencereye örtüler asılıyor. Ve alçak sesle konuşuluyor. Öyle gerekiyormuş! Sonra birdenbire fabrikada işler ters gitmeye başlıyor. Ve bana hiçbir şey söylenmiyor. Birdenbire polisler eve geliyor ve insana suçluymuş gibi davranıyorlar. *(Ayağa kalkar)* Pavel, bu bildirileri dağıtmanı istemiyorum.

ANDREY Öyle gerekiyor Bayan Vlasova.

PAVEL *(Maşa'ya)* Ona, bildirilerin Sidor'un serbest bırakılması için dağıtılması gerektiğini söyle.

(İşçiler, Pelagea Vlasova'nın yanına gelirler, Pavel masanın yanında kalır)

MAŞA Bayan Vlasova, bu kardeşim için gerekli.

İVAN Yoksa Sidor'u Sibirya'ya sürerler.

ANDREY Eğer bugün bildiri dağıtılmazsa, dün bildiri dağıtanın Sidor olduğunu anlarlar.

MAŞA Aptalın biri bile kolayca anlar bunu. Dün fabrikada bildiri dağıtılmıştı. Polisler birini yakaladılar, bugün dağıtılmazsa bunu yakaladıkları adamın yaptığını kolayca anlarlar.

ANTON Bu nedenle bildirilerin bugün yine dağıtılması gerekiyor.

ANA İşinize bulaştırdığınız o genç adamın mahvolmaması için bunun gerekli olduğunu anladım. Peki, ya Pavel tutuklanırsa ne olacak?

ANTON O kadar tehlikeli bir iş değil.

ANA Öyle mi, tehlikeli değil demek. Birini götürüp içeri atmışlar. Şimdi onu kurtarmak için bu işin yapılması gerekiyor. Tehlikeli değil, ama gerekli. Bizden şüpheleniyorlar, ama bildirileri dağıtmaz zorundayız. Gerekli olduğuna göre tehlikeli değildir, ve saire, ve saire. Ve sonunda bir insandan darağacındadır, kafasını ilmiğe sokar, tehlikeli değildir. Verin bildirileri bana; Pavel değil, ben gidip dağıtacağım onları.

ANTON Bunu nasıl yaparsınız?

İVAN Bildirilerin nereden çıktığını kimse anlamamalı.

ANA Orasını merak etmeyin siz. Bu işi en az sizin kadar becerebilirim ben. Arkadaşım Marya Korsunova, öğle paydosunda fabrikada yiyecek-satar. Bugün onun yerine ben satarım. Yiyecekleri de sizin bildirilerinize sararım.

(Gider ve pazar çantasını alır)

MAŞA Pavel, bildirileri dağıtmak için annen kendisini öneriyor.

PAVEL Bunun yararlarını ve zararlarını siz düşünün. Ama annemin önerisi hakkında beni bir şey söylemek zorunda bırakmayın lütfen.

ANTON Andrey?

ANDREY Bunu başarabileceğini sanmıyorum. İşçiler onu tanıyorlar, hem polis de ondan kuşkulanmaz.

ANTON İvan?

İVAN Bence de başarabilir.

ANTON Eğer yakalanacak olursa, ona pek fazla zarar gelmez. Hareketin içinde değil çünkü. Bu işi yalnızca oğlu için yapıyor. Yoldaş Vlasov, Yoldaş Sidor'un içinde bulunduğu büyük tehlikeyi göz önünde bulundurarak, annenin önerisini kabul etmeye karar verdik.

İVAN İçimizde en az tehlikede olanın annen olduğuna eminiz.

PAVEL Benim için sakıncası yok.

ANA *(Kendi kendine)* Yapacağım bu işin çok kötü bir şey olduğu kesin, ama Pavel'i bundan uzak tutmak için yapmak zorundayım.

ANTON Bayan Vlasova, bu bildirileri size veriyoruz o halde.

ANDREY Demek bizim için kavga vermiş olacaksınız Pelagea Vla-

sova?

ANA Kavga mı? Artık genç bir kadın değilim, savaşçı hiç değilim. Üç kuruşu bir araya getirebildiğim zaman seviniyorum, bunun kavgası yeter bana.

ANDREY Peki bildirilerde ne yazdığını biliyor musunuz Bayan Vlasova?

ANA Hayır, okumam yazmam yok benim.

3

Suhlinov Fabrikalarının Avlusu

ANA, ÖĞLE PAYDOSU SIRASINDA
SUHLİNOV FABRİKALARINDA BİLDİRİ DAĞITIYOR

ANA *(Elinde büyük bir sepet, fabrika kapısının önünde)* Bütün mesele kapı görevlisinin nasıl bir adam olduğunda. Tembel biri mi, dikkatli biri mi? Giriş k,ğıdı almak için onu ikna etmem gerekiyor. Sonra da yiyecekleri bildirilere paketlerim. Eğer beni yakalarlarsa, beni kandırdılar, benim okumam yazmam yoktur, derim. *(Fabrikanın Kapı Görevlisi'ni inceler)* Hem şişman hem tembel biri. Bakalım ona bir hıyar ikram edince ne yapacak? Böyle biri çok tıkınır, ama yoksuldur. *(Kapıya yaklaşır ve Kapı Görevlisi'nin önüne bir paket düşürür)* Bakar mısınız, paketim düştü. *(Kapı Görevlisi başka yöne bakar)* Ne kadar komik, yalnızca sepeti yere bırakmam gerektiğini tamamen unutmuşum, o zaman ellerim boşalır. Neredeyse sizi boşu boşuna yoracaktım. *(Seyirciye)* Amma kazma adam. Bunun gibisine bir sürü saçma laf söyleyeceksin, o zaman senden kurtulmak için her şeyi yapar. *(Girişe gider ve hızlı hızlı konuşmaya başlar)* Ah bu Marya Korsunova yok mu? Daha geçen gün söyledim, her şeyi yap ama ıslak ayaklarla dolaşma diye! Ama beni dinliyor mu sanıyorsunuz? Hayır. Gene patates dikmeye devam ediyor ve de ayakları ıslanıyor! Ertesi gün tutuyor keçilere yem veriyor. Ayakları ıslanıyor! Buna ne buyrulur? Tabii hemen hastalanıyor. Ama yatakta yatacağma akşamları yine dışarı çıkıyor. Tabii yağmur yağıyor, ne oluyor o zaman? Ayakları ıslanıyor!

KAPI GÖREVLİSİ Belgeniz olmadan buraya giremezsiniz.

ANA Ben de ona öyle dedim. Ama hiç faydası yok. Durmadan ayakları ıslanıyor! Üstelik ben onun en iyi arkadaşıyım. Biz onunla etle tırnak gibiyizdir, ama bu kadar inatçı birini görmemişsinizdir. 'Vlasova, hastayım, benim yerime fabrikaya gidip yiyecek satmak zorundasın.' 'Gördün mü Marya', diyorum, 'şimdi de sesin kısıldı. Ama sesin neden kısıldı?' 'Şimdi bir kez daha karşıma geçip ıslak ayaklardan söz edecek olursan', diyor, ama bu arada sesi bile çıkmıyor. 'Fincanı o kalın kafana atarım!' diyor. İnatçı şey!

KAPI GÖREVLİSİ *(Sıkıntıyla iç çekerek onu içeri bırakır)* Geçin!

ANA Haklısınız, ben de amma gevezelik ettim.

(Öğle paydosu. İşçiler sandıkların vb. üstüne oturmuşlar yemek yiyorlar. Ana yiyecek satar. İvan Vesovçikov ona paketlemede yardım eder)

ANA Salatalık, tütün, çay, taze çörekler[30]!

İVAN Paket k,ğıdının en iyisi.

ANA Salatalık, tütün, çay, taze çörekler!

İVAN Paket kâğıdı bedava.

BİR İŞÇİ Salatalığın da var mı?

ANA Evet, işte salatalıklar.

İVAN Ve paket k,ğıdını atmıyoruz.

ANA Salatalıklar, tütün, çay, sıcak çörekler!

BİR İŞÇİ Baksana, paket kâğıdında ne yazıyor? Bugün ilginç bir şeyler var mı? Benim okumam yazmam yok.

BAŞKA BİR İŞÇİ Senin paket kâğıdında ne yazdığını ben nereden bileyim?

BİRİNCİ İŞÇİ Nereden mi bileceksin? Ön ayaklarınla aynısını tutuyorsun da oradan bileceksin.

İKİNCİ İŞÇİ Haklısın, burada bir şeyler yazılı.

BİRİNCİ İŞÇİ Peki ne yazılı?

İKİNCİ İŞÇİ Onlar haklı, pazarlığa güvenecek olursak, hapı yuttuğumuzun resmidir.

ANA *(Avlunun ön tarafında)* Salatalıklar, tütün, çay, taze çörekler!

ÜÇÜNCÜ İŞÇİ Polis enselerinde; fabrika denetimi[31] de attırıldı ve buna rağmen bir bildiri daha. Bunlar ateş gibi çocuklar, kimse onları durduramaz. Onların yaptığı işte doğruluk payı var.

BİRİNCİ İŞÇİ Şunu görünce, onlara katıldığımı söylemeliyim.

İŞÇİ KARPOV *(Gelir)* Bütün temsilciler burada mı?

(Temsilciler avlunun bir köşesinde toplanırlar. Aralarında Anton ve Pavel de vardır)

KARPOV Arkadaşlar, pazarlık yaptık!

ANTON Ne elde ettiniz?

KARPOV Arkadaşlar, yanınıza başarısız olarak dönmüyoruz.

ANTON Kopekleri geri aldınız mı?

KARPOV Arkadaşlar, Bay Suhlinov'a, 800 işçinin saat başı ücretinden kesilen birer kopek'in yılda 24 000 Ruble edeceğinin hesabını yaptık. Bu 24 000 Ruble, Bey Suhlinov'un cebine girecekti. Her koşulda bunun engellenmesi gerekiyordu. Ve dört saat süren bir kavgadan sonra bunu elde ettik. Bu 24 000 Ruble, Bay Suhlinov'un cebine akmayacak.

ANTON Yani kopekleri aldınız?!

KARPOV Arkadaşlar, fabrikanın sağlık koşullarının dayanılmaz olduğunu her zaman söylemişizdir.

PAVEL Kopekleri aldınız mı?

KARPOV Fabrikanın doğu kapısının önündeki bataklık tam bir felaket.

ANTON Öyle mi? Sizin derdiniz bataklık mı?

KARPOV Burada yazın açık havada sivrisinekten geçilmiyor. Ayrıca, sıtmaya yakalananların ne kadar çok olduğunu, çocuklarımızın giderek artan bir tehlike içinde bulunduğunu düşünün. Arkadaşlar, 24 000 Ruble'yle bataklık kurutulabilir. Bay Suhlinov bunu yapmaya hazır olduğunu söyledi. Böylece yeni kazanılacak alanda fabrika genişletilebilirmiş. Bu ise yeni iş yerleri demektir. Bildiğiniz gibi fabrikanın işleri iyi giderse, sizin işleriniz de iyi gider. Arkadaşlar, durum belki de düşündüğümüz gibi değil. Bay Suhlinov'un bize söylediği şeyi sizden saklayamayız. Tversk'deki[32] kardeş fabrika kapatılacak ve 700 arkadaşımız yarın sabahtan itibaren sokakta kalacakmış. Kötünün iyisidir bu[33]. Aklı başında herkes ülkemizin, şimdiye kadarki en büyük ekonomik krizin eşiğinde olduğunu görüyor.

PAVEL Yani kapitalizm hasta[34] ve sen de doktorsun. Yani ücret kesintisinden yanasın, öyle mi?

KARPOV Pazarlık sırasında başka bir çıkar yol bulamadık.

ANTON O zaman, yönetimle pazarlığın kesilmesini istiyoruz. Ücret kesintisini engelleyemediniz. Bataklık kopeklerini reddediyoruz.

KARPOV Yönetimle pazarlığı kesmemeniz konusunda sizi uyarıyorum.

BAŞKA BİR İŞÇİ Şunu iyi bilin ki, bu, grev demektir.

PAVEL Bizim görüşümüze göre, ancak grev yaparak kopekleri kurtarabiliriz.

ANTON Bugünkü toplantıda konuşulması gereken konu çok basit: Bay Suhlinov'un bataklığı mı kurutulacak yoksa kopekler mi kurtarılacak? Grev yapmak zorundayız. Hatta 1 Mayıs'ta, ki şurada kala kala bir hafta kaldı, ücret kesintisi yapılan diğer fabrikalarda da üretimin durdurulması için çaba göstermeliyiz. *(Pavel'le birlikte uzaklaşır)*

KARPOV Bu koşullarda pazarlığa devam edeyim mi etmeyeyim mi?

BAŞKA BİR İŞÇİ Karpov, polis kontrolüne rağmen bütün işçiler onların bildirilerini okuyor. Bildiriler kurnazca kaleme alınmış, insanları elimizden kaçırdığımızı düşünüyorum. Bataklığın kurutulması kimseyi ilgilendirmiyor. 'Bataklık kopekleri' deyişleri ölümcül bir şeydi.

(Fabrika sireni. İşçiler işbaşı yapmak üzere giderler)

KARPOV *(Yalnız)* Demek grev ha?!

KAPI GÖREVLİSİ *(Yerde bir bildiri görür)* Bu da ne böyle? Yine mi bildiri! *(Telefon eder)* Yefim, fabrika polisini bağla!

ANA *(Öne gelerek)* Salatalık, tütün, çay, taze çörek.

KARPOV Bir salatalık versene.

(Ana ona bir salatalık satar, kazandığı parayı sayarak oturur)

ANA *(Kendi kendine)* Ücretlerde kesinti yapmamaları gerek; bu büyük bir haksızlık. Bu durum beni özellikle ilgilendiriyor, çünkü ücretler giderek azalırsa Pavel'e nasıl bakarım? Üstelik daha şimdiden mutsuz.

KARPOV *(Arkasından gelir)* Demek bunu siz dağıtıyorsunuz. Bu kâğıdın grev anlamına geldiğini biliyor musunuz peki?

ANA Grev mi? Neden ki?

KARPOV Bu bildiriler Suhlinov Fabrikası işçilerini greve çağırıyor.

ANA Ben böyle şeylerden anlamam.

KARPOV Öyleyse bunları neden dağıtıyorsunuz?

ANA Bizim de kendimize göre nedenlerimiz var elbette. Neden bizim insanlarımızı tutukluyorlar?

KARPOV Bunun içinde ne olduğundan haberiniz var mı sizin?

ANA Hayır, okumam yazmam yok benim.

KARPOV İşte, insanlar böyle kışkırtılıyor. Grev kötü bir şeydir. Yarın sabah işbaşı yapmayacaklar. Peki yarın akşam ne olacak? Ya da önümüzdeki hafta? Bizim çalışmaya devam edip etmememiz şirketin umurunda bile değil, ama bizim için hayatÓ bir önem taşıyor. *(Fabrika Polisi koşarak gelir)*

FABRİKA POLİSİ Ne oldu? *(Kapı Görevlisi ona bildiriyi gösterir)* Biraz önce ben de iki tane buldum.

KAPI GÖREVLİSİ Al bir tane daha.

POLİS *(Karpov'a)* Sen ne okuyorsun öyle? *(Yakasına yapışır)* Kimden aldın bu bildiriyi?

ANA O adamın hiçbir suçu yok. Bildirileri o dağıtmadı.

POLİS *(Ona vurur)* Sana göstereceğim! Bildiri ha?!

ANA Adam yalnızca bir salatalık almıştı.

4

Pelagea Vlasova'nın Odası

ANA, BİLDİRİ DAĞITIM İŞİNİN SONUÇLARI YÜZÜNDEN YOLDAŞLARI AZARLIYOR VE KOMÜNİZM ÖĞRETİSİ ÜSTÜNE İLK DERSİNİ ALIYOR

ANA Pavel, bu işe bulaştırdığınız gencin üzerindeki şüphelerin dağılması için bildirileri, bugün sizin yerinize ben dağıttım. İşimi bitirdiğimde bildiriyi okumaktan başka hiçbir şey yapmamış olan üç kişinin daha tutuklandığını kendi gözlerimle gördüm. Bana ne yaptırdınız siz?

ANTON Beceriyle bu işin üstesinden geldiğimiz için size teşekkür ederiz Bayan Vlasova.

ANA Öyle mi, siz buna beceri mi diyorsunuz? Peki beceriyle hapishaneye yolladığım Karpov ne olacak?

ANDREY Onu siz hapishaneye yollamadınız. Bildiğimiz kadarıyla onu, polis hapishaneye yolladı.

İVAN Bayan Vlasova, Suhlinov Fabrikalarında çalışan işçilerin birliği için çalıştınız. Belki de duymuşsunuzdur, hemen hemen oy birliğiyle grev kararı alındı.

ANA Ben grev yapmak değil bir ansana yardım etmek istiyordum. Ona yardım edemediğim gibi, üç kişiye daha zararım dokundu. Sidor'a ne oldu, öteki iki kişiye ne oldu? İnsanlar bildirileri okudukları zaman neden tutuklanıyorlar? Siz neden grev yapıyorsunuz? Bildiride ne yazıyordu?

ANTON Bildirileri dağıtmakla, iyi bir davaya, iyi bir biçimde yardım

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

etmiş oldunuz.

ANA Bildiride ne yazıyordu?

PAVEL Ne yazdığını düşünüyorsun?

ANA Doğru olmayan bir şeyler olmalı.

ANTON Size hesap vermek zorunda olduğumuzu biliyoruz Bayan Vlasova.

PAVEL Yanımıza otur anne, sana anlatmak istiyoruz.

(Sandalyeleri alıp Pelagea Vlasova'nın çevresine otururlar)

İVAN Bakın, bildiride Bay Suhlinov'un bize ödediği paralardan canının istediği gibi kesinti yapmasına boyun eğmeyeceğimiz yazılıydı.

ANA Saçma, buna karşı ne yapabilirsiniz ki? Bay Suhlinov size ödediği paralardan neden canının istediği gibi kesinti yapmasınmış ki? Fabrika onun mu, değil mi?

PAVEL Onun.

ANA Eeee? Mesela, bu masa benim. Şimdi sorarım size: Bu masayla canımın istediği her şeyi yapabilir miyim, yapamaz mıyım?

ANDREY Evet Bayan Vlasova, bu masayla canınızın istediği her şeyi yapabilirsiniz.

ANA Öyle mi? Örneğin, bu masayı canım isterse paramparça edebilir miyim?

ANTON Tabii, canınız isterse bu masayı paramparça edebilirsiniz.

ANA Gördünüz mü? O halde, bu masa nasıl benimse, fabrikanın sahibi Bay Suhlinov da fabrikasıyla canının istediği her şeyi yapabilir, değil mi?

PAVEL Hayır.

ANA Neden yapamaz?

PAVEL Çünkü fabrikası için biz işçilere ihtiyacı var.

ANA Peki, ya şimdi size ihtiyacı olmadığını söylüyorsa?

PAVEL Bak anne, şöyle düşünmelisin: Bazan bize ihtiyacı var, bazan da yok.

ANTON Doğru.

PAVEL Bize ihtiyacı olduğu zaman biz orada olmak zorundayız, ama bize ihtiyacı olmadığı zaman biz gene oradayız. Nereye gidebiliriz ki? O da bunu biliyor. Onun bize her zaman ihtiyacı yok ama bizim ona her zaman ihtiyacımız var. Hesabını buna göre yapıyor. Bay Suhlinov'un makineleri orada duruyor. Onlar bizim araçlarımız[35]. Onlardan başka aracımız yok bizim. Başka bir dokuma tezgâhımız ve torna tezgâhımız yok, bunun için biz Bay Suhlinov'un makinelerini kullanıyoruz. Fabrika onun, ama eğer

fabrikayı kapatırsa araçlarımızı elimizden almış demektir.

ANA Çünkü sizin araçlarınız ona ait, tıpkı masanın bana ait olması gibi,

ANTON Evet ama bizim araçlarımızın ona ait olmasını doğru buluyor musunuz?

ANA *(Yüksek sesle)* Hayır! Ama ben doğru bulsam da bulmasam da araçlar gene de onun. Masanın bana ait olmasını da herhangi biri doğru bulmayabilir.

PAVEL Şunu demek istiyoruz: Senin bir masa sahibi olmanızla bir fabrika sahibi olman arasında fark var. Tabii ki senin bir masan olabilir, bir sandalyen de olabilir. Bunun kimseye zararı olmaz. Masayı çatıya koyabilirsin, bunun kime ne zararı olabilir ki? Ama eğer senin bir fabrikan varsa, bununla yüzlerce insana zarar verebilirsin. Çünkü bu, o insanların araçlarına sahipsin demektir ve bu yolla insanları sömürebilirsin.

ANA Evet, yani bizi sömürebilir. Sanki otuz yıldır böyle bir şeyin farkında değilmişim gibi davranmayın. Yalnız bir tek şeyin farkına varmadım, o da, buna engel olunabileceği idi.

ANTON Bayan Vlasova, Bay Suhlinov'un fabrikasıyla örneğin sizin masanızın çok farklı bir mülkiyet biçimi olduğu noktasında anlaştık sanırım. Suhlinov, mülkiyetinden bizi sömürmek adına yararlanabilir.

İVAN Onun mülkiyetinin tuhaf bir özelliği daha var. Bizi kullanmadığı sürece mülkiyetinin onun için hiçbir değeri yok. Ama mülkiyeti bizim araçlarımız olduğu sürece, onun için çok değerli. Bu araçlar bizim üretim araçlarımız olmaktan çıktıkları anda, hurda demir yığınından başka bir şey değiller. Yani mülkiyeti bize muhtaç.

ANA İyi de size muhtaç olduğunu ona nasıl kanıtlayacaksınız?

ANDREY Bakın, o, Pavel Vlasov, Bey Suhlinov'un yanına, yukarı çıkıp da, 'Bay Suhlinov, ben olmazsam fabrikanız hurda demir yığınından başka bir şey değildir, demek ki canınızın istediği gibi ücretimden kesinti yapamazsınız', derse, Bay Suhlinov güler ve Vlasov'u dışarı atar. Ama eğer Tversk'deki bütün Vlasovlar, sekizyüz Vlasov, oraya gider de aynı şeyi söylerse o zaman Suhlinov artık gülemez.

ANA Bu da grev yapmanız demek öyle mi?

PAVEL Evet, bu grev yapmamız demek.

ANA Bildiride bu mu yazılıydı?

PAVEL Evet, bildiride bu yazılıydı.

ANA Grev kötü bir şey. Ne bulup da pişireceğim, kira ne olacak? Yarın sabah işbaşı yapmayacaksınız, peki yarın akşam ne olacak? Ya önümüzdeki hafta? Neyse, bunu da bir yolla atlatırız. Peki, bildiride yalnızca grevle ilgili bir şeyler yazıyorsa o zaman polis insanları neden tutukladı? Polisin bu işle ilgisi ne?

PAVEL Evet anne, bunu sana biz soruyoruz. Polisin bu işle ilgisi ne?

ANA Eğer biz Bay Suhlinov'a karşı grev yapıyorsak, bu polisi hiç ilgilendirmez. Yanlış bir şey yapmış olmalısınız. Mutlaka bir yanlış anlaşma olmuştur. Onlar, sizin zorbaca bir şeyler istediğinizi sanmışlardır. Yapmanız gereken şey kavganızın yönetimle olduğunu, barışçı ve haklı bir kavga olduğunu bütün şehre göstermekti. Bunun, insanlar üzerinde etkisi büyük olur.

İVAN Biz de aynen bunu yapmak istiyoruz Bayan Vlasova. Bütün Tverskli fabrika işçilerinin işçi sınıfının özgürlüğü için gösteri yapacağı, uluslararası kavga günü 1 Mayıs'ta[36] pankartlar taşıyacağız, Tversk'deki bütün fabrika işçilerinin kopekler için verdiğimiz kavgada bizi desteklemeleri için...

ANA Sokaklarda yalnızca pankartlarınızı taşıyıp sessiz sakin yürürseniz kimse buna karşı çıkmaz.

ANDREY Bay Suhlinov'un buna izin vermeyeceğini düşünüyoruz.

ANA Hayır, buna izin vermek zorunda.

İVAN Büyük bir olasılıkla polis gösteriyi dağıtacaktır.

ANA Polisin bu Suhlinov'la ilgisi ne? Gerçi polis sizin üstünüzde, ama aynı biçimde Bay Suhlinov'un da üstünde,

PAVEL Yani anne, barışçı bir gösteriye, polisin hiçbir şey yapmayacağına inanıyorsun öyle mi?

ANA Evet, buna inanıyorum. Bu zorbalık değil ki. Zorbalığa hiçbir zaman rıza göstermemeliyiz, Pavel. Bilirsin, Tanrıya inanırım. Şiddetle ilgili hiçbir şey duymak istemiyorum. Kırk yıl boyunca zorbalıkla içiçe yaşadım. Elimden hiçbir şey gelmedi. Ama öldüğüm zaman hiç değilse zorbaca bir şey yapmamış olmak istiyorum.

5

Sokak

TVERSKLİ İŞÇİLER 1 MAYIS'TA ÜCRET İNDİRİMİNİ PROTESTO EDİYORLAR

PAVEL Biz Suhlinov Fabrikası işçileri, tam yün pazarının oradan geçmekteydi ki, diğer fabrikalardan gelen yığınlarla karşılaştık, şimdiden yüzbinleri bulduk. Elimizde, 'İşçiler, Ücretlerin Kesilmesine Karşı Oluşumuzu Destekleyin! Cephemizi genişletin!' yazılı pankartlar taşıyorduk.

İVAN Sakin ve düzenli yürüyorduk şarkılar söyleyerek[37]: 'Bütün Dünyanın Ezilenleri, Uyanın' ve 'Kardeşler, Yürüyün Güneşe, Özgürlüğe.' Bizim fabrikanın işçileri büyük kızıl bir bayrağın hemen arkasında yürüyordu.

ANDREY Benim yanımda, oğlunun hemen arkasında Pelagea Vlasova yürüyordu. Bu sabah erkenden Pavel'i almaya eve gittiğimizde, birdenbire giyinmiş olarak mutfaktan fırladı, nereye gittiğini sorduğumuzda da bize şu yanıtı verdi:

ANA Ben de sizinle geliyorum.

ANTON Onun gibi birçokları da bizimle... Çünkü şiddetli kış, ücret kesintileri, yaptığımız ajitasyon birçoklarının bizimle gelmesine neden oldu. Kurtarıcı Bulvarı'na yaklaştığımızda birkaç polis gördük, hiç asker yoktu, ama bulvarla Tverskaya'nın kesiştiği köşeye geldiğimizde birdenbire çift sıra halinde dizilmiş polisleri gördük. Bayrağımızı ve pankartlarımızı görünce birdenbire bağırdılar: 'Dikkat! Dikkat! Dağılın! Yoksa ateş açacağız.' Ve 'Elinizdeki bayrağı bırakın!' Durduk bir an.

PAVEL Ama arkadakiler yürümeye devam ettikleri için öndekiler duramadılar ve ateş başladı. Öndekiler vurulduğunda ortalık karıştı. Birçokları, gördükleri şeyin gerçek olduğuna inanamıyorlardı. Sonra polisler kalabalığın üzerine yürümeye başladılar.

ANA Gösteri yapmak için ben de onlarla birlikteydim. Yürüyenler yaşamları boyunca çalışmış olan, namuslu insanlardı. Tabii aralarında işsizlik nedeniyle aşırıya kaçan umutsuz insanlar da vardı. Kendini savunamayacak kadar zayıf olan aç insanlar

da...

ANDREY Biz ise hâlâ ön tarafa yakın bir yerde duruyorduk ve ateş açıldığında dağılmadık.

PAVEL Bayrağımız elimizdeydi, Smilgin taşıyordu onu[18]. Bayrağı vermeyi asla düşünmüyorduk. Aramızda hiç konuşmamıştık, ama o anda üstümüze gelip bizi kılıçtan geçirmelerinin ve bayrağı, bayrağımızı, kızıl bayrağı almaya yeltenmelerinin ne kadar önemli olduğunu anlamıştık. Kim olduğumuzu ve kimden yana, yani işçilerden yana olduğumuzu bütün işçilerin görmesi için istiyorduk bunu.

ANDREY Bize karşı olanlar yabani hayvan gibi davranmak zorundaydılar. Çünkü buna karşılık Suhlinov'dan para alıyorlardı.

MAŞA Bizim bayrağımızın, kızıl bayrağın özellikle daha da yüksekte tutulması gerekiyordu, çünkü herkes onu görmeliydi, yalnızca polisler değil, orada bulunan herkes... Sonunda herkes gördü onu.

İVAN Ve onu görmeyenlere de anlatılmalıydı bu. Hemen bugün, ya da yarın, ya da gelecek yıllarda, ta ki bu bayrak yine görünene kadar. Şu andan itibaren uğrunda yürünülen her şey tümüyle değişinceye kadar, bu bayrağın dalgalanacağım o anda herkes gibi biz de biliyorduk. Bizim bayrağımız, bütün sömürenlere ve egemenlere karşı en tehlikeli ve en acımasız olanıydı.

ANTON Ve biz işçiler için de tek bayraktı.

HEPSİ

Bu nedenle bu bayrak
Hiç durmadan dalgalanacak
Öyle ya da böyle
Kavgadaki yerinize göre
Bu kavga bir gün mutlaka
Bizim tam zaferimizle sonuçlanacak.
İşçilerin bulunduğu
Bütün ülkelerdeki bütün kentlerde.

ANA O gün bayrağı işçi Smilgin taşıyordu.

SMİLGİN Onbeş yıldır hareketin içindeyim. Fabrikada devrimci öğretileri ilk yayanlardan biriyim. Daha iyi ücret ve daha iyi çalışma koşulları için kavga verdik. Bu nedenle, arkadaşlarımın çıkarı için sık sık işverenle pazarlığa oturdum. Başlarda bu düşmanca oluyordu, ama sonraları kabul etmeliyim ki başka türlü davranırsam işlerin daha kolay yürüyeceğini düşündüm. Etkimizi arttırırsak söz hakkı elde edeceğimizi sandım. Anla-

şılan bu yanlışmış. Şimdi burada duruyorum ve arkamda şimdiden binlerce insan var, ama bize karşı yine şiddet uygulanıyor. Bayrağı verecek miyiz?

ANTON Onu verme Smilgin! Pazarlıkla bir yere varılmaz, dedik biz. Ana ise ona şöyle dedi:

ANA Bayrağı vermemelisin, sana hiçbir şey olmaz. Barışçı bir gösteriye polis hiçbir şey yapmaz.

MAŞA O anda üst rütbeli bir polis bağırdı: 'Bayrağı bize verin!'

İVAN Ve Smilgin arkasına baktı, pankartları, pankartlarda yazılı olan sözleri gördü. Pankartların arkasında Suhlinov Fabrikasının grevdeki işçileri vardı. Ve biz, yanımızda bizden birinin bayrağı ne yapacağını bekliyorduk.

PAVEL Kavgada onbeş yıl; işçi, devrimci, 1 Mayıs 1900[38], sabahı saat 11, Kurtarıcı Bulvarı'nın köşesinde karar anı. Şöyle dedi:

SMİLGİN Onu vermeyeceğim! Pazarlık yok!

ANDREY Tamam Smilgin, dedik. Doğrusu bu. Şimdi her şey yolunda.

İVAN Evet, dedi ve yüzüstü yere düştü, çünkü onu vurmuşlardı bile.

ANDREY Dört beş kişi bayrağı almak için oraya koştu. Bayrak yanında yerdeydi. O anda bizim Pelagea Vlasova, sakin, soğukkanlı yoldaş, eğildi ve bayrağı kavradı.

ANA Ver bayrağı bana Smilgin, dedim, ver onu bana! Onu ben taşıyacağım. Bir gün her şey değişecek.

6

Öğretmen Vesovçikov'un Evi

İVAN VESOVÇİKOV, OĞLUNUN TUTUKLANMASI ÜZERİNE PELAGEA VLASOVA'YI ÖĞRETMEN OLAN AĞABEYİ NİKOLAY'IN YANINA GETİRİR

İVAN Nikolay İvanoviç, sana arkadaşımız Pavel'in annesi Pelagea Vlasova'yı getirdim. Oğlu 1 Mayıs gösterileri sırasındaki olaylarda tutuklandı. Bunun üzerine oturduğu evden çıkarıldı; biz de oğluna, onu, güvenli bir yere götüreceğimize dair söz verdik.

Senin evinden kimse kuşkulanmaz. Kimse senin devrimci hareketle bir ilgin olduğunu ileri süremez.

ÖĞRETMEN VESOVÇİKOV Evet, doğru. Ben öğretmenim, senin gibi cadı kovalamak peşine düşsem işimden olurum.

İVAN Ama başını sokacak yeri olmayan Bayan Vlasova'ya gene de hayır diyeceğini sanmıyorum. Herhalde benden, kardeşinden bu iyiliği esirgemezsin.

ÖĞRETMEN Sana iyilik yapmam için hiçbir neden yok. Senin yaptığın hiçbir şeyi, hiçbir biçimde onaylamıyorum. Hepsi saçma sapan şeyler. Bunu sana şimdiye kadar yeterince kanıtladım. Sözüm size değil tabii Bayan Vlasova. Sizin çaresiz durumunuzu anlıyorum. Ayrıca, zaten benim de ev işlerine bakacak birine ihtiyacım vardı. Görüyorsunuz, ortalık darmadağınık.

İVAN Çalışmasına karşılık ona biraz para vermelisin, arasıra oğluna bir şeyler göndermek zorunda.

ÖĞRETMEN Size çok az para verebilirim.

İVAN Politikadan bu sandalyenin anladığı kadar anlar, ama canavar değildir.

ÖĞRETMEN Aptalın tekisin sen İvan. Bayan Vlasova, mutfakta bir divan var. Orada yatabilirsiniz. Kendi çamaşırlarınızı getirdiğinizi görüyorum. Mutfak burada bayan Vlasova.

(Pelagea Vlasova bohçasıyla mutfağa gider ve yerleşmeye başlar)

İVAN Sana teşekkür ediyor ve kadına göz kulak olmanı rica ediyorum Nikolay İvanoviç. Hemen yine politikayla ilgilenmesin. 1 Mayıs olaylarına karıştı ve şimdi sakinleşmesi gerekiyor. Oğlunun geleceği için endişeleniyor. Ondan sen sorumlusun.

ÖĞRETMEN Onu politikaya sokmam sizler gibi, merak etme.

ÖĞRETMEN VESOVÇİKOV, VLASOVA'YI PROPAGANDA YAPARKEN YAKALAR

(İşçiler, mutfakta Ana'nın çevresinde oturmaktadırlar)

KADIN Komünizmin suç olduğunu duyduk[39].

ANA Bu doğru değil, komünizm bizim için iyi bir şey. Komünizme karşı ne söylenebilir ki?

(Şarkı söyler)

KOMÜNİZME ÖVGÜ[40]

Akla yakındır, her insan anlar kolayca.
Sömürücü değilsin, çabuk kavrarsın sen.
Senin için iyi bir şey bu, sor mutlaka, sor öğren.
Aptallar ona aptal derler, pis olanlar ona pis derler.
Oysa o pisliğe ve aptallığa karşıdır.
Sömürenler ise ona suç derler.
Oysa:
Sömürenlerin işledikleri suçlara son verir o.
Çılgınlık değil, tersine
Çılgınlığın sonu.
Anarşi değil
Düzenin kendisi
Zor olan bir şeyi
Kolaylaştırır.

KADIN Peki neden bütün işçiler bunu anlamıyorlar?

İŞSİZ ŞOSTAKOVİÇ Çünkü sömürüldükleri ve bunun bir suç olduğu ve bu suça bir son vermenin mümkün olduğu konularında cahil kalmaları isteniyor.

(Öğretmen yandaki odaya girdiği için hepsi susarlar)

ÖĞRETMEN Birahaneden yorgun argın geliyorum, tartışmalardan kafam şişti. Gene şu aptal Sahar'la atıştık, haklı olduğum halde sürekli bana karşı çıkıyor. Sakin evime döndüğüm için sevinçliyim. Ayaklarımı yıkarken gazete okumayı düşünüyorum.

ANA *(İçeri girer)* O ne? Siz eve mi döndünüz Nikolay İvanoviç?

ÖĞRETMEN Evet, ayaklarımı yıkamam için sıcak su hazırlamanızı rica edeceğim. Ayaklarımı mutfakta yıkayacağım.

ANA Geldiğiniz çok iyi oldu Nikolay İvanoviç, çok iyi oldu, çünkü geldiğiniz gibi gitmek zorundasınız. Biraz önce komşu kadınlardan biri arkadaşınız Sahar Smerdyakov'un bir saat önce buraya uğradığını söyledi. Ama bir şey dememiş, çünkü en kısa zamanda sizinle yüzyüze konuşması gerekiyormuş. Hemen bulun onu! Hemen bulun onu! Zaten şimdiye kadar rahatınıza düşkünlüğünüz yüzünden görevlerini birçok kez ihmal ettiniz. Galiba Bay Smerdyakov sizinle özel bir şey konuşmak istiyor. Dediğim gibi, bir saat önce buradaydı.

ÖĞRETMEN Bayan Vlasova, bütün akşam arkadaşım Sahar Smerdyakov'la birlikteydim.

ANA Öyle mi? Ama mutfak çok dağınık Nikolay İvanoviç. Çamaşır

asılı. *(Mutfakta mırıldılar)*

ÖĞRETMEN Ne zamandan beri çamaşırlarım kururken konuşuyorlar ve - *(Vlasova'nın elindeki semaveri işaretle)* - ne zamandan beri gömleklerim çay içiyorlar?

ANA Nikolay İvanoviç, bir fincan çay içerek küçük bir sohbet için toplandığımızı itiraf etmeliyim.

ÖĞRETMEN Öyle mi? Peki, kim bunlar?

ANA Onların yanında rahat edip etmeyeceğinizi bilmiyorum Nikolay İvanoviç. Pek varlıklı insanlar değiller.

ÖĞRETMEN Ha, o zaman yine politika konuşuyorsunuz demektir! İşsiz Şostakoviç de geldi mi?

ANA Evet; karısı, erkek kardeşi, onun oğlu ve amcası ve teyzesi de geldi. Çok akıllı insanlar, siz bile onların söylediklerini ilgiyle dinleyebilirsiniz.

ÖĞRETMEN Pelagea Vlasova, size daha o zaman, evimde politika konuşulmasını istemediğimi söylememiş miydim? Oysa şimdi yorgun argın birahaneden dönüyorum ve mutfağımın ağzına kadar politikayla dolu olduğunu görüyorum. Şaşırdım Pelagea Vlasova, çok şaşırdım.

ANA Nikolay İvanoviç, sizi hayal kırıklığına uğrattığım için üzgünüm. Bu insanlara 1 Mayıs'ı anlattım. Hiç bilmiyorlar ki...

ÖĞRETMEN Siz politikadan ne anlarsınız Pelagea Vlasova? Daha bu akşam çok zeki bir insan olan arkadaşım Sahar'a, 'Sahar Smerdyakov, politika dünyadaki en zor ve en karmaşık şeydir,' dedim.

ANA Çok yorgun ve gergin olmalısınız. Ama eğer biraz zamanınız varsa - bu akşam hepimiz, sizin bize birçok şey anlatabileceğinizi düşündük, özellikle de çok karmaşık olan 1 Mayıs hakkında.

ÖĞRETMEN Gerçi İşsiz Şostakoviç ile uğraşacak halde değilim, ama olsa olsa politikanın temel kavramları konusunda bir şeyler öğretmeye çalışabilirim belki. Semaveri de alın, biraz ekmekle birkaç salatalık da getirin.
(Mutfağa giderler)

ANA OKUMA YAZMA ÖĞRENİYOR

ÖĞRETMEN *(Bir kara tahtanın önündedir)* Demek okuma yazma öğrenmek istiyorsunuz. Bunun, sizin durumunuzda olanların ne

işine yarayacağını pek anlamıyorum, bazılarınız okuma yazma öğrenmek için biraz fazla yaşlı. Ama Bayan Vlasova'nın hatırı için öğretmeye çalışacağım. Hepinizin kalem k,ğıdı var mı? Pek,l,, şimdi üç basit sözcük yazacağım: Dal. Yuva. Balık. Tekrar ediyorum: Dal. Yuva. Balık. *(Yazar)*

ANA *(Diğerleriyle birlikte masada oturmaktadır)* İlle dal, yuva balık sözcüklerini mi öğrenmemiz gerekiyor? Bizler yaşlı insanlarız ve ihtiyacımız olan sözcükleri en kısa zamanda öğrenmek zorundayız.

ÖĞRETMEN *(Gülümser)* Bakın, okumayı hangi sözcüklerle öğrendiğiniz hiç önemli değildir.

ANA Niyeymiş o? Örneğin 'İşçi' sözcüğünü nasıl yazılıyor? Bu bizim Pavel Şostakoviç için önemli.

ŞOSTAKOVİÇ[19] 'Dal' sözcüğü hiçbir yerde geçmez ki.

ANA O bir metal işçisi.

ÖĞRETMEN Ama o sözcüğün içinde harfler var.

İŞÇİ Ama 'Sınıf Kavgası' sözcüğünün içinde de harfler var!

ÖĞRETMEN Evet, ama en zoruyla değil, en basitiyle başlamanız gerekiyor! 'Dal' basit bir sözcük.

ŞOSTAKOVİÇ 'Sınıf Kavgası' çok daha basit.

ÖĞRETMEN Sınıf kavgası diye bir şey yok. Her şeyden önce bunu saptayalım.

ŞOSTAKOVİÇ *(Ayağa kalkar)* Eğer sizin için sınıf kavgası yoksa, benim de sizden öğreneceğim bir şey yok.

ANA Burada okuma yazma öğrenerek kavgamı sürdürebilirsin. Okumak, sınıf kavgasıdır!

ÖĞRETMEN Bunların hepsi saçma sapan sözler. Bu ne demek şimdi? Okumak, sınıf kavgasıdır! Bu saçmalığın ne anlamı var? *(Yazar)* İşte böyle yazılıyor: İşçi. Aynısını yazın.

ANA Okumak, sınıf kavgasıdır derken şunu demek istiyordum: Eğer okuma yazma bilirsek broşürlerimizi kendimiz kaleme alabilir, kitap okuyabiliriz. O zaman da sınıf kavgasını yürütebiliriz.

ÖĞRETMEN Bakın, ben öğretmenim ve oniki yıldır okuma yazma öğretiyorum, ama size bir şey söylemek istiyorum: İçten içe her şeyin saçmalık olduğunu biliyorum. Kitaplar saçma. İnsanların kötüye gitmesinden başka bir işe yaramıyor. Bir köylü, uygarlık tarafından bozulmadığı için daha iyi bir insandır.

ANA Peki, 'Sınıf Kavgası' nasıl yazılıyor? Pavel Şostakoviç, elini iyice bastırmalısın, yoksa titrer, yazın da okunaksız olur.

ÖĞRETMEN *(Yazar)* Sınıf kavgası. *(Şostakoviç'e)* Düz bir satıra

yazmalısınız, kenara değil. Kenara yazan yasaları çiğniyor demektir. Kuşaklar boyunca bilgileri üstüste yığıp kitap üstüne kitap yazmışlar. Teknik şimdiye kadar olduğundan çok daha gelişmiş durumda. Peki bütün bunlar ne işe yaradı? Şimdiye kadar olduğundan çok daha büyük bir kargaşa var. Bütün bu pılı pırtıyı denizin dibine atmalı, bütün kitapları ve makineleri Karadeniz'e atmalı. Bilgiye karşı koyun! Bitirdiniz mi? Bazan saatlerce melankoliye kapılıyorum. O zamanlar kendi kendime soruyorum: Yalnızca şimdiyi, bugünü değil, ebedi ve ezeli olanı, genel insani olanı tümüyle içeren böylesi büyük düşüncelerin sınıf mücadelesiyle ilgisi ne?

ŞOSTAKOVİÇ Böyle düşüncelerin hiçbir yararı yok. Kendinizi melankoliye kaptırdığınızda bizi sömürmüş oluyorsunuz.

ANA Kes sesini Pavel Şostakoviç! 'Sömürü' nasıl yazılıyor sahi?

ÖĞRETMEN Sömürü mü? Bu da yalnızca kitaplarda geçer. Acaba bugüne kadar kimse kimseyi sömürmüş mü ki? *(Yazar)*

ŞOSTAKOVİÇ Ganimetten pay almadığı için böyle konuşuyor.

ANA *(Şostakoviç'e)* 'İşçi' sözcüğündeki 'ş' harfi, 'Sömürü' sözcüğündeki 's' harfinin kuyruklusu.

ÖĞRETMEN Bilginin bir yararı yok. Bilginin bir yararı yok. İyiliğin yararı var.

ANA Eğer kullanmıyorsan bilgini bize ver.

(Okuma yazma öğrenenler tarafından söylenir)

ÖĞRENMEYE ÖVGÜ[41]

Öğren en basiti
Devri yaklaşanlar için
Geç kalmak diye bir şey yok!
Öğren alfabeyi, yetmez ama olsun,
Öğren yine de sen! Sıkıldım deme sakın
Başla! Her şeyi bil, anla!
İktidarı sen alacaksın.

Öğren, ey mülteci!
Öğren, ey hapisteki!
Öğren ey ev kadını!
Öğren, altmış yaşındaki!
İktidarı sen alacaksın.
Okulunu ara, bul ey sokaktaki!
Bilgiyi bul, öğren soğuktan donarken!

Karnı aç olan, sarıl kitaba: Kitap bir silahtır.
İktidarı sen alacaksın.

Sormaktan çekinme yoldaş!
Aldanma kimseye
Kendi gözlerinle gör, anla!
Bilmediğin şey
Sana uzaktır.
Faturayı incele.
Onu ödeyecek olan sensin.
Hesabını sor her bir hesabın
Sor açıkça: Bu borç kimin?
İktidarı sen alacaksın.

ANA *(Ayağa kalkar)* Bugünlük bu kadar yeter. Bir defada bu kadar çok şeyi aklımızda tutamayız. Sonra Pavel Şostakoviç gene bütün gece uyumaz. Size teşekkür ederiz Nikolay İvanoviç. Bize okuma yazma öğreterek çok yardımcı oluyorsunuz.

ÖĞRETMEN Sanmıyorum. Ayrıca sizin düşüncelerinizin anlamsız olduğunu söylemiyorum. Önümüzdeki derste bu konuya döneceğim.

İVAN VESOVÇIKOV[6]
AĞABEYİNİ ÇOK DEĞİŞMİŞ BULUR

İVAN Size bir bakayım dedim Bayan Vlasova, ayrıca size gazetelerimizden de getirdim. Pavel size mektup yazdı mı?

ANA Hayır. Onu çok merak ediyorum.

ÖĞRETMEN Sizin oğlunuz gibi birini merak etmenize hiç gerek yok.

ANA En kötüsü de şu anda ne yaptığını ya da ona ne yaptıklarını bilmiyor olmam. Örneğin ona yeterince yemek verip vermediklerini, üşüyüp üşümediğini bilmiyorum. Orada örtünecek bir şeyler veriyorlar mı? Onunla gurur duyuyorum. Şansım var: İşe yarayan bir oğlum var.
(Resitatif söyler)

DEVRİMCİYE ÖVGÜ[7]
Kimi fazlalıktır[42]
Gitmesinde fayda vardır.

Ama o gidince, özlerim.

O kavgasını veriyor
Daha iyi ücretin ve çayın
Ve devlette gücün.

Mülkiyet nedir ki?
Nereden gelir?
Görüşler nedir ki?
Kime yarar?, diye soruyor.

Susulan her yerde hep
O konuşacaktır.
Baskının olduğu ve yazgıdan söz edildiği
Her yerde konuşacaktır.

O oturunca
Masaya mutsuzluk da oturur.
Yemeğin tadı
Ve dünya dar gelir.

Onu nereye kovalarlarsa
Başkaldırı da onunla birlikte oraya gider,
Arkasında bıraktığı yerde ise,
Huzursuzluk kalır geriye.

İVAN Onlar tutuklandıklarından beri sanki yer yarıldı yerin dibine girdiler. Kimseyle görüştürülmüyorlar. Tutuklamalar hareketimiz adına kötü oluyor, çünkü Pavel, bizim gazetelerimizi okumak isteyen birçok köylünün adresini biliyor. Ve şu anda bizim için en önemli şey yoksul köylülerin aydınlatılmaları.

ANA Köylülerle konuşulması gerektiğini ben de düşünmüştüm.

ÖĞRETMEN Ama o zaman çok insanla konuşmanız gerekiyor. 120 Milyon köylü var, bunu yapamazsınız. Özellikle devrim, bu ülkede bu insanlarla yapılmaz. Rus, asla devrim yapmaz[43]. Bu, Batı'ya özgü bir şey. Almanlar devrimci insanlar, onlar devrim yapacaklar. Bizim Sahar Smerdyakov'a da söyledim: bu insanların gazetelerinde işe yarar hiçbir şey yok, dedim. [8]

İVAN *(Güler)*

ÖĞRETMEN Ne oldu?

İVAN Çar'ın o güzel resmini nereye astın? Oda bomboş kalmış.

ÖĞRETMEN Bir süre için kaldırmaya karar verdim. Orada öyle durması sıkıcı olmaya başlamıştı. Ha, bu arada neden gazeteleri-

nizde okulların acınası durumuyla ilgili bir şey yazmıyor?

İVAN Demek istediğim - yalnızca sıkıcı olmaya başladığı için resmi kaldırmış olamazsın.

ANA Böyle konuşmayın! Nikolay İvanoviç her zaman değişiklikten yanadır.

İVAN Öyle mi?

ÖĞRETMEN Bana budala muamelesi yapılmasından hiç hoşlanmam. Sana, gazetenizle ilgili bir soru sordum.

İVAN Senin evinde şimdiye kadar herhangi bir değişiklik yapıldığını hiç anımsamıyorum Nikolay. Yalnız çerçevesine bile oniki Ruble vermiştin.

ÖĞRETMEN O zaman çerçevesini tekrar yerine asabilirim. Beni her zaman aptal yerine koydun, bu nedenle sen kendin aptalın tekisin.

İVAN Şaşırdım Nikolay, Çarımız hakkında söylediğin bu imalı sözler ve küçültücü tutum beni hayretler içinde bıraktı. Adeta bir ajitatör olmuşsun. Ayrıca, kararlı bakmaya da başlamışsın. Görüntün bile insanı korkutmaya yeter.

ANA Ağabeyinizi kızdırmayın! O çok mantıklı bir insan. Birçok çocuğu eğittiği için olaylar hakkında ağzından çıkanlar çok önemli. Ayrıca bize okuma yazma öğretti.

İVAN Umarım onlara okuma yazma öğretirken kendin de bir şeyler öğrenmişsindir.

ÖĞRETMEN Hayır - hiçbir şey öğrenmedim. Bu insancıklar Marksizmden hemen hemen hiç anlamıyorlar. Sizi kırmak istemiyorum Bayan Vlasova. Bu tabii çok karmaşık bir konu ve eğitimsiz birinin bunları anlamasına olanak yok. Asıl garip olan, bunu asla anlamayacak olan insanların buna çok rağbet göstermesi. Marksizm aslında kötü değil. Büyük boşlukları da olsa, Marks bazı belirleyici konularda olaya yanlış da baksa iyi yönleri de var. Konuyla ilgili söyleyebileceğim çok şey var. Tabii ekonomi önemlidir, ama yalnızca ekonomi değildir önemli olan, o da önemlidir. Ya sosyoloji? Örneğin benim için biyoloji de bir o kadar önemli. Şimdi soruyorum: Bu öğretide genel insani olan nerede? İnsan her zaman insandır, değişmez.

ANA *(İvan'a)* Oysa kendisi bal gibi değişmiş, öyle değil mi?
(İvan vedalaşır)

İVAN Bayan Vlasova, ağabeyimi artık tanıyamıyorum.

KÜTÜPHANE

7

Hapishane

PELAGEA VLASOVA HAPİSHANEDEKİ OĞLUNA YAPTIĞI ZİYARETTEN, HAREKETE SEMPATİ DUYAN KÖYLÜLERİN ADLARINI ÖĞRENMEK ADINA YARARLANIYOR

ANA Gardiyanın gözü üstümde olacak, ama gene de bizim gazetemizi okumak isteyen köylülerin adreslerini öğrenmeliyim. Umarım o kadar ismi aklımda tutabilirim.
(Gardiyan, Pavel'i içeri getirir)

PAVEL Nasılsın anacığım?

GARDİYAN Aranızda mesafe kalacak biçimde oturmalısınız. Buraya ve buraya. Politikadan konuşmak yasak.

PAVEL O zaman evle ilgili bir şeyler anlat anne!

ANA Olur Pavel.

PAVEL Kalacak bir yerin var mı?

ANA Öğretmen Vesovçikov'un yanında kalıyorum.

PAVEL Sana iyi bakıyorlar mı?

ANA Evet. Asıl sen nasılsın?

PAVEL Sana yeterince yardım edip etmediklerini merak ediyorum.

ANA Sakalın çok uzamış.

PAVEL Evet, daha yaşlı görünüyorum değil mi?

ANA Smilgin'in cenazesine gittim. Polis gene copladı, birkaç kişiyi de tutukladı. Hepimiz oradaydık.

GARDİYAN Bu politikaya girer Bayan Vlasova!

ANA Öyle mi? Gerçekten mi? İnsan ne konuşacağını şaşırıyor!

GARDİYAN O zaman boşuna ziyarete geliyorsunuz. Konuşacak bir şeyiniz olmadığı halde koştura koştura geliyor ve bizi rahatsız ediyorsunuz. Ne de olsa sorumlu benim.

PAVEL Ev işlerine yardım ediyor musun?

ANA O işleri de yapıyorum. Vesovçikov'la önümüzdeki hafta köylere gideceğiz.

PAVEL Öğretmenle birlikte mi?

ANA Hayır, İvan'la.

PAVEL Dinlenmeye mi gidiyorsunuz?

ANA Evet. *(Alçak sesle)* Adresleri bilmemiz gerekiyor. *(Yüksek sesle)*

Ah Pavel, hepimiz seni çok özlüyoruz.

PAVEL *(Alçak sesle)* Tutuklandığımda adresleri yuttum, yalnızca birkaç tanesi ezberimde.

ANA Ah Pavel, son günlerimi böyle geçireceğimi hiç düşünmezdim.

PAVEL *(Alçak sesle)* Pirogovo'da Luşin.

ANA *(Alçak sesle)* Peki ya Krapivna'da? *(Yüksek sesle)* Senin için gerçekten çok üzülüyorum!

PAVEL *(Alçak sesle)* Sulinovski.

ANA Senin için de dua ediyorum. *(Alçak sesle)* Krapivna'da Sulinovski. *(Yüksek sesle)* Akşamları tek başıma öööyle oturuyorum.

PAVEL *(Alçak sesle)* Tobraya'da Terek.

ANA Öğretmen Vesovçikov onu rahatsız etmemden yakınıyor.

PAVEL *(Alçak sesle)* Bunlardan da öteki adresleri öğrenebilirsiniz.

GARDİYAN Ziyaret saati bitti.

ANA Bir dakika daha sevgili bayım. O kadar şaşkınım ki. Ah Pavel, biz yaşlıların artık kimsenin ayağına dolanmayalım diye yerin dibine girmekten başka yapacak hiçbir şeyi kalmadı, çünkü artık işe yaramıyoruz. *(Alçak sesle)* Pirogovo'da Luşin. *(Yüksek sesle)* Zamanımızın dolduğunun farkındayız. Artık bizim için gelecek yok. Bildiğimiz her şey geçmişte kaldı. *(Alçak sesle)* Tobraya'da Sulinovski. *(Pavel başını sallar)* Krapivna'da Sulinovski. *(Yüksek sesle)* Tecrübelerimiz artık kimseyi ilgilendirmiyor. Öğütlerimiz zararlı oluyor, çünkü oğullarımızla aramızda aşılamayacak bir uçurum var. *(Alçak sesle)* Tobraya'da Terek. *(Yüksek sesle)* Biz gidiyoruz bu tarafa, siz gidiyorsunuz o tarafa. *(Alçak sesle)* Tobraya'da Terek. *(Yüksek sesle)* Ortak hiçbir şeyimiz yok. Gelecek sizin!

GARDİYAN Ziyaret saati bitti, dedim.

PAVEL *(Öne eğilir)* Hoşça kal anne.

ANA *(Öne eğilir)* Hoşça kal Pavel.

(Pavel'i oynayan oyuncu tarafından söylenir)

ŞARKI[44]

Yasaları ve kararnameleri var
Hapishaneleri, kaleleri var
(Islahevlerini katmıyoruz!)
Gardiyanları ve yargıçları var
Yaptıkları iş için çok para alıyorlar.
Peki ama neden?

Bunlarla bizleri alt edebileceklerini mi sanıyorlar?
Yok olmadan önce, hem de pek yakında
Bütün bunların yararı olmadığını görecekler.

Gazeteleri, basımevleri var
Bizimle savaşmak ve bizi susturmak için
(Devletli'leri katmıyoruz!)
Papazlar ve profesörler var
Yaptıkları iş için çok para alıyorlar.
Peki ama neden?
Gerçekten neden bu denli korkuyorlar?
Yok olmadan önce, hem de pek yakında
Bütün bunların yararı olmadığını görecekler.

Tankları ve topları var
Makinelileri, obüsleri var
(Coplarınızı katmıyoruz!)
Polisleri ve de askerleri var
Yaptıkları iş için çok az para alıyorlar
Peki ama neden?
Düşmanları bu kadar güçlü mü?
Yok olmadan önce, hem de pek yakında
Bütün bunların yararı olmadığını görecekler.

8

Köy Yolu

KÖYDE AJİTASYON

(İki işçinin eşliğinde gelen Ana atılan taşlarla karşılanır. Yanındaki işçiler kurtuluşu kaçmakta bulurlar)

ANA *(Alnında kocaman bir şişle taş atanlara)* Ne diye taşlıyorsunuz ki bizi?

YEGOR Grev kırıcısınız da ondan.

ANA Öyle mi? Demek bunlar grev kırıcılar. Bu yüzden bu kadar telaşlılar. Nerede grev yapılıyor sahi?

YEGOR Simirnof Çiftliği'nde.

ANA Siz de grevcilersiniz. Alnımdaki şişlikten belli. Ama ben grev kırıcı değilim. Tversk'ten geliyorum. Çiftlikte çalışan bir işçiyle görüşmeye. Adı Yegor Luşin.

YEGOR Luşin mi? Benim.

ANA Pelagea Vlasova.

YEGOR Sen misin o tüm bölgede Ana dedikleri?

ANA Evet. Size gazetemizi getirdim. Grevde olduğunuzu bilmiyordum, ama kavganızı *(Başında şişliği işaret eder)* sağlam yürüttüğünüz görünüyor.

YEGOR Alnını şişirdiğimiz için kusura bakma. Grevimiz zor dayanıyor. Bizi besleyecek para yok, yemek yok, içimizden bir çoğu bu akşam gidip komşu çiftliklerde iş aramayı düşünüyor. Yarın sabah bir sürü grev kırıcının geleceğini öğrendik. Onlar için domuzlar, danalar kesilmeye başlandı bile.

ANA Kim kesiyor bunları?

YEGOR Çiftlik kasabı. Çiftlik kasabında, çiftlik fırınında, çiftlik süthanesinde grev yok tabii.

ANA Niye yok?

YEGOR Niye greve çıksınlar ki? Yalnız bizim, toprak işçilerinin ücretleri indirildi.

ANA Onların ücretlerinde indirim yapılmadı mı yani?

YEGOR Yapılacaktır, ama şu anda değil.

ANA Onlarla hiç konuşmadınız mı?

YEGOR Yararı yok ki. Onların bizimle hiç ilgisi yok. Bak, çiftlik mutfağının bacası grev kırıcıları için tütüyor. Onlar işçi, biz ise çiftçiyiz. Çiftçi çiftçidir, işçi ise işçi. Çiftlik kasabı da bir işçi. Daha önce bir fabrikanın kantininde çalışıyormuş.

ANA Demek o greve katılmıyor. Sizin de içecek çorbanız bile yok.

YEGOR Olup bitenlere şaşırıp duracağına gazeteleri ver bize.

ANA Alın.

(Gazete paketini ikiye böler, bir yarısını Yegor'a verir)

YEGOR Onlar ne olacak? Niye bize hepsini vermiyorsun?

ANA Bunlar da çiftlik mutfağı için.

YEGOR Kasap için mi yani? O ne yaptığını çok iyi biliyor. Söyleyeceğin hiçbir şey şaşırtmayacaktır onu. Böyle davranmazsa kendisi aç kalır. Böyle biri söyleyebileceğiniz her şeyi önceden biliyordur.

ANA Tamam her şeyi biliyor olabilir, ama bu yeterli değil. Size bir şey söyleyeyim mi, ben de bir işçiyim; siz in her şeyi bildiğiniz için buradakilerle konuşmamış olmanızı hiç de doğru bulmu-

yorum. En azından bir yerde işçi varsa henüz her şeyin yitirilmemiş olduğu varsayımından hareket edebilirdiniz. Her neyse onlara gazeteleri götürmem gerek. Çiftlik mutfağının bacasının böylesine tütmesi utanç verici olsa bile.

YEGON Ne inatçı kadın. Böyle insanlar gerçeklerle ilgilenmiyorlar. Çiftçi çiftçidir, işçi ise işçi.

Çiftlik Mutfağı

(İki Grev Kırıcı yemek yemekte ve çiftlik kasabıyla konuşmaktadırlar)

1. GREV KIRICI *(Lokmasını çiğnerken ötekine)* Ülkesini bu tehlikeli günlerde zor durumda bırakan biri alçağın tekidir. Ve grev yapan bir işçi, ülkesini zor durumda bırakıyor demektir.

KASAP *(Et döverken)* Nasıl yani ülkesini?

1. GREV KIRICI Bunlar Rus ve burası Rusya. Rusya Ruslarındır.

KASAP Ya, öyle mi?

1. GREV KIRICI Evet öyle. Bunu içinde hissetmeyene -et tam kızarmamış- anlatamazsın. Ama beynini dağıtabilirsin.

KASAP Doğru!

1. GREV KIRICI Bu masa anayurdumuzdur, bu et anayurdumuzdur.

KASAP Ama henüz tam kızarmamış.

2. GREV KIRICI Şu oturduğum yer anavatandır. Ve bak - *(Kasap'a)* sen de anavatanın bir parçasısın.

KASAP Ama ben de tam kızarmadım!

1. GREV KIRICI Herkes anavatanını korumak zorundadır[45].

KASAP Tabii vatan onunsa!

2. GREV KIRICI İşte bu, alçak materyalizm.

KASAP Göt herif!

(Kasap'ın Karısı, Pelagea Vlasova'yı içeri getirir; Vlasova başındaki yaranın acısını abartmaktadır)

KASAP'IN KARISI Buraya oturun. Size soğuk bir kompres hazırlarım, sonra korkunuz geçsin diye yemek yersiniz. *(Ötekilere)* Ona taş attılar.

1. GREV KIRICI Evet, bu, o kadın. Bizimle trendeydi.

2. GREV KIRICI Bunu grevciler yaptı. Biz de onun için endişeleni-

yorduk.

ANA Yavaş yavaş geçiyor.

GREV KIRICILAR Çok şükür.

KADIN İş için hayvanlar gibi kavga ediyorlar. Şu şişe bak! *(Su getirmeye gider)*

ANA *(Seyirciye)* Kafadaki şiş kafasının şişirilmesinden çekinenlerde, kafa şişirenlerden daha çok acıma duygusu uyandırıyor!

1. GREV KIRICI *(Çatalıyla Ana'yı göstererek)* Bu Rus kadına, Rus işçileri tarafından taş atıldı. Siz ana mısınız?

ANA Evet.

1. GREV KIRICI Bir Rus anasına taş atılır mı hiç!

KASAP Evet, Rus taşları! *(Seyirciye)* Bu itlere lezzetli bir çorba pişirmek zorundayım. *(Ana'ya)* Size neden taş attılar ki?

ANA *(Başında şişin üzerine soğuk kompres yaparken)* Beni grev kırıcılarla birlikte gördüler.

2. GREV KIRICI Alçak herifler!

ANA Neden alçak olsunlar ki? Hiç de alçak değil onlar.

KADIN O zaman size neden taş attılar?

ANA Çünkü benim alçağın teki olduğumu sandılar.

KADIN Neden sizin alçağın teki olduğunuzu sansınlar ki?

ANA Çünkü benim grev kırıcı olduğumu sandılar.

KASAP *(Gülümser)* Yani, grev kırıcılara taş atılabilir mi demek istiyorsunuz?

ANA Evet, öyle.

KASAP *(Yüzü aydınlanır, karısına)* Ona yiyecek bir şeyler ver! Hemen yiyecek bir şeyler ver! İki tabak yiyecek ver! *(Ana'ya yaklaşır)* Benim adım Vasil Yefimoviç! *(Karısına seslenir)* Çalışanları çağır. Öğrenecekleri şeyler var.

(Çalışanlar kapıya gelirler) Grevciler bu kadına taş atmışlar. Kafasında bir şişlik var. İşte burada. Şimdi ona soruyorum: Kafanızdaki şişlik neden oldu? O da bana: Beni grev kırıcı sandıkları için, diyor. Ben: Grev kırıcılara taş mı atılmalı, diye soruyorum. O ne diyor?

ANA Evet.

KASAP Sevgili arkadaşlarım, bunu duyduğum zaman ben: 'Ona yiyecek bir şeyler verin! Ona iki tabak yiyecek verin!' diyorum. *(Ana'ya)* Neden yemiyorsunuz? Çok mu sıcak? *(Karısına)* Yemeği neden kaynar halde getirdin? Ağzını mı yaksın istiyorsun?

ANA *(Tabağı iter)* Hayır Vasil Yefimoviç, yemek sıcak değil.

KASAP O zaman neden yemiyorsunuz?

ANA Çünkü bu yemek grev kırıcıları için pişirildi.

KASAP Kim için pişirildi?

ANA Grev kırıcıları için.

KASAP Öyle mi? Bu ilginç işte. O zaman, ben de bir alçak mı oluyorum? Görüyor musunuz, ben alçağım! Peki ben neden alçağım? Grev kırıcılarını kolladığım için. *(Ana'ya)* Öyle değil mi? *(Ana'nın yanına oturur)* Ama grev yapmak yanlış bir şey değil mi? Bunun, grevin nedeniyle ilgili olduğunu düşünüyorsun. *(Ana başını sallar)* Ücretlerde kesinti yapıldı diyorsun. Peki ama ücretler neden kesilmesin ki? Bak, burada gördüğün her şey Odesa'da oturan Bay Simirnof'a ait. Niye ücretlerde kesinti yapmasın? *(Grev Kırıcıları sevinçle onu onaylarlar)* Onun parası değil mi? Ücretleri canı isterse iki Ruble, canı isterse iki kopek yapabileceğine inanmıyorsun öyle mi? Demek gerçekten buna inanmıyorsun ha? Geçen yıl ne olmuştu? Benim ücretimde bile kesinti yapılmıştı. Peki ben ne yaptım - *(Karısına)* senin önerin üzerine? Hiçbir şey! Peki Eylül'de ne olacak? Ücretimde gene kesinti yapılacak. Ve bugün ben neden suçluyum? Ücretleri kesintiye uğrayan ve buna boyun eğmeyen insanlara ihanet ettiğim için. Demek ki ben neymişim? *(Ana'ya)* Demek benim yemeğimi yemiyorsun. Ben de bunu bekliyordum, namuslu bir insandan namuslu bir insanın benim yemeğimi yemeyeceğini yüzüme söylemesini bekliyordum. Artık bardak doldu. Zaten çoktan dolmuştu. Taşması için *(Ana'yı gösterir)* bir damla daha gerekiyordu. Öfke ve mutsuzluk yeterli olmuyor. Bir şeyler yapmak gerek. *(Grev Kırıcılara)* O Bay Simirnof'unuza söyleyin, size Odesa'dan yemek göndersin. Ola ki domuz kendi kendine pişsin, yoksa bir lokma bile yok size.

KADIN Sinirlenmesene!

KASAP Fabrika yemekhanelerinde boşuna çalışmadım ben, oradan ayrıldım, çünkü orada dönen dolaplar bana uymuyordu. *(Karısı onu sakinleştirmeye çalışırken)* Köye giderim dedim, orada insanlar namusludur dedim, ama neyle karşılaştım? Grev kırıcılarının midesini tıka basa doldurmak zorunda kaldığım bir bok çukuruyla.

KADIN Yine çekip gidebiliriz.

KASAP Çok doğru, gidiyoruz. *(Abartarak)* İçinde mercimek olan kazanı getirin. Sen de yağı getir. Orada burada asılı olan her şeyi! Bunlar kimin için pişirildi?

KADIN Kendi kuyunu kazıyorsun! Yine bizi mahvedeceksin.

KASAP *(Grev Kırıcılarına)* Defolun vatan kurtarıcıları! Grev yapıyoruz. Mutfak çalışanları grev yapıyor! Defolun! *(Grev Kırıcılarını dışarı atar)* Kasap olarak son gülen ben olurum her zaman, domuz değil. *(Kolunu karısının omuzuna atarak Ana'ya yaklaşır)* Hadi dışarı çık ve sana taş atanlara haber ver, çorbaları hazır. *(Çiftlik Kasabı ve çalışanlar tarafından resitatif söylenir)*

VLASOVALAR'A ÖVGÜ

Bu bizim yoldaş Vlasova, iyi bir kavgacıdır o.
Çalışkan, kurnaz, güvenilir.
Kavgada güvenilir, düşmana karşı kurnaz ve de
Ajitasyonda çalışkan. Dayanıklıdır.
Yaptıkları vazgeçilmezdir.
Kavgada hiç yalnız değildir o.
Aynı onun gibi kavga edilir
Tversk, Glasgov ve Şikago'da
Şangay, Kalküta'da.
Dünyanın Vlasovaları, sizi köstebekler!
Devrimin meçhul askerleri sizsiniz.
Siz vazgeçilmezsiniz.

9

Öğretmen Vesovçikov'un Evi

PAVEL'İN DÖNÜŞÜ

(Pelagea Vlasova ve iki işçi, Öğretmen Vesovçikov'un evine bir baskı makinesi getirirler)

ÖĞRETMEN Pelagea Vlasova, benim evime bir baskı makinesi getiremezsiniz. Bu, harekete duyduğum sempatiyi kötüye kullanmak anlamına gelir. Kuramsal olarak sizden yana olduğumu biliyorsunuz, ama bu kadarı da fazla.

ANA Sizi doğru mu anladım Nikolay İvanoviç? Bildirilerimize itirazınız yok - belediye işçileri için yazılan son bildiriyi sizin ka-

leme aldığınızı hatırlatırım - ama bildirilerin basılmasına karşısınız öyle mi?

(Baskı makinesini kurarlar)

ÖĞRETMEN Hayır. Bildirilerin burada basılmasına karşıyım.

ANA *(Alınmış)* Bunu dikkate alacağız Nikolay İvanoviç.

(Çalışmayı sürdürürler)

ÖĞRETMEN Yani?

BİRİNCİ İŞÇİ Vlasova aklına bir şey koydu mu artık yapacak bir şey yoktur. Bu anlamda biz de büyük güçlükler çektik. Ama kimse bir şey anlamayacak, merak etmeyin. Gazeteyi saat 8'e kadar basmamız gerekiyor.

ANA Sürekli olarak toplatıldığı için şimdi daha çok gazete basmalıyız. Baskı artınca insanlar umursamazlığa kapılıyorlar, bataklığa ya da kötülüğe razı gelmeye başlıyorlar.

(Öğretmen yan odaya geçer ve okur. Diğerleri baskıya geçerler, makine çok büyük bir gürültü çıkarır. Öğretmen koşarak yanlarına gelir)

ANA Biraz gürültülü değil mi?

ÖĞRETMEN Yan odada lamba duvardan düştü! Bu kadar gürültü çıkardığı sürece burada yasadışı yazılar basmanıza olanak yok.

ANA Nikolay İvanoviç, makinenin biraz gürültülü olduğunu biz de fark ettik.

VASİL YEFİMOVİÇ Altına bir şey koysaydık, komşular hiçbir şey duymazdı. Altına koyabileceğimiz bir şey var mı Nikolay İvanoviç?

ÖĞRETMEN Hayır, öyle bir şeyim yok.

ANA Bağırmasanıza! Komşu kadın bana çocuklarının paltoları için aldığı bir keçeyi göstermişti. Onu isteyebilirim. Ben gelinceye kadar baskıya geçmeyin.

(Komşu kadına gider)

BİRİNCİ İŞÇİ *(Öğretmene)* Sizinle aramızda bazı anlaşmazlıklar olması bizi rahatsız ediyor. Aslında onu buraya politikadan uzak dursun diye getirmiştik. Onu asla yasadışı bir baskı işine sokmak istemezdik. Ama hiçbirimizi dinlemedi.

(Kapı çalınır. Makinenin üstünü örterler, Öğretmen kapıyı açar)

PAVEL'İN SESİ *(Dışardan)* Pelagea Vlasova burada mı oturuyor? Benim adım Pavel Vlasov.

(Pavel içeri girer)

PAVEL İyi günler. Annem nerede?

İKİNCİ İŞÇİ Birazdan gelir. Peşindeler mi yoksa?

PAVEL Evet, o da var. Akşam yine Finlandiya'ya dönmek zorundayım.

BİRİNCİ İŞÇİ Buraya otur. Anneni şaşırtalım.

(Pavel'i kapının karşısında bir sandalyeye oturturlar ve çevresine dizilirler. Ana içeri girer)

ANA Pavel! *(Oğluna sarılır)* Git gide zayıflıyor! Şişmanlayacağına zayıflıyor! Seni orada uzun süre tutmayacaklarını biliyordum. Nasıl kurtuldun ellerinden? Burada ne kadar kalabileceksin?

PAVEL Akşama Finlandiya'ya gitmek zorundayım.

İKİNCİ İŞÇİ Keçeyi aldınız mı? *(Pavel'e)* Gazeteyi saat sekize kadar bitirmek zorundayız.

PAVEL O zaman başlayın hadi!

ANA *(Yüzü ışıldar)* Hemen başlayın ki bize biraz zaman kalsın! Şu Marfa Katerinovna ricamı geri çevirdi. Neymiş efendim, keçe çocukların paltoları içinmiş. 'Marfa Katerinovna', dedim, 'çocukları az önce paltoyla okuldan gelirlerken gördüm', dedim. 'Palto mu?' dedi, 'siz ona palto mu diyorsunuz? Lime lime olmuş paçavradan başka bir şey değil o. Okulda arkadaşları alay ediyorlar.' Ben de: 'Marfa Katerinovna', dedim, 'yoksul insanların paltoları kötü olur. Keçeyi bana hiç olmazsa yarın sabaha kadar verin. Keçeyi bana verecek olursanız, çocuklarınıza güzel bir paltodan çok daha fazla yararı dokunacak, inanın bana', dedim. Ama kadında mantık yok ki. Keçeyi gerçekten de vermedi bana. İki kopeklik aklı yok.

(Önlüğünün cebinden birkaç parça keçe çıkartır, makinenin altına koyar)

ÖĞRETMEN Peki bu ne?

ANA Keçe.

(Hepsi gülerler)

İKİNCİ İŞÇİ O zaman şu niye şu Marfa Katerinovna'dan kadar çok yakındınız?

ANA Çünkü beni onları çalmak zorunda bıraktı, çünkü bunlar bize gerekiyordu. Böyle gazetelerin basılması onun çocukları için de çok iyi olacak. İşte asıl gerçek bu!

İKİNCİ İŞÇİ Pelagea Vlasova, keçe için size devrim adına teşekkür ederiz.

(Gülüşmeler)

ANA Yarın yine yerine koyarım. *(Oturmuş olan Pavel'e)* Bir parça

ekmek ister misin?

İKİNCİ İŞÇİ *(Makinenin başında)* Peki kâğıtları kim çıkaracak?

(Ana makinenin başına geçer. Pavel ekmek arar)

ANA Aşağıdaki dolaba bak. Bıçak çekmecede.

PAVEL Sen beni merak etme, bir keresinde Sibirya'da bile bir parça ekmek buldum.

ANA Duyuyor musunuz, takaza ediyor. Onunla ilgilenmiyormuşum gibi. Hiç olmazsa ekmeği keseyim.

ÖĞRETMEN Peki kâğıtları kim çıkaracak?

PAVEL *(Diğerleri gazeteyi basarken, Pavel kendine bir dilim ekmek keser)* Kâğıtlar, devrimci Pavel Vlasov'un annesi devrimci Pelagea Vlasova tarafından çıkarılacak. Oğluyla ilgileniyor mu dersiniz? Nerede? Ona çay mı yapıyor? Bir banyo mu hazırlıyor? Bir dana mı kesiyor[46]? Nerede? Dondurucu Kuzey rüzgârlarının altında, jandarma kulağının dibinde ateş ederken Sibirya'dan Finlandiya'ya kaçıyorsun, şöyle rahatça uzanabileceğin bir yer bile gösterilmiyor, bula bula karşında yasadışı bir basımevi buluyorsun. Ve annen senin saçlarını okşayacağına kâğıt çıkarıyor!

ANA Yardım etmek istiyorsan buraya gel.

(Pavel makinenin başında, annesinin karşısında yerini alır. Resitatif söylerler)

Çok kötü değildi, değil mi?

PAVEL

Tifüs hariç her şey iyiydi.

ANA

Hiç olmazsa doğru dürüst yemek yedin mi?

PAVEL

Hiçbir şey bulamadığım zamanlar hariç, evet.

ANA

Peki şimdi nereye gideceksin? Gittiğin yerde çok mu kalacaksın?

PAVEL

Siz burada iyi çalışırsanız, hayır.

ANA

Siz de orada çalışacak mısınız?

PAVEL

Tabii. Orada çalışmak, en az burada çalışmak kadar önemli.

(Kapı çalınır, Şostakoviç girer)

ŞOSTAKOVİÇ Pavel, hemen gitmelisin. İşte biletin. İstasyonda, Yoldaş Isay Fin pasaportla birlikte seni bekliyor.

PAVEL Hiç olmazsa birkaç saat süreceğini sanmıştım. Ama olsun.
ANA *(Kendi paltosunu almak ister)* Ben de onunla gideceğim.
ŞOSTAKOVİÇ Olmaz, bu Pavel için tehlikeli olur. Sizi tanıyorlar, ama Pavel'i tanımıyorlar!
(Ana, oğlunun paltosunu giymesine yardımcı olur)
PAVEL Hoşça kal anne!
ANA Umarım gelecek sefere sana ekmek hazırlayacak kadar zamanımız olur.
PAVEL Hoşça kalın yoldaşlar!
(Pavel ve Şostakoviç çıkarlar)
ÖĞRETMEN Tanrı onun yardımcısı olacak Vlasova.
ANA Pek emin değilim.
(Baskı makinesinin yanına döner, işlerini sürdürürler)
ANA
(Resitatif söyler)

ÜÇÜNCÜ KONUYA ÖVGÜ[47]

Sürekli duyuyoruz
Anneler evlatlarını yitiriyor, ben
Evladımı yitirmedim. Neden?
O
Üçüncü konunun sayesinde.

O ve ben ikiydik, ama üçüncü
Ortak konu, ortak yaptığımız şey bizi bağlayan
Şeydi.
Oğulların anne babalarıyla konuşmalarını
Duyuyordum.
Oysa ikimizin üçüncü konu üzerine
Konuştuklarımız çok daha iyiydi.
Birçok insanın ortak olduğu büyük konu!
Birbirimize yakındık, bu konuya
Yakındık! İyilikle doluyduk, bu
İyi konuya yakındık.

10

Bakkal

ANA ELİNE GEÇEN HER FIRSATTA
SÖMÜRÜLENLERİN ÇEKTİKLERİ ACILARA KARŞI DUYARSIZ
KALMAMALARI İÇİN KAVGA VERİYOR.
KÂĞITTAN PALTO.

İŞÇİ KADIN *(Çocuğuyla)* Hepsi ne tuttu?

BAKKAL KADIN Sosis 5, un 12, reçel 10, çay 20, kibrit 2 kopek. Toplam 49 kopek.

İŞÇİ KADIN *(Çocuğuna)* Gördün mü İlyitş, 49 kopek tuttu, üstelik daha sana bir palto almak zorundayım. *(Dükkânda bulunan öteki kadınlara)* Çünkü sürekli üşüyor.

KADINLAR Üstündekiler incecik de ondan. Hasta olması işten bile değil. Dışarıda kar yağarken onun böyle dolaşmasına nasıl izin verirsiniz?

İŞÇİ KADIN Çünkü yalnızca 20 kopek'im kaldı da ondan. Palto satıyor musunuz?

(Bakkal kadın altı tane çocuk paltosunun asılı olduğu bir sopa gösterir)

İŞÇİ KADIN Bir süre varmış. *(Kumaşları inceler)* Bu ona uyar. Üstelik fazla pahalı da değil. Tabii o kadar sıcak tutmaz. Ama fena değil. Şu içi tüylü olan daha iyi tabii.

BAKKAL KADIN Ama o daha pahalı.

İŞÇİ KADIN Peki ya şu ince olan, bu kaça?

BAKKAL KADIN Beşbuçuk Ruble.

İŞÇİ KADIN Bunu alamam. O kadar param yok.

BAKKAL KADIN Bu dünyada bir tek ölüm bedava. *(Başka bir kadına)* Siz ne istemiştiniz?

KADIN Yarım kilo irmik.

İŞÇİ KADIN Geçen hafta Muratov Fabrikalarında ücret indirimi yaptılar yine.

ANA Bunu ben de duydum: işçiler razı olmuşlar.

İŞÇİ KADIN Yoksa Baş Muratov fabrikayı tümüyle kapatacaktı da ondan. Eğer indirim yapılmış ücretle fabrikanın kapatılması

arasında bir seçim yapmak zorunda kalsam, indirim yapılmış ücreti seçerdim.

ANA Gördün mü İlyitş, insan her zaman kötünün iyisini seçmek zorunda kalıyor. Bay Muratov için de durum aynı. Tabii ki bize daha az para ödemek isteyecektir. Bay Muratov k,rlı çıkmak için, sevgili İlyitş, babanın ücretinde indirim yapar. Baban istemiyorsa çalışmaya devam etmek zorunda değildir. Ama senin bir paltoya ihtiyacın var. Üstelik fiyatı 20 kopek olan bir palto değil, yalnızca bir paltoya ihtiyacın var. Eğer onun fiyatı 20 kopek olan bir paltoya ihtiyacı olsaydı, bu onun paltosu olurdu.

(Tezgâhın üzerinde duran kâğıttan bir giysi patronunu alır, küçük İlyitş'e giydirir)

BAKKAL KADIN O patronu yerine koyun.

BİR KADIN Yalnızca şaka yapıyor canım.

İKİNCİ KADIN Çocukla alay mı ediyorsunuz?

ANA Sence asıl alay eden kim İlyitş? Ben mi, Bay Muratov mu yoksa palto fabrikasının sahibi mi? İlyitş bir iki kopeklik bir palto istedi ve aldı. Bu palto yeterince sıcak tutmuyor mu? Keşke daha sıcak tutan bir palto isteseydi!!

BAKKAL KADIN Paltoyu bedavaya vermediğim için suçlu olduğumu söylemek istiyorsunuz herhalde.

İŞÇİ KADIN Sizden böyle bir şey istemedim ki, yapamayacağınızı biliyorum.

BİRİNCİ KADIN *(Ana'ya)* Siz bakkalın suçlu olduğunu söylemek istediniz, öyle değil mi?

ANA Hayır. Tek bir suçlu var, o da İlyitş.

İŞÇİ KADIN Her ne olursa olsun, paltoyu alacak param yok.

BAKKAL KADIN Fiyatı fazla geliyorsa almak zorunda değilsiniz.

ANA Doğru, İlyitş. Fiyatı fazla geliyorsa senin paltoya ihtiyacın yok demektir.

İŞÇİ KADIN Kala kala 20 kopek'im kaldı, başka param yok.

İKİNCİ KADIN Ben sizi tanıyorum. Sağda solda dolaşıp huzursuzluk yaratıyorsunuz.

BİRİNCİ KADIN *(Ağlamaya başlayan bakkalı gösterir)* O da paltoların parasını üreticisine ödemek zorunda.

ANA Tabii ki bu palto filan değil: yeterince sıcak tutmuyor. Bunlar da *(Asılı olan paltoları gösterir)* palto filan değil: bunlar mallar. Palto fabrikasının sahibinin k,rlı çıkması için İlyitş başka bir paltoya sahip olamaz. Bu palto, İlyitş, kötünün iyisi. Hiç palto olmaması ise kötünün kötüsü olurdu. Şimdi paltonu giy ve dı-

şarı çok İlyitş, yağmakta olan kara seni korumasını söyle, çünkü Bay Muratov seni korumak istemiyor. Yanlış paltoya ve yanlış anne babaya sahipsin İlyitş: Onlar sana palto almanın yolunu bilmiyorlar. Şimdi git de kara ve rüzgâra bu tarafa doğru yağıp esmelerini söyle, çünkü paltolar burada asılı.

11

Öğretmen Vesovçikov'un Evi

KORO[48]

(Devrimci işçiler tarafından Ana'ya söylenir)

Oğlun kurşuna dizildi Yoldaş Vlasova
Ne var ki onu kurşuna dizmek için
Götürdükleri duvar
Oğlun gibilerce örülmüştü.
Onun göğsüne nişan alan tüfekleri
Ve mermileri de yapanlar, oğlun gibilerdi.
O anda orada değillerdi elbet, olamazlardı da.
Ama el emekleri oradaydı.
Kendisine ateş edenler bile oğlundan farklı insanlar değildi.
Tabii ki zincire vurulmuş olarak götürüldü.
Yoldaşın yapıp yoldaşa vurduğu zincirlerle.
Yükseliyordu fabrikalar, götürürlerken gördü bunu, omuz omuza
Yükseliyordu bacalar sabahın o erken saatinde-
Çünkü hep sabahın erken saatinde götürüyorlardı onu,
Boştu fabrikalar elbet, ama oğlun
Onların sürekli yükselmiş ve de yükselecek olan
Yığınlarla dolduğunu gördü.

(Kadınlar gelirler, bir İncil ve bir tencere yemek getirirler)

ÜÇ KADIN *(Kapıda)* Pavel Vlasov Finlandiya sınırını geçmeye çalışırken yakalandı ve kurşuna dizildi. Vlasova'yla olan geçimsizliklerimizi unutup, Hıristiyanlar olarak onun acısını paylaşmak istiyoruz. Hiçbir şeye inancı olmadığı için çektiği acının üstesinden gelmekte zorlanıyordur.

(İçeri girerler)

EV SAHİBESİ Bayan Vlasova, bu zor günlerinizde yalnız değilsiniz,

bütün ev halkı acınızı paylaşıyor.

(Üç kadın çok duygulanırlar ve otururlar. Yüksek sesle ağlarlar)

ANA *(Bir süre sonra)* Biraz çay için. İyi gelir.

(Onlara çay verir)

ANA Biraz daha iyi misiniz şimdi?

EV SAHİBESİ Kendinize amma da hakimsiniz Bayan Vlasova.

ONUN KÖYLÜ AKRABASI Ama haklısınız. Hepimiz Tanrıya emanetiz.

ÜÇÜNCÜ KADIN Ve Tanrı ne yaptığını bilir.

(Pelagea Vlasova susar)

ÜÇÜNCÜ KADIN Sizinle biraz ilgilenmemiz gerektiğini düşündük. Mutlaka bugünlerde doğru dürüst bir şeyler pişiremiyorsunuzdur. Burada bir tencere yemek var. Yalnızca ısıtmanız yeterli.

(Tencereyi verir)

ANA Çok teşekkür ederim, Lidya Antonovna. Bunu düşünmüş olmanız büyük bir incelik. Ayrıca geldiğiniz için de çok teşekkür ederim.

EV SAHİBESİ Sevgili Vlasova, belki bir şeyler okumak istersiniz diye size bir de İncil getirdim. İstediğiniz kadar kalabilir sizde.

(Pelagea Vlasova'ya İncil'i uzatır)

ANA İyi niyetiniz için teşekkür ederim Vera Stepanovna. Ama kitabı size geri verirsem sizi çok mu kırmış olurum acaba? Öğretmen Vesovçikov tatile giderken onun kitaplarını okumama izin vermişti.

(İncil'i geri verir)

EV SAHİBESİ Ben yalnızca bu aralarda politik gazetelerinizi okumak istemeyeceğinizi sanmıştım.

İKİNCİ KADIN Gerçekten her gün okuyor musunuz?

ANA Evet.

EV SAHİBESİ İncil bana sık sık avuntu kaynağı olmuştur.

(Sessizlik)

YOKSUL KADIN Onun fotoğrafı yok mu hiç?

ANA Yok. Birkaç tane vardı. Ama sonra hepsini yok ettik, polisin eline geçmesin diye.

YOKSUL KADIN İnsan hatırlatacak bir şeylerin olmasını istiyor da.

İKİNCİ KADIN Yakışıklı biriydi değil mi?

ANA Şimdi hatırladım, bir tane fotoğrafı var. Bu onun gıyabi tutuklama kararı. Gazeteden kesmişti bana.

(Kadınlar gıyabi tutuklama kararını incelerler)

EV SAHİBESİ Bayan Vlasova, burada oğlunuzun suçlu olduğu yazıyor. İnancı yoktu ve siz de bunu hiçbir zaman gizlemediniz; diyeceğim o ki, her fırsatta bizim inançlarımızla ilgili düşüncelerinizi açığa vurdunuz.

ANA Evet öyle, Vera Stepanovna.

EV SAHİBESİ Peki ya şimdi düşüncelerinizde bir değişiklik olmadı mı?

ANA Hayır, Vera Stepanovna.

EV SAHİBESİ Yani hâlâ her şeyin mantıkla yapılabileceğini düşünüyorsunuz öyle mi?

YOKSUL KADIN Bayan Vlasova'nın düşüncesini değiştirmemiş olduğunu size söylemiştim Vera Stepanovna.

EV SAHİBESİ Ama geçen gece nasıl ağladığını yan taraftan duydum.

ANA Özür dilerim.

EV SAHİBESİ Özür dilemenize gerek yok, tabii ki öyle demek istemedim. Ama ağlamanızın nedeni mantığınız mıydı?

ANA Hayır.

EV SAHİBESİ Mantıkla nereye varılacağını gördünüz işte.

ANA Ben mantığımla ağlamadım. Ağlamayı mantığımla durdurdum. Pavel'in yaptığı şey iyiydi.

EV SAHİBESİ O zaman niye kurşuna dizdiler onu?

ÜÇÜNCÜ KADIN Demek ki herkes ona karşıydı.

ANA Evet, ama ona karşı oldukları oranda da kendi kendilerine karşıydılar.

EV SAHİBESİ Bayan Vlasova, insanın Tanrıya ihtiyacı vardır. İnsan kaderini değiştiremez.

ANA Biz şöyle diyoruz: İnsanın kaderi insandır[49].

İKİNCİ KADIN Sevgili Bayan Vlasova, biz köylüler...

EV SAHİBESİ *(Onu göstererek)* Benim akrabam, ziyarete geldi.

İKİNCİ KADIN Biz köylüler farklı düşünüyoruz. Siz burada tarlaya ekin ekmiyorsunuz, ekmek sizin çekmecenizde duruyor. Siz yalnızca sütü görüyorsunuz. İneği değil. Gökyüzünde fırtına bulutları toplandığı zaman uykusuz geceler geçirmiyorsunuz, dolu sizin için hiçbir şey ifade etmiyor.

ANA Anlıyorum, böyle durumlarda Tanrıya dua ediyorsunuz.

İKİNCİ KADIN Evet.

ANA İlkbaharda da ayinler düzenliyor, kutsal yerleri ziyaret ediyorsunuz.

İKİNCİ KADIN Doğru.

ANA Ve sonra fırtınalar kopuyor ve dolu yağıyor. Ve inek gene de hastalanıyor. Sizin bölgenizde kötü hasat ve hayvan hastalıkları için sigortalı olan köylü yok mu?

İKİNCİ KADIN Bunları hayatımda ilk kez duyuyorum.

ANA Duanın işe yaramadığı zamanlarda sigorta işe yarar. Yani fırtına bulutları gökyüzünde toplandığında Tanrıya dua etmenize gerek yok, sigortalı olmalısınız. Size fayda bundan var. Tanrı önemsiz olmaktan hoşlanmaz[50]. Böylece, şu Tanrının önce tarlalarınızın üstünden, sonra da kafalarınızın içinden yok olma umudu doğar. Benim gençliğimde onun gökyüzünde bir yerlerde oturduğuna ve yaşlı bir adama benzediğine sıkı sıkıya inanılırdı. Sonra uçak icat oldu ve gazeteler gökyüzünde bile her yerin artık ölçülebildiğini yazdılar. Artık kimse gökyüzünde oturan Tanrıdan söz etmiyordu. Bu kez de Tanrının bir çeşit gaz olduğu, hiçbir yerde ve her yerde olduğu görüşü ortaya çıktı. Ancak daha sonra insanlar gazların nelerden oluştuğunu okudular, bunların arasında Tanrı yoktu, o zaman hava olarak da tutunamadı, çünkü hava biliniyordu. Böylece giderek inceldi ve tabiri caizse buharlaştı. Şimdi de yalnızca zihinsel bir terim olduğu söyleniyor, ama bu da oldukça kuşkulu, Lidya Antonovna.

ÜÇÜNCÜ KADIN İnsanlar artık onun farkına varamadıkları için o kadar önemli olmadığını mı söylemek istiyorsunuz?

EV SAHİBESİ Bayan Vlasova, Tanrının oğlunuzu sizden neden aldığını unutmayın.

ANA Onu benden Çar aldı, nedenini de unutmayacağım.

EV SAHİBESİ Onu Tanrı aldı, Çar değil.

ANA *(Yoksul Kadın'a)* Lidya Antonovna, duyduğuma göre Pavel'i benden alan Tanrı, önümüzdeki Cumartesi günü sizin elinizden de odanızı almayı düşünüyormuş. Bu doğru mu? Tanrı sizi evinizden mi çıkarıyor?

EV SAHİBESİ Üç aydır kirasını ödemediği için onu evinden ben çıkarıyorum.

ANA Eğer Tanrı alnınıza üç ay kira almayacağınızı yazmış olsaydı, Vera Stepanovna, o zaman ne yapardınız? *(Vera Stepanovna susar)* O zaman Lidya Antonovna'yı sokağa atardınız. Ve siz Lidya Antonovna, eğer Tanrı sokağa atılmanızı alnınıza yazmış olsaydı, siz ne yapardınız? Ev sahibinden İncilini ödünç almanızı öneririm. Sokakta donarak otururken İncil'in sayfalarını karıştırır, çocuklarınıza Tanrıdan korkulması gerektiğini okurdu-

nuz.

EV SAHİBESİ Eğer oğlunuza daha fazla İncil okumuş olsaydınız bugün hayatta olurdu.

ANA Ama çok kötü koşullarda yaşıyor olurdu. Ölümden neden bu kadar korkuyorsunuz ki? Benim oğlum ölümden bu kadar çok korkmazdı.

(Resitatif söyler)

Ama o yoksulluktan korkardı çok
Şehirlerimizde var olan yoksulluktan
Bir de açlık ve ahlaksızlıktan korkarız
Bunları hissedenlerden ve bunlara neden olanlardan
Bu kadar çok korkmayın ölümden, korkun yoksul
yaşamdan!

Tanrıdan korkmanın size bir yararı yok Lidya Antonovna. Vera Stepanovna'dan korksanız daha iyi olur. Oğlum Tanrının sorgulanamaz isteğiyle değil de, Çar'ın sorgulanabilir isteğiyle nasıl yok olduysa, Vera Stepanovna da sizi öyle sokağa attı, çünkü bir villada oturan ve Tanrısal hiçbir yönü bulunmayan bir adam da sizi işten attı da ondan. O zaman neden Tanrıdan söz ediyoruz ki? 'Tanrının evinde oturacak bir sürü ev olduğu size söyleniyor da Rusya'da niye bu kadar az ev olduğu ve bunun nedenleri size söylenmiyor.

ÜÇÜNCÜ KADIN Şu İncil'i bana versenize Vera Stepanovna. İncil'de gayet açıkça şöyle yazar: Komşunu sev. O zaman neden beni sokağa atıyorsunuz? Verin bana İncil'i, size o bölümü göstereceğim. Pavel Vlasov'u işçilerden yana ve işçi olduğu için kurşuna dizdikleri açıkça ortada.

EV SAHİBESİ İncil'i benden bu amaçla alamazsınız, bu amaçla olmaz.

ÜÇÜNCÜ KADIN Sizin Tanrınızın bana hiçbir yararı yok, eğer ben onu göremiyorsam. *(İncil'i Ev Sahibesi'nden almaya çalışır)*

ÜÇÜNCÜ KADIN *(İncil'i kapmıştır)* Peki hangi amaçla alabilirim? Eminim iyi bir amaçla değildir! Verin bana o kitabı, size o bölümü göstereceğim...

EV SAHİBESİ Bu benim malım[20].

ÜÇÜNCÜ KADIN Evet, bütün ev gibi değil mi?

EV SAHİBESİ Şimdi ben size bir bölüm göstereceğim, hem de başkasının mülkiyetine zarar vermekle ilgili bölümü.

(İncil parçalanır)

İKİNCİ KADIN *(Yerdeki parçaları kaldırır)* Yırtıldı işte.

ANA *(Yemek tenceresini sağlam bir yere koymuştur)* Yemek dökülecceğine İncil yırtılsın, daha iyi.

ÜÇÜNCÜ KADIN İyiliğin de kötülüğün de, gökyüzünde her şeyin karşılığını veren bir Tanrının olduğuna inanmasam hemen bugün Pelagea Vlasova'nın partisine girerdim.
(Çıkar) .

EV SAHİBESİ Pelagea Vlasova, Lidya Antonovna'yı ne hale getirdiniz bakın. Oğlunuz da sizin gibi konuştuğu için kurşuna dizildi. Siz de daha iyisini hak etmiyorsunuz.
(Akrabasıyla çıkar)

ANA Zavallılar! *(Arkalarından bağırır)* Siz yine de hasadınızı sigortalayın!

12

Sokak köşesi

1914 SAVAŞI PATLAK VERİYOR

(Birkaç işçi kanlar içindeki Pelagea Vlasova'yı köşeye getirirler)

1. İŞÇİ Ona ne oldu?

2. İŞÇİ Bu kadın birliklerin resmi geçidine sevgi gösterileri yapan kalabalığın içindeydi. Birdenbire: 'Kahrolsun savaş, yaşasın devrim[51]!' diye bağırdı. Bunun üzerine polisler geldiler, sopalarıyla başına vurdular. Onu hemen bu köşeye getirdik. Yüzünü silsenize!

İŞÇİLER Kaçmalısın ihtiyar, yoksa seni yakalarlar!

ANA Çantam nerede?

İŞÇİLER Burada.

ANA Bekleyin! Çantamda bildiriler var. Biz işçilerin savaştaki durumuyla ilgili bir şeyler yazıyor: Yani gerçekleri yazıyor.

İŞÇİLER Haydi eve git, bırak gerçek çantanda kalsın[52] ihtiyar! Gerçek tehlikelidir. Gerçeği üzerimizde bulurlarsa bizi hapse atarlar. Başına gelenler yetmedi mi?

ANA Hayır, hayır, gerçeği öğrenmelisiniz. Başımıza ne geldiyse cehaletten geldi.

İŞÇİLER Ya polisler?

ANA Onlar da cahil.

İŞÇİLER Ama yöneticiler bize önce Almanlar'ı yenmek için yardımcı olmamızı ve vatanımızı savunmamızı söylüyorlar[53].

ANA

Öyle mi? Bunlar nasıl yöneticiler böyle?
İşçi işçiyle karşı karşıya
Savaşta saflar belirsiz.
Oysa örgütünüz güçlüklerle kurulmuştu.
Savaşta harcanan paralar sizin paranız.
Çektikleriniz hep unutuldu.
Ve tüm dünyanın tüm işçilerinin dayanışması unutuldu.
Sınıf düşmanlarına karşı ortak yürüttüğünüz savaş unutuldu.

İŞÇİLER Bunların hiçbiri artık geçerli değil. Birçok fabrikada savaşa karşı grev yaptık. Grevler bastırıldı. Artık devrim mevrim yok. Evine git ihtiyar, dünyayı olduğu gibi kabul et. Sizin istedikleriniz asla gerçekleşmeyecek, asla, asla!

ANA Sizin için söylediklerimizi okuyun hiç olmazsa, okuyacak mısınız? *(Onlara bildirileri verir)* Okumak bile istemiyor musunuz?

İŞÇİLER İyi niyetli olduğunuzu biliyoruz ama artık o bildirileri almak istemiyoruz. Kendimizi tehlikeye atmak istemiyoruz artık.

ANA Eveeet, ama şunu unutmayın ki, bütün dünya- *(Öylesine bağırır ki korkan işçiler onun ağzını kapatırlar)*- korkunç bir karanlıkta yaşıyor, şimdiye kadar mantıklı düşünebilen yalnızca sizlerdiniz. Siz de pes ederseniz, nereye varır, bir düşünün!

13

Öğretmen'in Evi

ANA, HASTA YATAĞINDA
PARTİ'NİN TEHLİKE İÇİNDE OLDUĞUNU ÖĞRENİR

(Öğretmen, Ana'nın yatmakta olduğu odaya Doktor'u getirir)

ÖĞRETMEN Kargaşa sırasında dayak yemiş. Ücret konusunu onunla

konuşmayın, ben vereceğim. *(Ana'ya)* Bayan Vlasova, korkmayın. Doktorun buraya gelmesini ben rica ettim. Soluk alıp verişiniz hiç hoşuma gitmedi de.

(Doktor, Ana'yı muayene eder)

ANA Size hiç param olmadığını söylediler mi?

(Doktor başıyla onaylar)

DOKTOR *(Dışarıda, omuzlarını silkerek Öğretmen'e)* Ona fena vurmuşlar, oldukça da yaşlı biri.

(Çıkar. Öğretmen yatağın kenarına oturur)

ANA Gazetede neler yazıyor?

ÖĞRETMEN Olağanüstü hal ilan edilmiş. Sizin beş Duma üyeniz tutuklanmış ve hainlikle suçlanarak Sibirya'ya gönderilmişler[54]. Ben aşağı inip son baskıyı alayım. Partinizi artık tümüyle yok etmeye niyetliler.

(Çıkar)

KORO[55]

(Ana'ya söyler)

Ayağa kalk, parti tehlikede!
Sen hastasın, ama Parti ölmekte.
Güçsüzsün, ama bize yardım etmelisin!
Ayağa kalk, parti tehlikede!

Bizden kuşku duydun.
Artık kuşku duyma:
Yolun sonuna geldik.
Partiye sövüp saydın.
Artık sövüp sayma:
Partiyi yok etmek istiyorlar.
Ayağa kalk, parti tehlikede!
Çabuk ayağa kalk!
Hastasın, ama sana ihtiyacımız var.
Sakın ölme, bize yardım etmelisin.
Geride kalma, kaygaya girişiyoruz.
Parti tehlikede, ayağa kalk!

(Koro bunları söylerken Ana güçlükle ayağa kalkmış, giyinmiş, çantasını almış, sallanarak ama giderek hızlanarak odalardan geçmiş, kapıdan dışarı çıkmıştır)

14

Vatan için bakır bağış yerinin önü

ANA SAVAŞ KARŞITI PROPAGANDA YAPIYOR

(Bir bayrağın ve üzerinde: 'Vatan İçin Bakır Bağış Yeri' yazılı bir tabelanın asılı olduğu bir kapının önünde yedi kadın ellerinde bakırlarla kuyruktalar, Ana da aralarında, elinde küçük bir kupa var. Sivil bir memur gelir ve kapıyı açar)

MEMUR Biraz önce gelen bir habere göre cesur birliklerimiz benzersiz bir kahramanlıkla Przemysil[56] Kalesi'ni dördüncü kez düşmandan geri almışlar. Yüzbin ölü, ikiyüzbin tutsak. Ordu komutanlığı bütün Rusya'da okulların kapatılmasını ve çanların çalınmasını emretti. Yaşasın Kutsal Rusya'mız, yaşasın, yaşısın! Bakır bağışı için gişe beş dakika sonra açılacak.
(İçeri girer)

BİR KADIN Savaşımızın böyle iyiye gitmesi ne güzel!

ANA Ben ancak küçücük bir kupa getirebildim. Bu etse etse beş tane, bilemediniz altı tane fişek eder. Bunlarla kaç kişi vurulabilir ki? Altı taneyle belki iki kişi vurulur, bunlardan da ölse ölse bir tanesi ölür. - Sizin kazan en az yirmi fişek eder, hele şu öndeki hanımefendinin elindeki güğüm kesin bir el bombasına eşdeğerdir. Bir el bombası bir kerede beş il, altı kişinin canını alabilir. *(Bakırları sayar)* Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, bir dakika, şu hanımefendinin elinde iki tane var, etti sekiz. Sekiz. Burada neredeyse küçük bir saldırıya yetecek kadar var. *(Sessizce güler)* Bu küçücük kupayı neredeyse getirmeyecektim. Yolda iki askere rastladım, aslında onları ihbar etmek gerekiyordu ya, bana ne dediler biliyor musunuz: 'Tabii, bakırı götür, yaşlı keçi, götür ki savaş hiçbir zaman bitmesin!' dediler. Buna ne buyrulur? Korkunç bir şey değil mi? 'Bana bakın', dedim onlara, 'sizi gebertmek lazım. Benim bu küçücük kupam', dedim, 'yalnızca sizin o boklu ağzınızı kapamaya yarasa bile bir işe yaramış demektir. Bu küçücük kupadan iki tane fişek çıkar herhalde.' Demek ki ben, Pelagea Vlasova, bakır kupamı neden veriyor-

muşum? Savaşın bitmemesi için veriyormuşum.

KADIN Siz ne diyorsunuz? Bakırlarımızı verirsek savaş bitmeyecek mi? Oysa biz tam tersine asıl savaş bitsin diye onları veriyoruz.

ANA Hayır, biz bunları savaş bitmesin diye veriyoruz!

SİYAH GİYSİLİ KADIN Hayır, bakırlar onlara ulaşır da onlardan el bombaları yaparlarsa düşmanı daha çabuk yenerler. Böylece de savaş biter.

ANA A, el bombaları olursa tabii ki savaş bitmeyecek, çünkü o zaman savaşa devam edebilecekler. Cephaneleri olduğu sürece devam ederler. Ötekiler de bağış topluyorlar.

KADIN *(Afişi gösterir)* 'Bakır bağışlamak, savaşı kısaltmaktır!' Okumanız yazmanız yok mu?

ANA Bakır bağışında bulunan savaşı uzatır! Bu casuslar için yazılmış!

SİYAH GİYSİLİ KADIN Ama neden savaşın uzamasını istiyorsunuz ki?

ANA Çünkü oğlum altı ay sonra başçavuş olacak. İki saldırı daha yaparlarsa oğlum başçavuş olacak. O zaman aylığı iki misline çıkacak. Ondan sonra Ermenistan'ı da almalıyız, Galiçya'yı da, hele Türkiye'ye mutlaka ihtiyacımız var.

SİYAH GİYSİLİ KADIN Neye ihtiyacımız var, neye?

ANA Türkiye'ye. Ayrıca Fransa'dan borç aldığımız paranın da geri ödenmesi gerekiyor. O bakımdan bu bir özgürlük savaşı.

KADIN Tabii ki öyle. Tabii ki bu bir özgürlük savaşı. Ama bu nedenle de sonsuza kadar sürmesi gerekmez.

ANA Sürecek, en az altı ay daha.

SİYAH GİYSİLİ KADIN Bakırları verdikçe bir o kadar dana süreceğini düşünüyorsunuz ha?

ANA Evet, tabii. Askerler bunları boşu boşuna alıyorlar. Sizin de oğlunuz cephede, öyle değil mi? Gördünüz mü, oğlunuz cephede ve siz buna rağmen bakır bağışlıyorsunuz. O zaman bu iş bir altı aycık daha uzayacak demektir.

SİYAH GİYSİLİ KADIN Aklım iyice karıştı benim. Kimi savaş bitecek diyor, kimi uzayacak diyor. Kime inanayım? Kocam şehit düştü, oğlum da Przemysl'de. Ben eve gidiyorum.
(Çıkar. Çanlar çalmaya başlar)

KADIN Zafer çanları!

BİR KADIN İŞÇİ Böyle konuşmamalısınız, savaşın uzamasını istediğinizi söylememelisiniz. Bunu kimse istemez.

Dokuz Eylül Üniversitesi

ANA Ne? Peki ya Çar? Ya generaller? Onların Almanlar'la savaşmaktan korktuklarını mı sanıyorsunuz? Parola nedir? Düşmana karşı ileri! Ya zafer ya ölüm! Doğrusu da bu. Çanları duymuyor musunuz? Bu çanlar yalnızca zafer kazanıldığında ve ölümlerde çalar. Peki siz neden savaşa karşısınız? Siz kim oluyorsunuz? Yanılmıyorsam, buradakilerin hepsi iyi insanlar. Siz işçisiniz değil mi? İşçi misiniz değil misiniz? İtiraf edin! Geldiniz, aramıza sokuldunuz. Sizin gibilerle bizim gibiler arasında her zaman bir fark olduğunu aklınızdan çıkarmayın!

BİR HİZMETÇİ KIZ Onunla böyle konuşamazsınız. O da anayurdu için bir şeyler veriyor.

ANA *(Kadın İşçi'ye)* Buraya isteyerek gelmiş olamazsınız. Savaşın size yararı ne ki? Sizin burada oluşunuz Tam anlamıyla ikiyüzlülük. Siz ve sizin gibiler olmadan da başımızın çaresine bakabiliriz biz. Bu bizim savaşımız! Siz işçilerin de katılmasına kimse karşı değil, ama bu savaşın sizin savaşınız olduğu anlamına da gelmez. Sen fabrikana git de gündeliğini yükseltmene bak, ait olmadığın yerlerde de dolaşma. *(Hizmetçi Kız'a)* İlle bağışlamak istiyorsa onun eski püskü eşyalarını siz alabilirsiniz. *(İşçi Kadın kızgın gider)*

ÜÇÜNCÜ KADIN Bu büyük lafları eden bu kadın kim?

DÖRDÜNCÜ KADIN Yarım saattir insanları buradan nasıl kaçırdığını izliyorum.

KADINLAR Bu kim biliyor musunuz? Bu kadın bir Bolşevik! Çok kurnaz biri! - Yanına gitmeyin, yüz vermeyin! - Kendinizi Bolşevizmden koruyun, binbir yüzü vardır onun! - Eğer bir polis geçerse, onu alır götürür.

ANA Evet, bir Bolşeviğim. Ama sizler, burada durduğunuza göre katilsiniz! Hiçbir hayvan yavrusunu sizin verdiğimiz gibi vermez: sizin gibi böyle düşünüp taşınmadan, kötü bir şey için. Rahimlerinizin parçalanması gerek sizin[57]. Burada olduğunuz için sizi kısırlaştırmalı. Umarım oğullarınız geri dönmezler. Böyle annelere dönüp de ne yapsınlar? Berbat bir şey için insanları vurmakta, berbat bir şey için vurulmakta oğullarınız. Ama asıl katiller sizlersiniz.

BİRİNCİ KADIN *(Döner)* Ben şimdi size gösteririm. Bolşevik!

MEMUR Bakır bağışı için gişe açılmıştır.

(Kadın elinde güğümüyle Pelagea Vlasova'nın üstüne yürür, yüzüne vurur. Bir başkası gelir yüzüne tükürür. Sonra üç kadın içeri girerler)

HİZMETÇİ KIZ *(İçeri girmemiştir)* Üzülmeyin. Bana ne yapmam gerektiğini söyleyin. Siz Bolşeviklerin savaşa karşı olduğunuzu biliyorum, ama ben bir hizmetçiyim ve bu bakırlarla efendimin yanına dönemem. Onları bağışlamak istemiyorum. Ama bağışlamazsam da kimseye bir yararım olmadığı için işimden kovulurum. Ben ne yapacağım şimdi?

ANA Tek başına hiçbir şey yapamazsın. Efendinin emriyle bakır güğümü bağışla. Efendinin emriyle senin gibi insanlar bundan cephane yapacaklar. Ve senin gibi insanlar bunlarla ateş edecekler. Gene senin gibi insanlar kime ateş edileceğine karar verecekler! Bu akşam - *(Adresi kulağına söyler)*- gel. Orada Putilov Fabrikalarından[58] bir işçi konuşma yapacak, sana nasıl davranman gerektiğini anlatırız. Adresi, herkese söyleme.

15

Sokak

(Ana elinde kırmızı bayrakla göstericilerin önünde yürür. Yanında Hizmetçi Kız vardır)

BİR İŞÇİ Lybin'e geldiğimizde[59] onbinleri bulmuştuk bile. Aşağı yukarı elli fabrika grev yapıyordu, grevciler savaşa ve Çar'ın egemenliğine karşı gösteri yapmak üzere bize katılmışlardı.

İKİNCİ İŞÇİ 1916-17 kışında[60] 250 000 kişi grev yapıyordu. Fiyatlar giderek yükselirken ücretlerin düşmesi, yiyecek kıtlığı, savaşın doğurduğu çaresizlik, aç işçilerin işten çıkarılmaları, çiftçilerin savaşa katılmaya zorlanmaları onları biz Bolşevikler'in saflarına katılmaya zorlamıştı.

ÜÇÜNCÜ İŞÇİ Ellerimizde 'Kahrolsun Savaş! Yaşasın Devrim!' yazılı pankartlar ve kızıl bayraklar taşıyorduk.

ANA Ben, Pelagea Vlasova, bir işçinin dul karısı ve bir işçinin annesi, yapacak çok işim var! Yıllarca önce oğlumun karnının doymadığını gördüğüm zaman, önceleri yalnızca sızlandım. Ama bu, hiçbir şeyi değiştirmedi. Ondan sonra kopekler için verdiği kavgada ona yardım ettim. O zamanlar daha iyi ücret için küçük grevler yapılıyordu. Şimdi cephane fabrikalarında büyük bir grev var ve devlette güç elde edebilmek için kavga veriyoruz.

HİZMETÇİ KIZ Birçokları bizim istediklerimizin asla gerçekleşme-

yeceğini söylüyorlar. Elimizdekilerle yetinmeliymişiz. Egemenlerin gücü sarsılmazmış. Birçok işçi de aynı fikirde.

ANA

(Resitatif söyler)

'Asla!' deme hiç, yaşıyorsan.
Kesin olan, kesin değildir.
Olduğu gibi kalmaz hiçbir şey.
Ezenlerin sözü bitince
Söz ezilenlerde.
Kim 'Asla' demeye cesaret edebilir?
Ezilmek sürüyorsa, kimin sayesinde sürüyor? Bizim.
Ezmek ezilecekse, kimin sayesinde ezilecek? Yine bizim.
Ey yıkılan, kalk ayağa!
Ey yitiren, sürdür kavgayı!
Kim durdurabilir, durumunun bilincine varanı?
Çünkü bugün yenilenler, yarın yenecek olanlardır.
Ve hiçbir zaman denilen şey değişti.
Artık yalnız, 'hemen bugün' var![61]

HİZMETÇİ KIZ Bizim bayrağımızı altmış yaşında bir kadın taşıyordu. Ona: 'Bayrak ağır gelmiyor mu? Ver onu bize.' dediğimiz o şöyle dedi:

ANA Hayır, yorulduğum zaman sana veririm, sen taşırsın.

BİRİNCİ İŞÇİ Böylece, yorulmak nedir bilmeden, sabahtan akşama kadar bizimle birlikte yürüdü.

SON

ANA

Twerskli[62] Devrimci
Pelagea Vlasova'nın Yaşamı

(Die Mutter)

[1938 Metni]

Türkçesi
Ayşe Selen

Çalışmaya Katılanlar[21]: Slatan Dudov ve Hanns Eisler.

Müziğini Eisler'in bestelediği *Ana*, Maksim Gorki'nin bir romanın dramatize edilmiş biçimidir. Oyunun ilk gösterimi[63], 1932 yılında büyük devrimci Rosa Luxemburg'un ölüm yıldönümünde gerçekleştirilmiştir.

Kişiler[22]

•Pelagea Vlasova, Ana •Pavel Vlasova, oğlu. •Anton Rybin, •Andrey Nahodka, •İvan Vesovçikov: Suhlinov Fabrikası işçileri. •Maşa Halatova, işçi kadın. • Polis. •Komiser. •Kapı Görevlisi. •İşçi Karpov. •Fabrika Polisi. •Smilgin, işçi. •Öğretmen Nikolay Vesovçikov. •İşsiz Pavel Şostakoviç. •Gardiyan. •Yegor Luşin, toprak işçisi. • İki Grev Kırıcı. •Kasap Vasil Yefimoviç. •Kasabın Karısı. •Ev Sahibesi. •Çiftçi Kadın. •Yoksul Kadın. •Doktor. •Memur. •Bakır Toplama Yerindeki Kadın. •Siyah Giysili Kadın. •Bir Hizmetçi Kız

1

Pelagea Vlasova'nın Odası

PELAGEA VLASOVA, SABAH ERKENDEN İŞE GİDECEK OLAN OĞLUNA ÇORBA PİŞİRİYOR

PELAGEA VLASOVA Her sabah, fabrikada çalışan oğluma çorba pişiriyorum. Oğlumun önüne bu çorbayı koymaktan neredeyse utanıyorum. Artık içine yarım kaşık yağ bile katamıyorum. Çünkü daha geçen hafta oğlumun saat başı ücretinden bir kopek kestiler. Ne kadar çabalarsam çabalayayım bu açığı kapatamıyorum. Yorucu bir işte saatlerce çalışıyor. Oğlumun daha iyi beslenmesi gerektiğini biliyorum. Biricik oğlumun önüne daha lezzetli bir çorba koyamamam çok kötü; daha çok genç, henüz gelişme çağında. Babasına hiç benzemiyor. Sürekli kitap okuyor ve yaptığım yemekleri de hiç beğenmiyor. Üstelik şimdi çorba daha da tatsızlaştı. Giderek daha çok mutsuzlaşıyor.
(İçinde çorba olan tepsiyi oğluna götürür. Ocağın yanına döndüğünde oğlunun başını okuduğu kitaptan kaldırmaksızın çorbanın kapağını açtığını, çorbayı kokladığını, sonra da kapağı kapatarak tepsiyi ittiğini görür) İşte yine çorbayı beğenmedi. Daha lezzetlisini pişiremiyorum. Yakında ona yük olduğumu fark edecek. Hangi hakla onun yemeğine, odasına ortak oluyorum ve onun kazancıyla aldıklarını giyiyorum ki? Beni terk edip gidecek. Bir işçinin dul karısı ve bir işçinin annesi olarak ben kırkiki yaşındaki[1] Pelagea Vlasova, ne yapabilirim ki? Her kopek'i harcarken kılı kırk yarıyorum. Doluya koyuyorum almıyor, boşa koyuyorum dolmuyor. Bazan yakacak odundan, bazan da üstümden başımdan arttırıyorum. Ama yetmiyor. Çaresizim.
(Oğlu Pavel Vlasov kasketini ve tepsiyi alıp dışarı çıkmıştır. Ana ortalığı toplar)

KORO[64]

(Devrimci işçiler, Pelagea Vlasova'ya söylerler)

ÇIKIŞ YOLU ŞARKISI[2]

Elbiseni
İyi fırçala!
Fırçaladıktan sonra
O temiz bir paçavradır.

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

Özenle pişir
Emeğini sakınma!
Bir kopek eksikse
Çorba sudan farksızdır.

Çalış, daha çok çalış
Daha dikkatli harca
Hesabını iyi yap!
Bir kopek eksikse
Elden ne gelir.

Ne yaparsan yap
Para yetmeyecek.
Durumun zor ve
Daha da zorlaşacak.
Bu böyle süremez.
Peki ama çözüm ne?

Aynı yavruları için
Yiyecek bulamayan
Karda ve kışta gücünü yitiren
Çaresiz kalan kargalar gibi:
Sen de yakarıyorsun
Çaresiz.

Ne yaparsan yap
Para yetmeyecek.
Durumun zor ve
Daha da zorlaşacak.
Bu böyle süremez.
Peki ama çözüm ne?

Korkusuzca çalışıyor ve emeğinizi sakınmıyorsunuz.
Yerine koyulamayacak olanı yerine koymak
Ulaşılamayacak olana ulaşmak için.
Bir kopek eksikse, ne kadar çalışsanız boşuna.
Bu kararı başkaları veriyor
Eğer et yiyemiyorsanız.

Ne yaparsanız yapın
Paranız yetmeyecek.

Durumunuz zor ve
Daha da zorlaşacak.
Bu böyle süremez.
Peki ama çözüm ne?

2

Pelagea Vlasova'nın Odası

PELAGEA VLASOVA, DEVRİMCİ İŞÇİLERİN ARASINDAKİ OĞLUNA ENDİŞEYLE BAKIYOR

(Üç işçi ve genç bir kadın işçi sabah erken bir saatte bir teksir makinesiyle birlikte gelirler)

ANTON RYBİN İki hafta önce hareketimize[65] katıldığında gerekli olduğu zaman sana gelebileceğimizi söylemiştin Pavel. Daha önce burada hiç çalışmadığımız için senin evin en güvenli yer.

PAVEL VLASOV Ne yapacaksınız?

ANDREY NAHODKA Bugün dağıtılacak olan bildirileri basmak zorundayız. Son ücret kesintileri, işçiler arasında huzursuzluk yarattı. Üç gündür fabrikada bildiri dağıtıyoruz. Bugün karar günü. Bu akşam yapılacak olan toplantıda verilecek karara göre ya ücret kesintisine razı olacağız ya da greve gideceğiz.

İVAN VESOVÇİKOV Teksir makinesi ve kâğıt getirdik.

PAVEL Oturun. Annem bize çay yapar.

(Masaya giderler)

İVAN *(Andrey'e)* Sen dışarıda bekle, gözcülük yap.

ANTON Sidor nerede?

MAŞA HALATOVA Erkek kardeşim gelmedi. Dün akşam eve dönerken polise benzeyen birinin onu izlediğini görmüş. Bu yüzden bugün doğrudan fabrikaya gitmeyi yeğledi.

PAVEL Yavaş konuşun. Annem bizi duymasın. Şimdiye kadar ona hiçbir şey söylemedim, oldukça yaşlandı, bize yardım edecek durumda değil.

ANTON İşte taslak burada.

(Çalışmaya başlarlar. İçlerinden biri pencereye kalın bir örtü asmıştır)

PELAGEA VLASOVA *(Uzakta)* Oğlumu, bu insanların arasında görmekten hoşlanmıyorum. Ahlakını bozacaklar. Onu kışkırtıyor ve bir şeylere bulaştırıyorlar. Böyle insanlara çay ikram etmeyeceğim. *(Masaya yaklaşır)* Pavel, size çay yapmayacağım. Çok az çayımız var. Bir şeye benzemez.

PAVEL O zaman bize açık bir çay yap anne.

PELAGEA VLASOVA *(Geri döner ve oturur)* Eğer dediklerini yapmazsam onlardan hoşlanmadığımı anlayacaklar. Burada olmalarından ve duyamayacağım kadar alçak sesle konuşmalarından hiç hoşlanmıyorum. *(Yine masaya yaklaşır)* Pavel, sabahın beşinde bir takım insanların burada toplanıp bir şeyler bastıklarını ev sahibinin anlaması hiç hoş olmaz! Zaten kirayı ödeyemiyoruz.

İVAN İnanın bize Bayan Vlasova, bizi, kiranızdan başka hiçbir şey ilgilendirmiyor. Pek öyle görünmese de aslında bütün derdimiz bu.

PELAGEA VLASOVA Pek emin değilim.

(Geri gider)

ANTON Annen bizden hoşlanmadı değil mi Pavel?

İVAN Annenin çay alabilmesi, kirayı ödeyebilmesi için bizim burada bu işi yapmak zorunda oluşumuzu kavraması çok zor.

PELAGEA VLASOVA Bunlarda eşek derisi var! Hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi davranıyorlar. Pavel'den ne istiyorlar? Fabrikada çalışıyor ve bir işi olduğu için de mutluluk duyuyordu. Fazla kazanmıyor, geçen yıl kazancı daha da azaldı. Eğer ücretinde yine kesinti yaparlarsa ben yemek yemeyiveririm. Ama kitap okumasından huzursuz oluyorum. Akşamları da dinlenmek yerine toplantılara gidiyor. İnsanların onu kışkırtmasından endişe duyuyorum. Bu gidişle işinden olacak.

MAŞA *(Pelagea Vlasova'ya şarkı söyler)*

ÇIKIŞ YOLU [66]

İçecek çorban yoksa
Nasıl savaşacaksın?
O zaman tüm devleti
Baştan başa zorlamalısın
Çorbanı elde edene dek.
Ancak o zaman kendi kendinin efendisi olursun.

Eğer çalışacak bir işin yoksa

Bu uğurda savaşmalısın!
O zaman tüm devleti
Baştan başa zorlamalısın
Ta ki sen işveren oluncaya dek.
Kendin için iş buluncaya dek.

Eğer zayıflıklarına gülüyorlarsa
Sakın zaman yitirme.
Zayıf olan herkesin
Yürüyüşe geçmesini sağlamalısın.
Güç sizde olur o zaman.
Gülemez hiç kimse.

ANDREY *(İçeri girer)* Polis!

İVAN Kâğıtları saklayın!

(Andrey, Pavel'in elinden teksir makinesini alır, pencerenin dışına asar. Anton kâğıtların üstüne oturur)

PELAGEA VLASOVA Gördün mü Pavel, işte polisler geldi. Pavel, ne yapıyorsun, o kâğıtlarda ne yazılı?

MAŞA *(Onu pencerenin kenarına götürür, bir sandalyeye oturtur)* Burada sessizce oturun Bayan Vlasova.

(İvan kapıyı açar. Bir Polis ve bir Komiser içeri girerler)

POLİS Kımıldamayın! Kımıldayanı vururum! İşte bu annesi, efendim, bu da kendisi!

KOMİSER Pavel Vlasov, evini aramak zorundayım. Bu pislikleri buraya neden topladın?

POLİS Bu da, bu sabah tutuklanan Sidor Halatov'un kız kardeşi. Doğru yerdeyiz.

MAŞA Kardeşime ne oldu?

KOMİSER Size selamı var, şu anda bizim yanımızda. Bizim tahtakurularıyla devrim yapıyor ve çok rağbet görüyor. Ne yazık ki yanına bildirileri almamış.

(İşçiler bakışırlar)

KOMİSER Onun hücresine komşu hücreler boş. Acaba birkaç bildiri verip ona yardımcı olamaz mısınız? Sevgili Bayan Vlasova, sizin evinizde bildiri aramak zorunda kaldığım için çok üzgünüm. *(Divana gider)* Görüyor musunuz Vlasova, örneğin şimdi divanınızı deşmek zorundayım. Siz buna layık mısınız? *(Divanı deşer)*

PAVEL İçinde tek bir ruble yokmuş değil mi? Neden? Çünkü bizler işçiyiz ve çok az kazanıyoruz.

KOMİSER Peki ya duvardaki ayna? Onun bir polisin kaba saba eliyle kırılmasını ister miydiniz? *(Aynayı kırar)* Siz saygı değer bir kadınsınız biliyorum. İyi, divanın içinde de uygunsuz bir şey yoktu. Peki ya bu komodin, bu eski, güzel parça? *(Komodini devirir)* Bak sen, bunun arkasında da bir şey yok. Vlasova, Vlasova! Namuslu insanlar kurnaz değildirler, sizin kurnaz olmanız için bir neden var mı? Ve işte bir yağ çömleği ve bir kaşık; ne kadar dokunaklı. *(Çömleği raftan alır, yere atar)* Onu yere düşürdüm, içinde yağ olduğu ortaya çıktı.

PAVEL Çok az, içinde çok az yağ var Komiser Bey. Ekmeklikte de çok az ekmek var, kutuda çok az çay...

KOMİSER *(Polis'e)* Gördün mü, politik bir yağ çömleğiymiş. Vlasova, Vlasova, bu yaşlılık günlerinizde bir de bizimle mi uğraşacaktınız, bizim gibi kanlı kasaplarla? Perdeleriniz ne kadar da temiz. Böylesi enderdir. İnsanın hoşuna gidiyor. *(Perdeleri aşağı indirir)*

İVAN *(Teksir makinesinin ele geçeceğinden korktuğu için ayağa fırlayan Anton'a)* Otur oturduğun yerde, vurulacaksın.

PAVEL *(Komiser'in dikkatini çekmek için yüksek sesle)* Yağ çömleğini yere atmanıza ne gerek vardı?

ANDREY *(Polis'e)* Çömleği yerden kaldır!

POLİS Bu, Andrey Nahodka, küçük Rus.

KOMİSER *(Masaya yaklaşır)* Andrey Maksimoviç Nahodka, sen daha önce siyasi bir suç nedeniyle tutuklanmamış mıydın?

ANDREY Evet, Rostov ve Saratov'da, ama orada polis bana 'Siz' diye hitap etmişti.

KOMİSER *(Cebinden bir bildiri çıkarır)* Hangi alçakların fabrikalarda bu haince bildirileri dağıttıklarını biliyor musunuz?

PAVEL Burada ilk kez alçak birilerini görüyoruz.

KOMİSER Bana bak Pavel, seni mahvederim. Seninle konuştuğum zaman adam gibi otur!

PELAGEA VLASOVA Bağırmayın öyle. Siz daha genç birisiniz ve yoksulluğun ne demek olduğunu bilmezsiniz. Siz memursunuz. Divanı deşmek ve yağ çömleğinde yağ olup olmadığına bakmak için düzenli olarak bir sürü para alıyorsunuz.

KOMİSER Ağlamaya çok erken başladın Vlasova, göz yaşlarına daha çok ihtiyacın olacak. İyisi mi sen oğluna dikkat et, gittiği yol, yol değil. *(İşçilere)* Günün birinde kurnazlığınız da hiçbir işe yaramayacak.

(Komiser ve Polis çıkarlar)

İVAN *(Kapıyı dinler)* Gittiler.

(İşçiler ortalığı toplarlar)

ANTON Bayan Vlasova, sizden özür dileriz. Bizden şüphelendiklerini düşünmüyorduk. Evinizin altını üstüne getirdiler.

MAŞA Çok korktunuz mu Bayan Vlasova?

PELAGEA VLASOVA Evet, Pavel'in gittiği yolun yol olmadığını anladım.

MAŞA Oğlunuz hakları için kavga veriyor. Bu yüzden evinizin altının üstüne getirilmesini doğru mu buluyorsunuz?

PELAGEA VLASOVA Onlar doğru olanı yapmıyorlar, ama oğlum da doğru olanı yapmıyor

İVAN *(Yine masanın yanındadır)* Evet, bildiri dağıtımı ne oluyor şimdi?

ANTON Polis işe el atmaya başladı diye bugün bildiri dağıtmazsak yaygaracılardan başka bir şey değiliz demektir. Bildirilerin dağıtılması gerekiyor.

ANDREY Kaç tane var?

PAVEL Aşağı yukarı 500.

İVAN Peki onları kim dağıtacak?

ANTON Bugün sıra Pavel'de.

(Pelagea Vlasova, İvan'ı yanına çağırır)

PELAGEA VLASOVA Bildirileri kim dağıtacak?

İVAN Pavel. O kadar tehlikeli bir iş değil.

PELAGEA VLASOVA Öyle mi, o kadar tehlikeli bir iş değil demek? Yani Pavel'i göndereceksiniz ve ona bunun o kadar tehlikeli bir iş olmadığını söyleyeceksiniz, öyle mi?

İVAN Öyle gerekiyor.

PELAGEA VLASOVA Öyle gerekiyormuş! Önce kitap okumalarla, eve geç gelmelerle başladı. Sonra arkadaşları evimize, pencereye asılması gereken böyle makinelerle geldiler. Pencereye örtüler asılıyor. Ve alçak sesle konuşuluyor. Öyle gerekiyormuş! Sonra birdenbire fabrikada işler ters gitmeye başlıyor. Ve bana hiçbir şey söylenmiyor. Birdenbire polisler eve geliyor ve insana suçluymuş gibi davranıyorlar. *(Ayağa kalkar)* Pavel, bu bildirileri dağıtmanı istemiyorum.

ANDREY Öyle gerekiyor Bayan Vlasova.

PAVEL *(Maşa'ya)* Ona, bildirilerin Sidor'un serbest bırakılması için dağıtılması gerektiğini söyle.

(İşçiler, Pelagea Vlasova'nın yanına gelirler, Pavel masanın yanında kalır)

MAŞA Bayan Vlasova, bu kardeşim için gerekli.

İVAN Yoksa Sidor'u Sibirya'ya sürerler.

ANDREY Eğer bugün bildiri dağıtılmazsa, dün bildiri dağıtanın Sidor olduğunu anlarlar.

MAŞA Aptalın biri bile kolayca anlar bunu. Dün fabrikada bildiri dağıtılmıştı. Polisler birini yakaladılar, bugün dağıtılmazsa bunu yakaladıkları adamın yaptığını kolayca anlarlar.

ANTON Bu nedenle bildirilerin bugün yine dağıtılması gerekiyor.

PELAGEA VLASOVA Bunun gerekli olduğunu anladım. İşinize bulaştırdığınız o genç adamın mahvolmaması için bunun gerekli olduğunu anladım. Peki, ya Pavel tutuklanırsa ne olacak?

ANTON O kadar tehlikeli bir iş değil.

PELAGEA VLASOVA Öyle mi, tehlikeli değil demek. Birini götürüp içeri atmışlar. Şimdi onu kurtarmak için bu işin yapılması gerekiyor. Tehlikeli değil, ama gerekli. Bizden şüpheleniyorlar, ama bildirileri dağıtmaz zorundayız. Gerekli olduğuna göre tehlikeli değildir, ve saire, ve saire. Ve sonunda bir insandan darağacındadır, kafasını ilmiğe sokar, tehlikeli değildir. Verin bildirileri bana; Pavel değil, ben gidip dağıtacağım onları.

ANTON Bunu nasıl yaparsınız?

İVAN Bildirilerin nereden çıktığını kimse anlamamalı.

PELAGEA VLASOVA Orasını merak etmeyin siz. Bu işi en az sizin kadar becerebilirim ben. Arkadaşım Marya Korsunova, öğle paydosunda fabrikada yiyecek satar. Bugün onun yerine ben satarım. Yiyecekleri de sizin bildirilerinize sararım.

(Gider ve pazar çantasını alır)

MAŞA Pavel, bildirileri dağıtmak için annen kendisini öneriyor.

PAVEL Bunun yararlarını ve zararlarını siz düşünün. Ama annemin önerisi hakkında beni bir şey söylemek zorunda bırakmayın lütfen.

ANTON Andrey?

ANDREY Bunu başarabileceğini sanmıyorum. İşçiler onu tanıyorlar, hem polis de ondan kuşkulanmaz.

ANTON İvan?

İVAN Bence de başarabilir.

ANTON Eğer yakalanacak olursa, ona pek fazla zarar gelmez. Hareketin içinde değil çünkü. Bu işi yalnızca oğlu için yapıyor. Yoldaş Vlasov, Yoldaş Sidor'un içinde bulunduğu büyük tehlikeyi göz önünde bulundurarak, annenin önerisini kabul etmeye karar verdik.

İVAN İçimizde en az tehlikede olanın annen olduğuna eminiz.

PAVEL Benim için sakıncası yok.

PELAGEA VLASOVA *(Kendi kendine)* Yapacağım bu işin çok kötü bir şey olduğu kesin, ama Pavel'i bundan uzak tutmak için yapmak zorundayım.

ANTON Bayan Vlasova, bu bildirileri size veriyoruz o halde.

ANDREY Demek bizim için kavga vermiş olacaksınız Pelagea Vlasova?

PELAGEA VLASOVA Kavga mı? Artık genç bir kadın değilim, savaşçı hiç değilim. Üç kuruşu bir araya getirebildiğim zaman seviniyorum, bunun kavgası yeter bana.

ANDREY Peki bildirilerde ne yazdığını biliyor musunuz Bayan Vlasova?

PELAGEA VLASOVA Hayır, okumam yazmam yok benim.

3

Suhlinov Fabrikalarının Avlusu

ANA, ÖĞLE PAYDOSU SIRASINDA
SUHLİNOV FABRİKALARINDA BİLDİRİ DAĞITIYOR

PELAGEA VLASOVA *(Elinde büyük bir sepet, fabrika kapısının önünde)* Bütün mesele kapı görevlisinin nasıl bir adam olduğunda. Tembel biri mi, dikkatli biri mi? Giriş kâğıdı almak için onu ikna etmem gerekiyor. Sonra da yiyecekleri bildirilere paketlerim. Eğer beni yakalarlarsa, beni kandırdılar, benim okumam yazmam yoktur, derim. *(Fabrikanın Kapı Görevlisi'ni inceler)* Hem şişman hem tembel biri. Bakalım ona bir hıyar ikram edince ne yapacak? Böyle biri çok tıkınır, ama yoksuldur. *(Kapıya yaklaşır ve Kapı Görevlisi'nin önüne bir paket düşürür)* Bakar mısınız, paketim düştü. *(Kapı Görevlisi başka yöne bakar)* Ne kadar komik, yalnızca sepeti yere bırakmam gerektiğini tamamen unutmuşum, o zaman ellerim boşalır. Neredeyse sizi boşu boşuna yoracaktım. *(Seyirciye)* Amma kazma adam. Bunun gibisine bir sürü saçma laf söyleyeceksin, o zaman senden kurtulmak için her şeyi yapar. *(Girişe gider ve hızlı hızlı konuşmaya başlar)* Ah bu Marya Korsunova yok mu? Daha geçen gün söy-

ledim, her şeyi yap ama ıslak ayaklarla dolaşma diye! Ama beni dinliyor mu sanıyorsunuz? Hayır. Gene patates dikmeye devam ediyor ve de ayakları ıslanıyor! Ertesi gün tutuyor keçilere yem veriyor. Ayakları ıslanıyor! Buna ne buyrulur? Tabii hemen hastalanıyor. Ama yatakta yatacağına akşamları yine dışarı çıkıyor. Tabii yağmur yağıyor, ne oluyor o zaman? Ayakları ıslanıyor!

KAPI GÖREVLİSİ Belgeniz olmadan buraya giremezsiniz.

PELAGEA VLASOVA Ben de ona öyle dedim. Ama hiç faydası yok. Durmadan ayakları ıslanıyor! Üstelik ben onun en iyi arkadaşıyım. Biz onunla etle tırnak gibiyizdir, ama bu kadar inatçı birini görmemişsinizdir. 'Vlasova, hastayım, benim yerime fabrikaya gidip yiyecek satmak zorundasın.' 'Gördün mü Marya', diyorum, 'şimdi de sesin kısıldı. Ama sesin neden kısıldı?' 'Şimdi bir kez daha karşıma geçip ıslak ayaklardan söz edecek olursan', diyor, ama bu arada sesi bile çıkmıyor. 'Fincanı o kalın kafana atarım!' diyor. İnatçı şey!

KAPI GÖREVLİSİ *(Sıkıntıyla iç çekerek onu içeri bırakır)* Geçin!

PELAGEA VLASOVA Haklısınız, ben de amma gevezelik ettim.

(Öğle paydosu. İşçiler sandıkların vb. üstüne oturmuşlar yemek yiyorlar. Ana yiyecek satar. İvan Vesovçikov ona paketlemede yardım eder)

PELAGEA VLASOVA Salatalık, tütün, çay, taze çörekler[67]!

İVAN Paket kâğıdı en iyisi.

PELAGEA VLASOVA Salatalık, tütün, çay, taze çörekler!

İVAN Paket kâğıdı bedava.

BİR İŞÇİ Salatalığın da var mı?

PELAGEA VLASOVA Evet, işte salatalıklar.

İVAN Ve paket kâğıdını atmıyoruz.

PELAGEA VLASOVA Salatalıklar, tütün, çay, sıcak çörekler!

BİR İŞÇİ Baksana, paket kâğıdında ne yazıyor? Bugün ilginç bir şeyler var mı? Benim okumam yazmam yok.

BAŞKA BİR İŞÇİ Senin paket kâğıdında ne yazdığını ben nereden bileyim?

BİRİNCİ İŞÇİ Nereden mi bileceksin? Ön ayaklarınla aynısını tutuyorsun da oradan bileceksin.

İKİNCİ İŞÇİ Haklısın, burada bir şeyler yazılı.

BİRİNCİ İŞÇİ Peki ne yazılı?

İKİNCİ İŞÇİ Onlar haklı, pazarlığa güvenecek olursak, hapı yuttuğumuzun resmidir.

PELAGEA VLASOVA *(Avlunun ön tarafında)* Salatalıklar, tütün, çay, taze çörekler!

ÜÇÜNCÜ İŞÇİ Polis enselerinde; fabrika denetimi[68] de attırıldı ve buna rağmen bir bildiri daha. Bunlar ateş gibi çocuklar, kimse onları durduramaz. Onların yaptığı işte doğruluk payı var.

İŞÇİ Şunu görünce, onlara katıldığımı söylemeliyim.

PAVEL Karpov geliyor nihayet.

ANTON Ne elde ettiğini merak ediyorum.

İŞÇİ KARPOV *(Gelir)* Bütün temsilciler burada mı?

(Temsilciler avlunun bir köşesinde toplanırlar. Aralarında Smilgin, Anton ve Pavel de vardır)

KARPOV Arkadaşlar, pazarlık yaptık!

ANTON Ne elde ettiniz?

KARPOV Arkadaşlar, yanınıza başarısız olarak dönmüyoruz.

ANTON Kopekleri geri aldınız mı?

KARPOV Arkadaşlar, Bay Suhlinov'a, 800 işçinin saat başı ücretinden kesilen birer kopek'in yılda 24 000 Ruble edeceğinin hesabını yaptık. Bu 24 000 Ruble, Bey Suhlinov'un cebine girecekti. Her koşulda bunun engellenmesi gerekiyordu. Ve dört saat süren bir kavgadan sonra bunu elde ettik. Bu 24 000 Ruble, Bay Suhlinov'un cebine akmayacak.

ANTON Yani kopekleri aldınız?!

KARPOV Arkadaşlar, fabrikanın sağlık koşullarının dayanılmaz olduğunu her zaman söylemişizdir.

PAVEL Kopekleri aldınız mı?

KARPOV Fabrikanın doğu kapısının önündeki bataklık tam bir felaket.

ANTON Öyle mi? Sizin derdiniz bataklık mı?

KARPOV Burada yazın açık havada sivrisinekten geçilmiyor. Ayrıca, sıtmaya yakalananların ne kadar çok olduğunu, çocuklarımızın giderek artan bir tehlike içinde bulunduğunu düşünün. Arkadaşlar, 24 000 Ruble'yle bataklık kurutulabilir. Bay Suhlinov bunu yapmaya hazır olduğunu söyledi. Böylece yeni kazanılacak alanda fabrika genişletilebilirmiş. Bu ise yeni iş yerleri demektir. Bildiğiniz gibi fabrikanın işleri iyi giderse, sizin işleriniz de iyi gider. Arkadaşlar, durum belki de düşündüğümüz gibi değil. Bay Suhlinov'un bize söylediği şeyi sizden saklayamayız. Tversk'deki kardeş fabrika kapatılacak ve 700 arkadaşımız yarın sabahtan itibaren sokakta kalacakmış. Bunu kötünün iyisi[69] sayıyoruz. Aklı başında herkes ülkemizin, şimdiye kadarki en

büyük ekonomik krizin eşiğinde olduğunu görüyor.

PAVEL Yani kapitalizm hasta[70] ve sen de doktorsun. Yani ücret kesintisinden yanasın, öyle mi?

KARPOV Pazarlık sırasında başka bir çıkar yol bulamadık.

ANTON O zaman, yönetimle pazarlığın kesilmesini istiyoruz. Ücret kesintisini engelleyemediniz. Bataklık kopeklerini reddediyoruz.

KARPOV Yönetimle pazarlığı kesmemeniz konusunda sizi uyarıyorum.

BAŞKA BİR İŞÇİ Şunu iyi bilin ki, bu, grev demektir.

PAVEL Bizim görüşümüze göre, ancak grev yaparak kopekleri kurtarabiliriz.

ANTON Bugünkü toplantıda konuşulması gereken konu çok basit: Bay Suhlinov'un bataklığı mı kurutulacak yoksa kopekler mi kurtarılacak? Grev yapmak zorundayız. Hatta 1 Mayıs'ta, ki şurada kala kala bir hafta kaldı, ücret kesintisi yapılan diğer fabrikalarda da üretimin durdurulması için çaba göstermeliyiz.

KARPOV Sizi uyarıyorum!

(Fabrika sireni. İşçiler işbaşı yapmak üzere ayağa kalkarlar. Omuzlarından geriye, Karpov'a 'Yırtılan Giysi' Şarkısını söylerler)

YIRTILAN GİYSİ ŞARKISI[71]

1
Giysimiz yırtıldığında hep
Koşar gelir dersiniz gitmez bu böyle.
Bu giysi onarılmalı her ne pahasına!
Ve doğru gidersiniz baylara
Biz üşüyerek beklerken.
Dönersiniz büyük bir zaferle
Neymiş getirdiğiniz ganimet:
Bir küçücük yama.
Bu, bir parça yama
Peki nerede
Bütün bir giysi?

2
Açlıktan bağırınca biz hep
Koşar gelir dersiniz gitmez bu böyle.
Bunun karnı doyurulmalı her pahasına!

Ve doğru gidersiniz baylara
Biz aç açına beklerken.
Dönersiniz büyük bir zaferle.
Neymiş getirdiğiniz ganimet:
Bir dilim ekmek.
Bu, bir dilim ekmek.
Peki nerede
Tam ekmek?

3
Yamayı ne yapalım biz
Bize bütün bir giysi gerekli.
Dilimi ne yapalım biz
Bize ekmek gerekli.
Bize yalnızca iş değil
Bütün fabrika, kömür ve madenler ve
Devlette güç gerekli.
Bunlar gerekli bize.
Ama siz
Ne veriyorsunuz bize?

(İşçiler çıkarlar)

KARPOV *(Yalnız)* Demek grev ha?!

PELAGEA VLASOVA *(Öne gelerek)* Salatalık, tütün, çay, taze çörek.

KARPOV Bir salatalık versene.

(Pelagea Vlasova ona bir salatalık satar, kazandığı parayı sayarak oturur)

PELAGEA VLASOVA *(Kendi kendine)* Ücretlerde kesinti yapmamaları gerek; bu büyük bir haksızlık. Bu durum beni özellikle ilgilendiriyor, çünkü ücretler giderek azalırsa Pavel'e nasıl bakarım? Üstelik daha şimdiden mutsuz.

KARPOV *(Arkasından gelir)* Bir bildiri! Demek bunu siz dağıtıyorsunuz. Bu kâğıdın grev anlamına geldiğini biliyor musunuz peki?

PELAGEA VLASOVA Grev mi? Neden ki?

KARPOV Bu bildiriler Suhlinov Fabrikası işçilerini greve çağırıyor.

PELAGEA VLASOVA Ben böyle şeylerden anlamam.

KARPOV Öyleyse bunları neden dağıtıyorsunuz?

PELAGEA VLASOVA Bizim de kendimize göre nedenlerimiz var elbette. Neden bizim insanlarımızı tutukluyorlar?

KARPOV Bunun içinde ne olduğundan haberiniz var mı sizin?
PELAGEA VLASOVA Hayır, okumam yazmam yok benim.
KARPOV İşte, insanlar böyle kışkırtılıyor. Grev kötü bir şeydir. Yarın sabah işbaşı yapmayacaklar. Peki yarın akşam ne olacak? Ya da önümüzdeki hafta? Bizim çalışmaya devam edip etmememiz şirketin umurunda bile değil, ama bizim için hayati bir önem taşıyor. *(Fabrika Polisi, Kapı Görevlisi'yle birlikte koşarak gelir)* Anton Antonoviç, bir şey mi arıyorsunuz?
KAPI GÖREVLİSİ Evet, yine greve kışkırtan bildiriler dağıtılmış. Bunların nasıl içeri girdiklerini bilmiyorum. O elinizdeki ne? *(Karpov bildiriyi cebine sokmaya çalışır)*
FABRİKA POLİSİ Cebinize soktuğunuz ne öyle? *(Bildiriyi çeker alır)* Bir bildiri!
KAPI GÖREVLİSİ Demek bildirileri okuyorsunuz, ha?
KARPOV Sevgili Anton Antonoviç, eminim istediğimizi okumamıza izin vardır.
FABRİKA POLİSİ Öyle mi? *(Yakasına yapışır, peşi sıra sürükleyerek)* Fabrikada grev kışkırtıcılığı yapan bildirileri okumanın ne demek olduğunu gösteririm ben sana şimdi!
KARPOV Ben bir şey yapmadım! Bu kadın tanıktır.
PELAGEA VLASOVA O hiçbir şey yapmadı! Kanıtlayabilirim. Onun hiçbir suçu yok!
KARPOV Bırakın beni. Bırakın beni!
FABRİKA POLİSİ *(Ona vurur)* Sana göstereceğim! Bildiri ha?!
(Fabrika Polisi ve Kapı Görevlisi, Karpov'la birlikte çıkarlar)
PELAGEA VLASOVA Adam yalnızca bir salatalık almıştı!

4

Pelagea Vlasova'nın Odası

PELAGEA VLASOVA
EKONOMİ ÜSTÜNE İLK DERSİNİ ALIYOR

PELAGEA VLASOVA Pavel, bu işe bulaştırdığınız gencin üzerindeki şüphelerin dağılması için bildirileri, bugün sizin yerinize ben dağıttım. İşimi bitirdiğimde bildiriyi okumaktan başka hiçbir şey yapmamış olan birinin daha tutuklandığını kendi gözlerimle gördüm. Bana ne yaptırdınız siz?

ANTON Beceriyle bu işin üstesinden geldiğimiz için size teşekkür ederiz Bayan Vlasova.

PELAGEA VLASOVA Öyle mi, siz buna beceri mi diyorsunuz? Peki beceriyle hapishaneye yolladığım Karpov ne olacak?

ANDREY Onu siz hapishaneye yollamadınız. Bildiğimiz kadarıyla onu, polis hapishaneye yolladı.

İVAN Bayan Vlasova, Suhlinov Fabrikalarında çalışan işçilerin birliği için çalıştınız. Belki de duymuşsunuzdur, hemen hemen oy birliğiyle grev kararı alındı.

PELAGEA VLASOVA Ben grev yapmak değil bir ansana yardım etmek istiyordum. Ona yardım edemediğim gibi, üç kişiye daha zararım dokundu. Sidor'a ne oldu, öteki iki kişiye ne oldu? İnsanlar bildirileri okudukları zaman neden tutuklanıyorlar? Siz neden grev yapıyorsunuz? Bildiride ne yazıyordu?

ANTON Bildirileri dağıtmakla, iyi bir davaya, iyi bir biçimde yardım etmiş oldunuz.

PELAGEA VLASOVA Bildiride ne yazıyordu?

PAVEL Ne yazdığını düşünüyorsun?

PELAGEA VLASOVA Doğru olmayan bir şeyler olmalı.

ANTON Size hesap vermek zorunda olduğumuzu biliyoruz Bayan Vlasova.

PAVEL Yanımıza otur anne, sana anlatmak istiyoruz.

(Sandalyeleri alıp Pelagea Vlasova'nın çevresine otururlar)

İVAN Bakın, bildiride Bay Suhlinov'un bize ödediği paralardan canının istediği gibi kesinti yapmasına boyun eğmeyeceğimiz yazılıydı.

PELAGEA VLASOVA Saçma, buna karşı ne yapabilirsiniz ki? Bay Suhlinov size ödediği paralardan neden canının istediği gibi kesinti yapmasınmış ki? Fabrika onun mu, değil mi?

PAVEL Onun.

PELAGEA VLASOVA Eeee? Mesela, bu masa benim. Şimdi sorarım size: Bu masayla canımın istediği her şeyi yapabilir miyim, yapamaz mıyım?

ANDREY Evet Bayan Vlasova, bu masayla canınızın istediği her şeyi yapabilirsiniz.

PELAGEA VLASOVA Öyle mi? Örneğin, bu masayı canım isterse paramparça edebilir miyim?

ANTON Tabii, canınız isterse bu masayı paramparça edebilirsiniz.

PELAGEA VLASOVA Gördünüz mü? O halde, bu masa nasıl benimse, fabrikanın sahibi Bay Suhlinov da fabrikasıyla canının

istediği her şeyi yapabilir, değil mi?

PAVEL Hayır.

PELAGEA VLASOVA Neden yapamaz?

PAVEL Çünkü fabrikası için biz işçilere ihtiyacı var.

PELAGEA VLASOVA Peki, ya şimdi size ihtiyacı olmadığını söylüyorsa?

PAVEL Bak anne, şöyle düşünmelisin: Bazan bize ihtiyacı var, bazan da yok.

ANTON Doğru.

PAVEL Bize ihtiyacı olduğu zaman biz orada olmak zorundayız, ama bize ihtiyacı olmadığı zaman biz gene oradayız. Nereye gidebiliriz ki? O da bunu biliyor. Onun bize her zaman ihtiyacı yok ama bizim ona her zaman ihtiyacımız var. Hesabım buna göre yapıyor. Bay Suhlinov'un makineleri orada duruyor. Onlar bizim araçlarımız[72]. Onlardan başka aracımız yok bizim. Başka bir dokuma tezgâhımız ve torna tezgâhımız yok, bunun için biz Bay Suhlinov'un makinelerini kullanıyoruz. Fabrika onun, ama eğer fabrikayı kapatırsa araçlarımızı elimizden almış demektir.

PELAGEA VLASOVA Çünkü sizin araçlarınız ona ait, tıpkı masanın bana ait olması gibi,

ANTON Evet ama bizim araçlarımızın ona ait olmasını doğru buluyor musunuz?

PELAGEA VLASOVA *(Yüksek sesle)* Hayır! Ama ben doğru bulsam da bulmasam da araçlar gene de onun. Masanın bana ait olmasını da herhangi biri doğru bulmayabilir.

PAVEL Şunu demek istiyoruz: Senin bir masa sahibi olmanızla bir fabrika sahibi olman arasında fark var. Tabii ki senin bir masan olabilir, bir sandalyen de olabilir. Bunun kimseye zararı olmaz. Masayı çatıya koyabilirsin, bunun kime ne zararı olabilir ki? Ama eğer senin bir fabrikan varsa, bununla yüzlerce insana zarar verebilirsin. Çünkü bu, o insanların araçlarına sahipsin demektir ve bu yolla insanları sömürebilirsin.

PELAGEA VLASOVA Evet, yani bizi sömürebilir. Sanki otuz yıldır böyle bir şeyin farkında değilmişim gibi davranmayın. Yalnız bir tek şeyin farkına varmadım, o da, buna engel olunabileceği idi.

ANTON Bayan Vlasova, Bay Suhlinov'un fabrikasıyla örneğin sizin masanızın çok farklı bir mülkiyet biçimi olduğu noktasında anlaştık sanırım. Suhlinov, mülkiyetinden bizi sömürmek adına yararlanabilir.

İVAN Onun mülkiyetinin tuhaf bir özelliği daha var. Bizi kullanmadığı sürece mülkiyetinin onun için hiçbir değeri yok. Ama mülkiyeti bizim araçlarımız olduğu sürece, onun için çok değerli. Bu araçlar bizim üretim araçlarımız olmaktan çıktıkları anda, hurda demir yığınından başka bir şey değiller. Yani mülkiyeti bize muhtaç.

PELAGEA VLASOVA İyi de size muhtaç olduğunu ona nasıl kanıtlayacaksınız?

ANDREY Bakın, o, Pavel Vlasov, Bey Suhlinov'un yanına, yukarı çıkıp da, 'Bay Suhlinov, ben olmazsam fabrikanız hurda demir yığınından başka bir şey değildir, demek ki canınızın istediği gibi ücretimden kesinti yapamazsınız', derse, Bay Suhlinov güler ve Vlasov'u dışarı atar. Ama eğer Tversk'deki bütün Vlasovlar, sekizyüz Vlasov, oraya gider de aynı şeyi söylerse o zaman Suhlinov artık gülemez.

PELAGEA VLASOVA Bu da grev yapmanız demek öyle mi?

PAVEL Evet, bu grev yapmamız demek.

PELAGEA VLASOVA Bildiride bu mu yazılıydı?

PAVEL Evet, bildiride bu yazılıydı.

PELAGEA VLASOVA Grev kötü bir şey. Ne bulup da pişireceğim, kira ne olacak? Yarın sabah işbaşı yapmayacaksınız, peki yarın akşam ne olacak? Ya önümüzdeki hafta? Neyse, bunu da bir yolla atlatırız. Peki, bildiride yalnızca grevle ilgili bir şeyler yazıyorsa o zaman polis insanları neden tutukladı? Polisin bu işle ilgisi ne?

PAVEL Evet anne, bunu sana biz soruyoruz. Polisin bu işle ilgisi ne?

PELAGEA VLASOVA Eğer biz Bay Suhlinov'la kavga[23] ediyorsak, bu polisi hiç ilgilendirmez. Yanlış bir şey yapmış olmalısınız. Mutlaka bir yanlış anlaşma olmuştur. Onlar, sizin zorbaca bir şeyler istediğinizi sanmışlardır. Yapmanız gereken şey kavganızın yönetimle olduğunu, barışçı ve haklı bir kavga olduğunu bütün şehre göstermekti. Bunun, insanlar üzerinde etkisi büyük olur.

İVAN Biz de aynen bunu yapmak istiyoruz Bayan Vlasova. Bütün Tverskli fabrika işçilerinin işçi sınıfının özgürlüğü için gösteri yapacağı, uluslararası kavga günü 1 Mayıs'ta pankartlar taşıyacağız, Tversk'deki bütün fabrika işçilerinin kopekler için verdiğimiz kavgada bizi desteklemeleri için...

PELAGEA VLASOVA Sokaklarda yalnızca pankartlarınızı taşıyıp

sessiz sakin yürürseniz kimse buna karşı çıkmaz.

ANDREY Bay Suhlinov'un buna izin vermeyeceğini düşünüyoruz.

PELAGEA VLASOVA Hayır, buna izin vermek zorunda.

İVAN Büyük bir olasılıkla polis gösteriyi dağıtacaktır.

PELAGEA VLASOVA Polisin bu Suhlinov'la ilgisi ne? Gerçi polis sizin üstünüzde, ama aynı biçimde Bay Suhlinov'un da üstünde.

PAVEL Yani anne, barışçı bir gösteriye, polisin hiçbir şey yapmayacağına inanıyorsun öyle mi?

PELAGEA VLASOVA Evet, buna inanıyorum. Bu zorbalık değil ki. Zorbalığa hiçbir zaman rıza göstermemeliyiz, Pavel. Bilirsin, Tanrıya inanırım. Şiddetle ilgili hiçbir şey duymak istemiyorum. Kırk yıl boyunca zorbalıkla içiçe yaşadım. Elimden hiçbir şey gelmedi. Ama öldüğüm zaman hiç değilse zorbaca bir şey yapmamış olmak istiyorum.

5

Sokak

TVERSKLİ İŞÇİLER 1 MAYIS 1908'DE[73] ÜCRET İNDİRİMİNİ PROTESTO EDİYORLAR
PELAGEA VLASOVA POLİTİKA ÜSTÜNE İLK DERSİNİ ALIYOR

PAVEL Biz Suhlinov Fabrikası işçileri, tam yün pazarının oradan geçmekteydi ki, diğer fabrikalardan gelen yığınlarla karşılaştık, şimdiden yüzbinleri bulduk. Elimizde, 'İşçiler, Ücretlerin Kesilmesine Karşı Oluşumuzu Destekleyin! İşçiler Birleşin!' yazılı pankartlar taşıyorduk.

İVAN Sakin ve düzenli yürüyorduk şarkılar söyleyerek[74]: 'Bütün Dünyanın Ezilenleri, Uyanın' ve 'Kardeşler, Yürüyün Güneşe, Özgürlüğe.' Bizim fabrikanın işçileri büyük kızıl bir bayrağın hemen arkasında yürüyordu.

ANDREY Benim yanımda, oğlunun hemen arkasında Pelagea Vlasova yürüyordu. Bu sabah erkenden Pavel'i almaya eve gittiğimizde, birdenbire giyinmiş olarak mutfaktan fırladı, nereye gittiğini sorduğumuzda da bize şu yanıtı verdi:

PELAGEA VLASOVA Ben de sizinle geliyorum.

ANTON Onun gibi birçokları da bizimle... Çünkü şiddetli kış, ücret kesintileri, yaptığımız ajitasyon birçoklarının bizimle gelmesine neden oldu. Kurtarıcı Bulvarı'na yaklaştığımızda birkaç polis gördük, hiç asker yoktu, ama bulvarla Tverskaya'nın kesiştiği köşeye geldiğimizde birdenbire çift sıra halinde dizilmiş polisleri[3] gördük. Bayrağımızı ve pankartlarımızı görünce birdenbire bağırdılar: 'Dikkat! Dikkat! Dağılın! Yoksa ateş açacağız.' Ve 'Elinizdeki bayrağı bırakın!' Durduk bir an.

PAVEL Ama arkadakiler yürümeye devam ettikleri için öndekiler duramadılar ve ateş başladı. Öndekiler vurulduğunda ortalık karıştı. Birçokları, gördükleri şeyin gerçek olduğuna inanamıyorlardı. Sonra polisler kalabalığın üzerine yürümeye başladılar.

PELAGEA VLASOVA Gösteri yapmak için ben de onlarla birlikteydim. Yürüyenler yaşamları boyunca çalışmış olan, namuslu insanlardı. Tabii aralarında işsizlik nedeniyle aşırıya kaçan umutsuz insanlar da vardı. Kendini savunamayacak kadar zayıf olan aç insanlar da...

ANDREY Biz ise hâlâ ön tarafa yakın bir yerde duruyorduk ve ateş açıldığında dağılmadık.

PAVEL Bayrağımız elimizdeydi, Smilgin taşıyordu onu. Bayrağı vermeyi asla düşünmüyorduk. Aramızda hiç konuşmamıştık, ama o anda üstümüze gelip bizi kılıçtan geçirmelerinin ve bayrağı, bayrağımızı, kızıl bayrağı almaya yeltenmelerinin ne kadar önemli olduğunu anlamıştık. Kim olduğumuzu ve kimden yana, yani işçilerden yana olduğumuzu bütün işçilerin görmesi için istiyorduk bunu.

ANDREY Bize karşı olanlar yabani hayvan gibi davranmak zorundaydılar. Çünkü buna karşılık Suhlinov'dan para alıyorlardı.

MAŞA Bizim bayrağımızın, kızıl bayrağın özellikle daha da yüksekte tutulması gerekiyordu, çünkü herkes onu görmeliydi, yalnızca polisler değil, orada bulunan herkes.

İVAN Ve onu görmeyenlere de anlatılmalıydı bu. Hemen bugün, ya da yarın, ya da gelecek yıllarda, ta ki bu bayrak yine görünene kadar. Şu andan itibaren uğrunda yürünülen her şey tümüyle değişinceye kadar, bu bayrağın dalgalanacağını o anda herkes gibi biz de biliyorduk. Bizim bayrağımız, bütün sömürenlere ve egemenlere karşı en tehlikeli ve en acımasız olanıydı.

ANTON Ve biz işçiler için de tek bayraktı.

HEPSİ

Bu nedenle bu bayrak
Hiç durmadan dalgalanacak

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

Öyle ya da böyle
Kavgadaki ye.inize göre
Bu kavga bir gün mutlaka
Bizim tam zaferimizle sonuçlanacak.
İşçilerin bulunduğu
Bütün ülkelerdeki bütün kentlerde.

PELAGEA VLASOVA O gün bayrağı işçi Smilgin taşıyordu.

SMİLGİN Benim adım Smilgin. Onbeş yıldır hareketin içindeyim. Fabrikada devrimci öğretileri ilk yayanlardan biriyim. Daha iyi ücret ve daha iyi çalışma koşulları için kavga verdik. Bu nedenle, arkadaşlarımın çıkarı için sık sık işverenle pazarlığa oturdum. Başlarda bu düşmanca oluyordu, ama sonraları kabul etmeliyim ki başka türlü davranırsam işlerin daha kolay yürüyeceğini düşündüm. Etkimizi arttırırsak söz hakkı elde edeceğimizi sandım. Anlaşılan bu yanlışmış. Şimdi burada duruyorum ve arkamda şimdiden binlerce insan var, ama bize karşı yine şiddet uygulanıyor. Bayrağı verecek miyiz[24]?

ANTON Onu verme Smilgin! Pazarlıkla bir yere varılmaz, dedik biz. Ana ise ona şöyle dedi:

PELAGEA VLASOVA Bayrağı vermemelisin, sana hiçbir şey olmaz. Barışçı bir gösteriye polis hiçbir şey yapmaz.

MAŞA O anda üst rütbeli bir polis bağırdı: 'Bayrağı bize verin!'

İVAN Ve Smilgin arkasına baktı, pankartları, pankartlarda yazılı olan sözleri gördü. Pankartların arkasında Suhlinov Fabrikasının grevdeki işçileri vardı. Ve biz, yanımızda bizden birinin bayrağı ne yapacağını bekliyorduk.

PAVEL Kavgada onbeş yıl; işçi, devrimci, 1 Mayıs 1908, sabahı saat 11, Kurtarıcı Bulvarı'nın köşesinde karar anı. Şöyle dedi:

SMİLGİN Onu vermeyeceğim! Pazarlık yok!

ANDREY Tamam Smilgin, dedik. Doğrusu bu. Şimdi her şey yolunda.

İVAN Evet, dedi ve yüzüstü yere düştü, çünkü onu vurmuşlardı bile.

ANDREY Dört beş kişi bayrağı almak için oraya koştu. Bayrak yanında yerdeydi. O anda bizim Pelagea Vlasova, sakin, soğukkanlı yoldaş, eğildi ve bayrağı kavradı.

PELAGEA VLASOVA Ver bayrağı bana Smilgin, dedim, ver onu bana! Onu ben taşıyacağım. Bir gün her şey değişecek!

6

Projeksiyon: 'Tverskli Pelagea Vlasova'nın Rusya Sosyal Demokrat Partisi'ne Üyeliği'

Öğretmen Vesovçikov'un Evi

İVAN VESOVÇİKOV, OĞLUNUN TUTUKLANMASI ÜZERİNE PELAGEA VLASOVA'YI ÖĞRETMEN OLAN AĞABEYİ NİKOLAY'IN YANINA GETİRİR

İVAN Nikolay İvanoviç, sana arkadaşımız Pavel'in annesi Pelagea Vlasova'yı getirdim. Oğlu 1 Mayıs gösterileri sırasındaki olaylarda tutuklandı. Bunun üzerine oturduğu evden çıkarıldı; biz de oğluna, onu, güvenli bir yere götüreceğimize dair söz verdik. Senin evinden kimse kuşkulanmaz. Kimse senin devrimci hareketle bir ilgin olduğunu ileri süremez.

ÖĞRETMEN VESOVÇİKOV Evet, doğru. Ben öğretmenim, senin gibi cadı kovalamak peşine düşsem işimden olurum.

İVAN Ama başını sokacak yeri olmayan Bayan Vlasova'ya gene de hayır diyeceğini sanmıyorum. Herhalde benden, kardeşinden bu iyiliği esirgemezsin.

ÖĞRETMEN Sana iyilik yapmam için hiçbir neden yok. Senin yaptığın hiçbir şeyi, hiçbir biçimde onaylamıyorum. Hepsi saçma sapan şeyler. Bunu sana şimdiye kadar yeterince kanıtladım. Sözüm size değil tabii Bayan Vlasova. Sizin çaresiz durumunuzu anlıyorum. Ayrıca, zaten benim de ev işlerine bakacak birine ihtiyacım vardı. Görüyorsunuz, ortalık darmadağınık.

İVAN Çalışmasına karşılık ona biraz para vermelisin, arasıra oğluna bir şeyler göndermek zorunda.

ÖĞRETMEN Size çok az para verebilirim.

İVAN Politikadan bu sandalyenin anladığı kadar anlar, ama canavar değildir.

ÖĞRETMEN Aptalın tekisin sen İvan. Bayan Vlasova, mutfakta bir divan var. Orada yatabilirsiniz. Kendi çamaşırlarınızı getirdiğinizi görüyorum. Mutfak burada Bayan Vlasova.

(Pelagea Vlasova bohçasıyla mutfağa gider ve yerleşmeye başlar)

İVAN Sana teşekkür ediyor ve kadına göz kulak olmanı rica ediyorum Nikolay İvanoviç. Hemen yine politikayla ilgilenmesin. 1 Mayıs olaylarına karıştı ve şimdi sakinleşmesi gerekiyor. Oğlunun geleceği için endişeleniyor. Ondan sen sorumlusun.

ÖĞRETMEN Onu politikaya sokmam sizler gibi, merak etme.

ÖĞRETMEN VESOVÇİKOV,
EVİNİN BAKICISINI PROPAGANDA YAPARKEN YAKALAR

(İşçiler, mutfakta Pelagea Vlasova'nın çevresinde oturmaktadırlar)

KADIN Komünizmin suç olduğunu duyduk[75].

PELAGEA VLASOVA Bu doğru değil, komünizm bizim için iyi bir şey. Komünizme karşı ne söylenebilir ki?

(Şarkı söyler)

KOMÜNİZME ÖVGÜ[76]

Akla yakındır, her insan anlar kolayca.
Sömürücü değilsin, çabuk kavrarsın sen.
Senin için iyi bir şey bu, sor mutlaka, sor öğren.
Aptallar ona aptal derler, pis olanlar ona pis derler.
Oysa o pisliğe ve aptallığa karşıdır.
Sömürenler ise ona suç derler.
Oysa:
Sömürenlerin işledikleri suçlara son verir o.
Çılgınlık değil, tersine
Çılgınlığın sonu.
Anarşi değil
Düzenin kendisi
Zor olan bir şeyi
Kolaylaştırır.

KADIN Peki neden bütün işçiler bunu anlamıyorlar?

İŞSİZ ŞOSTAKOVİÇ[4] Çünkü sömürüldükleri ve bunun bir suç olduğu ve bu suça bir son vermenin mümkün olduğu konularında cahil kalmaları isteniyor.

(Öğretmen yandaki odaya girdiği için hepsi susarlar)

ÖĞRETMEN Birahaneden yorgun argın geliyorum, tartışmalardan

kafam şişti. Gene şu aptal Sahar'la atıştık, haklı olduğum halde sürekli bana karşı çıkıyor. Sakin evime döndüğüm için sevinçliyim. Ayaklarımı yıkarken gazete okumayı düşünüyorum.

PELAGEA VLASOVA *(İçeri girer)* O ne? Siz eve mi döndünüz Nikolay İvanoviç?

ÖĞRETMEN Evet, ayaklarımı yıkamam için sıcak su hazırlamanızı rica edeceğim. Ayaklarımı mutfakta yıkayacağım.

PELAGEA VLASOVA Geldiğiniz çok iyi oldu Nikolay İvanoviç, çok iyi oldu, çünkü geldiğiniz gibi gitmek zorundasınız. Biraz önce komşu kadınlardan biri arkadaşınız Sahar Smerdyakov'un bir saat önce buraya uğradığını söyledi. Ama bir şey dememiş, çünkü en kısa zamanda sizinle yüzyüze konuşması gerekiyormuş. Hemen bulun onu! Hemen bulun onu! Zaten şimdiye kadar rahatınıza düşkünlüğünüz yüzünden görevlerini bir çok kez ihmal ettiniz. Galiba Bay Smerdyakov sizinle özel bir şey konuşmak istiyor. Dediğim gibi, bir saat önce buradaydı.

ÖĞRETMEN Bayan Vlasova, bütün akşam arkadaşım Sahar Smerdyakov'la birlikteydim.

PELAGEA VLASOVA Öyle mi? Ama mutfak çok dağınık Nikolay İvanoviç. Çamaşır asılı. *(Mutfakta mırıltılar)*

ÖĞRETMEN Ne zamandan beri çamaşırlarım kururken konuşuyorlar ve *(Vlasova'nın elindeki semaveri işaretle)* ne zamandan beri gömleklerim çay içiyorlar?

PELAGEA VLASOVA Nikolay İvanoviç, bir fincan çay içerek küçük bir sohbet için toplandığımızı itiraf etmeliyim.

ÖĞRETMEN Öyle mi? Peki, kim bunlar?

PELAGEA VLASOVA Onların yanında rahat edip etmeyeceğinizi bilmiyorum Nikolay İvanoviç. Pek varlıklı insanlar değiller.

ÖĞRETMEN Ha, o zaman yine politika konuşuyorsunuz demektir! İşsiz Şostakoviç de geldi mi?

PELAGEA VLASOVA Evet; karısı, erkek kardeşi, onun oğlu ve amcası ve teyzesi de geldi. Çok akıllı insanlar, siz bile onların söylediklerini ilgiyle dinleyebilirsiniz.

ÖĞRETMEN Bayan Vlasova, size daha o zaman, evimde politika konuşulmasını istemediğimi söylememiş miydim? Oysa şimdi yorgun argın birahaneden dönüyorum ve mutfağımın ağzına kadar politikayla dolu olduğunu görüyorum. Şaşırdım Bayan Vlasova, çok şaşırdım.

PELAGEA VLASOVA Nikolay İvanoviç, sizi hayal kırıklığına uğrattığım için üzgünüm. Bu insanlara 1 Mayıs'ı anlattım. Hiç

bilmiyorlar ki...

ÖĞRETMEN Siz politikadan ne anlarsınız Bayan Vlasova? Daha bu akşam çok zeki bir insan olan arkadaşım Sahar'a, 'Sahar Smerdyakov, politika dünyadaki en zor ve en karmaşık şeydir', dedim.

PELAGEA VLASOVA Çok yorgun ve gergin olmalısınız. Ama eğer biraz zamanınız varsa bu akşam hepimiz, sizin bize birçok şey anlatabileceğinizi düşündük, özellikle de çok karmaşık olan 1 Mayıs hakkında.

ÖĞRETMEN Gerçi İşsiz Şostakoviç ile uğraşacak halde değilim, ama olsa olsa politikanın temel kavramları konusunda bir şeyler öğretmeye çalışabilirim belki. Ama gerçekten Bayan Vlasova, sizin bu adı çıkmış insanlarla görüştüğünüzü bilmek beni fazlasıyla düşündürüyor. Semaveri de alın, biraz ekmekle birkaç salatalık da getirin.

(Mutfağa giderler)

PELAGEA VLASOVA OKUMA YAZMA ÖĞRENİYOR

ÖĞRETMEN *(Bir kara tahtanın önündedir)* Demek okuma yazma öğrenmek istiyorsunuz. Bunun, sizin durumunuzda olanların ne işine yarayacağını pek anlamıyorum, bazılarınız okuma yazma öğrenmek için biraz fazla yaşlı. Ama Bayan Vlasova'nın hatırı için öğretmeye çalışacağım. Hepinizin kalem kâğıdı var mı? Pekâlâ, şimdi üç basit sözcük yazacağım: Dal. Yuva. Balık. Tekrar ediyorum: Dal. Yuva. Balık. *(Yazar)*

ŞOSTAKOVİÇ Bu sözcükleri niye öğrenelim ki?

PELAGEA VLASOVA *(Diğer üçüyle birlikte masada oturmaktadır)* İlle dal, yuva balık sözcüklerini mi öğrenmemiz gerekiyor? Bizler yaşlı insanlarız ve ihtiyacımız olan sözcükleri en kısa zamanda öğrenmek zorundayız.

ÖĞRETMEN *(Gülümser)* Bakın, okumayı hangi sözcüklerle öğrendiğiniz hiç önemli değildir.

PELAGEA VLASOVA Niyeymiş o? Örneğin 'İşçi' sözcüğünü nasıl yazılıyor? Bu bizim Pavel Şostakoviç için önemli.

ŞOSTAKOVİÇ 'Dal' sözcüğü hiçbir yerde geçmez ki.

PELAGEA VLASOVA O bir metal işçisi.

ÖĞRETMEN Ama o sözcüğün içinde harfler var.

İŞÇİ Ama 'Sınıf Kavgası' sözcüğünün içinde de harfler var!

ÖĞRETMEN Evet, ama en zoruyla değil, en basitiyle başlamanız gere kiyor! 'Dal' basit bir sözcük.

ŞOSTAKOVİÇ 'Sınıf Kavgası' çok daha basit.

ÖĞRETMEN Sınıf kavgası diye bir şey yok. Her şeyden önce bunu saptayalım.

ŞOSTAKOVİÇ *(Ayağa kalkar)* Eğer sizin için sınıf kavgası yoksa, benim de sizden öğreneceğim bir şey yok.

PELAGEA VLASOVA Burada okuma yazma öğrenerek kavganı sürdürebilirsin. Okumak, sınıf kavgasıdır!

ÖĞRETMEN Bunların hepsi saçma sapan sözler. Bu ne demek şimdi? Okumak, sınıf kavgasıdır! Bu saçmalığın ne anlamı var? *(Yazar)* İşte böyle yazılıyor: İşçi. Aynısını yazın..

PELAGEA VLASOVA Okumak, sınıf kavgasıdır [5] derken şunu demek istiyordum: Eğer okuma yazma bilirsek broşürlerimizi kendimiz kaleme alabilir, kitap okuyabiliriz. O zaman da sınıf kavgasını yürütebiliriz.

ÖĞRETMEN Bakın, ben öğretmenim ve oniki yıldır okuma yazma öğretiyorum, ama size bir şey söylemek istiyorum: İçten içe her şeyin saçmalık olduğunu biliyorum. Kitaplar saçma. İnsanların kötüye gitmesinden başka bir işe yaramıyor. Bir köylü, uygarlık tarafından bozulmadığı için daha iyi bir insandır.

PELAGEA VLASOVA Peki, 'Sınıf Kavgası' nasıl yazılıyor? Pavel Şostakoviç, elini iyice bastırmalısın, yoksa titrer, yazın da okunaksız olur.

ÖĞRETMEN *(Yazar)* Sınıf kavgası. *(Şostakoviç'e)* Düz bir satıra yazmalısınız, kenara değil. Kenara yazan yasaları çiğniyor demektir. Kuşaklar boyunca bilgileri üstüste yığıp kitap üstüne kitap yazmışlar. Teknik şimdiye kadar olduğundan çok daha gelişmiş durumda. Peki bütün bunlar ne işe yaradı? Şimdiye kadar olduğundan çok daha büyük bir kargaşa var. Bütün bu pılı pırtıyı denizin dibine atmalı, bütün kitapları ve makineleri Karadeniz'e atmalı. Bilgiye karşı koyun! Bitirdiniz mi? Bazan saatlerce melankoliye kapılıyorum. O zamanlar kendi kendime soruyorum: Yalnızca şimdiyi, bugünü değil, ebedi ve ezeli olanı, genel insani olanı tümüyle içeren böylesi büyük düşüncelerin sınıf mücadelesiyle ilgisi ne?

ŞOSTAKOVİÇ Böyle düşüncelerin hiçbir yararı yok. Kendinizi melankoliye kaptırdığınızda bizi sömürmüş oluyorsunuz.

PELAGEA VLASOVA Kes sesini Pavel Şostakoviç! 'Sömürü' nasıl yazılıyor sahi?

ÖĞRETMEN Sömürü mü? Bu da yalnızca kitaplarda geçer. Acaba bugüne kadar kimse kimseyi sömürmüş mü ki? *(Yazar)*

ŞOSTAKOVİÇ Ganimetten pay almadığı için böyle konuşuyor.

PELAGEA VLASOVA *(Şostakoviç'e)* 'İşçi' sözcüğündeki 'ş' harfi, 'Sömürü' sözcüğündeki 's' harfinin kuyruklusu.

ÖĞRETMEN Bilginin bir yararı yok. Bilginin bir yararı yok. İyiliğin yararı var.

PELAGEA VLASOVA Eğer kullanmıyorsan bilgini bize ver.

(Okuma yazma öğrenenler tarafından söylenir)

ÖĞRENMEYE ÖVGÜ[77]

Öğren en basiti
Devri yaklaşanlar için
Geç kalmak diye bir şey yok!
Öğren alfabeyi, yetmez ama olsun,
Öğren yine de sen! Sıkıldım deme sakın
Başla! Her şeyi bil, anla!
İktidarı sen alacaksın.

Öğren, ey mülteci!
Öğren, ey hapisteki!
Öğren ey ev kadını!
Öğren, altmış yaşındaki!
İktidarı sen alacaksın.
Okulunu ara, bul ey sokaktaki!
Bilgiyi bul, öğren soğuktan donarken!
Karnı aç olan, sarıl kitaba: Kitap bir silahtır.
İktidarı sen alacaksın.

Onu ödeyecek olan sensin.
Hesabını sor her bir hesabın
Sor açıkça: Bu borç kimin?
İktidarı sen alacaksın.

PELAGEA VLASOVA *(Ayağa kalkar)* Bugünlük bu kadar yeter. Bir defada bu kadar çok şeyi aklımızda tutamayız. Sonra Pavel Şostakoviç gene bütün gece uyumaz. Size teşekkür ederiz Nikolay İvanoviç. Bize okuma yazma öğreterek çok yardımcı oluyorsunuz.

ÖĞRETMEN Sanmıyorum. Ayrıca sizin düşüncelerinizin anlamsız olduğunu söylemiyorum. Önümüzdeki derste bu konuya döneceğim.

İVAN VESOVÇİKOV[6] AĞABEYİNİ ÇOK DEĞİŞMİŞ BULUR

İVAN Size bir bakayım dedim Bayan Vlasova, ayrıca size gazetelerimizden de getirdim. Pavel size mektup yazdı mı?

PELAGEA VLASOVA Hayır. Onu çok merak ediyorum.

ÖĞRETMEN Sizin oğlunuz gibi birini merak etmenize hiç gerek yok.

PELAGEA VLASOVA En kötüsü de şu anda ne yaptığını ya da ona ne yaptıklarını bilmiyor olmam. Örneğin ona yeterince yemek verip vermediklerini, üşüyüp üşümediğini bilmiyorum. Orada örtünecek bir şeyler veriyorlar mı? Onunla gurur duyuyorum. Şansım var: İşe yarayan bir oğlum var.
(Resitatif söyler)

DEVRİMCİYE ÖVGÜ[7, 78]

Kimi fazlalıktır
Gitmesinde fayda vardır.
Ama o gidince, özlerim.

O kavgasını veriyor
Daha iyi ücretin ve çayın
Ve devlette gücün.

Mülkiyet nedir ki?
Nereden gelir?
Görüşler nedir ki?
Kime yarar? diye soruyor.

Susulan her yerde hep
O konuşacaktır.
Baskının olduğu ve yazgıdan söz edildiği
Her yerde konuşacaktır.

O oturunca
Masaya mutsuzluk da oturur.
Yemeğin tadı
Ve dünya dar gelir.

Onu nereye kovalarlarsa
Başkaldırı da onunla birlikte oraya gider,
Arkasında bıraktığı yerde ise
Huzursuzluk kalır geriye.

İVAN Onlar tutuklandıklarından beri sanki yer yarıldı yerin dibine girdiler. Kimseyle görüştürülmüyorlar. Tutuklamalar hareketimiz adına kötü oluyor, çünkü Pavel, bizim gazetelerimizi okumak isteyen birçok köylünün adresini biliyor. Ve şu anda bizim için en önemli şey yoksul köylülerin aydınlatılmaları.

PELAGEA VLASOVA Köylülerle konuşulması gerektiğini ben de düşünmüştüm.

ÖĞRETMEN Ama o zaman çok insanla konuşmanız gerekiyor. 120 Milyon köylü var, bunu yapamazsınız. Özellikle devrim, bu ülkede bu insanlarla yapılmaz. Bir Rus, asla devrim yapmaz[79]. Bu, Batı'ya özgü bir şey. Almanlar devrimci insanlar, onlar devrim yapacaklar. Bizim Sahar Smerdyakov'a da söyledim: bu insanların gazetelerinde anlayamadıkları yabancı sözcüklerden başka işe yarar hiçbir şey yok, dedim[8].

(İvan güler)

ÖĞRETMEN Ne oldu?

İVAN Çar'ın o güzel resmini nereye astın? Oda bomboş kalmış.

ÖĞRETMEN Bir süre için kaldırmaya karar verdim. Orada öyle durması sıkıcı olmaya başlamıştı. Ha, bu arada neden gazetelerinizde okulların acınası durumuyla ilgili bir şey yazmıyor?

İVAN Demek istediğim yalnızca sıkıcı olmaya başladığı için resmi kaldırmış olamazsın.

PELAGEA VLASOVA Böyle konuşmayın! Nikolay İvanoviç her zaman değişiklikten yanadır.

İVAN Öyle mi?

ÖĞRETMEN Bana budala muamelesi yapılmasından hiç hoşlanmam. Sana, gazetenizle ilgili bir soru sordum.

İVAN Senin evinde şimdiye kadar herhangi bir değişiklik yapıldığını hiç anımsamıyorum Nikolay. Yalnız çerçevesine bile oniki Ruble vermiştin.

ÖĞRETMEN O zaman çerçevesini tekrar yerine asabilirim. Beni her zaman aptal yerine koydun, bu nedenle sen kendin aptalın tekisin.

İVAN Şaşırdım Nikolay, Çarımız hakkında söylediğin bu imalı sözler ve küçültücü tutum beni hayretler içinde bıraktı. Adeta bir ajitatör olmuşsun. Ayrıca, kararlı bakmaya da başlamışsın. Görüntün bile insanı korkutmaya yeter.

PELAGEA VLASOVA Ağabeyinizi kızdırmayın! O çok mantıklı bir insan. Birçok çocuğu eğittiği için olaylar hakkında ağzından çıkanlar çok önemli. Ayrıca bize okuma yazma öğretti.

İVAN Umarım onlara okuma yazma öğretirken kendin de bir şeyler öğrenmişsindir.

ÖĞRETMEN Hayır hiçbir şey öğrenmedim. Bu insancıklar Marksizmden hemen hemen hiç anlamıyorlar. Sizi kırmak istemiyorum Bayan Vlasova. Bu tabii çok karmaşık bir konu ve eğitimsiz birinin bunları anlamasına olanak yok. Asıl garip olan, bunu asla anlamayacak olan insanların buna çok rağbet göstermesi. Marksizm aslında kötü değil. Büyük boşlukları da olsa, Marks bazı belirleyici konularda olaya yanlış da baksa iyi yönleri de var. Konuyla ilgili söyleyebileceğim çok şey var. Tabii ekonomi önemlidir, ama yalnızca ekonomi değildir önemli olan, o da önemlidir. Ya sosyoloji? Örneğin benim için biyoloji de bir o kadar önemli. Şimdi soruyorum: Bu öğretide genel insani olan nerede? İnsan her zaman insandır, değişmez.

PELAGEA VLASOVA *(İvan'a)* Oysa kendisi bal gibi değişmiş, öyle değil mi?

(İvan vedalaşır)

İVAN Bayan Vlasova, ağabeyimi artık tanıyamıyorum.

7

Hapishane

PELAGEA VLASOVA HAPİSHANEDEKİ OĞLUNA YAPTIĞI ZİYARETTEN, HAREKETE SEMPATİ DUYAN KÖYLÜLERİN ADLARINI ÖĞRENMEK ADINA YARARLANIYOR

PELAGEA VLASOVA Gardiyanın gözü üstümde olacak, ama gene de bizim gazetemizi okumak isteyen köylülerin adreslerini öğrenmeliyim. Umarım o kadar ismi aklımda tutabilirim.

(Gardiyan, Pavel'i içeri getirir)

PELAGEA VLASOVA Pavel!

PAVEL Nasılsın anacığım?

GARDİYAN Aranızda mesafe kalacak biçimde oturmalısınız. Buraya ve buraya. Politikadan konuşmak yasak.

PAVEL Evle ilgili bir şeyler anlat anne!

PELAGEA VLASOVA Olur Pavel.

PAVEL Kalacak bir yerin var mı?

PELAGEA VLASOVA Öğretmen Vesovçikov'un yanında kalıyo-

rum.

PAVEL Sana iyi bakıyorlar mı?

PELAGEA VLASOVA Evet. Asıl sen nasılsın?

PAVEL Sana yeterince yardım edip etmediklerini merak ediyorum.

PELAGEA VLASOVA Sakalın çok uzamış.

PAVEL Evet, daha yaşlı görünüyorum değil mi?

PELAGEA VLASOVA Smilgin'in cenazesine gittim. Polis gene copladı, birkaç kişiyi de tutukladı. Hepimiz oradaydık.

GARDİYAN Bu politikaya girer Bayan Vlasova!

PELAGEA VLASOVA Öyle mi? Gerçekten mi? İnsan ne konuşacağını şaşırıyor!

GARDİYAN O zaman boşuna ziyarete geliyorsunuz. Konuşacak bir şeyiniz olmadığı halde koştura koştura geliyor ve bizi rahatsız ediyorsunuz. Ne de olsa sorumlu benim.

PAVEL Ev işlerine yardım ediyor musun?

PELAGEA VLASOVA O işleri de yapıyorum. Vesovçikov'la önümüzdeki hafta köylere gideceğiz.

PAVEL Öğretmenle birlikte mi?

PELAGEA VLASOVA Hayır, İvan'la.

PAVEL Dinlenmeye mi gidiyorsunuz?

PELAGEA VLASOVA Sayılır. *(Alçak sesle)* Adresleri bilmemiz gerekiyor. *(Yüksek sesle)* Ah Pavel, hepimiz seni çok özlüyoruz.

PAVEL *(Alçak sesle)* Tutuklandığımda adresleri yuttum, yalnızca birkaç tanesi ezberimde.

PELAGEA VLASOVA Ah Pavel, son günlerimi böyle geçireceğimi hiç düşünmezdim.

PAVEL *(Alçak sesle)* Pirogovo'da Luşin.

PELAGEA VLASOVA *(Alçak sesle)* Peki ya Krapivna'da? *(Yüksek sesle)* Senin için gerçekten çok üzülüyorum!

PAVEL *(Alçak sesle)* Sulinovski.

PELAGEA VLASOVA Senin için dua ediyorum. *(Alçak sesle)* Krapivna'da Sulinovski. *(Yüksek sesle)* Akşamları tek başıma öööyle oturuyorum.

PAVEL *(Alçak sesle)* Tobraya'da Terek.

PELAGEA VLASOVA Öğretmen Vesovçikov onu rahatsız etmemden yakınıyor.

PAVEL *(Alçak sesle)* Bunlardan da öteki adresleri öğrenebilirsiniz.

GARDİYAN Ziyaret saati bitti.

PELAGEA VLASOVA Bir dakika daha sevgili bayım. O kadar şaşkınım ki. Ah Pavel, biz yaşlıların artık kimsenin ayağına do-

lanmayalım diye yerin dibine girmekten başka yapacak hiçbir şeyi kalmadı, çünkü artık işe yaramıyoruz. *(Alçak sesle)* Pirogovo'da Luşin. *(Yüksek sesle)* Zamanımızın dolduğunun farkındayız. Artık bizim için gelecek yok. Bildiğimiz her şey geçmişte kaldı. *(Alçak sesle)* Tobraya'da Sulinovski. *(Pavel başını sallar)* Krapivna'da Sulinovski. *(Yüksek sesle)* Tecrübelerimiz artık kimseyi ilgilendirmiyor. Öğütlerimiz zararlı oluyor, çünkü oğullarımızla aramızda aşılamayacak bir uçurum var. *(Alçak sesle)* Tobraya'da Terek. *(Yüksek sesle)* Biz gidiyoruz bu tarafa, siz gidiyorsunuz o tarafa. *(Alçak sesle)* Tobraya'da Terek. *(Yüksek sesle)* Ortak hiçbir şeyimiz yok. Gelecek sizin!

GARDİYAN Ziyaret saati bitti, dedim.

PAVEL *(Öne eğilir)* Hoşça kal anne.

PELAGEA VLASOVA *(Öne eğilir)* Hoşça kal Pavel.

(Pavel'i oynayan oyuncu tarafından söylenir)

ŞARKI[80]

Yasaları ve kararnameleri var
Hapishaneleri, kaleleri var
(Islahevlerini katmıyoruz!)
Gardiyanları ve yargıçları var
Yaptıkları iş için çok para alıyorlar.
Peki ama neden?
Bunlarla bizleri alt edebileceklerini mi sanıyorlar?
Yok olmadan önce, hem de pek yakında,
Bütün bunların yararı olmadığını görecekler.

Gazeteleri, basımevleri var
Bizimle savaşmak ve bizi susturmak için
(Devlet adamlarını katmıyoruz!)
Papazlar ve profesörler var
Yaptıkları iş için çok para alıyorlar.
Peki ama neden?
Gerçekten neden bu denli korkuyorlar?
Yok olmadan önce, hem de pek yakında
Bütün bunların yararı olmadığını görecekler.

Tankları ve topları var
Makineliléri, obüsleri var
(Coplarınızı katmıyoruz!)

Polisleri ve de askerleri var
Yaptıkları iş için çok az para alıyorlar
Peki ama neden?
Düşmanları bu kadar güçlü mü?
Durumu sallantıda olanların[9] tutunabilecekleri
Bir dayanak noktası olması gerektiğine inanıyorlar,
Yok olmadan önce, hem de pek yakında
Bütün bunların yararı olmadığını görecekler.
O gün geldiğinde istedikleri kadar bağırıp çağırsınlar,
Onları tankları ve topları kurtaramayacak!

8

Köy Yolu

1909-1913 YILLARI ARASINDA[81] İŞÇİLER
BİR KEZ DAHA YOKSUL ÇİFTÇİLERİ VE KÖYLÜLERİ
HAREKETLERİNE KATMAK İÇİN ÇABA HARCARLAR

(İki işçinin eşliğinde gelen Ana atılan taşlarla karşılanır. Yanındaki işçiler kurtuluşu kaçmakta bulurlar)

PELAGEA VLASOVA *(Alnında kocaman bir şişle taş atanlara)* Ne diye taşlıyorsunuz ki bizi?

YEGOR LUŞİN Grev kırıcısınız da ondan.

PELAGEA VLASOVA Öyle mi? Demek bunlar grev kırıcılar. Bu yüzden bu kadar telaşlılar. Nerede grev yapılıyor sahi?

YEGOR Simirnof Çiftliği'nde.

PELAGEA VLASOVA Siz de grevcilersiniz. Alnımdaki şişlikten belli. Ama ben grev kırıcı değilim. Tversk'ten geliyorum. Çiftlikte çalışan bir işçiyle görüşmeye. Adı Yegor Luşin.

YEGOR Luşin mi? Benim.

PELAGEA VLASOVA Pelagea Vlasova.

YEGOR Sen misin o tüm bölgede Ana dedikleri?

PELAGEA VLASOVA Evet. Size gazetemizi getirdim. Grevde olduğunuzu bilmiyordum, ama kavganızı *(Başında şişliği işaret eder)* sağlam yürüttüğünüz görünüyor.

YEGOR Alnını şişirdiğimiz için kusura bakma. Grevimiz zor da-

yanıyor. Bizi besleyecek para yok, yemek yok, içimizden bir çoğu bu akşam gidip komşu çiftliklerde iş aramayı düşünüyor. Yarın sabah bir sürü grev kırıcının geleceğini öğrendik. Onlar için domuzlar, danalar kesilmeye başlandı bile.

PELAGEA VLASOVA Kim kesiyor bunları?

YEGOR Çiftlik kasabı. Çiftlik kasabında, çiftlik fırınında, çiftlik süthanesinde grev yok tabii.

PELAGEA VLASOVA Niye yok?

YEGOR Niye greve çıksınlar ki? Yalnız bizim, toprak işçilerinin ücretleri indirildi.

PELAGEA VLASOVA Onların ücretlerinde indirim yapılmadı mı yani?

YEGOR Yapılacaktır, ama şu anda değil.

PELAGEA VLASOVA Onlarla hiç konuşmadınız mı?

YEGOR Yararı yok ki. Onların bizimle hiç ilgisi yok. Bak, çiftlik mutfağının bacası grev kırıcıları için tütüyor. Onlar işçi, biz ise çiftçiyiz. Çiftçi çiftçidir, işçi ise işçi. Çiftlik kasabı da bir işçi. Daha önce bir fabrikanın kantininde çalışıyormuş.

PELAGEA VLASOVA Demek o greve katılmıyor. Sizin de içecek çorbanız bile yok.

YEGOR Olup bitenlere şaşırıp duracağına gazeteleri ver bize.

PELAGEA VLASOVA Alın. *(Gazete paketini ikiye böler, bir yarısını Yegor'a verir)*

YEGOR Onlar ne olacak? Niye bize hepsini vermiyorsun?

PELAGEA VLASOVA Bunlar da çiftlik mutfağı için.

YEGOR Kasap için mi yani? O ne yaptığını çok iyi biliyor. Söyleyeceğin hiçbir şey şaşırtmayacaktır onu. Böyle davranmazsa kendisi aç kalır. Böyle biri söyleyebileceğiniz her şeyi önceden biliyordur.

PELAGEA VLASOVA Tamam her şeyi biliyor olabilir, ama bu yeterli değil. Size bir şey söyleyeyim mi, ben de bir işçiyim; sizin her şeyi bildiğiniz için buradaki işçilerle konuşmamış olmanızı hiç de doğru bulmuyorum. En azından bir yerde işçi varsa henüz her şeyin yitirilmemiş olduğu varsayımından hareket edebilirdiniz. Her neyse onlara gazeteleri götürmem gerek. Çiftlik mutfağının bacasının böylesine tütmesi utanç verici olsa bile. *(Çiftlik mutfağına doğru koşar adım uzaklaşır)*

YEGOR Ne inatçı kadın. Böyle insanlar gerçeklerle ilgilenmiyorlar. Çiftçi çiftçidir, işçi ise işçi[10].

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Çiftlik Mutfağı

(İki Grev Kırıcı yemek yemekte ve çiftlik kasabıyla konuşmaktadırlar)

1. GREV KIRICI *(Lokmasını çiğnerken ötekine)* Ülkesini bu tehlikeli günlerde zor durumda bırakan biri alçağın tekidir! Ve grev yapan bir işçi, ülkesini zor durumda bırakıyor demektir.

KASAP *(Et döverken)* Nasıl yani ülkesini?

1. GREV KIRICI Bunlar Rus ve burası Rusya. Rusya Ruslarındır.

KASAP Ya, öyle mi?

1. GREV KIRICI Evet öyle. Bunu içinde hissetmeyene -et tam kızarmamış anlatamazsın. Ama beynini dağıtabilirsin.

KASAP Doğru!

1. GREV KIRICI Bu masa anayurdumuzdur, bu et anayurdumuzdur.

KASAP Ama henüz tam kızarmamış.

2. GREV KIRICI Şu oturduğum yer anavatandır. Ve bak - *(Kasap'a)* sen de anavatanın bir parçasısın.

KASAP Ama ben de tam kızarmadım!

1. GREV KIRICI Herkes anavatanını korumak zorundadır[82].

KASAP Tabii vatan onunsa!

2. GREV KIRICI İşte bu, alçak materyalizm.

KASAP Göt herif!

(Kasap'ın Karısı, Pelagea Vlasova'yı içeri getirir; Vlasova başındaki yaranın acısını abartmaktadır)

KASAP'IN KARISI Buraya oturun. Size soğuk bir kompres hazırlarım, sonra korkunuz geçsin diye yemek yersiniz. *(Ötekilere)* Ona taş attılar.

1. GREV KIRICI Evet, bu, o kadın. Bizimle trendeydi.

2. GREV KIRICI Bunu grevciler yaptı. Biz de onun için endişeleniyorduk.

PELAGEA VLASOVA Yavaş yavaş geçiyor.

GREV KIRICILAR Çok şükür.

KADIN İş için hayvanlar gibi kavga ediyorlar. Şu şişe bak! *(Su getirmeye gider)*

PELAGEA VLASOVA *(Seyirciye)* Kafadaki şiş kafasının şişirilmesinden çekinenlerde, kafa şişirenlerden daha çok acıma duygusu uyandırıyor!

1. GREV KIRICI *(Çatalıyla Ana'yı göstererek)* Bu Rus kadına, Rus

işçileri tarafından taş atıldı. Siz ana mısınız?

PELAGEA VLASOVA Evet.

1. GREV KIRICI Bir Rus anasına taş atılır mı hiç!

KASAP Evet, Rus taşları! *(Seyirciye)* Bu itlere lezzetli bir çorba pişirmek zorundayım. *(Pelagea Vlasova'ya)* Size neden taş attılar ki?

PELAGEA VLASOVA *(Başında şişin üzerine soğuk kompres yaparken)* Beni grev kırıcılarla birlikte gördüler.

2. GREV KIRICI Alçak herifler!

PELAGEA VLASOVA Neden alçak olsunlar ki? Hiç de alçak değil onlar.

KADIN O zaman size neden taş attılar?

PELAGEA VLASOVA Çünkü benim alçağın teki olduğumu sandılar.

KADIN Neden sizin alçağın teki olduğunuzu sansınlar ki?

PELAGEA VLASOVA Çünkü benim grev kırıcı olduğumu sandılar.

KASAP *(Gülümser)* Yani, grev kırıcılara taş atılabilir mi demek istiyorsunuz?

PELAGEA VLASOVA Evet, öyle.

KASAP *(Yüzü aydınlanır, karısına)* Ona yiyecek bir şeyler ver! Hemen yiyecek bir şeyler ver! İki tabak yiyecek ver! *(Pelagea Vlasova'ya yaklaşır)* Benim adım Vasil Yefimoviç! *(Karısına seslenir)* Çalışanları çağır. Öğrenecekleri şeyler var. *(Çalışanlar kapıya gelirler)* Grevciler bu kadına taş atmışlar. Kafasında bir şişlik var. İşte burada. Şimdi ona soruyorum: Kafanızdaki şişlik neden oldu? O da bana: Beni grev kırıcı sandıkları için, diyor. Ben: Grev kırıcılara taş mı atılmalı, diye soruyorum. O ne diyor?

PELAGEA VLASOVA Evet.

KASAP Sevgili arkadaşlarım, bunu duyduğum zaman ben: 'Ona yiyecek bir şeyler verin! Ona iki tabak yiyecek verin!' diyorum. *(Pelagea Vlasova'ya)* Neden yemiyorsunuz? Çok mu sıcak? *(Karısına)* Yemeği neden kaynar halde getirdin? Ağzını mı yaksın istiyorsun?

PELAGEA VLASOVA *(Tabağı iter)* Hayır Vasil Yefimoviç, yemek sıcak değil.

KASAP O zaman neden yemiyorsunuz?

PELAGEA VLASOVA Çünkü bu yemek grev kırıcıları için pişirildi.

KASAP Kim için pişirildi?

PELAGEA VLASOVA Grev kırıcıları için.

KASAP Öyle mi? Bu ilginç işte. O zaman, ben de bir alçak mı olu-

yorum? Görüyor musunuz, ben alçağım! Peki ben neden alçağım? Grev kırıcılarını kolladığım için. *(Pelagea Vlasova'ya)* Öyle değil mi? *(Yanına oturur)* Ama grev yapmak yanlış bir şey değil mi? Bunun, grevin nedeniyle ilgili olduğunu düşünüyorsun. *(Pelagea Vlasova başını sallar)* Ücretlerde kesinti yapıldı diyorsun. Peki ama ücretler neden kesilmesin ki? Bak, burada gördüğün her şey Odesa'da oturan Bay Simirnof'a ait. Niye ücretlerde kesinti yapmasm? *(Grev Kırıcıları sevinçle onu on uylarlar)* Onun parası değil mi? Ücretleri canı isterse iki Ruble, canı isterse iki kopek yapabileceğine inanmıyorsun öyle mi? Demek gerçekten buna inanmıyorsun ha? Geçen yıl ne olmuştu? Benim ücretimde bile kesinti yapılmıştı. Peki ben ne yaptım *(Karısına)* senin önerin üzerine? Hiçbir şey! Peki Eylül'de ne olacak? Ücretimde gene kesinti yapılacak. Ve bugün ben neden suçluyum? Ücretleri kesintiye uğrayan ve buna boyun eğmeyen insanlara ihanet ettiğim için. Demek ki ben neymişim? *(Pelagea Vlasova'ya)* Demek benim yemeğimi yemiyorsun. Ben de bunu bekliyordum, namuslu bir insandan namuslu bir insanın benim yemeğimi yemeyeceğini yüzüme söylemesini bekliyordum. Artık bardak doldu. Zaten çoktan dolmuştu. Taşması için *(Pelagea Vlasova'yı gösterir)* bir damla daha gerekiyordu. Öfke ve mutsuzluk yeterli olmuyor. Bir şeyler yapmak gerek. *(Grev Kırıcılara)* O Bay Simirnof'unuza söyleyin, size Odesa'dan yemek göndersin. Ola ki domuz kendi kendine pişsin, yoksa bir lokma bile yok size.

KADIN Sinirlenmesene!

KASAP Fabrika yemekhanelerinde boşuna çalışmadım ben, oradan ayrıldım, çünkü orada dönen dolaplar bana uymuyordu. *(Karısı onu sakinleştirmeye çalışırken)* Köye giderim dedim, orada insanlar namusludur dedim, ama neyle karşılaştım? Grev kırıcılarının midesini tıka basa doldurmak zorunda kaldığım bir bok çukuruyla.

KADIN Yine çekip gidebiliriz.

KASAP Çok doğru, gidiyoruz. *(Abartarak)* İçinde mercimek olan kazanı getirin. Sen de yağı getir. Orada burada asılı olan her şeyi! Bunlar kimin için pişirildi?

KADIN Kendi kuyunu kazıyorsun! Yine bizi mahvedeceksin.

KASAP *(Grev Kırıcılarına)* Defolun vatan kurtarıcıları! Grev yapıyoruz. Mutfak çalışanları grev yapıyor! Defolun! *(Grev Kırıcılarını dışarı atar)* Kasap olarak son gülen ben olurum her zaman,

domuz değil. *(Kolunu karısının omuzuna atarak Pelagea Vlasova'ya yaklaşır)* Hadi dışarı çık ve sana taş atanlara haber ver, çorbaları hazır.
(Çiftlik Kasabı ve çalışanlar tarafından resitatif söylenir)

VLASOVALAR'A ÖVGÜ

Bu bizim yoldaş Vlasova, iyi bir kavgacıdır o.
Çalışkan, kurnaz, güvenilir.
Kavgada güvenilir, düşmana karşı kurnaz ve de
Ajitasyonda çalışkan. Dayanıklıdır.
Yaptıkları vazgeçilmezdir.
Kavgada hiç yalnız değildir o.
Aynı onun gibi güvenilir ve kurnaz kavga edilir
Tversk, Glasgov, Lyon ve Şikago'da
Şangay, Kalküta'da.
Dünyanın Vlasovaları, sizi köstebekler!
Devrimin meçhul askerleri sizsiniz.
Siz vazgeçilmezsiniz.

9

Öğretmen Vesovçikov'un Evi

YIL 1913. PAVEL, UZUN SÜRE SİBİRYA'DA
TUTUKLU KALDIKTAN SONRA DÖNÜYOR

(Pelagea Vlasova ve iki işçi, Öğretmen Vesovçikov'un evine bir baskı makinesi getirirler)

ÖĞRETMEN Pelagea Vlasova, benim evime bir baskı makinesi getiremezsiniz. Bu, harekete duyduğum sempatiyi kötüye kullanmak anlamına gelir. Kuramsal olarak sizden yana olduğumu biliyorsunuz, ama bu kadarı da fazla.

PELAGEA VLASOVA Sizi doğru mu anladım Nikolay İvanoviç? Bildirilerimize itirazınız yok belediye işçileri için yazılan son bildiriyi sizin kaleme aldığınızı hatırlatırım ama bildirilerin basılmasına karşısınız öyle mi?
(Baskı makinesini kurarlar)

ÖĞRETMEN Hayır. Bildirilerin burada basılmasına karşıyım.

PELAGEA VLASOVA *(Alınmış)* Bunu dikkate alacağız Nikolay İvanoviç.

(Çalışmayı sürdürürler)

ÖĞRETMEN Yani?

İŞÇİ Vlasova aklına bir şey koydu mu artık yapacak bir şey yoktur. Bu anlamda biz de büyük güçlükler çektik. Ama kimse bir şey anlamayacak, merak etmeyin. Gazeteyi saat 8'e kadar basmamız gerekiyor.

PELAGEA VLASOVA Sürekli olarak toplatıldığı için şimdi daha çok gazete basmalıyız. Baskı artınca insanlar umursamazlığa kapılıyorlar, bataklığa ya da kötülüğe razı gelmeye başlıyorlar.

(Öğretmen yan odaya geçer ve okur. Diğerleri baskıya geçerler, makine çok büyük bir gürültü çıkarır. Öğretmen koşarak yanlarına gelir)

PELAGEA VLASOVA Biraz gürültülü değil mi?

ÖĞRETMEN Yan odada lamba duvardan düştü! Bu kadar gürültü çıkardığı sürece burada yasadışı yazılar basmanıza olanak yok.

PELAGEA VLASOVA Nikolay İvanoviç, makinenin biraz gürültülü olduğunu biz de fark ettik.

VASİL YEFİMOVİÇ Altına bir şey koysaydık, komşular hiçbir şey duymazdı. Altına koyabileceğimiz bir şey var mı Nikolay İvanoviç?

ÖĞRETMEN Hayır, öyle bir şeyim yok.

PELAGEA VLASOVA Bağırmasanıza! Komşu kadın bana çocuklarının paltoları için aldığı bir keçeyi göstermişti. Onu isteyebilirim. Ben gelinceye kadar baskıya geçmeyin.

(Komşu kadına gider)

İŞÇİ *(Öğretmene)* Sizinle arasında bazı anlaşmazlıklar olması bizi rahatsız ediyor. Aslında onu buraya politikadan uzak dursun diye getirmiştik. Onu asla yasadışı bir baskı işine sokmak istemezdik. Ama hiçbirimizi dinlemedi.

ÖĞRETMEN Çok kızıyorum olup bitenlere. Ayrıca, örneğin sizin de onu yolmanıza fena halde öfkeleniyorum. Geçenlerde eve geldiğimde eski para çantasından var olan bir kaç kopek'ini çıkarırken buldum onu, üyelik aidatı içinmiş.

VASİL YEFİMOVİÇ Evet, hiçbir şey bedava olmuyor. Devrim yoksulluğa karşı yapılacak, ama pahalıya mal oluyor. Ana, para toplanması konusunda çok titiz. Davamız için yarım ekmekten

vazgeçmek zorundasınız, çünkü şirketimiz atılımlar yapmak zorunda, diyor.

(Kapı çalınır. Makinenin üstünü örterler, Öğretmen kapıyı açar)

PAVEL'İN SESİ *(Dışardan)* Pelagea Vlasova burada mı oturuyor? Benim adım Pavel Vlasov.

(Pavel içeri girer)

PAVEL İyi günler. Annem nerede?

VASİL YEFİMOVİÇ Birazdan gelir. Peşindeler mi yoksa?

PAVEL Evet, o da var. Akşam yine Finlandiya'ya[11] dönmek zorundayım.

BİRİNCİ İŞÇİ Buraya otur. Anneni şaşırtalım.

(Pavel'i kapının karşısında bir sandalyeye oturturlar ve çevresine dizilirler. Pelagea Vlasova içeri girer)

PELAGEA VLASOVA Pavel! *(Oğluna sarılır)* Git gide zayıflıyor! Şişmanlayacağına zayıflıyor! Seni orada uzun süre tutmayacaklarını biliyordum. Nasıl kurtuldun ellerinden? Burada ne kadar kalabileceksin?

PAVEL Akşama Finlandiya'ya gitmek zorundayım.

PELAGEA VLASOVA Ama hiç olmazsa paltonu çıkarabilirsin herhalde.

(Pavel paltosunu çıkarır)

ÖĞRETMEN Bildiğim kadarıyla özgürlük için savaşıyorsunuz, ama partinizde tutsaklığın dik âlâsı var. Güzel bir özgürlük anlayışı doğrusu! Emirlerden ve zorunluluklardan başka bir şey yok!

PELAGEA VLASOVA Bakın Nikolay İvanoviç, bu işler böyle olur. Biz emirlerden sizin kadar şikayetçi değiliz. Onlar bize gerekli. Darılmayın ama sizin yaptığınızdan çok daha fazlasını yapmamız gerekiyor. Özgürlüğe gelince; bu sizin paranız gibi bir konu Nikolay İvanoviç. Size az cep harçlığı verirsem daha fazla şey satın alabilirsiniz. Bir süre daha az harcarsınız, ama sonra daha fazlasını harcayabilirsiniz.

ÖĞRETMEN Sizinle tartışmaktan vazgeçiyorum. Çok gaddarsınız.

PELAGEA VLASOVA Evet, hiç kuşkusuz gaddar olmak zorundayız.

VASİL YEFİMOVİÇ Keçeyi aldınız mı? *(Pavel'e)* Gazeteyi saat sekize kadar bitirmek zorundayız.

PAVEL O zaman başlayın hadi!

PELAGEA VLASOVA *(Yüzü ışıldar)* Hemen başlayın ki bize biraz zaman kalsın! Şu Marfa Katerinovna ricamı geri çevirdi. Neymiş efendim, keçe çocukların paltoları içinmiş. 'Marfa Katerinovna',

dedim, 'çocukları az önce paltoyla okuldan gelirlerken gördüm', dedim. 'Palto mu?' dedi, 'siz ona palto mu diyorsunuz? Lime lime olmuş paçavradan başka bir şey değil o. Okulda arkadaşları alay ediyorlar.' Ben de: 'Marfa Katerinovna', dedim, 'yoksul insanların paltoları kötü olur. Keçeyi bana hiç olmazsa yarın sabaha kadar verin. Keçeyi bana verecek olursanız, çocuklarınıza güzel bir paltodan çok daha fazla yararı dokunacak, inanın bana', dedim. Ama kadında mantık yok ki. Keçeyi gerçekten de vermedi bana. İki kopeklik aklı yok.

(Önlüğünün cebinden birkaç parça keçe çıkartır, makinenin altına koyar)

ÖĞRETMEN Peki bu ne?

PELAGEA VLASOVA Keçe.

(Hepsi gülerler)

VASİL YEFİMOVİÇ O zaman şu niye şu Marfa Katerinovna'dan kadar çok yakındınız?

PELAGEA VLASOVA Çünkü beni onları çalmak zorunda bıraktı, çünkü bunlar bize gerekiyordu. Böyle gazetelerin basılması onun çocukları için de çok iyi olacak. İşte asıl gerçek bu!

VASİL YEFİMOVİÇ Pelagea Vlasova, keçe için size devrim adına teşekkür ederiz.

(Gülüşmeler)

PELAGEA VLASOVA Yarın yine yerine koyarım. *(Oturmuş olan Pavel'e)* Bir parça ekmek ister misin?

VASİL YEFİMOVİÇ *(Makinenin başında)* Peki kâğıtları kim çıkaracak?

(Pelagea Vlasova makinenin başına geçer. Pavel ekmek arar)

PELAGEA VLASOVA Aşağıdaki dolaba bak. Bıçak çekmecede. Bu Yoldaş Vasil Yefimoviç, köylere yaptığım kısa yolculuktan sonra hareketimize katıldı. Çok sıkı kuralları vardır ha...

PAVEL Sen beni merak etme, bir keresinde Sibirya'da bile bir parça ekmek buldum.

PELAGEA VLASOVA Duyuyor musunuz, takaza ediyor. Onunla ilgilenmiyormuşum gibi. Hiç olmazsa ekmeği keseyim.

ÖĞRETMEN Peki kâğıtları kim çıkaracak?

PAVEL *(Diğerleri gazeteyi basarken, Pavel kendine bir dilim ekmek keser)* Kâğıtlar, devrimci Pavel Vlasov'un annesi devrimci Pelagea Vlasova tarafından çıkarılacak. Oğluyla ilgileniyor mu dersiniz? Nerede? Ona çay mı yapıyor? Bir banyo mu hazırlıyor? Bir dana mı kesiyor[83]? Nerede? Dondurucu Kuzey rüzgârlarının

altında, jandarma kulağının dibinde ateş ederken Sibirya'dan Finlandiya'ya kaçıyorsun, şöyle rahatça uzanabileceğin bir yer bile gösterilmiyor, bula bula karşında yasadışı bir basımevi buluyorsun. Ve annen senin saçlarını okşayacağına kâğıt çıkarıyor!

PELAGEA VLASOVA Yardım etmek istiyorsan buraya gel.

(Pavel makinenin başında, annesinin karşısında yerini alır. Resitatif söylerler)

PELAGEA VLASOVA

Çok kötü değildi, değil mi?

PAVEL

Tifüs hariç her şey iyiydi.

PELAGEA VLASOVA

Hiç olmazsa doğru dürüst yemek yedin mi?

PAVEL

Hiçbir şey bulamadığım zamanlar hariç, evet.

PELAGEA VLASOVA

Peki şimdi nereye gideceksin? Gittiğin yerde çok mu kalacaksın?

PAVEL

Siz burada iyi çalışırsanız, hayır.

PELAGEA VLASOVA

Siz de orada çalışacak mısınız?

PAVEL

Tabii.

Orada çalışmak, en az burada çalışmak kadar önemli.

(Kapı çalınır, Şostakoviç girer)

ŞOSTAKOVİÇ Pavel, hemen gitmelisin. İşte biletin. İstasyonda, Yoldaş Isay Fin pasaportla birlikte seni bekliyor.

PAVEL Hiç olmazsa bir kaç saat süreceğini sanmıştım. Ama olsun.

(Paltosunu giyer)

PELAGEA VLASOVA *(Kendi paltosunu almak ister)* Ben de onunla gideceğim.

ŞOSTAKOVİÇ Olmaz, bu Pavel için tehlikeli olur. Sizi tanıyorlar, ama Pavel'i tanımıyorlar!

PAVEL Hoşça kal anne!

PELAGEA VLASOVA Umarım gelecek sefere sana ekmek hazırlayacak kadar zamanımız olur.

PAVEL Hoşça kalın yoldaşlar!

(Pavel ve Şostakoviç çıkarlar)

ÖĞRETMEN Tanrı onun yardımcısı olacak Vlasova.

PELAGEA VLASOVA Pek emin değilim.

(Baskı makinesinin yanına döner, işlerini sürdürürler)

PELAGEA VLASOVA

(Resitatif söyler)

ÜÇÜNCÜ KONUYA ÖVGÜ[84]

Sürekli duyuyoruz
Anneler evlatlarını yitiriyor, ben
Evladımı yitirmedim. Neden?
O
Üçüncü konunun sayesinde.
O ve ben ikiydik, ama üçüncü
Ortak konu, ortak konumuz bizi bağlayan
Şeydi.
Oğulların, ana babalarıyla konuşmalarını
Duyuyordum.
Oysa ikimizin üçüncü konu üzerine
Konuştuklarımız çok daha iyiydi.
Birçok insanın ortak olduğu büyük konu!
Birbirimize yakındık, bu konuya
Yakındık! İyilikle doluyduk, bu
İyi konuya yakındık.

10

Öğretmen Vesovçikov'un Evi

PAVEL VLASOV, FİN SINIRINI GEÇMEYE ÇALIŞIRKEN TUTUKLANIR VE KURŞUNA DİZİLİR

KORO[85]

(Devrimci işçiler tarafından Ana'ya söylenir)

Oğlun kurşuna dizildi Yoldaş Vlasova
Ne var ki onu kurşuna dizmek için
Götürdükleri duvar
Oğlun gibilerce örülmüştü.
Onun göğsüne nişan alan tüfekleri
Ve mermileri de yapanlar, oğlun gibilerdi.

O anda orada değillerdi elbet, olamazlardı da.
Ama el emekleri oradaydı.
Kendisine ateş edenler bile oğlundan farklı insanlar değildi.
Tabii ki zincire vurulmuş olarak götürüldü.
Yoldaşın yapıp yoldaşa vurduğu zincirlerle.
Yükseliyordu fabrikalar, götürürlerken gördü bunu, omuz omuza
Yükseliyordu bacalar sabahın o erken saatinde-
Çünkü hep sabahın erken saatinde götürüyorlardı onu,
Boştu fabrikalar elbet, ama oğlun
Onların sürekli yükselmiş ve de yükselecek olan[12]
Yığınlarla dolduğunu gördü.

(Kadınlar gelirler, bir İncil ve bir tencere yemek getirirler)

ÜÇ KADIN *(Kapıda)* Pavel Vlasov Finlandiya sınırını geçmeye çalışırken yakalandı ve kurşuna dizildi. Vlasova'yla olan geçimsizliklerimizi unutup, Hıristiyanlar olarak onun acısını paylaşmak istiyoruz. Hiçbir şeye inancı olmadığı için çektiği acının üstesinden gelmekte zorlanıyordur.

(İçeri girerler)

EV SAHİBESİ Bayan Vlasova, bu zor günlerinizde yalnız değilsiniz, bütün ev halkı acınızı paylaşıyor.

(Üç kadın çok duygulanırlar ve otururlar. Yüksek sesle ağlarlar)

PELAGEA VLASOVA *(Bir süre sonra)* Biraz çay için. İyi gelir.

(Onlara çay verir)

PELAGEA VLASOVA Biraz daha iyi misiniz şimdi?

EV SAHİBESİ Kendinize amma da hakimsiniz Bayan Vlasova.

ONUN KÖYLÜ AKRABASI Ama haklısınız. Hepimiz Tanrıya emanetiz.

ÜÇÜNCÜ KADIN Ve Tanrı ne yaptığını bilir.

(Pelagea Vlasova susar)

ÜÇÜNCÜ KADIN Sizinle biraz ilgilenmemiz gerektiğini düşündük. Mutlaka bugünlerde doğru dürüst bir şeyler pişiremiyorsunuzdur. Burada bir tencere yemek var. Yalnızca ısıtmanız yeterli.

(Tencereyi verir)

PELAGEA VLASOVA Çok teşekkür ederim, Lidya Antonovna. Bunu düşünmüş olmanız büyük bir incelik. Ayrıca geldiğiniz için de çok teşekkür ederim.

EV SAHİBESİ Sevgili Vlasova, belki bir şeyler okumak istersiniz diye size bir de İncil getirdim. İstediğiniz kadar kalabilir sizde.

(Pelagea Vlasova'ya İncil'i uzatır)

PELAGEA VLASOVA İyi niyetiniz için teşekkür ederim Vera Stepanovna. Ama kitabı size geri verirsem sizi çok mu kırmış olurum acaba? Öğretmen Vesovçikov tatile giderken onun kitaplarını okumama izin vermişti. *(İncil'i geri verir)*

EV SAHİBESİ Ben yalnızca bu aralarda politik gazetelerinizi okumak istemeyeceğinizi sanmıştım.

KÖYLÜ KADIN Gerçekten her gün okuyor musunuz?

PELAGEA VLASOVA Evet.

EV SAHİBESİ İncil bana sık sık avuntu kaynağı olmuştur. *(Sessizlik)*

YOKSUL KADIN Onun fotoğrafı yok mu hiç?

PELAGEA VLASOVA Yok. Bir kaç tane vardı. Ama sonra hepsini yok ettik, polisin eline geçmesin diye.

YOKSUL KADIN İnsan hatırlatacak bir şeylerin olmasını istiyor da.

KÖYLÜ KADIN Yakışıklı biriydi değil mi?

PELAGEA VLASOVA Şimdi hatırladım, bir tane fotoğrafı var. Bu onun gıyabi tutuklama kararı. Gazeteden kesmişti bana. *(Kadınlar gıyabi tutuklama kararını incelerler)*

EV SAHİBESİ Bayan Vlasova, burada oğlunuzun suçlu olduğu yazıyor. İnancı yoktu ve siz de bunu hiçbir zaman gizlemediniz; diyeceğim o ki, her fırsatta bizim inançlarımızla ilgili düşüncelerinizi açığa vurdunuz.

PELAGEA VLASOVA Evet öyle, Vera Stepanovna.

EV SAHİBESİ Peki ya şimdi düşüncelerinizde bir değişiklik olmadı mı?

PELAGEA VLASOVA Hayır, Vera Stepanovna.

EV SAHİBESİ Yani hâlâ her şeyin mantıkla yapılabileceğini düşünüyorsunuz öyle mi?

YOKSUL KADIN Bayan Vlasova'nın düşüncesini değiştirmemiş olduğunu size söylemiştim Vera Stepanovna.

EV SAHİBESİ Ama geçen gece nasıl ağladığını yan taraftan duydum.

PELAGEA VLASOVA Özür dilerim.

EV SAHİBESİ Özür dilemenize gerek yok, tabii ki öyle demek istemedim. Ama ağlamanızın nedeni mantığınız mıydı?

PELAGEA VLASOVA Hayır.

EV SAHİBESİ Mantıkla nereye varılacağını gördünüz işte.

PELAGEA VLASOVA Ben mantığımla ağlamadım. Ağlamayı mantığımla durdurdum. Pavel'in yaptığı şey iyiydi.

EV SAHİBESİ O zaman niye kurşuna dizdiler onu?

YOKSUL KADIN Demek ki herkes ona karşıydı.

PELAGEA VLASOVA Evet, ama ona karşı oldukları oranda da kendi kendilerine karşıydılar.

EV SAHİBESİ Bayan Vlasova, insanın Tanrıya ihtiyacı vardır. İnsan kaderini değiştiremez.

PELAGEA VLASOVA Biz şöyle diyoruz: İnsanın kaderi insandır[86].

KÖYLÜ KADIN Sevgili Bayan Vlasova, biz köylüler...

EV SAHİBESİ *(Onu göstererek)* Benim akrabam, ziyarete geldi.

KÖYLÜ KADIN Biz köylüler farklı düşünüyoruz. Siz burada tarlaya ekin ekmiyorsunuz, ekmek sizin çekmecenizde duruyor. Siz yalnızca sütü görüyorsunuz. İneği değil. Gökyüzünde fırtına bulutları toplandığı zaman uykusuz geceler geçirmiyorsunuz, dolu sizin için hiçbir şey ifade etmiyor.

PELAGEA VLASOVA Anlıyorum, böyle durumlarda Tanrıya dua ediyorsunuz.

KÖYLÜ KADIN Evet.

PELAGEA VLASOVA İlkbaharda da ayinler düzenliyor, kutsal yerleri ziyaret ediyorsunuz.

KÖYLÜ KADIN Doğru.

PELAGEA VLASOVA Ve sonra fırtınalar kopuyor ve dolu yağıyor. Ve inek gene de hastalanıyor. Sizin bölgenizde kötü hasat ve hayvan hastalıkları için sigortalı olan köylü yok mu?

KÖYLÜ KADIN Bunları hayatımda ilk kez duyuyorum.

PELAGEA VLASOVA Duanın işe yaramadığı zamanlarda sigorta işe yarar. Yani fırtına bulutları gökyüzünde toplandığında Tanrıya dua etmenize gerek yok, sigortalı olmalısınız. Size fayda bundan var. Tanrı önemsiz olmaktan hoşlanmaz[87]. Böylece, şu Tanrının önce tarlalarınızın üstünden, sonra da kafalarınızın içinden yok olma umudu doğar. Benim gençliğimde onun gökyüzünde bir yerlerde oturduğuna ve yaşlı bir adama benzediğine sıkı sıkıya inanılırdı. Sonra uçak icat oldu ve gazeteler gökyüzünde bile her yerin artık ölçülebildiğini yazdılar. Artık kimse gökyüzünde oturan Tanrıdan söz etmiyordu. Bu kez de Tanrının bir çeşit gaz olduğu, hiçbir yerde ve her yerde olduğu görüşü ortaya çıktı. Ancak daha sonra insanlar gazların nelerden oluştuğunu okudular, bunların arasında Tanrı yoktu, o zaman hava olarak da tutunamadı, çünkü hava biliniyordu. Böylece giderek inceldi ve tabiri caizse buharlaştı. Şimdi de yalnızca zihinsel bir terim olduğu söyleniyor, ama bu da oldukça kuşkulu, Lidya Antonovna.

Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

YOKSUL KADIN İnsanlar artık onun farkına varamadıkları için o kadar önemli olmadığını mı söylemek istiyorsunuz?

EV SAHİBESİ Bayan Vlasova, Tanrının oğlunuzu sizden neden aldığını unutmayın.

PELAGEA VLASOVA Onu benden Çar aldı, nedenini de unutmayacağım.

EV SAHİBESİ Onu Tanrı aldı, Çar değil.

PELAGEA VLASOVA *(Yoksul Kadın'a)* Lidya Antonovna, duyduğuma göre Pavel'i benden alan Tanrı, önümüzdeki Cumartesi günü sizin elinizden de odanızı almayı düşünüyormuş. Bu doğru mu? Tanrı sizi evinizden mi çıkarıyor?

EV SAHİBESİ Üç aydır kirasını ödemediği için onu evinden ben çıkarıyorum.

PELAGEA VLASOVA Eğer Tanrı alnınıza üç ay kira almayacağınızı yazmış olsaydı, Vera Stepanovna, o zaman ne yapardınız? *(Vera Stepanovna susar)* O zaman Lidya Antonovna'yı sokağa atardınız. Ve siz Lidya Antonovna, eğer Tanrı sokağa atılmanızı alnınıza yazmış olsaydı, siz ne yapardınız? Ev sahibinden İncilini ödünç almanızı öneririm. Sokakta donarak otururken İncil'in sayfalarını karıştırır, çocuklarınıza Tanrıdan korkulması gerektiğini okurdunuz.

EV SAHİBESİ Eğer oğlunuza daha fazla İncil okumuş olsaydınız bugün hayatta olurdu.

PELAGEA VLASOVA Ama çok kötü koşullarda yaşıyor olurdu. Ölümden neden bu kadar korkuyorsunuz ki? Benim oğlum ölümden bu kadar çok korkmazdı.

(Resitatif söyler)

Ama o yoksulluktan korkardı çok
Şehirlerimizde var olan yoksulluktan
Bir de açlık ve ahlaksızlıktan korkarız
Bunları hissedenlerden ve bunlara neden olanlardan
Bu kadar çok korkmayın ölümden, korkun yoksul yaşamdan!

(Sessizlik)

Tanrıdan korkmanın size bir yararı yok Lidya Antonovna. Vera Stepanovna'dan korksanız daha iyi olur. Oğlum Tanrının sorgulanamaz isteğiyle değil de Çar'ın sorgulanabilir isteğiyle nasıl yok olduysa, Vera Stepanovna da sizi öyle sokağa attı, çünkü bir villada oturan ve Tanrısal hiçbir yönü bulunmayan bir adam da sizi işten attı da ondan. O zaman neden Tanrıdan söz edi-

yoruz ki? 'Tanrının evinde oturacak bir sürü ev olduğu size söyleniyor da Rusya'da niye bu kadar az ev olduğu ve bunun nedenleri size söylenmiyor.

YOKSUL KADIN Şu İncil'i bana versenize Vera Stepanovna. İncil'de gayet açıkça şöyle yazar: Komşunu sev. O zaman neden beni sokağa atıyorsunuz? Verin bana İncil'i, size o bölümü göstereceğim. Pavel Vlasov'u işçilerden yana ve işçi olduğu için kurşuna dizdikleri açıkça ortada. *(İncil'i kapar)* Verin bana o kitabı, size o bölümü göstereceğim...

EV SAHİBESİ İncil'i benden bu amaçla alamazsınız, bu amaçla olmaz.

YOKSUL KADIN Peki hangi amaçla alabilirim? Eminim iyi bir amaçla değildir!

EV SAHİBESİ Bu Tanrının kelamıdır!

YOKSUL KADIN Ben de onu diyorum zaten. Sizin Tanrınızın bana hiçbir yararı yok, eğer ben onu göremiyorsam!
(İncil'i Ev Sahibesi'nden almaya çalışır)

YOKSUL KADIN Verin bana o kitabı.

EV SAHİBESİ *(İncil'i sıkı sıkı tutar)* Bu benim malım.

YOKSUL KADIN Evet, bütün ev gibi değil mi?

EV SAHİBESİ Şimdi ben size bir bölüm göstereceğim, hem de başkasının mülkiyetine zarar vermekle ilgili bölümü.
(İncil parçalanır)

KÖYLÜ KADIN *(Yerdeki parçaları kaldırır)* Yırtıldı işte.

PELAGEA VLASOVA *(Yemek tenceresini sağlam bir yere koymuştur)* Yemek dökülecek'ine İncil yırtılsın, daha iyi.

YOKSUL KADIN İyiliğin de kötülüğün de, gökyüzünde her şeyin karşılığını veren bir Tanrının olduğuna inanmasam hemen bugün Pelagea Vlasova'nın partisine girerdim.
(Çıkar)

EV SAHİBESİ Pelagea Vlasova, Lidya Antonovna'yı ne hale getirdiniz bakın. Oğlunuz da sizin gibi konuştuğu için kurşuna dizildi. Siz de daha iyisini hak etmiyorsunuz.
(Akrabasıyla çıkar)

PELAGEA VLASOVA Zavallılar! *(Arkalarından bağırır)* Siz yine de hasadınızı sigortalayın! *(Bitkin oturur)* Pavel!

11

Öğretmen'in Evi

ANA, HASTA YATAĞINDA SAVAŞ İLAN EDİLDİĞİNİ ÖĞRENİR

(Öğretmen, Pelagea Vlasova'yı muayene etmesi için bir Doktor getirir)

ÖĞRETMEN Kargaşa sırasında dayak yemiş. Ücret konusunu onunla konuşmayın, ben vereceğim. Oğlu öldüğünden bu yana sağlığı iyi değil, morali bozuk. Giderek kötüleşiyor. Ev işlerini değil ama, her zaman yaptığı belirli bir iş vardı, artık o işi bile yapmıyor. *(Pelagea Vlasova'ya)* Bayan Vlasova, korkmayın. Doktorun buraya gelmesini ben rica ettim. Soluk alıp verişiniz hiç hoşuma gitmedi de.

(Doktor, Pelagea Vlasova'yı muayene eder)

PELAGEA VLASOVA Size hiç param olmadığını söylediler mi?

(Doktor başıyla onaylar)

DOKTOR *(Dışarıda, omuzlarını silkerek Öğretmen'e)* Oğlunun ölümü onu kötü etkilemiş. Kesinlikle ayağa kalkmaması gerek. Bitkin durumda. Yaşı da bayağı ilerlemiş.

(Çıkar. Öğretmen yatağın kenarına oturur, gazete okur)

PELAGEA VLASOVA Gazetede neler yazıyor?

ÖĞRETMEN Savaş ilan edildi.

PELAGEA VLASOVA Savaş. Bizim yoldaşlardan ne haber?

ÖĞRETMEN Bizim beş Duma üyeniz tutuklanmış ve hainlikle suçlanarak Sibirya'ya sürülmüş[88].

PELAGEA VLASOVA Bu çok kötü. *(Sessizlik)* Çar harekete geçtiyse bizim de harekete geçmemiz gerekiyor. *(Sessizlik)* Ayağa kalkmalıyım.

ÖĞRETMEN Ayağa kalkmanız kesinlikle yasak. Hastasınız. Çar'a ve onun generallerine karşı siz ne yapabilirsiniz ki? *(Sessizlik)* Ben aşağı inip son baskıyı alayım. Partinizi artık tümüyle yok etmeye niyetliler.

(Çıkar)

KORO[89]

(Pelagea Vlasova'ya söyler)

Ayağa kalk, parti tehlikede!
Sen hastasın, ama Parti ölmekte.

Güçsüzsün, ama bize yardım etmelisin!
Ayağa kalk, parti tehlikede!

Bizden kuşku duydun.
Artık kuşku duyma:
Yolun sonuna geldik.
Partiye sövüp saydın.
Artık sövüp sayma:
Partiyi yok etmek istiyorlar.
Ayağa kalk, parti tehlikede!
Çabuk ayağa kalk!
Hastasın, ama sana ihtiyacımız var.
Sakın ölme, bize yardım etmelisin.
Geride kalma, kavgaya girişiyoruz.
Parti tehlikede, ayağa kalk!

(Koro bunları söylerken Pelagea Vlasova güçlükle ayağa kalkmış, giyinmiş, çantasını almış, sallanarak ama giderek hızlanarak odalardan geçmiş, kapıdan dışarı çıkmıştır)

12

Sokak köşesi

SAVAŞIN İLK YILLARINDA İŞÇİLER, DEVRİMCİLERE KULAK AŞMAK İSTEMEDİLER VERİYOR

(Bir kaç işçi kanlar içindeki Pelagea Vlasova'yı köşeye getirirler)

1. İŞÇİ Ona ne oldu?
2. İŞÇİ Bu kadın birliklerin resmi geçidine sevgi gösterileri yapan kalabalığın içindeydi. Birdenbire: 'Kahrolsun savaş[90], yaşasın devrim!' diye bağırdı. Bunun üzerine polisler geldiler, sopalarıyla başına vurdular. Onu hemen bu köşeye getirdik. Yüzünü silsenize!

İŞÇİLER Kaçmalısın ihtiyar, yoksa seni yakalarlar!
PELAGEA VLASOVA Çantam nerede?
İŞÇİLER Burada.

PELAGEA VLASOVA Bekleyin! Çantamda bildiriler var. Biz işçilerin savaştaki durumuyla ilgili bir şeyler yazıyor: Yani gerçekleri yazıyor.

İŞÇİLER Haydi eve git, bırak gerçek çantanda kalsın[91] ihtiyar! Gerçek tehlikelidir. Gerçeği üzerimizde bulurlarsa bizi hapse atarlar. Başına gelenler yetmedi mi?

PELAGEA VLASOVA Hayır, hayır, gerçeği öğrenmelisiniz. Başımıza ne geldiyse cehaletten geldi.

İŞÇİLER Ya polisler?

PELAGEA VLASOVA Onlar da cahil.

İŞÇİLER Ama yöneticiler bize önce Almanlar'ı yenmek için yardımcı olmamızı ve vatanımızı savunmamızı söylüyorlar[92].

PELAGEA VLASOVA

Öyle mi? Bunlar nasıl yöneticiler böyle?
İşçi işçiyle karşı karşıya
Savaşta saflar belirsiz.
Oysa örgütünüz güçlüklerle kurulmuştu.
Savaşta harcanan paralar sizin paranız.
Çektikleriniz hep unutuldu.
Ve tüm dünyanın tüm işçilerinin dayanışması unutuldu.
Sınıf düşmanlarına karşı ortak yürüttüğünüz savaş
unutuldu[13].

İŞÇİLER Bunların hiçbiri artık geçerli değil. Birçok fabrikada savaşa karşı grev yaptık. Grevler bastırıldı. Artık devrim mevrim yok. Evine git ihtiyar, dünyayı olduğu gibi kabul et. Sizin istedikleriniz asla gerçekleşmeyecek, asla, asla!

PELAGEA VLASOVA Sizin için söylediklerimizi okuyun hiç olmazsa, okuyacak mısınız? *(Onlara bildirileri verir)* Okumak bile istemiyor musunuz?

İŞÇİLER İyi niyetli olduğunuzu biliyoruz ama artık o bildirileri almak istemiyoruz. Kendimizi tehlikeye atmak istemiyoruz artık.

PELAGEA VLASOVA Ama şunu unutmayın ki, bütün dünya *(Öylesine bağırır ki korkan işçiler onun ağzını kapatırlar)* korkunç bir karanlıkta yaşıyor, şimdiye kadar mantıklı düşünebilen yalnızca sizlerdiniz. Siz de pes ederseniz, nereye varır, bir düşünün!

13

Vatan için bakır bağış yerinin önü

SAVAŞ KARŞITI PROPAGANDA

(Bir bayrağın ve üzerinde: 'Vatan İçin Bakır Bağış Yeri' yazılı bir tabelanın asılı olduğu bir kapının önünde yedi kadın ellerinde bakırlarla kuyruktalar, Pelagea Vlasova da aralarında, elinde küçük bir kupa var. Sivil bir memur gelir ve kapıyı açar)

MEMUR Biraz önce gelen bir habere göre cesur birliklerimiz benzersiz bir kahramanlıkla Przemysil[93] Kalesi'ni dördüncü kez düşmandan geri almışlar. Yüzbin ölü, ikiyüzbin tutsak. Ordu komutanlığı bütün Rusya'da okulların kapatılmasını ve çanların çalınmasını emretti. Yaşasın Kutsal Rusya'mız, yaşasın, yaşısın! Bakır bağışı için gişe beş dakika sonra açılacak.
(İçeri girer)

BİR KADIN Savaşımızın böyle iyiye gitmesi ne güzel!

PELAGEA VLASOVA Ben ancak küçücük bir kupa getirebildim. Bu etse etse beş tane, bilemediniz altı tane fişek eder. Bunlarla kaç kişi vurulabilir ki? Altı taneyle belki iki kişi vurulur, bunlardan da ölse ölse bir tanesi ölür. Sizin kazan en az yirmi fişek eder, hele şu öndeki hanımefendinin elindeki güğüm kesin bir el bombasına eşdeğerdir. Bir el bombası bir kerede beş ila altı kişinin canını alabilir. *(Bakırları sayar)* Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, bir dakika, şu hanımefendinin elinde iki tane var, etti sekiz. Sekiz. Burada neredeyse küçük bir saldırıya yetecek kadar var. *(Sessizce güler)* Bu küçücük kupayı neredeyse getirmeyecektim. Yolda iki askere rastladım, aslında onları ihbar etmek gerekiyordu ya, bana ne dediler biliyor musunuz: 'Tabii, bakırı götür, yaşlı keçi, götür ki savaş hiçbir zaman bitmesin!' dediler. Buna ne buyrulur? Korkunç bir şey değil mi? 'Bana bakın', dedim onlara, 'sizi gebertmek lazım. Benim bu küçücük kupam', dedim, 'yalnızca sizin o boklu ağzınızı kapamaya yarasa bile bir işe yaramış demektir. Bu küçücük kupadan iki tane fişek çıkar herhalde.' Demek ki ben, Pelagea Vlasova, bakır kupamı neden veriyormuşum? Savaşın bitmemesi için veriyormuşum.

KADIN Siz ne diyorsunuz? Bakırlarımızı verirsek savaş bitmeyecek mi? Oysa biz tam tersine asıl savaş bitsin diye onları veriyoruz.

PELAGEA VLASOVA Hayır, biz bunları savaş bitmesin diye veriyoruz!

SİYAH GİYSİLİ KADIN Hayır, bakırlar onlara ulaşır da onlardan el bombaları yaparlarsa düşmanı daha çabuk yenerler. Böylece de savaş biter.

PELAGEA VLASOVA A, el bombaları olursa tabii ki savaş bitmeyecek, çünkü o zaman savaşa devam edebilecekler. Cephaneleri olduğu sürece devam ederler. Ötekiler de bağış topluyorlar.

KADIN *(Afişi gösterir)* 'Bakır bağışlamak, savaşı kısaltmaktır!' Okumanız yazmanız yok mu?

PELAGEA VLASOVA Bakır bağışında bulunan savaşı uzatır! Bu casuslar için yazılmış!

SİYAH GİYSİLİ KADIN Ama neden savaşın uzamasını istiyorsunuz ki?

PELAGEA VLASOVA Çünkü oğlum altı ay sonra başçavuş olacak. İki saldırı daha yaparlarsa oğlum başçavuş olacak. O zaman aylığı iki misline çıkacak. Ondan sonra Ermenistan'ı da almalıyız, Galiçya'yı da, hele Türkiye'ye mutlaka ihtiyacımız var.

SİYAH GİYSİLİ KADIN Neye ihtiyacımız var, neye?

PELAGEA VLASOVA Türkiye'ye. Ayrıca Fransa'dan borç aldığımız paranın da geri ödenmesi gerekiyor. O bakımdan bu bir özgürlük savaşı.

KADIN Tabii ki öyle. Tabii ki bu bir özgürlük savaşı. Ama bu nedenle de sonsuza kadar sürmesi gerekmez.

PELAGEA VLASOVA Sürecek, en az altı ay daha.

SİYAH GİYSİLİ KADIN Bakırları verdikçe bir o kadar dana süreceğini düşünüyorsunuz ha?

PELAGEA VLASOVA Evet, tabii. Askerler bunları boşu boşuna alıyorlar. Sizin de oğlunuz cephede, öyle değil mi? Gördünüz mü, oğlunuz cephede ve siz buna rağmen bakır bağışlıyorsunuz. O zaman bu iş bir altı aycık daha uzayacak demektir.

SİYAH GİYSİLİ KADIN Aklım iyice karıştı benim. Kimi savaş bitecek diyor, kimi uzayacak diyor. Kime inanayım? Kocam şehit düştü, oğlum da Przemysl'de. Ben eve gidiyorum.

(Gider. Çanlar çalmaya başlar)

KADIN Zafer çanları!

PELAGEA VLASOVA Evet, yeniyoruz! Kupalarımızı, kazanlarımızı ve güğümlerimizi veriyoruz, ama yeniyoruz! Yiyecek hiçbir şeyimiz yok, ama yeniyoruz! Ya Çar'dan ve zaferden yanasındır ya da karşısındır. Yeniyoruz, yenmek zorundayız! Yoksa devrim

mevrim olur, bu kesin. O zaman sevgili Çarımız'a ne olur? Böyle zamanlarda ona destek olmalıyız. Almanlar'a baksanıza! İmparatorları için neredeyse ağaçlardaki yaprakları kemirecekler!

KADIN Siz nele söylüyorsunuz? Bir dakika önce bir kadın kazanını aldı ve gitti, hep sizin yüzünüzden.

BİR KADIN İŞÇİ Böyle konuşmamalısınız, savaşın uzamasını istediğinizi söylememelisiniz. Bunu kimse istemez.

PELAGEA VLASOVA Ne? Peki ya Çar? Ya generaller? Onların Almanlar'la savaşmaktan korktuklarını mı sanıyorsunuz? Parola nedir? Düşmana karşı ileri! Ya zafer ya ölüm! Doğrusu da bu. Çanları duymuyor musunuz? Bu çanlar yalnızca zafer kazanıldığında ve ölümlerde çalar. Peki siz neden savaşa karşısınız? Siz kim oluyorsunuz? Yanılmıyorsam, buradakilerin hepsi iyi insanlar. Siz işçisiniz değil mi? İşçi misiniz değil misiniz? İtiraf edin! Geldiniz, aramıza sokuldunuz. Sizin gibilerle bizim gibiler arasında her zaman bir fark olduğunu aklınızdan çıkarmayın!

BİR HİZMETÇİ KIZ Onunla böyle konuşamazsınız. O da anayurdu için bir şeyler veriyor.

PELAGEA VLASOVA *(Kadın İşçi'ye)* Buraya isteyerek gelmiş olamazsınız. Savaşın size yararı ne ki? Sizin burada oluşunuz Tam anlamıyla ikiyüzlülük. Siz ve sizin gibiler olmadan da başımızın çaresine bakabiliriz biz. Bu bizim savaşımız! Siz işçilerin de katılmasına kimse karşı değil, ama bu savaşın sizin savaşınız olduğu anlamına da gelmez. Sen fabrikana git de gündeliğini yükseltmene bak, ait olmadığın yerlerde de dolaşma. *(Hizmetçi Kız'a)* İlle bağışlamak istiyorsa onun eski püskü eşyalarını siz alabilirsiniz.

(İşçi Kadın kızgın gider)

ÜÇÜNCÜ KADIN Bu büyük lafları eden bu kadın kim?

DÖRDÜNCÜ KADIN Yarım saattir insanları buradan nasıl kaçırdığını izliyorum.

ÜÇÜNCÜ KADIN Bu kim biliyor musunuz? Bu kadın bir Bolşevik!

KADINLAR Gördünüz mü? Bu kadın bir Bolşevik! Çok kurnaz biri! Yanına gitmeyin, yüz vermeyin! Kendinizi Bolşevizmden koruyun, binbir yüzü vardır onun! Eğer bir polis geçerse, onu alır götürür.

PELAGEA VLASOVA Evet, bir Bolşeviğim. Ama sizler, burada durduğunuza göre katilsiniz! Hiçbir hayvan yavrusunu sizin verdiğiniz gibi vermez: sizin gibi böyle düşünüp taşınmadan,

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

kötü bir şey için. Rahimlerinizin parçalanması gerek sizin[94]. Burada olduğunuz için sizi kısırlaştırmalı. Umarım oğullarınız geri dönmezler. Böyle annelere dönüp de ne yapsınlar? Berbat bir şey için insanları vurmakta, berbat bir şey için vurulmakta oğullarınız. Ama asıl katiller sizlersiniz.

BİRİNCİ KADIN *(Döner)* Ben şimdi size gösteririm. Bolşevik! *(Kadın elinde güğümüyle Pelagea Vlasova'nın üstüne yürür, yüzüne vurur. Bir başkası gelir yüzüne tükürür. Sonra gişe açılır, üç kadın içeri girerler)*

HİZMETÇİ KIZ *(İçeri girmemiştir)* Üzülmeyin. Bana ne yapmam gerektiğini söyleyin. Siz Bolşeviklerin savaşa karşı olduğunuzu biliyorum, ama ben bir hizmetçiyim ve bu bakırlarla efendimin yanına dönemem. Onları bağışlamak istemiyorum. Ama bağışlamazsam da kimseye bir yararım olmadığı için işimden kovulurum. Ben ne yapacağım şimdi?

PELAGEA VLASOVA Tek başına hiçbir şey yapamazsın. Efendinin emriyle bakır güğümü bağışla. Efendinin emriyle senin gibi insanlar bundan cephane yapacaklar. Ve senin gibi insanlar bunlarla ateş edecekler. Gene senin gibi insanlar kime ateş edileceğine karar verecekler! Bu akşam *(Adresi kulağına söyler)* gel. Orada Putilov Fabrikalarından[95] bir işçi konuşma yapacak, sana nasıl davranman gerektiğini anlatırız. Adresi, herkese söyleme.

14

Sokak

(Pelagea Vlasova elinde kırmızı bayrakla göstericilerin önünde yürüyor. Yanında Hizmetçi Kız var)

BİR İŞÇİ Lybin'e geldiğimizde[96] onbinleri bulmuştuk bile. Aşağı yukarı elli fabrika grev yapıyordu, grevciler savaşa ve Çar'ın egemenliğine karşı gösteri yapmak üzere bize katılmışlardı.

İKİNCİ İŞÇİ 1916-17 kışında[97] 250 000 kişi grev yapıyordu. Fiyatlar giderek yükselirken ücretlerin düşmesi, yiyecek kıtlığı, savaşın doğurduğu çaresizlik, aç işçilerin işten çıkarılmaları, çiftçilerin savaşa katılmaya zorlanmaları onları biz, Bolşevikler'in saflarına katılmaya zorlamıştı.

ÜÇÜNCÜ İŞÇİ Ellerimizde 'Kahrolsun Savaş! Yaşasın Devrim!' yazılı pankartlar ve kızıl bayraklar taşıyorduk.

PELAGEA VLASOVA Ben, Pelagea Vlasova, bir işçinin dul karısı ve bir işçinin annesi, yapacak çok işim var! Yıllarca önce oğlumun karnının doymadığını gördüğüm zaman, önceleri yalnızca sızlandım. Ama bu, hiçbir şeyi değiştirmedi. Ondan sonra kopekler için verdiği kavgada ona yardım ettim. O zamanlar daha iyi ücret için küçük grevler yapılıyordu. Şimdi cephane fabrikalarında büyük bir grev var ve devlette güç elde edebilmek için kavga veriyoruz.

HİZMETÇİ KIZ Birçokları bizim istediklerimizin asla gerçekleşmeyeceğini söylüyorlar. Elimizdekilerle yetinmeliymişiz. Egemenlerin gücü sarsılmazmış. Her keresinde bizi ezerlermiş. Bir çok işçi de aynı fikirde.

PELAGEA VLASOVA

(Resitatif söyler)

'Asla!' deme hiç, yaşıyorsan.
Kesin olan, kesin değildir.
Olduğu gibi kalmaz hiçbir şey.
Ezenlerin sözü bitince
Söz ezilenlerde.
Kim 'Asla' demeye cesaret edebilir?
Ezilmek sürüyorsa, kimin sayesinde sürüyor? Bizim.
Ezmek ezilecekse, kimin sayesinde ezilecek? Yine bizim.
Ey yıkılan, kalk ayağa!
Ey yitiren, sürdür kavgayı!
Kim durdurabilir, durumunun bilincine varanı?
Çünkü bugün yenilenler, yarın yenecek olanlardır.
Ve hiçbir zaman denilen şey değişti.
Artık yalnız, 'hemen bugün' var[98]!

HİZMETÇİ KIZ Bizim bayrağımızı altmış yaşında bir kadın taşıyordu. Ona: 'Bayrak ağır gelmiyor mu? Ver onu bize.' dediğimiz o şöyle dedi:

PELAGEA VLASOVA Hayır, yorulduğum zaman sana veririm, sen taşırsın.

BİRİNCİ İŞÇİ Böylece, yorulmak nedir bilmeden, sabahtan akşama kadar bizimle birlikte yürüdü[14].

SON

[EK]

[1935 yılına ait sahne taslağı]

TREN SAHNESİ[99]

ANA Yine bütün bir yıl boyunca Pavel'i göremedim. Onu bugün göreceğim, bugün onun tehlikeli bir işin üstesinden gelmesi gerekiyor. Kiever garnizonunda devrimci hücreler oluşturacak. Yakalanacak olursa onu hemen kurşuna dizerler. Ama bu işin yapılması gerekiyor; eğer Çar harekete geçtiyse bizim de harekete geçmemiz gerekiyor.

(9. Sahne'de yer alan işçilerden biri kompartımana gelir)

İŞÇİ Öğretmen ortada yok.. Ona bavulu vermiştim, bir süre onu izledim. Ama birdenbire ortadan yok oldu, sanki yer yarıldı da yerin dibine girdi. Ah şu entellektüeller! Piramitlerden tutun da mikroplara kadar her şeyi bilirler, ama bir bavulu trene kadar taşımayı beceremezler.

ANA Umarım başına bir şey gelmemiştir. Oldukça yaşlandı ve biz ondan giderek daha fazla şey bekliyoruz. Ortalıkta o kadar çok muhbir dolaşıyor ki.

İŞÇİ Bu bildiri işini yapmayacaktık. Yok oldular işte. Mutlaka fabrikada bir muhbir vardı.

ANA *(Bir kenarda)* Bildirileri onların eline bırakamayız. Geri dönmeliyiz.

İŞÇİ Tabii, tabii. Git ve. Merhaba muhbir vatandaş, onları senin eline bırakamayız. Biz bütün gece oturup, yasadışı makinemizde bastık onları, onları bizden alamazsın. Savaş karşıtı yazılar bunlar. Askerler için. Senin ne işine yarar ki? Sen bir muhbirsin. Ver onları bana!

(Ana güler)

ANA Pekâlâ, bekleyelim bakalım. Şimdiye kadar öğrenemediğim tek şey beklemek.

(Beklemeye başlarlar. Ana pencereden dışarı bakar)

ANA İşte orada! İşaret ver.

(İşçi, büyük bir bavulu ardı sıra sürüklemekte olan Öğretmen'e içeri gelmesi için belli belirsiz bir işaret yapar)

ÖĞRETMEN Benden bunu istemeye hakkınız yok. Bu yüzden işimden

fazlasını da yitirebilirim. Eğer hapse girecek olursam size akıl vereyim diye beni çok ararsınız. Bilgimi aktarmaya her zaman hazırım, ama...

İŞÇİ *(Bavulun içinden bir tomar çıkarırken)* Bizim bilgimizi bize aktarmanız da bizim için çok önemli.

ANA Kapa çeneni. *(Öğretmen'e)* Bavulu getirdiğiniz için size teşekkür ederiz. Bakın, siz onu sokakta taşıyabiliyorsunuz, ama biz taşıyamıyoruz. Sizi gördüklerinde en fazla: Zavallı adam, o kadar çok şey biliyor ki, kafasına sığdıramamış, derler!

ÖĞRETMEN Ne yazık ki durum böyle değil. Beni izlediler.

İŞÇİ Emin misiniz?

ÖĞRETMEN Arkama baktığımda koyu renk palto giymiş birinin beni izlediğini gördüm. Karşıdan karşıya geçtim. O da geçti. Köşeyi döndüm. O da döndü. Adımlarımı hızlandırdım. O da hızlandırdı. Galiba onu daha önce de evimizin çevresinde dolanırken görmüştüm. Burnundan çenesine doğru inen iki yara izi var, sanki sürekli sırıtıyormuş gibi görünüyor.

ANA Peki sonra ne yaptınız?

ÖĞRETMEN Bir atlı arabaya atladım ve onu bir daha görmedim. Artık gitmeliyim Giderek daha çok işin içine gömülüyorum. Fazla ileri gittiniz siz artık.

ANA Birileri geliyor.

İŞÇİ Pavel'in tek başına geleceği kesin değil. Eğer yanında birileri olursa: 'Bohçanın yanında bana da yer var mı, anacağım?' diye soracak. Sen de: 'Çar'ın bir askerine her zaman yer var.' diyeceksin. Sonra da bohçaları değişeceksiniz.

(Kompartımana bir kadın girer)

ANA Demem o ki, Gregor Mihailovitç, karınıza söyleyin, bu dantelelerden daha bir sürü getirebilirim, malın iyisi bunlar.

(İkisi çıkarlar, koridorda durmakta olan koyu renk palto giymiş bir adam kompartımana girer, bu arada kompartıman dolmuştur)

ADAM Bohçanızı yukarı koymamın bir sakıncası var mı?

ANA Şuraya, köşeye oturun. Yumurtalarımın kırılmasını istemiyorum.

ADAM Bohçanızda dantele var sanıyordum.

ANA Ve de yumurta var.

ADAM Pencere kenarında oturmaktan hoşlanmam. Kendimi iyi hissetmiyorum. *(Birdenbire Ana'nın bohçasına el atar)* Bunu yukarı koyayım.

ANA *(Bohçayı Adam'ın elinden çeker alır)* Çek ellerini! *(Adamın pal-*

tosunun yakası açılmıştır, burnundan çenesine kadar uzanan ve onu sürekli sırıtıyormuş gibi gösteren iki yara izi çıkar ortaya) Bohçamı rahat bırakın!

ADAM Yumurtalarınız neden bu kadar ağır?

ANA *(Yüksek sesle)* Ne günlere kaldık, ne küstah adamlar biniyor trenlere. Kimsede saygı maygı kalmadı, hem de benim gibi yaşlı bir kadına. Daha adını bile bilmediğim biri tutmuş bohçamın içine bakmak istiyor, yok içinde kaç tane yumurta varmış, yok büyüklükleri ne kadarmış... Neredeyse köyümde satmak üzere satın aldığım tahta oymalarını da çıkarıp hayatımda ilk kez gördüğüm bu adama göstermem gerekecek...

ADAM Şimdi de tahta oymaları oldular.

ANA Size bir şey söyleyeyim mi, bugünkü günde kimseye güvenmeyeceksin. Ortalık Alman casus kaynıyor. İmparatorlarına açlıktan ölmek üzere olduğumuzu bildirebilmek için her lokmamızı sayıyorlar. Oysa açlıktan ölsek bile bu düşmanı ilgilendirmez ki.

BİR ASKER İyisi mi siz yine biraz önce oturduğunuz yere oturun Bayım!

ANA Yaşlı kadınları bile rahat bırakmayan insan çok ortalıkta.

(Projeksiyon: 'Aynı uluslararası savaş gibi, sınıflararası savaş da var olan bütün araçlar kullanılarak sürüyor. Casusluk, karşı casusluk burada da söz konusu. Çar kendi savaşını nasıl yaygınlaştırıyorsa, işçiler de kendi savaşlarını öyle yaygınlaştırıyorlar.')

KADIN Nijni'ye geldik. Gece olmadan kışlalarına dönmek zorunda olan bir sürü asker binecek burada. Altı ay sonra içlerinden kaç tanesinin hayatta kalacağını Tanrı bilir.

(Askerler trene binerler, Pavel Vlasov da aralarındadır)

PAVEL *(Gülerek)* Bohçanın yanında bana da yer var mı, anacağım?

ANA Çar'ın bir askerine her zaman yer var.

(Pavel oturur)

ANA Eee, ne dersin, başarabilecek misiniz?

PAVEL Tabii ki. Bütün ordu, benim birliğim gibi olursa savaş kısa bir süre sonra biter. Eğer senin oğlun gelip de: 'Ana, galiba başaramayacağız.' diyecek olsaydı, ne yapardın?

ANA *(Gülümseyerek)* Benim oğlum asla böyle bir şey söylemezdi.

PAVEL *(Onu onaylar)* Evet, söylemezdi. Ben artık hiç annemi görmeye gidemiyorum. Bu yüzden bana kızgın olup olmadığını bilmeyi öyle çok isterdim ki.

ANA Kesinlikle değildir. Oğlum kendi savaşını sürdürüyor ve bu yüzden gelemiyor, diye düşünüyordur.

ASKER Senin de bir oğlun var mı, anacığım?

ANA Evet, var. Domuz yağına bayılır, ama galiba hepiniz bayılırsınız.

(Bir kutudan domuz yağı çıkarır, dilimlere keserek askerlere verir, Pavel de bir dilim alır. Yerler)

KADIN Kiev'e geldik.

(Pavel ve bir asker ayağa kalkarlar, koridora çıkarlar[25]. Pavel annesinin bohçasını almıştır)

ANA Korkarım ben kötü bir anneyim. Oğluma göndereceğim domuz yağını başkalarına dağıttım. Ama olsun, alın bir parça daha.

PAVEL Öyle sanıyorum ki, herkes sizin gibi bir annesi olsun isterdi. İyi yolculuklar!

ANA Sağlıcakla kalın! Ucuz kahramanlık peşinde koşmayın!

(Sessizlik)

ANA İnsan derinlemesine düşünecek olursa, savaşın bizim gibi yoksul insanlar için iyi bir şey olmadığını anlıyor. *(Askerlere)* Örneğin neden Çanakkale'yi[100] kuşatıyoruz? Karınızla birlikte oraya mı yerleşeceksiniz? Hayır. Ama yine de Çar'ın savaşı biz yoksul insanlar için iyi bir şey. Şimdiden gerçek sığır derisinden ayakkabılarınız olmuş baksanıza; oysa daha dün ayakkabılarınız delik deşikti. Üstelik sizlere birer de palto vermişler, bunu kendi paranızla dünyada alamazdınız. Haksız mıyım? Ya yiyecek! Et! Belki de sığırın en güzel yerini yiyemiyorsunuz; hayvanın en güzel yeri sizlerden daha iyi düşünebilen saygıdeğer üst rütbeli subaylara ayrılıyordur mutlaka ama bol bol et yiyebiliyorsunuz! Artık içtiğiniz votkanın parasını da siz ödemiyorsunuz. Kötü günler geride kaldı. Artık her şey yolunda. Daha önce kendinizi korumanız için hiç silah vermişler miydi elinize? Şimdi bir silahınız da var. Tabii bu arada hayati tehlike de söz konusu. Kopan bir kol ya da uçan bir baş küçük birer ayrıntı yalnızca. Ama kabul edin ki ölmeye değer. Çar ne diyor: Al sana bir palto, yiyecek vb. şeyler, bunun karşılığında bana Çanakkale'yi zapt et. Her şey yolunda canım: zenginlerin savaşını yoksullar yürütür, derler, doğru değil mi?

ADAM Komik sözler bunlar.

ASKER

(Şarkı söylemeye başlar)

Askerlerin yaşamı, hey, neşeli olmak demektir!

Kurşunlar uçuşur havada
O kadar hafiftirler ki
Olsa olsa bir kaç gram. Olsa olsa bir kaç gram.

(Ana da ötekilerle birlikte şarkıya katılmıştır)

ANA *(Adam'a)* Siz de bizim gibi basit insanlarla birlikte şarkıyı söyleyebilirdiniz. Ama galiba bu şarkı sizin için fazla aptalca. Haklısınız, biz burada oturmuş neşe içinde şarkı söylüyoruz, ama belki iki ay sonra, belki de daha önce bir çok ana oğulsuz kalacak. Ama sonuçta Çar için ölmüş olacak, bu da kendisini öz oğlu gibi besleyen Çar'a Çanakkale'yi çok gördüğü için savaştan kaçmasından daha iyi tabii. Böyle biri Çar'ın Çanakkale'ye ne kadar çok ihtiyacı olduğunu nereden bilebilir ki?

KADIN Bu kez ağırlıklı olarak İmparator'a karşı bir savaş söz konusu.

ANA Evet, o da var. Ama o bu savaşı kaybetti. Alman askerlerin başlarına gelecekleri düşündükçe onlara acıyorum! Silindir gibi ezip geçiyorsunuz onları. Peki ya onlar ne uğurda kavga veriyorlar? Onların bizim gibi, herkesi öz oğluymuş gibi koruyup kollayan bir Çar'ı yok.

KADIN İmparator kim bilir nasıl kükreyecek.

ANA Ama bunun zavallı Alman askerlerine hiçbir yararı yok. Belki başlangıçta üç beş tane silahları, kurşunları vardı, ama cephane tükendikten, sigaralar içildikten, şnapsın dibi geldikten ve de içlerinde en cesurları birer ikişer öldükten sonra ne olacak? O zaman ne olacak? İşte o zaman devrim olacak. O zaman İmparator kimsenin yüzüne bakamayacak. Onu anlayışla karşılayacaklar ve: Sen kendi savaşını tek başına sürdür! diyecekler. Bizler yoksul insanlarız, bizim savaşa mavaşa ihtiyacımız yok, diyecekler.

ASKER Evet, başka çareleri yok.

ANA Tek çare devrim. Verin silahları, İmparator'a hücum! Şişko generaller de bunu bilmeli, yoksa kimse huzur bulamaz! Önce şişko generaller alaşağı edilecek! Size bir şey söyleyeyim mi: bir generalle karşılaşacak olursanız, ister şişko olsun, ister sıska, önce ona saldırmalısınız! Onu üzerindeki üniformasından tanıyabilirsiniz.

ADAM Ne generali?

ANA Alman generali. Ya da Alman vergi memuru da olabilir, eğer cımbızlayabilirseniz! Onlar en kötüleridir!

ASKER Evet, onlar en kötüleridir!

ADAM Artık yeter.

ANA Neden? Yoksa siz İmparator'un yakın akrabası filan mısınız? Bu yüzden mi onunla ilgili gerçekleri duymaya dayanamıyorsunuz?

ADAM Siz Almanlar'dan filan söz etmiyorsunuz. Siz Ruslardan söz ediyorsunuz!

ASKER Yok daha neler...

ANA Bu kadarı yeter. Ben Almanlar'dan söz etmiyorum. Onbeş dakikadır Alman generallerden söz ediyorum. Eğer bundan rahatsız oluyorsanız emrinde çalışan insanları hor gören birisiniz demektir. Bir Rus generali, bir Alman generaline benzemez. Emir vermesi bile farklıdır: Rusça emir verir, Almanca değil. Galiba siz Bir Rus generaliyle bir Alman generali arasındaki farkı bilmiyorsunuz.

ADAM Çok kurnaz birisiniz, ama eninde sonunda sizi yakalayacağız.

ANA Yanıma oturmanıza izin vermedim diye benimle uğraşıyorsunuz.

ASKER En iyisi hiç ağzını açmamak.

KADIN Kiev'deyiz.

(Tren durur)

ADAM *(Ana'ya)* Ben istasyon polisini çağırana kadar buradan bir yere ayrılmayın.

ANA Nedenmiş o?

ADAM Bohçanıza da el koyuyorum.

ANA Aaaa! Bohçamdan ne istiyorsunuz? İmdat, bohçamı almak istiyor.

ASKER *(Adam'a)* Kadının bohçasını bıraksanıza!

ANA Ben ne söyledim ki? Yalnızca söylememize izin verilen şeylerden söz ettiğimi hepiniz duydunuz. Sözlerimi çarpıtmak istiyor bu adam!

(Adam pencereden polisi çağırır)

ASKER Kimse kıpırdamasın. Hepiniz kadının yanlış bir şey söylemediğini duydunuz. O yalnızca Almanlar'a karşı konuştu.

KADIN Ben söylediği her şeyi anlamadım zaten.

(Dışarı çıkar)

ASKER *(Pavel'e)* Ama sen bu kadının söylediklerini duydun.

PAVEL Dinlemedim ki.

(Dışarı çıkar)

ASKER Domuz yağını mideye indirdi, ama yardım etmeye gelince

çekip gidiyor.

(Adam'ın, Asker'in ve Ana'nın dışında herkes kompartımandan çıkmıştır)

BİLETÇİ Ne oluyor?

ADAM Bu kadın şüpheli biri. Kızıllardan. Bohçasında devrimci bildiriler var.

ANA *(Biletçi'ye)* Bohçamın içindekileri ancak size gösterebilirim, çünkü siz resmi bir görevlisiniz.

(Bohçasını açar. İçinde eski püskü paçavralar vardır)

ADAM Ama bohçada danteleyle tahta oymaları vardı.

ANA Ne yani, herkese bohçamın içinde eski püskü paçavralar olduğunu mu söyleseydim.

ADAM *(Öfkeyle)* Bu başka bohça. Değiştirilmiş olmalı. Ne zaman değiştirdiklerini de biliyorum. O küstahça konuşmasına başlamadan önce. Böylece bildirileri alanı da kamufle etmiş oldu.

(Heyecan içinde koşarak dışarı çıkar)

ASKER Sen gerçekten kızıl mısın?

ANA Evet.

ASKER Umarım seni ele geçiremezler. *(Ana kutusunu paketlerken bir süre düşünür, sonra)* Şu dantelelerden bir kaç tane kalmamış olması ne yazık.

ANA *(Pencereden dışarı bakarak)* Paltonuzun cebine bakın!

(Asker sıntarak paltosunun cebinden bir kaç tane bildiri çıkarır)

SON

AÇIKLAMALAR

	Türkçesi
Yılmaz Onay	*Mezbahaların Kutsal Johanna'sı*
Ayşe Selen	*Kuraldışı ve Kural / Ana (1933) - Ana (1938)*

MEZBAHALARIN KUTSAL JOHANNA'SI

Temel Metin

Mezbahaların Kutsal Johanna'sı. Oyun, Denemeler'de, Sayı 5, (*Denemeler* 13) Berlin: Gustav Kiepenhauer Yayınevi 1932, S. 362-455 (*13. Deneme*).

– Ek: *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı. Oyun.* Berlin: Felix Bloch Erben Yayınevi, 1931'deki son sahne Teksirle çoğaltılmış sahneleme metni, S. 96-101).

Tarihçe

1929: Çalışmanın başlayışı.

1931 sonu: Teksirle çoğaltılmış sahneleme metninin Felix Bloch Erben Yayınevince yayını, Berlin.

11 Nisan 1932: (On bir sahnenin) yedisinden alınmış parçaların, Funkstunde Berlin Radyosunda radyo oyunu olarak yayınlanışı.

1932 ortaları: Yeni bir metin çalışmasının *Denemeler*–Sayı 5'te yayını, Gustav Kiepenhauer Yayınevi, Berlin.

1937: Danimarka sürgününde metin üstünde çalışma.

1938: Daha sonraki bir metin çalışmasının *Toplu Eserleri* Cilt 2'de yayını, Malik Yayınevi, Londra.

30 Nisan 1959: Oyunun bütününün Hamburger Schauspielhaus tiyatrosunda ilk oynanışı.

Metnin Oluşum Öyküsü

Bu oyun üstünde çalışma 1929 yılında, tahminen yılın ikinci yarısında başladı ve 1932 başlarına dek hemen hemen kesintisiz olarak sürdü. İlk yayınlanışlar 1931 sonunda (sahneleme metni olarak Felix Bloch Erben Yayınevince) ve 1932 ortasında *Denemeler*–Sayı 5'te gerçekleşti. Sahneleme metninin yayına gönderilişiyle, *Denemeler* basımının ortaya çıkışı arasındaki sürede Brecht, 11 Nisan 1932'de Berliner Funkstunde'de yayına giren bir de radyo metni yazdı; bu metnin daktilo kopyası elimizde yok. Demek ki, *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı,* Öğreti Oyunları'nın yazılması ve üstlerinde

çalışmayla – *Lindberghlerin Uçuşu*'ndan *Önlem*'e dek – ve *Ana*'nın ilk oynanış metninin hazırlanmasıyla, ayrıca *Ekmekçi Dükkânı, Bencil Johann Fatzer'in Batışı* gibi projeler üzerindeki çalışmalarla eş zamanda oluşmuştur.

Brecht, oyun yazarı olarak daha yirmili yılların ortalarında, hem kapitalist ekonomide gelişen olaylarla ve borsa spekülasyonlarıyla, hem de o olaylar içinde beliren geç burjuva toplum düzeninin yasalılıklarıyla ilgilenmeye başlamıştı. 1925'te, kısa süre önce Almanca çevirisi yayınlanmış olan Amerikalı borsa simsarı Bouck White'ın biyografisinin etkisiyle, *Dan Drew* oyununu yazmaya girişti. 1926'da daha önce toplanmış malzemeye dayalı olarak tahıl vurgununu konu alan bir projeye başladı: *Chicagolu Joe Etkeser*. Bu oyunu Piscator-Sahnesi 1927-28 sezonu için ilk oynanış olarak repertuarına aldı. Her iki tasarı da gerçekleşmedi, ama tüm deneyimleri ve hatta olaylar dizisiyle *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı* içinde yerini aldı. 1927 kışından beri Brecht, Cihat Ordusu ile ve onun kapitalist sömürünün nedenlerini örtbas edici sosyal yardım eylemleriyle, dinci propaganda seferleriyle de ilgilenmekteydi. Bu yoldaki gözlemleri Dorothy Lane'in (yani Elisabeth Hauptmann'ın) *Happy End* oyununda (1929) kullanıldı; bu oyuna Brecht, song'lar yazmıştı. Bunlar *Johanna* oyununda da kısmen kullanılmıştır. Aynı yıl Brecht, kapitalist pazar mekanizmasının etkileri ile sömürü sisteminin işleyişini ve Cihat Ordusu'nun eylemlerini tek bir dramatik öyküde, – fragman olarak kalan – *Ekmekçi Dükkânı* oyununda birleştirmeyi denedi.

Mezbahaların Kutsal Johanna'sı için yararlanılan edebi ve edebiyat dışı kaynaklar sayısızdır. Bunların hiçbiri öyküyü belirleyici olmamışsa da, oyundaki pek çok gerçeği, pek çok motifi bu kaynaklar sağlamış, yapı ve üslup üzerinde etkili olmuşlardır.

Chicago'nun mezbahalar çevresini Brecht, Upton Sinclair'in *The Jungle* (1906) romanında yakalıyor. Kitabı daha 1920 yılında okumuş ve *Kentlerin Ormanında* oyunu için esinler almıştır. Örneğin et kesim yöntemlerinin tasviri, "kemik öğütme makinesi"nin (mezbahaların yan tesisi olan suni gübre fabrikasının) söz konusu edilmesi, işçi Luckerniddle'in kaynatma kazanına düşmesi, soğuk ve kar altındaki sahneler, Sinclair'in romanıyla bağlantılıdırlar. Et Kralı Mauler'in – daha önce *Joe Etkeser* projesinde de olduğu gibi – çevirdiği borsa spekülasyonları, Frank Norris'in *The Pit* (1903) romanındaki benzeri eylem tasvirlerinden kaynaklanıyor. Orada da ekonomik sarsıntı ve gelişme dönemlerinde yaşamsal önem taşıyan maddelerin (tahıl ve et gibi) fiyat oynamalarının kullanılması ve yön-

lendirilmesi gösterilmektedir. Bu bakımdan, çeşitli spekülasyon biçimlerinin iç içe geçişi yani *corner* denilen olgu, özel bir rol oynuyor (Mezbahacıların, "Biri hayvan karaborsası yarattı" dizesi ve sonra Slift'in 800 Kentucy öküzünü 400'den alması ile karşılaştırınız).

Mauler'in çevirdiği işlerin ardındaki mekanizmanın işlenişinde de borsa simsarları ve iş adamları üstüne bilimsel yayınlardan ve Amerika'nın çok satışlı yapıtlarından yararlanılmıştır. Karl Marx'ın *Kapital*'in önemli bir esin kaynağıdır: Kapitalist krizler döngüsünün oradaki sergilenişi, olayların *corner* ekseninde dönen yapısını oldukça etkilemiştir. Astor, Rockefeller, Vanderbilt, Pullmann ve Carnegie gibi büyük sanayicilere ve Birleşik Devletler Çelik Korporasyonu'nun efendilerine, John Pierpont Morgan'a (baba oğul) ilişkin bilgilerin verildiği Gustav Myer'in iki ciltlik *The History of Great American Fortunes* (1907) eseri de Brecht'in öğrenim dağarı içinde yer alıyor. Daha tasarım halindeki *Dan Drew* oyununda olduğu gibi, öykü oluşturmada Brecht, Bouck White'ın *The Book of Daniel Drew. A Glimpse of the Fisk-Gould-Tweed Regime from the Inside* (1910) yapıtından bilgilenmiş ve esinlemiştir. Burada da borsa spekülasyonları ve *corner* uygulamaları ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Brecht'in daha 1921/22'lerde günlüklerinde değindiği Georg Horace Lorimer'in mektuplara dayalı romanı *Letters from a Slef-Merchand to his Son*'ın (1904) arka planında da Chicago'daki "Domuz Eti Pazarlama Büyük Ticarethanesi" yer alıyor. Ama bu yapıttan, Lorimer'deki Dolar Kralı Graham ile oyundaki bir mezbaha patronunun adının aynı olması ve oğulun adının da Pierrepont olması dışında pek bir yeni esin alınmamıştır.

En az bu literatürle ilgilendiği oranda Brecht, güncel piyasa hareketlerine ve bunların yönlendirilmesine ilişkin bilgilere de önem vermektedir. *Joe Etkeser* dokümanından başlayarak bu konuda topladığı gazete kupürleri ve başka belgeler, kendisinden kalan malzeme içinde bulunuyor. Berlin'in caddelerinde ve başka toplantı yerlerinde gözlemlediği Cihat Ordusu için de aynı şey geçerli; kaldı ki Brecht, gerek bu örgütün 1925'teki 60. kuruluş yılı kutlama bildirisini, gerekse çok sayıda çağdaş gösterimlerini (Alfred Döblin'in, Paul Wiegler'in eserleri gibi) bilmekteydi.

Yaklaşık 1930'dan başlayarak çalışma sürecinde oyunun yapı oluşumu için, "kimi klasik modeller ve üslup öğeleri kullanılmıştır." Bundan amaç, "Faustik insanın günümüzdeki evresini gösterme" savına destek sağlamaktı ve bunun için belli olaylar "onlara tarihsel açıdan uyan biçim içinde" işleniyor, "böylece, yalnız o olaylar değil, onların edebi-teatral kavranış tarzı da" sergilenmek

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

isteniyordu (*Denemeler*-Sayı 5'in ön notları). Johanna figürü için klasik model, Schiller'in romantik tragedyası *Orleanlı Bakire*'dir (Die Jungfrau von Orlean, 1801); ama Brecht konuyu modern edebiyatta işleyen Bernard Shaw'un *Saint Joan* (1924) oyununu da biliyordu. Ayrıca Schiller'in öteki dramatik eserlerindeki olaylardan, edebi tablolardan ve dizeli yapılardan da yararlandı. Goethe'nin *Faust*'una (1790-1833) önemli göndermeler vardır; antik dönemdeki ve Shakespeare'deki kavga sahneleri – borsada dönen boğuşmanın gösteriminde – ve Friedrich Hölderlin'in *Hyperions Schicksalslied* şiiri – borsa boğuşmasının bildiriminde – kullanılmıştır (Bu konuda ayrıntılar için bkz: Satır Açıklamaları). *Denemeler*-Sayı 5'in ön açıklamalarında da görüldüğü gibi Brecht bunları, tarihsel gelişimi hesaba katarak insanlığın ve insan düşüncesinin "günümüzdeki gelişim evresi"ne uygun biçimde klasik burjuva geleneklerini irdeleme, bu geleneklerin içerik ve biçim yönünden güçlerini sınama amacıyla yapmakta. Değişik figürler ya da figür grupları için ve ayrı tutumlar, ayrı düşünceler için başka başka geleneksel dize biçimleri (uyaksız beşli Jambus, hexametrik kalıp, özgür ritim) kullanarak da Brecht, özellikle klasiklerdeki "büyük", bir kerelik tarihsel kahramanlardan gelen olaylar ile kendi çağının sınıf uzlaşmazlığını yüz yüze getirmekte. Tüm bu yollarla, "alıntılanan" modellere yönelik toplumsal durumlara ve çelişkilere açıklık getirici çağdaş parodik anıştırmalara ve – boş değil – estetik alanda kalıcı üslup nazirelerine varılıyor.

Mezbahaların Kutsal Johanna'sı oyunu, baştan beri bir toplu çalışma ile oluşmuştur. Brecht, birlikte çalışanlar olarak, ağırlıkla danışman işlevi gören Hermann Borchardt'ı ve çeşitli zamanlarda sonradan kendisinin "redakte" ettiği büyükçe metin bölümlerini bile doğrudan kaleme alan Emil Burri ve Elisabeth Hauptmann'ı belirtiyor. Aslında danışman çevre daha geniş; örneğin Walter Benjamin ve Bernhard Reich bu oyun üstüne tartışmalarını anımsıyorlar. Brecht'in belirttiği çalışma grubu ise, sürekli birlikte konuşma yapılan, ama "kayda" geçirilmediği için metnin ve öykünün hangi bölümünde tek tek hangi katılımcının ne kadar payının olduğu kesin saptanamayan bir ekibi kapsamakta.

İlk bir metnin elde kalan bölümleri (1929) düzyazı olarak kaleme alınmış. Tek tek tabloların numaraları ve sahne başlıkları yoktur, özellikle de sonraki bitiş sahnesi henüz hiç yoktur. Gerçi pek çok öykü bölümünde ve episodlarda daha sonra işlenen olaylar dizisinin çatısı görünmekte ama olayların gidişi, yüzyıl dönümünde meydana gelmiş bir spekülasyona yoğunlaşıyor. Burada öykü da-

ha çok *Joe Etkeser* projesiyle ve onun kaynağı olan Norris'in *The Pit* adındaki tahıl borsası romanıyla bağlantılı. Sinclair'in *The Jungle* romanından alınma mezbaha çevresi içine yerleştirilmiş. Öncelikle episodlar halinde kullanılan bazı motifler de oradan alınmış. Kitle sahneleri çok ağırlıkta, yayınlanmış metinlerdekinden daha fazla ağırlık taşıyor. Bu anlamda mezbahalar önündeki işçilerin tartışmaları yanında Cihat Ordusu'nun misyonerce girişleri büyük bir rol oynuyor. Bu ise *Happy End*'e olan yakınlığın işareti; bir figür adı da oradan alınmış; Mauler yerine henüz zaman zaman Cracker adı geçmekte. Buna karşılık asal kişilerin bireysel çizgileri daha az belirli; Johanna, sonradan olduğu biçimde bir "farkına varma"ya ulaşmıyor. Tarihteki Jeanne D'Arc'a bir gönderme yok. Schiller'in *Jungfrau von Orlean*'ına (I, 9-10) bağlanabilecek o daha sonra 3. Sahnedeki tanıma olgusu bir yana bırakılırsa, klasik edebiyatın kullanılıp işlenmesinden de söz edilemez henüz.

1930 tarihli bir kopya, düzyazıdan dizeli biçime geçişi gösteriyor. Asal figürün adı Johanna Dark. Schiller'e göndermeler, Goethe'nin *Faust*'unu göndermeler var artık, ama klasik modellerin kapsamlı işlenişini yine de henüz yok. Bu, daha önceki çalışmalardan farklı olarak öyküye Johanna'nın mektup iletmeyi yüklenmesi gibi en önemli bir katkının eklenmesi yanında özellikle ilk kez bulunan bitiş çözümünde, yani *Kutsal Johanna'nın Ölümü ve Azize Mertebesine Yüceltilişi* sahnesinde ortaya çıkıyor. Brecht'in, el yazısıyla *"Johanna* orijinali" diye nitelediği 1930 kopyası, gerek daha önceki taslaklara, gerekse daha sonraki yayınlara oranla iyice ayrıntılı Cihat Ordusu sahneleri içermekte. Ayrıca bir de "Tanrı" figürü var ve *Sevgili tanrının çıkışı* başlıklı repliğiyle Tanrı şöyle diyor: "Konjonktür araştırmaları üstüne yazılmış şu kitabı okudum. Krizler doğa yasalarına bağlı olarak meydana gelir, diye yazmış. Şimdi soruyorum size, öyle olsa bundan benim de az buçuk haberim olması gerekmez miydi müsaadenizle? Şimdi söylüyorum işte, aslı astarı yok! Ekonomi denen şeyle hiç mi hiç ilgilenmedim. Bence ekonomi diye şey yok zaten. Öyle şeylere hiç karışmadım, karışmam da." – bu sıralarda yeni projeye ilişkin ilk kamu açıklaması da yayınlanıyor: "Bertolt Brecht'in son oyunu *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı*, Orleanlı Bakire olayının bir deyişle en modern ortamda yinelenişini göstererek tartışmaya sunmakta. Shaw'un Johanna'sından da farklı olarak Brecht'in kahramanının yaşamı ve yazgısı (...) doğrudan doğruya günümüz materyalist koşulları içinde yer alıyor. Başrol, Karola Neher için yazılmış" (*Tempo*, Berlin, 2 Ağustos 1930).

Daha sonraki gelişme aşaması 1931'de yayına verilecek ilk met-

ne yöneliktir ve bu metinde öncelikle Cihat Ordusu sahneleri daha yoğunlaştırılmış, edebi ilintiler daha fazla işlenmiştir. Bu metnin de 1932 başında *Denemeler*–Sayı 5'te yayınlanmak üzere yeniden ele alınışıyla Brecht bu oyuna ilişkin çalışmasını şimdilik noktalamış oluyor. Daha sonraki değişiklikler ancak 1937'de Danimarka sürgününde başlayacaktır.

Metin Yazımları

Yayınlanmış üç metinden ilki, 1931 yılı sonunda Felix Bloch Erben Yayınevince teksirle çoğaltılmış sahneleme metnidir. 1932 başında Brecht, radyoya bir uyarlama yapmak için, ama her şeyden önce de 1932 yazında *Denemeler*–Sayı 5'te yayınlamak için, bu metin üzerinde çalıştı. Bu yeni çalışmayla oyunu ilk kez bütün olarak kamuoyuna sundu. Oluşumun geçici de olsa bir ilk noktalanışı anlamına geldiği için, elinizdeki yayında bu metin esas alınmıştır. Oyun üstünde daha sonraki bir yeni çalışma 1937'de öncelikle Malik Yayınevinin 1938'de yayınlayacağı *Toplu Eserleri*'nin 2. Cildinde yer verilmek amacıyla gerçekleşti. Bu, son yayında ilk kez *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı Üstüne Notlar*'da yer aldı. Söz konusu notlar büyük olasılıkla 1935'te Kopenhag Kraliyet Tiyatrosu için planlanan, ama gerçekleşmeyen sahnelemeye ilişkindi. O notlar içinde Brecht, "çevirilen işlerin gidişini açıkça göstermek için," belirli bölümlerle bağlantılı olarak "sahneden geçen veya salonda dolaşan" gazete satıcılarının bağıracakları metinleri önermektedir. Oyunun yayınlanmış bu üçüncü metnini Brecht, bundan böyle bağlayıcı okuma metni olarak görmüştür. Nitekim, *Oyunlar*– Cilt 4'e de (Suhrkamp ve Aufbau Yayınevleri, 1955) bu metin alınmıştır.

1932 yılının *Denemeler*–Sayı 5'inden aktarılan elinizdeki metin ile 1931 ve 1938 tarihli öteki iki metin arasında – öykü yapısındaki çok geniş çakışmaya karşın – önemli ayrımlar bulunuyor.

1931'deki sahneleme metninde, çalışmada gözetilen başlayış evresinden kaynaklanmış – sonra silinen – bir "olaylar 1900 yıllarında geçer" kaydı vardır. Metinde bu zaman bağlantısı pek korunmuyor. Daha çok, tam güncel çizgiler var. 2. Sahnede Johanna, sinemanın kitleler için bir çeşit medyum olduğunu söylüyor; oysa sinema bu duruma ancak yirmili yıllarda gelmiştir. Sonra 7. Sahnede Snyder, işçilerin "Bolşevikler gibi yapmasından" korkmakta.

Aksiyon beş perdeye bölünmüş. Birinci perdede 1-3. Sahneler, ikinci perdede 4. ve 5. Sahneler, üçüncü perdede 6-8. Sahneler, dör-

düncü perdede Sahne-9 olarak biraraya getirilmiş tablolar ile *Mezbahalar. Graham tesislerinin deposu önünde bir bölge* tablosu yer alıyor (1932 metnindeki 10. Sahne sonu). Beşinci Perde ise, sahne 10'dan *Kara Hasırşapkalar'ın Mekânında* tablosu ile 11. Sahneyi kapsamakta. 1, 2, 4, 5, 6 ve 8. Sahnelerin henüz bir başlığı yok, ötekilerinse, 1932 yayını için saptananlar gibi kapsamlı değil. 1932 yayınındaki kimi düzyazı bölümler sahneleme metninde dizeli biçimde yazılmış.

Bazı pasajlar eksik, örneğin Mauler'in dedektifle konuşmasında olduğu gibi. *P. Mauler* başlığıyla başlayan sokak tablosu gibi kimi durumlar yok, gazete satıcılarının girişleri hiç yok, başka kimi durumlar da farklı açıklanmış: 1931 baskısında "bir değnekle" kovaladığı borsa simsarlarını (Sahne 7) Johanna, 1932 baskısında Schiller'in Orleanlı Bakire'sinin savaşçı modeline daha sıkı yakınlıkla "ters tuttuğu bir sancağı değnek gibi kullanarak" kovalıyor. Öte yandan Brecht, sahneleme metnindeki bazı ayrıntıları sonradan kaldırmıştır. Örneğin *Cırcır Avı* sahnesinde Johanna'nın söylediği, 1920'lerin bir şiiriyle (*Şarapçının örnek tövbekârlığı*) bağlantılı ve ayrıca 1929'da *Happy End*'e *Şarapçının Şarkısı* olarak değişik biçimde zaten girmiş olan *Şarapçının Baladı* şarkısı yoktur.

Kimi olay ve metin bölümlerinin, 1931 baskısında, 1932'nin *Denemeler*'e giren metninden farklı yerlere yerleştirildiği görülmekte. Örneğin Lennox Et Fabrikaları tablosunun içinde yer alan, işçilerin mezbahaları kapatanlardan yakınması, önceki metinde sahne sonundadır henüz, sahne 9'daki olayın gidişi de farklıdır. İlk *Hayvan Borsası* tablosunu, bir *Mezbahalarda* tablosu izler (oysa 1932 ve daha sonraki metinde: *Mezbahalar Yöresinde Bir Küçük Lokal*dir bu tablo). Daha sonra ancak dördüncü *Mezbahalar* tablosunda görülen ağırlıklı pasajlar bu *Mezbahalarda* tablosunda olayın içine yerleştirilmiştir. Dolayısıyla sahneleme metninde 9. Sahnenin üçüncü tablosu (*Denemeler* metninin tek bir sayfasına karşılık dört baskı sayfasıyla) dramaturjik açıdan özel ağırlık taşıyor; Brecht bu ağırlığı 1932'de aynı sahnenin yedinci tablosuna kaydırmış (sahneleme metnindeki üç baskı sayfasına karşılık altı baskı sayfasından fazla). 9. Sahne *Mezbahalar. Graham Tesislerinin Deposu önünde bir bölge* tablosuyla son bulmakta, oysa aynı tablo 1932 metninde 10. Sahne sonuna alınmış.

1931 metni ile 1932'deki *Denemeler* yayını arasında bir başka önemli fark da, bitiş sahnesi olan *Kutsal Johanna'nın ölümü ve Azize mertebesine yüceltilişi* sahnesinin yapısında görülüyor. Gerek olay yerinin değişik olması ("Rockefeller ve Mauler'in resimlerinin asılı

olduğu büyük kilise pencereleri"), gerekse özgül simge kullanımı ("Tüm sahne, karaltılı işçi kitlesince taşınmakta") ve metin farklılıkları (beş öküz ve dört domuz replikleri olsun, dehşet verici haberlerin, protestoların ve Johanna'nın ölüşüne ilişkin Schiller'den alıma reji açıklamalarının bulunmayışı olsun), öyle bir varyant ortaya koyuyor ki, bunu tarifle yeterince karakterize etmek olanaksız. Bu nedenle sahneleme metninin bitiş sahnesi, elinizdeki yayında ek olarak verilmiştir.

1938'deki Malik Yayınevinin metni, 1932'nin *Denemeler* yayınına göre özellikle kapsamlı 9. Sahne değişikliklerini içermekte. Buraya kadar yalnızca 4. Sahnede görülmüş olan Bayan Luckerniddle, söz konusu değişikliklerle daha sonraki olaylar içinde de işlenmiş ve böylece Johanna'nın eylem ve tutumlarına bir çeşit karşıt konum sergilenmiştir. Bu yenilenme çerçevesinde 10. Sahne, 10 ve 11 olmak üzere iki sahne haline gelmiş (son tablo olan, *Mezbahalar. Graham Tesislerinin Deposu önünde bir bölge* tablosu, 11. Sahne olmuş) ve kısa bir 12. Sahne eklenmiştir (*Graham Tesislerinin Deposu önünde*). Dolayısıyla bitiş sahnesi olan *Mezbahaların Kutsal Johanna'sının Ölümü ve Azize Mertebesine Yüceltilişi*, 13. Sahne oluyor.

Danimarka sürgününde yaptığı yeni çalışmada Brecht, geniş boyutlar üzerinde değişikliğe gitmemiş, ya da bu anlamda ancak küçük çaplı değişiklikler yapmıştır. Ne var ki, 1938 metninin vurgusunu belgelemek için bayan Luckerniddle'e ilişkin yeni pasajları buraya almak gerekiyor.

Mezbahalar Bölgesi tablosu bu kez şöyle bitiyor:

GLOOMB Siz bir şey anladınız mı Bayan Luckerniddle? Ben anlamadım.

BAYAN LUCKERNİDDLE Kara Hasırşapkalar'ın orada öyle hava atmasaydı şimdi ne güzel sıcakta oturmuş çorbamızı kaşıklıyorduk!

Mezbahalar Bölgesinde Bir Küçük Lokal tablosunun bitişi şöyle :

İŞÇİ *(Çok şaşırmış gibi)* Yok yaa, gerçekten öyle mi sandınız?

BAYAN LUCKERNİDDLE Ben de gözümle görmeyi tercih ederim doğrusu. Dinlediğim gevezelik yetti. Birileri susmayı bilseydi şimdi bu gece gideceğim yer vardı benim.

JOHANNA Burada doğru dürüst çaba gösteren kimse yok mu?

İŞÇİLER Var, komünistler.

JOHANNA Onlar, bozguncu değil mi?

İŞÇİLER Yoo.

JOHANNA Nerede bulunurlar?

GLOOMB Bayan Luckerniddle'e sorun, söylesin.
JOHANNA *(Bayan Luckerniddle'e)* Siz nereden biliyorsunuz peki?
BAYAN LUCKERNİDDLE Bakın, sizin gibilere güvenmeye kalkmadan önceleri, kocamdan dolayı ben de onlarlaydım.

Mezbahaların Öteki Bölgesi tablosunda işçi liderinin konuşmasına ("tehlikesi var." ile "Bu yüzden" arasma) şu ek konmuş:

Mezbahacılar yarın sabah, düzenin sağlandığı ve genel grevin yapılamayacağı yönünde olmadık yalanları yayacaklardır kuşkusuz.

Az sonra başka bir ek var:

İŞÇİ LİDERİ Hayır, onu tanıyorum, Kara Hasırşapkalar'dan ünü vardır, polis de iyi tanır. Bizim için çalışacağı kimsenin aklına gelmez. Böylesi daha iyi, çünkü Cridle tesislerinden yoldaşların gidecekleri yerde polis kontrolü çok sıkı. Bunun kadar dikkati çekmeyecek bir adamımız yok.

Nihayet tablonun sonunda Bayan Luckerniddle'e bir kez daha söz verilmiş:

İKİNCİ İŞÇİ LİDERİ Kanıt yok değil. Buna mektubu rahatça verebilirsin. Bayan Luckerniddle, siz onu tanıyorsunuz, değil mi? *(Bayan Luckerniddle başını sallar.)* Dürüsttür elbet, ha?
BAYAN LUCKERNİDDLE Dürüst olmasına dürüst.
Üçüncü Hayvan Borsası tablosunda Mauler, çıkışta gazetecilere şunları söylüyor:
GAZETECİLER Yeni bir şey var mı Mauler?
MAULER *(Giderken:)* Mezbahalar bölgesinde şu bilinmeli: Mezbahalara et verdim ben, yani et var artık, bu bilinsin, yoksa şiddet kullanmaya varacak iş.

Bir sonraki *Mezbahalar* tablosunda, yukarıdaki pasajın ardından, Johanna'nın izleyen dizeleri öncesi ve dizelerin başındaki değişiklik şöyle:

JOHANNA Ah, neyse bir iyi haber!
BAYAN LUCKERNİDDLE Yalan bunlar! bizimkiler böyle yalanların yayılacağını söylemişti. Neyse ki mektubumuzda gerçek yazılı.
JOHANNA
İşbaşı yapılıyor, duyun!
Taş yürekleri yumuşadı demek. (...)

Az ileride aşağıdaki diyalog eklenmiş:

BİR KADIN Eve mi gidiyoruz şimdi?

BİR İŞÇİ İşbaşı yapılacağı doğru mu, yalan mı, nereden biliyoruz?

JOHANNA Bu beyler söylediğine göre, niye yalan olacakmış? Böyle şeyin şakası olur mu?

BAYAN LUCKERNİDDLE Saçma sapan konuşmayın. Hiç kafanız almıyor. Bu soğukta çok az kaldınız da ondan. (*Doğrulur.*) Ben şimdi bizimkilere koşup, yalanların yayılmaya başladığını haber vereceğim. Ama siz buradan bir yere kımıldamayın sakın o mektupla, tamam mı!

(*Uzaklaşırlar.*)

JOHANNA Ateş başladı ama.

Nihayet, Johanna kendisine verilen görevi terk ettiğinde yine bir kısa ek var:

BAYAN LUCKERNİDDLE Hepsi yalan! Yanımda oturan yaratık nereye kayboldu?

Mezbahaların Issız Bir Bölgesi tablosu yepyeni bir durumla başlıyor:

(*Kar altında Bayan Luckerniddle Johanna'ya rastlar.*)

BAYAN LUCKERNİDDLE Siz ha? Nereye gidiyorsunuz bakalım? Mektubu verdiniz mi?

JOHANNA Hayır. Ben gidiyorum buradan.

BAYAN LUCKERNİDDLE Düşünmeliydim bunu. Mektubu hemen bana verin!

JOHANNA Hayır, alamazsınız. Daha fazla yaklaşmaya kalkmayın. Mektupta yine şiddete dayalı şeyler var yalnızca. Her şey yoluna girmişken siz ille sürdürmek istiyorsunuz.

BAYAN LUCKERNİDDLE Öyle mi? Sizce her şey yolunda ha?! Ben de sizin için dürüst demiş bulundum, yoksa o mektubu size kesinlikle vermezlerdi. Oysa siz hilebazın tekisiniz, onlardansınız siz de. Pislik yaratık! Size emanet edilmiş o mektubu verin bakalım. (*Johanna tipide kaybolur*) Heey, nereye? Yine toz oldu.

Aşağıdaki metin, artık yeni bir tablo içindedir: *Başka bir bölge.* Bu tabloda Johanna'nın sesler korosuna yine bir ek vardır:

LUCKERNİDDLE'İN SESİ
Ben senin için dürüst dedim.
Ama gerçeği içeren mektubu
Yerine vermedin sen.

Sözünü ettiğimiz yeni Sahne 12 şöyle:

(*Graham tesislerinin deposu önünde ellerinde fenerlerle bir grup işçi.*)

İŞÇİLER Burada olmalı. Şu taraftan geldi, bizimkilere seslendi, şehirde işçiler grev yapacaklar, dedi. Tipide askerleri fark edemedi herhalde. Bir asker onu dipçikle yere yıktı. Bir süre apaçık gördüm onu. İşte orada, yerde! Ah böyleleri çok olsa. Yoo, bu değil canım! Yaşlı bir işçi kadındı o. Bu yerdeki bizden değil. Bırakın kalsın, askerler gelir götürür onu.

1938 metninde, 1932'nin *Denemeler* baskısına göre – dizeli pasajların düzyazıya (ve tersine) değişimi yanında – ayrıca aşağıda verilenler gibi ayrıntı ekler ve değiştirmeler bulunuyor:

DİPNOTLAR

1. (141, 7) *Kurtulacağım.*] Criddle'in sözleri buradan sonra aşağıdaki ekle sürüyor:

Yeni bir sistem var artık. Hinogluhince.
Domuz, tel kafesten bir bant üstünde
En üst kata çıkıyor, kesimin başlangıcına.
Yukarıdan, el değmeden, kendi kendine
Düşüyor bıçağın ağzına. İyi mi? Domuz
Kendi kendini kesiyor yani. Ve sosis yapıyor
Kendi etinden. Çünkü kattan kata düşerken
Derisinden kurtuluyor, işlenecek o deri,
Sonra kıllarına veda ediyor, fırça olsun diye
Kemiklerini atıyor en son, öğütülmeye, ve kendi
Ağırlığıyla düşüyor, konserve kutusuna. Nasıl?

2. (145,3) *içimizde*] Yeni metinde, "aramızda kalsın" anlamına gelecek tarzda virgül yeri değiştirilmiştir.

3. (171, 27) *satın almaya karar verdi.*] Slift'in bu sözüne şöyle bir ek var: "Ama kontratlar kendi adına olmayacak. Çünkü onun adı saklı kalmalı."

Elinizdeki metnin düzenlenmesine ait olanlar:

Denemeler-Sayı 5'te, tipografik düzenleme nedeniyle, özellikle tek satırlık repliklerin dize olarak mı, düzyazı olarak mı okunacağı kesin belli olmuyor.

4. (128,1f) *Çalışmaya katılanlar*] Temel metinde, birlikte çalışanlar oyun metninin sonunda belirtilmiştir: "Brecht. Borchardt. Burri. Hauptmann."

5. (128,4-11) *Onüçüncü Deneme...*] Metin, *Denemeler*-Sayı

5'teki ön notlardan aktarılmıştır.

6. (128, 14) *Kişiler*] Kişiler listesi sonradan eklendi.

7. (147, 27-30) *Slift.*] Repliğin dizelere bölünmesi yanılgı olabilir; 1938 Malik baskısından itibaren bu pasaj düzyazı olarak basılmıştır.

8. (164, 8f) *Çekmez... kucağındaki.*] Temel metinde bu iki dize tek bir dize olarak basılmıştır.

9. (211,12) *Brigham*] Temel metinde: "Brigman". (11 dize önceki aynı yazılışa uymak için)

10 (230, 32) *korkusuz*] Bir dizgi hatası olmalı. 1932 baskısında olsun, 1938'de olsun, bu sözcük, "*frucht*-verimsizce"dir. 1955 *Oyunlar* baskısında ise (Cilt 5) yine, "*furcht*-korkusuz" olmuş.

Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları

Mezbahaların Kutsal Johanna'sı, Brecht'in çalışmasını daha yakından tanıyanların bu yeni oyunu heyecanla takdir etmelerine ve kimi tiyatrocuların ilk oynanışı yapmakla ilgilenmelerine rağmen, başlangıçta hemen hiç bilinmeden kalmıştır. Ama niyetlerin gerçekleşmesi açısından böylesine apaçık Marksist tavırdaki bir oyuna ilişkin duyulan kaygılar o zaman için henüz çok büyüktü.

Böylece oyunu, hiç değilse bazı bölümleriyle genişçe bir kesime ulaştırmak için, 11 Nisan 1932'de Berliner Funkstunde'de radyo oyunu olarak sunmak tek olanaktı. Daha 1927'de *Adam Adamdır*'ın radyofonik metnini mikrofona koymuş olan Alfred Braun, rejiyi yaptı, Carola Neher baştan kendisi için yazılmış Johanna rolünü, Fritz Kortner Mauler'i, Peter Lorre Slift'i ve Helene Weigel de Bayan Luckerniddle'i seslendirdiler; ayrıca Paul Bildt, Ernst Busch ve Friedrich Gnass da rol almışlardı. Yedi sahneden alınmış ve oyunun yaklaşık üçte birini sergileyen kesitlerin bağlantılarını ve giriş metnini Herbert Ihering seslendirdi. Bu oynanış, "sanatsal açıdan ilgili bazı aydınları" (Brecht) kucaklayan angaje katılıma rağmen, gerçekleşemeyen sahnelenmenin yerini tutmada zayıf kalıyordu: "Tiyatronun, çağımız dramlarının en büyük ve en önemlilerinden birini iletmeyi radyoya bırakmak zorunda kalışı, günümüz kültür tarihinin en düşündürücü ama en az bilinen belliliği olarak bir gün anılacaktır" (Fritz Walter: *Berliner Börsen-Courier*'de, 12 Nisan 1932). Daraltılmış öykü, ekonomik süreçlerin anlaşılmasını zorlaştırıyordu. Dahası, seslendirmelerin bir bütünlük içinde olmayışı amaçlanan üslubu gölgelemişti: Kortner, klasik metinlere alışkın

konuşma tarzını tüm gücüyle ortaya koyarken Weigel, Luckernidd-le'i katı ve nesnel tonlarla sunmuş, Neher ise, Johanna'nın sesine nahifliğe öncelik vermişti.

Radyodaki oynanışa basının ilgisi çok az oldu, *Denemeler* yayını da kamuoyunda pek bir yankı bulamadı. Yine de 1932 Nisan'ı ile 1933 Ocak'ı arasında çeşitli sahneleme tasarıları ortaya çıkıyordu. Ama, Brecht'e 18 Nisan 1932'de başvuran Piscator'un, kendi tiyatrosu yoktu; Heinz Hilpert'in, oyunu Berliner Volksbühne'de sahneleme niyeti olsun, Berthold Viertel'in oyunla Viyana turnesi yapma planı olsun, 1932/33 sezonunda gerçekleşme olanağı bulamadı. Manheim Ulusal Tiyatrosu'nda sahneleme niyetleri de öyle kaldı. *Adam Adamdır* (1926) ve *Kentlerin Ormanında* (1927) oyunlarının sahnelenişinden beri yazarla sıkı bağlantıda olan Darmstadt'daki Hessisches Landestheater, 25 Ocak 1933 günü Brecht'in yeni oyununu repertuara aldığını duyurduğunda ise gerek eyalet ve kent parlamentosu, gerekse basın, bu tiyatroya ve Yönetmeni Gustav Hartung'a karşı kazan kaynatmaya başladılar. Sahneleme anlaşması feshedildi; Hartung yerinden oldu ve sürgüne gitti – Brecht gibi.

Sürgün yıllarında da Moskova'da (1933), Prag avangard sahnesi Nové divadlo'da (1934) ve Kopenhag Kraliyet Tiyatrosu'nda (1935) o ülke dillerinde sahnelenme girişimleri de gerçekleşmedi. Otuzlu yılların ortalarında yine ancak belli bölümlerin alınıp sahnelenmesi Kopenhag Devrimci İşçi Sahnesi'nde mümkün olabildi (rejiyi, Johanna rolünü de oynayan Ruth Berlau yaptı); Brecht'in bu çalışmaya katılıp katılmadığı bilinmiyor. Çeviri olarak o yıllarda yalnızca 1934'de bu oyunla birlikte iki oyun daha (*Önlem* ve *Ana)* sanat ve edebiyata ilişkin Sovyet Devlet Yayınevi'nce Rus dilinde yayınlandı (Brecht, *Epiceskie dramy* – Epik Oyunlar). Kitabın düzenlenişini Sergey M. Tretyakov yaptı; çevirileri de o yapmıştı.

Savaş bitince Brecht, o zaman Düsseldorf'da genel sanat yönetmeni olan Gustaf Gründgens'e şu telgrafı çekti: "1932'de benden *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı*nı sahnelemek için izin istemiştiniz. Yanıtım evet'tir." (Gründgens'e telgraf, 18 Ocak 1949). 1932'de Prusya Devlet Tiyatrosu rejisörü olan Gründgens'in burada sözü geçen ilgisi üstüne başkaca bir belge yok. Brecht'in 1949'daki önerisi, rol dağılımına ilişkin nedenler de dahil, daha bir on yıl gerçekleşemedi; Gründgens'in oyunun bütününün Zürich Tiyatrosu'nda sahnelenmesi çabaları da sonuç vermedi.

Oberhausen'de (Ocak 1956) okuma tiyatrosu olarak sunuluştan sonra ilk oynanış 30 Nisan 1959'da – oyun metninin ilk yayınlanışından 28 yıl kadar sonra ve Brecht'in ölümünden de hemen hemen

üç yıl sonra – Gründgens'in rejisiyle Hamburg Tiyatrosu'nda gerçekleşti; müzik kompozisyonunu Siegfried Franz yaptı. Komünistlerden söz edilen tüm metin bölümleri ve finaldeki dehşet verici haberler montajı makaslanmıştı. Kimi eleştirmenler, Gründgens'i bu yolla "Brecht'in istediği 'arka plan'ı bütünüyle" yok etmek (Alexander von Cube, *Vorwärts*, Bonn, 15 Mayıs 1959) ve yalnızca "Güç ile güçsüzlük arasında sonu gelmeyen, sırf bahaneleri değişen bir mücadele örneği" sergilemekle suçladılar (Siegfried Melchinger, *Stuttgarter Zeitung*, 5 Mayıs 1959). Başka eleştirmenlere göreyse, yaptığı makaslamalara karşın Gründgens "sömürü uygulamalarını yumuşatmamış, Cihat Ordusu'nun eylemlerindeki yalancılığı azaltmamış, hatta bu sistemin canice olduğunu ve ancak şiddet yoluyla yenilebileceğini savunan Marksist tezi bile gizlememiş"ti (André Müller, *Deutsche Volkszeitung*, Düsseldorf, 16 Mayıs 1959). Gründgens olaylara üst düzeyde bir genelleme sağlamak istemiş ve bunun için kostümlerde hem klasik, hem modern bellilikler aramıştı: "Kesiciler, Shakespeare'in egemen soyluları gibi giriyorlar sahneye, şemsiyelerinin sapı kılıç kabzası biçiminde ve ceketleri general sırmalarıyla dolu, ayrıca yelekleri altınlı gümüşlü kurşun geçirmez zırha benziyor" (Melchinger). Caspar Neher'in dekoru da bu vurguyu destekliyor: "Kanlı değil, ama kan kokan renkler içinde Reich kartalları gibi iki öküz kafası asılı"; bitiş sahnesi "kilise mihrabı gibi yapılmış ve ışıklara boğulmuş; bu azizeleştirme ile ikinci kez idam edilmekte olan insan, altın kaplama ve gümüş tellerle süslü bir çerçeve içinde" (Melchinger). – Brecht'in kızı Hanne Hiob, Johanna'yı "sade, gösterişsiz ve oldukça yalın" oynuyor (Herbert Ihering, *Die Andere Zeitung*, Hamburg, 6 Mayıs 1959), "sesindeki ateşli içtenlik, zayıflığı inandırıcılığa dönüştürmekte, gözlerinde acıyla yanan unutulmaz bir parlaklık" (Melchinger). Hermann Schomberg, Mauler'i, "çevirdiği üst düzey işleri, tarihteki büyük dram krallarının devlet işlerini çevirdikleri üstün güçle yürüten bir VIII. Henry" yorumuyla oynuyor (Müller); aynı zamanda "çoktan alışkın olduğu bir de duygusallığı var ki, bunu sırf duygu sömürüsü için kullanmakta (Melchinger). – Bu prömiyer, selamda "perdenin sayısız kez açıldığı" "büyük bir akşam" olmuştu (Melchinger), "en büyük sahne sansasyonlarından biriydi" (Müller). Ama basında, gerek yazara, gerekse bu ilk oynanışı tam da 1 Mayıs öncesine denk getirdi diyerek oyunu sahneleyen tiyatroya yönelik saldırılar furyası da eksik değildi: "Sınıf kavgası mahzeninden çıkarılmış ilkel bir dırıltı zırıltı", "kötü niyetli bir çarpıtma, yalan dolan ve nefret dolu" (*Berliner Zeitung*, Batı Berlin, 4 Mayıs 1959).

Satır Açıklamaları

11. (128,5f) *Faustik insan*] Goethe'nin *Faust*'undan (1790-1833) kaynaklanan bu kavram, kişiliğinde insani ve toplumsal olgunluğa doğru "sürekli bir çaba"yı gösteren, ama aynı zamanda Faust'un bağrında barındırdığı "iki ruh" imajıyla, eylem ve düşüncenin, gerçeklik ile idealin çatışmasını yaşayan kişi anlamına geliyor.

12. (128,16) *Johanna Dark*] Dark: (İng.) Karanlık. D'Arc biçiminde yazıldığında ise, Fransa ile İngiltere arasındaki (1337-1453) Yüzyıl Savaşları'nda "Tanrının gönderdiği" olarak Fransız ordusunu zafere kavuşturan, VII. Karl'a Fransa krallık tacı giydirilmesine katılan, İngilizlerce tutuklanıp bir savaş mahkemesinde cadılıkla suçlanarak odun yığını üstünde ateşle ölüme mahkûm edilen, Orleanlı köylü kızı Jeanne d'Arc'a gönderme oluyor. 1920'de Jeanne d'Arc azize ilan edilmişti. Bu konunun bir işlenişi de Schiller'in romantik tragedyası *Orleanlı Bakire*'dir (Die Jungfrau von Orlean, 1801).

13. (128,16) *Kara Hasırşapkalar*] Cihat Ordusu'nun (İng. Salvation Army) halk arasındaki deyişe dayanarak Brecht tarafından kullanılan değişik adı. Bu örgütü, 1865'te Londra'da William Booth dinsel bir tarikat olarak kurmuş, sonra da 1878'de askeri bir yapıya dönüştürmüştü. Kara hasır şapka, Cihat Ordusu askerlerinin üniformasının bir parçasıdır. – 1929'da 80'den fazla ülkede etkinlik gösteren Cihat Ordusu, yirmili yıllardan beri dinsel propaganda çalışmalarına ve yoksullara yardım (yedirme, içirme, barındırma) eylemlerine, özellikle de 1929-1933 arası ekonomi krizi sıralarında Almanya'da da hız vermişti.

14. (128,16f) *Pierpont Mauler*] Bu adın birden fazla bağlantısı var. *To maul* (İng.): Dişleriyle parçalamak; ön ad ise, Birleşik Devletler Çelik Korporasyonu'nu kuran Amerikalı büyük sanayici John Pierpont Morgan'a (1837-1913) ve aynı adı alan oğluyla sonrakilere göndermedir.

15. (128,25) *Mezbahacılar*] Bu deyim (kesiciler de) büyük et fabrikatörleri anlamına geliyor. 1931 sahneleme metninde şöyle belirtilmiş: "Mezbahacılar (konserve et fabrikatörleri)."

16. (129,7-9) *Bir mektup okur: ... karşın delinemiyor*] Brecht'in kullandığı edebiyat ürünlerinden Frank Norris'in *The Pit* romanında (1903), sözü geçen vurgun, tahıl ithalatına konan yüksek gümrük nedeniyle piyasanın daralacağına yönelik ivedi bir haberden kaynaklanıyor.

17. (130,12) *cin fikirli*] "Cin fikirli" deyimi, Yunan söylencesinde Odysseus'un bir niteliğidir; bkz: Homeros'un *İliada* ve özellikle de *Odysseia*'sı.

18. (132,21) *P. Mauler'in Hastaneleri*] Amerikalı büyük sanayicilerin kurdukları philantropi vakıflarına gönderme; bu çeşit insancıl hizmetlere yapılan yatırımlar, gider olarak vergiden düşülüyordu.

19. (132,32) *derinlere iniş*] Faust'un, Analar'a ulaşmak için doğanın derinliklerine inişiyle (Goethe, *Faust II*, 1. Perde: *Karanlık Mağara*) ve ayrıca Jeanne d'Arc'ın çoban olarak dağlardan vadilere inişinde simgesel ifade bulan Tanrı görevi söylencesiyle (Schiller'de de–I, 1- poetik figür) bağlantılıdır.

20. (132, 38-133, 4) *Kanlı kargaşanın... Huzursuzluğun bitmek bilmediği kentlerimizde bizim*] Bu deyişi Brecht, Mauler'in 10. Sahnedeki repliğinde olduğu gibi başka metinlerinde de kullanmıştır. Bkz. *Kuraldışı ve Kural* oyunu (Öndeyiş) ile *Sonraki Kuşaklara* şiiri.

21. (134,5-29) *Kulak verin, kulak verin!*] Bu, *Kara Hasırşapkalar'ın Savaşım Şarkısı* (Sahne 5'teki varyasyonuna da bkz.), Brecht'in 1929'da *Happy End*'de Cihat Ordusu albayı rolündeki Lilian Holiday'in söylemesi için yazdığı *Küçük Teğmen ile Sevgili Tanrı* song'u ile bağlantılıdır.

22. (134, 31) *"Cihat Çağrısı"*] O zamanlarda Cihat Ordusu'nun en önde gelen yayın organının adı *War Cry* (Savaş Çığlığı) idi.

23. (135,12) *Yağmuru nasıl... yağıyorsa, felaket de öyle gelir*] Bir doğa olayı olarak yağmuru Brecht, sanatsal imge oluşturmak ve dünya görüşü açısından tutumları sergilemek için çokça kullanmıştır. Burada Johanna, doğa olayları ile toplumsal gelişmeleri doğrudan birbirinin aynı gibi koymakta. 7. Sahnede ise Snyder, yine mevcut düzeni olumlamakla birlikte, tam karşıt bir gerekçeyle, "sefaletin, yağmurun yağması gibi kendiliğinden ortaya çıkmadığı"nı belirtiyor. Brecht bu imgeyi devrimci anlamda *Sınıf Düşmanı Şarkısı*'nda kullanmıştır.

24. (135,35) *süt ve bal tadındadır*] *Kitab-ı Mukaddes* 2 Musa 3, 7-8: "İçinde süt ve bal akan ülke".

25. (135,36f) *altın ve mermerden*] Özgül imge oluşumları; Tevrat'da geçen ünlü altın ülkesi "Ophir"den türetilmiş (1 Krallar 9,28); öteki de eski Mısır kenti Alabastros'dan gelme, mermer benzeri alçı taşı Alabaster'a ilişkin.

26. (135,37) *gökte uçan kuşlar... tarlalardaki lale*] *Matta İncili*'ndeki 6,28 ve *Kitab-ı Mukaddes*'deki 1 Musa 1, 26'ya gönderme.

27. (135,39-136,1) *onun lütfuna şükrediyorlar*] Bkz: *İlahi* 30, 5.

28. (136,5) *Kolalı yaka*] 1900 ve sonrası erkek giyiminin bir

öğesi; mecazla toplumsal karakteristik olarak da kullanılıyor; örneğin, burjuvalaşmış işçiler için "kolalı yakalı proleter" (beyaz yakalı işçi) deniyor.

29. (136,9) *lastikli yaka*] Yoksul toplum kesimlerinin kullandığı kolay yıkanan ve uzun süre dayanan bir giysi ögesi.

30. (137,4) *Evimin borcu n'olacak?*] Taksitle ev sahibi olma öyküsü, Upton Sinclair'in *The Jungle* romanından alınmıştır. Oyunun daha ilk (1929) yazılışında bu, çok ayrıntılı olarak vardı; dizeli işlenişi ise konu ve düşünce açısından yoğunlaştırma sağlıyor.

31. (137,26-30) *Girin kavganın içine*] Brecht'in 1929'da *Happy End* için yazdığı *Cihat Şarkısı* 1'den alınmıştır.

32. (137,35f) *Bir tabağın kenarından / Daha yükseğe çıkmak imkânsız*] Bu imgeyi Brecht, *Kuraldışı ve Kural* oyununda yine kullanmıştır (Sahne 6).

33. (144,4-17) *Benim Mauler olduğumu söyleme... Ne biliyorsun*] Mauler'in kendini inkârı ile Johanna'nın onu tanıması, Schiller'in *Jungfrau von Orlean*'ındaki bir durumu anımsatıyor (1. Perde, 9. Meclis sonu ile 10. Meclis başı).

34. (146,37f) *önce insan değişmeli*] Burada Schiller'in *İnsanın Estetik Eğitimi Üstüne* mektuplarındaki (1795) bir temsil düşünceye giriliyor.

35. (147,30) *Dünyanın pislik posası*] Bkz: *Önlem*, Sahne 7.

36. (148,14f) *Cridle adının üstüne çapraz çekilmiştir*] Mauler, – daha 1. Sahnede, şirketteki ortaklıktan çekildiğini bildirmişti. Bu nedenle, Suhrkamp Yayınevinin ve Aufbau Yayınevinin 1955'teki *Oyunlar* yayınının 4. Cildinde: "Mauler adının üstüne çapraz çekilmiştir," deniyor. Ama şu da mümkün: Mauler kendi hissesini Cridle'e sattıktan sonra, Lennox'u batırdığı gibi ardından Cridle'i de batırıp bu sahnede şirketin tek hissedarı durumuna gelmiş olabilir.

37. (148,18) *biri... kaynatma kazanına düştü*] Bu kaza anlatımı Sinclair'in romanında var.

38. (149,5) *suni gübre mahzenlerinde*] Et fabrikalarının bu bölümlerindeki çalışma koşulları Upton Sinclair'in romanında ayrıntısıyla anlatılmakta.

39. (154,2) *Kentucky yaban sızdırması*] ABD eyaletlerinden Kentucky adıyla.

40. (154,31) *Ve suların üstünde her şey durmuştu*] Markus'dan türetme (4,39): "Ve o doğruldu ve rüzgârı korkuttu ve denize dedi: Sus, kal öylece! Ve rüzgâr kaldı ve büyük bir sessizlik kapladı ortalığı."

41. (155,5) *dağ dorukları susmuştu*] Goethe'nin *Gezgincinin Gece Şarkısı* şiirine gönderme ("Tüm doruklarda/Bir suskunluk...").

42. (155,6) *şapkalarını indirdi*] Bkz: Jeremia 14, 3 (*Tevrat*'daki matem ve elem jestleri).

43. (156,21) *vatan millet düşmanı*] (İng.: *muckraker*) Yüzyılın başında ABD'deki gerici basının, kapitalist meta üretimini, spekülasyonu vb. kitaplarında eleştirerek sergileyen Upton Sinclair veya Frank Norris gibi yazarları aşağılamak için kullandıkları deyim.

44. (156,34) *Efektif piyasası*] Efektif: Değerli kâğıtları kapsayan genel deyim.

45. (157,36) *Endeks düştü*] *Baisse* (Fr.) Fiyatlarda ve borsa endeksinde kalıcı büyük düşüş.

46. (162,13) *ey tüm yükleri taşıyan yorgunlar, bitkinler*] Bkz: *Matta İncili II*, 28: "Bana gelin hepiniz, yükü taşıyan yorgun, bitkin, siz; zindelik vereyim size."

47. (163,34f) *Döveni çeken öküzün... ağzını kapatma*] Bkz: 5 Musa 25, 4.

48. (164,3f) *Hiç ekmeksiz kalır mı*] Yesaya 30, 18-20.

49. (165,27) *Cırcır Avı*] Bkz: George Bernard Shaw'un Cihat Ordusu üstüne *Binbaşı Barbara* oyununun (1905) önsözü; bu oyunda Shaw, yoksulların öfkesinin yetersizliğine ilişkin şöyle yazmış: "Cırcır avı için köle olmaktan vazgeçin çağrısı, kavga için hiç de çekici değil..."

50. (166,11) *Derisini yüzmek*] Bu imge oyunda başka yerlerde de kullanılıyor; Brecht bu imgeyi daha önce *Kentlerin Ormanında* oyununda kullanmıştı.

51. (168,4) *Atlas*] Yunan mitolojisinde bu tanrı gök kubbeyi sırtında taşımaktadır.

52. (170,31) *Satürn*] Güneş sisteminde sekizinci gezegen.

53. (171,24) *Illinois*] ABD'de, en büyük kenti Chicago olan eyalet.

54. (172,2) *İşadamlarının Tapınaktan Kovuluşu*] *İncil*'de İsa'nın tüccarları ve tefecileri Kudüs tapınağından kovması öyküsüne gönderme (*Luka* 19, 45-48). Johanna'nın mezbahacıları ve Slift'i sahnenin devamında kovması, o öykünün bir uyarlamasıdır; aynı zamanda Schiller'in Jeanne d'Arc figürünün atakları da ele alınmıştır (Sancağın değnek olarak kullanılması).

55. (173,25) *Mezbahacılar... girer*] Bu reji açıklamasında Slift de mezbahacılar arasında gösterilmiş; oysa oyunda Slift, Mauler'in aracısıdır.

56. (175,18) *Dördü*] Bu rol dörtlüsü de, daha önceki ve daha sonraki "Mezbahacılar" veya "Üçü" olarak belirtilen Cridle, Graham ve Meyers üçlüsünden farklı. Dördüncü kişinin kim olduğu

açık değil. 1955'teki *Oyunlar* baskısından itibaren "Üçü" olarak değişmiştir.

57. (176,37) *angarya üstlenen*] Brecht'in başkalarının işini üstlenen veya yapan kişi için zaman zaman kullandığı deyim. Bkz: *Komün Günleri* (Sahne 6 – an-gar-ya-cı biçiminde); Oyun Fragmanı: *Angaryalık Jakob'un Gerçek Yaşamı ve Sürgün Söyleşileri*

58. (176,38) *çalmadığım kapı kalmadı*] Pontius'dan Pilatus'a koşup durdum: Resmi makamlar arasında sonu gelmeyen koşuşturma için kullanılan benzetmeci bir deyiş, Yahudiye'deki Romalı vali Pontius Pilatus'dan kinaye –bkz: Luka 23.

59. (179,4) *geniş kadrolarıyla*] Kadro: Yöneticilerin oluşturdukları nüve; burada uzlaşmaz çelişki içinde karşı karşıya olan sınıflar kastediliyor.

60. (181,13) *"Adem, neredesin?"*] *I Musa* 3, 9.– Cennet bahçesindeki yasak meyveden yemiş olan Adem'e Tanrının seslenişi; Johanna bu durumu, ölü geyik imgesini kullanarak Mauler'e uyarlıyor.

61. (182, 36) *Olmak ya da olmamak*] Shakespeare'in *Hamlet*'ine gönderme (III, 1): "Olmak ya da olmamak, işte bütün mesele."

62. (185, 5f) *Tanrısız/Elbette hiç işi kalmayınca ne gerek var ona*] Brecht bu imgeyi daha önce *Lindberghlerin Uçuşu* adlı radyo oyununda da kullanmıştı; sonra *Ana*'da yine kullanıyor (1933 Metni'nin 11. Sahnesi).

63. (185, 28) *rüyamda / ne gördüm bakın*] Bu rüya anlatımı, Schiller'in *Orleanlı Bakire*'sinde Jeanne d'Arc'ın anlatımıyla bağlantılıdır (Prolog, 4. Meclis).

64. (187,31) *Biri hayvan karaborsası yarattı*] *To corner.* (İng.) Tüm malı toplamak; borsa dilinde bu, bir yaşamsal maddeyi ucuz fiyattan toplayarak bu ucuzluk üstüne spekülasyon yapan rakipleri temizlemek için fiyatları yukarıya çekmek anlamına geliyor, bir çeşit karaborsa.

65. (188,17) *içimdeki o eski günahkâr Adem*] *Epheser* 4, 22: "eski insanı içinizden atın" (Adem=İnsan, eski Adem=günahkâr insan).

66. (189,18f) *komünistler... bozguncu değil mi*] Bkz: *Ana*, Sahne 6; bu sahnede Vlassova, "Komünizm bozgunculuktur diye duyduk," savını *Komünizme Övgü* şarkısıyla yanıtlıyor.

67. (190,5) *800 öküz... 400'den*] Kapitalist borsa spekülasyonunun ve karaborsanın işleyiş yöntemleri burada özellikle dikkat çekici. Mauler arzın uygun olduğu durumda, tüm hayvan mevcudunu günün rayici olan 50'den satın almıştı. Şimdi bu yolla oluşan arz tıkanıklığında, mal üzerindeki tekelini güvenceye almak için son kalan 800 öküzü de olmayacak fiyata ele geçiriyor. Ardından et

fabrikatörlerini kendisine 50 üzerinden konserve satışına bağlayıp sonra da onlara 56 ve 60 üzerinden et satışı yapıyor, hatta Slift bu fiyatı 95'e kadar tırmandırıyor, fiyatı dengelemek için ithal edilen hayvanı bile bu fiyattan kendi elinde topluyor. Sonunda fiyat 100'e kadar çıkartılınca durum patlama noktasına geliyor. Yönlendirme, et fabrikatörlerinin ödeme güçlüğüne düşerek batması ve böylece Mauler'e olan yükümlülüklerinden de kurtulmalarıyla fiyatın 30'a düşmesinde açığa çıkıyor.

68. (192,8) *Sokak satıcısı*] Sokakta, seyyar satıcı denilen ve kitap, gazete satan kimse.

69. (196,28) *sevgili bayanımız*] Katolik kilisesinde bakire Meryem'in anılışı.

70. (197,4) *Sefalet doruğa çıkmadıkça*] "Sefalet tam doruğa çıkınca/Tanrı yardımı yetişir imdada" biçimindeki atasözüne gönderme. Brecht bunu *Üç Kuruşluk Opera*'da da kullanmıştır.

71. (199,26-28) *en önemlisi... olur bu iş*] Bu pasaj, Karl Liebknecht'in 1919'da Berlin'deki Ocak ayı çatışmalarının ardından son makalesinde dile getirdiği düşünce ve formülasyonları içeriyor (*Her Şeye Rağmen, Rote Fahne*'de, Berlin, 15 Ocak 1919).

72. (202,14) *Packingtown*] Güney Chicago'da bir güney banliyösünün özellikle 20. yüzyıl başında yaygınlaşan adı. Burada mezbahalar ve yığınsal işçi yerleşmeleri bulunuyordu. Brecht bu deyimi Upton Sinclair'in *The Jungle* romanından almış olmalı.

73. (204,32) *Johanna... sesler duyar*] Buradan başlayarak tablonun sonuna dek izleyen pasajlar, tarihsel Jeanne d'Arc söylencesine ve o söylencenin Schiller tarafından *Orleanlı Bakire*'deki işlenişinde kahramanın karşılaştığını söylediği "manevi çağrı"lara ve "işaretler"e (Prolog, 4. Meclis) göndermedir.

74. (205,16-22) *Sesler...*] Bu sesler, Sahne 9'daki üçüncü *Mezbahalar* bölümünde birinci işçi liderinin sözlerini yineliyor.

75. (205,35) *kendini alçaltırken yüceltilir*] *Hesekiel* 21, 31'deki "kendini alçaltan yüceltilmeli" sözüne gönderme.

76. (208,11) *Yedi gün*] *Kitab-ı Mukaddes*'deki yaratılış öyküsüne gönderme – I Musa 2, 2: "Ve tanrı yedinci günde işlerini tamam etti (...) ve yedinci günde durdu"; Mauler de, "Yedinci günde neyim var neyim yok bıraktım" derken buna değiniyor.

77. (209,15f) *Johanna/Kırk aylık kiramı geri getir benim*] Roma İmparatoru Augustus'un Teutoburg Ormanındaki savaşın yitirildiğini duyduğunda söylediği ve atasözü gibi dilden dile geçen şu sözünden kaynaklanmıştır: "Varus, birliklerimi geri ver bana!"

78. (210,12) *boğazlaşmayı/Kısaca anlatmamıza*] Graham'ın bor-

sada geçen olaylara ilişkin bu ve bir sonraki – ayrıntılı – anlatımı, Norris'in *The Pit* romanıyla bağlantılıdır. Dil üslubunda ise, Homeros *(İliada, Odysseia)*, Vergilius *(Aeneis)* ve Shakespeare'deki savaş anlatımlarından esinlenilmiştir. Brecht, o örneklerde olduğu gibi klasik uyaksız beş ayaklı *jambus* ve *hexametrik* dize biçimini kullanmış.

79. (211,33) *Simsarlar*] *Sensale*: Serbest ticari aracı kişi.

80. (211,39-212, 1) *Suyun... savrulması gibi*] Hölderlin'in *Hyperion oder der eremit in Griechenland* (1797-1799) romanındaki *Hyperion Kader Şarkısı*'nın üçüncü kıtasından uyarlama; bkz: özellikle, "Suyun bir kayadan/öbür kayaya savrulması gibi/Düştü yıllar boyu bilinmezliğe" dizeleri.

81. (213,28) *Wallstreet*] New York'da bir cadde; dünyanın en büyük değerli kâğıt borsası olan New York Stock Exchange bu cadde üzerindedir. Mecazlı anlatımla ABD'nin para ve sermaye piyasası.

82. (215,8) *üçte biri yakılacak*] Kapitalist ekonomide – 1929, 1933 arasında patlayan ekonomi krizindeki gibi örneğin – yüksek fiyat düzeyini korumak adına, o yiyecek veya hammadde mevcudunun bir kısmını yok etme uygulamasına gönderme. Brecht bu tür eylemlere *Kuhle Wampe* filminde de gönderme yapmıştır.

83. (215,36-38) *Kanlı... kentlerimizde bizim*] Johanna'nın ilk giriş monoloğundaki biçimlemenin yinelenmesi. (Bkz. DN. 20)

84. (219,22) *Azize Mertebesine Yüceltilişi*] Azizler listesine alınma,"kanon": Katolik ritüelinde azizleştirme. – Bu bitiş sahnesi, parodik yolla Goethe'nin *Faust II* ve Schiller'in *Orleanlı Bakire*'nin bitişlerine bağlantılıdır. Ayrıntıda, başka klasiklerden de alıntı vardır ve onlarda kullanılan metrik formlar ilintisiyle gönderme yapılmıştır.

85. (221,11f) *İnsancaydı yanılgın da*] Goethe'nin *Faust I*'ine gönderme (*Gökte Prolog*): "Yanılır da insan/Çabaladığı sürece".

86. (221,25) *Ah, kendi sorunuyla insan*] Goethe'nin *Faust I*'ine gönderme *(Gökte Prolog)*: "İyi insan, karanlıkta bocalarken de/Doğru yolun bilincindedir yine".

87. (221,28-31) *Günün o dayanılmaz... Sonsuzun yüceliğini*] Goethe'nin sonraları kullandığı dize biçimiyle parodik bağlantı; bkz: *Faust II*'nin sonundaki mistik koro: "Yetişemeyen/Olay burada/Tarifsiz olan/Yapıldı işte."

88. (222,16) *Dünyayı... Dünya buna muhtaç!*] Bkz: *Önlem*'de Sahne 5'teki *Değiştir dünyayı, dünya buna muhtaç* şarkısı.

89. (223,1f) *Bu yapı... üstü de olmalı*] Schiller'in *Çan Şarkısı*'yla benzer kalıp: "Eser ustasını övse de/Takdis gökten gelir gene."

90. (224,7-11) *Vicdanın var derinde*] Bkz: Goethe, *Maximen und reflexionen* Nr. 251: "Eylem yapan hep vicdan yoksunudur; gözlem yapandaki vicdan kimsede yoktur."

91. (224,25) *kafasını taşlara çalmalı*] Brecht, benzer bir imgeyi *Komün Günleri*'nde Thiers'in Komün'ün tasfiyesini isteyişinde de kullanmıştır (Sahne 2): "Bu pis ağızları taşlara çalmak gerek, kültür adına."

92. (225,10) *dehşet verici haberler*] Buradaki manşet alıntıları, 25 Ekim 1929'da ABD'de başlayıp yeryüzündeki tüm kapitalist ülkelere yayılan borsa krizi ve onun sonucu olan dünya ekonomi krizi ile bağlantılıdır; 1931'de Almanya'da işsiz sayısı altı milyondu. – Bunun karşısına SSCB'nin ilk beş yıllık plandaki başarısı konmakta (1928/29-1932/33); hedeflere vadesinden önce ulaşma amacı, 1933 başında – dört yıl üç ay içinde – gerçekleşmişti.

93. (225,19) *Henry Ford'un... fabrikası*] Ford 1903'de Detroit'de Amerikan otomobil şirketi Ford Motor Company'yi kurdu; yirmili yıllarda da gösterişli biçimde ekonomik rasyonalizasyon önlemlerini gerçekleştirdi (yürüyen bantta üretim vb.). Ford'un propagandasını yaptığı reforme edilmiş kapitalizm ideolojisiyle bağlantılı olarak bu teknik yeniliklere yirmili yıllarda Fordizm deniliyordu.

94. (226,21) *Sancağı eline verin!*] Schiller'in *Orleanlı Bakire*'sinde kralın sözü ile aynı (V, 14). Ardından gelen durum açıklamaları da Schiller'in reji açıklamalarından alınmıştır.

95. (226,31f) *içimizdeki daha iyi/İkinci ruhu*] Goethe'nin *Faust I*'indeki (*Kent Kapısının Önü* Sahnesi) söze gönderme: "Göğsümün içinde iki ruh barınıyor benim, ah!" Bu bağlantı, metnin sonrasında da sürmekte.

96. (226,38) *ezelden beri (seit Äonen)*] Goethe'nin *Faust II*'sine göndermé (*Sarayın Büyük Giriş Avlusu* Sahnesinde): "Yeryüzü günlerimin izleri/Ezele karışıp gidemez." – Äon (*Aion*): (Grekçe). Sonsuz uzun zaman.

97. (228,10) *Rockefeller*] John Davidson Rockefeller, Amerikalı büyük sanayici; 1870'de Standard Oil Company'nin ön konzernini kurmuştu; yirmili yıllarda dünyanın en zengin adamı sayılıyordu; bilimsel, sosyal ve kültürel amaçlı bir dizi yüksek gelirli ve ünlü vakfın kurucusudur.

98. (228,9) *büyük kilise pencereleri*] 1929'da *Happy End* sahnelemesinin finalinde sofitadan "Henry Ford ve John D. Rockefeller'i gösteren renkli boyalı iki büyük kilise penceresi" indirilmişti.

AÇIKLAMALAR

KURALDIŞI ve KURAL

Türkçesi
Ayşe Selen

KURALDIŞI ve KURAL

Temel Metinler

Kuraldışı ve Kural. Öğreti Oyunu (Die Ausname und die Regel. Lehrstücke), *Toplu Eserler* (Gesammelten Werken), 2. Cilt, Londra: Malik Yayınevi 1938, S. 273-299.

Tarihçe

1930: Çalışmanın başlangıcı.

1932 Sonu: Yayınlanmak üzere hazırlanan metnin tamamlanması.

1934-1936 arası: Değişik çalışma ve deneme aşamaları.

1937 Eylül'ü: *Internationale Literatur. Deutsche Blätter*'de ilk basım, Moskova, Sayı 9.

1938: Elden geçmiş basım, *Toplu Eserler*, 2. Cilt, Malik Yayınevi, Londra.

1 Mayıs 1938: Givat Chaim'deki (Filistin) Kibbuz Amatör Tiyatrosu'nda ilk gösterim (İbranice olarak).

Metnin Oluşum Öyküsü

Brecht, 1930 yılında bu öğreti oyunu üzerinde çalışmaya başlar. Çıkış noktası, Elisabeth Hauptmann'ın o sıralarda (elde edilemeyen) Fransızca bir metinden hareketle *Paltonun İki Yarısı* (Die zwei Mantelhälften) başlığıyla çevirdiği bir Çin oyunudur. Bu oyunda Tschang (Çang) ailesinin öyküsü anlatılır:

Tüccar Tschang'ın oğlu olan Hiac, üçkâğıtçı Hou'ya yardım eder ve onun sevgisini kazanır. Hiac, babasının Hou'yu evlat edinmesini sağlar. Hou da Hiac'ı -ebeveyninin istememesine rağmen- birlikte yolculuğa çıkmaya ikna eder. (Yolculuğa çıkmadan önce bir paltoyu ikiye bölerler, yarım paltolar daha sonra birbirlerini tanımalarını sağlayacaktır.) Yolculuk sırasında Tschin Hou, velinimeti Hiac'ı Sarı Nehre atar ve onun karısı Li Yu'yla evlenir. Evleri ellerinden alınan Tschang ve karısı dilenerek ülkede dolaşmaya başlarlar. - Ancak

nehirde bir balıkçı tarafından kurtarılan ve rahip olan Hiac onsekiz yıl sonra Hou'yu bulur. Bir sürgün olan Hing Sun ve Li Yus, bu arada büyümüş olan oğlan Tschin Pac bu işte ona yardım ederler. Sonunda Vali, imparatorluk mahkemesinin kararını açıklar. "Partidışı adalet" uyarınca Tschang Ailesi'nin yeniden biraraya gelmesi övgüyle karşılanmakta, "görevini unutan memurların kararları"nın yeniden gözden geçirilmesi ve hain Tschin Hou'nun asılması karara bağlanmaktadır.

Bu örnekte Brecht'i etkileyen en önemli şey, her şeyden önce dramatik anlatım biçiminin bildirim özelliği olmuştur; bunun dışında yolculuk ve duruşma gibi eylem ögelerini de kullanır - bu arada "partidışı adalet", sosyal güdümlü bir mahkeme kararının söz konusu olduğu bir duruma dönüştürülmüştür.

Brecht aslında bileşik bir oyun düşünmüş (*Evet Diyen. Hayır Diyen*'de olduğu gibi), oyunlardan birinin sonunda mahkemenin verdiği kararın sömürücünün lehine, diğerinin sonunda ise, sömürülenin lehine sonuçlanmasını planlamıştır. Bu düşüncesi 1930 yılında yaptığı öykü şemalarından, aldığı notlardan ve tasarımlarından anlaşılmaktadır. Ancak çalışma ilerledikçe adlar, motifler ve eylem akışı adım adım değişmiş ve olay şimdiki zamana oturtulmuştur. Tahminen 1931 yılında (1937'de gerçekleştirilen ilk basım kapsamında belirtildiği gibi 1930'da değil) ilk oyunla ilgili olarak (en azından 1.-6./1.-7. Sahneleri kapsayan) bir yazı kaleme alınmıştır; planlanan ikinci oyun üzerine çalışma sürdürülmeyecektir.

Oyunun oluşumunda, aynı zamanda *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı* adlı oyunda da Brecht'le işbirliği yapmış olan Elisabeth Hauptmann ve Emil Burri katkıda bulunmuşlardır. Başlangıçta oyun için *Bir Yolculuğun Öyküsü* ya da *Kim Kimi? Bir Yolculuğun Öyküsü* (Die Geschichte einer Reise bzw. Wer wen? Die Geschichte einer Reise) başlıkları önerilmiştir. "Kim Kimi?" sorusu Lenin'in Ekim 1921'de yaptığı bir konuşmada geliştirdiği bir sloganla buluşmaktadır; bu soru uzlaşmaz biçimde karşı karşıya gelen iki sınıf ve toplum sisteminin arasındaki kavgaya bir göndermedir (*Yeni Ekonomi Politikası ve Politik-Kültürel Aydınlanma için Komisyonların Görevleri* (Die Neue Ökonomische Politik und die Aufgaben der Ausschüsse für politisch-kulturelle Aufklärung), Lenin, *Bütün Eserleri*, 33. Cilt, Berlin/DDR, 1962, S. 46).

1932 yılında oyun *Kuraldışıyla Kural* başlığını alır. Brecht bazı şarkılar için (daha 1920 yılında okuduğu) Rudyard Kipling'in metinlerine el atmıştır; çünkü bu metinlerde sömürücü sınıfın ahlaki

değerlerinin isabetli bir biçimde ele alındığını düşünmektedir. Oyunun *Denemeler*-Sayı 8'de yayınlanması öngörülmüş, ancak bu basım 1933'te gerçekleştirilememiştir. Planlanan basım için yapılan ve düzeltmeleri içeren kopyaları (4. Sahneye kadar, prolog hariç) Brecht, 1934 yılında sürgündeyken metin üzerinde yaptığı çalışmalar için kullanmıştır. Üzerinde düzeltmeler yapılmış bir daktilo metninde ise prolog yer almaktadır. Brecht aynı zamanda yolculuk sırasında olup bitenleri ve duruşmayı iki koro aracılığıyla yorumlamayı denemiştir. 1936 yılında Mahkeme Sahnesi için bir konuşma metni ortaya çıkmıştır; bu metin, Hitler'in rakibini somut bir nedene dayanmaksızın saf dışı bırakmaya dayanan politik yöntemlerine bir göndermedir. Özellikle Reichstag Yangınından (1933) ve SA Lideri Ernst Röhm'ün öldürülmesinden (1934) yola çıkılmıştır: "Bir ev inşa etmek için gerekli olan birkaç aydan daha kısa bir sürede Hitler, bütün liderlerini hapse attırarak ve bütün haklarını ellerinden alarak Kuliler'in gücünü yerle bir etmiştir. Onlara, sanki kanlı bir ayaklanmaya girişmişler gibi davranmıştır. [...] Bunu; Kuliler'in açlık nedeniyle başkaldırmak için yeterli nedenleri olduğunu, belki de hiç başkaldırmayacaklarını, ama bundan kimsenin emin olamayacağını düşündüğü için yapmıştır. Bırakın onlar bize başkaldıranlar olarak davransınlar, o zaman onlar başkaldırmazlar. Bu akıllıcaydı."

Brecht 1936/37 yıllarında basım için yine bir metin hazırlar. Bu metinde korolardan yine vazgeçer; oyundaki güncel antifaşist göndermeler de çıkarılmıştır.

Oyunun ilk basımı Moskova'da yayınlanan *Internationale Literatur. Deutsche Blätter* dergisinin 9. Sayısı'nda, 1937'de gerçekleşir. Bir kaç ay sonra da *Toplu Eserler*, 2. Cilt kapsamında Malik Yayınevi tarafından yayınlanır. Brecht, Malik basımı için düzeltmeleri yeniden gözden geçirdiğinden elinizdeki basım için, bu ilk kitap temel alınmıştır.

Brecht 1945 yılından sonra *Kuraldışı ve Kural*'ın öğreti oyunlarının ilki olarak yeniden yayınlattığında (*Denemeler*-10. Sayı, 1950) ve oyunun özellikle profesyonel olmayan topluluklar tarafından sahnelenmesini öğütlediğinde metin üzerinde herhangi önemli bir değişiklik yapmamıştır.

Paul Dessau 1948 yılında oyunun müziklerini besteler. Bu müzikler ilk kez 1950 yılında Paris'te yapılan bir sahnelemede kullanılır. Giriş ve final müziğinin yanı sıra şarkılar da bestelenmiştir; ayrıca çöldeki yarış ve ırmağın geçilişi sırasında kullanılan pandomimler için de müzik kullanılmıştır.

Metin Yazımları

Oyun bir çok çalışma aşamalarından geçmiş olmakla birlikte Brecht onu tek bir metin olarak yayınlatmıştır. *Internationale Literatur*'da yer alan ilk basımda oyunun türü belirtilmemiştir (oysa bu basım için hazırlanan taslak, "Öğreti Oyunu" ibaresini taşır). Oyunun *Toplu Eserler*'de yayınlanmasından sonra artık 'Öğreti Oyunu' olarak kabul edilir.

Brecht'in sağlığında gerçekleştirilen basımlar çok az -stile ilişkin- değişiklik içerir. Bu durum; 1937 yılındaki dergi basımı, 1938 yılında Malik Yayınevi tarafından gerçekleştirilen basım ve *Denemeler*-Sayı 10 (Suhrkamp Yayınevi 1950, Aufbau Yayınevi 1951) kapsamında yapılan basımlar için geçerlidir; bu son basımda oyun *24. Deneme* olarak tanımlanır.

1934 yılında yapılan ve yayımlanmaya değişiklikler, Brecht'in oyuna iki koro parçası sokmasından ibarettir. Korolardan bir tanesi olan "Sağ Koro" sömürücülerin bakış açısını, "Sol Koro" adını taşıyan öteki koro ise, sömürülenlerin bakış açısını temsil eder. Bu korolar zaman zaman, yayınlanan basımda da yer alan metin parçalarını söylerler. Buna göre Sol Koro (ve onun yöneticisi) Prolog'u, 5. Sahnedeki *Kuliler'in Şarkısı*'nı, 8. Sahnedeki *Mahkemelerin Şarkısı*'nı ve *Epilog*'u söyler. Sağ Koro ise, 5. Sahnedeki *Tüccar'ın Bitiş Şarkısı*'nı, 6. Sahnedeki *Tüccar'ın Şarkısı*'nı (bu şarkı Sol Koro'nun söylediği "Cevap" dizeleriyle kesintiye uğrar) söyler.

Brecht'in ölümünden sonra bulunan belgede Brecht'in oyunun altı yerine daha konuşma-karşı konuşma biçiminde koro parçaları eklediği görülür. Bunlar: 1. Sahne, "aynı hızı yakaladılar"dan sonra; 2. Sahnenin sonunda; 3. Sahnede ; Sahne 7a'nın sonunda; Sahne 7b'nin sonunda; Sahne 7c'nin sonunda yer almıştır. Bunun dışında Sağ Koro (ve onun yöneticisi), Sol Koro'nun Prolog dizelerinden sonra aşağıdaki bölümü söyler:

Olayların doğruluğunu
Onaylarız. Ama
Yeraltından yağ çıkarılması öyküsünde
Ortaya talihsiz bir durum çıktığını görüyoruz.
Olayların gerisinde olana işaret etmek isteriz:
Bu, toprağın insan soyu tarafından
Fethedilmesinden başka bir şey değildir.

Ayrıca, Sağ Koro, mahkeme kararının açıklanmasından sonra aşağıdaki metni söyler:

Adalet yerini buldu. Karar acımasız gibi görünüyor
Ama yağın yeraltından çıkarılması gerek.
Paketlerin taşınması gerek.
İnsan mutlu olmak için doğmamıştır. En iyisi
Bu olayın unutulup gitmesidir.

Bu dizelere Sol Koro, Epilog'la karşılık verir; burada da hiçbir şeyin unutulmaması gerektiği, adaletin nasıl kötüye kullanıldığının farkına varılması ve buna bir çare bulunması dile getirilir.

Düzeltmelerin yer aldığı metnin yanısıra koro metinlerini içeren iki metin daha vardır, ancak bu parçaların oyuna sokulup sokulmadığı, sokulduysa nerelere sokulduğu anlaşılamamıştır. Bu nedenle Brecht'in oyunda değişiklik yapma girişiminin yalnızca çalışma metni çerçevesiyle sınırlı kaldığı sonucuna varılmıştır.

Yeni yazılan koro parçalarının özelliklerini daha yakından görmek için aşağıda bir örnek verilmiştir. Bu parça 1. Sahnede "[...] aynı hızı yakaladılar"dan sonrası için öngörülmüştür.

SAĞ KORO
İleri! Tüccar! Kentlerimiz
Büyük yarışlar sonucunda oluştular! Yağ
Yoksul kulübelere yarışarak
Ucuza ve bol miktarda nakledilecek! Uygarlık
Yarışarak düzelecek! Hızlı olan
Daha hızlı olan tarafından geçilecek.
Demek ki, daima ileri! Kurnaz olan
Daha kurnaz olan tarafından yenilecek.
Demek ki, daima ileri! En büyük yararı
Sağlayan, karşılığını alacak. Demek ki, daima ileri!

SOL KORO
Ah, fazla hızlı koşuyor !
Yavaşla Kuli! Kentleriniz büyük
Ama rahat değil. Yağ
Yıkık dökük kulübede, açlığı aydınlatacak. Yarışlar ancak
Kabalığı arttırır. Kurnaz çekici
Yavaş hareket ediyor. Onun ölümüne yol açacak olan
Aceleye karşı kavga veriyor. Atmaktan kaçındığı

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

Her adım, kazanılmış bir adım demektir.
Sömürücülerin yarışları
Senin yarışların değildir. En yararlı olan
En az ücreti alıyor.

Bu basımda metnin düzenlenmesine ait:

DİPNOTLAR

1. (236,4) *Kişiler*] Kişiler metne sonradan eklenmiştir.
2. (257,8) *şimdi artık o da*] Brecht'in isteği üzerine yazılan (ama basılmayan) daktilo metninde, "şimdi o da" biçimindedir.

Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları

Oyunun ilk gösterimi, 1 Mayıs 1938'de -İbranice olarak- Givat Chaim'da (Filistin, bugünkü İsrail) yapılmıştır. Oradaki Kibbuz'a bağlı amatör bir tiyatro grubu tarafından gerçekleştirilen bu sahneleme başka kentlere de turne yapmıştır (Reji: Alfred Wolf, Alman bir sürgün; Sahne Tasarımı: Anatol Gurevitsch; Müzik: Nissim Nissimov). Oyun, açık havada, çimlerin üzerinde oynanmış, sahnenin yeri kum dökülen bir alanla belirlenmiştir, bu kum alana üzerinde "Kum tepeciği" yazılı bir tabela konmuştur. Oyuncular iş giysileri ve papyemaşeden yapılmış maskelerle sahneye çıkmışlardır. Prömiyer çok başarılı geçer. Sahne tasarımcısı Gurevitsch ve başrol oyuncularından biri olan İzhak Bergstein'ın daha sonra bildirdiklerine göre, oyunun sonunda alkışlamayı yasaklayan eski bir Kibbuz geleneği bu prömiyer sonrasında çiğnenmiştir.

Savaş bittikten sonra, Brecht'in ölümüne kadar geçen sürede oyunun profesyonel ve amatör tiyatrolar tarafından onbir kez sahnelendiği saptanabilmiştir. Bunlardan biri Alman ve Fransız oyunculardan oluşan bir turne topluluğu tarafından, özellikle o zamanlar Alman işgali altındaki Fransız bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Altı sahneleme Fransa'da (bunlardan bazıları Kuzey Afrika'daki koloni savaşlarına güncel göndermeler yaparak) yapılmıştır - bunlardan bir tanesi farklı oyuncu kadrolarının yer aldığı iki aynı versiyon halinde gerçekleştirilmiştir, bu versiyonlardan bir tanesinde de Paul Dessau'un müzikleri kullanılmıştır. İki sahneleme İsveç'te, bir tanesi

ABD'de, bir tanesi de Polonya'da yapılmıştır. Alman dilindeki ilk resmi gösterim ise, Brecht'in ölümünden hemen sonra, 30 Eylül 1956'da Düsseldorf'ta gerçekleştirilmiştir (Reji: Hansjörg Utzerath).

Ancak Brecht'in bu öğreti oyununun etkisi bunlarla ölçülemez. Öncelikle ellili yıllarda o zamanki koloni ülkelerinde ve üçüncü dünyaya mensup diğer ülkelerde yapılan sayısız amatör gösterimin kayıtlara geçmediğini düşünüyoruz. Oralarda oyunun antiemperyalist içeriği öne çıkarılmış ve sahne politik aydınlamanın forumu olarak hizmet vermiştir. *Kuraldışı ve Kural* ellili yılların ortalarında Doğu Almanya'da sosyalist amatör tiyatronun gelişmesine de katkıda bulunmuştur; burada çıkış noktası Brecht'in Ocak 1956'da Berlin'de düzenlenen 4. Alman Yazarlar Kongresi'nde, yirmili ve otuzlu yılların ajitprop hareket geleneği içinde gelişen "küçük, taşınabilir" tiyatro biçimleri üzerine yeniden ve büyük bir dikkatle gidilmesi gerektiğini dile getirmesi olmuştur. Leipzig'teki Halk Sanatı Yönetim Merkezi bu oyunla amatör oyuncular için dersler düzenlemiş, bu dersler sırasında edinilen yöntemsel deneyimleri yaptığı yayınlarla oyunculara ve rejisörlere duyurmuştur.

Satır Açıklamaları

3. (236,1) *H. Emmel*] Almanya'da kalmış olan, Brecht'in çalışma arkadaşı Emil Burri'yi korumak için kullanılan sahte ad. Adın doğrusu ilk kez *Denemeler*-Sayı 10'da (Suhrkamp Yayınevi 1950; Aufbau Yayınevi 1951) geçer.

4. (237,15-17) *Böylesi... İnsanlıktan çıkmış insanların*] *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı* ile karşl. *Johanna*'nın giriş monoloğu (2. Sahne, 3. Tablo) ve Mauler'in *Siyah Saman Kulübeleri Ziyareti* (10. Sahne, 1. Tablo).

5. (237,32) *Urga*] Bugünkü: Ulan-Bator, Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nin başkenti. - Oyunda sözü geçen bu kentin somut coğrafik bir yer olarak algılanmaması gerekir. Diğer yer adları da (Han İstasyonu, Jahi Çölü, Mır Irmağı gibi) gerçek değildir. "İş Bulma Kurumu", "Sendika" "Kara Liste" gibi kavramların yanı sıra bazı göndermeler olayların model özelliklerini belirtmek için kullanılmıştır.

6. (238,36) *Zayıf olan geri kalır...*] Rudyard Kipling'e gönderme. Karşl. DN. 7

7. (243,26) *Hasta olan ölür... sapasağlam kalır*] Rudyard Kip-

ling'in *The Light that Failed* adlı romanından (1891, Alm.: *Das Licht erlosch* /Işık Söndü, 1894): 12. Bölümün başlığı.

8. (248,2f) *Bir tabağın... çıkılmaz*] *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı*'ndan (2. Sahne, 4. Tablo).

9. (248,18) *Tanrı kimilerini efendi, kimilerini uşak olarak yaratmıştır*] Rudyard Kipling'in *When Earth's Last Picture is Painted* (Alm. *Wenn das letzte Bild der Erde gemalt wird*/Yeryüzünün Son Resmi Çizildiğinde) başlıklı şiirine gönderme, 1892; bu şiirin son bölümü şöyledir: "*The God of Things as They are*". Buna benzer bir metin de *Untergang des Egoisten Johann Fatzer* (Bencil Johann Fatzer'in Mahvı) başlıklı fragmanda yer almaktadır. - Efendi-uşak ilişkisini (dolayısıyla efendilik-uşaklık) Hegel'in *Ruhun Görüngübilimi* (Phänomenologie des Geistes, 1807) adlı yapıtının 4. Bölümünde ele alır. Burada Hegel, efendinin, uşağın çalışmasına bağımlı olduğuna işaret eder; eğer uşak işten kaçınacak olursa, efendinin varlığı tehlikeye girer. Brecht işte bu efendi-uşak ilişkisine *Puntila Ağa ve Uşağı Matti* adlı oyununda bir kez daha değinecektir.

10. (252,40) *Bırak cebinde kalsın*] Kanıtın saklanması, gerçeğin gizlenmesi (kişisel nedenlerle ya da sınıfsal nedenlerle) Brecht tarafından sık sık ele alınan bir motiftir (*Ana*, 12. Sahne; *Galilei'nin Yaşamı*, 1955/56 Metni, 14. Sahne; *Gerçeği Yazmanın Beş Zorluğu* başlıklı makale ile karşl.)

11. (256,3-5) *savaşta... daha insani*] Birinci Dünya Savaşı'nda bir çok subayın davranış biçimine gönderme.

12. (258,1f) *Bu bizim polisimizin arasında da böyle*] Bu saptama ve bundan sonra gelen örnek özellikle Weimar Cumhuriyeti sırasında Almanya'da edinilen deneyimlerle ilintilidir. Brecht, 1929 yılında Berlin polisinin, izinsiz 1 Mayıs gösterisi yapmakta olan işçilere ateş açtığına tanık olmuştur (Kanlı Mayıs).

AÇIKLAMALAR

ANA

Türkçesi
Ayşe Selen

ANA

Temel Metinler

1933 Metni: *Ana. Gorki'den hareketle. Oyun* (Die Mutter. Nach Gorki. Schauspiel), *Denemeler*, Sayı 7 (*Denemeler* 15-16), Berlin: Gustav Kiepenheuer Yayınevi 1933, S. 4-64 (*15. Deneme*).

1938 Metni: *Ana. Tverskli Devrimci Pelagea Vlasova'nın Yaşamı,* (Die Mutter. Leben der Revolutionärin Pelagea Wlassowa aus Twersk) *Toplu Eserler*, 2. Cilt, Londra: Malik Yayınevi, 1938, S. 149-218.

Ek: *Tren Sahnesi*, Brecht'in ölümünden sonra belgeleri arasında çıkan daktilo metni.

Yazımın Tarihçesi

1931 Yazı: Çalışmanın başlaması.

17 Ocak 1932: Berlin, Schiffbauerdamm'daki Komödienhaus'ta ilk gösterimi.

1933 Ocak'ı: İlk gösterimden sonra değiştirilen metnin *Denemeler*-Sayı 7'de Gustav Kiepenheuer Yayınevi tarafından ilk yayınlanışı.

1935 Sonbaharı: New York'ta gerçekleştirilen gösterimle bağlantılı olarak yapılan değişiklikler.

1938: Yeni bir metnin *Toplu Eserler* (Gesammelten Werke), 2. Ciltte yayınlanışı, Malik Yayınevi, Londra.

1950 Sonbaharı/Kışı: 1951 yılında Berliner Ensemble'da sahnelenmesi için bir sahne metninin kaleme alınması (yayını: 1970).

1957: Berlin/Frankfurt-Main, Suhrkamp Yayınevi; Berlin/DDR, Aufbau Yaymevi tarafından *Stücke* (Oyunlar), Cilt 5 kapsamında Brecht'in ölümünden sonra yayınlanan (Brecht tarafından hazırlanmış olan) yeni bir metin yukarıdaki sahne metninden bazı bölümleri de içermektedir.

Metinlerin Oluşum Öyküsü

Brecht bu oyun üzerine aralıksız olarak 1931 yazından 1931 sonbaharına kadar çalışır. 17 Ocak 1932 tarihinde yapılan ilk gösterim için Aralık/Ocak ayları boyunca süren provalar sırasında metin üzerinde

bazı değişiklikler yapar.

Oyunun çıkış noktasını Maksim Gorki'nin *Mat* (1906, Alm.: *Ana*, 1907) adlı romanı oluşturur. Bu roman 1904/05 yıllarında bir Rus kasabasında yaşayan Rus işçilerin yaşamlarını ve verdikleri kavgayı; devrimci hareketin gelişmesini, Rus sosyal demokrasisi içinde Bolşevizmin stratejisinin ve taktiğinin oluşturulmasını; Bolşeviklerin yoksul köylüleri kendi saflarına kazanma çabalarını anlatır. Ölmüş alkolik kocası tarafından dövülmüş ve itilip kakılmış Pelagea Vlasova yoksul yaşamına Tanrıya sığınarak katlanmaya çalışmaktadır. Oğlu Pavel'in aracılığıyla devrimci işçilerle, sosyalistlerle tanışır. Oğlunun gerçeği ve adaleti arayışından ve yeni tanıştığı insanlardan etkilenerek -başlangıçta salt anne sevgisiyle de olsa- bildiri dağıtım işinde onlara yardım etmeye çalışır; giderek tutuklanan oğlunun ve onun yoldaşlarının politik çalışmalarını sürdüren aktif bir eylemci durumuna gelir. - Olayların geçtiği tarihi ve ulusal ortamı betimleyen roman Almanya'da 1907 yılında ilk olarak *Vorwärts* (İleri) adlı sosyal demokrat bir gazetede yayınlanır. Roman, 20'li yıllarda Sovyet edebiyatının önemli örneklerinden biri sayılır, ondan sonraki yıllarda ise epik edebiyat açısından sosyalist gerçekçiliğin sanatsal yöntemi için öncü, yol gösterici bir özellik kazanır. *Ana* romanı Almanya'da 1924 yılından sonra Malik Yayınevi'nce Gorki'nin *Toplu Eserleri* kapsamında basılınca daha geniş kitleler tarafından okunmaya başlar (*Deutsches Bücherverzeichnis*, Cilt 7, Leipzig 1926). 1929 yılına kadar -Sieben Stäbe Yayınevi ve Basımevi tarafından yapılan lisanslı basım da dahil- 85 000 baskı adedine ulaşılır.

Brecht'in *Gorki'nin Romanından Uyarlama* (Nachdichtung des Gorkischen Romans) başlıklı çalışmasında, Günther Weisenborn ve Günther Stark'ın (Bülowplatz'taki Berlin Volksbühne'nin dramaturgu) imzalarını taşıyan bir dramatizasyon çalışması da etkili olur. Bu çalışma, J. Ladyschnikov Theaterverlag tarafından teksir edilmiş bir sahne metni olarak kalmıştır. Stark ve Weisenborn'un oyunu - romanda geçen olaylara paralel olarak- 1905 yılında bir Rus kasabasında geçen devrimci olayları anlatır. Oyun Pavel Vlasov'un Çar'a bağlı bir mahkeme önünde yaptığı sosyalist devrimin tanındığına ilişkin bir konuşmayla son bulur, oyunda son sözü Ana söyler: "Bir düşünce zorbalıkla öldürülemez". Volksbühne'nin repertuarında bu oyundan hiç söz edilmez. Bu durum ve Weisenborn'un Brecht'le yaptığı konuşmalar sonucunda, Brecht'in "epik tiyatro kuramının belirli bazı amaçlara ulaşmak için kaçınılmaz olduğu" (oyunun ilk gösterisinin program dergisi) düşüncesinin Weisenborn'un kafasında

yer etmesi, her iki yazarın işbirliği yapmalarına yol açar; bu işbirliğine Hanns Eisler de katılır. Daha sonra yapılan baskılarda (1938'den sonra) çalışma arkadaşı olarak Slatan Dudow gösterilmiştir.

Bu işbirliği sonucunda, öyküsü ve anlatı biçimi açılarından hem romandan hem de daha önceki oyun metni çalışmasından oldukça farklı bir oyun çıkar ortaya. Gerçi, 9. Sahneye (*Köyde Ajitasyon*/ Landagitation) kadar Gorki'nin eylem sıralamasına sadık kalınmıştır, ama Vlasovalar'ın evindeki illegal toplantılar, evin aranması, bildirilerin Ana tarafından dağıtılması, '*Bataklık Kopekleri*' (Sumpfkopeke) konusunda ortaya çıkan görüş ayrılıkları, 1 Mayıs gösterileri ya da hapishane ziyareti gibi sahnelerin oluşum nedenleri ve gelişimleri Gorki'nin yapıtında olduğundan oldukça farklıdır: Orada Ana okuma yazmayı gizlice öğrenir; Pavel tutuklandıktan sonra Yoldaş Öğretmen'in evinde kalır; işçiler arasındaki anarşist tavırlar nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlıklar göz ardı edilir, vb.. Brecht, roman figürlerinin adları ve özelliklerini öncelikle devrimcilerin arasından seçer (Vlasova ve Pavel'in yanı sıra: Nahodka, Vesovçikov, Rybin; komşu için bile Marya Korsunova adını seçer). Oyunla roman (aynı zamanda Stark/Weisenborn'un oyunu) arasındaki önemli farklardan biri de, Brecht'in devrimcilere karşı yürütülen davaları oyuna katmamış olmasıdır. Buna karşın öykü akışını 1905 yılından ileriye, 1917 yılına kadar uzatır (1933 metnindeki 9.-15. Sahneler). Sosyal kaygılarla öncelikle romanda betimlenen ulusal ortamı dayanak noktası edinen Stark ve Weisenborn'un tersine Brecht devrimcilerin kolektivizminin, özellikle de Ana'nın, giderek güçlenen politik bilincini vurgulamayı yeğlemiştir. Gorki tarafından sık sık kullanılan 'yürek' sözcüğü Brecht'in yapıtında geçmez.

Romanla (ve onun Stark ve Weisenborn tarafından yapılan adaptasyonuyla) Brecht'in yazdığı oyun arasında büyük ayrımlar olmasının bir nedeni de, Brecht'in Rusya'da geçen tarihsel olayları oyunun yazıldığı yıllarda Batı Avrupa'da ortaya çıkan sınıf kavgalarının koşullarını gözönünde bulundurarak değerlendirme isteğidir. Daha sonraları oyununu, "Yoldaş Gorki'nin ve bir çok proleter yoldaşın günlük kavgalarına ilişkin anlatılar"dan hareketle yazdığını belirtecektir (*Ana* oyunuyla ilgili olarak New York'taki İşçi Tiyatrosu Theatre Union'a yazdığı mektup, 1938). Dünya ekonomik krizine bağlı olarak Almanya'da oluşan işçi hareketlerinin etkisiyle Brecht, romanda betimlenen olayları, proletaryanın güncel kavgasını ve uluslararası sınıf kavgasının genel geçer kurallarını gözler önüne sermek adına kullanmıştır. Gorki'ni, işçi hareketinin anaların ve kadınların

devrim hareketinin içine katılmalarını sağlamak, bilgiyle donanmak ya da yoksul köylülerle birlik sağlamak gibi amaçlarına karşı duyduğu ilgiyi -reformizme karşı olmak gibi yeni önerilerle besleyerek- özel olarak tematize edilmiş ve hemen hemen tümüyle bağımsız lirik bölümler (şarkılar, koro, resitatifler) halinde işlenmiştir. (Stark ve Weisenborn'da yaptıkları dramatizasyon çalışmasına şarkı katmışlar, ancak bu şarkılar betimleyici, atmosfer sağlayıcı bir işlev taşımaktan öteye gitmemiştir. Oyunun iki yerinde geleneğe dayanan işçi şarkıları yer almıştır, örneğin '*Zincirlerin Şangırtısı* / Es klirren die Ketten' gibi; diğerleri ise, folklorik özellikler taşıyan şarkılardır). Stark/Weisenborn romandan seçilen bölümleri arka arkaya sıralayarak elde ettikleri epik yapıyla katartik bir etki yaratmayı amaçlayan sosyal bir tablo çizerken, Brecht'in dramaturjisi "söz konusu durumların olası olan en kısa ve kuru bir biçimde aktarılmasıyla" seyircinin dikkatini "hemen en önemli noktaya, yani insanın bazı durumlar karşısında nasıl davrandığına" çekmeyi amaçlar. "Öğreti oyunu biçiminde yazılan, ama oyuncular tarafından oynanması gereken *Ana* oyunu antimetafizik, materyalist, Aristotelesçi olmayan özellikler taşıyan bir oyundur" (*Notlar*, 1933). Öğreti oyunu türüne yapılan gönderme ve daha sonraları oyunu" asla Story olmayan", tersine "bir tarih olma özelliği" taşıyan (*Theatre Union'a Öneriler*) "bir işçinin anasının tarihsel biyografisi" (H.C. Loewe, *Bert Brecht'le Konuşma*, 1935) olarak tanımlaması Brecht'in ne gibi yeni amaçların peşinde koştuğunun göstergesidir. Bütün bunlar -öte yandan oyunun oyuncular tarafından oynanması gerektiğine, oyunun tümüyle 'duygudaşlığa' karşı olmadığını, tersine duygudaşlığın düşünülmeksizin, öğreti ögesi katılmaksızın kullanılmasına karşı olduğuna (*Notlar*, 1933) ilişkin notlar- öğreti oyunlarının, oyunlarda yer alanlar için bir ders malzemesi olmaktan öteye gitmeyeceği görüşünde bazı değişiklikler oluştuğuna işaret eder. Öğreti oyunları açısından yeni deneyimler, epik tiyatroya hizmet eden dramatik biyografi ve tarih malzemesinin yeni kullanımı birbirinin içinde erir.

Weisenborn, oyunun ilk gösterisi sırasında hazırlanan program dergisinde Brecht'in dramatizasyonunu şu sözlerle özetler: "Çalışmaya önce biçimsel tartışmalarla başladık. Ancak kısa bir zaman sonra tartışmalar kaçınılmaz olarak politik bir özelliğe büründüler; böylece, dünya görüşüne ilişkin politik tartışmalar çalışmamızın odak noktasını oluşturdu. Çok geçmeden, bir oyun politik ve davranışı konu alıyorsa, o oyun için epik üslubunun en iyi üslup olduğu sonucuna vardım"

Hanns Eisler, Eylül/Ekim 1931'de *Ana* için dokuz şarkı ve koro parçası yazdı. Eisler'in yazdığı müzik, "seyircinin [...] oyuna eleştirel bir gözle bakmasını sağlamak için" o güne kadar "epik tiyatro türünde yazılmış bütün oyunların müziklerinden daha bilinçli" olarak bestelenmişti (*Epik Bir Tiyatro İçin Müziğin Kullanımı*/ Über Verwendung von Musik für ein episches Theater).

Brecht oyunun ilk gösterimini, daha sonraki gösterimlerini, bunların yankılarını değerlendirir ve 1932 yılı başında metin üzerinde çalışmasını sürdürür. Ocak 1933 tarihinde *Denemeler*-Sayı 7 kapsamında yayınlanan metin, yapılan bu değişiklikleri içermektedir. - Oyunun 1935'te New York'ta (basımı *Toplu Eserler*, 2. Cilt, 1938) ve Brecht'in rejisiyle 1951 yılında Berliner Ensemble'da sahnelenmesinden sonra yeni metinler oluşur.

1935 sonu/1936 başında Brecht, Hanns Eisler'in yönlendirmesiyle, konser biçiminde sunulacak olan bir gösteri için kısa kısa sahnelerden, oniki şarkı ve koro parçasından oluşan bir metin yazar (*Ana. Konser biçiminde bir gösterim için metin*). 1949 yılında ise Brecht ve Eisler, *Ana*'nın kantat biçiminde metni üzerinde birlikte çalışırlar. Bu metin, birbirlerine konuşma metinleriyle bağlanan oniki şarkı ve koro parçası içerir ve 1949 Haziran'ında ilk kez Viyana Radyosundan yayınlanır.

Metin Yazımları

Brecht, 1931/32 ve 1956 yıllarında yayınlanmak üzere üç ayrı metin kaleme almıştır, sonuncu metin ölümünden kısa bir süre önce yazılmıştır; bu metin 1957'de Brecht'in ölümünden sonra yayınlanır. Bu basıma temel olarak 1933 yılındaki ilk basım ve 1938 yılında yayınlanan *Toplu Eserler*'deki metin alınmıştır; çünkü her iki metin de aynı metni içermekle birlikte, yapısal olarak birbirlerinden büyük ölçüde farklılıklar taşırlar. 1957 metninin içerdiği değişiklikler yeri geldikçe belirtilecektir.

İlk gösterimde kullanılan metin (1932) 14 sahneden oluşur. İki önemli ayrımın dışında, ilk basımda yer alan metinle hemen hemen aynıdır.

Bu basım 1933 Ocak ayında, yani ilk gösterimden hemen sonra, Kiepenheuer Yayınevi'nce yayınlanan *Denemeler*'in sonuncusu olarak *"Ana. Gorki'den Hareketle Oyun"* başlığıyla yayınlanır ve *15. Deneme*

olarak nitelendirilir. *Denemeler*'in bu sayısında oyun üzerine *Notlar*, sahne tasarımcısı Caspar Neher'in üç çizimi, *Devrim Öyküleri* başlığı altında bir sahne fotoğrafı, *Bolşevikler 1917 Yazında Smolny'de Keşfediyorlar* [...] ve *Halı Dokumacısı Kujan-Bulak* başlıklarını taşıyan şiirler de yer almaktadır. Oyun 15 sahneden oluşmaktadır. 10. Sahne olarak Ana'nın bir dükkânda yaptığı ajitasyon eklenmiştir (İlk yayınlanışı: *Die Rote Fahne*, Berlin, 25 Aralık 1932). Ancak bu sahne hiç bir zaman oynanmamış, bütün diğer basımlardan da çıkartılmış, 1938 yılından sonra *Notlar*'da *Kâğıttan Palto* başlığı altında "başka sahneler için model" olarak yer almıştır. 4. Sahneye Smilgin figürü eklenmiştir. Oyunun ilk gösteriminde Smilgin'in yerini sendika lideri Karpov almıştır; Karpov, 3. Sahnede 'kötünün iyisi' tezini temsil eder, Mayıs gösterilerine katılır ve burada vurulur. (Diğerlerinin yanı sıra *Die Rote Fahne*'de de yayınlanan) -Karpov'un hızlı 'değişimi' nedeniyle var olan tehlikenin ve reformizmin inatçılığının aşağı görüldüğüne ilişkin- eleştirilere bir tepki niteliği taşıyan bu değişikliğin Şubat/Mart 1932 aylarında sahnede provaya alınıp alınmadığı ya da 1932 yılı sonunda oyun basıma hazırlanırken yapılıp yapılmadığı belirsizdir.

Toplu Eserler, Cilt 2'de yayınlanan 1938 metni yine 14 sahneden oluşmaktadır. Oyunun New York'ta sahnelenişinin getirdiği deneyimleri içermekte ve "*Ana. Tverskli Devrimci Pelagea Vlasova'nın Yaşamı*" başlığını taşımaktadır. Bu basımda da -oldukça kapsamlı olmak üzere- *Notlar* yer almaktadır.

Yeni diyalogların yanısıra 1938 metninde öykü akışını etkileyen başlıca iki değişiklik vardır. 3. Sahneye reformizm temasını güçlendirmek için *Yırtık Giysi Şarkısı* eklenmiştir. Bu şarkı New York'ta gerçekleştirilen sahnelemede de kullanılmış, Hanns Eisler -oyunun bitiş bölümü için olduğu gibi (*Diyalektiğe Övgü*) bu şarkıyı da Kasım 1935'te bestelemiştir. Bu metinde yer alan sahne sıralamalarındaki değişiklik, 1935 yılında sahnede denenmiş bir değişikliktir: Ana, savaşın patlak vermesi üzerine sokakta ajitasyon yapar, ancak başarısız olur; 1933 metninde Ana'nın hasta yatağında yattığı sahne bu ajitasyon sahnesinden sonra gelir, 1938 metninde ise ajitasyon sahnesinin öncesine alınmıştır. Vlasova'nın hastalığı ve bitkinliği şovenistlere karşı yürütülen bolşevik ajitasyonun başarısızlığa uğramasına, bunun sonucunda da yaralanmasına değil, oğlunun ölümüne dayandırılır; Ana'nın parti çalışmalarından geçici olarak uzak kalması politik bir nedenden değil, kişisel bir duyarlılıktan kaynaklanmaktadır. Bundan sonra arka arkaya gelen iki sahnede sokakta

yapılan başarısız bir ajitasyondan Bakır Toplama Yeri'nin önünde yürütülen başarılı bir savaş karşıtı propagandaya giden yol gösterilir. Sahne başlıklarının adları da değişmiştir. Olayın hangi yılda geçtiği belirtilmek suretiyle 'tarihsel bir biyografi' oluşturma yolunda adım atılmıştır.

1957 yılında gerçekleştirilen basımı hazırlayan varyasyonlardan biri de oyunun 1951 yılında Berliner Ensemble'de sahnelenmesi için yapılan çalışmalar olur (yay.: Bertolt Brecht, *Ana* [...] *Berliner Ensemble Sahne Metni*, Berlin /DDR 1970). Oyun, *"Ana. Tverli Devrimci Pelagea Vlasova'nın Yaşamı (Maksim Gorki'nin romanından hareketle)"* başlığıyla oynanır. 1957 basımının içerdiği değişikliklerden (sırası geldikçe aşağıda belirtilecektir) bir tanesi de devrimci grubun o güne kadar çizdiği görünümden oldukça farklı olmasıdır. Ortaya yeni roller çıkmıştır: Teknisyen Semyon Lapkin, işçiler Arçip ve Stepan. Bu rol kişileri daha önce Anton Rybin, Andrey Nahodka ve İvan Vesovçikov'un söyledikleri replikleri üstlenmişlerdir. Böylece ortaya yeni bir merkez figür çıkar: Lapkin; Pavel 'hareketin içinde bir çömez' olarak görülmektedir (Der Volksschaupieler Ernst Busch); böylece parti hücresinin kolektif düşünme, nedenselleştirme ve gelişme sürecindeki canlılık ve çeşitlilik daha da güçlendirilmiştir.

1956 yılında Brecht tarafından yayına hazırlanan ve basılan son metin olan metin, 1957 yılında *Stücke* (Oyunlar) baskısının 5. cildinde yer almış, Suhrkamp ve Aufbau Yayınevlerince yayınlanmıştır. Bu metin, oyunun 1951 yılında Berliner Ensemble'de sahnelenmesinin getirdiği deneyimleri içermekte ve *"Ana. Tverli Devrimci Pelagea Vlasova'nın Yaşamı (Maksim Gorki'nin romanından hareketle)"* başlığını taşımaktadır. Sahne metninde yer alan yeni işçi rolleri bu metne dahil edilmemiş, ama devrimci figürlerin ve onların yandaşlarının profilleri bazı bölümlerde yapılan değiş tokuşlarla küçük değişikliklere uğramıştır. 8. Sahnede yer alan Çiftlik Kasabı Vasil Yefimoviç, rolü 1938 metninde de ('İkinci İşçi'nin yerine) 9. Sahnede karşımıza çıktığı gibi, bu son metinde de oyunun sonunda yer alan ve 1917 Ocak'mda yapılan gösterilere kadar taşınır.

1951 yılında gerçekleştirilen sahne uygulamasından edinilen deneyimlerin arasında bu son metne akseden en önemli yenilik Smilgin figüründe gözlenir. Smilgin, greve karşı çıkan sendika yanlılarından biri olarak 3. Sahnede karşımıza çıkar ve daha Karpov gelmeden işçilerle bildiriler üzerine konuştuğunu görürüz. Şöyle der Smilgin: "Pazarlık sürdüğü sürece böyle bildirilerin dağıtılmasına karşıyım", ondan sonra da Karpov'la Bolşevik grup arasında çıkan tartışmayı

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

dikkatle dinler. Sahnenin sonu ise şöyledir:

SMİLGİN Ben grevden yana değilim, Karpov bilir.
İŞLETME POLİSİ O zaman bu bildiriyi nereden buldun, söyle.
SMİLGİN *(Bir süre sustuktan sonra)* Yerdeydi.
İŞLETME POLİSİ- *(Ona vurur)* Gösteririm ben sana! Bildiriymiş!
(İşletme Polisi, Kapı Görevlisi ve Smilgin çıkarlar.)

Sürekli sızlanan Karpov'dan sonra Smilgin'le bildiri dağıtan kadını hoşgören ve kendisine son derece somut bir soru sorulmuş olmasına rağmen onu ele vermeyen bir figür çıkmıştır ortaya böylece. 4. Sahnede İvan'ın bir repliğiyle Smilgin'e ve onun değişmiş tutumuna daha belirgin bir gönderme yapılır:

İVAN Onu serbest bıraktılar, demek ki greve karşı oy kullanan birkaç kişiden biri de oydu. Oysa şimdi grevden yana. Bayan Vlasova, siz bu uğurda çalıştınız [...]

Bu metinde sahne başlıkları Rus işçi hareketinin yürüttüğü kavgayla doğrudan doğruya bağlantılıdır: 5. Sahne 1 Mayıs 1905'te; 8. Sahne 1905 Yazı'nda; 9. Sahne 1912 yılında; 11. Sahne Dünya Savaşı'nın patlak verdiği yılda; 13. Sahne 1916 yılında ve 14. Sahne 1917 Ocak'ında geçer. Hanns Eisler, 5. Sahne için 1951 yılında *1 Mayıs Bildirimi* başlığıyla yeni bir müzik bestelemiştir.

1957 yılının, 1938 yılına göre içerdiği değişiklikler şöyle sıralanır:

DİPNOTLAR

(Dipnot numarasından sonraki parantez içindeki değerler, kitabın Almanca baskısındaki sayfa ve satır numaralarını göstermektedir.)

1. (327,30) *kırkiki yaşındaki*] Vlasova yaşını belirtmez. Oyunun ilerleyen bölümlerinde Ana, kırk yıllık (daha önce otuz) yaşam deneyimi olduğundan söz eder. Bu değişiklik Weigel'in 1951 yılındaki yaşı nedeniyle öngörülmüştür. Aynı durum Friedrich Gnass tarafından oynanan Smilgin için de geçerlidir; Smilgin, "yirmi yıldır hareketin içindeyim," (daha önce onbeş) der; onbeş yıl önceki ilk gösterimde olduğu gibi 1951 yılında da Öğretmen'i oynayan Gerhard Bienert için de böyle bir değişiklik yapılmıştır: "Onsekiz yıldır (daha önce oniki) bu meslekteyim".

2. (331,15) *Çıkış Yolu Şarkısı*] Şarkının üçüncü dörtlüğü şöyle başlar:

"Sizin zayıflığınıza gülünecek olursa /Kendinizi nasıl koruyacaksınız? /Bunu düşünmelisiniz."

3. (347,28) *Polisler*] Burada ve metnin bundan sonrasında 'Polisler'in yerini 'Askerler' almıştır.

4. (352,2) *Şostakoviç*] Rolün yeni adı 'Sigorski'dir.

5. (354,36-39) *Okumak sınıf kavgasıdır..*] Bu bölümün yeni biçimi şöyledir:
'Okumak sınıf kavgasıdır derken şunu kastediyorum: Eğer Tver'deki askerler bizim pankartlarda yazılı olanları okuyabilselerdi belki de bize ateş etmezlerdi. Hepsi köylü çocuklarıydı.'

6. (357,5) *İvan Vesovçikov...*] Sahne İvan'ın Ana'ya parti kitabını vermesiyle başlar.

7. (357,21) *Devrimciye Övgü*] Şarkının ilk dörtlüğü, 1933 Metnindeki ilk dörtlüktür.

8. (358,10-26) *İVAN Onlar tutuklandıklarında... hiçbir şey yok dedim*] Bu konuşma yeniden ele alınmıştır; Öğretmen ve Vlasova öteki konuların yanı sıra güncel sorunlar üzerine de tartışırlar: Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Nisan 1905'te yapılan III. Kongresi, 'Rus köylülerinin psikolojisi', proletaryanın yönetimi ele geçirme talebi, daha sonra 'Çar'ın Kanlı Pazarı' (Petersburg'ta 1905 yılında barışçı bir işçi gösterisi sırasında göstericilere ateş açılması).

9. (362,34) *Durumu sallantıda olanların*] Artık: 'Düşmekte olanlar'.

10. (363,3-364,38) Köy *Yolu 1909-1913... işçi ise işçi*] Oldukça kısaltılmıştır: 'Böyle birbirimizi yiyoruz işte, işçilerle işçiler; sömürücüler de bakıp bıyık altından gülüyorlar bize.'

11. (370,39) *Finlandiya'ya*] Burada ve sahnenin ilerleyen bölümlerinde Finlandiya'ya ilişkin bütün sözcükler çıkarılmıştır (tek bir istisna hariç). Bunu nedeni 1951 yılında yapılan sahnelemeyle ilgilidir, bu sahnelemede -10. Sahnenin başlığından da anlaşılacağı gibi- Pavel "Moskova ayaklanmasına katıldığı" için (Aralık 1905) kurşuna dizilir. 1957 Metni ise, aynı 1933 ve 1938 metinlerinde olduğu gibi Pavel'in "Finlandiya sınırını geçmeye çalışırken yakalanıp kurşuna dizildi"ğini söyler.

12. (375,17) *Yükselecek olan*] Bunun ardına iki yeni dize eklenmiştir: "Ama kendisini, kendi gibiler, kurşuna dizmeye götürüyorlardı /Ve bunu çok iyi anlayan oğlun, gene de anlayamadı".

13. (384,5) *Sınıf düşmanlarına... unutuldu*] Bu son satır çıkarılmıştır.

14. (390,8-14) *HİZMETÇİ KIZ Bizim bayrağımızı... birlikte yü-*

rüdü] Oyun, Ana'nın resitatifiyle biter. 1938 Metni'nden bundan sonra yer alan replikler, Vlasova'nın, "Çünkü ben, Pelagea Vlasova..." sözcükleriyle başlayan konuşmasının önünde yer almaktadır.

Bu kitaptaki metnin düzenlenişine ait:

DİPNOTLAR

1933 Metni:

15. (262,1) *Çalışmaya Katılanlar*] Temel metinde çalışmaya katılanlar oyunun sonunda belirtilmiştir: "Brecht. Eisler. Weisenborn".

16. (262,3-7) *Müziğini Eisler'in... gerçekleştirilmiştir*] Bu bölüm, *Denemeler*-7. Sayıdan alınmıştır.

17. (262,10) *Kişiler*] Kişiler daha sonra eklenmiştir.

18. (282,19) *Smilgin taşıyordu onu*] Temel metinde: "Onu Karpov taşıyordu"; büyük bir olasılıkla ilk gösterinin müsveddeleri basım için temize çekilirken bir yanlışlık yapıldı (ki bu metinde Smilgin-rolü henüz yoktu); *Denemeler*'in çalışma kopyasında Brecht bu yanlışlığı el yazısıyla düzeltmiş.

19. (288,29) *Şostakoviç*] Temel metinde bu rol kişisinin adı (Sahne sonuna kadar) 'Pavel'dir; Bu rol kişisinin 'Pavel' (Vlasov) ile karışmaması için 'Şostakoviç' olarak değiştirilmiştir.

20. (315,21-26) *ÜÇÜNCÜ KADIN Sizin Tanrınızın bana... malım.*] Büyük bir olasılıkla burada bir yanlışlık söz konusu. Daha sonra yapılan baskılarda bu yanlışlık giderilmiştir.

1938 Metni:

21. (326,1) *Çalışmaya Katılanlar*] İlk kez burada Slatan Dudov'un da çalışmaya katıldığı belirtilir; Günther Weisenborn'un adı anılmaz -Almanya'da yaşamakta olan yazarı korumak için alınan bir önlemdir bu .

22. (326,9) *Kişiler*] Kişiler daha sonra eklenmiştir.

23. (346,3) *Kavga*] Büyük bir olasılıkla bir yanlışlık söz konusu; diğer metinlerde 'grev' sözcüğü geçiyor.

24. (349,11) *...verecek miyiz?*] Bu noktadan sonra Brecht -olasılıkla 1935'te ve daha sonra 1938 metninde -reformasyon sorununu değişik bir biçimde gözler önüne serebilmek amacıyla- yeni varyasyon yapar: Karpov 1 Mayıs gösterilerine katılır, onun kırmızı bayrağa karşı ta-

kındığı tavır devrimcilerin takındığı tavrın karşısına konur. Bu bölüm 1933 yılında *Denemeler*'e ait bir daktilo metinde yer almaktadır, Brecht'in çalışma kopyası olmakla birlikte daha sonra metnin kendisinde kullanılmıştır:

> ANDREY Yaşlı Karpov da bizimle birlikteydi. Yüksek sesle şöyle dedi:
> KARPOV Verin şu bayrağı onlara; bir bez parçasından başka nedir ki o? Kopekleri almak istiyorsanız pazarlık etmelisiniz.
> ANTON Biz ise şöyle dedik: Bayrağı onlara verme [...]

25. (394,25) *Pavel ve bir asker ayağa kalkar ve koridora çıkarlar*] Temel metinde: "Ayağa kalkarlar ve çıkar".

Oyunların Sahnelenişi ve Yankıları

Ana'nın Brecht hayattayken kayıtlara geçmiş ondört sahnelenişi vardır. Bunlardan ilk beşi 30'lu yıllarda -bazıları oyundan bölümler olarak- amatör oyuncular tarafından oynanmıştır: Berlin ve Dresden 1932, Sofya 1932/33, New York ve Kopenhagen 1935; altıncı sahneleme 1941 yılında Zürich'teki Volkshaus'ta gerçekleşmiştir. 1945 yılından sonra yapılan sekiz çalışmadan biri Helsinki'de (1949), biri Viyana'da (1953), diğer altısı da DDR'de yer almıştır: Leipzig ve Schwerin 1950, Berliner Ensemble, Postdam ve Zwickau 1951, Eisenoch 1952. Oyunun gösterim tarihi açısından -Brecht'in bizzat katıldığı ve önemli sonuçlarını kayda geçirdiği- üç sahneleniş vardır ki, oldukça önemlidir: Berlin'deki ilk gösterim, New York'taki sahneleme ve Berliner Ensemble'daki çalışma.

Ana'nın ilk gösterisi 17 Ocak 1932'de Berlin, Schiffbauerdamm'da bulunan, ama Theater am Schiffbauerdamm'dan ayrı bir tiyatro olan Komödienhaus'ta gerçekleşmiştir. Bu gösterimden önce, 12 Ocak'ta 'İşçi ve Kadın Hakları Savunucuları' için Wallner-Theater'de dört gösteri yapılmıştır (*Berlin am Morgen*, 17 Ocak 1932). Bu sahneleme rejide ve oyunculukta ünlü oyuncuların yer aldığı, kadronun amatör oyuncularla zenginleştirildiği, işçiler için bir moral girişimi olarak kotarılmıştır. Oyunu Emil Burri yönetmiş, Helene Weigel'in daha sonraları bir konuşma sırasında anımsadığına göre de, Brecht reji çalışmalarına katılmıştır. Sahne tasarımını Caspar Neher yapmıştır, projeksiyonlardan ise Wolfgang Roth sorumludur. Helene Weigel Pelagea Vlasova'yı, Ernst Busch Pavel'i oynamışlardır. Diğer oyun-

cular ise şöyle sıralanırlar: Öğretmen rolünde Gerhard Bienert, Komiser rolünde Theo Lingen, Hizmetçi Kız rolünde Margarete Steffin. Gösterimler Junge Volksbühne'de (Genç Halk Sahnesi) yapılır, bu sahne Berliner Volksbühne'nin (Berlin Halk Tiyatrosu) tiyatro anlayışına işçi hareketi tarafından oluşturulan bir tepki sonucu kurulan bir organizasyondur. Tiyatro salonunu kiralayan, bilet satışım üstlenen ve Mart 1932 tarihine kadar toplam 32 gösterim yapılmasını sağlayan hep bu kuruluş olmuştur. Bu gösterimlerden bazıları Friedrichstrasse'deki Lustspielhaus'ta ve Berlin işçi hareketinin geleneksel toplantı salonlarında yapılmıştır. Polis raporlarına göre, gösterilere muhbirler gönderilmiştir. Sık sık tiyatro gösterilerinin yapıldığı Moabiter Toplantı Salonu'nda Şubat sonunda yapılması planlanan bir gösteri polis tarafından yasaklanır. Bunun üzerine topluluk büyük bir başarıyla sahnede doğaçlama bir okuma tiyatrosu sergiler. Ancak oyuna karşı olan güçlerin giderek artan baskısı karşısında sürekli gösterim yapma olanağı ortadan kalkar.

Bu sahneleme sırasında epik oyunculuk biçimi kullanılır, "akla gelen en yalın, olayların anlamını en kolay ifade edebilen gruplaşmalar"dan yararlanılır (*Notlar*, 1933): "Sahnelemenin çerçevesi çok yalındı." - bu ibareyle dekorun çeşitli oyun mekânları için kolayca değiştirilebiliyor olması kastedilmemektedir elbette, Brecht, "her türlü illüzyondan kaçınarak -ne bilindik odalar, ne sokaklar vardır sahnede, yalnızca metinlerin ve tiradların yansıdığı bildiğimiz perdeler gerilidir- seyircinin düşünce gücünden çok şey bekler. Dekor ve kostümde Ruslar'a özgü olan her şeyden kaçınılmıştır. (Oyun '*Ana*'). Özellikle, 1 Mayıs Gösterileri Sahnesi, amaçlanan sahneleme biçimini belirgin olarak gözler önüne serer: "Anlatıcılar olayı anlatırken Ana grubun içinden öne çıkar ve ufak tefek jestlerle olayı canlandırır [...]. Daha önce olmuş bir şey anlatılır [...] sahnede, geçmişte olan bu şey şimdiki zamana taşınır ve somutlaşır. Diğer bir deyişle sıcağı sıcağına değil, bir sonuçtur; soğukkanlı bir bildirimdir". "Bundan başka alışılmışın dışında, mimiğe dayalı birkaç yer var, örneğin Ana ile oğulun birbirlerine kavuştukları an", çünkü "burada her türlü duygusallıktan kaçınılmıştır, hatta her türlü duygudan, ancak jestlerin son derece ekonomik kullanımıyla sahne etkili kılınmıştır" (Herbert Jhering, *Berliner Börsen-Courier*, 18 Ocak 1932). Brecht insanların ve aralarındaki ilişkilerin bu biçimde oluşturulmasını "uygulanabilir, politik psikolojisi" olarak tanımlamaktadır (*Notlar*, 1933). "Tek tek sahneler karşılaştırma yapma olanağı sağlamaktadır. Gösterilen olaylar bir çok ülkede geçebilir, durumların ve hareketlerin sahnede

gösterilenlere benzediği her yerde geçebilir" (*Das Stück 'Die Mutter'*). Doğrudan doğruya, dolayısıyla da incelenebilir bir etki yaratmak yolundaki amaç sahne başlıklarının projeksiyon ekranında gözükmesi, Marksist öğretilerden alıntılar, fotoğraflar ve orak-çekiç amblemiyle desteklenir. (Projeksiyon ekranına yansıyan metinler kısmen de olsa basılı olan metinden farklıdır; Brecht *Notlar*'da bu metne değinmiştir, 1933.) Yine aynı amaca hizmet etmek üzere oyunun sonunda yer alan bir film montajı -Ekim Devrimi'ne ait belgesel görüntülerdir bunlar- sansürlenir. Sahne tasarımı da Brecht'in amacını destekler niteliktedir. "Gereksiz mobilyalardan, kapılardan vb. kaçınarak" sahne, "gerçek bir mekân duygusu yaratmaz, deyim yerindeyse sahne tasarımının kendisi de olaylara karşı bir tutum takınmıştır, alıntı yapar, anlatır, geliştirir ve anımsatır" (*Notlar*, 1933).

Oyun, işçi kesimi arasında büyük tepki uyandırır, komünist basın oyunu över. Bu açıdan bakıldığında *Ana* oyunu -'Truppe 1931'in Gustav von Wangenheim'ın yönetiminde sahnelediği *Die Mausefalle* (Fare Kapanı) adlı oyunun ilk gösteriminden üç hafta sonra- devrimci tiyatronun gelişmesi için atılmış başarılı bir adım olarak değerlendirilir: "Brecht'in deneyimi artık bir deneyim olmaktan çıkmıştır. Bu cephede ikinci yengisini de kazanmış durumdadır" (*Die Rote Fahne*, Berlin, 19 Ocak 1932). Bu saptamaya Herbert Jhering gibi ilerici eleştirmenlerin bir kısmı -belli çekincelerle de olsa- katılır. Örneğin; Vlasova'yı kişiye özel analık ideolojisi kapsamında ele alan Gorki'ye övgüler düzen Alfred Polgar, Brecht'in *Ana*'sını inandırıcılıktan uzak bulmaktadır; çünkü Brecht'in *Ana*'sı, "özel olan her şeyi bir kalemde silmekte, kendini olduğundan farklı bir biçimde göstermektedir"; Polgar eleştirisini şöyle dile getirir: "Olayları, gerçekleri, yaşananları; izleyiciye gördüğü şeyden doğru sonuçları çıkarmaktan başka yapacak bir şey bırakmamacasma altını çizerek sunmanın daha etkili bir yöntem olup olmadığı tartışmaya açıktır" (*Die Weltbühne*, Berlin, 1932, 4. Sayı). Marksist eleştiriler de, oyundaki olayların izleyicilerde daha güçlü bir etki bırakması gerektiği yolundadır.

Oyun, amaçlandığı biçimde izleyicilerle eleştirmenleri ikiyi ayırmıştır. Brecht bu durumu *Notlar*'da eleştirilerden oluşturduğu kapsamlı bir alıntılarla belgeler. Burjuva basınının büyük bir bölümü oyuna karşıdır. Alfred Kerr, 18 Ocak 1932 tarihli *Berliner Tageblatt*'ta oyunu 'budalalık' olarak nitelendirir. 1930'da *'Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü' Operası Üzerine Notlar*'da yer alan ve program dergisinde de yayınlanan dramatik ve epik tiyatro karşılaştırmasına

gönderme yaparak -ki bu karşılaştırmaya başka bir çok eleştirmen de tepki göstermiştir- epik tiyatroyu ve bir epik tiyatro denemesi olan bu yeni oyunu 'geri zekâlılık' ve 'cahil cesareti' olarak değerlendirir. Özellikle tutucu ve sağcı basın "asıl oyunculuğa özgü olan şeyin" "sahnedeki oyunu yaşamanın getirdiği duygusallığın" (*Deutsche Zeitung*, Berlin, 18 Ocak 1932) eksik olduğu görüşünde birleşir; oyunun ve gösterinin "herhangi edebi bir kaygı taşımayan, tersine tümüyle politik bir amaç güden" (*Deutsche Allgemeine Zeitung*, Berlin, 18 Ocak 1932), "komünist bir propaganda çalışması" ve "kızıl, kıpkızıl bir parti tiyatrosu" (*Berliner Lokal-Anzeiger*, 17 Ocak 1932) olduğu görüşündedir. Brecht, "Bolşevizmin Almanya'daki edebi aracısı" olarak nitelendirilir (*Germania*, Berlin, 19 Ocak 1932); Aristotelesçi olmayan dramın ve epik tiyatronun ilkel oluşundan söz edilir: "Cahiller için kotarılmış, 'Songs'la tatlandırılmaya çalışılmış"tır (*Berliner Lokal-Anzeiger*). Salt politik nedenlere dayanan bu eleştiriler oyunun yasaklanmasını talep etmeye kadar uzanır: "Yani - yasaklanması gerekir" (*Germania*). Walter Benjamin, *Epik Tiyatroda Bir Aile Oyunu* başlıklı makalesinde karşı çıkar:"'Brecht, Ana'nın devrim hareketine katılması üzerine sosyolojik bir deneydir. Bu bağlamda heyecan verici değil, yapısal özellikler taşıyan bir dizi basitleştirme işlemi söz konusudur [...] Bu basitleştirme işlemlerinin görevi, öğretinin yalınlığının altını çizmektir" (*Die Literarische Welt*, Berlin, 1932, No: 6).

Brecht'in katıldığı ikinci *Ana* sahnelemesi New York'ta bir işçi tiyatrosu olan Theatre Union'da gerçekleşir. Oyunun prömiyeri 19 Kasım 1935'te (izleyici karşısında ilk ön gösterim: 14 Kasım'da) Civic Repertory Theatre'de yapılır (Reji. Victor Wolfson). Brecht'e göre, neredeyse bir 'uyarlama' niteliği taşıyan İngilizce çeviri Amerikalı yazar Paul Peters tarafından yapılmıştır. Brecht, Ağustos 1935'te eline geçen bu metni geri çevirir, çünkü bu uyarlamada "eskide kalmış ilkelere sadık kalınmıştır" (*Notlar*, 1938). Brecht'in kendisi, "işçi hareketinin daha büyük ve daha basit biçemleri gerektirdiğine inandığım için doğalcılıktan kaçınmaya" özen gösterirken, Peters yaptığı uyarlamada, Brecht'in amacına karşıt "sevgi dolu bir ortam" betimlemiştir; bu durumda, "İzleyici, oyun kişilerinin davranış biçimlerini onların içinde bulundukları ortamdan yola çıkarak değerlendirecek, bu davranışların politik olarak doğru mu yanlış mı olduğunun tarafsız olarak değerlendirilmesi güme gidecektir" (Paul Peters'e mektup, 1935 Ağustos sonu). Brecht reji çalışmalarına katılır, oyununun yeniden yapılanması yolunda önerilerde bulunur. Brecht öncelikle oyununun sonunda, Pavel'in ölümünden sonraki sahnelerin kısaltılmasına karşı

çıkar: "Rejide, Pavel rolü fazlasıyla oyunun odağına yerleştirilecek olursa, o zaman tabii ki ortaya bir ana-oğul oyunu çıkar [...] Ama tam da bunun olmaması gerekmektedir (Paul Peters'e mektup, 3 Ekim 1935). Brecht yeni bir sahne düzenlemesi yapılması gerektiğini savunur; Peters'in yaptığı uyarlama için kaleme aldığı ve Brecht'in hoşuna giden tren kompartımanında geçen ajitasyon sahnesinin yeni bir metnini (ancak bu sahne daha sonra oynanmayacaktır) gönderir. Yeni sahne sıralamasında 1933 *Denemeler*-metninde yer alan 12. Sahneyle (Savaşın Patlak Vermesi Üzerine Ajitasyon) 13. Sahnenin (Ana Hasta Yatağında) yer değiştirmiştir. - Brecht Ekim ayı sonunda New York'a gider, bir kaç provaya katılır. Metin açısından var olan eksiklikler büyük ölçüde giderilir. Ancak reji ve oyuncular Brecht'in amaçlarına, Eisler'in yazdığı müziğin gestusuna ayak uyduramazlar, Morcai Gorelik tarafından kotarılan ve Brecht tarafından olumlu karşılanan sahne tasarımından yararlanmayı da başaramazlar. Tiyatro, bu yanlış anlaşmalar nedeniyle tehlikeye giren sahnelemeyi oyunun son çeyreğinde büyük kısaltmalara giderek (öte yandan prömiyerden bir gün önce Rus kostümlerinin giyilmesine karar vererek) 'kurtarmaya' çalışır. Brecht'in karşı çıkmasına rağmen, İncil Sahnesi'nde, Ana'nın hasta yatağında yattığı sahnede, savaşın patlak vermesi üzerine yapılan sokak ajitasyonu sahnesinde kısaltmalar ve düzeltmeler yapılır. Bu müdahaleler bundan sonraki gösterimlerde daha da artar: Köyde Ajitasyon ve Bakır Toplama Yerinin Önü Sahneleri tümüyle çıkartılır. Brecht, "oyunun piçe döndüğünü" belirtmesine (Erwin Piscator'a mektup, 8 Aralık 1935) ve oyunun Aralık ayının ortasında (yeterince gelir sağlamadığı için 35 gösterimden sonra) kaldırılmasını yeterince çalışılmamış olmasına ve kalitesizliğe dayandırmasına rağmen şöyle yazar: "New York'taki gösteri iyi gitmemiş olsa da onu epik bir gösterim olarak damgalamak için yeterli neden vardı" (*Notlar*, 1938). *Notlar*'ın yeni bölümlerinde ise sahnelemeye ilişkin değerlendirmeleri eleştirel özellikler taşır. 1935 yılında kaleme aldığı ve 1938 Malik baskısı için *Notlar*'a dahil edilen, *'Ana' Oyunu Üzerine New York'taki Union Theatre İşçi Tiyatrosu'na Mektup* başlıklı edebi çalışma da bu eleştirilerini yineler.

Brecht sürgünden geri dönünce *Ana*'yı Berliner Ensemble'da sahneler. Daha önce, Ocak 1950'de, deneme bakımından Leipzig'te bir çalışma yapmıştır. Caspar Neher'in sahne tasarımını yaptığı, Charlotte Küter'in başrolünü oynadığı bu çalışma Brecht'in yönlendirmeleri doğrultusunda Ruth Berlau tarafından yürütülmüş, Brecht de son bir kaç provaya bizzat katılmıştır. - Berliner En-

semble'daki prömiyer 12 Ocak 1951 tarihini taşır. Sahne tasarımını Caspar Neher yapmış, projeksiyonları Heartfield-Herzfelde kardeşler ve Hainer Hill hazırlamıştır. Oyuncu kadrosu deneyimli komünist ve antifaşist oyunculardan ve yetişmekte olan gençlerden oluşmaktadır. Başrolü Helene Weigel üstlenmiştir; bu onun *Cesaret Ana*'daki rolünden sonra, sürgün sonrası bir Alman sahnesinde oynadığı ikinci büyük roldür. Prömiyerde Pavel'i Ernst Kahler, (bu sahneleme için yaratılan) teknisyen Semyon Lapkin'i Ernst Busch, Smilgin'i Friedrich Gnass, (aynı 1932'de olduğu gibi) Öğretmen'i Gerhard Bienert, Kasap'ı ise Erwin Geschonnek oynamıştır. Küçük rollerde ise, diğerlerinin yanı sıra Angelika Hurwicz (Ev Sahibesi), Regine Lutz (Onun Köylü Akrabası) ve Käthe Reichel (Hizmetçi Kız) dikkati çeker.

Bu sahneleme Berliner Ensemble'in kuruluş döneminin programlı ürünlerinden biridir. 1932 yılına ait "eski modelin gevşetilmiş biçimi"dir (*Çalışma Güncesi*, 10 Ocak 1951); DDR toprakları üstünde işçi sınıfının ve partisinin yönetiminde 1945 yılından bu yana büyük sömürücülerin devre dışı bırakılması sayesinde önemli sosyal değişikliklerin yapıldığını gösterir. Bu nedenle -otuzlu yıllarda çağdaş sınıf kavgası için düşünüldüğü üzere- oyunun güncel bir öğreti niteliği taşıması yeniden gündeme gelir. Brecht artık *Ana*'yı bir "tarih" olarak değil; kavga veren devrimcilerin biyografilerinden ders alınması için aracı olan ve "Sovyetler Birliği'ni sevdirmek" isteyen "tarihsel bir oyun", "proleter devrim çağının bir kroniği" olarak olarak görmektedir. Sahne tasarımı için daha önce yapılan yalın oyun iskeleti aynen "alıntılanmıştır", ancak bu kez -aynı renkli arka plan projeksiyonlarında olduğu gibi- çok daha fazla tarihsel bir renklilik içermektedir. Aksesuar ve kostümlerde de yüzyıl başındaki Rusya'ya benzerlik konusunda duyarlı davranılmıştır. Böylece oyuna "büyük bir canlılık" gelmiştir (*Ana Modeli*, ölümünden sonra bulunan belgeler). Müziklerin düzenlemeleri için 1932 verilerinden yola çıkılmıştır. Ancak rejisör Brecht, otuzlu yılların başında "başkalarına yaranmaya çalışanların imparatorluğundan kaçmaya" yönelik amacını 1948 yılında yeniden gündeme getiren yazar Brecht'in düzeltmelerinin dikkate alınmasına büyük önem verir (*Tiyatro İçin Küçük Organon*). Politik olayların da güzel olabileceğini gözler önüne sermeye çalışmıştır. Bu da örneğin, aksesuarlardaki yeni ayrıntılarla ya da kostümlerdeki renklerle sağlanmaya çalışılmıştır. İlk gösterinin yasaklanması nedeniyle vazgeçilen, oyunu bir filmle noktalamak düşüncesi yine gündeme gelir. 1905 Rus Devrimi'nden, 1917 Ekim

Devrimi'nden ve kırklı yılların sonundaki Çin Özgürlük Savaşı'ndan görüntülerin montajlanarak oluşturulduğu bir belgesel film "devrimci hareketin günümüze kadarki ilerleyişini" göstermektedir (*Tiyatro Çalışması. Berliner Ensemble'da 6 Sahneleme*, haz.: Berliner Ensemble, Helene Weigel, Dresden, 1952, S. 167). Ajitprop tiyatronun izlerine özellikle koro sahnelerinde rastlanır; sahnelemenin tümünde ise "ulusal Alman tiyatrosunun (Goethe'nin *Götz*'ünden Büchner'in *Woyzeck*'ine kadar) yapısına ve anlatım biçimine" dayanan deneyimlerden yararlanılmıştır. İzleyiciye iletilmek istenen uluslararası işçi hareketinin elde ettiği zaferin getirdiği üstünlük; olaylardaki neşenin ve mizahın, kavga veren insanların tutumlarındaki ilişki zenginliğinin de belirgin olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bütün bunlar faşizm ve savaş deneyimlerinin getirdiği acımasızlığı ortadan kaldırmaya yetmez elbette. Helene Weigel 1932 yılında, 12 Sahnede, yani savaşın patlak verdiği sahnede 'neşeli ve sevecen' bir ajitasyon yapmıştır; 1951 yılında ise aynı bölümü 'sabırsız ve sert' oynar (*Ana-Modeli*). Eisler'in kullandığı yeni enstrümanlar da (bu kez trombon çıkarılmış; flüt, klarnet ve banjo eklenmiştir) 1951 sahnelemesine uygun düşmektedir: 1932 prodüksiyonunun yoksunluğu ayrıntılarda varılan zenginlikle giderilmiştir; yeni sahneleme çok daha güler yüzlüdür. Weigel'in yanısıra Ernst Busch'un gösterdiği başarı Brecht tarafından çok olumlu karşılanır; bunu, "Alman sahnelerinde sınıf bilincine sahip bir proleterin ilk büyük oyunculuğu" olarak nitelendirir (*Der Volksschaupieler Ernst Busch*).

Prömiyerden sonra DDR basınında ve izleyici arasmda oyun hayranlık uyandırır. Berliner Ensemble'da epik tiyatronun 'asık yüzlü bir tiyatro' olarak gelişeceğine ilişkin korkular ortadan kalkmıştır. Bu çalışmayla birlikte Brecht ve Berliner Ensemble DDR'in tiyatro alanına sarsılmaz bir biçimde yerleşirler. Ancak ZK (Zentralkomitee/Merkez Komite) ve SED'in (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands/Almanya Sosyal Birlik Partisi) Mart 1951'de yapılan ve çağdaş sanat tartışmalarına karşı, gerçekçilik/biçimsellik sorunu bağlamında bir tavır geliştiren 5. Kongresi'nde oyuna ve gösterime karşı eleştirel sesler yükselmiştir. Hans Rodenberg'in görüşüne göre "didaktizm amaçlanmış, bu da biçimselliğe götürmüştür". Fred Oelssner ise, oyunda "Meyerhold'la proleter kültünün bir çeşit karışımı ya da sentezi"nin söz konusu olduğu belirtir ve "gerçekten birbiriyle ilişkisi olan, biçim kurallarına bağlı olarak düzenlenmiş bir tiyatro oyunu"nu yeğlediğini dile getirir (*İlerici Bir Alman Kültürü İçin Sanat ve Edebiyatta Biçimselliğe Karşı*, Berlin/DDR, 1951, S. 131 ve 51).

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

Bu görüşler sahnelemenin başarısını gölgelemez. *Ana* -Helene Weigel'in 1971 yılında ölümüne dek- yirmi yıl boyunca kesintisiz olarak Berliner Ensemble'ın repertuarında kalır. Üç kez yeniden ele alınır (1954'te Brecht'in kendisi tarafından, 1957 ve 1967'de); Berliner Ensemble'ın kendi sahnesinde ve yurtdışı turnelerinde 248 kez oynanır. 1958 yılında DEFA-Belgesel Film Stüdyosu tarafından filme çekilir, bu filmde prömiyerdeki rol dağılımından farklı bir rol dağılımı söz konusudur (örneğin Ernst Busch yoktur).

Berlin'de gerçekleşen prömiyerden ikibuçuk yıl sonra Brecht bu sahneleme sırasında edindiği deneyimlerden Scala'daki Wiener Neuen Theater'deki *Ana* sahnelemesi için büyük ölçüde yararlanır; burada da sahne tasarımı Caspar Neher yapmış, oyunu ise Brecht'in öğrencisi olan Manfred Wekwerth yönetmiştir; Helene Weigel ve Ernst Busch Vlasova ve Teknisyen Lapkin rollerini oynamışlardır (Prömiyer tarihi: 31 Ekim 1953).

Ana'nın şarkıları ve koro parçalarının uyandırdığı etki oldukça dikkat çekicidir. Bunlardan bazıları 1934 yılında *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları*'nda yayınlanır. Bunu izleyen yıllarda Alman ve uluslararası işçi hareketinin şarkı dağarcığına girerler. *Öğrenmeye Övgü* şarkısı 1935 yılında 'The New Singers' adlı bir işçi korosu tarafından plağa okunur; bu, bu alanda kullanılan ilk *Ana* şarkısıdır (Timely Recording, New York). 1945 yılından önce de sonra da şarkı sözleri ve müzikler Ernst Busch tarafından işçi organizasyonları çerçevesinde konser salonlarında, radyoda ve plak kayıtlarında yorumlanmış ve dünya çapında bir yaygınlık kazanmıştır.

Satır Açıklamaları

1933 Metni:

26. (262,6) *Oyun... ölüm yıldönümünde*] 15 Ocak 1932'de, Rosa Luxemburg'un 13. Ölüm Yıldönümü'nde ilk *Ana* sahnelemesinin bir ön gösterimi gerçekleştirilmiştir; prömiyer bundan iki gün sonra yapılmıştır.

27. (263,38) *Koro*] Hanns Eisler'in ilk gösterim için *Kargalar Gibi* başlığıyla bestelediği metin, 1934 yılında Brecht tarafından *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları*'na bir iki küçük değişiklikle (*'Kopek'* yerine *'Pfennig'* gibi) alınmıştır; orada başlığı *Kadınlara* biçiminde değiştirilmiştir.

28. (265,21) *hareketimize*] Burada kastedilen 1898 yılında kurulan Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'dir; bu partinin Lenin tarafından yürütülen devrimci kanadı 'Bolşevikler', 1912 yılında kendi partilerini kuracaklardır.

29. (267,7) *Çıkış Yolu*] *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları*'nda *Çorba Şarkısı* başlığıyla (Hanns Eisler'in 1931 yılında yaptığı beste de aynı başlığı taşır) geçmektedir.

30. (273,27) *çörekler*] Almanca metinde, *Piroggen:* Bir çeşit Rus tatlısı.

31. (274,8) *fabrika denetimi*] Çarlık Rusya'sında fabrikalardaki işçileri politik açıdan gözetim altında bulundurmak için polisiye önlemler uygulanmaktaydı.

32. (275,9) *Tversk*] Bu yer adı (aynı Suhlinov Fabrikaları gibi) Brecht tarafından bulunmuştur. Oyunun 1951 yılında Berliner Ensemble'da sahnelenişinden ve 1957 yılında basılmasından bu yana *Tver* olarak değiştirilmiştir. Moskova'nın kuzey-batısındaki Volga Bölgesi'nde yer alan eski *Tver* (bugünkü *Kalinin*) kastedilmiş olabilir.

33. (275,11) *kötünün iyisi*] Eduard Bernstein tarafından geliştirilen ve proletaryanın sınıf kavgasının yerini burjuva demokrasisi çerçevesinde yapılacak reformların, 'sosyalizme yumuşak geçiş'in alınasını isteyen revizyonist tanımlamadır; Weimar Cumhuriyeti döneminde Alman sosyal demokrasisinde, özellikle de ondan etkilenmiş olan sendika hareketinde büyük yankı uyandırmıştır.

34. (275,14) *Kapitalizm hasta*] İşçi sınıfının kapitalist ekonominin iyileşmesi için krizin getirdiği güçlüklere katlanması gerektiği, 'hasta yatağında yatmakta olan kapitalizmin doktoru' olması gerektiği düşüncesi, Mayıs/Haziran 1931 tarihinde yapılan SPD (Almanya Sosyal Demokrat Partisi) Parti Kongresi'nde reformist 'Ekonomide Demokrasi' kuramının savunucu olan sendika lideri Fritz Tarnov tarafından öne sürülmüştür.

35. (278,37f) *Onlar bizim araçlarımız*] Brecht bu sahnede ele aldığı mülkiyet tartışmasına *Komün Günleri*'nde (5. Sahne) yine değinir. Orada fizikçi ve komüncü François Faure üzerine yapılan tartışmada şöyle denir: "François mikroskobunu istiyor, öyle değil mi? Peki neden? Çünkü o mikroskop onun da ondan, o kadar". Bunun üzerine şu karşılık verilir: "Mikroskop onun aracı da ondan istiyor. Lokomotif fabrikalarındaki yürüyen bandlar da bizim araçlarımız, biz de onları bu yüzden istiyoruz".

36. (281,18) *1 Mayıs'ta*] 1905 yılının 1 Mayısı'nda Rusya'nın hemen hemen 200 şehrinde, 'Otokrasiye Son' sloganıyla grevlere gidilmiş, gösteriler yapılmıştı. - Brecht 1 Mayıs 1929 tarihinde, Mayıs

gösterilerinin Emniyet Müdürü Zörgiebel (SPD) tarafından yasaklanmasını protesto eden silahsız Berlinli işçilerin üzerine polis tarafından ateş açılmasına tanık olmuştu; çıkan çatışmalarda 31 kişi ölmüştü.

37. (281,26f) *şarkılar söyleyerek*] *Enternasyonal* ve *Kardeşler, Güneşe, Özgürlüğe* başlıklı şarkılar 20. Yüzyılın başında Rus işçi hareketi içinde de en bilinen şarkılar arasındaydı.

38. (283,35) *1 Mayıs 1900*] Gorki'nin romanında söz konusu olan 1905 yılında yapılan Mayıs gösterileridir (Karşl. DN. 36). *Ana*'nın 1951'de Berliner Ensemble'da sahnelenmesinden sonra Brecht bu sahnenin tarihini, oyunun baskıları için de geçerli olmak üzere, 1905 olarak değiştirmiştir.

39. (285,27) *Komünizmin suç olduğunu duyduk*] *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı* ile karşl; bu oyunda Johanna 9. Sahnede, 3. Tablonun sonunda, komünizmle ilgili olarak şu soruyu sorar: "Bunlar suça teşvik eden insanlar değil mi?".

40. (285,31) *Komünizme Övgü*] 1931 yılında kaleme alınan ilk çalışmada bu başlık *Mantıklı Bir Şey Olan Komünizme Övgü* biçimindeydi ('Sömürücüler' yerine "suçlular', 'Kaos' yerine 'Karışıklık', 'Düzen' yerine 'Açıklık' gibi varyasyonları da içermekteydi). Oyun için geliştirilen metin *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları*'nda da (1931 yılına tarihlenen çalışmada da yer alan bazı küçük değişikliklerle birlikte: 'Kaos' yerine 'Bilmece', 'Düzen' yerine 'Çözüm' gibi) yer alır. Amerika'da yapılan gösterim için başlık *Sosyalizme Övgü* (In Praise of Socialism) biçiminde değiştirilmiştir.

41. (290,4) *Öğrenmeye Övgü*] *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları*'na olduğu gibi alınmıştır.

42. (291,25-292,12) *Kimi fazlalıktır...*] Bu dize, *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları*'nda *Devrimciye Övgü* başlığı altında yer alan metinde vardır (DN. 78 ile karşl.).

43. (292,25-27) *Rus... devrim yapmaz*] Öğretmen burada, 19. yüzyılın sonundan itibaren Rus liberalleri, özellikle de milliyetçiler (Narodniki) tarafından öne sürülen sâvı dile getiriyor.

44. (296,3) *Şarkı*] Bu metin (1933 Metnine göre) 1931 yılında Hanns Eisler tarafından *Hapishanede Şarkı Söylemek ya da Komünizmin Yıkılmazlığı Üzerine* (ilk gösterimin el ilanı) başlığı altında bestelenmiştir. Brecht bir daktilo metninde başlığı *Cesaretini Yitiren Herkes İçin Şarkı (Hapishanede Şarkı Söylemek)* biçiminde değiştirmiştir. Şarkı, *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları*'nın hazırlık aşamasında yer almış, ama basılı metinden çıkarılmıştır (DN. 80 ile karşl.)

45. (299,16) *Herkes anavatanını korumak zorundadır.*] Bu görüş, burjuvazinin politik çizgisine, bu çizgiyi izleyen ve 1914 yılında dünya savaşının patlak vermesinden sonra ortaya çıkan reformist işçi hareketinin yöneticilerine göndermedir. Bu görüş sosyal karşıtlıkları yadsır; 'anavatanın korunması'nın önde gelen vatandaşlık görevi olduğunu ileri sürer. Bu bağlamda -biraz sonra- bir Rus anaya Rus taşları atıldığı söylenecektir.

46. (306,6) *Bir dana mı kesiyor?*] *İncil*'de yer alan kayıp oğlan karşılaştırmasına gönderme.

47. (307,14) *Üçüncü Konuya Övgü*] 'Üçüncü Konu'dan kasıt, Ana'nın ve Pavel'in kişisel çıkarlarının çok üstünde olan ve aynı düşünceyi paylaşanlarla birlikte işçi sınıfının özgürlüğü için yürüttükleri devrimci kavga ve taşıdıkları görüş açısıdır. *Özdeyişler Kitabı'nda (Me-Ti)* şöyle denir: "İki insan arasındaki ilişki, ikisini de ilgilendiren bir üçüncü konunun varlığı halinde iyi olur. [...] Topluluklar kendilerinin dışında bir konuya dönük olurlarsa, kendi aralarındaki sorunlar çok daha kolay çözüme ulaşır".

48. (310,18) *Koro*] *Bir Yoldaşın Ölümü Üzerine Bildirim* başlığıyla *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları*'na alınmıştır. Brecht daha sonraları bu metni Paul Dessau'un *Alman Sefaleti (1944-1947)* başlıklı koro yapıtı için yeniden ele almıştır.

49. (313,7f) *İnsanın kaderi insandır*] Kader kavramının sorgulandığı bu motif Brecht tarafından bir çok kereler ele alınmıştır; *Gerçeği Yazmanın Beş Güçlüğü* başlıklı makalede (1935): "Çünkü insanın kaderinin insan olduğu bir dönemde yaşıyoruz," der.

50. (313,32) *Tanrı önemsiz olmaktan hoşlanmaz*] Aşağıdaki bölümde Ana tarafından dile getirilen dine karşı savlar daha önce *Lindberghlerin Uçuşu*'nda yer almıştır (8. Sahne).

51. (316,20) *'Kahrolsun savaş...!'*] Çar yönetiminin savaş politikasına karşı Bolşeviklerin sloganı.

52. (316,31f) *Bırak gerçek çantanda kalsın*] Tehlikeli gerçeğin gizlenmesi ve gerçeğin yaygınlaştırılması sırasında hileye başvurulması konuları, Brecht tarafından hem edebi hem de kuramsal metinlerde bir çok kereler ele alınmıştır. Diğerlerinin yanısıra *Kuraldışıyla Kural*'da (9. Sahne): Bir kanıtla ilgili olarak "bırak çantanda kalsın," denir; (*Galilei'nin Yaşamı* 1955/56 Metni, 14. Sahne): "Ceketinin altında gerçekle Almanya'dan geçerken kendine dikkat et"; ya da *Gerçeği Yazmanın Beş Güçlüğü*'nde.

53. (316,39-317,2) *Ama yöneticiler bize... vatanımızı savunmamızı söylüyorlar*] Avrupa'daki sosyal demokrat parti yöneticilerinin Ağustos 1914'te içinde bulundukları tutuma gönderme. Daha önce II. Enter-

nasyonal sırasında savaş durumunda karşılıklı silah çekmeme yolunda bir saptama yapılmış olmasına rağmen, savaş başlayınca burjuvaziyle uzlaşma ve 'anavatanın korunması' çağrısında bulunmuşlardır. Bu yolla Brecht, yalnızca Rusya'daki Menşeviklere değil, Almanya'da parlamentoda savaş kredilerinden yana çıkan SPD'ye de gönderme yapmış olmaktadır.

54. (318,22f) *Duma üyeniz... Sibirya'ya gönderilmişler*] Duma'daki (Çarlık Rusya'sının parlamentosu, 1906-1917) Bolşevik üyeler 4 Kasım 1914 tarihinde illegal bir konferansta Lenin'in 'Savaşın Burjuvaziye Karşı Savaşa Dönüştürülmesi' başlıklı stratejisinin propagandasını yaparlarken tutuklanmışlar ve Şubat 1915'te ömür boyu sürgüne gönderilmişlerdir. - 4. Duma'da (1912-1917) Bolşevikler altı üye ile temsil ediliyorlardı.

55. (318,27) *Koro*] Hanns Eisler'in 1931 yılında *Parti Tehlikede* başlığıyla bestelediği metin Brecht tarafından yine bu başlıkla *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları* için hazırlanmış ama baskıya alınmamıştır.

56. (319,27) *Przemysl*] Güney-Doğu Polonya'da bir yer adı; o zamanlar Avusturya'ya aitti. Ekim 1914 ve Haziran 1915 tarihleri arasında stratejik olarak önemli bir kale olan bu yer için, Alman, Avusturya ve Rus kuvvetleri arasında şiddetli çarpışmalar olmuştur.

57. (322,23) *Rahimlerinizin parçalanması gerek sizin*] Brecht bu motifi, ilk kez 1934'te *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları*'nda yayınlanan *Meçhul Askerin Baladı*'nda da kullanmıştır.

58. (323,10f) *Putilov Fabrikalarından*] Petrograd'da (Leningrad'da) yer alan ve Bolşeviklerin işçiler arasında özellikle etkili oldukları büyük bir metal fabrikası.

59. (323,23) *Lybin'e geldiğimizde*] Gösterinin anlatımı Petrograd'da (Leningrad'da) olan olaylara uygun bir biçimde gelişmektedir. Burada 23 Şubat 1917 tarihinde Putilov işçileri -ki onlara aralarında sayısız kadının da bulunduğu başka işletmelerin çalışanları da katılmıştır- 'Ekmek!' 'Kahrolsun Savaş!' gibi sloganlarla şehirde bir yürüyüş düzenlemişlerdir. Bu protesto yürüyüşü 25 Şubat'ta genel greve, 26 Şubat'ta da bir ayaklanmaya dönüşür, bu ayaklanmanın sonunda Çarlık devrilir ve bir hükümet kurulur.

60. (323,27) *1916-17 Kışında*] Rusya'da Ocak 1917'de 250 000, Şubat'ta ise 400 000 işçi greve gitmiştir.

61. (324,11-23) *'Asla' deme hiç... var*] Yedi dize daha eklenerek *Diyalektiğe Övgü* başlığı altında *Şarkılar Şiirler Koro Parçaları*'na alınmıştır.

1938 Metni:

62. (325,4) *Tversk*] DN. 32 ile karşl.

63. (326,4f) *İlk gösterim... ölüm yıldönümünde*] DN. 26 ile karşl.

64. (328,1) *Koro*] DN. 27 ile karşl.

65. (329,26) *hareketimize*] DN. 28 ile karşl.

66. (331,15) *Çıkış Yolu*] DN. 29 ile karşl.

67. (337,38) *çörekler*] DN. 30 ile karşl.

68. (338,19) *Fabrika denetimi*] DN. 31 ile karşl.

69. (339,25) *Kötünün iyisi*] DN. 33 ile karşl.

70. (339,28) *Kapitalizm hasta*] DN. 34 ile karşl.

71. (340,13) *Yırtılan Giysi Şarkısı*] 1938 metnine yeni katılan bu şarkı önceleri *Reformizmin Yargılanışı* başlığını taşıyordu. Kurt Tucholsky'nin 1929 yılında yazdığı *Burjuva Ahlakı* başlıklı bir şiirden esinlenilmiştir (orada da "Güzel. Bu Pfennig. /Peki nerede Mark-?" denmektedir.) Şarkının ne zaman kaleme alındığı tam olarak bilinmemektedir. 1938'de gerçekleştirilen New York sahnelemesi sırasında yazılmış olabilir. Eisler bu şarkıyı Kasın 1935'te bestelemiştir. - Brecht reformizme ve konformizme eleştirel yaklaşımını daha otuzlu yılların başında *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı* ve *Ekmekçi Dükkânı* adlı oyunlarının yanısıra *Sıcak Taşın Üstüne Düşen Damlanın Baladı* başlıklı şiirinde de dile getirmiştir.

72. (344,22f) *Onlar bizim araçlarımız*] DN. 35 ile karşl.

73. (347,5) *1 Mayıs 1908'de*] Bu tarih 1935 yılında New York'ta yapılan sahnelemeye göre yazılmıştır. Orada Vlasova bunu izleyen 6. Sahnede -projeksiyona göre- 1908 yılında Öğretmen Vesovçikov'un yanına yerleştirilir. (DN. 36 ve DN. 38 ile karşl.)

74. (347,14f) *şarkılar söyleyerek*] DN. 37 ile karşl.

75. (351,19f) *Komünizmin suç olduğunu duyduk*] DN. 39 ile karşl.

76. (351,24) *Komünizme Övgü*] DN. 40 ile karşl.

77. (356,1) *Öğrenmeye Övgü*] DN. 41 ile karşl.

78. (357,21) *Devrimciye Övgü*] Metnin bu haliyle *Svendborger Şiirleri*'ne alınmıştır.

79. (358,21-23) *Bir Rus... devrim yapmaz*] DN. 43 ile karşl.

80. (362,1) *Şarkı*] Bitiş dizesi 1933 metninden farklıdır (DN. 44 ile karşl.)

81. (363,5) *1909-1913 yılları arasında*] Bu tarihler 1935 yılında New York'ta gerçekleştirilen sahnelemeye göre yazılmıştır. Rusya'da

köylülerin arasındaki huzursuzluklar ve taşradaki işçilerin yürüttükleri devrimci ajitasyon, 1905 yılının ilkbaharında ve yazında doruk noktaya ulaşır. Gorki'nin romanında da köy sahneleri 1905 yılında geçer. Diğer baskı metinlerinde bu sahnenin hangi yıllardan söz ettiği ya belirtilmemiş (1933), ya da 1905 yazında geçtiği (1957) tarihlendirilmiştir.

82. (365,23) *Herkes anavatanını korumak zorundadır*] DN. 45 ile karşl.

83. (373,3f) *Bir dana mı kesiyor?*] DN. 46 ile karşl.

84. (374,10) *Üçüncü Konuya Övgü*] DN. 47 ile karşl.

85. (374,36) *Koro*] DN. 48 ile karşl.

86. (377,27f) *İnsanın kaderi insandır*] DN. 49 ile karşl.

87. (378,13) *Tanrı önemsiz olmaktan hoşlanmaz*] DN. 50 ile karşl.

88. (381,32f) *beş Duma üyeniz... Sibirya'ya sürülmüş*] DN. 54 ile karşl.

89. (382,5) *Koro*] DN. 55 ile karşl.

90. (383,14) *'Kahrolsun Savaş...!'*] DN. 51 ile karşl.

91. (383,25f) *Bırak gerçek çantanda kalsın*] DN. 52 ile karşl.

92. (383,33-35) *Ama yöneticiler bize... vatanımızı savunmamızı söylüyorlar*] DN. 53 ile karşl.

93. (384,36) *Przemysl*] DN. 56 ile karşl.

94. (388,4) *Rahimlerinizin parçalanması gerek sizin*] DN. 57 ile karşl.

95. (388,30f) *Putilov fabrikalarından*] DN 58 ile karşl.

96. (389,8) *Lybin'e geldiğimizde*] DN. 59 ile karşl.

97. (389,12) *1916/17 Kışında*] DN. 60 ile karşl.

98. (389,35-390,7) *'Asla' deme hiç... var*] DN. 61 ile karşl.

99. (391,6) *Tren Sahnesi*] 1935 yılında New York'ta yapılacak olan sahneleme için Paul Peters tarafından yapılan adaptasyonda yer alan bir sahneden hareketle yazılmıştır. Bu sahne şimdiye kadar basılmamış ve oynanmamıştır. Pavel zaten vurulmuş olduğu için, 'tarihi biyografi'ye girmez, ama aynı 1933 metnindeki Dükkân Sahnesi gibi, 'başka sahneler için model' niteliği taşıyabilir. 'Tren Sahnesi' ibaresi, Margerete Steffin tarafından el yazısıyla eklenmiştir.

100. (394,36) *Çanakkale*] Akdeniz'den Karadeniz'e geçişi sağlayan, Trakya'yla Anadolu arasındaki boğaz. Şubat/Mart 1915'te İngiliz Birleşik Donanması, Rusya'nın müttefikleriyle birlikte, deniz trafiğini güvence altına alabilmek için, Çanakkale'yi ele geçirip İstanbul'a girmeyi denemiş, ancak başarılı olamamışlardır.

BRECHT'in
YAZILARI, NOTLARI

Mezbahaların Kutsal Johanna'sı
Kuraldışı ve Kural
Ana

Türkçesi:

Yılmaz Onay *(Mezbahaların Kutsal Yohanna'sı)*
Ayşe Selen *(Kuraldışı ve Kural / Ana)*

MEZBAHALARIN KUTSAL JOHANNA'SI

PİERPONT MAULER'İN ÇEVİRDİĞİ İŞLERİN GÖSTERİMİ[1]

1. Evre:

Et ve konserve fabrikatörü Mauler, et piyasasında büyük bir satış krizinin yükseldiğini sezer.

Mezbahalardaki hisselerini ortağına satar ama işten çekilmeden önce rakipleri yere serme çabasından da geri durmaz. (I)

2. Evre:

Lennox Et Fabrikaları, Mauler ve Cridle tarafından iflasa sürüklenir ve kapanır. (II)

3. Evre:

Kendi et fabrikalarını rasyonalize etmek amacıyla Cridle de işi durdurur. Ayrıca fiyatlar yeniden yükselene kadar beklemek niyetindedir.

Bu kez Mauler, sattığı hisselerin karşılığı olan parayı Cridle'den ister. Oysa piyasaya sürekli büyük miktarda et sürülmesi yüzünden fiyatlar çok düşmüş olduğu için eğer Cridle borcunu öderse batacaktır.

"MEZBAHALARIN KUTSAL JOHANNA'SI"NIN ANLAMINI AÇIKLAMAK

Çalışma ve ekmek parası kazanma alanını düzenleyen egemen toplumsal sistem, geniş halk kitleleri için dayanılmaz katılıklara neden olduğu zamanlarda, eğer bu kitleler (doğrudan veya sözcüleri eliyle) hayata yaklaşımı ahlaki ve dini bakışla oluşturma gayretindeki büyük manevi sistemleri sorgulamaya geçerse, hiç şaşmamalıdır. Kilise veya okul gibi bu sistemlerin temsilcisi olan kurumlar açısındansa durum şöyle: Toplumsal sistemden rahatsız olan çok geniş işçi kesimleri, o kurumları kendilerine yaşam olanağı yaratmayan toplum düzeniyle örgütsel ve manevi bağlılık ve bağlaşıklık içinde görüyorlar ve belli dini ve ahlaki düşünce biçimlerine yüz çeviriyorlar.

["MEZBAHALARIN KUTSAL JOHANNA'SI" ÜSTÜNE][2]

1

"Mezbahaların Kutsal Johanna'sı", Aristoteles'çi olmayan dram biçiminin bir oyunudur. Bu dram biçimi, seyircisinin çok belirli bir tutum içinde olmasını gerektirir. Seyirci, sahnede olanları çok belirli bir özümlemeye açık tutumla izleme, onları her yöndeki ilintileriyle ve bütünsel gidişiyle kavrama durumunda olmalıdır. Bunu da kendi davranışını esaslıca gözden geçirme amacıyla yapmalıdır. Kendini koyverip belli figürlerle, sonradan salt onların yaşantısına katılmak üzere özdeşleşemez. Yani o figürlerin içgüdüsel algılanmış "öz"leriyle yetinmez, söylediklerinden ve yaptıklarından hareketle toplu süreçleri bütünler.

(Seyircinin böylesi bir tutum edinmesi için, salt sanat eserinin kendi etkisi her zaman yeterli değildir; seyircinin bunu, başka yoldan, düpedüz yaşam deneyiminden, ya da öğrenilmiş vb. elde etmesi de gerekebilir.)

2

Nitekim bu dram biçiminin bir oyunu olan *"Mezbahaların Kutsal Johanna'sı"*nda da, "dinin içsel özü", Tanrının varlığı ya da inanç değildir tartışmaya sunulan. Tartışma konusu, dindar insanların (dıştan algılanabilen kadarıyla) davranışlarıdır, Tanrı adına edilen sözlerdir, insanların inanç yaratma çabalarıdır. Tanrıya küfretmek ya da dindarlığı aşağılamak, oyunun, çağımızdaki büyük toplumsal süreçlere ilişkin derinlemesine ve eylem için gerekli bilgiyi iletme amacını gözden kaçırmak olur. Çünkü bu bakış açısından çağımızın çok belirli durumlarında dini davranışların sonuçlarını bulup çıkarmaktır önemli olan, çok belirli bir tarihsel davranışın, *şimdi* algılanabilir bir davranışın sonuçlarını bulup çıkarmaktır.

3

Oyun, dini kuruluşların (Kara Hasırşapkalar Tarikatı gibi) tutumunu yargılamada, böyle bir hareketin *bütününü* kavramayı zorunlu sayıyor. Bu hareket kendi içinde çelişkili olarak gösterilmekte: Hem dini manevi güç (Johanna Dark), hem de kurumsal aygıt (Paulus Snyder ve ötekiler) aynı bütünün öğeleridir. Ne var ki, seyirci bu karşıtlıkların çatışmasına pek fazla karışmamalıdır. Örneğin Johanna Dark'ı kabullenip aygıtı bir kenara atmamalıdır. Seyircinin eleştirisi söz konusu kurumun bütününe yönelmelidir, çünkü toplumsal süreçte

bu kendi içinde çelişkili kurum bir bütün olarak devreye girmekte. Ne yalnızca Johanna, ne de yalnızca aygıt, gereklikte gözlenebilir olan o sonuçları bir başına hayata geçiremezdi. Aynı şekilde dünyanın "öbür yanı" olan mezbahalar da çelişkin bir birlikteliktir ve belli bir biçimde, yani dışarı atılan işçiler karşısında gerek Johanna ile Mauler, gerekse onlar bağlamında Kara Hasırşapkalar ile büyük üretim araçlarının sahipleri de bir bütün oluştururlar – ki oyunun, önümüzdeki durumların dizginlenemezliğine yönelik o kendine özgü büyük eleştirel değinisi ancak burada kendini gösteriyor.

4

Johanna Dark'ın, Katoliklerce öfkeyle alıntılanan[3] şöylesi çeşitli kaygılı uyarılarını anlamak için[4] de, onları tam olduğu gibi ele almak gerekir. Ancak o zaman görülecektir ki Johanna'nın sözleri asla Tanrı'ya ilişkin değil, Tanrı üstüne edilen sözlere ilişkindir, o sözlerin de belli bir durumda, belli ifadelerle, Tanrı üstüne belli konuşmalarda dile gelişine ilişkindir. Nitekim Johanna, Tanrının toplumsa açıdan etkili olmasının hiç gerekmediğinden ve böyle bir Tanrıya inanca, insanların da belli şeylerde diretmeye kalkmamalarından söz eden konuşmaları hedef alıyor. İnsanlar yalnızca belli içsel heyecanları duysunlar, yeter. İşte tavsiye edilen bu inanç, yaşanan dünya üstünde hiçbir sonuç vermez, diyor Johanna; ayrıca, böyle bir inancı tavsiye etmek, sosyal cinayettir, diyor.

"MEZBAHALARIN KUTSAL JOHANNA'SI" GERÇEKÇİ BİR ESER MİDİR?

Gerçekçilik ile maddecilik arasındaki ayrım konusunda açık olmayanlar bu eseri pek gerçekçi bulmayacaklardır. Hatta eseri maddeci bulup bulmayacakları bile soru işaretidir.

Daha biçim bile onları yanıltacaktır belki.

Çünkü işlenen malzemedeki karmaşıklıkların ötesinde, bir de her malzeme öğesinin belli tarihsel işleniş ve gösterim biçimi sergilenmiştir ki, böylece eser aynı zamanda çeşitli gösterim biçimlerinden incelenmesine varmıştır, kafa karıştırıcı bir durum bu kuşkusuz! İnsanların belli bir eylem tarzı ile onu ifade tarzı (sanat alanında – özellikle de bitiş sahnesine bakınız!) arasındaki ilinti kafa karıştırıcı olabilir, ama işte bu yolla, belli ifade biçimleri, onların toplumsal işlevleri gösterilerek tahrip edilmektedir ve bu, gerçekçi bir işleyiştir!

Şimdi elbet stilizasyonun kendisi, gerçekçi değilmiş etkisi yapan bir momenttir, hele bir de şimdiki zaman stilize görünüyorsa. (Eski anlatımlar da, eğer güçlü stilizasyon içeriyorlarsa, çoğu kez realist etki yaparlar.) Doğadaki olaylar gerçekten de besbelli farklı biçimde yürüyor, besbelli farklı, çünkü yalnızca alışılmış üç boyutlu çizimin yaptığı fark edilmez ayıklamalarla gösteriliyor değil. Gerçeklikte var olan çok boyutluluk momenti, stilizasyonda yoktur. Çünkü çok anlamlılığa izin verilmediğinden, çok boyutluluk ayıklanıyor, oysa çok anlamlılık da yine gerçekliğin bir momenti.

Gerçekten de diyalektik olmayan bir stilizasyondan, gerçekçi eserler çıkmaz. Belli kolaycı soyutlama, gerçekçinin işi değildir. Buna rağmen soyutlamayı yapar. Temelinde, "iç savaşın bir görünümü olarak emperyalist savaş" formülü yatan, "emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürme[5]" formülü, bir stilizasyondur. Ancak bunun daha yakın somutlaştırılması gerçekçiliği belirler; kendine özgü olsun, yabancı olsun, pratikle bağlantısının kurulması, gerçekçiliktir.

Günümüzdeki Johanna-Mauler tipinin davranışının etkililiğine ilişkin incelemeler de, ancak etkin olduğu alanın yapısı kurulmuş olursa, o zaman gerçekçilerin de işi olur kuşkusuz.

"MEZBAHALARIN KUTSAL JOHANNA'SI" ÜSTÜNE NOTLAR

Çevirilen işlerin gidişini açıkça göstermek için bağırarak sahneden geçen veya salonda dolaşan gazeteciler kullanılabilir.

2 numaralı bölümdeki, " Büyük Et Fabrikalarının Çöküşü"nden önce:

"Et krallarının kanlı rekabet kavgası!"

"Et fiyatı aşağı çekiliyor!"

"Et devleri Mauler ile Lennox'un mücadelesi!"

"Mauler piyasaya kilosu on cent'ten domuz yağı sürüyor!"

"Lennox'a dikkat! Lennox'un bankaları alarm veriyor! Lennox ne kadar dayanacak? Mauler mi, Lennox mu: Hangisi ayakta kalacak?"

2 numaralı bölümdeki, "İŞÇİLER *(Önde)* Felaket! Bir yığın da o yandan geliyor işte. Peki biz nereye?"den sonra:

"Mezbaha işçileri için felaket!"

"Lennox, fabrikasını kapattıktan sonra Mauler de kapattı! Chicago mezbahalarındaki işçilerin yarısı işsiz! Kış kapıda!"

6. Bölüm başlığı, "Cırcır Avı"ndan önce:

"Pierpont Mauler vurgunculara arasına girdi!"

"Mauler et fabrikalarının ürününü satın almayı taahhüt etti!"

"Mezbahalar hâlâ et satın almadığı için celeplerin durumu belirsiz. Hayvan fiyatının daha da düşeceğine inanılıyor!"

7. Bölüm başlığı , "İŞ ADAMLARININ TAPINAKTAN KOVULUŞU"ndan önce:

"Hayvan piyasasında garip şeyler oluyor!"

"İllinois ve Arkansas'da esrareniz hayvan alımları!"

"Hayvan fiyatı yükselişte! Fabrikalardan atılışlarının beşinci haftasında mezbaha işçileri huzursuz!"

"Et fabrikaları destek eylemleri planlıyor! Yaratıcı komiteler harıl harıl çalışmakta!"

8 numaralı bölümdeki, "Pierpont Mauler'in...söylevi"nden önce:

"Mezbahalarda çalışma hâlâ başlamadı!"

"Yığınların sefaleti artıyor! Küçük esnaf dükkân kirasını ödeyemez halde! Piyasadaki hayvanı gizlice toplayan kim? Pierpont Mauler'le röportaj! Pierpont Mauler piyasada hayvan bırakmayan gizli eli bilmiyor!"

"İlk kar düştü! Chicago karla örtüldü!"

9 numaralı bölümdeki, "MEZBAHACILAR Yuh olsun, gümrük kalkıyor ama..."dan önce:

"Güneyde gümrük duvarları kalktı! İthal et talebinde ani yükseliş! Hayvanlar nereye kayboldu? İllinois ve Arkansas yaylalarında tek hayvan otlamıyor!"

9 numaralı bölümdeki, "Mezbahaların öteki bölümü"nden önce:

"Hayvanı toplayan gizli el: Pierpont Mauler!"

"Mezbahalarda sosyalistlerin artan etkinliği!"

"Ajitatörler fabrikalardan dışarı atılan işçilerin sefaletini kullanıyor!"

"Kentteki büyük işletmelerin işçileri, mezbahalardan atılan işçilerle dayanışma grevi yapacak! Polis şefinin demeci: Hayvan borsasında dönen dolaplar sürerse Chicago'da dört saat içinde anarşi çıkar!,

9 numaralı bölümdeki üçüncü "Hayvan Borsası" sahnesinin ilk

diyaloğu "KÜÇÜK SPEKÜLATÖRLER Hisse senetleri düşüyor!"dan önce:

"Hayvan borsasında görülmemiş sansasyon!"

"Pierpont Mauler'in et piyasasında yaptığı dev karaborsa, et fabrikalarını yerle bir ediyor!"

"En büyük fabrikalar ödeme güçlüğünde! Binlerce hissedarın tasarrufları eriyor!"

9 numaralı bölümdeki, "MEZBAHACILAR Maler'in bize 50 ödeyeceği konserve için ona, 80'den hayvan parası ödeyemeyiz"den sonra:

"Genel grev tehlikesi! Hayvan borsasında dönen dolaplara karşı! Dört saat sonra Chicago'da elektrik ve gaz yok! Borsa aslanları Chicago'yu yerle bir mi etsinler?"

9 numaralı bölümdeki 71. Dipnottan sonra gelen, "GAZETECİLER Merhaba... fiyatlar yükseliyorken... hayvan teslimatı yapmış"tan sonra:

"Pierpont Mauler hayvan teslimatı yapıyor! Hayvan borsasında hareket!"

"Et fabrikaları sabah işbaşı yapabilir! Sendikalar genel grev yaygarasını bırakıyor!"

9 numaralı bölümdeki, "PIERPONT MAULER YOKSULLUK SINIRINDAN GEÇİYOR"dan başlıktan önce:

"Pierpont Mauler'in hayvan teslimatı haberlerinin yalan olduğu ortaya çıktı! Hayvan fiyatları önceki gibi yükselmekte!"

9 numaralı bölümdeki, " Mezbahaların ıssız bir bölgesi" sahnesinden önce:

"Hayvan borsasından son haberler! Chicago'da et piyasası battı!"

"Pierpont Mauler yayı fazla gerince sonunda kendi de battı!

"Fabrikalar hâlâ kapalı. İşçilerin çoğu yarın işbaşı diye mezbahalardan ayrıldı! İşletmeler açılmıyor, ama genel grev de yok!"

10 numaralı bölümdeki, " Mezbahalar. Graham tesislerinin deposu önünde bir bölge" sahnesinden önce:

"Çatışmaların bilançosu:

Büyük et fabrikaları birleşti! Başında: Pierpont Mauler! İşçi sayısı azaltılıyor, et stoku düşürülüyor! Yeniden İşbaşı!"

Brecht'in Yazıları, Notları'na ait:

Kaynaklar

1930 civarı: *Pierpont Mauler'in Çevirdiği İşlerin Gösterimi, "Mezbahaların Kutsal Johannası"nın Anlamını Açıklamak.*

1932 civarı: *"Mezbahaların Kutsal Johanna'sı Üstüne* (Oyunun *Denemeler,* Sayı 5'de yayınlanışına ek notlar olarak düşünülmüştür).

1933 civarı: *"Mezbahaların Kutsal Johanna'sı" Gerçekçi Bir Eser midir?* Mayıs/Haziran 1935: *"Mezbahaların Kutsal Johanna'sı Üstüne Notlar* (Kopenhag'da tasarlanan ilk oynanış için)

DİPNOTLAR:

1. (102.5) *Pierpont Mauler'in Çevirdiği İşlerin Gösterimi*'nin, oyunun yazılışı sırasında, *İş Adamlarının Çevirdikleri İşlerin Dramda Gösterimi* yazısıyla birlikte kaleme alındığı tahmin ediliyor.

2. (103.8) *"Mezbahaların Kutsal Johanna'sı" Üstüne*] Daktilo metinde yazı üstünde el yazısı düzeltmeler var.

Brecht bu yazıyı, oyunun onbir sahnesinin yedisinden Berliner Funkstunde için yapılan uyarlamanın radyoda yayınlanışından (11 Nisan 1932) sonra oyun üstüne notlar olarak yazmış olabilir. Ama oyunla birlikte (*Denemeler,* Sayı 5'de) yayınlanmamıştır.

3. (104,29f) *Katoliklerce öfkeyle alıntılanan*] Bunun belgesi bulunamamıştır.

4. (104,30f) *Dark'ın ... uyarılarını anlamak için*] Yazıdaki beş satırlık boşluğa herhalde şu dizeler konabilir:

İşte bu yüzden, eğer altta biri, Tanrı var derse
Ve yoksa görünürde
Görünmese de yardım eder bize
Derse, onun kafasını taşlara çalmalı
Geberesiye.
(11. Sahnede Johanna Dark'ın repliği).

"Mezbahaların Kutsal Johanna'sı" Gerçekçi Bir Eser midir? Bu yazının, 1933'de oyunun Moskova'da oynanması söz konusu olduğunda kaleme alındığı tahmin ediliyor.

5. (105,37f) *"Emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürme"*] 24/25 Kasım 1912'de Basel'de toplanan Sosyalist Enternasyonal Kongresi'nde uluslararası işçi sınıfının en önemli görevi olarak ortaya atılan talep

(Enternasyonal'in Güncel Duruma Yönelik Manifestosu).

"Mezbahaların Kutsal Johanna'sı" Üstüne Notlar, Londra: Malik Yayınevi, *Toplu Eserleri,* 1. Cilt'te (1938) yayınlanmıştır (S. 334 ve devamı.) Brecht bu metni, oyunun Kopenhag Kraliyet Tiyatrosu'nda oynanış hazırlığı içinde yazmıştır. 12 Haziran 1935'de tiyatronun başrejisörü Thorkild Roose'ye, gazetecilere davet için şu mektubu gönderiyor: "Olayın çevirilen işlerle ilgili bölümünü seyircinin daha kolay anlaması için gerekli ekleri bu arada yazdım, kullanabilirsiniz." Oynama gerçekleşmemiştir.

6. (107,30) *5. Mezbahaların öteki bölümü*] *Toplu Eserleri* baskısında 9. Sahnenin on bölümü numaralanmış ve sahne numaraları değiştirilmiştir.

BRECHT'İN YAZILARI, NOTLARI

KURALDIŞI ve KURAL

1. (109,4) *Notlar*] T: Daktilo metin. Oluşum: 1936.

Bu metin, oyunun koro parçaları dahil edilerek kotarılan bir metin üzerinde yapılan çalışmalar sırasında oluşmuştur (1934-1936). Brecht büyük bir olasılıkla söz konusu koro parçaları için tarihsel malzemeyi şu biçimde düzenlemiştir:

Ülkemin tarihinde yer alan şu örneklerden yola çıkıyorum: Büyük devlet adamı Hitler iktidara geldiğinde halkın alt tabakaları arasında, Kuliler arasında büyük huzursuzluklar vardı. Buna rağmen herhangi bir başkaldırı söz konusu olmadı. Bir ev inşa etmek için gerekli olan birkaç aydan daha kısa bir sürede Hitler, bütün liderlerini hapse attırarak ve bütün haklarını ellerinden alarak Kuliler'in gücünü yerle bir etmiştir. Onlara, sanki kanlı bir ayaklanmaya girişmişler gibi davranmıştır. Hatta resmi bir binada yangın çıkarttırmış ve alt tabaka yöneticilerine, sanki yangını onlar çıkartmış gibi davranmıştır. Bunu şöyle düşündüğü için yapmıştır: Açlık çektiklerinden ötürü ayaklanmak için yeterli nedenleri var. Biz onlara sert davrandığımız için de kanlı bir ayaklanma yapmak için yeterli nedenleri var. Belki de bu ayaklanmayı hiçbir zaman gerçekleştiremeyecekler, ama bunu kim bilebilir ki? Bırakın onlar bize başkaldıranlar olarak davransınlar, o zaman onlar başkaldırmazlar. Bu akıllıcaydı. Bir yıl sonra Hitler'in iktidarı ele geçirmesini sağlayanlar arasında huzursuzluklar başladı, çünkü onlara verilen sözler yerine getirilmiyordu. Ancak onlar daha başkaldıramadan Hitler onların liderlerini öldürttü ve bir çoğunu hapse attırdı, böylece bir ayaklanma önlenmiş oldu. Kendi kendine şöyle diyordu: "Onlar aç değiller mi, onlara tarafımdan sözler verilmedi mi? Ayaklanmak için yeterli nedenleri var. Ben onlara başkaldıranlar olarak davranmalıyım". Bu da akıllıcaydı. Hitler egemenlik kurmak istediği zaman bunu kimse değiştiremez.

(1936, Brecht'in ölümünden sonra bulunan belge.)

2. (109,15) *aşağıdaki*] Metin burada kesintiye uğramaktadır.

3. (109,6f) *1931'de kaleme alınan... öğreti oyunu*] Brecht 1930 yılında bu oyun üzerinde çalışmaya başlamıştır, 1932 yılı sonunda *Denemeler*'de yayımlanmak üzere bitmiş bir metin tamamlanır. Brecht 1934-1936 yılları arasında yeniden metin üzerinde çalışır.

BRECHT'İN YAZILARI NOTLARI

ANA

['ANA' OYUNU][1]

Ana oyunu 1932 yılının Ocak ayında Berlin'de[2] sahnelendi. Gösterim birçok açıdan anlamlıydı. Burjuva tiyatrosuna mensup birinci sınıf oyuncular proleter ajitprop grup üyeleriyle birlikte oynadılar. Sahne tasarımı[3] son derece yalındı, ama aynı zamanda da her türlü illüzyonu kıracak biçimde tasarlanmıştı - ne bildiğimiz anlamda odalar, ne sokaklar vardı, yalnızca metnin ve alıntıların yansıdığı yalın beyaz perdelerden oluşuyordu - izleyicinin düşünmesi konusunda büyük bir talep söz konusuydu. Kostüm ve dekorda Rusya'ya özgü olan her şeyden kaçınılmıştı. Tek tek sahneler karşılaştırma niteliği taşıyordu. Sahnede gösterilen şey birçok ülkede olabilecek olaylardı; durumların ve hareketlerin sahnede gösterilenlere benzediği her yerde geçebilecek olaylar. Oyun, Gorki'nin *Ana* romanından hareketle[2,5] öğreti oyunu biçiminde yazılmıştır; antimetafizik, materyalist, Aristotelesçi olmayan bir oyundur, yani dramaturjik olarak bakıldığında çok gelişmiş bir tür olma özelliği taşımaktadır. Oyunun oluşmasında çok yönlü incelemeler ve uzun yıllara dayanan tiyatro deneyimi etkili olmuştur. Aristotelesçi olmayan tiyatroya götüren düşünce yolları, yeni psikoloji, fizikçilerin ampirik felsefesi vb. bazı bilim dallarına özgü düşünce yollarından etkilenerek biçimlenmiştir; özellikle de bu drama türünün, çağımızın en ilerici ve en gelişmiş politik hareketini, yani Marksist proleter hareketi içeren bir politik alan için kullanılmış olması rastlantı değildir. *Ana* gösterisi büyük proleter kuruluşlar tarafından[6] gerçekleştirildi. Bu gösterinin amacı izleyiciye politik kavganın belli biçimlerini öğretmekti. Özellikle de kadınlara yönelikti. Aşağı yukarı 15 000 Berlinli işçi kadın, illegal devrimci kavganın metodlarını sergileyen gösteriyi izledi.

Şarkıları anlayabilmek için onların ne tür sahnelerde yer aldıklarını bilmek gerekir.

"Elbiseni fırçala, iyi fırçala!"[7] şarkısı proleter işçiler tarafından proleter bir anaya söylenir. Birçok sahnede (1906 yılında Rusya'da) içecek bir tas çorba için verilen kavganın mutfakta verilmediği vurgulanır. İşçilerin yiyecek, giyecek ve başlarını sokacak bir çatı bul-

maları için politik çaba harcamaları gerekmektedir. Mutfakta yiyecek et olması, çekmecede ekmek bulunması devlet kademesinde gücün kimin elinde olduğuna bağlıdır. Bazı deneyimler sonucunda Rus devrimciler gücün işçilerin elinde olması gerektiğini anlamışlardır, üstelik bu gücün sınırsız bir güç olması gerekmektedir; buysa ancak ekonomik ve politik anlamda verilecek büyük kavgalar sonucunda elde edilebilir.

Komünizme Övgü şarkısı işçilerden birinin Ana'ya komünizmin bir suç olup olmadığı sorusu üzerine söylenir. Yaşlı kadın bu soruya, komünizmin Rusya'daki sömürünün ve baskının ancak fabrikaların ve büyük çiftliklerin birleşmeleri yoluyla ortadan kaldırılabileceğini öğrettiğini söyleyerek cevap verir.

Ancak komünizm için kavga vermek bilgili olmayı gerektirir. *Öğrenmeye Övgü* şarkısı işçilere yönetimi ele geçirebilmek için bilgilerini arttırmalarını ve her anlamda zihni olarak kendilerini geliştirmelerini söyler. Ana, "özellikle büyük baskı dönemlerinde, bu çok önemli bir noktadır," der.

İşçilerin içinde bulundukları durumu açık seçik görebilmeleri için zihni olarak eğitilmeleri, büyük baskı dönemlerinde zorlu bir kavgayı gerektirir. Bu devrimcilerin işidir. Ana bir sahnede *Devrimciye Övgü*'yü[9] söyler, bu oğluna düzdüğü bir övgü şarkısıdır. Oğlunun önüne konan tatsız tuzsuz çorba ve yaşamakta olduğu bağımlı, baskı dolu yaşam onun devrimcilerin saflarına katılmasını sağlamıştır; yiyecek bulmak, asgari yaşama koşullarını sağlamak için verdiği kavga sırasında da kavgaların en kibarının, en gereklisinin, en yücesinin hangisi olduğunu öğrenmiştir. İnsanlığın geleceği bu kavganın başarıya ulaşmasına bağlıdır. Bu kavga insan soyunun tek umududur. Sömürülen insanların, çektikleri acılara karşı duyarsız olmaları kadar gelecek için tehlikeli hiçbir şey yoktur. Bu nedenle devrimciler, baskı altında olanlara, her fırsatta ve durmaksızın, içinde bulundukları bu korkunç durumu hatırlatmakta, bu duruma alışmalarına engel olmaya çalışmakta ve onları kavgaya katılmaya çağırmaktadırlar.

Ana'nın oğlu, onların "*Yasaları ve kararnameleri var*"[10] sözcükleriyle başlayan şarkıda, baskı altında olanların birleşmeleri ve kavgalarını doğru yürütmeleri halinde, baskıcıların sözde güçlü önlemlerinin hiçbir işe yaramayacağını anlatır.

Ondan sonra gelen sahnelerden birinde Rusya'da kötü bir dönemin başladığı gösterilir. İşçiler üzerinde büyük baskı vardır. Birçokları gibi Ana'nın oğlu da öldürülür. *Devrimcinin Ölümü*[11] başlıklı şiirde

yoldaşlar, Ana'ya oğlunun ölümünü bildirirler.

Ana, kavgasını sürdürür. Başlangıçta yalnızca oğlu için kavga etmektedir. Oğlunun önüne doğru dürüst bir çorba koyabilmek için girmiştir Parti'ye. Ama oğlu için verdiği kavga, çoktan bütün işçiler için verdiği çok daha büyük ve zor bir kavgaya dönüşmüştür. Tek bir bireye yardım edebilmek için, onun gibi olan herkese yardım edilmesi gerektiğini, onun gibi olan herkesin kendi kendine yardım etmesi gerektiğini öğrenmiştir. Oğlu bu kavga sırasında ölmüş olsa bile, Ana bu nedenle kavgasını sürdürür.

Üçüncü Konuya Övgü[12] şiirinde Ana, proletarya için verdikleri ortak kavga sayesinde oğluyla birbirlerine ne denli yaklaştıklarını ve bütün güçlüklere rağmen bu iyi konu için ortak bir kavga yürüttükleri dönemlerin ne iyi dönemler olduğunu bir kez daha anlatır.

Vlasovalara Övgü[13] başlıklı koro parçasında bütün erkek ve kadın savaşçılar, devrimin adsız kahramanları olarak övülür. Bu savaşçılar, aynı sınıfa mensup oldukları yoldaşlarını her türlü geçici çözüm konusunda uyarmakta, onlara kendi egemenliklerini kurmalarından başka hiçbir şeyin onlar için çözüm olmadığını kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Bütün baskılara rağmen, herkese tek tek, rejim değişikliği sırasında işletmelerin ve devlet yönetiminin işçilerin yine eline geçmemiş olmasından başka hiçbir değişiklik olmadığını anlatmaktadırlar. Egemen güçlerin savaş peşinde koştukları dönemlerde, bu adsız kahramanlar bütün dünyadaki işçilerin birbirleriyle savaşmaları için hiçbir nedenleri olmadığını, ama kendi ülkelerinde baskıcılara karşı savaşmak için her türlü nedenin var olduğunu belirtmektedirler. Yoldaşlarının büyük bir bölümü sağlıklı karar verme yetilerini yitirdiklerinde ve savaşın etkisiyle ön plana çıkmaya başlayan yanlış kanılara ve vaatlere inanmaya başladıklarında bile, bu adsız kahramanlar görüşlerinde ısrar etmişlerdir. Böyle zamanlarda kimse onları sevmez, kendi yoldaşları tarafından bile izlemeye alınırlar. Ama sevilmemeye ve anlaşılmamaya hiç aldırmazlar, çünkü öngördükleri şeylerin sonunda doğru çıkacağına ve ileri sürdükleri önerilerin benzerleri için en iyi öneriler olduğunun anlaşılacağına güvenleri tamdır. Devrimin bu meçhul askerlerini susturmak asla olası değildir. Küçük ayrıntıların çözüme ulaşması durumunda, dünya üzerinde yaşayanlar var oldukça, kavga birimlerinin de var olması için yenilerini oluştururlar. Baskı makineleri ellerinden alınacak olursa, gerçeği içeren bildirilerini elle yazarlar. Herhangi bir bölgede baskı dayanılmayacak kadar artacak olursa, görünürde geri çekilirler, ama aslında yalnızca eylem biçimlerini de-

ğiştirmişlerdi; amaçlarından bir an bile sapma göstermezler. Kısaca sı, ele avuca sığmazlar; nasıl nehir suyu yoluna çıkan kayaları durmaksızın kemirerek oyup[14] yoluna devam ediyorsa, onlar da süreç içinde zafere ulaşacaklardır.

Bir sahnede[15] Ana'nın savaşın patlak verdiği günlerde bir işçi mahallesinde nasıl ajitasyon yaptığı ve bu nedenle de dövüldüğü gösterilir. Hasta yatağında yatarken Bolşevik Duma üyelerinin tutuklandıklarını ve Parti'nin yok edilmek üzere olduğunu öğrenir. *Parti Tehlikede*[16] şarkısında bütün savaşçıların Parti'yi korumak için ellerinden geleni yapmaları çağrısında bulunulur. Hasta kadın yatağından kalkar ve hücreye[17] koşar.

Oyunun sonu, başlattıkları genel grevle Çar'ın zorbalığına ve kanlı savaşa son veren Petersburglu işçilerin düzenledikleri büyük gösterileri[18] sergiler. Yaşlı kadın elindeki kırmızı bayrakla binlerce işçinin arasında yürümektedir, diyalektik üzerine olan şiir[19] onun yürekli yaşamında edindiği deneyimleri dile getirir: Baskının sürüp sürmemesi tümüyle baskı altında olanlarla ilgili bir sorundur; içinde bulunduğu durumun bilincinde olan birini kimse tutamaz.

Büyük proleter devrimci Rosa Luxemburg'un ölüm yıldönümünde[20] sahnelenen *Ana* oyunu şarkıları ve koro parçalarıyla birlikte, Alman işçiler için kavga verenlere, özellikle de kadınlara ithaf edilir.

İLKEL OLAN NEDİR?[21]
Küçük bir saptama

Bir kısım burjuva basınında *Ana* oyununun ilkel olduğu yolunda çıkan eleştiriler hakkında ne düşündüğümü soruyorlar bana. Eleştirmenler her zaman olduğu gibi, yazılarında oyunun içeriğini de anlatıyorlar. İnsan bu içeriği okuduğu zaman gerçekten de her türlü zekâ kıvrımından yoksun, son derece yalın bir şeyle, örneğin bir Neurupinn resimli kitabıyla[22], karşı karşıya olduğunu düşünebilir. Peki şuna ne demeli? Oyunu bugüne kadar binlerce işçi izledi ve kulağımıza gelen söylentilere bakılırsa, oyundaki oldukça karmaşık sorular işçiler tarafından kolayca anlaşılmış bulunuyor. Buna karşı bu işçilerin hepsi, o burjuva içerikli ifadeleri şaşırtıcı ölçüde ilkel bulacaklardır. Gösterilerin bazıları hemen hemen tümüyle burjuvalardan oluşan bir izleyici topluluğuna, bazıları ise (çoğu) yalnızca proleterlerden oluşan bir izleyici kitlesine yapıldığı için bu iki tür

izleyici arasındaki ayrımı belirgin bir biçimde gözlemleyebildik. Korkunçtu. İşçiler diyaloglardaki en ince ayrıntılara hemen tepki gösterip en karmaşık önermeleri anlarken, burjuvalardan oluşan izleyici topluluğu eylemin akışını anlamakta güçlük çektiği gibi oyunda neyin önemli olduğunu bile kavrayamadı. İşçiler (proleter kadınlar özellikle çok canlı tepkiler gösterdiler) her bir durumun olası olan en kısa ve en kuru biçimde sergilenmesini hiç yadırgamadılar ve hemen bütün dikkatlerini işin özüne, yani, insanın belli bir durum karşısında nasıl davrandığına yönelttiler; başka bir deyişle, işçiler zaten başından itibaren politik bir tepki sergilediler. Batı[23] ise, aptalca görüntü arz eden sıkıntılı bir gülümsemeyle oturup, alışmış olduğu duygu yüklü süslemelerin ve renklendirmelerinin özlemini çekti. Oysa sahnede söz konusu olan somut bir şeydi. Bu durumda kim ilkel, kim değil acaba?

NOTLAR [1933][24]

1.

Öğreti oyunu türünde yazılmış olan ama oyuncular tarafından oynanması gereken *Ana* oyunu antimetafizik, materyalist, Aristotelesçi olmayan özellikler taşıyan bir oyundur. Bu oyun, Aristotelesçi dramda olduğu gibi, izleyicinin düşünmeksizin kendini oyuna kaptırmasını istemez ve katarsis[25] gibi etkilerden de kaçınır. Kahramanlarının kaçınılmaz bir yazgıya mahkûm olmadıklarından yola çıkan bu oyun, izleyicisinin de duygu yüklü bir tiyatro macerası yaşamasını istemez. İzleyiciye, dünyayı değiştirmeye yönelik belli bir davranışı öğretmeyi amaçlayan oyun, tiyatroda izleyicinin alışık olduğunun dışında bir biçim ortaya koymalıdır. Aşağıda *Ana*'nın Berlin'deki ilk gösterisi[26] sırasında alınan önlemlerden bazıları sıralanmıştır.

2. Epik sahnenin doğrudan etkisi

Ana'nın ilk gösterimi sırasında sahne tasarımında (Caspar Neher[27] tarafından yapılmıştı) gerçek mekânlar yoktu; deyim yerindeyse, sahne tasarımının kendisi de olaylara karşı bir tutum takınmıştı, alıntı yapıyor, anlatıyor, geliştiriyor ve anımsatıyordu. Mobilyalar, kapılar vb. dekor parçalarından vazgeçmek suretiyle oyuna katılan eşyalara yönelinmişti; yani, olmamaları halinde eylemin iler-

leyemeyeceği ya da başka türlü ilerleyeceği eşyalar seçilmişti. Çeşitli aralıklarla dikey olarak sahne tabanına monte edilmiş olan ve beyaz perdelerin takılı olduğu, uzunlukları istenildiği gibi ayarlanılabilen yatay borulara takılabilen, bir insan boyundan yüksek birkaç demir borudan oluşan sabit bir sistem dekorda hızlı bir değişimi olanaklı kılıyordu. Bunların aralarında, açılıp kapanabilen tahta kapılar vardı. Sahnenin gerisinde metinlerin ve belgesel görüntülerin yansıtıldığı büyük bir beyaz perde bulunuyor ve projeksiyonlar sahne boyunca kalıyordu; böylece, beyaz perde aynı zamanda dekor özelliği de kazanmış oluyordu. Yani sahne, alışılmış mekânları değil, metinlerin ve belgesel görüntülerin yardımıyla, olayların içinde geçtiği büyük zihni hareketleri gösteriyordu. Projeksiyonlar hiçbir biçimde tamamlayıcı özelliği olan basit, mekanik yan ögeler ya da izleyici için yardımcı ögeler değildi, tersine bir karşıtlık oluşturuyordu; bir yandan izleyicinin oyunla duygudaşlık kurmasını engelliyor, öte yandan da mekanik bir katılımı kesintiye uğratıyordu. Etkinin yerine ulaşmasına aracılık ediyordu. Böylece de sanat yapıtının organik bir parçası olmuş oluyordu.

3. Projeksiyonlar

1. Sahne
   BÜTÜN DÜNYANIN VLASOVALARI
2. Sahne
   KOPEKLER UĞRUNA VERİLEN KAVGA
   (1 Kopek = 2 Pfennig)
3. Sahne
   Fotoğraf: "P. SUHLİNOV, SUHLİNOV FABRİKALARININ SAHİBİ"
4. Sahne
   KURAM, KİTLELER TARAFINDAN BENİMSENİRSE[28], SOMUT ZORA DÖNÜŞÜR! (MARX)
5. Sahne
   1 MAYIS. BÜTÜN DÜNYANIN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN![29]
6. Sahne
   TVERSKLİ PELAGEA VLASOVA İÇİN RUS SOSYAL DEMOKRAT PARTİ ÜYELİK KARTI
6. Sahne
   ÇALIŞANLAR BİLGİ PEŞİNDE KOŞARLAR, ÇÜNKÜ ZAFERE ULAŞMALARI İÇİN BİLGİ GEREKTİR[30] (LENİN)

7. Sahne
KAVGA EDEBİLECEĞİNİZİ GÖSTERİN![31]
(LENİN'in Kadınlara Söylediği Söz)

8. Sahne
Orak ve çekiç amblemi ayrıştırılmış, yani orak ve çekiç yan yana, onları 've' sözcüğü bağlıyor.

8. Sahne
Orak-Çekiç amblemi: Orak ve çekiç çapraz olarak bağlanmış.

9. Sahne
KADINLARIN KÜÇÜK ADAMLARA ÖZGÜ EV ve AİLE PSİKOLOJİSİNDEN KURTULMALARI İÇİN SOSYAL ALANDA DAHA ETKİLİ OLMALARI SAĞLANMALIDIR[32] (LENİN)

10. Sahne
KAVGA EDEBİLECEĞİNİZİ GÖSTERİN![33]
(LENİN'in Kadınlara Söylediği Söz)

11. Sahne
DİN, HALK İÇİN BİR UYUŞTURUCUDUR[34] (MARX)

12. Sahne
1914. AKINTIYA KARŞI!

13. Sahne
Savaşı yönetenlerin fotoğrafları: Çar, Alman İmparatoru, Poincaré, Wilson, Grey[35]

14. Sahne
Lenin'in fotoğrafı, yanında: EMPERYALİST SAVAŞIN BURJUVAZİYE KARŞI SAVAŞA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ İÇİN[36]

15. Sahne
1917

15. Sahne
KASIM 1917'DE RUS PROLETARYASI GÜCÜ ELE GEÇİRDİ
İzleyici tarafında pankart:
KADINLAR OLMAKSIZIN GERÇEK BİR KİTLE HAREKETİNDEN SÖZ EDİLEMEZ[37] (LENİN)

4. Epik oyunculuk

Epik tiyatro olayları genel olarak ifade edecek gruplaşmalar açısından oldukça yalın bir yol izler. 'Rastlantısal olan', 'yaşamı olduğundan farklı gösteren', 'kaçınılmaz olan' bir kenara bırakılmıştır: Sahne, varlıkların 'doğal' düzensizliğini yansıtmaz. Doğal düzen-

sizliğin karşıtı doğal düzendir. Düzenleyici bakış açıları tarihsel-toplumsal türdendir. Rejinin dayanak noktası yeterli bir biçimde tanımlanmamıştır, ancak bu dayanak noktasının gelenek aktarıcı ve tarihçi özellikler taşıdığı söylenecek olursa, iş biraz kolaylaşır. *Ana*'nın ikinci sahnesinde rejiden çıkarsanacak, birbirinden ayrıştırılacak olaylar şunlar olmuştur:

1. Pavel Vlasov'un evinde illegal bir iş yapmak isteyen devrimci yoldaşlar ilk kez genç işçinin evine gelirler.
2. Ana, devrimci işçilerin arasındaki oğlunu kaygıyla izler. Onları evinden kovalamak ister.
3. İllegal çalışma sırasında Maşa Şalatova söylediği küçük şarkıda, ekmek ve iş için kavga veren işçilerin bütün devleti "baştan sona zorlamaları" gerektiğini anlatır.
4. Polisin evde arama yapması üzerine Ana, oğlunun giriştiği işin ne denli tehlikeli bir iş olduğunu anlar.
5. Polislerin kabalığı karşısında dehşete düşmüş olmakla birlikte Ana devletin değil, oğlunun zorbalık yaptığını düşünmektedir. Bu nedenle oğlunu, daha çok da onu yoldan çıkaranları yargılar.
6. Ana, oğlunun tehlikeli bir bildiri dağıtım işine sokulmak istendiğini fark eder; onu kurtarmak için kendini önerir.
7. Devrimciler aralarında kısa bir görüşme yaptıktan sonra bildirileri ona verirler. Ana'nın okuma yazması yoktur.

Bu yedi olayın, herhangi bir patetik yola sapmadan, bilinen herhangi tarihi bir olay karşısında olduğu kadar anlam yükleyerek ve vurgulayarak sergilenmesi gerekir. Aristotelesçi olmayan dramaya hizmet eden epik tiyatronun oyuncusu, seyreden kişi ile olayın arasında kendini görünür kılmak için elinden geleni yapmak zorunda kalacaktır. Kendini görünür kılmak da amaçlananlar arasındadır.

5. Örnek olarak: Ana rolünün ilk oynanışının tanımlanması

Ana'yı ilk oynayan oyuncunun (Helene Weigel) epik oyunculuk adına gösterdiklerine ilişkin:

1. İlk sahnede oyuncu sahnenin ortasında belli bir duruş biçimi edinerek durdu ve cümlelerini sanki üçüncü tekil şahıs kipinde söylüyormuşcasına söyledi; yani gerçekten Vlasova olmak ya da kendini onun yerine koymak ve bu cümleleri gerçekten söylemek gibi bir yanılsamaya gitmedi; tersine, izleyicinin boşvermişliği ve eski alışkanlıklarıyla kendini belli bir noktaya getirmesine, bir kereye özgü

olan özel bir sahnenin görünmeyen görgü ve kulak tanığı olduğunu sanmasına bile engel oldu. İzleyicinin o andan itibaren kaç saat için göreceği, eyleyen ve eyleyebilinen bir kişi gösterdi onlara.

2. Vlasova'nın devrimcileri evinden kovmak çabası oyuncu tarafından öylesine gösterildi ki, biraz dikkat edildiğinde onun neşesini görmek olasıydı. Devrimcilere ettiği sitemler korku dolu değil, sertti; bildirileri dağıtma konusundaki önerisi ise sitem doluydu.

3. Fabrika avlusuna girişinde, böyle birinin devrimciler için bir kazanç olduğunu gösterdi.

4. Komünizm üzerine ilk dersini bir büyük gerçekçi tavrıyla aldı. Sevecen bir enerjiyle karşı tartışmacıyla boğuştu, üstelik de gerçeği kabul etmek istemeyen bir idealist tavrıyla. Önüne konan kanıtların yalnızca gerçeği değil, olasılıkları da yansıtmasını istiyordu.

5. Mayıs gösterileri, sanki ilgili kişiler bir mahkeme önüne çıkarılmışlarcasına oynandı, ama sahnenin sonunda Smilgin'i oynayan oyuncu dizlerinin üzerine çökerek yıkıma işaret etti, Ana'yı oynayan oyuncu ise eğildi ve Smilgin'in son sözleri sırasında elinden düşen bayrağı yakaladı.

6. Bu andan sonra Ana, çok daha sevecen ve diğer insanlara göre üstün durumda oynandı. *Komünizme Övgü* şarkısı sakin bir biçimde söylendi.

Ana'nın işçilerle birlikte okuma yazma öğrendiği sahne oyuncu için en zor sahnelerden biridir. İzleyicilerin bazı cümlelere gülmeleri, oyuncuyu yaşı ilerlemiş ve hareketsizleşmiş insanların okuma yazma öğrenirken harcadıkları çabayı göstermekten alıkoymamalı ve böylece gerçek tarihsel bir olayın ciddiyeti ortaya çıkmalıdır (Bilimin sosyalleştirilmesi, sömürülen ve bedensel çalışmaya zorlanan proletaryanın aracılığıyla burjuvazinin zihni olarak kamulaştırılması). Bu olay 'satır aralarında' değil, doğrudan doğruya dile getirilir. Bir sahnede bir şey doğrudan doğruya söylenecekse, oyuncularımızın birçoğu bunu göstermek için, o sahnede doğrudan olmayan bir şeyler aramaya başlar. Satır aralarındaki 'ifade edilemeyen'i dayanak noktası yaparlar. Ancak, bu yolla ifade edilebilen ve ifade edilen, sıradanlaştığı için, bu tutum zararlıdır.

"I. Vesovçikov Ağabeyini Tanımakta Güçlük Çekiyor" başlıklı sahnede oyuncu, Ana'nın Öğretmen'in değiştirilmez bir yaratık olduğuna inanmadığını, ama amaçlanan değişiklikleri de üzerine basa basa göstermediğini sergiler.

7. Ana, düşmanın gözü önünde, oğluyla birlikte devrimci bir işi yerine getirmek zorundadır; sıradan bir annenin dokunaklı ve amaçsız

davranışını takınarak gardiyanı atlatır. Onun da aynı duyguları paylaşmasını sağlar. Böylece tümüyle yeni ve etkili bir ana sevgisi örneği sergiler. Oyuncu, Ana'nın bu mizah anlayışına sahip olduğunu gösterdi.

8. Oyuncu bu sahnede de, yalnızca kendisinin değil, Vlasova'nın da aldatmacanın getirdiği hafif komikle eğlendiğini gösterdi. Tümüyle edilgen, aynı zamanda da açık bir tutumun çiftlik kasabının sınıf bilincine erişmesi için yeterli olduğunu gösterdi. Oyuncu burada bardağı taşıran alçakgönüllü son damlacığı oynadı. *Vlasovalar'a Övgü* perdenin önünde[38] söylendi, hem de biraz kenarda durmakta olan Vlasova'nın yanında.

(Kitabın özgün Almanca baskısında, 9 ve 10 numaralı maddeler bulunmamaktadır; S.171. Yay. N.)

11. Ana'nın oğlunun ölümü nedeniyle duyduğu üzüntü saçlarının artık beyaz oluşuyla gösterilebilir. Üzüntü büyüktür, ama yalnızca gösterilir. Doğaldır ki mizaha engel olmaz. Tanrının ortadan yokoluşunun anlatılışı mizah yüklü olmalıdır.

12. Burada oyuncu kendini, konuştuğu işçilerin karşısına koymakla kalmaz, aynı zamanda kendini onlardan biri olarak gösterir; onlarla birlikte, savaşın patlak verdiği dönemde proletaryanın görüntüsünü oluşturur. Özellikle sahne sonunda söylediği "Eveeet" sözcüğünü öylesine büyük bir özenle söyledi ki, neredeyse sahnenin en etkili yeri burası oldu. Oyuncu iki büklüm dururken (yaşlı bir kadın olarak) çenesini yukarı kaldırdı ve gülümsedi, sözcüğü uzatarak ve alçak kafa sesiyle söyledi, sanki her şeye boşvermenin çekiciliğiyle proletaryanın içinde bulunduğu durum karşısında elinden gelen her şeyi yapmanın gerekliliğini aynı anda kavramış gibiydi.

14. Oyuncu, savaş karşıtı propagandayı önce iki büklüm durarak ve büyük bir şala sarınıp gizlenerek yapıyordu. Bir köstebek gibiydi.

Akla gelebilecek bir sürü tavır arasından öyle bir tanesini seçmişti ki, hem Vlasovalar'ın politik açıdan sınırsız olarak işlenebileceklerini hem de Vlasovalar'ın kendi işlerini yapabileceklerini anlayabilmek olasıydı; sanki politikacılardan oluşan bir grubun karşısında konuşuyor gibiydi - ama bunu yaparken ne oyunculuğundan bir şey yitirdi ne de sanatın dışına çıktı.

6. Korolar

İzleyicinin 'çökmesi'ni engellemek için salona, onlara doğru tavrın hangisi olduğunu onlara gösterecek, kafasında düşünceler oluş-

turmasını, deneyimlerini hatırlamasını sağlayacak, kontrolü elinde bulunduracak küçük korolar yerleştirebilir. Böyle korolar, izleyicinin ve hatta oyuncunun sunulan dünyaya bağımlı kalmasını engeller. Aşağıda koro metinlerinden bazı örnekler verilmiştir. Bu metinler değiştirilebilir (duruma göre), alıntılar ya da belgelerle, şarkılarla tamamlanabilir ya da yerini bunlara bırakabilir.

1. Sahne

Ana, Sabah Erkenden İşe Gidecek Olan Oğluna Çorba Pişiriyor'dan sonra:

1. KORO
Ana'yla oğluna bakın! Aralarına
Bir uzaklık girdi. Koşullar nedeniyle
Sanki oğluna düşman oldu: Burada
Sevecen Ana düşman oğluyla kavga ediyor.
Dışarıda tozu dumana katan içeri girdiğinde de bu kavga sona ermiyor
Kavga edilmekte olan odaya giren biri kavgaya katılmadan duramıyor.

Giderek daha çok mutsuzlaşıyor'dan sonra:
2. KORO
İçinde bulunduğu durumun bilincine vardığı için mutsuz o!
Ve bütün dünya
Onun mutsuz olmasını bekliyor.

Çaresizim'den sonra:
3. KORO
Bakın, görevinin, o büyük görevinin ne olduğunu
Görmekten ne kadar uzak! Hâlâ üç kuruşluk gelirini
Nasıl denkleştireceğini düşünüyor,
Üstelik öyle ustaca yapacaktır ki bunu
Para daha da azalacaktır!

2. Sahne

Böyle insanlara çay ikram etmeyeceğim'den sonra:
4. KORO
Oğlunun başkaldırısını güçlendiren herkesi
Düşmanı olarak görüyor Ana. Oğlunun geçimli biri olması
Egemenler arasında da sevilmesi çok doğru görünüyor ona.
Belki böylece sefaleti aşabilirler ya da
Kendi çıkarlarına sömürücülere yaranabilirler.
Ama böyle davranarak,
Yalnızca durumlarını düzeltme çabasını tehlikeye atıyor.
İçinde bulundukları şu durumu!

Onlar doğru olanı yapmıyorlar, ama oğlum da doğru olanı yapmıyor'dan sonra:

5. KORO
Durun! Devam etmeyin! Burada gösterdiğiniz çok garip bir şey!
Kavga ettikleri insanları kabalıkları nedeniyle yargılıyor bu gösterdiğiniz.
Ana'ya yalnızca uygulama kaba göründü, yasanın kendisi değil!
Kaba yasaları uygulayanları hoşgören insanlar da var.
Her ikisi de yanlış! Yasayı uygulayıcılarından
Devleti egemenlerden ayrı tutmamalısınız!
Bunların birbirlerinden farkı yoktur! Çünkü yasayı yapan
İnsanlardır. Yasa insanlardan oluşur ve
İnsanlar için planlanmıştır.
Ancak bütün insanlar için değil
Bir avuç insan için, senin olduğundan farklı bir avuç insan için
Devletin, onu yönetenlerden farklı bir şey olduğu ve
Devleti kendi çıkarı için kullananlardan daha soylu bir şey olduğu söylentisi
Hemen yayılır ve uzun süre kulaklarda kalır.
Onlar, kötü işler yapan iyi insanlardır, denir.
Kötü insanlar iyi şeylere hizmet ederler, denir.
Ama gerçekte kötü davranan kötüdür ve kötülerin
Yaptıkları işler kötü olur.
Sana kötü davranan devletin iyi olduğunu
Ve aslında daha da iyi olabileceğini, söyleme. Hayır: Eğer daha iyi olabilseydi
Devlet olmaktan çıkardı.

3. Sahne
'*Üstelik daha şimdiden mutsuz*'dan sonra:

6. KORO
Bakın, şimdi anlıyor ki bu benim de sorunum
Ve kavga yararlı bir şey. Yakında o da
Kavgaya katılacak. Ve yüksek sesle
Şöyle bağıracak: Bu kavga yararlıdır
Sürekli yüksek sesle; özellikle de benim için, diye bağıracak!

7. *Ana*'nın Aristotelesçi olmayan yapısı ilkel mi?

Alıştığı 'macerayı' bulamayan izleyici yakınmaktan geri durmuyor:

ACHT-UHR-ABENDBLATT[39], *18.01.1932*

"...Brecht kulağa ve mantığa yöneliyor ve Rus ortamını ve psikolojisini hemen hemen tümüyle göz ardı ediyor, oysa Gorki'nin belli bir amaçla yazdığı yapıtı bu ortam ve psikoloji sayesinde bir sanat yapıtına dönüşmüştür..."

DEUTSCHE ZEİTUNG[40], *Berlin, 18.1.1932*

"Bu gösterinin üslubu bağlamında elde, oyunlarının berraklığıyla izleyiciyi büyüleyen oyuncular bulunuyor. Asıl teatral olan, başka deyişle sahnenin yaşanan oyununun dönüşüme uğramış tutkusu, doğal olarak bastırılıyor; ve onun yerine haberci, anlatıcı ve olaylara katılmayan izleyici geçiyor."

WESTFÄLISCHER KURIER[41], *Hamm*

"...Billinger oyunun sonunda da, kötü ruhların etkisinde olan ve bu nedenle de felaketin eşiğine gelen çiftten bir tanesinin olayların getirdiği zorunlulukla evlenmeye nasıl karar verdiğini gösteriyor bize - Billinger evlilik düzenini ve kutsal aileyi ön palana çıkararak Tanrı'nın insan olma yolunda öngördüklerini de yerine getirmiş oluyor. Katolik bir yazarın bir oyununu böylesi önemli bir yerde izlediğimiz için gurur duymalıyız.

Komünist bir grup genç oyuncu tarafından sergilenen ve Brecht tarafından, Gorki'nin ünlü romanından hareketle dramatize edilen Ana oyunu ise öylesine zavallı ki. Oğluna doğru dürüst yemek pişiremeyen bir işçi kadının çevresindeki olaylar öylesine sistemli bir biçimde gelişir ki, kadın sonunda Parti'ye girer; böylece emperyalist savaşın, Lenin'in öğretileriyle burjuva savaşına dönüştüğü yerde, bir ananın da yer alabileceği kanıtlanmak istenmektedir."

DEUTSCHE TAGESZEITUNG[42], *18.01.1932*

"...İzleyicinin gözü önünde olup bitenler son derece zavallı ve çocukça..."

DER VORWÄRTS43, Berlin, 18.01.1932

"...Harika bir roman (Gorki'nin romanı) ... Çar'ın jandarmaları pırıl pırıl bir devrimci kadını ölümcül bir biçimde yaralamış olmalarına rağmen, Pelagea Vlasova tapınası bir proleter ruh olarak ölmeye hak kazanmıştır..."

"... Ancak Brecht, Gorki'nin harika yapıtını, 1932 yılının Stalizmine dönüştürerek değerini indirgemektedir..."

"...Kısacası, dramaya dönüştürülmüş olan o büyük roman yine roman

olarak kalmış, ancak psikolojik tadını yitirmiştir."

BERLINER TAGEBLATT44, 18.01.1932

"...Oyunun ilkel dinleyiciler için yazılmış olduğunu söylemek hafifletici bir sevecenlik olurdu. Oyun ilkel bir yazarın elinden çıkmış demek daha doğru."

Burjuva izleyicinin, tiyatroda ideolojik isteklerin en kısa yoldan doyurulması konusunda oldukça ısrarlı olduğu görülmektedir. Eğer tiyatro kendisi için öngörülen işlevi yerine getirmiyorsa ya da tam anlamıyla getirmiyorsa izlenmemesi gerekir, zavallıdır, ilkeldir. Tiyatronun işlevi konusundaki bu sabit fikri delmenin ne denli güç olduğu Becher'in *Grosser Plan*[45] (Büyük Plan) adlı oyununun gösterimi nedeniyle Andor Gábor'un yaptığı ve *Linkkurve*'de yayınlanan bir röportajda şöyle dile gelmektedir:

LINKSKURVE, Kasım-Aralık 1932

"İzleyici oyuna, yazara, oyunculara alkış tutmak için tiyatro gitmiş olsa bile bunu yapamadı, çünkü kendisine sunulan şey 'yalnızca' -ki bu da az şey değil- duygularını harekete geçirdi, ama bütün sinirlerini ayağa kaldırarak istenilen melodinin çalınmasını sağlayamadı."

Anlaşılan o ki, yalnızca politik bilinci olan insanlar tiyatroya gidiyor! Bütün öteki yazılarda gösterimin politik sonuçları üzerine tek bir satır bile bulmak olası değil! Oysa tiyatro ancak izleyicinin güçlü politik ya da en azından felsefi ya da davranışlara yönelik ilgisiyle yeni bir toplumsal işlev kazanabilir. Tam da bu nedenle *Ana* oyununu izleyen işçiler bir serüven yaşamış olarak çıkıyorlar oyundan. Bu nedenle de onlar oyunu ilkel bulmuyorlar.

WELT AM ABEND[46], Berlin, 18.01.1932

"...Bu tür, gerçekten de ilkel değil. Kurslarda üzerinde konuşulabilecek birçok sahnesi var."

İzleyiciler bir an bile sahnede gösterilenin, 'sonsuz insani olanın bulunup, ortaya çıkarılması' vs. için, yaşanan maceraların 'ruhuna katılmak' amacıyla Rusya'da geçen bazı tarihsel olayların betimlemesi olduğuna inanmadılar. Aynı şekilde, insanların içinde yaşadıkları insanlık dışı koşulları da göz ardı etmediler. İzleyiciler bütün deneyimlerini, zekâlarını, kavga heveslerini harekete geçirmeye, güçlükleri ve görevleri tanımaya, karşılaştırmalar yapmaya, karşı koymaya, sahnedeki insanların davranışlarını eleştirmeye ya da bu davranışları bir ders edinmek amacıyla kendi durumlarına in-

dirgemeye hazırdılar. Uygulanabilir, politik bir psikoloji olan bu psikolojiyi kavradılar. İzleyiciyle, onun karşısına insan taklitleri çıkarılmak suretiyle ilişki kurulmaktadır; izleyici gerçekte bu taklitlerin asıllarıyla ilişki içindedir ve bunları keskin sınırları olan fenomenler olarak algılamaması gerekir. Birlikte yaşadığı insanlara karşı görevi sınırlayıcı ögeler karşısında kendi kendisini devreye sokmasıdır. Bu görevi yerine getirirken dramanın onu koruması gerekir. Sosyal düzey, özel olaylar vb. gibi sınırlayıcı ögeler değiştirilebilir olarak sergilenmelidir. Olayların ve durumların belli oranda yer değiştirilebilirliği izleyiciye montajlamayı, deneyim edinmeyi, bütünden çıkarsama yapmayı olanaklı kılmalıdır. Kişiler arasındaki ayrımlar açısından, birbirleriyle ilişki içinde olan, kavga eden politik insanlar için belli bazı ayrımlar söz konusudur (örneğin, bilgi dahilinde olmaları halinde sınıf kavgası yürütmeye yarayacak ayrımlar gibi). Bu insanlar için bir insanı salt 'insan' olarak kalana dek, yani değiştirilmesi gereken bir yaratıktan başka bir şey olmayana dek, bütün özelliklerinden arındırmak anlamsızdır. İnsan, özelliği gereği insanın (izleyicinin) yazgısı olarak algılanmalıdır. Açıklamanın uygulanabilir olması gerekir.

Bir insanın kavranması derken, en azından ona el atmayı anlıyoruz. İnsana yönelik, onu bizden uzaklaştıran ve anlık olan 'genel' bakış yeterli olmaz; bu, tersine bizim asıl ve belirleyici kavrama edimimiz için bir ön koşuldur; bu kavrama insanı ele geçirir, bu nedenle de o genel bakıştan kurduğu plan gereği yararlanır. Bir edim için böyle bir plan yapmaksızın da genel bakış edinmenin olanağı yoktur: Ancak bu bağlamda genel bir bakış kazanılır ve yine ancak bu bağlamda geçerli olur. Bir başkasını, ancak ona el atarsak kavrayabiliriz. Kendi kendimizi de, kendimize el atarsak kavrayabiliriz. İnsan önce insanlar tarafından kullanılabilen ve insanları kullanan bir yaratık olarak açıklanabilir. En azından, insanın insan tarafından kötüye kullanılmaması için kavga veren hareket için, yani komünist hareket için, insanı böyle açıklamak oldukça pratiktir.

8. 'Doğrudan doğruya', ayrımları yok sayan etki

Egemen estetik, sanat yapıtından doğrudan doğruya bir etki uyandırmasının yanı sıra, bireyler arasındaki bütün sosyal ve diğer ayrımları da yok sayacak bir etki yaratmasını ister. Bireyler giderek sınıf ayrımlarının bilincine varmalarına rağmen, sınıf ayrımı yasalarını yok sayan böylesi bir etki Aristotelesçi tiyatro tarafından bugün bile yeğlenmektedir. Sınıf ayrımı yasaları bu oyunların konusu

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

olsa bile -hatta oyunlarda şu ya da bu sınıftan yana tavır alınsa bile- böyle bir amaç güdülür. Her ne olursa olsun, izleyici tarafında, herkeste ortak olarak oluşan 'genel insani olan' temelinde sanat yapıtından alınan haz süresince bir kolektivizm söz konusudur. Aristotelesçi olmayan *Ana* böylesi bir kolektivizmin oluşmasıyla ilgilenmez. *Ana* izleyiciyi bölmekten yanadır.

NEUE PREUSSISCHE KREUZZEITUNG[47], *Berlin, 18.01.1932*

"...Oğlu tarafından Parti işlerine sokulan, sonunda da komünizm için arı gibi çalışmaya başlayan bir ana söz konusudur. Yani: Görevini yapan, partiye mensup küçük adama düzülmüş bir övgü. Kaba, kasıtlı, propaganda özellikleri taşıyan bir oyun. Sempatizan yoldaşlar için bir bayram; söylenenlerden ve yazılanlardan daha etkili..."

9. Komünizm kendi içine mi kapanık?

DEUTSCHE ALLGEMEINE ZEITUNG[48], *Berlin, 17.01.1932*

"...Brecht bu çalışmada Maksim Gorki'nin *Ana* adlı romanından hareketle yine bir öğreti oyunu yazmış, ilkel dinleyici için en doğru, yani komünist tavır için yol gösterici bir oyun bu. Tiyatro ve edebiyat açısından korkunç bir şey; politik propaganda olarak ise dikkate alınması gereken bir şey..."

"...Oyunun konusu politik davranış, amacı ise izleyiciyi bu doğrultuda eğitmek. Eldeki bütün araçlar kullanılarak varılmak istenen amaca doğru öylesine bilinçli ilerleniyor ki, birçok yere turne yapacağından hiç kuşku duymadığımız bu oyunu bizlerden çok politikacılar izlese daha iyi olur..."

'Karşı çıkmasına rağmen oğlu ve onun arkadaşları tarafından komünist olarak yetiştirilen, daha sonra ise kendi isteğiyle komünist propaganda çalışmalarına canla başla katılan Ana'nın öyküsü insana hiç de yakın gelmiyor. Oyunun yazarları sanatsal değil, salt politik amaçlar gütmüşler..."

GERMANIA[39], *Berlin, 19. 01. 1932*

"...yeni bir tiyatro stili buldu diye Brecht'i estetik bağlamında bir fenomen olarak görenlere sonunda bir cevap verebilmek için."

"Ancak bunun altında kesinlikle kişisel isteği yatmıyor. Biçime yönelik bir amacı da yok aslında. Bunun altında -bunu Komödienhaus'ta geçirdiğimiz akşam kanıtladı- komünist ideolojiden başka bir şey yatmıyor. Giderek Bolşevizmin Almanya'daki 'edeb' sözcüsü haline gelen Brecht var bunun altında. Bu nedenle estetik açıdan değil, ancak politik

açıdan değerlendirilebilir."

KÖNIGSBERGER ALLGEMEINE ZEITUNG[50], *23.01.1932*

"Karşı çıkmasına rağmen oğlu ve onun arkadaşları tarafından komünist olarak yetiştirilen, daha sonra ise kendi isteğiyle komünist propaganda çalışmalarına canla başla katılan Ana'nın öyküsünün edebiyatla hiçbir ilgisi yok. Bu, Brecht'in epik tiyatro prensiplerinden hareketle geliştirdiği, araçların ustaca kullanıldığı ve belli bir amaca yönelik bir oyundan başka bir şey değil."

DEUTSCHE ALLGEMEINE ZEITUNG[51], *Berlin, 17.1.1932*

"...Teatral açıdan bütün bunlar önemsiz; oyun, ısrarla politik, ama güç kullanıyor, her araç uygun, fakat önemli...

...Teatral bağlamda olup bitenler üzerine, araç amaç olmadığından, söylenebilecek pek bir şey yok...."

GERMANIA[52], *19.01.1932*

"Bütün oyun mensup olduğu orta sınıftan çıkarılarak sınıf kavgasının, proleter dünyanın içine atılan devrimci bir kadın tipinin kahramanlaştırılmasından başka bir şey değil."

DEUTSCHE ALLGEMEINE ZEITUNG[53], *Berlin, 17.01.1932*

"...Bu öğreti oyunlarının zihni etkisi böylesine sarsıcı olduğu için politikaya ilişkin olanın hor görülmemesi gerekir..."

"...Çünkü burada propaganda aynı zamanda takınılması gereken tutuma ilişkin yol gösterici bir özellik de taşıyor -belirleyici olan da bu zaten."

NEUE LEIPZIGER ZEITUNG[54],

"...Dünyada burjuva niteliğini taşımayan tek bir öge vardır; o da bağımsız ruhtur. Brecht'in *Ana*'sı da, örgütlü bir devrimin teatral bağlamda propagandacı bütün tasvirleri gibi, küçük burjuvaya özgü sağlam bir yuva atmosferi taşır" (H. Kesten)

Ana'yı eleştiren hemen hemen bütün burjuva eleştirmenler gösterinin yalnızca komünistleri ilgilendirdiğinde birleşiyorlar. Oyundan sanki, tavşanlardan ya da satrançtan hiçbir şey anlamayanları kesinlikle ilgilendirmeyen tavşan yetiştiriciliğinden ya da bir satranç oyunculuğundan söz eder gibi söz ediyorlar. Ama bütün dünya komünizmi kendi sorunu gibi görmese bile komünizmin

sorunu bütün dünyadır. Komünizm bir oyun çeşidi değil. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılması konusunda kökten çözümlerden yana olan komünizm, çeşitli konularda farklı düşünen ama özel mülkiyetin korunması konusunda aynı fikirde olan bütün doğrultuların karşısında tek doğrultu olarak durmaktadır. Büyük Batı felsefesinin tek ve doğrudan uzantısı olma iddiasındadır. Bu öyle bir uzantıdır ki, bu felsefenin ve gelişmiş ekonominin işlevlerini kökten değiştirmeyi hedefler. Sözlerimizin subjektif değil, objektif ve herkesi bağlayıcı sözler olduğunu belirtmek zorundayız. Küçük bir bölüm olarak, yalnızca kendimiz için değil, bütün insanlığın (insanlığının bir bölüm değil) çıkarlarını gözeten bir bölüm olarak bütün insanlık için konuşuyoruz. Bir kavga içinde olduğumuz için bizim subjektif olduğumuz sonucuna varmaya kimsenin hakkı yoktur. Sözde objektif bir etki uyandırmak için kavganın içinde değilmiş gibi davranan biri, dikkatli bakıldığında insanlığın küçücük bir kısmının çıkarlarını gözeten, umutsuz bir subjektif durumda bulur kendini. Objektif olarak bakıldığında bu kişi kapitalist mülkiyet ve üretim ilişkilerini korumak adına bütün insanlığın çıkarlarına ihanet etmiş demektir. Bu sözde objektif 'solcu' burjuva şüpheci, küçük bir katman tarafından sürekli uygulanan ama gelenek-görenekler nedeniyle uzun süre insanların bilincinde geri plana itilmiş olan şiddeti kavga olarak adlandırmayarak bu büyük kavgaya katıldığını anlamamakta ya da anlamak istememektedir. Objektif açıdan da subjektif açıdan da gayri insani, pis bir klik oluşturan bu katmanın elinden bütün "ideal türden mallar"ın alınması gerekmektedir; sömürülen, üretim açısından engellenen, kendini çöküntüye karşı korumaya çalışan insanlığın bu mallarla daha sonra ne yapacağı hiç önemli değildir. Her ne koşulda olursa olsun öncelikle bu katmana insani bir görünüm veren her şeyin ortadan kaldırılması gerekmektedir. 'Özgürlük', 'adalet', 'insanlık', 'eğitim', 'üretim', 'soğukkanlılık' 'güvenilirlik' sözcükleri ne anlama geliyor olursa olsun -bu kavramlar burjuva toplumunda üstlendikleri bütün işlevlerden temizlenmeden önce- artık kullanılmamalıdır. Bizim düşmanlarımız aynı zamanda insanlığın da düşmanlarıdır. Onlar çıkış noktaları itibariyle haklı değillerdir: Haksızlık, çıkış noktalarının kendisindedir. Belki oldukları gibi olmak zorundadırlar, ama aslında hiç olmamaları gerekir. Kendi kendilerini savunmaları anlaşılır bir durumdur, ama onlar soygunu ve önceliği savunmaktadırlar, ayrıca anlamak bağışlamak anlamına da gelmez. İnsanlara kurt gibi davranan insan değil, kurttur. Günümüzde 'iyilik', iyiliği

olanaksız hale getirenlerin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir.

GERMANİA[55], *Berlin, 19.01.32*

"*Ana* bir insanın Marksist anlamda kendi özel dünyasından çıkıp genel politik bir dünyaya girmesini gösteriyor. Bu insan bir işçinin oğlu olan ve kendisi de bir işçi olan oğlunu sevmektedir. Çelişki, yağlı bir çorba yapmak için yeterli Kopek olmayışında başlar. Yaşlı kadının 1917 Devrimi sırasında Parti'nin düzenlediği gösterilerde kırmızı bayrağı taşımasıyla son bulur. Bu arada Ana, bildiri dağıtımından okuma yazma öğrenmeye kadar bütün aşamalardan geçer. Parti için başlarda adsız biri gibi, sonraları hileye başvurarak (Parti'nin çıkarı için tabii), daha da sonraları ajitasyon yaparak çalışır. Önceleri dürüst davranırken sonraları yalana başvurur: Kendisi de savaş için bakırlarını bağışlamaya gelmiş gibi yapar, ancak sonra kurnazca kadınların bağıştan vazgeçmelerini sağlar - bu oyunun öğrettiği şeyler bunlar işte."

Varlık nedenlerini üretim araçlarının sahiplerine borçlu olan belli bir grup kafa işçisinin yalnız komünizm konusuyla değil, dünyaya ilişkin konularla uzaktan ya da yakından hiçbir ilgileri yoktur. Komünistlerden tek yönlü ve bağımlı zihinler olarak ayrılmak suretiyle insanlığa ilişkin konudan ayrılmış olmaktadırlar; aslında çok yönlü, bağımsız ve özgür bir şey olan sömürü bağlamında birbirleriyle kenetlenmektedirler. Kafa işçilerinin bir çoğu dünyanın (kendi dünyalarının) uyumsuzluk içinde olduğu duygusuna sahiptirler, ama davranışları bu duygularıyla çelişir. Zihinsel olarak, kendi içinde uyumsuz olan bir dünya kuranlar devre dışı bırakılacak olurlarsa, uyumsuzluğun şöyle ya da böyle bilincinde olan, ama sanki dünya uyumluymuş gibi davranan insanlar devre dışı bırakılmış olur. Dünya, böyle insanların düşüncelerine pek el atmaz; onların düşüncelerinin de dünyaya el atmamalarında şaşılacak bir yan yoktur. Bu da, bu insanların düşüncenin herhangi bir şeye el atmasını beklemediklerini gösterir; böylece, 'dış' etkenlerle şöyle ya da böyle kısıtlanan ve kendi kendisi için var olan 'Salt Zihin' çıkar ortaya. *Ana* oyunundaki bir işçi kadınla söz konusu olan görüş ayrılıkları bu insanlar için herhangi bir anlam taşımaz. Kendilerinin uygulamayla nasıl bir alışverişleri yoksa, politikacıların da zihinle bir alışverişleri yoktur. Elin yaptığı işi kafanın bilmesine ne gerek vardır ki? Üstelik elin yaptığı işle onların cepleri dolmaktadır! Bu insanlar politikaya karşıdırlar. Bu da, onlarla birlikte yapılan politikadan yana olduklarını gösterir. Meslekleri bağlamında tutumları tümüyle politiktir. Politika dışında bir yere yerleşmekle, politika dışında bir yere yer-

leştirilmek aynı şey değildir; politikanın dışında kalmak politikanın üstünde olmak demek değildir.

Bazıları devleti mükemmelleştirmeden, mükemmel olmayan bir devletin içinde mükemmel olabileceklerini sanmaktadırlar. Ancak bu arada devletin, mükemmel ya da kendini mükemmelleştiren insanlara gereksinimi yoktur. Her yanda kamburlara, tek kollu ya da tek bacaklılara, hata bacaksızlara gereksinim duyulduğunu görüyoruz. Yönetim işleri en iyi aptallar tarafından yapılabilir. Koruma görevlilerinin işlerini yürütebilmeleri için burunlarından solumaları, yargıçların ise, körleşmeleri gerekmektedir. Araştırmacılar sağır dilsiz ya da en azından dilsiz olmalıdırlar. Kitap ve gazete çıkaran yayınevleri ise, iflas etmemek için okuma yazma bilmeyenler için çalışırlar. Bulunan ve dile getirilen gerçekte, adına akıllılık denen bir şeye rastlanmaz; tersine, gerçek olmayanın bulunması ve dile getirilmesiyle suskunluğun incelikleri söz konusudur. Bazıları ortaya büyük yapıtlar çıkmadığını düşünürler, bunun nedenini de büyük yeteneklerin yokluğuna bağlarlar. Ama onların duymak istedikleri şeyi ne Homer ne de Shakespeare yazabilirdi. Zaten ortaya büyük yapıtların çıkmadığını düşünenler böylesi yapıtlar olmadan da rahatça yaşayabilirler, hem de böylesi yapıtlarla yaşayamayacakları kadar rahat yaşarlar.

10. Öğrenmeye karşı duyulan isteksizlik ve yararlı olanı hor görmek

Aristotelesçi olmayan dram türündeki *Ana* oyununa karşı yöneltilen burjuva eleştirisinin ana noktalarından biri de 'eğlendirici' kavramıyla 'öğretici' kavramı arasmda yine burjuvaziye temellendirilen ayrımdır. Buna göre *Ana* daha çok (her ne kadar izleyicilerin küçük bir bölümü için olsa bile) öğretici bir oyundur, ama kesinlikle eğlendirici bir oyun değildir (bu kez o küçük bir bölüm bile söz konusu değildir). Bu görüşe katılmak olası değildir. Burada, öğrenmenin haz verici bir şey olduğunu söylememek suretiyle, öğrenmeye karşı aşağılayıcı bir tutum alınmış olmaktadır. Tabii ki gerçekte, her türlü öğretici değerden yoksun bırakılan haz hor görülmüş olmaktadır. Ancak burjuva toplum düzeninde öğrenmenin ne gibi bir işlev üstlendiğine bakmak gerekir. Öğrenme, paraya dönüştürülebilecek bilgilerin satın alınmasından başka bir şey değildir. Bu satın alış, kişi üretim sürecine girmeden gerçekleşir. Diğer bir deyişle

hareket alanı hamlıktır. Kendi alanıyla ilgili bilgi eksikliği olduğunu kabul etmek, yani bir şeyler öğrenirken başkalarına yakalanmak; kredi alma hakkına da sahip olmamanın yanı sıra başkalarıyla rekabet edecek durumda olmamak anlamına gelmektedir. Burjuva gençliğinin b i l g i'yi huniyle akıtılarak almaları, onlar için öylesine büyük bir işkence olmaktadır ki, e ğ l e n c e olsun diye tiyatroya gelen biri kendisine yine o k u l s ı r a l a r ı n d a k i g i b i davranılmasına dayanamaz. Amacı öğrenmek olan birinin tavrı aşağılanmış olmaktadır.

İnsanlar, yalnızca karşılarındaki insandan yararlanmak suretiyle kendileri için yarar sağlamaya başladıklarından beri yararlı olan ve yararlı olandan yana olmak da aynı biçimde hor görülmektedir artık..

Yararlanılabilen, kendini savunamayacak durumda olan yararlıdır. Ekmek parasını kazanabilmesi için önce yararlanılabilen biri olmalıdır. Ancak ondan yararlanan kişi saygınlığını bu yolla değil, karşısındakinden çıkardığı (tabii ki karanlıkta çıkardığı) yararın kendisine sağladığı güç ve para yoluyla edinir. Feodal dönemden bu yana feodal kişinin -öncelik hakkı biçiminde garanti altına alındığı üzere- ne kendi kendine ne de başkalarına yararlı olmak zorunda olmayışı bugün de geçerli bir şeydir; küçük burjuva dünyasının yenilgiye uğratıldığı dönemde kendi kendini yararlı kılan insan, onu geride bırakan ve başkalarının yararlı olmasını sağlayan kapitalistler tarafından hor görülür; yarar dosyasının karanlıkta işlenmesi gereken suçlar alanına havale edilmesi sonucunda proleterler arasında baş gösteren kaynaşma kısa zamanda ideolojik sistemlerde büyük bozukluklara yol açar. Ancak bir yandan da proletarya içinde yararlı olana karşı sınırsız ve büyük bir eğilim baş gösterir, bu eğilimde herhangi bir kuşkuya yer yoktur, çünkü yararı zarar vermekte bulan ilişkileri ortadan kaldırmaktan yanadır.

[THEATRE UNION'A ÖNERİLER][57]

I. Perde[58]

İlk iki sahne için orijinal metnin stilize biçemini kullanmaya karar verdiğinize çok sevindim. Benim için özellikle monologlar, kısa konuşmalar ve sahne sonları çok önemli, örneğin ilk sahnede Ana'nın kesintiye uğramayan monoloğu ve sonunda "Hayır, okumam yazmam yok benim," demesi gibi. Üçüncü Sahnedeki mülkiyet üzerine yapılan

biçimci konuşma gibi. Bu sahnenin sonuyla ilgili olarak, Ana'nın yürüyüşe katılmaya söz verdiği yerin çıkarılmasını rica ediyorum. 4. Sahnenin sürprizini yok ediyor.

II. Perde

Burada sahne başlıklarını gösteren projeksiyonlar çok önemli. 6. Sahnede (İngilizce metinde 38. sayfa) bazı değişiklikler yapılmalı. Pavel kaçmadı. Sibirya'daki tutukluluk süresi bitti, ama Parti'nin verdiği görevle hemen Finlandiya'ya gitmesi gerekiyor. Bu değişiklik için bir iki cümle yeterli. Sahneden önce şöyle bir projeksiyon gösterilebilir:

DÜNYA SAVAŞI'NDAN ÖNCEKİ YILLARDA BOLŞEVİK PARTİ DURMAKSIZIN PROPAGANDA YAPMAKTAYDI. PELAGEA VLASOVA İLLEGAL BİR BASKI İŞİNDE ÇALIŞIYOR.

III. Perde

1. Sahne

Projeksiyon: 1914 ÇAR HAREKETE GEÇİYOR

Tren kompartımanındaki sahne[59], metin ektedir.

2. Sahne

İncil Sahnesi, orijinal metnin yeniden ele alınması:

Yoldaş Vlasova, oğlun

Vuruldu. Ama

...

Tek değişiklik:

ÜÇ KADIN (*Kapıda*)- Pavel Vlasov devrimci ajitasyon yaparken yakalandı ve vuruldu...

Ana solgun bir makyaj yapmıştır. Kadınlarla konuşmakta ne denli zorlandığı belli olmaktadır. "Ne olursa olsun hasadınızı sigorta etmenizi öneririm," cümlesinden sonra yere yığılır.

3. Sahne

Öğretmen'in Evi

Orijinal metinde[60] 13. Sahne, sayfa 58. (Değişiklik yapılan yerler ilişikte.) Bu sahneden önce ve bu sahne sırasında arkada Ana'nın kavga vermek zorunda olduğu Çar'ın, Poincaré'nin, Grey'in ve Alman İmparatoru'nun projeksiyonları[61] olmalı. Bu sahnede oğlunun ölümüyle derinden sarsılmış olan Ana'nın Parti'nin tehlikede olması nedeniyle işçilerin sorunu ve daha fazla çalışma gerekliliği üzerine ayağa kalktığı ortaya çıkmalı.

Ancak Ana oldukça yaşlanmıştır.

4. Sahne
Sokak köşesi. Orijinal metinde 12. Sahne, sayfa 57.

5. Sahne
Son. Gösteri. Sahne başlamadan önce şu projeksiyon görünmeli:
RUS PROLETARYASI KASIM 1917'DE GÜCÜ ELİNE GEÇİRDİ.

Oyun için projeksiyonlar çok önemli. Projeksiyonlar sayesinde oyun bir tarih olma özelliğini kazanıyor. Hiçbir biçimde bir Story olmaması gerekiyor. Orijinal metinde *(Denemeler,* sayı 7) projeksiyonlar 65. sayfada belirtilmiştir.

Dekorda ne kadar az renk olursa, oyunun arka planı tarihsel bir arka plan olarak o derece belirginleşir. Berlin'de beyaz perdeler önünde oynamıştık (sahnede çok fazla ışık vardı), projeksiyona yansıyan yazılar ve fotoğraflardan başka bir şey yoktu neredeyse.

METNİN PARÇALANMASI ve ALTÜST EDİLMESİNE KARŞI UYARI YAZISI[62]

Ana oyununun gösterimi sırasında doğabilecek stile ilişkin güçlükler nedeniyle Brecht, provalarına katılmadığı ve metnin entegrasyonunu kontrol edemeyeceği bir gösterime izin vermeme konusunda haftalarca direndi. Her iki konuda da Danimarka'da tiyatro tarafından Manuel Gomez[63] kanalıyla Brecht'e söz verildi. Basılı metinden farklı bir metin yazılması, ama tiyatronun Brecht'in izni olmaksızın metinde herhangi bir kısaltmaya gitmemesi sözleşmeyle saptandı[64]. Brecht, New York'a geldiğinde üçüncü perdenin öngörülen biçimde yazılmış bir metni üzerinde yapılan bir çalışmaya katıldı, ancak tiyatroyla anlaşarak kitap olarak basılı olan kendi metnini de o tiyatro yönetimine sundu. Tiyatro yönetimi Brecht tarafından yazılmış olan Üçüncü Perde metninin[65] oynanmasına karar verdi.

9 Kasım 35, Cumartesi günü tiyatro, Brecht ve Eisler'e Üçüncü Perdede kısaltma yapılması gerektiğini söyledi. Kısaltılmış metin ondan sonraki Pazartesi günü (11.11) tiyatro yönetimine sunulacaktı. Brecht bu kısaltmalara karşı çıktı, Üçüncü Perdenin zayıflığının metinden değil sıkıcı oyunculuklardan kaynaklandığını açıkladı. Kendi yazdığı metnin entegre edilmesi ilkesini savunmak için Brecht, 11.11

Pazartesi günü Eisler'le birlikte sorunun Parti tarafından çözüme ulaştırılmasını rica etmek üzere Ajitprop Bölümü'nde Yoldaş Jerome'ye[66] gitti.

Yoldaş Jerome, Pazartesi akşamı Brecht'in onay vermediği kısaltmalarla oyunu izledi. (Yapılan kısaltmalar toplam yarım sayfa kadardı, ama çıkarılan yerler dramaturjik ve politik olarak çok önemliydi.)

12.11 Salı günü Theatre Union fraksiyonuyla[67] yapılan bir görüşme sonucunda Parti, son olarak 8.11 Cuma günü oynanmış olan ve Brecht tarafından hazırlanmış olan metnin korunmasına karar verdi. Tiyatro bu kararı oy birliğiyle kabul etti.

13.11, Çarşamba ve 14.11 Perşembe günleri Brecht ve Eisler Cuma akşamı oynanan metni sözleşildiği üzere yeniden kaleme aldılar. 14.11 Perşembe günü oyun izleyici karşısında oynadığı için Brecht, Ana'yı oynayan oyuncunun bu akşamlık da kısaltmaları korumasını, ancak ondan sonraki ilk gösterimde Brecht'in öngördüğü biçimde oynamasını önerdi.

Perşembe akşamki gösteri yine çok sıkıcı geçti. (Ek 1)[68] Daha önce de olduğu gibi tiyatro suçu Üçüncü Perde'nin metnine attı. Brecht ve Eisler'in oyunculuktan kaynaklanan yanlışları düzeltme çabaları tiyatro tarafından daha Perşembe günü öğleden sonra sabote edilmeye başlanmıştı, Cuma günü de bu yanlışları düzeltmek olası olmadı. Sözleşmeye aykırı olarak Cuma akşamı yapılan gösteride de kısaltmalar kullanıldı, oysa Ajitprop Bölümü bu kısaltmaların yapılmamasını karara bağlamıştı. Brecht ve Eisler, Cumartesi günü Jerome'ye gittiler ve Parti kararına saygı gösterilmesini sağlamasını rica ettiler. Brecht ayrıca tiyatronun prömiyer gecesi davet edeceği bütün eleştirmenlere (burjuvalar dahil) oyunun paramparça edildiği açıklamak için izin istedi. Yoldaş Jerome, Brecht'i bu fikrinden vazgeçirdi ve Parti kararına saygı gösterilmesini sağlayacağına dair söz verdi. Jerome, Cumartesi gecesi oyunu izlediğinde izinsiz olarak yapılan kısaltmaların dışında bütün bir sahnenin de (Çiftçi Sahnesi[69]) olduğu gibi çıkarıldığını gördü.

Cumartesi sabahı (17.11) Yoldaş Jerome, Yoldaş Eisler'e fraksiyonun söylediklerini kabul ettiğini, yazarlarla yine işbirliği sağlanabileceğini, onları 'tiyatroya davet ettiklerini' söyledi. Gerçekten de Manuel Gomez Cumartesi günü öğleden önce yazarları telefonla aradı ve Brecht'in evinde Eisler ve Brecht'in bir dizi düzeltme önerisi görüşüldü. (Ek 2.) Brecht bir kez daha kendi metnin entegre edilmesinde ısrar etti. (Ek 3.)

Cumartesi gecesi yine kısaltmalar korunmuş, Çiftçi Sahnesi de çıkarılmış olarak oynandı.

Pazartesi günü öğleden önce yazarlar tiyatronun başka sahneleri de (İncil Sahnesi[70]) çıkartmayı düşündüğünü öğrendiler. Yoldaş Jerome'ye haber verdiler, Jerome de derhal tiyatroyu arayarak İncil Sahnesi'ni kesinlikle kesmemelerini söyledi. Ancak Jerome, *İncil*'in parçalandığı yeri politik olarak uygun bulmadığını söyleyerek eleştirdi, bunun üzerine Brecht en ufak bir tartışmaya bile girmeden Parti'nin kararlarına uyacağını söyledi ve söz konusu yerin çıkarılmasını onayladı.

Pazartesi akşamı Manuel Gomez, Brecht'i telefonla arayarak Jerome tarafından belirtilen yerin çıkartılması için gerekli teknik ayrıntıları sordu.

Salı günü öğleden önce (19.11) Brecht ve Eisler telefonla kimseye ulaşamadıkları için tiyatroya gittiler ve orada Gomez'le çeşitli teknik ayrıntıları görüştüler. Yazarların şaşkın bakışları altında Gomez oyundan başka sahnelerin de (Savaş Karşıtı Propaganda Sahnesi[71], yani Üçüncü Perde'nin çekirdek sahnesi) çıkarılabileceğini söyledi. Yazarlar bir kez daha Parti'ye başvurdular. Bir saat sonra Jerome tarafından Ajitprop Bölümü'ne, toplantıya çağrıldılar. Gittiklerinde Theatre Union fraksiyonuyla karşılaştılar ve tiyatronun gerçekten de Savaş Karşıtı Propaganda Sahnesi'ni çıkartmayı düşündüğünü öğrendiler. Yoldaş Jerome yazarların buna karşı çıktıklarını belirterek, metnin entegrasyonunu garanti altına alan Parti kararını hatırlattı. Fraksiyonun kısaltmaları, Brecht'in onayı olmaksızın, hatta kesinlikle yasaklamış olmasına rağmen yapmış olduğu açıktı (Ek 3). Fraksiyonun, Brecht'in (ve de Eisler'in) gösterimle yeterince ilgilenmediğini kanıtlama çabaları, yazarların gösterimde etkili olabilmek için sürekli yazılı ve sözlü girişimleri karşısında sonuçsuz kaldı. (Ek 4,3 ve 1.) Brecht daha önce yaptığı gibi yine başrol oyuncusuna önerilerini kâğıda döktü ve sahne tasarımcısıyla konuştu, çünkü tiyatroda bizzat çalışması olanaksız hale getirilmişti[72]. Pazar günü de Brecht ve Eisler tiyatroya bir takım önerilerde bulundular (Ek 2). Tiyatro, Yoldaş Jerome'den ve yazarlardan Savaş Karşıtı Propaganda Sahnesi'nin oyundan çıkarıldığını gizledi, ta ki birdenbire ortaya sözde 'teknik' bir oldu bittiye getirene kadar. Fraksiyon Salı günü, teknik nedenlerle (ışıkları değiştirememişlerdi) Savaş Karşıtı Propaganda Sahnesi'ni oynamalarının mümkün olamadığını açıkladı. Gerçekten de Salı akşamı yapılan prömiyerde o sahne oynanmadı, aynı biçimde çiftçi sahnesi ve Ajitprop Bölümü'nün oyuna katılmasını öngördüğü yerler

de çıkartılmıştı. Bunların dışında politik ve dramaturjik olarak çok önemli olan sahneler de çıkartılmıştı. O günden sonra yapılan gösterimlerde de -herhangi bir teknik engel söz konusu değildi tabii ki- oyundan çıkartılan hiçbir şey bir daha oynanmadı.

Oyundan çıkartılan yerler:

İncil Sahnesi'nde Ana'nın din karşıtı propaganda konuşması, burası bütün sahnenin ideolojik çekirdeğini oluşturuyordu.

'The Party is in Danger' Sahnesinde[73] önemli bir cümle olan, "Çar harekete geçtiyse bizim de harekete geçmemiz gerekiyor," cümlesi. (Bolşevikler'in savaş hazırlığı içinde olduklarını gösteren belirleyici bir cümle.)

Sokak Köşesi Sahnesi'nde[74], Bolşeviklerin 1914'te kitlelere getirdikleri sloganlar. (Kahrolsun savaş, yaşasın devrim.)

İşçilerin yoksul köylülerle birleşmeleri sorununun işlendiği, Ana Çiftçilerle Birlikte[75] Sahnesinin tamamı.

Bütün Savaş Karşıtı Propaganda Sahnesi. Bu sahneyi çıkarınca, savaşın başladığı dönemde işçilerin Bolşevikler'in sloganlarına kulak vermekten kaçınmalarından hemen sonra 1917 devrimi herhangi devrimci bir çalışma gerektirmeden gökten inmiş gibi olup bitmektedir.

Tiyatro, politik olarak kaldırılamaz gerekçesiyle *Komünizme Övgü* şarkısının başlığını *Sosyalizme Övgü* biçiminde, Savaş Karşıtı Sahnede Ana'nın, "Ben bir Bolşevikim" cümlesini ise, bu sahnenin oynandığı bütün gösterimlerde, "Ben bir devrimciyim" biçiminde değiştirdi. Ayrıca, varılan bütün anlaşmaların tersine, son gün kostümler Rus kostümleri yapıldı; böylece, tiyatronun kendisinin de sık sık dile getirdiği gibi, devrime ilişkin bir konu özel olarak Rusya'ya ilişkin egzotik bir konuya haline getirilmiş oldu. Yazarlar ve sahne ressamı Gorelik tarafından, işçilerin son sahnede (1917 gösterileri) silahlandırılmaları yolunda bir öneri de reddedildi.

Bu kısaltmalarla oyun hem politik hem de sanatsal olarak paramparça edildi. Tiyatro, oyuna bir mal, kolayca satılabilecek bir mala dönüştürülebilecek bir ham madde gözüyle bakan herhangi bir Broadway tiyatrosundan[76] farklı davranmadı. Ayrıca Theatre Union fraksiyonuna, metnin entegre edilmesinin yazarın doğal hakkı olarak korunmasını emreden açık seçik bir Parti kararı da iletilmişti. Yazarlar, oyunun paramparça edilmesi ve yer değişikliği yapılması halinde müzikleri geri çekeceklerini bildirdiler. Parti üyesi olmadığı halde Brecht, tiyatro tarafından prömiyere çağrılacak olan eleştirmenlere durumla ilgili bilgi vermekten bile vazgeçti. Parti'nin,

metnin entegre edilmesinin korunması yolunda verdiği söz, Theatre Union fraksiyonunun disiplinsiz davranışı nedeniyle yerine getirilemedi.

['ANA'NIN AMERİKA GÖSTERİMİ ÜZERİNE][77]

Theatre Union'un *Ana* türünde bir oyunu sahnelemek istemesini iyi bir işaret olarak gördüğümü söylemeliyim. Bu deneme, Amerika'da büyük bir proleter tiyatro kurma konusunda ciddi olduklarını göstermektedir. İlk bakışta oldukça yalınmış gibi gözüken oyun doğaldır ki, oldukça karmaşık ve çağdaş tiyatrolardan dev beklentileri var. Böyle bir oyunu başarıyla sahnelemek için ilgili tiyatronun çok büyük bir ilerleme kaydetmesi gerekir. Oyunu sahnelemek cesaretini gösteren Theatre Union'un, oyunun etkili olabilmesi için üretim biçimlerinde yapmaları gereken değişiklikleri yapacak cesareti olmadığına hiç kuşku yok.

Burjuva tiyatrolarınca akşam eğlencelerinin satılmasına alışık olunan bir ortama giren proleter tiyatro etkili olabilmek için önceleri burjuva araçlarını kullanmak zorundadır. Ancak doğası gereği devrimcidir, çünkü burjuva tiyatrosunun başlıca görevi olarak örtmeye çalıştığı toplumsal durumları sergiler. Bunun dışında kavgacıların var olduğunu kanıtlayan kavga çağrısı yapar. Proleter tiyatro ancak ikinci aşamada, politik ve sanatsal açıdan toplumsal bir işlev üstlenerek ortaya çıkar. Birinci aşamada sınıf kavgası diye bir şeyin var olduğu gösterilir. İkinci aşamada ise bu kavganın nasıl yürütüleceği gösterilir. Birinci aşamada (bir noktayı daha belirtmek gerekiyor) proleterin de bir insan olduğu, ikinci aşamada ise, bu insanın ne ölçüde proleter olduğu gösterilir; teknik olarak söylemek gerekirse, bunun anlamı şudur: Artık kişilerin karakterizasyonu biyolojik bakış açısına göre değil, sosyolojik bakış açısına göre yapılmaktadır. Bu aşamada proleter tiyatro kendi kendisi üzerine düşünmeye de başlar. Araçlarını gözden geçirir, burjuva tiyatrosunun illüzyona ve uyuşturmaya yönelik fabrikasyon yapısına karşı kavga verir.

Belki de, genç proleter tiyatroya fazla yüklenilmemesi, ilerleyebilmesi için ona zaman tanınması gerektiğini söyleyenler haklılar. Ancak, proleter tiyatronun zamanı, proletaryanın zamanı yalnızca kendisine bağlı bir şey değildir. En zorlu kavgaların verildiği ve daha da zorlulularının beklendiği bir çağda proletaryanın, tiyatrosundan büyük çaba göstermesini beklemeye hakkı vardır; hızla yetkinleşmek,

politik bilgi açısından olağanüstü bir duruma bir an önce gelmek gibi. Tabii bu arada M. Gold'un da taraf olduğu gibi[78] ulusal sınırlamalar getirilmemelidir. Proleter, her yerde ve sürekli olarak öğrenir. Onun tiyatrosu da, her yerde ve sürekli olarak öğrenmek zorundadır. Nitelik kazandırma girişiminin en iyi yolu, Amerika'ya özgü yol olabilir. Ama böyle bir girişimde bulunmamak, Amerika'ya özgü yol sayılamaz.

Amerikan proleter tiyatrosu bu adımı atabilmek için üretim biçimini mutlaka değiştirmek zorundadır. Başlıca görevi ürünün işçiler ve kurumlar tarafından kontrol edilmesini sağlamaktır.

'ANA'[79]

(Tverskli[80] devrimci Pelagea Vlasova'nın yaşamı)
Gorki'nin romanından hareketle yazan Brecht

1

1904 yılı başı, Tversk kentinde, 42 yaşındaki Pelagea Vlasova, bir işçinin dul eşi, işe gidecek olan oğluna sabah erken çorba pişiriyor.

ANA- Oğlumun önüne bu çorbayı koymaktan neredeyse utanıyorum. Artık içine yağ katamıyorum, yarım kaşık bile katamıyorum. Bazan yakacak odundan bazan da üstümden başımdan arttırıyorum, ama yetmiyor. Çaresizim.

1 NO'LU KONUŞMACI- 'Kargalar gibi... '[81]

2

Ana, devrimci işçilerin arasındaki oğluna kaygıyla bakıyor. Rusya'da baskı altındaki kitlelerden yükselen yeni fikirleri şüpheyle dinler.

No 2 - 'Çorba Şarkısı'

3

Pelagea Vlasova 1906 Nisanı'nda oğlunun bildiri dağıtacağını öğrenir. Zaten polisin şüphelendiği oğlunu korumak için, salatalık ve çörek satıcısı kılığına gireceğini söyleyerek bildiri dağıtım işini kendisi üstlenir. Bildirileri okuyarak aydınlanan Suhlinov Fabrikası işçileri sendika başkanlarının önerilerine rağmen, işverenin dayatmalarını kabul etmezler.

No.3 - 'Yırtılan Giysi Şarkısı'

4

Grev nedeniyle tutuklamalar başlayınca Pelagea Vlasova ilk kez olarak bir gösteriye katılır.

BAŞKA BİR KONUŞMACI- Tverskli işçilerin 1905 devrim yılında yaptıkları ilk Mayıs gösterilerinin bildiriminden.

PAVEL- Biz Suhlinov Fabrikası işçileri, tam yün pazarının oradan geçmekteydi ki, diğer fabrikalardan gelen yığınlarla karşılaştık, şimdiden yüzbinleri bulduk. Elimizde, 'İşçiler, Ücretlerin Kesilmesine Karşı Oluşumuzu Destekleyin! İşçiler birleşin!' yazılı pankartlar taşıyorduk.

İVAN- Sakin ve düzenli yürüyorduk şarkılar söyleyerek: 'Bütün Dünyanın Ezilenleri, Uyanın'[82] ve 'Kardeşler, Yürüyün Güneşe, Özgürlüğe[83]'. Bizim fabrikanın işçileri büyük kızıl bir bayrağın hemen arkasında yürüyordu.

ANDREY- Benim yanımda, oğlunun hemen arkasında Pelagea Vlasova yürüyordu. Bu sabah erkenden Pavel'i almaya eve gittiğimizde, birdenbire giyinmiş olarak mutfaktan fırladı, nereye gittiğini sorduğumuzda da bize şu yanıtı verdi:

PELAGEA VLASOVA- Ben de sizinle geliyorum.

ANTON- Onun gibi birçokları da bizimle... Çünkü şiddetli kış, ücret kesintileri, yaptığımız ajitasyon birçoklarının bizimle gelmesine neden oldu. Kurtarıcı Bulvarı'na yaklaştığımızda birkaç polis gördük, hiç asker yoktu, ama bulvarla Tverskaya'nın kesiştiği köşeye geldiğimizde birdenbire çift sıra halinde dizilmiş polisleri gördük. Bayrağımızı ve pankartlarımızı görünce birdenbire bağırdılar: "Dikkat! Dikkat! Dağılın! Yoksa ateş açacağız". Ve "Elinizdeki bayrağı bırakın!". Durduk bir an.

PAVEL- Ama arkadakiler yürümeye devam ettikleri için öndekiler duramadılar ve ateş başladı. Öndekiler vurulduğunda ortalık karıştı. Birçokları, gördükleri şeyin gerçek olduğuna inanamıyorlardı. Sonra polisler kalabalığın üzerine yürümeye başladılar.

PELAGEA VLASOVA- Gösteri yapmak için ben de onlarla birlikteydim. Yürüyenler yaşamları boyunca çalışmış olan, namuslu insanlardı. Tabii aralarında işsizlik nedeniyle aşırıya kaçan umutsuz insanlar da vardı. Kendini savunamayacak kadar zayıf olan aç insanlar da.

ANDREY- Biz ise, hâlâ ön tarafa yakın bir yerde duruyorduk ve ateş açıldığında dağılmadık.

PAVEL- Bayrağımız elimizdeydi, Smilgin taşıyordu onu. Bayrağı vermeyi asla düşünmüyorduk. Aramızda hiç konuşmamıştık, ama o anda üstümüze gelip bizi kılıçtan geçirmelerinin ve bayrağı, bayrağımızı, kızıl bayrağı almaya yeltenmelerinin ne kadar önemli olduğunu anlamıştık. Kim olduğumuzu ve kimden yana, yani işçilerden yana olduğumuzu bütün işçilerin görmesi için istiyorduk bunu.

ANDREY- Bize karşı olanlar yabani hayvan gibi davranmak zorundaydılar. Çünkü buna karşılık Suhlinov'dan para alıyorlardı.

MAŞA- Bizim bayrağımızın, kızıl bayrağın özellikle daha da yüksekte tutulması gerekiyordu, çünkü herkes onu görmeliydi, yalnızca polisler değil, orada bulunan herkes...

İVAN- Ve onu görmeyenlere de anlatılmalıydı bu. Hemen bugün, ya da yarın, ya da gelecek yıllarda, ta ki bu bayrak yine görünene kadar. Şu andan itibaren uğrunda yürünülen her şey tümüyle değişinceye kadar, bu bayrağın dalgalanacağını o anda herkes gibi biz de biliyorduk. Bizim bayrağımız, bütün sömürenlere ve egemenlere karşı en tehlikeli ve en acımasız olanıydı.

ANTON- Ve biz işçiler için de tek bayraktı.

No. 4

HEPSİ- Bu nedenle bu bayrak
Hiç durmadan dalgalanacak
Öyle ya da böyle
Kavgadaki yerinize göre
Bu kavga bir gün mutlaka
Bizim tam zaferimizle sonuçlanacak.
İşçilerin bulunduğu
Bütün ülkelerdeki bütün kentlerde.

PELAGEA VLASOVA- O gün bayrağı işçi Smilgin taşıyordu.

SMİLGİN- Benim adım Smilgin. Onbeş yıldır hareketin içindeyim. Fabrikada devrimci öğretileri ilk yayanlardan biriyim. Daha iyi ücret ve daha iyi çalışma koşulları için kavga verdik. Bu nedenle, arkadaşlarımın çıkarı için sık sık işverenle pazarlığa oturdum. Başlarda bu düşmanca oluyordu, ama sonraları kabul etmeliyim ki, başka türlü davranırsam işlerin daha kolay yürüyeceğini düşündüm. Gücümüzü arttırırsak söz hakkı elde edeceğimizi sandım. Anlaşılan bu yanlışmış. Şimdi burada duruyorum ve arkamda şimdiden binlerce insan var, ama bize karşı yine şiddet uygulanıyor. Bayrağı verecek miyiz?

ANTON- "Onu verme Smilgin! Pazarlıkla bir yere varılmaz," dedik biz. Pelagea Vlasova ise ona şöyle dedi:

PELAGEA VLASOVA- Bayrağı vermemelisin, sana hiçbir şey olmaz. Barışçı bir gösteriye polis hiçbir şey yapmaz.

MAŞA- O anda üst rütbeli bir polis bağırdı: "Bayrağı bize verin!"

İVAN- Ve Smilgin arkasına baktı, pankartları, pankartlarda yazılı olan sözleri gördü. Pankartların arkasında Suhlinov Fabrikasının grevdeki işçileri vardı. Ve biz, yanımızda bizden birinin bayrağı ne yapacağını bekliyorduk.

PAVEL- Kavgada onbeş yıl; işçi, devrimci, 1 Mayıs 1908, sabahı saat 11, Kurtarıcı Bulvarı'nın köşesinde karar anı. Şöyle dedi:

SMİLGİN- Onu vermeyeceğim! Pazarlık yok!

ANDREY- Tamam Smilgin, dedik. Doğrusu bu. Şimdi her şey yolunda.

İVAN- Evet, dedi ve yüzüstü yere düştü, çünkü onu vurmuşlardı bile.
ANDREY- Dört beş kişi bayrağı almak için oraya koştu. Bayrak yanında yerdeydi. O anda bizim Pelagea Vlasova, sakin, soğukkanlı yoldaş, eğildi ve bayrağı kavradı.
ANA- Ver bayrağı bana Smilgin, dedim, ver onu bana! Onu ben taşıyacağım. Bir gün her şey değişecek.

5

İlk Rus devrimi yenilgiyle sonuçlandı. Stolipin döneminin zor yılları[84] başladı. - Oğlunun bir arkadaşı Pelagea Vlasova'yı öğretmen olan Nikolay adında bir akrabasının yanına götürür. Öğretmen onun çaresiz olduğunu düşünerek evine alır, ama birkaç hafta sonra komşu proleterler mutfağa doluşurlar: Pelagea Vlasova komünizm propagandası yapıyor.
BİR KADIN- Komünizmin suç olduğunu duyduk.
ANA- Bu doğru değil. Komünizm bizim için iyi bir şey.
No. 5 - 'Komünizme Övgü'

6

45 yaşındaki Pelagea Vlasova, genç yaşlı komşu işçilerle birlikte Öğretmen'den okuma yazma öğrenir. Sıkıntıları olan Öğretmen bilgisini aktarırken isteksizdir, ancak işçiler öğrenmeye heveslidirler.
PELAGEA VLASOVA- Örneğin, işçi nasıl yazılıyor?
BİR İŞÇİ- Nikolay Nikolayevitç, lütfen bize sınıf kavgasının nasıl yazıldığını gösterir misiniz?
BİR İŞÇİ- Bir de, sömürü nasıl yazılıyor acaba?
PELAGEA VLASOVA- 'İşçi' sözcüğündeki 'ş' harfi, 'Sömürü' sözcüğündeki 's' harfinin kuyruklusu.
No. 6 - 'Öğrenmeye Övgü'

7

Pavel Vlasov hapse mahkum edilmiştir. Ana onu ziyaret eder ve sağlam bulur.
No. 7- 'Deliğe Tıkılmış Oğlanın Şarkısı!'[85]

8

Pavel hapiste verdiği bilgilere dayanarak Ana bu yıllarda köyde ajitasyon yapar. Çiftçiler onu ve onun gibileri överler.
No. 8- 'Devrimin Meçhul Askerlerine Övgü'[86]

9

Pavel, Finlandiya'ya kaçarken Tversk'e uğrayan oğlunu yine görür. Pavel onu illegal bildirileri basarken bulur, annesinin yanında ge-

çireceği bir kaç değerli saati ona yardım ederek geçirir. Pelagea Vlasova ortak olarak yürüttükleri ve oğlunu kendisine yaklaştıran politik işi över.

No. 9 - 'Üçüncü Konuya Övgü'

10

1910. Pavel Vlasov, Finlandiya sınırını geçmek isterken vurulmuştur. Parti, Ana'ya haber verir.

No. 10 - Koro[87]

11

Dünya Savaşı çıktığında yaşlı kadın hastadır ve sefalet içindedir. Son gücüyle, işçiler arasında savaş karşıtı propaganda yapmasını isteyen Parti'nin çağrısına uyar.

No. 11- 'Kalk ayağa, parti tehlikede!...'

12

Pelagea Vlasova, Rus işçileri Çarlık'tan ve kapitalizmden kurtaran Ekim Devrimi'ni[88] sağlığında görür. Tarihi bir gösteride yaşlı kadın kızıl bayrağı taşımaktadır. Tverskli işçilerin Ekim 1917'de düzenledikleri gösterinin bildirimi.

BİR İŞÇİ- Lybin'e geldiğimizde[89] onbinleri bulmuştuk bile. Aşağı yukarı elli fabrika grev yapıyordu, grevciler savaşa ve Çar'ın egemenliğine karşı gösteri yapmak üzere bize katılmışlardı.

İKİNCİ İŞÇİ- 1916-17 kışında 250 000 kişi grev yapıyordu. Fiyatlar giderek yükselirken ücretlerin düşmesi, yiyecek kıtlığı, savaşın doğurduğu çaresizlik, aç işçilerin işten çıkarılmaları, çiftçilerin savaşa katılmaya zorlanmaları onları biz Bolşevikler'in saflarına katılmaya zorlamıştı.

ÜÇÜNCÜ İŞÇİ- Ellerimizde 'Kahrolsun Savaş! Yaşasın Devrim!' yazılı pankartlar ve kızıl bayraklar taşıyorduk.

PELAGEA VLASOVA- Ben, Pelagea Vlasova, bir işçinin dul karısı ve bir işçinin annesi, yapacak çok işim var! Yıllarca önce oğlumun karnının doymadığını gördüğüm zaman, önceleri yalnızca sızlandım. Ama bu, hiçbir şeyi değiştirmedi. Ondan sonra kopekler için verdiği kavgada ona yardım ettim. O zamanlar daha iyi ücret için küçük grevler yapılıyordu. Şimdi cephane fabrikalarında büyük bir grev var ve devlette güç elde edebilmek için kavga veriyoruz.

HİZMETÇİ KIZ- Birçokları bizim istediklerimizin asla gerçekleşmeyeceğini söylüyorlar. Elimizdekilerle yetinmeliymişiz. Egemenlerin gücü sarsılmazmış. Bir çok işçi de aynı fikirde.

No. 12-

'Asla!' deme hiç, yaşıyorsan.

Kesin olan, kesin değildir.
Olduğu gibi kalmaz hiçbir şey.
Ezenlerin sözü bitince
Söz ezilenlerde.
Kim 'Asla' demeye cesaret edebilir?
Ezilmek sürüyorsa, kimin sayesinde sürüyor? Bizim.
Ezmek ezilecekse, kimin sayesinde ezilecek? Yine bizim.

Ey yıkılan, kalk ayağa!
Ey yitiren, sürdür kavgayı!
Kim durdurabilir, durumunun bilincine varanı?
Çünkü bugün yenilenler, yarın yenecek olanlardır.
Ve hiçbir zaman denilen şey değişti.
Artık yalnız, 'hemen bugün' var!

'ANA'YLA İLGİLİ NOTLAR [1938][90]

1.

Öğreti oyunu biçiminde yazılan, ama oyuncular tarafından oynanması gereken *Ana* oyunu antimetafizik, materyalist, Aristotelesçi olmayan özellikler taşıyan bir oyundur. Bu oyun, Aristotelesçi dram gibi izleyicinin düşünmeksizin kendini oyuna kaptırmasını istemez ve katarsis gibi etkilerden de kaçınır. Nasıl kahramanlarının kaçınılmaz bir yazgıya mahkûm olmadıklarından yola çıkıyorsa, izleyicisinin de duygu yüklü bir tiyatro macerası yaşamasını istemez. İzleyiciye dünyayı değiştirmeye yönelik belli bir davranışı öğretmeye amaçladığı için, izleyicinin tiyatroda alışık olduğunun dışında bir tutum izlemelidir. Aşağıda *Ana*'nın 1932 yılında Berlin'deki ve 1935 yılında New York'taki gösterimleri sırasında alınan önlemlerden bazıları sıralanmıştır.

2. Epik Sahnenin doğrudan doğruya olmayan etkisi

Ana'nın ilk gösterisinde sahne tasarımında (Caspar Neher[92] tarafından yapılmıştı) gerçek mekânlar yoktu: Deyim yerindeyse, sahne tasarımının kendisi de olaylara karşı bir tutum takınmıştı; alıntı yapıyor, anlatıyor, geliştiriyor ve anımsatıyordu. Mobilyalar, kapılar vb. dekor parçalarından vazgeçmek suretiyle oyuna katılan eşyalara yönelinmişti, yani olmamaları halinde eylemin ilerleyemeyeceği ya da

başka türlü ilerleyeceği eşyalar. Çeşitli aralıklarla dikey olarak sahne tabanına monte edilmiş olan ve beyaz perdelerin takılı olduğu, uzunlukları istenildiği gibi ayarlanılabilen yatay borulara takılabilen, bir insan boyundan yüksek bir kaç tane demir borudan oluşan sabit bir sistem dekorda hızlı bir değişimi olanaklı kılıyordu. Bunların aralarında açılıp kapanabilen tahta kapılar vardı.

New York'ta ise sahne tasarımı (Max Gorelik)[93] buna benzer biçimdeydi, ancak biraz daha durağandı. Sahnenin gerisinde metinlerin ve belgesel görüntülerin yansıtıldığı büyük bir beyaz perde vardı, bu projeksiyonlar sahne boyunca kalıyordu, böylece beyaz perde aynı zamanda dekor özelliği de kazanıyordu. Yani sahne alışılmış mekânları değil, metinlerin ve belgesel görüntülerin yardımıyla olayların içinde geçtiği büyük zihni hareketleri gösteriyordu. Projeksiyonlar hiçbir biçimde tamamlayıcı özelliği olan basit, mekanik yan ögeler ya da izleyici için yardımcı ögeler değildi, tersine bir karşıtlık oluşturuyordu: Bir yandan izleyicinin oyunla duygudaşlık kurmasını engelliyor, öte yandan da mekanik bir katılımı kesintiye uğratıyordu. Etkinin yerine ulaşmasına aracılık ediyordu. Böylece de sanat yapıtının organik bir parçası olmuş oluyordu.

3. Projeksiyonlar

Berlin gösterimi

1. Sahne
   BÜTÜN DÜNYANIN VLASOVALARI
2. Sahne
   KOPEKLER UĞRUNA VERİLEN KAVGA
   (1 Kopek = 2 Pfennig)
3. Sahne
   Fotoğraf 'P. SUHLİNOV, SUHLİNOV FABRİKALARININ SAHİBİ'
4. Sahne
   KURAM, KİTLELER TARAFINDAN BENİMSENİRSE[94], SOMUT ZORA DÖNÜŞÜR! (MARX)
5. Sahne
   1 MAYIS. BÜTÜN DÜNYANIN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN![95]
6. Sahne
   TVERSKLİ PELAGEA VLASOVA İÇİN RUS SOSYAL DEMOKRAT PARTİ (BOLŞEVİKLER) ÜYELİK KARTI
6. Sahne
   ÇALIŞANLAR BİLGİ PEŞİNDE KOŞARLAR, ÇÜNKÜ ZAFERE

ULAŞMALARI İÇİN BİLGİ GEREKTİR[96] (LENİN)

7. Sahne

KAVGA EDEBİLECEĞİNİZİ GÖSTERİN![97]
(LENİN'in Kadınlara Söylediği Söz)

8. Sahne

Orak ve çekiç amblemi ayrıştırılmış, yani orak ve çekiç yanyana, onları 've' sözcüğü bağlıyor.

8. Sahne

Orak-Çekiç amblemi: Orak ve çekiç çapraz olarak bağlanmış.

9. Sahne

KADINLARIN KÜÇÜK ADAMLARA ÖZGÜ EV VE AİLE PSİKOLOJİSİNDEN KURTULMALARI İÇİN SOSYAL ALANDA DAHA ETKİLİ OLMALARI SAĞLANMALIDIR[98] (LENİN)

10. Sahne

DİN, HALK İÇİN BİR UYUŞTURUCUDUR[99] (MARX)

11. Sahne

Savaşı yönetenlerin fotoğrafları: Çar, Alman İmparatoru, Poincaré, Wilson, Grey[100]

12. Sahne

1914. AKINTIYA KARŞI!

13. Sahne

Lenin'in fotoğrafı, yanında: EMPERYALİST SAVAŞIN BURJUVAZİYE KARŞI SAVAŞA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ İÇİN[101]

14. Sahne

1917

14. Sahne (Final olarak)

KASIM 1917'DE RUS PROLETARYASI GÜCÜ ELE GEÇİRDİ
EKİM DEVRİMİNDEN BELGESEL GÖRÜNTÜLER
(Sansürlenmiştir[103])

İzleyici tarafında pankart:

KADINLAR OLMAKSIZIN GERÇEK BİR KİTLE HAREKETİNDEN SÖZ EDİLEMEZ[104] (LENİN)

New York Gösterisi

(Almanca aslında bu bölüm İngilizce olarak yazılmış, Almancadan çevirisi önceki bölümlerde verilmiştir. Ç.N.)

1. Sahneden önce

Başlık: Tverskli devrimci Pelagea Vlasova'nın yaşamı.
Resim: Ana..

1. Sahne

Başlık: 1907. Tverskli işçiler çok güç koşullar altında yaşıyorlar.

Resim: Eğitimsiz bir insanın el yazısıyla yazılmış alışveriş listesi:

Ekmek	4 Kopek
Yağ	7 Kopek
Kömür	3 Kopek
Patates	5 Kopek
Soğan	2 Kopek
Çay	5 Kopek
	26 Kopek

2. Sahne

Başlık: Pelagea Vlasova, oğlunun devrimci işçilerin arasında bulunuşunu kaygıyla izliyor.

Resim: Değişik uluslardan dört yoksul kadın; içlerinde bir zenciyle bir Çinli de var, alt yazı: "Dünyadaki her ülkede Pelagea Vlasova gibi kadınlar var".

3. Sahne

Başlık: Pelagea Vlasova, oğlunu devrimci işlerden uzak tutmak için Suhlinov Fabrikaları'nda bildiri dağıtıyor.

Resim: Bildiri:

İşçiler:
Bay Suhlinov'un ücretlerinizde
kesinti yapmasına izin vermeyin!
Pazarlık yapmayın!
Grev yapın!
Suhlinov Fabrikası Komitesi.

4. Sahne

Başlık: Ana ilk ekonomi dersini alıyor.

Resim: Fabrika ve üzerinde fabrika sahibinin oval biçimde resmi; alt yazı: Suhlinov Fabrikaları ve altında bir adamın fotoğrafı: P. Suhlinov, sahip.

5. Sahne

Başlık: Tverskli işçiler 1 Mayıs'ta ücret kesintilerini protesto ediyorlar. Ana, politika dersi alıyor.

Resim: Bir gösteri.

6. Sahne

Başlık: 1908. Pavel hapishanede. İvan Vesovçikov, Ana'yı, Rostov'da yaşayan ağabeyi Öğretmen Nikolay'ın evine getiriyor.

Resim: Üzerinde Ana'nın bir resmi olan Vlasova'nın Parti üyelik kartının reprodüksiyonu, alt yazı: Pelagea Vlasova, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Üyesi.

Başlık: Öğretmen, ev işlerine bakan kadını toplantı yaparken yakalıyor.

Başlık: Ana okuma yazma öğreniyor.

Resim: Bilgi, güç demektir. (Francis Bacon.)

Resim: Sözcükler: Sınıf kavgası - işçi - sömürücü.

Başlık: İvan Vesovçikov, ağabeyini tanımakta güçlük çekiyor.

Resim: Çar'ın çerçeveli bir resmi.

7. Sahne

Başlık: Ana, hapishanede olan oğluna yaptığı ziyaretten, harekete sempati duyan köylülerin adreslerini öğrenmek adına yararlanıyor.

Resim: Bir hapishane.

8. Sahne

Başlık: 1909-1913 yılları arasında işçiler yoksul köylüleri yine hareketin içine çekmek için çaba harcıyorlar.

Resimler: Bir yanda işçiler, bir yanda köylüler.

9. Sahne

Başlık: Pavel uzun sürgün döneminden sonra Sibirya'dan dönüyor.

Resim: *Üçüncü Konuya Övgü*'den dizeler.

10. Sahne

Başlık: Pavel Vlasov, Finlandiya sınırını geçmek isterken yakalanıyor ve vuruluyor.

Resim: Pavel'in fotoğrafı. Daha sonra: Suçlu resmi.

11. Sahne

Başlık: Savaş ilan ediliyor.

Resim: Çar ve generalleri.

12. Sahne

Başlık: Savaşın ilk yıllarında işçiler, devrimcilerin söylediklerini dinlemek istemiyorlar.

Resim: Satırlar: Kaçınacak olursanız!

13. Sahne
Başlık: Ana, savaş karşıtı propaganda yapıyor.
Resim: Kayıp listesi (Doğu sınırındaki üç çatışma sonucunda).

14. Sahne
Başlık: Ocak 1917; Ana, Pelagea Vlasova grevci işçilerin ve isyancı askerlerin safında yürüyor.
Resim: Silahlı bir gösteri.

Son
Başlık: Rus proletaryası Kasım 1917'de gücü eline geçiriyor.

4. Epik Oyunculuk

Epik tiyatro, olayları genel olarak ifade edecek gruplaşmalar açısından oldukça yalın bir yol izler. 'Rastlantısal olan', 'yaşamı olduğundan farklı gösteren', 'kaçınılmaz olan' bir kenara bırakılmıştır: Sahne varlıkların 'doğal' düzensizliğini yansıtmaz. Doğal düzensizliğin karşıtı doğal düzendir. Düzenleyici bakış açıları tarihsel-toplumsal türdendir. Rejinin dayanak noktası yeterli bir biçimde tanımlanmamıştır, ancak bu dayanak noktasının gelenek aktarıcı ve tarihçi özellikler taşıdığı söylenecek olursa iş biraz kolaylaşır. *Ana*'nın İkinci Sahnesinde rejiden çıkarsanacak, birbirinden ayrıştırılacak olaylar şunlar olmuştur:

1. Pavel Vlasov'un evinde illegal bir iş yapmak isteyen devrimci yoldaşlar ilk kez genç işçinin evine gelirler.

2. Ana, devrimci işçilerin arasındaki oğlunu kaygıyla izler. Onları evinden kovalamak ister.

3. İllegal çalışma sırasında Maşa Şalatova söylediği küçük şarkıda ekmek ve iş için kavga veren işçilerin bütün devleti "baştan sona zorlamaları" gerektiğini anlatır.

4. Polisin evde arama yapması üzerine Ana, oğlunun giriştiği işin ne denli tehlikeli bir iş olduğunu anlar.

5. Polisler kabalığı karşısında dehşete düşmüş olmakla birlikte Ana devletin değil, oğlunun zorbalık yaptığını düşünmektedir. Bu nedenle oğlunu, daha çok da onu yoldan çıkanları yargılar.

6. Ana, oğlunun tehlikeli bir bildiri dağıtım işine sokulmak istendiğini fark eder; onu kurtarmak için kendi kendini önerir.

7. Devrimciler aralarında kısa bir görüşme yaptıktan sonra bildirileri ona verirler. Ana'nın okuma yazması yoktur.

Bu yedi olayın herhangi bir patetik yola sapmadan, bilinen herhangi tarihi bir olay karşısında olduğu kadar anlam yükleyerek ve vurgulayarak sergilenmesi gerekir. Aristotelesçi olmayan dramaya hizmet eden epik tiyatronun oyuncusu, seyreden kişi ile olayın arasında kendini görünür kılmak için elinden gelene yapmak zorunda kalacaktır. Kendini görünür kılmak da amaçlananlar arasındadır.

5. Örnek Olarak: Ana rolünün ilk oynanışının tanımlanması

Ana'yı ilk oynayan oyuncunun (Helene Weigel) epik oyunculuk adına gösterdiklerine ilişkin:

1. İlk sahnede oyuncu sahnenin ortasında belli bir duruş biçimi edinerek durdu ve cümlelerini sanki üçüncü tekil şahıs kipinde söylüyormuşcasına söyledi; yani gerçekten Vlasova olmak ya da kendini onun yerine koymak ve bu cümleleri gerçekten söylemek gibi bir yanılsamaya gitmedi; tersine, izleyicinin boşvermişliği ve eski alışkanlıklarıyla kendini belli bir noktaya getirmesine, bir kereye özgü olan özel bir sahnenin görünmeyen görgü ve kulak tanığı olduğunu sanmasına bile engel oldu. İzleyicinin o andan itibaren kaç saat için göreceği, eyleyen ve eyleyebilinen bir kişi gösterdi onlara.

2. Vlasova'nın devrimcileri evinden kovmak çabası oyuncu tarafından öylesine gösterildi ki, biraz dikkat edildiğinde onun neşesini görmek olasıydı. Devrimcilere ettiği sitemler korku dolu değil, sertti; bildirileri dağıtma konusundaki önerisi ise sitem doluydu.

3. Fabrika avlusuna girişinde, böyle birinin devrimciler için bir kazanç olduğunu gösterdi.

4. Ekonomi üzerine ilk dersini bir büyük gerçekçi tavrıyla aldı. Sevecen bir enerjiyle karşı tartışmacıyla boğuştu, üstelik de gerçeği kabul etmek istemeyen bir idealist tavrıyla. Önüne konan kanıtların yalnızca gerçeği değil, olasılıkları da yansıtmasını istiyordu.

5. Mayıs gösterileri, sanki ilgili kişiler bir mahkeme önüne çıkarılmışlarcasına oynandı, ama sahnenin sonunda Smilgin'i oynayan oyuncu dizlerinin üzerine çökerek yıkıma işaret etti, Ana'yı oynayan oyuncu ise eğildi ve Smilgin'in son sözleri sırasında elinden düşen bayrağı yakaladı.

6. Bu andan sonra Ana, çok daha sevecen ve diğer insanlara göre üstün durumda oynandı. *Komünizme Övgü* şarkısı sakin bir biçimde

söylendi.

Ana'nın işçilerle birlikte okuma yazma öğrendiği sahne oyuncu için en zor sahnelerden biridir. İzleyicilerin bazı cümlelere gülmeleri, oyuncuyu yaşı ilerlemiş ve hareketsizleşmiş insanların okuma yazma öğrenirken harcadıkları çabayı göstermekten alıkoymamalı ve böylece gerçek tarihsel bir olayın ciddiyeti ortaya çıkmalıdır (Bilimin sosyalleştirilmesi; sömürülen ve bedensel çalışmaya zorlanan proletaryanın aracılığıyla burjuvazinin zihni olarak kamulaştırılması). Bu olay 'satır aralarında' değil, doğrudan doğruya dile getirilir. Bir sahnede bir şey doğrudan doğruya söylenecekse oyuncularımızın bir çoğu bunu göstermek için o sahnede doğrudan olmayan bir şeyler aramaya başlar. Satır aralarındaki 'ifade edilemeyen'i dayanak noktası yaparlar. Ancak bu yolla ifade edilebilen ve ifade edilen sıradanlaştığı için bu tutum zararlıdır.

"İ. Vesovçikov ağabeyini tanımakta güçlük çekiyor" başlıklı sahnede oyuncu, Ana'nın Öğretmen'in değiştirilmez bir yaratık olduğuna inanmadığını, ama amaçlanan değişiklikleri de üzerine basa basa göstermediğini sergiler.

7. Ana, düşmanın gözü önünde, oğluyla birlikte devrimci bir işi yerine getirmek zorundadır; sıradan bir annenin dokunaklı ve amaçsız davranışını takınarak gardiyanı atlatır. Onun da aynı duyguları paylaşmasını sağlar. Böylece tümüyle yeni ve etkili bir ana sevgisi örneği sergiler. Oyuncu, Ana'nın bu mizah anlayışına sahip olduğunu gösterdi.

8. Oyuncu bu sahnede de, yalnızca kendisinin değil, Vlasova'nın da aldatmacanın getirdiği hafif komikle eğlendiğini gösterdi. Tümüyle edilgen, aynı zamanda da açık bir tutumun çiftlik kasabının sınıf bilincine erişmesi için yeterli olduğunu gösterdi. Oyuncu burada bardağı taşıran alçakgönüllü son damlacığı oynadı. *Vlasovalar'a Övgü* perdenin önünde[104] söylendi, hem de biraz kenarda durmakta olan Vlasova'nın yanında.

10. Ana'nın oğlunun ölümü nedeniyle duyduğu üzüntü saçlarının artık beyaz oluşuyla gösterilebilir. Üzüntü büyüktür, ama yalnızca gösterilir. Doğaldır ki mizaha engel olmaz. Tanrının ortadan yok oluşunun anlatılışı mizah yüklü olmalıdır.

11. Sahnenin etkili olabilmesi için Pelagea Vlasova'nın bitkin olduğunun görünmesi gerekir. Açık seçik ve yüksek sesle konuşmakta güçlük çekmektedir. Her cümlesinden önce uzun süre susarak gücünü toplamaya çalışır. Sonra cümleyi berrak bir sesle, kesin bir biçimde ve duygudan arındırılmış olarak söyler. Böylece uzun yıllardır öğ-

rendiklerini göstermiş olmaktadır. Oyuncu, kendisi tarafından gösterilen figüre karşı duyduğu acıyı bastırmakla iyi yapmaktadır.

12. Burada oyuncu kendini, konuştuğu işçilerin karşısına koymakla kalmaz, aynı zamanda kendini onlardan biri olarak gösterir: Onlarla birlikte savaşın patlak verdiği dönemde proletaryanın görüntüsünü oluşturur. Özellikle sahne sonunda söylediği "Eveeet" sözcüğünü öylesine büyük bir özenle söyledi ki, neredeyse sahnenin en etkili yeri burası oldu. Oyuncu iki büklüm dururken (yaşlı bir kadın olarak) çenesini yukarı kaldırdı ve gülümsedi, sözcüğü uzatarak ve alçak kafa sesiyle söyledi, sanki her şeye boşvermenin çekiciliğiyle proletaryanın içinde bulunduğu durum karşısında elinden gelen her şeyi yapmanın gerekliliğini aynı anda kavramış gibiydi.

13. Oyuncu savaş karşıtı propagandayı önce iki büklüm durarak ve büyük bir şala sarınıp gizlenerek yapıyordu. Bir köstebek gibiydi.

Akla gelebilecek bir sürü tavır arasından öyle bir tanesini seçmişti ki, hem Vlasovalar'ın politik açıdan sınırsız olarak işlenebileceklerini hem de Vlasovalar'ın kendi işlerini yapabileceklerini anlayabilmek olasıydı; sanki politikacılardan oluşan bir grubun karşısında konuşuyor gibiydi - ama bunu yaparken ne oyunculuğundan bir şey yitirdi ne de sanatın dışına çıktı.

6. Korolar

İzleyicinin 'çökmesi'ni, 'özgür' kenetlenmeyi engellemek için salona, onlara doğru tavrın hangisi olduğunu gösterecek; kafasında düşünceler oluşturmasını deneyimlerini hatırlamasını sağlayacak, kontrolü elinde bulunduracak küçük korolar yerleştirilebilir. Böyle korolar izleyicinin ve hatta oyuncunun sunulan dünyaya bağımlı kalmasını engeller. Aşağıda koro metinlerinden bazı örnekler verilmiştir. Bu metinler değiştirilebilir (duruma göre), alıntılar ya da belgelerle, şarkılarla tamamlanabilir ya da yerini bunlara bırakabilir.

1. Sahne

'Ana, Sabah Erkenden İşe Gidecek Olan Oğluna Çorba Pişiriyor'dan sonra:

1. KORO

Ana'yla oğluna bakın! Aralarına
Bir uzaklık girdi. Koşullar nedeniyle
Sanki oğluna düşman oldu: burada
Sevecen Ana düşman oğluyla kavga ediyor.
Dışarıda tozu dumana katan içeri girdiğinde de bu kavga sona ermiyor

Kavga edilmekte olan odaya giren biri kavgaya katılmadan duramıyor.

"*Giderek daha çok mutsuzlaşıyor*" dan sonra:
2. KORO
İçinde bulunduğu durumun bilincine vardığı için mutsuz o!
Ve bütün dünya
Onun mutsuz olmasını bekliyor.
"*Çaresizim*" den sonra:
3. KORO
Bakın, görevinin, o büyük görevinin ne olduğunu
Görmekten ne kadar uzak! Hâlâ üç kuruşluk gelirini
Nasıl denkleştireceğini düşünüyor, üstelik öyle ustaca yapacaktır ki bunu
Para daha da azalacaktır!

2. Sahne

"*Böyle insanlara çay ikram etmeyeceğim*" den sonra:
4. KORO
Oğlunun başkaldırısını güçlendiren herkesi
Düşmanı olarak görüyor Ana. Oğlunun geçimli biri olması
Egemenler arasında da sevilmesi çok doğru görünüyor ona.
Belki böylece sefaleti aşabilirler ya da
Kendi çıkarlarına sömürücülere yaranabilirler.
Ama böyle davranarak yalnızca durumlarını düzeltme çabasını tehlikeye atıyor.
İçinde bulundukları şu durumu!

"*Onlar doğru olanı yapmıyorlar, ama oğlum da doğru olanı yapmıyor*" dan sonra:
5. KORO
Durun! Devam etmeyin! Burada gösterdiğiniz çok garip bir şey!
Kavga ettikleri insanları kabalıkları nedeniyle yargılıyor bu gösterdiğiniz.
Ana'ya yalnızca uygulama kaba göründü, yasanın kendisi değil!
Kaba yasaları uygulayanları hoşgören insanlar da var.
Her ikisi de yanlış! Yasayı uygulayıcılarından
Devleti egemenlerden ayrı tutmamalısınız!
Bunların birbirlerinden farkı yoktur! Çünkü yasayı yapan
İnsanlardır. Yasa insanlardan oluşur ve
İnsanlar için planlanmıştır. . .
Ancak bütün insanlar için değil
Bir avuç insan için, senin olduğundan farklı bir avuç insan için.
Devletin, onu yönetenlerden farklı bir şey olduğu ve
Devleti kendi çıkarı için kullananlardan daha soylu bir şey olduğu söylentisi

Hemen yayılır ve uzun süre kulaklarda kalır.
Onlar, kötü işler yapan iyi insanlardır, denir.
Kötü insanlar iyi şeylere hizmet ederler, denir.
Ama gerçekte kötü davranan kötüdür ve kötülerin
Yaptıkları işler kötü olur.
Sana kötü davranan devletin iyi olduğunu
Ve aslında daha da iyi olabileceğini, söyleme.
Hayır, eğer daha iyi olabilseydi
Devlet olmaktan çıkardı.

3. Sahne

"*Üstelik daha şimdiden mutsuz*"dan sonra:
6. KORO
Bakın, şimdi anlıyor ki bu benim de sorunum
Ve kavga yararlı bir şey. Yakında o da
Kavgaya katılacak. Ve yüksek sesle
Şöyle bağıracak, bu kavga yararlıdır
Sürekli yüksek sesle, özellikle de benim için, diye bağıracak!

7. Başka sahneler için model

'Ana' figürü bir gösterimle tanındıktan sonra aşağıdaki gibi tek tek sahneler sergilenebilir:

Kâğıttan Palto[105]
ANA ELİNE GEÇEN HER FIRSATTA SÖMÜRÜLENLERİN ÇEKTİKLERİ ACILARA KARŞI DUYARSIZ KALMAMALARI İÇİN KAVGA VERİYOR.

İŞÇİ KADIN- (Çocuğuyla) Hepsi ne tuttu?
DÜKKÂN SAHİBESİ- Sosis 5, un 12, reçel 10, çay 20, kibrit 2 kopek. Toplam 49 kopek.
İŞÇİ KADIN- (Çocuğuna) Gördün mü İlyitş, 49 kopek tuttu, üstelik daha sana bir palto almak zorundayım. (Dükkânda bulunan öteki kadınlara) Çünkü sürekli üşüyor.
KADINLAR- Üstündekiler incecik de ondan. Hasta olması işten bile değil. Dışarıda kar yağarken onun böyle dolaşmasına nasıl izin verirsiniz?
İŞÇİ KADIN- Çünkü yalnızca 20 kopek'im kaldı da ondan. Palto satıyor musunuz? (Bakkal kadın altı tane çocuk paltosunun asılı olduğu bir sopa gösterir.)
İŞÇİ KADIN- Bir süre varmış. (Kumaşları inceler) Bu ona uyar. Üstelik fazla pahalı da değil. Tabii o kadar sıcak tutmaz. Ama fena değil. Şu içi

tüylü olan daha iyi tabii.
DÜKKÂN SAHİBESİ- Ama o daha pahalı.
İŞÇİ KADIN- Peki ya şu ince olan, bu kaça?
DÜKKÂN SAHİBESİ- Beşbuçuk Ruble.
İŞÇİ KADIN- Bunu alamam. O kadar param yok.
DÜKKÂN SAHİBESİ- Bu dünyada bir tek ölüm bedava. (Başka bir kadına) Siz ne istemiştiniz?
KADIN- Yarım kilo irmik.
İŞÇİ KADIN- Geçen hafta Muratov Fabrikalarında ücret indirimi yaptılar yine.
ANA- Bunu ben de duydum; işçiler razı olmuşlar.
İŞÇİ KADIN- Yoksa Bay Muratov fabrikayı tümüyle kapatacaktı da ondan. Eğer indirim yapılmış ücretle fabrikanın kapatılması arasında bir seçim yapmak zorunda kalsam, indirim yapılmış ücreti seçerdim.
ANA- Gördün mü İlyitş, insan her zaman kötünün iyisini seçmek zorunda kalıyor. Bay Muratov için de durum aynı. Tabii ki bize daha az para ödemek isteyecektir. Bay Muratov kârlı çıkmak için, sevgili İlyitş, babanın ücretinde indirim yapar. Baban istemiyorsa çalışmaya devam etmek zorunda değildir. Ama senin bir paltoya ihtiyacın var. Üstelik fiyatı 20 kopek olan bir palto değil, yalnızca bir paltoya ihtiyacın var. Eğer onun fiyatı 20 kopek olan bir paltoya ihtiyacı olsaydı, bu onun paltosu olurdu. (Tezgâhın üzerinde duran kâğıttan bir giysi patronunu alır, küçük İlyitş'e giydirir)
DÜKKÂN SAHİBESİ- O patronu yerine koyun.
BİR KADIN- Yalnızca şaka yapıyor canım.
İKİNCİ KADIN- Çocukla alay mı ediyorsunuz?
ANA- Sence asıl alay eden kim İlyitş? Ben mi, Bay Muratov mu yoksa palto fabrikasının sahibi mi? İlyitş bir iki kopeklik bir palto istedi ve aldı. Bu palto yeterince sıcak tutmuyor mu? Keşke daha sıcak tutan bir palto isteseydi!!
DÜKKÂN SAHİBESİ- Paltoyu bedavaya vermediğim için suçlu olduğumu söylemek istiyorsunuz herhalde.
İŞÇİ KADIN- Sizden böyle bir şey istemedim ki, yapamayacağınızı biliyorum.
BİRİNCİ KADIN-(Ana'ya) Siz dükkân sahibesinin suçlu olduğunu söylemek istediniz, öyle değil mi?
ANA- Hayır. Tek bir suçlu var, o da İlyitş.
İŞÇİ KADIN- Her ne olursa olsun, paltoyu alacak param yok.
DÜKKÂN SAHİBESİ- Fiyatı fazla geliyorsa almak zorunda değilsiniz.
ANA- Doğru, İlyitş. Fiyatı fazla geliyorsa senin paltoya ihtiyacın yok demektir.
İŞÇİ KADIN- Kala kala 20 kopek'im kaldı, başka param yok.
İKİNCİ KADIN- Ben sizi tanıyorum. Sağda solda dolaşıp huzursuzluk

yaratıyorsunuz.
BİRİNCİ KADIN- (Ağlamaya başlayan dükkân sahibesini gösterir) O da paltoların parasını üreticisine ödemek zorunda.
ANA- Tabii ki bu palto filan değil; yeterince sıcak tutmuyor. Bunlar da (Asılı olan paltoları gösterir) palto filan değil: bunlar mallar. Palto fabrikasının sahibinin kârlı çıkması için İlyitş başka bir paltoya sahip olamaz. Bu palto, İlyitş, kötünün iyisi[106]. Hiç palto olmaması ise kötünün kötüsü olurdu. Şimdi paltonu giy ve dışarı çok İlyitş, yağmakta olan kara seni korumasını söyle, çünkü Bay Muratov seni korumak istemiyor. Yanlış paltoya ve yanlış anne babaya sahipsin İlyitş: Onlar sana palto almanın yolunu bilmiyorlar. Şimdi git de kara ve rüzgâra bu tarafa doğru yağıp esmelerini söyle, çünkü paltolar burada asılı.

8. Amerikalılar tarafından yapılan çalışma

Dramatik ilkeyi[107] gün ışığına çıkarmak için burada Amerikalı yazar Peters'in New York'taki Theatre Union'un talebi üzerine oyun üzerine yaptığı çalışmayı veriyoruz, ancak bu çalışmada sonradan yine eski ilkelere geri dönülmüştür.

Giriş Sahnesi

(Kitabın özgün Almanca baskısında bu bölüm İngilizcedir. Ç.N.)

(Sabah erken, Pelagea Vlasova'nın mutfağı ve oturma odası. Ana, oğlu için çorba pişirmektedir. Pavel gömleğinin yakasını ilikleyerek yan odadan çıkar. Elinde bir kitap vardır)
PAVEL- Günaydın, anne.
ANA- Pavel, saat daha beş.
PAVEL- Biliyorum, anne. Bu sabah erken kalktım. Yapmam gereken işler var. (Oturur, ayakkabılarını bağlamaya başlar, bu arada masanın üzerine koyduğu kitap okur.)
ANA- (Ona kaygıyla bakar; sonra başını sallayarak) Yapması gereken işler varmış! (Ocağa gider, çorbayı karıştırmayı sürdürür) Pavel.
PAVEL- (Başını kitaptan kaldırmadan) Efendim, anne.
ANA- Yanına öğle yemeği olarak bu çorbayı vermekten neredeyse utanıyorum; öylesine tatsız ki. Ama içine koyacak hiçbir şeyim yok, Pavel; evde hiçbir şey kalmadı. Geçen hafta saat ücretinden kestikleri Penny, bize çok pahalıya mal oldu, Pavel. Doluya koyuyorum almıyor, boşa koyuyorum dolmuyor.
PAVEL- (Okuma dalmış bir biçimde) Geçer, anne.
ANA- Hayır, geçmez. Saatlerce çalışıyorsun, hem de ağır bir işte ça-

Doğuş Üniversitesi
Kütüphanesi

lışıyorsun; yediğin yemeğin seni tok tutması gerek. (Ocağın başına döner, başını sallayarak) Kötü, çok kötü. Biricik oğluma öğle yemeği olarak doğru dürüst bir şey pişiremiyorum! Sen genç bir insansın Pavel. Gelişmelisin. (Döner, oğluna bakar ama o kitaba dalmıştır) Neden durmadan kitap okuyorsun? Bak, şimdiden mutsuzsun. Ücretinden kesinti yapıldığı ve çorba tatsızlaştığı için daha da mutsuz olacaksın. (Bu arada çorbayı kaba koymuş, kitaptan başını kaldırmadan masada oturan oğlunun yanına getirmiştir)

PAVEL- Sağ ol.

(Başını kitaptan kaldırmadan çorbanın kapağını açar, koklar, sonra kapağı yine kapatır, kabı iter.)

ANA- Evet, biliyorum, biliyorum, çorba bir şeye benzemiyor, Pavel. Ama elimden ne gelir ki? Ne yapabilirim?

(Pavel cevap vermez. Bir an sessizlik)

ANA- Ne düşündüğünü biliyorum. "Moruğun artık bana hiçbir yararı yok. Sırtımda yükten başka bir şey değil. Hâlâ neden benim üç kuruş paramla yaşıyor, besleniyor ve de giyiniyor?" Evet, evet, günün birinde çekip gideceksin. (Oturur, üzüntüyle) Ne yapabilirim, Pavel, ne yapabilirim? Kılı kırk yarıyorum. Bazan odundan, bazan gaz lambasından artırıyorum. Yama yamıyorum, bez tıkıyorum, tasarruf ediyorum. Ama hiçbir şeyin yararı olmuyor, Pavel. Hiçbir şeyin yararı olmuyor. Ne yapacağımı bilmiyorum.

PAVEL- (Hâlâ kitap okumaktadır)

(Ana ayağa kalkar, odayı temizlemeye koyulur. Pavel'in ceketini fırçalar, mobilyaların tozunu alır, yerleri süpürür. Bu arada devrimci işçilerin oluşturduğu koro sahnenin iki yanında belirir ve şarkı söyler)

KORO

Çalış, daha çok çalış
Daha dikkatli harca
Hesabını iyi yap!
Bir kopek eksikse
Elden ne gelir.

Ne yaparsan yap
Para yetmeyecek.
Durumun kötü ve
Daha da kötüleşecek.
Bu böyle süremez.
Peki ama çözüm ne?

Aynı yavruları için
Yiyecek bulamayan

Karda ve kışta gücünü yitiren
Darbe yiyen, oturup ağlamaya başlayan kargalar gibi:
Sen de darbe yemişsin
Sen de ağlıyorsun.

Ne yaparsan yap
Para yetmeyecek.
Durumun kötü ve
Daha da kötüleşecek.
Bu böyle süremez.
Peki ama çözüm ne?

Boşuna çalışıyor ve çaba harcıyorsun.
Sağlanamayacak olanı sağlamak,
Yerine konulamayacak olanı yerine koymak için;
Bir kopek eksikse, ne kadar çalışsan boşuna.
Bu kararı başkaları veriyor
Eğer et yiyemiyorsanız.

Ne yaparsanız yap
Yararı yok.
Durumun kötü ve
Daha da kötüleşecek;
Bu böyle süremez.
Peki ama çözüm ne?
(Koro susar. Kapı çalınır. Pavel hızla ayağa kalkar. Ana şaşırmıştır, döner, oğlunu inceler. Bir grup devrimci işçi içeri girer. Bir çoklarının ceketi kabarıktır)
ANTON RYBIN- Neyse, geldik.
PAVEL- Selam Anton! Andrey!
MAŞA- (Çevresine bakınarak) Burası güvenli gözüküyor. Bizi burada asla bulamazlar.
ANDREY- Bu Maşa Şalatova, Pavel. (El sıkışırlar) Pavel bize geçen hafta katıldı. Bu da İvan, İvan Vesovçikov. Pavel özel bir iş yapmak gerektiğinde evini kullanabileceğimizi söyledi.
(El sıkışırlar)
İVAN- Bunlardan yeterince var.
ANDREY- Bugün bildiri basmamız gerekiyor, Pavel. Ücret indirimleri fabrikada huzursuzluk yarattı. Son üç gün boyunca bildiri dağıttık.
MAŞA- Ama beklediğimiz gün geldi.
ANDREY- Bu akşam fabrikada toplantı var; ya razı olacağız, ya da greve gideceğiz!
ANTON- İşte (Ceketinin altından bir teksir makinesi çıkarır, havaya kal-

dırır) küçük matbaamızı da birlikte getirdik.
PAVEL- (Onlarla birlikte güler) Oturun. Oturun, annem bize çay yapar.
(Hepsi ceketlerini çıkarırlar, masaya giderler, makineyi masanın üzerine koyarlar ve çalışmaya başlarlar.)
ANDREY- (Pavel'e kaldırdığı masa örtüsünü uzatır) Al. Bunu pencereye assan iyi olur, Pavel.
ANTON- Bu arada - erkek kardeşin nerede Maşa?
MAŞA- Gelmemesinin daha iyi olacağına karar verdik. Dün akşam eve dönerken takip edilmiş. Yarın doğrudan fabrikaya gitmesinin daha doğru olacağını düşünüyor.
PAVEL- Bana bakın (Hepsi ona bakarlar, Pavel sesini alçaltır) biraz daha alçak sesle konuşun olur mu? Onun bizi duymasını istemiyorum (Bir baş hareketiyle ocağın başındaki Ana'yı işaret eder) Artık o kadar genç değil, anlıyor musunuz?
(Hepsi Pavel'e bakarlar, başlarıyla onaylarlar. Sessizlik)
ANTON- İşte taslak burada. Hadi, başlayalım.
(Her birinin belli bir görevi vardır, yoğun bir çalışmaya dalarlar. Ana ocağın başında ağır hareketlerle çay yapmaya koyulur. Arasıra gizli gizli dönüp onlara bakmaktadır. Gördüğü şey hoşuna gitmez.)
ANA- (Kendi kendine mırıldanarak) Ne biçim insanlar bunlar böyle? Hiç hoşuma gitmediler. Onu mahvedecekler. Tanrı bilir, hangi kötü işlerin içine sürükleyecekler onu. (Çaydanlığı ocağın üzerine sertçe çarpar) Hayır efendim! Böyle insanlar için çay pişirmiyorum. (Kararlı bir biçimde masaya yaklaşır) Pavel, yeterince çayım yok. Açık bir çay içmek istemezsiniz herhalde.
PAVEL- Olsun, açık da olsa içeriz, anne.
ANA- (Ne diyeceğini bilemez) Nasıl isterseniz. (Ocağın yanına gider, bir sandalyeye oturur) Şimdi ne yapacağım? Eğer onlara çay yapmayacak olursam, onları sevmediğimi anlayacak. (Anton ve Maşa fısıldaşarak bir şeyler konuşurlar, Ana onlara bakar) Ben anlamayayım diye fısıldaşıyorlar. Hm! Yüksek sesle konuşamadıklarına göre bir işler çeviriyor olmalılar. (Ayağa kalkar, kararlı bir biçimde masaya yaklaşır) Pavel, garip görünüşlü bir takım insanların sabahın beşinde evimize gelip bir şeyler basması karşısında ev sahibimiz ne düşünecek sence: Zaten kiramızı ödeyemiyoruz.
PAVEL- Nereden fark edecek ki, anne?
İVAN- İnanın bana Bayan Vlasova, bizim de düşündüğümüz tek şey bu, yani sizin kiranızı ödeyemiyor olmanız. Belki öyle görünmüyor ama gerçek bu.
ANA- (Sert) Bundan pek emin değilim. (Yine ocağın yanına döner, oturur)
MAŞA- Galiba annen bizi pek sevmedi, Pavel.

ANDREY- Benim annem de böyle. Yaptığımız şeyin çay almasına ve kirasını ödemesine yardımcı olacağını anlaması çok zor.
MAŞA- (Ana'ya şarkı söyler)
İçecek çorban yoksa
Nereden yiyecek bulacaksın?
O zaman tüm devleti
Altüst etmelisin
Çorbanı elde edene dek.
Ancak o zaman yiyecek bir şeylerin olur.

Eğer çalışacak bir işin yoksa
Neyle yaşayacaksın?
O zaman tüm devleti
Altüst etmelisin
Ta ki sen patron oluncaya dek.
Ancak o zaman çalışacak bir işin olur.

Eğer zayıflıklarına gülüyorlarsa
Sakın zaman yitirme.
Zayıf olan herkesin
Birleşmesini sağlamak senin elinde.
Güç sende olur o zaman.
Gülemez hiç kimse.
(Dışardan bir ıslık sesi duyulur. Grup çalışmayı keser)
İVAN- Polis!
ANDREY- Çabuk, teksir makinesi. (Maşa teksir makinesini divana götürür) Hayır, oraya olmaz. Pencereden dışarı. Anton, bildirileri sakla. Üstlerine otur. (Her şey hızla saklanır. Ana şaşkınlık içinde olup biteni izlemektedir)
ANA- Polis mi? Pavel, ne yaptın sen? Polis neden buraya geliyor, Pavel? Bastığınız şeyler neydi?
MAŞA- (Onu yumuşak bir biçimde pencerenin yanında duran bir sandalyeye götürür) Anacığım, göreceksin hiçbir şey olmayacak. Buraya otur ve sessiz ol.
(Bu arada teksir makinesi saklanmıştır, işçiler otururlar. Sessizlik olur; sonra polis kapıyı bile çalmadan içeri girer)
BİR POLİS- Kimse kıpırdamasın! Kıpırdayanı vururum...

Bu çalışma tarafımızdan reddedilmiş[108], ancak onların gösterimin stiliyle ilgili eğilimlerini bastırmak olası olmamıştır.

9. New York gösteriminin eleştirisi (*New Masses* dergisi için)[109]

Ana oyununun Theatre Union tarafından sahnelenmesi New Yorklu işçilere şimdiye kadar bilinmeyen türde bir oyun sergilemek amacını taşımaktadır. Yeni bir tiyatronun, yani epik tiyatronun oyunculuk ilkelerini benimseyen bu Aristotelesçi olmayan oyun türü bir yandan gelişmesini tamamlamış olan burjuva tiyatrosunun tekniğini öte yandan da devrimden sonra Almanya'da devrimci amaçları için kendilerine özgü yeni bir stil bulma çalışması içinde olan küçük proleter tiyatro topluluklarını değerlendirmeye almıştır; bu tür yalnızca izleyici için değil oyuncular, yönetmenler ve dramaturglar için de yenidir. Bu türde bir oyunu yönetmek için, bilinen türde yazılmış oyunları sahnelerken bilinmesi gerekmeyen politik bilgilere ve sanatsal yeteneklere sahip olmak gerekmektedir.

Halkın gerisinden koşmayıp, onun önünde giden bir tiyatro varsa o da proleter tiyatrosudur. Halkın önünde gitmek, onun üretime katılmasını engellemek demek değildir. Tiyatrolarımız, şu anda yaptıklarından çok daha yoğun bir biçimde, izleyicilerinin politik ve kültürel olarak en gelişmiş kesimlerini, üretim kanalıyla kontrol altında tutmalıdırlar. Basit bir organizasyon yapılıp da işçiler çalışmaya katılsalardı, *Ana*'nın sahnelenişi sırasında ortaya çıkan bir dizi soru kolayca çözülürdü. Örneğin, politik açıdan eğitilmiş işçilerden hiçbiri; "İzleyici için oyunun iki saatten uzun sürmemesi çok önemlidir, bu nedenle de Üçüncü Perde'deki kocaman Savaş Karşıtı Sahnesi'nin (bu sahne her ne kadar yedi dakika sürüyorsa da) mutlaka oyundan çıkarılması gerekiyor" iddiasında olan bir tiyatroyla aynı fikirde olamaz. Bu durumda işçiler şöyle diyeceklerdir: Ama o zaman, 1914'te proletaryanın çoğunluğunun Bolşevikler'in sloganlarını ret ettikleri sahneden (12) sonra, doğrudan doğruya, sanki gökten düşmüş gibi, 360 derecelik bir değişiklik olur ve elini kolunu bağlamış oturanların tepesine (14) 1917 devrimi düşer! Böylesi büyük değişikliklerin olabilmesi için önce devrimci çalışmanın gerekli olduğu ve bu çalışmanın nasıl yapılacağı gösterilmelidir. İşin bu tarafını düşünmüş olsalardı en önemli sahnesi mahvedilen Üçüncü Perdenin estetik yapısını da kurtarmış olurlardı.

Ana türünde yazılmış bir oyun müzik ve sahne mimarisi gibi kardeş sanatlara[110] da büyük özgürlük tanımakta, onlardan da özgür davranmalarını beklemektedir. Sahne tasarımcısına[111] düşündüklerini gerçekleştirmek için ne denli az olanak tanındığını görünce çok şaşırdık. Oyuncuların duruş yerleriyle ilgili düzenlemelere hiç ka-

tılmadı, kostümlerle ilgili hiçbir şey söylemedi. Kostümlerin son anda Ruslaştırılması politik açıdan şüpheyle karşılanmıştır, çünkü böylece bir resimli roman etkisi uyanmakta ve devrimci işçilerin eylemleri egzotik ve yerel bir havaya bürünmektedir, bu da sahne mimarına sorulmadan yapılmıştır. Hatta ışık bile onun fikri alınmadan düzenlenmiştir. Piyano, şarkılar sırasında aydınlatılmadığı için insanlar piyanoyu koyacak başka bir yer bulunamadığından orada durduğunu düşünmüşlerdir. İllüzyonu kıran bir oyunda illüzyonist bir oyunun ışıklandırılması kullanılmıştır: Bambaşka etkiler uyandırmayı amaçlayan sahne tasarımı atmosfer yaratıcı bir Ekim akşamı ışığı ile aydınlatılmıştır. Eisler'in müziği de benzer bir tutumla karşılaşmıştır. Reji anlayışı, şarkı söyleyenlerin gruplaşmalarını ve gestuslarını müzikçiye sormadan kotardığı için, bazı parçalar anlamlarını yitirmişlerdir; çünkü, ortaya politik olarak yanlış bir anlam çıkmıştır. *Parti Tehlikede* başlıklı koro parçasının bütün gösterime zararı dokunmuştur. Şarkıcılar müzikçilerin tarafına ya da sahnenin arkasına yerleştirileceklerine, Ana'nın hasta yattığı odaya doldurulmuşlardır, onlardan sert hareketlerle Ana'yı partiye yardım etmeye çağırmaları istenmiştir. Tehlike anında Parti'nin yardımına koşmaya çalışan bir insanın çabası kaba saba bir eyleme, Parti'nin ölüm döşeğinde bile olanları ayağa kaldıran çağrısı hasta ve yaşlı bir kadının yataktan zorla kaldırılmasına dönüşmüştür. Proleter tiyatro, ihtiyaç duyduğu değişik sanatların özgür gelişimlerini sağlamayı öğrenmelidir. Sanatsal ve politik verilere kulak vermesini bilmeli, yönetmenin kendi kendisini kişisel olarak 'ifade etmesi'ne izin vermemelidir.

Önemli bir konu da yalınlaştırmaktır. İzleyicinin oyundaki figürlerin tutumlarının politik anlamını tam olarak anlayabilmeleri için bu tutumun olabildiğince yalın olarak gösterilmesi gerekir. Ancak yalınlık ilkellik demek değildir. Epik tiyatroda bir figürün olası olan en kısa sürede kendi kendini ortaya koyması şu kadarcık bir cümleyle bile olabilir: "Ben bu köyün öğretmeniyim; çok fazla öğrencim olduğu için işim çok zor, vb". Ancak olanaklı olan şeyin olanaklı kılınması gerekir. Burada sanat devreye girmelidir. Buradaki konuşma biçimi ve gestus, özenle seçilmeli ve büyük olmalıdır. İzleyicinin ilgisinin yalnızca figürlerin tavırlarına çekilmesi gerektiğinden -salt estetik açıdan söylemek gerekirse- seçilen gestusların anlamlı ve tipik olması gerekir. Rejinin her şeyden önce tarihsel bir bakış açısı olmalıdır. Örneğin, Vlasova'nın ilk ekonomi dersini aldığı kısa sahne yalnızca Vlasova'nın yaşamında geçen bir olay değildir; bu tarihsel bir olaydır: Sefaletin getirdiği korkunç baskı altında sö-

mürülenler düşünmeye başlamışlardır. İçinde bulundukları sefaletin nedenlerini anlamaya başlamışlardır. Bu tür oyunlar, göz önüne serdikleri yaşamın kaydettiği gelişmeyle yakından ilgilidirler. Kişilerin bazı cümleleri, bu kişilerin daha ileride nasıl konuşacaklarının bilinmesi halinde tam olarak anlaşılabilir. Dolayısıyla olaylar ve cümleler akıllarda kalacak özellikte olmalıdır. Theatre Union'da sergilenen *Ana*'da aşağıdaki cümlelerde doğru bir konuşma biçimi kullanılmıştır: Bayan Henry tarafından oynanan Ana'nın hasta yatağında yattığı sahne (ne yazık ki bu sahne daha sonra kısaltılmıştır); Pavel'in oynayan John Boruff'un Mayıs gösterisi sahnesi, özellikle de, "Smilgin[112], işçi, devrimci, 15 yıldır hareketin içindeyim, 1 Mayıs, 1908, saat 11'de," vb. cümleleri; Millicent Green'in oynadığı, evinden çıkarılan kiracının Hıristiyan olan birinin komşusunu sevmesi gerektiğini kanıtlamak için *İncil*'i almak isterken *İncil*'in yırtıldığı sahne.

Belirtilen bu yerler doğru oynanmıştır, çünkü sanki mahkeme önünde ifade verir gibi oynanmış, seçilen gestuslar da akılda kalacak gestuslar olmuştur.

Bütün bunlar sanatsal bağlamda güç ödevlerdir, başarısızlıklar ya da yarım yamalak başarılar tiyatromuzun cesaretini kırmamalıdır. Sanat üretimimizi düzeltebilirsek, tiyatromuzu donuklaştırmaktan koruyabilirsek, tekniğimizi oluşturabilir ve yumuşaklaştırabilirsek, kısacası öğrenebilirsek gerçek bir proleter sanat yaratabiliriz; çünkü, proleter izleyici benzersiz bir biçimde bizi kucaklamaya, genç tiyatrolar ise taptaze bir kan vermeye hazırlar.

10. New York'taki Theatre Union işçi tiyatrosuna 'Ana'yla ilgili mektup[113]

1

Yoldaş Gorki'nin kitabından ve
Bir çok proleter yoldaşın
Günlük kavgalarına ilişkin anlattıklarından hareketle
'Ana' oyununu yazarken
Dolambaçlı yollara sapmadan, yalın bir dille yazdım
Sözcükleri doğru yerlere oturttum,
Kişilerin jestlerini özenle seçtim, tıpkı
Büyük insanların
Sözlerini ve eylemlerini bildirircesine.
Hor görülen evlerde her gün meydana gelen
Binlerce olayı

Tarihsel olaylar olarak gösterdim, en azından
Okuma kitaplarında geçen ünlü komutanların ve devlet
adamlarının
Yaptıkları kadar anlamlı olaylar olarak.
İnsanlık için kavga veren bir meçhul askerden,
Büyük tarihi bir kişilikten söz etmeyi görev bildim.

2

Böylece proleter Ana'nın yürüdüğü yolu gördünüz,
Uzun ve zahmetli yolu, önceleri
Oğlunun kazancının yetmediğini gördünüz: oğluna
Tadı tuzu yerinde bir çorba bile pişiremiyordu. Ana
Oğluyla birlikte bir kavganın içine çekildi, onu yitirmekten
korkuyordu. Sonra
İstemese de oğlunun, ücreti uğruna verdiği kavgada ona
yardımcı oldu
Onu kavgada yitirmekten hep korkarak. Yavaş yavaş
Ücret için verilen kavganın derinliklerine girdi oğlunun
ardından. Bu arada
Okumayı yazmayı öğrendi. Oğlundan başkaları için de
kaygılanarak
Bir zamanlar karşı olduğu ama oğluyla aynı durumda olan
Ve şimdi omuz omuza kavga verdiği başkaları için.
Böylece evini herkese,
Başka anaların oğullarına da açtı. Bir zamanlar iki kişiye dar
gelen kulübe
Şimdi toplantı yeri olmuştu. Ama oğlunu
Sık göremiyordu. Kavga oğlunu ondan ayırıyordu.
Kendisi de kavga edenlerin safındaydı. Oğluyla Ana arasındaki
konuşma
Çatışma sırasında yapılan bir çağrıya dönüştü. Sonunda oğlu
öldü. Artık
Ona elindeki olanaklarla bile çorba pişirme şansı kalmamıştı.
Ama Ana artık
Durmak dinlenmek bilmeyen dev sınıf kavgasının
Tam ortasındaydı. Hâlâ bir anaydı
Hatta şimdi anadan da öte bir şeydi, şehit düşenlerin anasıydı
Kavga verenlerin anasıydı, henüz doğmamış olanların anasıydı,
Şimdi devlete karşı kavga veriyordu.
Egemenlerin kendilerinden
Gaspettikleri yiyeceklerine taş koyuyordu. Silah temizliyordu

Sayısız oğlu ve kızı için.
Savaşa ve sömürüye karşı verilen kavganın
Dilini öğretiyordu. Bütün gezegene yayılmış bir ordunun
Üyesiydi, izlenen ve izleyendi
Sabır gösterilemeyen ve sabırsız olandı. Dövülen ve acımasız olandı.

3

Oyunu büyük bir dönemi anlatan bir bildiri gibi sahneledik.
En az eski saray oyunları kadar ışıklı,
En az onlar kadar neşeli ve komik, üzüntülü yerlerinde de
Ölçülü. Oyuncular, sahnelerinin gerektirdiği karakteristik
Jestlerle beyaz perdelerin önüne çıktılar, cümlelerini
Açık seçik söylediler. Her bir cümle, etki yaratana dek
Beklendi ve yarattığı etki gözlemlenlendi. İzleyicinin cümleleri
Tartması da beklendi - fark ettik ki
Elinde avucunda fazla bir şey olmayanlar, sık sık aldatılanlar
Sahici olduğunu bilse de parayı dişliyor.
Elinde avucunda fazla bir şey olmayanlar, sık sık aldatılanlar,
Yani izleyicimiz,
Oyuncuların cümlelerini de aynı parayı dişler gibi inceleyebilmeliler.
Oyun mekânları fazla ipucu vermiyordu.
Bir kaç masa ve sandalye,
En gerekliler yetiyordu. Ama büyük düşmanların fotoğrafları
Arka plandaki projeksiyona yansıyordu.
Ve sosyalist klasiklerin deyişleri
Bezlere ya da tahtalara yansıyarak
Oyuncuları sarmalıyordu.
Sahnede dile getirilmeyenler
İyi düşünülmüş kısaltmada yatıyordu. Müzik parçaları
Kıvrakça döşenmişti. Seyir yerinden
Kahkahalar yükseliyordu. Kurnaz Vlasova'nın kolay kolay alt edilemeyen
Neşesi işçiler arasında mutlu gülüşmelere yol açıyordu.
Vlasova herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya kalmadan
Olayların içine girecek ve onları inceleyecek zamana ve zemine sahipti, böylece
Kendi davranışlarını da gerektiği gibi düzenleyebiliyordu.

4

Yoldaşlar, bu küçük oyunu okuduğunuzda
Aklınızın karıştığını görüyorum.
Oyunun yalın dili
Size yoksulmuş gibi geliyor. İnsanlar bu bildiride olduğu gibi
Konuşmuyorlar, diyorsunuz.
Sizin çalışmanızı okudum. Bir yere 'Günaydın',
Bir başka yere 'Selam, oğlum' gibi sözler eklemişsiniz.
Büyük oyun mekânını ev eşyalarıyla doldurmuşsunuz.
Soğuk olan yakınlaşmış, tarihsel olan güncelleşmiş.
İzleyicinin, oğlunu yitiren Ana'ya hayranlık duymasını değil
Onunla duygularını paylaşmasını istiyorsunuz.
İzleyicinin ilgisinin perde kapanıncaya kadar
Ancak böyle ayakta tutulabileceğini sanıyorsunuz.
Tıpkı işletmesi için
Para yatırımı yapan bir iş adamı gibi
İzleyicinin de kahramanın duygularına
Yatırım yapacağını düşünüyorsunuz:
Bu yatırımın karşılığını iki katıyla
Geri alacağını sanıyorsunuz. Ama ilk gösteriyi izleyen
Proleter izleyiciler oğlanın ölümüne üzülmediler.
İlgileri hiç azalmadı. Bunu da kabalıklarından yapmadılar.
O zamanlar da birçok insan bize şu soruyu sormuştu:
İşçiler de sizi anlayabilecek mi? Alışık oldukları
Uyuşturucudan vazgeçecekler mi? Kendisine yabancı bir öfkeye
Ruhsal olarak katılmaktan; iki saat boyunca kırbaçlandıktan
sonra
Bulanık anılar ve bulanık umutlarla doldurulmuş olarak
Daha önce olduğundan çok daha bitkin bir biçimde tiyatrodan
çıkmasını sağlayan
İllüzyondan vazgeçecekler mi?
Bilgi ve deneyim sunarak
Devlet adamlarının oyuna gelmelerini sağlayabilecek misiniz?
Yoldaşlar, yeni oyunların üslubu
Yenidir. Ama yeni olandan
Neden korkuluyor? Yapması çok mu zor?
Ama sömürülenler, sürekli aldatılanlar için
Yaşam sürekli bir deneyimden başka bir şey değildir
Bir kaç kuruş kazanmak,
Hiçbir yerde öğretilmeyen belirsiz girişimler.

O zaman eskinin yerini alacak olan yeni bir şeyden neden korksunlar ki? Ama
İzleyiciniz, yani işçiler, ikircikli kalsalar bile, sizin
Onların ardından gitmemeniz gerekir, tersine onların önüne geçmelisiniz.
Büyük adımlar atarak hızla onların önüne geçmelisiniz, onların sonsuz gücüne
Tümüyle güvenerek.

11. *Ana*'nın Aristotelesçi olmayan yapısı ilkel mi?

New York'taki gösteri iyi gitmemiş olsa da, onu epik bir gösterim olarak damgalamak için yeterli neden vardı.

Hem Berlin'de hem de New York'ta alıştığı "macerayı" bulamayan izleyici yakınmaktan geri durmadı:

ACHT-UHR-ABENDBLATT[114], *18.01.1932*

"...Brecht kulağa ve mantığa yöneliyor ve Rus ortamını ve psikolojisini hemen hemen tümüyle göz ardı ediyor, oysa Gorki'nin belli bir amaçla yazdığı yapıt, bu ortam ve psikoloji sayesinde bir sanat yapıtına dönüşmüştür..."

(Aşağıdaki alıntı, kitabın özgün Almanca baskısında İngilizce olarak verilmiştir. Ç.N.)

NEW YORK DAİLY HERALD, 20.11.1935

"...Pudovkin, romanı ustalıklı bir tragedya filmine dönüştürmeyi başarmıştı. Buna karşılık Brecht'in adaptasyonunda oğlunu istemeden ele veren ve bunun bedelini de bir grevde onunla birlikte ölüme yürüyen bir işçi anasının acıklı öyküsüne dönüşmüş...Oyunda Ana'nın 1905-1917 yılları arasında sınıf kavgası eğitimi veren bir çeşit seminere katılışı gösterilmekte, bir klasik olan Gorki'nin bütün renkliliği kaybolmuş..."

DEUTSCHE ZEITUNG116, Berlin, 18.01.1932

"...Böylesi gösterimlerde, oyunculuklarının berraklığıyla insanı etkileyen oyuncular oynamaktadırlar. Doğaldır ki, oyunculuğun özünde yatan şey, yani sahnede yaşanan oyunun yarattığı duygusallık, bastırılmakta; onun yerini bildirimde bulunan kişi, anlatıcı ve katılımsız izleyici almaktadır.'

WESTÄLISCHER KURIER[117], *Hamm*

'...Billinger oyunun sonunda da, kötü ruhların etkisinde olan ve bu nedenle de felaketin eşiğine gelen çiftten bir tanesinin olayların getirdiği zorunlulukla evlenmeye nasıl karar verdiğini gösteriyor bize - Billinger evlilik düzenini ve kutsal aileyi ön palana çıkararak Tanrının insan olma yolunda öngördüklerini de yerine getirmiş oluyor. Katolik bir yazarın bir oyununu böylesi önemli bir yerde izlediğimiz için gurur duymalıyız.

Komünist bir grup genç oyuncu tarafından sergilenen ve Brecht tarafından, Gorki'nin ünlü romanından hareketle dramatize edilen Ana oyunu ise öylesine zavallı ki. Oğluna doğru dürüst yemek pişiremeyen bir işçi kadının çevresindeki olaylar öylesine sistemli bir biçimde gelişir ki, kadın sonunda Parti'ye girer; böylece emperyalist savaşın Lenin'in öğretileriyle burjuvaziye karşı savaşa dönüştüğü yerde bir ananın da yer alabileceği kanıtlanmak istenmektedir."

DEUTSCHE TAGESZEITUNG[118], *18.01.1932*

'...İzleyicinin gözü önünde olup bitenler son derece zavallı ve çocukça...'

(Aşağıdaki alıntı kitabın özgün Almanca baskısında İngilizce olarak verilmiştir. Ç.N.)

DAILY MIRROR[119], *20.11.1935*

"...Ana kısır bir malzeme, amatörce sergileniyor."

DER VORWÄRTS[120], *Berlin, 18.01.1932*

"...Harika bir roman (Gorki'nin romanı)... Çar'ın jandarmaları pırıl pırıl bir devrimci kadını ölümcül bir biçimde yaralamış olmalarına rağmen, Pelagea Vlasova tapınası bir proleter ruh olarak ölmeye hak kazanmıştır...

...Ancak Brecht Gorki'nin harika yapıtını, 1932 yılının Stalizmine dönüştürerek değerini indirgemektedir...

...Kısacası, dramaya dönüştürülmüş olan o büyük roman yine roman olarak kalmış, ancak psikolojik tadını yitirmiştir."

BERLINER TAGEBLATT[121], *18.01.1932*

"...Oyunun ilkel dinleyiciler için yazılmış olduğunu söylemek hafifletici bir sevecenlik olurdu. Oyun ilkel bir yazarın elinden çıkmış

demek daha doğru."

(Aşağıdaki iki alıntı kitabın özgün Almanca baskısında İngilizce olarak verilmiştir. Ç.N.)

BROOKLYN DAİLY EAGLE[122], *20.11.1935*

"...bu oyunun çocuk eğlencesi sınıfına dahil edilmesi gerekirdi, çünkü komünist veletleri eğlendirmekten başka bir işe yaramaz..."

NEW YORK EVENİNG JOURNAL[123], *20.11.1935*

"...Anlaşılan o ki izleyicinin zekâsını küçümsüyorlar. - Yöntemleri kara tahta kadar nahif, tahta oyuncaklar kadar çocukça. - 'Ben Pelagea Vlasova' diyor yaşlı kadın doğrudan doğruya izleyiciye, 've ben bir işçi olan oğluma çorba pişiriyorum. Çorba giderek tatsızlaşıyor, beğenmeyecek. Giderek daha da mutsuzlaşacak ve güçlüklerle karşılaşacak. Kitap okuyup duruyor.' Anlamlı bir yenilik yapıp 'Cat' (Kedi. Ç.N.) sözcüğünün c-a-t biçiminde hecelendiğini de söyleyebilirdi..."

Burjuva izleyicinin, tiyatroda ideolojik isteklerin en kısa yoldan doyurulması konusunda oldukça ısrarlı olduğu görülmektedir. Eğer tiyatro kendisi için öngörülen işlevi yerine getirmiyorsa ya da tam anlamıyla getirmiyorsa izlenmemesi gerekir, zavallıdır, ilkeldir. Tiyatronun işlevi konusundaki bu sabit fikri delmenin ne denli güç olduğu Becher'in *Büyük Plan* (Grosser Plan) adlı oyununun gösterimi nedeniyle Andor Gábor'un yaptığı ve *Linkskurve*'de yayınlanan bir röportajda şöyle dile gelmektedir:

LINKSKURVE[124], *Kasım-Aralık 1932*

"İzleyici oyuna, yazara, oyunculara alkış tutmak için tiyatro gitmiş olsa bile bunu yapamadı, çünkü kendisine sunulan şey 'yalnızca' -ki bu da az şey değil- duygularını harekete geçirdi, ama bütün sinirlerini ayağa kaldırarak istenilen melodinin çalınmasını sağlayamadı."

Anlaşılan o ki yalnızca politik bilinci olan insanlar tiyatroya gidiyor! Bütün öteki yazılarda gösterimin politik sonuçları üzerine tek bir satır bile bulmak olası değil! Oysa tiyatro ancak izleyicinin güçlü politik ya da en azından felsefi ya da davranışlara yönelik ilgisiyle yeni bir toplumsal işlev kazanabilir. Tam da bu nedenle *Ana* oyununu izleyen işçiler bir serüven yaşamış olarak çıkıyorlar oyundan. Bu nedenle de onlar oyunu ilkel bulmuyorlar.

WELT AM ABEND[125], *Berlin, 18.01.1932*

"...Bu tür, gerçekten de ilkel değil. Kurslarda, üzerinde konuşulabilecek birçok sahnesi var."

(Aşağıdaki üç alıntı kitabın özgün Almanca baskısında İngilizce olarak verilmiştir. Ç.N.)

NEW YORK POST[126], *20.11.1935*

"...Bu bildirimle bilgilendirilen prömiyer izleyicisi iki nedenden ötürü -merak ettikleri için ya da sempati duydukları için- işçilerin kavgasından yanadır. Bir çoğunun oyun hakkında yaptığı yorum sahnelemenin alışılmışın dışındaki yöntemlerini dikkate almamaktadır, daha çok oyunun politik temasına yöneliktir..."

THE NEW LEADER[127], *30.11.1935*

"...Eğer Brecht'in bazı ölçütleri kabul edilecek olursa *Ana* Theatre Union'un şimdiye kadar sergilediği en açık ve en doğrudan oyun. Gösterimin bastığı yeri anlamak için bir kaç dakika yetiyor, bu süre içinde de *Ana* insana duygusal ve nahif geliyor. Kendisi de zaten öyle, çünkü *Ana* düz bir yazının dramatize edilmiş hali, tiyatronun araçları kullanılarak gösterilen bir kadının yaşamından hareketle sınıf bilinci teması işleniyor. Böylece *Ana* anlamlı bir belgeye dönüşüyor, belli bir amaca yönelik ve etkili... Alıştığımız anlamda bir oyun değil; ama tiyatronun sahip olduğu büyük gücü ve değeri kanıtlamak açısından şimdiye kadar görülen en basit yol. Kronolojik olarak değil, tersine yapısal açıdan ve olağanüstü enerjisiyle *Ana*; bütün 'öğreti oyunlarının', bütün propaganda oyunlarının kökeni."

NEW YORK DAILY WORKER[128] , *22.11.1935*

'...Proleteryanın yengisiyle sonuçlanan günümüz sınıf kavgasının dramatik bir öyküsünü anlatan bir oyun oluşturmak Brecht'in düşüncesiydi. Oyununu büyük ölçekte düşünmüştü. Çelişkiler sahne sahne, tablo tablo izleyicinin gözünün önüne serilecekti... Devrimci teknikler: Böyle bir gösterimin kendine özgü teknikleri olacağı açıktır. Sosyal katmanlar soyutlamaları temsil ettiklerinden oyunun soyut olması gerektiğini ileri sürenler oldu. Biz bunu doğru bulmuyoruz. Böyle bir oyunda gözüken işçiler, kapitalistler ve devlet memurları rahatlıkla kanlı canlı adamlar, kadınlar olabilirler. Başka bir deyişle, gerçek olabilirler. Ancak bu gerçekliğin başka bir gerçeklik olması gerektiği de doğrudur...

Theatre Union, Civic Theatre'de heyecan verici yeni bir oyun sergiledi... Bu oyun Amerikan sahnelerindeki bütün oyunlardan farklı... Yazar büyük bir öykü anlatabilmek için stilde, sahnelemede ve müzikte soğukkanlı-lıkla yeni bir teknik uygulamış... Oyunun odak noktasında, üzerine düşünülmesi gereken Pelagea Vlasova, devrimci ana, duruyor."

İzleyiciler bir an bile sahnede gösterilenin; "sonsuz insani olanın bulunup, ortaya çıkarılması" vs. için, yaşanan maceraların "ruhuna katılmak" amacıyla Rusya'da geçen bazı tarihsel olayların betimlemesi olduğuna inanmadılar. Aynı biçimde insanların içinde yaşadıkları insanlık dışı koşulları da göz ardı etmediler. İzleyiciler bütün deneyimlerini, zekâlarını, kavga heveslerini harekete geçirmeye, güçlükleri ve görevleri tanımaya, karşılaştırmalar yapmaya, karşı koymaya, sahnedeki insanların davranışlarını eleştirmeye ya da bu davranışları bir ders edinmek amacıyla kendi durumlarına indirgemeye hazırdılar. Uygulanabilir, politik bir psikoloji olan bu psikolojiyi kavradılar. İzleyiciyle, onun karşısına insan taklitleri çıkarılmak suretiyle ilişki kurulmaktadır; izleyici gerçekte bu taklitlerin asıllarıyla ilişki içindedir ve bunları keskin sınırları olan fenomenler olarak algılamaması gerekir. Birlikte yaşadığı insanlara karşı görevi sınırlayıcı ögeler karşısında kendi kendisini devreye sokmalıdır. Bu görevi yerine getirirken dramanın onu koruması gerekir. Sosyal düzey, özel olaylar vb. gibi sınırlayıcı ögeler değiştirilebilir olarak sergilenmelidir. Olayların ve durumların belli oranda yer değiştirilebilirliği izleyiciye montajlamayı, deneyim edinmeyi, bütünden çıkarsama yapmayı olanaklı kılmalıdır. Kişiler arasındaki ayrımlar açısından, birbirleriyle ilişki içinde olan, kavga eden politik insanlar için belli bazı ayrımlar söz konusudur (örneğin, bilgi dahilinde olmaları halinde sınıf kavgasını yürütmeye yarayacak ayrımlar gibi). Bu insanlar için bir insanı salt 'insan' olarak kalana dek, yani değiştirilmesi gereken bir yaratıktan başka bir şey olmayana dek, bütün özelliklerinden arındırmak anlamsızdır. İnsan, özelliği gereği insanın (izleyicinin) yazgısı olarak algılanmalıdır. Açıklamanın uygulanabilir olması gerekir.

Bir insanın kavranması derken, en azından ona el atmayı anlıyoruz. İnsana yönelik, onu bizden uzaklaştıran ve anlık olan 'genel' bakış yeterli olmaz; tersine bu, bizim asıl ve belirleyici kavrama edimimiz için bir ön koşuldur; bu kavrama insanı ele geçirir, bu nedenle de o genel bakıştan kurduğu plan gereği yararlanır. Bir edim için böyle bir plan yapmaksızın da genel bakış edinmenin olanağı yoktur:

Ancak bu bağlamda genel bir bakış kazanılır ve yine ancak bu bağlamda geçerli olur. Bir başkasını, ancak ona el atarsak kavrayabiliriz. Kendi kendimizi de, kendimize el atarsak kavrayabiliriz. İnsan önce insanlar tarafından kullanılabilen ve insanları kullanan bir yaratık olarak açıklanabilir. En azından insanın insan tarafından kötüye kullanılmaması için kavga veren hareket için, yani komünist hareket için, insanı böyle açıklamak oldukça pratiktir. Böyle açıklanması halinde -istediği kadar beklenmedik bir anda oluşsun- insan eğilip bükülebilirliğinin ötesinde, mutlakıyetçiliği içinde ortaya konacaktır.

12. 'Doğrudan doğruya' ayrımları yok sayan etki

Egemen estetik, sanat yapıtından doğrudan doğruya bir etki uyandırmasının yanı sıra bireyler arasındaki bütün sosyal ve diğer ayrımları da yok sayacak bir etki yaratmasını ister. Bireylerin giderek sınıf ayrımlarının bilincine varmalarına rağmen, sınıf ayrımı yasalarını yok sayan böylesi bir etki Aristotelesçi tiyatro tarafından bugün bile yeğlenmektedir. Sınıf ayrımı yasaları bu oyunların konusu olsa bile -hatta oyunlarda şu ya da bu sınıftan yana tavır alınsa bile- böyle bir amaç güdülür. Her ne olursa olsun izleyici tarafında, 'genel insani olan' temelinde herkeste ortak olarak oluşan sanat yapıtından alınan haz süresince bir kolektivizm söz konusudur. Aristotelesçi olmayan *Ana*, böylesi bir kolektivizmin oluşmasıyla ilgilenmez. *Ana* izleyiciyi bölmekten yanadır.

NEUE PREUSSISCHE KREUZZEITUNG[129], *Berlin, 18.01.1932*

"...Oğlu tarafından Parti işlerine sokulan, sonunda da komünizm için arı gibi çalışmaya başlayan bir Ana söz konusudur. Yani, görevini yapan, partiye mensup küçük adama düzülmüş bir övgü. Kaba, kasıtlı, propaganda özellikleri taşıyan bir oyun. Sempatizan yoldaşlar için bir bayram; söylenenlerden ve yazılanlardan daha etkili..."

13. Komünizm kendi içine mi kapanık ?

DEUTSCHE ALLGEMEINE ZEITUNG [130], *Berlin, 17.01.1932*

"...Brecht bu çalışmada Maksim Gorki'nin *Ana* adlı romanından hareketle yine bir öğreti oyunu yazmış; ilkel dinleyici için doğru, yani komünist tavır için yol gösterici bir oyun bu. Tiyatro ve edebiyat açısından korkunç bir şey; politik propaganda olarak ise dikkate alınması

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

gereken bir şey..."

"...Oyunun konusu politik davranış, amacı ise dinleyiciyi bu doğrultuda eğitmek. Eldeki bütün araçlar kullanılarak varılmak istenen amaca doğru öylesine bilinçli ilerleniyor ki, birçok yere turne yapacağından hiç kuşku duymadığımız bu oyunu bizlerden çok politikacılar izlese daha iyi olur..."

"Karşı çıkmasına rağmen oğlu ve onun arkadaşları tarafından komünist olarak yetiştirilen, daha sonra ise kendi isteğiyle komünist propaganda çalışmalarına canla başla katılan Ana'nın öyküsü insana hiç de yakın gelmiyor. Oyunun yazarları sanatsal değil, salt politik amaçlar gütmüşler..."

GERMANIA[131] *, Berlin, 19.01.1932*

"...yeni bir tiyatro stili buldu diye Brecht'i estetik bağlamında bir fenomen olarak görenlere sonunda bir cevap verebilmek için...

Ancak bunun altında kesinlikle kişisel isteği yatmıyor. Biçime yönelik bir amacı da yok aslında. Bunun altında -bunu Komödienhaus'ta geçirdiğimiz akşam kanıtladı- komünist ideolojiden başka bir şey yatmıyor. Giderek Bolşevizmin Almanya'daki 'edeb' sözcüsü haline gelen Brecht var bunun altında. Bu nedenle estetik açıdan değil, ancak politik açıdan değerlendirilebilir."

KÖNIGSBERGER ALLGEMEINE ZEITUNG[132]*, 23.01.1932*

"Karşı çıkmasına rağmen oğlu ve onun arkadaşları tarafından komünist olarak yetiştirilen, daha sonra ise kendi isteğiyle komünist propaganda çalışmalarına canla başla katılan Ana'nın öyküsünün edebiyatla hiçbir ilgisi yok. Bu, Brecht'in epik tiyatro prensiplerinden hareketle geliştirdiği araçların ustaca kullanıldığı ve belli bir amaca yönelik bir oyundan başka bir şey değil."

DEUTSCHE ALLGEMEINE ZEITUNG[133]*, Berlin, 17.01.1932*

"...Bu öğreti oyunlarının zihni etkisi böylesine sarsıcı olduğu için politikaya ilişkin olanın hor görülmemesi gerekir...'

...Çünkü burada propaganda aynı zamanda takınılması gereken tutuma ilişkin yol gösterici bir özellik de taşıyor -belirleyeci olan da bu zaten."

GERMANIA[134]*, 19.01.1932*

"Bütün oyun; mensup olduğu orta sınıftan çıkarılarak sınıf kavgasının, proleter dünyanın içine atılan devrimci bir kadın tipinin kah-

ramanlaştırılmasından başka bir şey değil."

DEUTSCHE ALLGEMEINE ZEITUNG[135], *Berlin, 17.01.1932*

"...Bu öğreti oyunlarının ruhsal etkisi bu denli uyuşturucu ve öldürücü olduğu için, tam da bu nedenle, politik etkilerini göz ardı etmemek gerekir...

...Çünkü burada, propaganda, nasıl davranılması konusunda uygulamalı bir yol gösterici olma niteliği taşımaktadır - belirleyici olan da budur."

NEUE LEIPZIGER ZEITUNG[136]

"...Brecht'in *Ana*'sı da, organize bir devrimin bütün teatral propagandaları gibi ölçülü bir ev yapımı ekmeğe benziyor." (H. Kesten)

Ana'yı eleştiren hemen hemen bütün burjuva eleştirmenler gösterimin yalnızca komünistleri ilgilendirdiğinde birleşiyorlar. Oyundan sanki tavşanlardan ya da satrançtan hiçbir şey anlamayanları kesinlikle ilgilendirmeyen tavşan yetiştiriciliğinden ya da bir satranç oyunculuğundan söz eder gibi söz ediyorlar. Ama bütün dünya, komünizmi kendi sorunu gibi görmese bile komünizmin sorunu bütün dünya. Komünizm bir oyun çeşidi değil. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılması konusunda kökten çözümlerden yana olan komünizm; çeşitli konularda farklı düşünen ama özel mülkiyetin korunması konusunda aynı fikirde olan bütün doğrultuların karşısında tek doğrultu olarak durmaktadır. Büyük Batı felsefesinin tek ve doğrudan uzantısı olma iddiasındadır. Bu öyle bir uzantıdır ki, bu felsefenin ve gelişmiş ekonominin işlevlerini kökten değiştirmeyi hedefler. Sözlerimizin subjektif değil, objektif ve herkesi bağlayıcı sözler olduğunu belirtmek zorundayız. Küçük bir bölüm olarak yalnızca kendimiz için değil, bütün insanlığın (insanlığının bir bölümünün değil) çıkarlarını gözeten bir kısım olan bütün insanlık için konuşuyoruz. Bir kavga içinde olduğumuz için bizim subjektif olduğumuz sonucuna varmaya kimsenin hakkı yoktur. Sözde objektif bir etki uyandırmak için kavganın içinde değilmiş gibi davranan biri, dikkatli bakıldığında, insanlığın küçücük bir kısmının çıkarlarını gözeten, umutsuz subjektif bir durumda bulur kendini. Objektif olarak bakıldığında, bu kişi kapitalist mülkiyet ve üretim ilişkilerini korumak adına, bütün insanlığın çıkarlarına ihanet etmiş demektir. Bu sözde objektif 'solcu' burjuva şüpheci, küçük bir katman tarafından

sürekli uygulanan ama gelenek-görenekler nedeniyle uzun süre insanların bilincinde geri plana itilmiş olan şiddeti kavga olarak adlandırmayarak bu büyük kavgaya katıldığını anlamamakta ya da anlamak istememektedir. Objektif açıdan da subjektif açıdan da gayri insani olan, pis bir klik oluşturan bu katmanın elinden bütün "ideal türden mallar"ın alınması gerekmektedir; sömürülen, üretim açısından engellenen, kendini çöküntüye karşı korumaya çalışan insanlığın bu mallarla daha sonra ne yapacağı hiç önemli değildir. Her ne koşulda olursa olsun, öncelikle bu katmana insani bir görünüm veren her şeyin ortadan kaldırılması gerekmektedir. 'Özgürlük', 'adalet', 'insanlık', 'eğitim', 'üretim', 'soğukkanlılık' 'güvenilirlik' sözcükleri ne anlama geliyor olursa olsun -bu kavramlar burjuva toplumunda üstlendikleri bütün işlevlerden temizlenmeden önce- artık kullanılmamalıdır. Bizim düşmanlarımız aynı zamanda insanlığın da düşmanlarıdır. Onlar çıkış noktaları itibariyle haklı değillerdir: Haksızlık çıkış noktalarının kendisindedir. Belki oldukları gibi olmak zorundadırlar, ama hiç olmamaları gerekir. Kendi kendilerini savunmaları anlaşılır bir durumdur, ama onlar soygunu ve önceliği savunmaktadırlar, ayrıca anlamak bağışlamak anlamına da gelmez. İnsanlara kurt gibi davranan insan değil, kurttur. Günümüzde 'iyilik', iyiliği olanaksız hale getirenlerin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir.

GERMANİA[137]*, Berlin, 19.01.32*

"*Ana* bir insanın Marksist anlamda kendi özel dünyasından çıkıp genel politik bir dünyaya girişini gösteriyor. Bu insan bir işçinin oğlu olan ve kendisi de bir işçi olan oğlunu sevmektedir. Çelişki, yağlı bir çorba yapmak için yeterli Kopek olmayışında başlar. Yaşlı kadının 1917 Devrimi sırasında Parti'nin düzenlediği gösterilerde kırmızı bayrağı taşımasıyla son bulur. Bu arada Ana, bildiri dağıtımından okuma yazma öğrenmeye kadar bütün aşamalardan geçer. Parti için başlarda kişisel olmayan, sonraları hileye başvurarak (Parti'nin çıkarı için tabii), daha da sonraları ajitasyon yaparak çalışır. Önceleri dürüst davranırken sonraları yalana başvurur; kendisi de savaş için bakırlarını bağışlamaya gelmiş gibi yapar, ancak sonra kurnazca kadınların bağıştan vazgeçmelerini sağlar ; 'Emparyalist savaşın iç savaşa dönüşmesinden, (Lenin)'[138] yanadır ve gerek bu 'dönüşüme', gerekse savaşın zafere ulaşmasına kendisi de katılır- bu oyunun öğrettiği şeyler bunlar dır işte."

Varlık nedenlerini üretim araçlarının sahiplerine borçlu olan belli bir grup kafa işçisinin komünizm konusuyla değil, dünyaya ilişkin konularla uzaktan ya da yakından hiçbir ilgileri yoktur. Komünistlerden tek yönlü ve bağımlı zihinler olarak ayrılmak suretiyle insanlığa ilişkin konudan ayrılmış olmakta; aslında çok yönlü, bağımsız ve özgür bir şey olan sömürü bağlamında birbirleriyle kenetlenmektedirler. Kafa işçilerinin bir çoğu dünyanın (kendi dünyalarının) uyumsuzluk içinde olduğu duygusuna sahiptirler, ama davranışları bu duygularıyla çelişir. Zihinsel olarak, kendi içinde uyumsuz olan bir dünya kuranlar devre dışı bırakılacak olurlarsa, uyumsuzluğun şöyle ya da böyle bilincinde olan ama sanki dünya uyumluymuş gibi davranan insanlar devre dışı bırakılmış olur. Dünya, böyle insanların düşüncelerine pek el atmaz; onların düşüncelerinin de dünyaya el atmamalarında şaşılacak bir yan yoktur. Bu da bu insanların, düşüncenin herhangi bir şeye el atmasını beklemediklerini gösterir; böylece, 'dış' etkenlerce şöyle ya da böyle kısıtlanan ve kendi kendisi için var olan 'Salt Zihin' çıkar ortaya. *Ana* oyunundaki bir işçi kadınla söz konusu olan görüş ayrılıkları bu insanlar için herhangi bir anlam taşımaz. Kendilerinin uygulamayla nasıl bir alışverişleri yoksa, politikacıların da zihinle bir alışverişleri yoktur. Elin yaptığı işi kafanın bilmesine ne gerek vardır ki? Üstelik elin yaptığı işle onların cepleri dolmaktadır! Bu insanlar politikaya karşıdırlar. Bu da, onlarla birlikte yapılan politikadan yana olduklarını gösterir. Meslekleri bağlamında tutumları tümüyle politiktir. Politika dışında bir yere yerleşmekle, politika dışında bir yere yerleştirilmek aynı şey değildir; politikanın dışında kalmak politikanın üstünde olmak demek değildir.

Bazıları devleti mükemmelleştirmeden, mükemmel olmayan bir devletin içinde mükemmel olabileceklerini sanmaktadırlar. Ancak bu arada devletin, mükemmel ya da kendini mükemmelleştiren insanlara gereksinimi yoktur. Her yanda kamburlara, tek kollu ya da tek bacaklılara, hata bacaksızlara gereksinim duyulduğunu görüyoruz. Yönetim işleri en iyi aptallar tarafından yapılabilir. Koruma görevlilerinin işlerini yürütebilmeleri için burunlarından solumaları, yargıçların ise körleşmeleri gerekmektedir. Araştırmacılar sağır dilsiz ya da en azından dilsiz olmalıdırlar. Kitap ve gazete çıkaran yayınevleri ise, iflas etmemek için okuma yazma bilmeyenler için çalışırlar. Bulunan ve dile getirilen gerçekte, adına akıllılık denen bir şeye rastlanmaz; tersine, gerçek olmayanın bulunması ve dile getirilmesiyle suskunluğun incelikleri söz konusudur. Bazıları ortaya

büyük yapıtlar çıkmadığını düşünürler, bunun nedenini de büyük yeteneklerin yokluğuna bağlarlar. Ama onların duymak istedikleri şeyi ne Homer ne de Shakespeare yazabilirdi. Zaten ortaya büyük yapıtların çıkmadığını düşünenler böylesi yapıtlar olmadan da rahatça yaşayabilirler, hem de böylesi yapıtlarla yaşayamayacakları kadar rahat yaşarlar.

14. Öğrenmeye karşı duyulan isteksizlik ve yararlı olanı hor görmek

(Aşağıdaki alıntı, kitabın özgün Almanca baskısında İngilizce verilmiştir. Ç.N.)

NEW YORK SUN[139], *20.11.1935*

"...Sıçrama noktası tabii ki, önceleri Tanrıya Çar'a ve özel mülkiyete inanan Ana'nın, Pelagea Vlasova'nın, daha sonra düşüncelerini değiştirmesidir, bu da eğitilmesiyle sağlanıyor. Ona her şey esaslı bir biçimde anlatılıyor, o da anladıktan sonra bunu başkalarına aktarıyor. Sonra o ve diğerleri, hâlâ aynı yavaşlıkta ve esaslı bir biçimde, bütün bunları izleyiciye anlatıyorlar..."

Aristotelesçi olmayan dram türündeki *Ana* oyununa karşı yöneltilen burjuva eleştirisinin ana noktalarından biri de 'eğlendirici' kavramıyla 'öğretici' kavramı arasında yine burjuvaziye temellendirilen ayrımdır. Buna göre *Ana* daha çok (her ne kadar izleyicilerin küçük bir bölümü için olsa bile) öğretici bir oyundur, ama kesinlikle eğlendirici bir oyun değildir (bu kez o küçük bir bölüm bile söz konusu değildir). Bu görüşe katılmak olası değildir. Burada, öğrenmenin haz verici bir şey olduğunu söylememek suretiyle öğrenmeyi aşağılayıcı bir tutum alınmış olunmaktadır. Tabii ki gerçekte, her türlü öğretici değerden yoksun bırakılan haz hor görülmektedir. Ancak, burjuva toplum düzeninde öğrenmenin ne gibi bir işlev üstlendiğine bakmak gerekir. Öğrenme, paraya dönüştürülebilecek bilgilerin satın alınmasından başka bir şey değildir. Bu satın alış, kişi üretim sürecine girmeden gerçekleşir. Diğer bir deyişle hareket alanı hamlıktır. Kendi alanıyla ilgili bilgi eksikliği olduğunu kabul etmek, yani bir şeyler öğrenirken başkalarına yakalanmak; kredi alma hakkına da sahip olmamanın yanısıra başkalarıyla rekabet edecek durumda olmamak anlamına gelmektedir.

Burjuva gençliğinin b i l g i'yi huniyle akıtılarak almaları, onlar için öylesine büyük bir işkence olmaktadır ki, e ğ l e n c e olsun diye tiyatroya gelen biri kendisine yine o k u l s ı r a l a r ı n d a k i g i b i davranılmasına dayanamaz. Öğrenmekte olan biri böylece aşağılanmış olmaktadır.

İnsanlar, yalnızca karşılarındaki insandan yararlanmak suretiyle kendileri için yarar sağlamaya başladıklarından beri yararlı olan ve yararlı olandan yana olmak da aynı biçimde hor görülmektedir artık.

Yararlanılabilen, kendini savunamayacak durumda olan yararlı kişidir. Ekmek parasını kazanabilmesi için önce yararlanılabilen biri olmalıdır. Ancak ondan yararlanan kişi saygınlığını bu yolla değil, karşısındakinden çıkardığı (tabii ki karanlıkta çıkardığı) yararın kendisine sağladığı güç ve para yoluyla edinir. Feodal dönemden bu yana feodal kişinin -öncelik hakkı biçiminde garanti altına alındığı üzere- ne kendi kendine ne de başkalarına yararlı olmak zorunda olmayışı bugün de geçerli bir şeydir; küçük burjuva dünyasının yenilgiye uğratıldığı dönemde kendi kendini yararlı kılan insan, onu geride bırakan ve başkalarının yararlı olmasını sağlayan kapitalistler tarafından hor görülür; yarar dosyasının karanlıkta işlenmesi gereken suçlar alanına havale edilmesi sonucunda proleterler arasında baş gösteren kaynaşma kısa zamanda ideolojik sistemlerde büyük bozukluklara yol açar. Ancak bir yandan da proletarya içinde yararlı olana karşı sınırsız ve büyük bir eğilim baş gösterir, bu eğilimde herhangi bir kuşkuya yer yoktur; çünkü yararı, zarar vermekte gören ilişkileri ortadan kaldırmaktan yanadır.

MÜZİK ÜSTÜNE[140]

Ana'nın müziği bir tiyatro oyununun alışılmış eşlik müziği gibi değildir. Hanns Eisler, 1931 yılında işçi tiyatrosu için bestelemiştir bu müziği. Ekonomik davranma zorunluluğu nedeniyle yalnızca dört enstrüman kullanmıştır. 1935 yılında New York'ta yapılan gösterim için müzikleri iki piyano ve koro için yeniden düzenlemiş, dört yeni müzik parçası[141] daha eklemiştir. Bu metinde müzikler İngilizce olarak ve kantat biçiminde[142] söylenmiştir.

Çocuk koroları, üç solist ve iki piyano için düzenlenen büyük kantat[143], 1949 yılında Viyana'da gerçekleştirilmiş ve sahnelenmiştir. Leipzig'te ise teknik nedenlerle 1931'de yazılan orijinal metin kullanılmış, *Çorba Şarkısı* ve *Üçüncü Konuya Övgü* başlıklı iki parça da metinden çıkarılmıştır.

METİNDE YAPILAN DEĞİŞTİRMELERE ÖRNEK[144]

Prova sırasında metinde değişiklik yapmak oyuncularımız için zaten doğaldı. Ama prömiyerden sonra da -her akşam oyun nöbetçi yönetmence izlenerek- yalnız sahne düzeninde değil, metinde de değiştirmeler yapıldığı oluyordu.

Ana oyununun 8. Sahnesi'nin prömiyerde[145] oynanan metni şöyleydi:

Köy Yolu. İki işçinin eşliğinde gelen Ana atılan taşlarla karşılanır. Yanındaki işçiler kurtuluşu kaçmakta bulurlar.

ANA- (Alnında kocaman bir şişle taş atanlara) Ne diye taşlıyorsunuz ki bizi?
YEGOR- Grev kırıcısınız da ondan.
ANA- Öyle mi? Demek bunlar grev kırıcılar. Bu yüzden bu kadar telaşlılar. Nerede grev yapılıyor sahi?
YEGOR- Smirnof Çiftliği'nde.
ANA- Siz de grevcilersiniz. Alnımdaki şişlikten belli. Ama ben grev kırıcı değilim. Tversk'ten geliyorum. Çiftlikte çalışan bir işçiyle görüşmeye. Adı Yegor Luşin.
YEGOR- Luşin mi? Benim.
ANA- Pelagea Vlasova.
YEGOR- Sen misin o tüm bölgede Ana dedikleri?
ANA- Evet. Size gazetemizi getirdim. Grevde olduğunuzu bilmiyordum, ama kavganızı (Başında şişliği işaret eder) sağlam yürüttüğünüz görünüyor.
YEGOR- Geldiğin gibi gidebilirsin. Siz Rostovlular canımıza yettiniz artık. Seninle birlikte Rostov'dan grev kırıcılar geldi. Yarın sabah bir sürü grev kırıcının daha geleceğini öğrendik. Bizim yiyecek tek lokmamız yok, çünkü yine bir Rostovlu olan çiftlik kasabı yalnızca grev kırıcılar için yemek pişiriyor.
ANA- Rostov'daki bütün işçiler grev kırıcı olmadıkları gibi, bir kasap da genellikle bir işçi değildir.
YEGOR- Ama bizimki öyle. Fabrika kantinlerinde çalışmış. Bak, çiftlik mutfağının bacası grev kırıcıları için tütüyor.
ANA- Utanç verici bir şey, Onunla hiç konuşmadınız mı?
YEGOR- Yararı yok ki. Köyle şehir bağdaşır mı hiç? Hep birbirlerini yerler, kalanı da köpekler temizler! Çekin arabanızı buradan!
(İki çiftlik çalışanı çıkarlar)
ANA- İşte böyle birbirimizin gözünü oyup duruyoruz. İşçi işçiye karşı.

Sömürücüler de karşımıza geçip bıyık altından gülüyorlar bize.

Çıkan tartışmalar sonucunda metinde değişiklik yapıldı. Değişiklik işçilerle köylülerin birleşmesine işaret ediyordu.

ANA- (Alnında kocaman bir şişle taş atanlara) Ne diye taşlıyorsunuz ki bizi?
YEGOR- Grev kırıcısınız da ondan.
ANA- Öyle mi? Demek bunlar grev kırıcılar. Bu yüzden bu kadar telaşlılar. Nerede grev yapılıyor sahi?
YEGOR- Smirnof Çiftliği'nde.
ANA- Siz de grevcilersiniz. Alnımdaki şişlikten belli. Ama ben grev kırıcı değilim. Tversk'ten geliyorum. Çiftlikte çalışan bir işçiyle görüşmeye. Adı Yegor Luşin.
YEGOR- Luşin mi? Benim.
ANA- Pelagea Vlasova.
YEGOR- Sen misin o tüm bölgede Ana dedikleri?
ANA- Evet. Size gazetemizi getirdim. Grevde olduğunuzu bilmiyordum, ama kavganızı sağlam yürüttüğünüz görünüyor. (Luşin'e gazeteleri verir)
YEGOR- Alnını şişirdiğimiz için kusura bakma. Grevimiz zor dayanıyor. Seninle birlikte şehirden grev kırıcılar geldi, yarın sabah da bir sürü grev kırıcının daha geleceğini öğrendik. Bizim yiyecek tek lokmamız yok, oysa onlar için çiftlik kasabı domuzlar, danalar kesmeye başladı bile. Bak, çiftlik mutfağının bacası grev kırıcıları için tütüyor.
ANA- Utanç verici bir şey.
YEGOR- Çiftlik kasabında, çiftlik fırınında, çiftlik süthanesinde grev yok tabii.
ANA- Niye yok? Onlarla hiç konuşmadınız mı?
YEGOR- Yararı yok ki. Onlar niye grev yapsınlar? Yalnızca bizim ücretlerimizde indirim yapıldı.
ANA- Ver sen o gazeteleri bana.
(Gazete paketini ikiye böler, bir yarısını Yegor'a verir)
YEGOR- Onlar ne olacak? Niye bize hepsini vermiyorsun?
ANA- Bunlar da çiftlik mutfağı için, çiftlik fırını ve çiftlik süthanesi için. Orada da işçiler çalışıyor ve onlarla konuşulması gerek. Bir yerde işçi varsa henüz her şey yitirilmemiş demektir.
YEGOR- Hiç boşuna zahmet etme! (Çıkar)
ANA- İşte böyle birbirimizin gözünü oyup duruyoruz. İşçi işçiye karşı. Sömürücüler de karşımıza geçip bıyık altından gülüyorlar bize.

HALK OYUNCUSU ERNST BUSCH[146]

Bir kaç yıldır oyuncularımıza asosyal (toplumsal açıdan olumsuz) insanları oynamak daha kolay geliyor; kahramanları oynamaktansa böyle insanları oynamak daha çok ilgilerini çekiyor. Oyuncular ve izleyiciler Mefisto'yu Faust'a[147], Prospero'yu III. Richard'a[148] yeğliyor gibiler. Sınıfsal açıdan ise, izleyiciler ve oyuncular burjuvazi için, proletarya için yapabileceklerinden çok daha fazlasını yapabiliyorlar. Bu arada izleyicilerin ve oyuncuların burjuva ya da proleter olmaları hiç önem taşımıyor gibi bir anlayış egemen.

Gördüğüm kadarıyla Semyon Lapkin'i oynayan Ernst Busch'un oyunculuğu, Alman sahnesinde sınıf bilincine sahip ilk proleter oyunculuk. Daha önce de böyle rolleri iyi oynayan oyuncular, bu türden rolleri oynayan başka büyük halk oyuncuları da görmüş olmama rağmen, böylesi büyük bir anlam taşıyanını ilk kez gördüm.

Kaldı ki Semyon Lapkin oyunun ana rollerinden biri değildir. Figürün özel yaşamına ilişkin veriler eksiktir, hatta politik durumu bile belirsiz, hatta pek de önemli değildir. Busch'un bilgisi ve oyuncu dehası sayesinde sınırlı bir malzemeden unutulmaz bir figür çıkmıştır ortaya.

Busch'un sahip olduğu bilgi yalnızca sahnede yeni ortaya çıkan proletarya kişiliğine ilişkin değil, insanları tanıma konusundaki bilgidir, bu bilgi öteki sınıfları da içerir. Busch'un oyunculuğu bir işçinin özelliğini -sınıf bilinci olan bir işçinin özelliğini- gösterdiği gibi Marx'ın sözünü ettiği[149] toplumsal tipler bütününün, yani tüm öteki sınıf tiplerinin 'saklı' olduğunu da gösterir. Onun oyunculuğunda feodal beylerin ve burjuva ekonomistlerinin izleri, modern proletaryanın özellikleriyle birarada bulunmaktadır. Oyunculuk açısından yeni bir şeyle karşı karşıya bulunmaktayız, üstelik de bitmiş haliyle. Grev sahnesinde Mark Anton'un[150] tutumundan, Öğretmen'le olan sahnelerde ise Mefisto'nun tutumundan izler buluruz. Busch işçi tiplemesi konusunda uzman olmanın çok ötesinde.

Sonra, sınıf kavgası konusundaki bilgisine söyleyecek söz yok! Semyon Lapkin, Bolşevik işçilerden oluşan bir hücrenin[151] lideridir. Busch sahneye adımını attığı bir iki sahnede bile Semyon Lapkin'in kavga arkadaşlarına karşı takındığı tavrı ayrıntılı ve tümüyle görmemizi sağlamaktadır. Öfkesine hakim olamayarak üzerinde oturmakta olduğu bildirileri unutup komiserin üzerine yürüyen ateşli

Stepan Pregonski'ye[152] anında, "Otur, yoksa vurulacaksın!" diye bağırır; bu cümleyi, anlatılması zor bir alay ve ustalıklı bir boşvermişlikle söyler; bu arada Lapkin'in kendi korkularını da unutmaz! Akıllı ve sakin Maşa onun dayanağıdır. Maşa, Vlasova'ya *Çorba Şarkısı*'nı söylerken Busch'un tavrından bunu yerinde bir politik eylem olarak onayladığını anlarız; ama burada da Lapkin'in şarkıdan duyduğu hazzı unutmaz. Ancak, atak gençlere oranla öyle bir kişisellik ötesi tutum sergiliyor ki, bunun aynı zamanda çok uyumlu bir ekip çalışmasının ürünü olduğu belli. Pavel Vlasov hareketin içinde henüz yenidir. Lapkin her konuda ona yardımcı olmakta, ama hâlâ gizliden gizliye onu incelemektedir. Pavel, annesinin onun harekete girdiğinden haberi olmadığını söylediğinde, hem anlayış dolu, hem de şüphe dolu küçük bir bakış atar. Komiser ayağa kalkması için bağırdığında inatla oturmaya devam eden Pavel'e alçak sesle ve sevecen bir biçimde, "Ayağa kalk," der. Devrimcilere karşı takındığı tutumla bu figürlerin oluşmasını sağlar (hatta Pavel'i oynayan oyuncunun bu figürü genç göstermesini sağlamıştır), bu arada da kendi figürünü oluşturur. Her an öteki oyunculara yararı dokunacak bir şey yapmakta, aynı zamanda da her an onlardan yararlanmak-tadır. Provalar sırasında getirdiği öneriler, yalnızca kendisini ön plana çıkarmak için yapılmış eski usul öneriler değildi. Ev arandıktan sonra öteki devrimcilerin, Lapkin'in yeni ortaya yeni çıkan tehlikeli durumu hiç acele etmeden değerlendirmesini beklemelerini önermiştir, ki bu, esasa ilişkin gösterilmesi gereken bir şeydir; bunun hemen ardından hepsinin elini çabuk tutmasını isteyecektir, ancak teker teker hepsinin fikrini sorduktan sonra!

Lapkin'in Vlasova'ya karşı olan tavrı oldukça farklıdır. Vlasova'nın başlangıçtaki 'nemrut' tavrına mizahi bir yaklaşımı vardır, ama asla gayrı ciddi değildir. Hemen değil ama kısa bir zaman sonra kendilerine karşıymış gibi duran bu kadında yürekli bir savaşçı gizlendiğini anlar. Ana'nın grev konusundaki düşüncelerini dayandırdığı şakacı ve inatçı tavır Lapkin'in hoşuna gider. Polis tarafından yere atılan yağ çömleğini kaldıran kadının omuzuna elini koyuşundaki belli belirsiz sevecenlik ne kadar da güzel! Devrimcilerin içinde uyandırdıkları onca anlaşılabilir öfkeye rağmen kadının, onun böyle bir hareket yapmasma izin vereceğinden emin oluşu da yatmaktadır bunun altında! Provalar sırasında Busch, devrimcilerin, polisin verdiği zararı karşılamaları gerektiğinde ısrar etti. Busch'a göre, akşam döndüklerinde yeni bir yağ çömleği ve divan için yeni bir döşeme kumaşı getirmeliydiler. Bütün bunların mizah yüklü bir bi-

çimde, ama sanki çok doğal bir şeymiş gibi yapılmasına çok dikkat etti.

Lapkin, oğlu tutuklandıktan sonra Vlasova'yı öğretmen olan erkek kardeşinin yanına getirir. Öğretmen ev işlerine yardımcı olması kaydıyla kadını kabul eder; kadın bohçasıyla yandaki mutfağa geçer. Lapkin burjuva tarzında döşenmiş olan odaya göz gezdirir, bakışları duvarda asılı olan Çar'ın resmine takılır. Biraz da kaygıyla, erkek kardeşine bir iki sevecen söz sözlemeye kalkışır; ancak anlaşılan bunları söylemek pek o kadar kolay değildir, ancak tek başına kalmış olan Vlasova bağlamında bir iki güzel söz söyler. Busch, Lapkin'in Vlasova'ya gösterdiği saygıyı erkek kardeşine karşı olan tutumuna ilişkin ipuçlarıyla birleştirir: Onun gözünde erkek kardeşi iflah olmaz bir gericidir. Öğreneceği çok şey vardır. Lapkin daha sonra onları ziyaret ettiğinde Öğretmen'le alay edince, Vlasova kendisini hafifçe azarlar, Lapkin ise bu azarı zarafetle karşılar. Öğretmen'e: "Umarım ona okuma yazma öğretirken sen de bir şeyler öğrenmişsindir," derken yine elini Vlasova'nın omuzuna koyar. Onun başarısız kaldığı yerde Vlasova'nın başarıya ulaştığını biliyordur artık.

Busch, Lapkin'in bireysel yanını, onun okumuş ağabeye karşı tutumunda çizer. Kavgadan yorgun düşmüş yüzündeki sessiz alay ifadesiyle Fyodor Trofimovitç'i dinlerken bakışı oldukça neşeli ve ürkütücüdür.

Busch, devrimci işçiyi oluştururken duygularını çok ekonomik kullanmıştır. Bu, büyük harcamalar yapmak zorunda olan bir adamın tasarruf yapmasına benzer. Böylesi insanlar akıllıdır, yüreklidir, inatçıdır. Figürü oluşturduğu yeni ögeler başarısını benzersiz kılmak-tadır; çok az sayıda izleyici bu başarının ne anlama geldiğini anında anlayacaktır. Herkes ona büyük oyuncu demiyor; tıpkı simyacılığa alışık olan Ortaçağ'ın kimyacılara kolay kolay büyük bilgin dememesi gibi.

1 MAYIS (5. SAHNE)[153]

Mayıs gösterilerinin metni Eisler tarafından bestelenmiştir. Smilgin'i oynayan oyuncunun metnin seslenişi açısından fazla bir seçeneği yok gibi gözükmekteydi. Ancak Gnass[154], hem müziği izleyen hem de müziğe karşı olan konuşmalarda nasıl öznel bir ton üretebileceğini gösterdi: Yaşlı işçi figürü hemen bir bütünlük kazandı. Sahne sıçramalı bir biçimde resitatiften pandomime geçiyor. Smilgin dizlerinin üzerine çöküyor ve yere yığılıyor. Ama Gnass sanat ve ritim duy-

gusuyla, insanı heyecanlandıran bu olay sırasında, objektifliği ve bir önceki resitatifin bildirim tarzını korumasını bildi.

LUMPENLER[155]

8. Sahnede çiftlik kasabında iki grev kırıcı tıkınmaktadırlar. Pilz ve Lehmbrock[156] hoş bir lumpen ikili oluşturdular. Aynı kaptan büyük kaşıklarla yemek yerken, bir yandan çiftlik kasabının gizli saldırılarına karşı koyuyor, bir yandan da her biri kabı kendi önüne çekiştirip duruyordu. Biri konuşurken öteki kabı önüne çekiyor, biraz önce konuşan kabı yine geri almak zorunda kalıyordu. Aralarındaki bu çekişme tehditkâr bakışmalar, sert hareketler, kimi zaman yengi, kimi zamand a yenilgilerle sürüp gitti, ta ki çiftlik kasabı onları dışarı atana dek.

ZEVKLİ OLAN[157]

İzleyici için *Ana* oyununda güzel olanı bulup çıkarmak *Saray Danışmanı*'nda[158] olduğundan daha zordur. Oysa bu oyunda da tiyatro zevki verecek her şey sunulmuştur. Ancak burada renkler göze hoş görünecek bir biçimde biraz gölgelendirilmiştir; hemen hemen tek bir renk hakimdir: gri. Büyük bir çabaya mal olmuş olan kostümlerin kesimleri fazla dikkat çekici değildir, çünkü yoksulluğun göstergelerini taşırlar, bunlara seçkinlik kazandıran yalnızca sanattır. Arka plandaki projeksiyonlar, en az *Saray Danışmanı*'nın projeksiyonları kadar güzel olmakla birlikte, renklendirilmiş demir oymanın kazandırdığı güzellik şansından yoksundular. İzleyicinin bakışı, Fabrika Avlusu Sahnesi'nde işçilerin gruplaşmaları açısından güzel bir şeyler algılamakta zorlanır. Bütün buralarda, sanat daha eski ortamlarda görülen sıklıkta kendini göstermediği için keşfedilip ortaya çıkarılması gerekmektedir.

PELAGEA VLASOVA'YI OYNAYAN OYUNCUNUN SAÇI VE MAKYAJI[159]

Ana, Pelagea Vlasova bir Rus işçinin dul karısıdır, 42 yaşındadır, sürdüğü yoksul yaşam yüzünden erken yaşlanmıştır. Gösteri, 12 yıllık bir süre içinde Ana'nın gösterdiği gelişimi sergiler.

Oyuncunun kafa biçimi nedeniyle -alnı dar, başının arkası geniş

olduğu için- peruk takması uygun değildi; saç pudralamak bir yandan saçı yapıştırıyor bir yandan da doğru tonu bulmanın zor oluyordu; bu nedenle İngiliz tülünden yapılma üç ek parçayı kır düşmüş saçlara göre işleyip özel biçimde tutturma yolu seçildi. Bu saç tülü şakaklarına ve alnına saç çizgisi altına yapıştırıldı. Böylece alnı daha az çıkık gözüküyor, oyuncunun entelektüel görünümü engellenmiş oluyordu. Hafif dalgalı saç oyuncunun yüzüne yumuşak ve sevecen bir anlatım kazandırıyordu. Saç topuzunun içine gri bir tutam saç eklendi.

Oyunun ilk yarısı için hemen hemen hiç makyaj kullanılmadı. Yalnızca daha iyi görünmesi için gözlere hafif bir siyah kalem çekildi, dudaklar hafifçe renklendirildi. Yanak kemikleri ve alın biraz yağlıydı. Bu, yüzü daha canlı kılıyor, plastik bir anlatım kazandırıyordu.

Kadının yaşlandığını belirtmek için gri saç tutamının yerine beyaz bir tutam kondu. Saçın döküldüğünü anlatmak için oyunun başlangıcında kalın olan örgüler inceltildi. Alında zaten var olan çizgiler kalemle çizildi, kırmızı-gri bir renk verilerek derinleştirildi. Ağzının kenarlarına da çizgiler yapıldı.

Oyunun sonunda alna yapıştırılmış olan gri ek parçanın yerini beyazı aldı. Dudakları neredeyse tenle aynı renkte olacak biçimde solgunlaştırıldı. Göz altları torbalandı.

(Hızlı sahne değişimleri nedeniyle bu değişikliklerin birkaç saniyede yapılması gerekiyordu. Bu nedenle sahneye küçük bir makyaj odası kurma zorunluluğu doğdu.)

'ANA'NIN SAHNELENMESİNDE ORTAYA ÇIKAN BAZI SORUNLAR[160]

Oyun 1932 yılında Berlin'de yalnızca bu iş için biraraya gelen bir grup oyuncu tarafından sahnelendi, bu oyuncular arasında profesyonel oyuncular olduğu gibi proleter kökenli amatörler de vardı. Dekor, oyunun turneye çıkmasına uygun bir biçimde yapılmış, ucuza mal edilmişti. Tarihsel Rus ortamı[161] hemen hemen yalnızca, Almanya'ya özgü olan şeylerin örtülmesi için kullanılmıştı. Konuşma biçimi doğrudan ve kısaydı, başka bir deyişle ajitprop özellikler taşıyordu. Gösteri günümüz ajitprop tiyatrolarının[161] izlerini taşıyordu; öne çıkarılan durumlar, izleyiciye söylenen şarkılar ve koro parçaları; şarkıların, sahnelerin dramaturjisini gevşek bir biçimde birbirine

bağlıyordu. Ancak bu oyun ajitprop tiyatronun yapmadığı bir şeyi yapıyor, gelişim içindeki gerçek insanları gösteriyor, gerçek bir öykü çizgisi izliyordu. Ajitprop tiyatronun izleri, klasik Alman tiyatrosunun (genç Schiller'in, Lenz'in, Goethe'nin ve Büchner'in) geçerli üsluplarıyla bağdaştırılmıştı. Bu model, oyunun 1950 yılında Berliner Ensemble tarafından Leipzig'te Ruth Berlau'un sahnelemesi sırasında kullanıldı. Berliner Ensemble, Berlin'de gerçekleştirilen yeni sahneleme için bu gösterimin birçok ögesini kullanmış, ama oyunun bütününe tamamen yeni bir yüz kazandırmıştır.

Oyun, tarihin kendisi olarak düşünülmüştür. Kostüm için özenli bir araştırma yapılmıştır. Sahne tasarımı ve projeksiyonlar oyuna görsellik kazandırmışlardır. Aynı zamanda karakterler ayrıntılandırılmış, aranjmanlar yeni ayrıntılarla zenginleştirilmiştir. Böylece oyunda, ajitprop tiyatronun izlerini taşıyan bir tek koro parçaları kalmıştır.

Brecht'in Yazıları, Notları'na ait

KAYNAKLAR

1932 yılı başı: *'Ana' oyunu, İlkel Olan Nedir?* (17 Ocak 1932'de Berlin'de yapılan ilk gösteri nedeniyle). *Notlar [1933]* (*Denemeler*, 7. Sayının basımı için)

Eylül/Ekim 1935: *Theatre Union'a Öneriler.*

22 Kasım 1935: *Metnin Parçalanması Ve Altüst Edilmesine Karşı Uyarı Yazısı* (Amerika'daki ilk gösteriden sonra).

Kasım 1935: *'Ana'nın Amerika'daki Gösterimi Üzerine.*

1935 Sonu/1936 Başı: *'Ana'. Konser biçiminde gösterim için metinler.*

1936: *'Ana'ya İlişkin Notlar [1938]* (Brecht, *Toplu Eserler*, Londra 1938, 2. Cilt basımı için. 1933 yılında kaleme alınan *Notlar*'ın geliştirilmiş biçimi).

Ocak 1950: *Müzik Üzerine* (Leipzig Oda Tiyatrosu'ndaki gösteri için).

1951: Brecht tarafından Berliner Ensemble'da yapılan sahnelemenin *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit) için belgelenmesi: *Metinde Yapılan Değiştirmelere Örnek, Halk Oyuncusu Ernst Busch, 1 Mayıs (5. Sahne), Lumpenler, Zevkli Olan, Pelagea Vlasova'yı Oynayan Oyuncunun Saçı*

ve Makyaj, 'Ana'nın Sahnelenmesinde Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar.

DİPNOTLAR

1. (110,4) *'Ana' Oyunu*] Metin: Daktilo metni (el yazısıyla düzeltilmiş). Yazım: 1932 başı.

Brecht ilk bölümünün bir kısmını daha sonra *Notlar [1933]* için kullanmıştır.

2. (110,19f) *Gorki'nin 'Ana' romanından hareketle*] Temel metinde: 'Gorkice.'; başka bir nüshada tamamlanmış.

3. (110,6f) *Berlin'de sahnelendi*] Oyunun ilk gösterimi 17 Ocak 1932 tarihinde Berlin, Schiffbauerdamm'daki Komödienhaus'ta yapılmıştır. Bundan önce 12 Ocak'tan itibaren 'İşçi ve Kadın Hakları Savunucuları' için Wallner-Theater'de dört gösteri yapılmıştır (*Berlin am Morgen*, 17 Ocak 1932). Bu sahneleme genç oyuncuların yanısıra gerek rejide gerekse oyunculukta ünlü sanatçıların ve amatör oyuncuların katılımlarıyla bir Ernst-Josef-Aufricht-Prodüksiyonu olarak gerçekleştirilmiştir. Rejinin önemli bir bölümünü Brecht üstlenmiş olmakla birlikte oyunu Emil Buri yönetmiştir; sahne tasarımı: Caspar Neher, Neher'in önerileri üzerine projeksiyonlar: Wolfgang Roth; Helene Weigel (Pelagea Vlasova), Ernst Busch (Pavel), Gerhard Bienert (Öğretmen), Theo Lingen (Komiser) ve Margerete Steffin (Hizmetçi Kız). Gösterimler, Volksbühne'nin tiyatro anlayışına karşıt bir anlayış geliştiren Junge Volkbühne tarafından düzenlenmiştir. Mart 1932 tarihine kadar 35 gösteri yapılmıştır.

4. (110,10) *Sahne tasarımı*] Sahne tasarımı üzerine ayrıntılı açıklamalar *Notlar [1933]*'ın ikinci bölümündedir.

5. (110,19f) *Gorki'nin romanından hareketle*] Berlin Volksbühne'nin dramaturgu olan Günther Stark ile birlikte Maksim Gorki'nin *Mat* (1906, Alm.: *Die Mutter*/Ana, 1907) adlı romanını daha önce Bülowplatz'daki Volksbühne'de oynanması için oyunlaştırmış olan Günther Weisenborn, Brecht'i bu romanı oyunlaştırması için teşvik eden kişi olmuştur. Gorki'nin romanı 1905 yılında sona ererken, Brecht oyunu 1917 yılına kadar uzatır.

6. (110,33f) *büyük proleter kuruluşlar tarafından*] DN. 3 ile karşl.

7. (111,3) *'Elbiseni iyi fırçala'!*] Ana, 1933 metni, 1. Sahne ile karşl., bundan sonraki bütün sahneler bu metne dayanmaktadır.

8. (111,5) *birçok sahnede*] 3.,5.,6.,8.,10. ve 14. Sahnelerle karşl.

9. (111,16-32) *'Komünizme Övgü'...'Öğrenmeye Övgü'... 'Devrimciye Övgü'*] 6. Sahne.

10. (112,6f) *'Onların yasaları kararnameleri var...'*] Kastedilen 7. Sahnedeki *Şarkı*'dır.

11. (112,14) *'Bir Devrimcinin Ölümü'*] 11. Sahne.

12. (112,25) *'Üçüncü Konuya Övgü'*] 9. Sahne.

13. (112,31) *'Vlasovalara Övgü'*] 8. Sahne.

14. (113.24f) *Su... kayaları oyuyorsa*] Ovid'in bir sözüne gönderme: *'Gutta cavat lapidem'* (Lat.: Azmin elinden hiçbir şey kurtulmaz.)

15. (113.26) *Bir sahnede*] Kastedilen 12. Sahnedir.

16. (113.31) *'Parti Tehlikede'*] 13. Sahne.

17. (113,33f) *hücre*] Kastedilen parti hücresi, parti grubudur.

18. (113,35f) *Petersburglu işçilerin düzenlediği büyük gösteriler*] 23 Şubat 1917'de Petersburg'ta (1914 yılına kadar Sankt Petersburg, 1924'ten sonra Leningrad) büyük gösteriler düzenlenmiş, 25 Şubat'ta genel grev başlamış, 26 Şubat'ta baş gösteren ayaklanma ise Çar'ın devrilmesiyle son bulmuştu.

19. (114,1) *diyalektik üzerine olan şiir*] 15. Sahne.

20. (114,6) *ölüm yıldönümünde*] İlk gösteriden önceki gösteri 15 Ocak 1932'de, yani Rosa Luxemburg'un 13. Ölüm Yıldönümünde gerçekleştirilmiştir.

21. (114,13) *İlkel Olan Nedir?*] Metin: İlk basım. Yazım: Ocak 1932. Basım: *Neue Montagszeitung*, Berlin, 25 Ocak 1932.

Brecht'in *Notlar [1933]*'ın 7. 8. ve 9. Bölümlerinde ayrıntılı bir incelemesini yaptığı ilk gösteriden sonra gazetelerde çıkan eleştirilere tepki olarak oluşan metin.

22. (114,23) *resimli kitap*] İlk kez 1810 yılında Neuruppinli kitap cilt yapımcısı Kühn tarafından çıkarılan, tahta oyma tekniğiyle yapılmış resimli kitap (dizeler halinde yazılmış).

23. (115.5f) *Batı*] Kastedilen, o dönemde ağırlıklı olarak Berlin'in batı bölgelerinde oturan burjuva tiyatro izleyicisiydi.

24. (115,13) *Notlar (1933)*] Metin: İlk basım. Yazım: 1932 başı. Basım: *Denemeler*, 7. Sayı (*Denemeler* 15-16), Berlin: Gustav Kiepenheuer Yayınevi, 1933, S. 76-77 (9. *Deneme*'nin bir bölümü). Tamamlanmış metin yalnızca bu kitapta yer almaktadır.

O l u ş u m u: *Notlar*, oyunun 1932 yılındaki ilk gösterisinden sonra kaleme alınmış ve oyun metniyle birlikte *Denemeler*, 7. Sayıda yayınlanmıştır. Brecht'in 1930 yılında kaleme aldığı *'Mahagonny Kentinin Yükseliş ve Düşüşü' Operası Üzerine Notlar* ve 1931 yılında kaleme aldığı *'Üç Kuruşluk Opera' Üzerine Notlar*'dan sonra, oyun metniyle birlikte *Denemeler* çerçevesine aldığı en kapsamlı çalışmadır.

7. Sayının başında şöyle demiştir: "*Ana* üzerine yazılmış olan *Notlar* 9. *Deneme* olan 'Aristotelesçi Olmayan Üzerine' başlıklı çalışmaya dahildir" (57-68); daha sonra ise, '*Sokak Sahnesi*'ni (B. Brecht, *Werke* /Bütün Eserleri, 22. Cilt, Suhrkamp Yay., Frankfurt), *Yabancılaştırma Efektini Ortaya Çıkaran Oyunculuk Sanatının Yeni Tekniğinin Kısa Tanımlaması*'nı (22. Cilt) ve *Halk Oyunu Üzerine Notlar*'ı (293-299) kaleme almıştır.

Metinlerin Yazımları: İlk basıma alınmayan ve "*8. Dramaturjik İlke Üzerine*" başlığını taşıyan bölüm şöyle başlar: "Nitelik bir tarafa bırakılacak olursa, *Ana* oyununun giriş sahnesiyle Gorki'nin romanının daha önce oyunlaştırılmış metninin giriş sahnesini karşılaştırınca dramaturjik ilke ortaya çıkar". Buradan sonra Günther Weisenborn ve Günther Stark'ın kaleme aldıkları metnin 1. Sahnesi gelmektedir (DN. 5 ile karşl.). '*Ana*' *Üzerine Notlar [1938]*'de Brecht bu düşüncesini uygular ve 8. Bölüm'de (*Amerika'da Yapılan Bir Çalışma*) böyle bir karşılaştırma yapar; bunun için giriş sahnesinin Paul Peters tarafından yapılmış olan İngilizce çevirisini kullanmıştır

Kaynak metindeki 3. ve 6. Bölümlerin sayfa numaraları *Denemeler* basımına ilişkindir, bu basımın 3. Cildinde değiştirilmiştir.

25. (115,22) *Katarsis*] Sözlük anlamı: "Arınma". Aristoteles, *Poetika*'nın 6. Bölümü'nde şöyle der: "Tragedyanın ödevi, uyandırdığı acıma ve korku duygularıyla ruhu tutkulardan temizlemektir."

26. (115,30f) *Berlin'deki ilk gösterisi*] DN. 3 ile karşl.

27. (115,35f) *sahne tasarımı (Caspar Neher)*] DN. 3 ile karşl.

28. (116,33f) *Kuram... benimsenirse*] Karl Marx'ın Hegel'in *Hukuk Felsefesi'nin Eleştirisine Katkı* başlıklı yapıtından alıntı (1843/44; Marx -Engels, *Werke*/ Bütün Eserleri, 1. Cilt, Berlin/DDR, 1956, S. 385).

29. (116,36) *İşçiler, birleşin!*] Komünist Parti Manifestosu'nda yer alan "Proleterler, birleşin!" sözünden uyarlama (1848; Marx - Engels, *Werke*/Bütün Eserleri, 4. Cilt, Berlin/DDR 1959, S. 493).

30. (117,2f) *Çalışanlar... bilgi gerektir*] Bu alıntının kaynağı bulunamamıştır.

31. (117,5) *Kavga edebileceğini gösterin!*] Brecht'in ölümünden sonra belgeleri arasında çıkan, Clara Zetkin'in kaleme aldığı *Lenin Anıları*'ndan alıntı (Viyana/Berlin: 'Literatur und Politik' Yayınevi 1929, S. 78).

32. (117,14-16) *Kadınların... sağlanmalıdır*] Clara Zetkin şöyle yazmıştır: "Kadınların uyanmakta olan sosyal yaşamları ve etkilerinin desteklenmesi gerekir, böylece küçük adamlara özgü ev ve aile psikolojisinden kurtulacaklardır. (*Lenin Anıları*, S. 60).

33. (117,18) *Kavga edebileceğini gösterin!*] DN: 31 ile karşl.

34. (117,20) *Din, halk için bir uyuşturucudur*] Karl Marx'ın şu sözlerinden alıntı: "Din, baskı altındaki yaratığın sızlanmasıdır, [...] halkın uyuşturucusudur" (Karl Marx, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Katkı*, Marx–Engels, *Werke*/Bütün Eserleri, 1. Cilt, Berlin/DDR 1956, S. 378).

35. (117,24f) *Çar, Alman İmparatoru, Poincaré, Wilson, Grey*] Burada kastedilenler Rus Çarı II. Nikola, Alman İmparatoru II. Wilhelm, Fransa Başbakanı Raymond Poincaré, ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson ve İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Viscount Grey of Falladon'dur.

36. (117,27f) *dönüştürülmesi için...*] Bu kitaptaki *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı* oyununa ait *Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümündeki (S. 315), *"Mezbahaların Kutsal Johanna'sı Gerçekçi Bir Eser mi"* başlıklı yazı ile karşl.

37. (117,35f) *Kadınlar olmadan... kitle hareketi*] Clara Zetkin'in *Lenin Anıları*'ndan alıntı, S. 68.

38. (121,7) *perdenin önünde*] Caspar Neher'in yarım perdesi.

39. (124,12) *Acht-Uhr-Abendblatt*] Berlin'de çıkan bir akşam gazetesi. Kunt Pinthus'un *Gündemdeki Öğreti Oyunları* başlıklı eleştiri yazısından alıntı.

40. (124,18) *Deutsche Zeitung*] Richard Biedrzynski'nin *Marksist Tiyatro Okulu* başlıklı yazısından alıntı.

41. (124,26) *Westfälischer Kurier*] 11 Şubat 1932 tarihinde, Richard Billinger'in *Rauhnacht* adlı oyununun Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenmesi nedeniyle *Westfälischer Kurier*'de Hanns Heinrich Bachmann imzasıyla bir eleştiri yazısı yayınlanır (Reji: Jürgen Fehling, Prömiyer: 17 Aralık 1931), aynı yazar *Ana*'nın ilk gösterisi nedeniyle de *Berlin'den Tiyatro Mektubu* başlığıyla bir yazı yazmıştır.

42. (125,8) *Deutsche Tageszeitung*] Hugo Kubsch'un Berlin'de çıkan *Deutsche Tageszeitung*'ta yayınlanan *Parti Tiyatrosu ve Blöf* başlıklı eleştiri yazısından alıntı.

43. (125,12) *Der Vorwärts*] Max Hochdorf'un yazdığı *Bert Brecht'in Epik Tiyatrosu* başlıklı yazıdan alıntı.

44. (125,23) *Berliner Tageblatt*] Alfred Kerr'in *Ana* eleştirisinden alıntı.

45. (125,35) *Becher'in 'Büyük Plan' adlı oyunu*] Burada kastedilen Andor Gábor'un komünist *Linkskurve*'de yayınlanan *İki Sahne Olayı* başlıklı makalesidir (Berlin, 6. Sayı, Kasım/Aralık 1932, S. 27-32). Johannes R. Becher'in yazdığı *Büyük Plan ve Düşmanları* (1931) 21 Ekim

1932'de H.W. Hiller ve Karl Niles'in rejisiyle Berlin-Wilmersdorf'daki tenis salonlarında Junge Volksbühne tarafından sahnelenmiştir.

46. (126,18) *Welt am Abend*] Kurt Kersten'in *"Sahnede İzlediklerimiz: Ana"* başlıklı eleştiri yazısından alıntı.

47. (128,19) *Neue Preussische Kreuzzeitung*] Junghans'ın eleştiri yazısından alıntı.

48. (128,30) *Deutsche Allgemeine Zeitung*] Paul Fechter'in *Brecht: Ana* başlıklı eleştiri yazısından alıntı.

49. (129,11) *Germania*] Hanns Heinrich Bachmann'ın *Komünist Ana* başlıklı makalesinden alıntı.

50. (129,23) *Königsberger Allgemeine Zeitung*] Paul Fechter'in *Müdürsüz Tiyatro* başlıklı yazısmdan alıntı.

51. (129,32) *Deutsche Allgemeine Zeitung*] DN. 48 ile karşl.

52. (130,1) *Germania*] DN. 49 ile karşl.

53. (130,6) *Deutsche Allgemeine Zeitung*] DN. 48 ile karşl.

54. (130,13) *Neue Leipziger Zeitung*] Hermann Kesten'in 27 Ocak 1932'de yayınlanan *Brecht Ana'sı* başlıklı eleştiri yazısından alıntı.

55. (132.4) *Germania*] DN. 49 ile karşl.

56. (132,21f) *dönüştürülmesi...' (Lenin)*] DN. 36 ile karşl.

57. (135.22) *Theatre Union'a Öneriler*] Metin: Daktilo metni. Yazım: Eylül/Ekim 1935.

New York'ta bir işçi tiyatrosu olan Theatre Union 1935 ilkbaharında yazar Paul Peters'i Brecht'in *Ana* adlı oyununu İngilizce'ye çevirmekle görevlendirdi. Bu çeviri 1935 Temmuz'unda Brecht'in eline geçti, ancak Brecht çeviriyi beğenmedi. Değişiklik istekleri göz önüne alınmayacak olursa gösterim iznini geri çekeceğini bildirdi (Paul Peters'e mektup'la karşl., 1935 Ağustos sonu). ABD'nin Komünist Parti Ajitprop Bölüm Başkanı Victor Jerry Jerome'den aracılık yapmasını rica etti. Jerome, Theatre Union'la iyi ilişkiler içinde olmakla birlikte, tiyatro Parti tarafından yöneltilmediği için tiyatroya emir verecek yetkisi yoktu (Jerome'ye mektup'la karşl., 1935 Eylül başı). Theatre Union yönetiminden olan Manuel Gomez, 1935 Eylül sonunda tartışmalı konularda konuşmak üzere Brecht'i Danimarka'da ziyaret etti. Gösteri için sözlü bir anlaşmaya varıldı. Brecht *Theatre Union'a Öneriler*'i Gomez'le görüştükten kısa bir süre sonra yazdı ve Paul Peters'e gönderdiği 3 Ekim 1935 tarihli mektuba ekledi.

58. (135,24) *1. Perde*] Paul Peters'in İngilizce çevirisinde oyunun üç perdeye bölündüğüne ilişkin veri. 1. Perde'ye, 1930 metninin 1 ila 5. Sahneleri dahildir (1. ve 2. Sahneler tek sahnede birleştirilmiştir). 2. Perde'de 6 ila 9. Sahneler, yedi sahne biçiminde düzenlenmiştir. 3.

Perde ise, Tren Sahnesi'nden (DN. 59 ile karşl.), 10. Sahneden ve Pavel'in tekrar ortaya çıkıp polis tarafından vurulduğunu gösteren ve çevirmen tarafından metne eklenen bir sahneden, son sahne olarak da 11. ve 14. Sahneler'in birleştirilmesiyle oluşturulan bir sahneden meydana gelmektedir.

59. (136,12) *Tren kompartımanındaki sahne*] Brecht, Paul Peters'e gönderdiği 3 Ekim 1935 tarihli mektupta şöyle der: "İlişikte, sizin tren sahneniz üzerine önerilerimi içeren bir kaç sayfa gönderiyorum." *Ana* oyununun ekinde yer alan sahneyle karşl.

60. (136,28) *orjinal metinde*] *Denemeler*, 7. Sayıda yer alan ilk basım, 1933.

61. (136,29f) *Çar'ın, imparatorun... projeksiyonları*] DN. 35 ile karşl.

62. (137,20f) *Metnin Parçalanması ve Altüst Edilmesine Karşı Uyarı Yazısı*] Metin: Daktilo metni. Yazım: '22 Kasım 1935' (Daktilo metinde belirtildiğine göre). İmza: 'Brecht'.

Brecht, 12 Ekim 1935'te *Ana*'nın provalarına katılmak üzere New York'a gider (DN. 57 ile karşl.). Daha önce New York'a gelmiş olan Hanns Eisler de provalara katılır. Provalar sırasında Brecht'in yaptığı müdahaleler yönetmen Victor Wolfson'la aralarında büyük anlaşmazlıkların doğmasına neden olur (Brecht'in 9,13,17 ve 21 Kasım 1935'te Theatre Union'a yazdığı mektuplarla karşl.). 19 Kasım 1935 tarihinde Civic Repertory Theatre'de prömiyer yapıldıktan sonra (Sahne tasarımı: Mordecai Gorelik; başrol: Helen Henry) Brecht, Hanns Eisler'le birlikte bu uyarı yazısını kaleme alır. Bunun nedeni, metinden çıkartılan 3. Sahnenin tekrar metne dahil edilmesini isteyen Brecht'le, Theatre Union yönetimi arasında varılan anlaşmalara uyulmamış olmasıdır. Brecht büyük bir olasılıkla uyarı metnini Theatre Union'a iletmiş, ABD Komünist Partisi'nin Ajitprop Bölümü'ne de konuyla ilgili bilgi vermiştir. Bu uyarı yazısının ne gibi tepkiler doğurduğu bilinememektedir.

63. (137,27f) *Manuel Gomez*] DN. 57 ile karşl.

64. (137,28f) *sözleşmeyle saptandı*] Yazılı değil, sözlü bir anlaşma söz konusu olmuştur.

65. (137,33) *Üçüncü Perde'nin metni*] DN. 58 ile karşl.

66. (138,7) *Yoldaş Jerome*] DN. 57 ile karşl.

67. (138,15) *Fraksiyon*] ABD Komünist Partisi'nin Theatre Union'daki parti grubu.

68. (138,29) *Ek 1*] Bu ve yazıda geçen diğer ekler bulunamamıştır.

69. (139,6f) *Çiftçi Sahnesi*] 2. Perde'nin 5. Sahnesi (1938 metninin

8. Sahnesi'nin karşılığı).

70. (139,20) *İncil Sahnesi*] 3. Perde'nin 2. Sahnesi (1938 metninin 10. Sahnesi'nin karşılığı).

71. (139,37f) *Savaş Karşıtı Propaganda Sahnesi*] 1938 metninin 13. Sahnesi'nin karşılığı.

72. (140,15f) *bizzat çalışması... olanaksız hale getirilmişti*] Brecht, 11 Kasım 1935 tarihinde Theatre Union tarafından tiyatrodan çıkarıldı, bundan sonra provalara katılması yasaklandı.

73. (140,36) *'The Party is in Danger' Sahnesi*] (İngl.) Parti tehlikede (1938 metninin 11. Sahnesi'nin karşılığı.)

74. (141,1) *Sokak Köşesi Sahnesi*] 1938 metninin 12. Sahnesi'nin karşılığı.

75. (141,4) *Ana Çiftçilerle Birlikte Sahnesi*] DN. 69 ile karşl.

76. (141,27) *Broadway tiyatrosu*] Das Theater am Broadway'le karşl. (B. Brecht, *Werke*/Bütün Eserleri, 23. Cilt, Suhrkamp Yay.).

77. (142,1) *'Ana'nın Amerika'da Sahnelenişi Üzerine*] Metin: Daktilo metni (düzeltmeler el yazısıyla yapılmış). Yazım: Kasım 1935.

Bu metin, Theatre Union'a gönderilmiş olan mektubun bir parçası olabilir. Ancak, *'Ana'yla İlgili Notlar*'ın [1938] 9. Bölümü'nde yer alan notlara da dahil olabilir.

Brecht'in ölümünden sonra bulunan belgelerde *Proleteryanın Yeni Anlatım Biçimlerine Gereksinimi Var* başlıklı bir metin bulunmuştur:

> "Yeni sahne yapıtlarının ortaya çıkması ve sergilenmesi engin politik bilgiye sahip olmayı, artistik yeteneği, cesareti (izleyicinin ardından değil önünden gitmeye hazır olmayı), öğrenmeye açık olmayı, tekdüzelikten vazgeçmeyi, uzlaşmadan korkmayı ve her şeyden önce çok çalışmayı gerektirir. Theatre Union'un *Ana* oyununu sahneleme girişimi bu tiyatronun bu özellikleri ya da en azından bu özelliklerin büyük bir kısmını uygulamaya koyamadığını ya da henüz uygulamaya koyamadığını göstermiştir. Bu, dramaturjik ve teatral açılardan iki örnekle açıklanabilir."

78. (143,11f) *M. Gold'un da taraf olduğu gibi*] Brecht burada yazar Michael Gold'tan söz ediyor olabilir; Gold, Haziran 1935'te Paris'te yapılan I. Uluslararası Yazarlar Kongresi'ne katılmış, Brecht, Gold ile orada tanışmıştı. M. Gold, 1926-1937 yılları arasında Amerikalı solcuların gazetesi olan ve New York'ta yayınlanan *New Masses*'i çıkarmıştı.

79. (143,25) *'Ana'*] Metin: Daktilo metni (düzeltmeler ve tamamlamalar el yazısıyla yapılmış). Yazım: 1935 sonu /1936 başı.

Bu metin, Hanns Eisler'in teşvikiyle oluşmuştur. Mayıs 1936'da,

New School of Social Research'ün salonunda Hanns Eisler yönetiminde konser biçiminde bir gösteri gerçekleştirilmiştir. Brecht ve Eisler, 1 Şubat 1936'da New Yorker Steinway Hall'da New Singers'in *Ana*'nın şarkıları ve koro parçalarından oluşan bir konserini dinlemişlerdi.

80. 143,30) *Tversk*] Aynı Suhlinov Fabrikası'nın adı gibi oyunda geçen bu yer adı da (1933 ve 1938 metinlerinde) Brecht tarafından bulunmuştur. Oyunun 1951'de Berliner Ensemble'da gösterisinden ve 1957 yılında basımmdan sonra bu ad Tver olarak değişmiştir; bugünkü adı ise Kalinin'dir ve Moskova'nın kuzey batısındadır.

81. (143,38) *1 No'lu Konuşmacı- 'Kargalar gibi'...*] Şarkıların sıra numaraları 1938 metnine ilişkindir.

82. (144,29) *'Bütün dünyanın ezilmişleri, uyanın'*] Kastedilen Enternasyonal'dir (Metin: Eugene Pottier, 1871; Alm.: Emil Luckhardt, 1910; Müzik: Pierre Degeyter, 1888).

83. (144,30) *'Kardeşler, güneşe, özgürlüğe'*] Rus işçilerinin bir marşı (Metin: Leonid P. Radin, 1887; Alm.: Hermann Scherchen, 1918'den sonra; bestecisi bilinmiyor).

84. (147,19) *Stolipin döneminin zor yılları*] Başbakan Piyotr Arkadeviç Stolipin döneminde, 1905-1907 yılları arasında Rusya'da baş gösteren devrimci hareketler zorbalıkla bastırılmıştır.

85. (148,10) *'Deliğe Tıkılmış Oğlanın Şarkısı!'*] Bu başlık yalnızca bu metinde kullanılmıştır; öteki metinlerdeki başlık: *Hapishanede Şarkı Söylemek*'tir.

86. (148,16) *'Devrimin Meçhul Askerlerine Övgü'*] Oyunda Brecht bu şarkının başlığını *Vlasovaların Şarkısı* yapmıştır.

87. (148,30) *Koro*] 11. Sahnedeki koro parçası; bu parçanın diğer bir başlığı da, *Bir Yoldaşın Ölümü Üzerine Bildiri*'dir.

88. (149,2) *Ekim Devrimi*] Rusya'daki 1917 Şubat devrimi.

89. (149,7) *Lybin'e geldiğimizde*] 23 Şubat 1917 tarihinde Putilov işçileri -ki onlara aralarında sayısız kadının da bulunduğu başka işletmelerin çalışanları da katılmıştır- 'Ekmek!' 'Kahrolsun Savaş!' gibi sloganlarla şehirde bir yürüyüş düzenlemişlerdir. Bu protesto yürüyüşü 25 Şubat'ta genel grève, 26 Şubat'ta da bir ayaklanmaya dönüşür, bu ayaklanmanın sonunda Çarlık devrilir ve bir hükümet kurulur.

90. (150,13) *'Ana'yla İlgili Notlar (1938)*] Metin: İlk basım. Yazım: 1932-1938. Yayım: Brecht, *Toplu Eserler*, 2. Cilt, Londra: Malik Yayınevi 1938, S. 219-250.

Metinlerin Oluşum Öyküleri: *Ana*'nın Kasım 1935'te New York'ta sahnelenmesinden sonra (DN. 57 ile karşl.) Brecht edindiği de-

neyimlerden yola çıkarak *Notlar [1933]*'ı geliştirir (Bu kitap, Sayfa 327-343'e bakınız); geliştirilmiş *Notlar*, oyunun 1938 metniyle birlikte basılır.

Metinlerin Yazılımları: New York'taki *Gösterinin Eleştirisi* başlıklı yazının 9. Bölümü'nün bir varyasyonu olan bu metin, *"Ana'nın New York'taki Gösterimi Üzerine Brecht'in Notları"* başlığını taşımaktadır:

"Ana, oğlunun vurulduğu öğrendiği sahnede komşu kadınların kendisi için tek avuntu kaynağının din olacağı yollu önerilerini reddeder. Aldığı haberle çok sarsılmış olmasına rağmen, hemen batıl inançlara ve devrimin kötülenmesine karşı durur. Ciddi bir din karşıtı propaganda niteliği taşıyan kısa, ama belirleyici bir yerin metinden çıkartılması halinde Ana karakteri duyarsız ve gayri insani özellikler taşıyacağı gibi, sahne de salt komik ve insani açıdan kaba bir sahne olmaktan öteye geçemez.

Bundan sonraki sahnede Ana ağır hasta yatmaktadır. Oğlunun ölümü onun sağlığını bozmuştur. Bu sırada Parti üzerindeki baskıların yoğunlaşmasına neden olan savaş patlak verir. Ana, zayıf düşmüş olmasına rağmen yine Parti için çalışmaya karar verir. Bu kararını dayandırdığı, 'Çar harekete geçtiyse biz işçilerin de harekete geçmemiz gerekir,' cümlesi metinden çıkartılmıştır.

Bundan sonraki sahne Ana'nın nasıl boşu boşuna, sarsıntıya uğramış olan işçilere Bolşeviklerin sloganlarını kabul ettirmeye çalıştığını gösterir. Bu sloganlar metinden çıkartılmıştır.

Bundan sonraki sahne, yani Üçüncü Perde'nin ana sahnesi, tümüyle çıkartılmıştır. Bu sahne Ana'yı savaş karşıtı propaganda yaparken göstermektedir. Böylece işçilerin Bolşevikler'in sloganlarını geri çevirdikleri sahnenin hemen ardından işçilerin Bolşevikler'in önderliğinde 1917 gösterilerine katıldıklarını görüyoruz.

Tiyatro, politik olarak ağır geleceği iddiasıyla *Komünizme Övgü* başlığın *Sosyalizme Övgü* olarak değiştirmiştir [Brecht burada yanlışlıkla *'Komünizm'* diye yazmış] ve Ana'nın savaş karşıtı propaganda yaptığı sahnede söylediği 'Ben bir Bolşevikim' cümlesini, bu sahnenin oynandığı bütün gösterimlerde 'Ben bir devrimciyim' biçiminde değiştirmiştir. Ayrıca, tiyatronun kendisinin de sık sık dile getirdiği gibi, devrime ilişkin bir konu, özel olarak Rusya'ya ilişkin egzotik bir konu haline getirilmiş bulunmaktadır.

Rejinin, bestecinin önerilerini devre dışı bırakarak amatör bir biçimde değerlendirmesi de, oyunun politik etkisine büyük zarar vermiştir.

'Parti Tehlikede' sahnesindeki müzik parçası Parti'nin devrimci proletaryaya yaptığı çağrıyı anlatır. Yani bu parçanın doğrudan

doğruya izleyiciye söylenmesi ya da belli belirsiz hoparlörden gelmesi gerekir. Şarkı sırasında hasta ve yaşlı Vlasova yattığı yerden kalkar ve bütün diğer devrimciler gibi Parti'nin çağrısına uyar. Theatre Union'un yanlış yaklaşımı nedeniyle bu sahnede bir grup işçi Vlasova'nın hasta yattığı odaya girer ve ona bağırarak işinin başına dönmesini emreder. Bu gayri insani bir tutumdur ve çok büyük politik bir yanlışı içerir. Eğer besteci Parti temsilcileriyle hasta ve yaşlı Yoldaş arasında ikili bir konuşmayı bestelemek gibi bir amaç gütseydi, bambaşka bir beste yapardı. Bu beste, Parti'nin tehlikeli bir durumla karşı karşıya kaldığı için yaptığı çağrının bestesinden ton, ritim ve melodi olarak oldukça farklı bir beste olurdu.

Başka bir örnek: İkinci Perde Yoldaş'ın, yaptığı devrimci çalışmalar nedeniyle onurlandırıldığı ve *Valasovalara Övgü* başlığını taşıyan bir müzik parçasıyla sona ermektedir. Bu parçanın bir önceki sahneden tümüyle ayrılarak doğrudan doğruya izleyiciye söylenmesi gerekir. Bu gibi konularda henüz çok deneyimsiz olan yönetmen, bu müzik parçasını bir mutfak dekoru içinde, biraz önce grev kırıcıları oynamış olan oyunculara söyletmiştir, üstelik de Ana'yı oynayan oyuncunun yüzüne bağıra bağıra olmak üzere... Böylece soğuk, keskin ve karmaşık özellikler taşıyan parça etkisini yitirmiş; izleyicinin mutfakta olup biten bu bağrışmayı hiçbir şey anlamaksızm izlemesine neden olmuştur.

Buna benzer yanlışlara bu gösterinin hemen hemen her yerinde rastlamak olasıdır.

Proleter tiyatronun çıkarları açısından onbinlerce işçinin izleyeceği bu oyunda, metinden çıkartılan bütün yerlerin tekrar metne sokulması, müzik parçalarının değerlendirilmelerinde bestecinin önerilerine sadık kalınması gerekmektedir."

91. (150,22) *Katarsis*] DN. 25 ile karşl.

92. (150,35f) *sahne tasarımında (Caspar Neher)*] DN. 3 ve DN. 27 ile karşl.

93. (151,9) *Max Gorelik'in*] Sahne tasarımcısı Mordecai Gorelik.

94. (151,35f) *Kuram..... benimsenirse!*] DN. 28 ile karşl.

95. (151,38) *İşçiler, birleşin!*] DN. 29 ile karşl.

96. (152,5f.) *Çalışanlar... bilgi gerekir*] DN. 30 karşl.

97. (152,8) *Kavga edebileceğini gösterin!*] DN. 31 ile karşl.

98. (152,17-19) *Kadınların... sağlanmalıdır*] DN. 32 ile karşl.

99. (152,21) *Din, halk için bir uyuşturucudur*] DN. 34 ile karşl.

100. (152,23f) *Çar, Alman İmparatoru, Poincaré, Wilson, Grey*] DN. 35 ile karşl.

101. (152,28f) *dönüştürülmesi için...*] DN. 36 ile karşl.

102. (152,35f) *sansürlenmiştir*] Filmin yasaklandığına ilişkin

herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Ancak gösterimi engellemeye yönelik çeşitli girişimler söz konusudur.

103. (152,38f) *Kadınlar olmaksızın ...söz edilemez*] DN. 37 ile karşl.

104. (158,23) *perdenin önünde*] DN. 38 ile karşl.

105. (161,35) *Kâğıttan palto*] 1933 metninde 10. Sahne. Brecht 1935 yılında Amerikalı çevirmen Paul Peters'in önerisini dikkate alarak New York gösterisinin hazırlıkları sırasında Tren Sahnesi'ni kaleme alır.

106. (162,36f) *kötünün iyisi*] Eduard Bernstein tarafından geliştirilen ve proletaryanın sınıf kavgasının yerini burjuva demokrasisi çerçevesinde yapılacak reformların, 'sosyalizme yumuşak geçiş'in almasını isteyen revizyonist tanımlama.

107. (164,15) *dramatik ilkeyi*] DN. 24 ile karşl.

108. (169,32) *Bu çalışma tarafımızdan reddedilmiş*] DN. 62 ile karşl.

109. (169,36) *New Masses dergisi için*] Brecht, ABD Komünist Partisi'ne yakınlığıyla tanınan solcu haftalık gazete *New Masses*'in yayınlanmasıyla yakından ilgileniyordu (DN.78 ile karşl.). İnglizceye çevrilmiş olmasına rağmen bu metin gazetede yayınlanmamıştır.

110. (171,2) *Kardeş sanatlar*] Brecht tarafından daha sonra da sık sık kullanılacak olan kavram. "Kardeş sanatlar", örneğin, sahne tasarımı, kostüm, müzik, akrobasi, pandomim, maske.

111. (171,4f.) *Sahne tasarımcısı*] Mordecai Gorelik.

112. (172,36-38) *Smilgin...*] Özgün metinde bu cümle İngilizcedir: "Smilgin, işçi, devrimci, hareketin içinde 15 yıl, 1 Mayıs 1905, saat öğleden önce 11".

113. (173,18-177,7) *İşçi tiyatrosuna ...mektup*] Şu şiir Ağustos-Ekim 1935 ayları arasında yazılmıştır.

114. (177,18) *'Acht-Uhr-Abendblatt'*] DN. 39 ile karşl.

115. (177,24) *'New York Daily Herald'*] Howard Barnes'in New York Herald Tribune'de yayınlanan *The Theaters* başlıklı eleştiri yazısından alıntı.

116. (177,33) *Deutsche Zeitung*] DN. 40 ile karşl.

117. (178,1) *Westfälischer Kurier*] DN. 41 ile karşl.

118. (178,22) *Deutsche Tageszeitung*] DN. 42 ile karşl.

119. (178,26) *Daily Mirror*] Robert Colemann'ın yazdığı *'Mother' at Repertory Theatre* başlıklı eleştiri yazısından alıntı.

120. (178,29) *Der Vorwärts*] DN. 43 ile karşl.

121. (179,1) *Berliner Tageblatt*] DN. 44 ile karşl.

122. (179,6) *Brooklyn Daily Eagle*] Arthur Pollock'un *The Theater*

başlıklı makalesinden alıntı.

123. (179,10) *New York Evening Journal*] John Anderson'un yazdığı *Premiere of 'Mother'* başlıklı makaleden alıntı.

124. (179,30) *Becher'in 'Büyük Plan'*] DN. 45 ile karşl.

125. (180,11) *Welt am Abend*] DN. 46 ile karşl.

126. (180,16) *New York Post*] James K. Martindale tarafından yazılan *The Reporter at the play* başlıklı eleştiri yazısından alıntı.

127. (180,23) *The New Leader*] J.T.S. imzalı *'Mother' a Stirring A-B-C of the Class War* başlıklı makaleden alıntı.

128. (181,1) *New York Daily Worker*] M.J. Olgin'in yazdığı *'Mother': The Theatre Union's new play* başlıklı makaleden alıntı.

129. (183,19) *Neue Preussische Kreuzzeitung*] DN. 47 ile karşl.

130. (183,30) *Deutsche Allgemeine Zeitung*] DN. 48 ile karşl.

131. (184,11) *Germania*] DN. 49 ilekarşl.

132. (184,23) *Königsberger Allgemeine Zeitung*] DN. 50 ile karşl.

133. (184,32) *Deutsche Allgemeine Zeitung*] DN. 51 ile karşl.

134. (185,1) *Germania*] DN. 49 ile karşl.

135. (185,6) *Deutsche Allgemeine Zeitung*] DN. 48 ile karşl.

136. (185,13) *Neue Leipzige Zeitung*] DN. 54 ile karşl.

137. (187,4) *Germania*] DN. 49 ile karşl.

138. (187,21) *dönüştürülmesi...' (Lenin)*] DN. 36 ile karşl.

139. (189,10) *New York Sun*] Richard Lockridge'in *'Mother', Propaganda with Musik, Opens at Civic Repertory* başlıklı eleştiri yazısından alıntı.

140. (190,32) *Müzik Üstüne*] Metin: İlk basım. Yazım: Ocak 1950. Basım: *Ana*'nın 1950'de Leipzig Oda Tiyatrosu'nda sergilenmesi sırasında basılan program dergisinin içine konmuş, daktiloyla yazılı sayfa.

Brecht, Ruth Berlau'u Berliner Ensemble'da düşünülen gösterinin bir ön çalışması olmak üzere oyunu Leipzig'te (DDR'deki ilk gösteri, Prömiyer: 15 Ocak 1950) sahnelemekle görevlendirir, kendisi de son provalara katılır.

141. (190,39) *dört yeni müzik parçası*] Hanns Eisler, *Yırtılan Giysi Şarkısı*'yla *Diyalektiğe Övgü* şarkısını tamamlamış; *Çorba Şarkısı*'nı ise tekrar metne sokmuştur; *Devrimciye Övgü* şarkısı New York'ta gerçekleştirilen sahneleme sırasında metinden çıkartılmıştır.

142. (190,40) *Kantat biçiminde*] DN. 79 ile karşl.

143. (191,1) *Çocuk koroları, ... için düzenlenen büyük kantat*] 19 Mayıs 1949 tarihinde Viyana radyosundan yayınlanmıştır, müzik yönetmeni: Hanns Eisler.

144. (191,9) *Metinde Yapılan Değiştirmelere Örnek*] Metin: İlk

basım. Yazım: 1951. Basım: *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit).

Bunu ve bunu izleyen beş metni Brecht 1951 yılında, 1949 yılında kurulan Berliner Ensemble'ın ilk altı sahnelemesini ele alan ve bir tiyatro almanağı olarak tasarlanan *Tiyatro Çalışma*'nın *Ana* bölümü için kaleme almıştır.(B. Brecht, *Tiyatro Çalışması*, Çev. Yılmaz Onay, MitosBOYUT Yayınları, 1994, İstanbul)

145. (191,17) *Prömiyerde*] *Ana*'nın 12 Ocak 1951'de Berliner Ensemble'da yapılan prömiyeri.

146. (193,23) *Halk Oyuncusu Ernst Busch*] Metin: İlk basım. Yazım: 1951. Basım: *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit).

DN. 144 ile karş.

Breht'in Berliner Ensemble'da sahnelediği *Ana*'da (prömiyer: 12 Ocak 1951) Ernst Busch, işçi Semyon Lapkin rolünü oynamıştır; bu figür Berliner Ensemble'daki gösteri için daha önceki çeşitli rollerden yola çıkılarak yeni oluşturulmuştur. 1932 yılındaki ilk gösteride Ernst Busch, Pavel rolünü oynamıştır.

147. (193,29) *Mefisto'yu Faust'a*] Johann Wolfgang Goethe'nin *Faust* adlı oyunlarından alıntılanan figürler (1808/1833).

148. (193,29f) *Prospero'dan III. Richard'a ...*] William Shakespeare'in *Kral III. Richard* (1592) ve *Fırtına* (1611) adlı oyunlarından alıntılanan figürler.

149. (194,12f) *Marx'ın sözünü ettiği*] Brecht burada Karl Marx'ın Feuerbach tezlerinin altıncısını kendi ifadesiyle anlatıyor. Aslı: "...insan denen varlık, bireyde yaşayan bir soyutlama değildir. Gerçekte, bütün toplumsal ilişkilerin bir toplamıdır" (K. Marx, *Feuerbach Üzerine Tezler*/ Thesen über Feuerbach, Marx-Engels, *Bütün Eserleri*/Werke, Cilt 3, Berlin/DDR 1958, S. 6)

150. (194,20) *Mark Anton*] William Shakespeare'in *Antonius ve Cleopatra* (1607) adlı oyununun başkişisine gönderme.

151. (194,24) *hücre*] DN. 17 ile karşl.

152. (194,28) *Stepan Pregonski*] Oyunun Berliner Ensemble'daki sahnelemesi için yeni oluşturulan bir figür (DN. 146 ile karşl.)

153. (197,1) *1 Mayıs (5. Sahne)*] Metin: İlk basım. Yazım: 1951. Basım: *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit). (DN. 146 ile karşl.)

154. (197,5) *Gnass*] 1951 yılında Berliner Ensemble'da gerçekleştirilen sahnelemede Friedrich Gnass, işçi Smilgin rolünü oynamıştır.

155. (197,16) *Lumpenler*] Metin: İlk basım. Yazım: 1951. Basım: *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit).

DN. 144 ile karşl.

156. (197,19) *Pilz ve Lehmbrock*] Georg Peter Pilz ve Peter

Lehmbrock, Çiftlik Kasabı Sahnesindeki iki grev kırıcı rolünü oynuyorlardı.

157. (197,30) *Zevkli olan*] Metin: İlk basım. Yazım: 1951. Basım: *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit).

DN. 144 ile karşl.

158. (197,33f) *'Saray Danışmanı'nın projeksiyonları*] Brecht'in *J. M. R. Lenz'in Saray Danışmanı* (Der Hofmeister von Jakob Michael Reinhold Lenz) başlıklı çalışması 15 Nisan 1950 tarihinde Berliner Ensemble'da prömiyer yapmıştır (Reji: Brecht/Caspar Neher, Sahne tasarımı: Caspar Neher).

159. (198,12f) *Pelagea Vlasova'yı Oynayan Oyuncunun Saçı ve Makyajı*] Metin: İlk basım. Yazım: 1951. Basım: *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit).

DN. 144 ile karşl.

Helene Weigel, 1951'de Berliner Ensemble'da gerçekleştirilen sahnelemede Pelagea Vlasova rolünü oynamıştır (tıpkı 1932 yılındaki ilk gösteride olduğu gibi).

160. (199,12) *'Ana'nın Sahnelenmesinde Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar*] Metin: Daktilo metin (düzeltmeler el yazısıyla yapılmış). Yazım: 1951. Basım: Bu baskı.

Brecht bu metni *Tiyatro Çalışması* (*Theaterarbeit)* için yazmış, ancak daha sonra Ruth Berlau'a vermiştir, Berlin 1932 - Kopenhagen 1935 - New York 1935 - Leipzig 1950 - Berlin 1951.

161. (199,19) *tarihsel Rus ortamı*] Bunun üzerine el yazısıyla: "Alıntı: Şiirden 4 satır" yazılmıştır.

161. (199,23) *günümüz ajitprop tiyatroları*] 20'li yıllarda küçük gruplar halinde biraraya gelen ajitprop tiyatroları revü, satir, korolar ve şarkılar gibi sanatsal araçları kullanarak devrimci işçi hareketine yönelik amaçları için ajitprop propaganda yapmaktaydılar. En ünlü ajitprop tiyatroları arasında 'Das Rote Sprachrohr', 'Truppe 31' ve 'Spieltrupp Südwest' sayılabilir.

162. (199,33) *Ruth Berlau'un sahnelemesinde*] DN. 140 ile karşl.

ALMAN – SUHRKAMP YAYINEVİ'NİN NOTU

Bertolt Brecht'in eserlerinin açıklamalı Büyük Berlin ve Frankfurt Basımı, Berlin ve Weimar'daki Aufbau Yayınevi ile Frankfurt a.M. Main'daki Suhrkamp Yayınevi'nin ortak yayınlarıdır; basım, her iki yayınevinde eşzamanlı yayınlanmaktadır. Basım, Brecht yaşarken yayınlanan metinler ile, DDR (Alman Demokratik Cumhuriyeti) Sanatlar Akademisi Bertolt Brecht Arşivi'nde bulunan belgeleri temel almıştır.

Türlere göre gruplaştırmalar içersinde eserler, yazılış tarihlerine göre düzenlenmiştir. Oyunlarda ve romanlarda ise fragmanlar ayrıca ele alınmıştır; şiirlerde ve düzyazılarda toplu metinler ile tek tek metinler arasında ayrım yapılmıştır; yazılarda, oyunlara ve tiyatro modellerine ait metinler ayrı bir ciltte toplanmıştır.

Bu basım ilke olarak özgün ilkbaskıları ya da – yazarın ölümünden sonra yayınlanan eserlerde – yazardan kalan belgeler arasında bulunan metinleri temel almıştır. Tarihsel-eleştirel bir basımın tüm normlarına bağlı kalma kaygısı güdülmeksizin, varyasyonlar ve çeşitli metinlerin basımı aracılığıyla bir eserin oluşumunun başlıca aşamaları yansıtılmıştır. Bunlar, her defasında ilk tarihli metne ek olarak verilmiştir.

Bütün metinler, basılı metinlerle ve yazarın ölümünden sonra belgeleri arasında bulunan metinlerle karşılaştırılmıştır. Ortografi, yazım biçimleri korunarak güncelleştirilmiştir. Noktalama işaretleri de, Brecht'in bazı karakteristik özelliklerinin korunması koşuluyla günümüze uydurulmuştur. Basımı yayına hazırlayanların – örneğin başlıklara – yaptıkları bütün ekler köşeli ayraçlar içersine alınmıştır.

Açıklamalarda temel metin kaynakları, oluşum öyküleri, metinlerin tarihçesi ve Brecht'in ölümüne kadarki yankılar yer almaktadır. Satır açıklamaları, belli konuların açıklanmasıyla sınırlı tutulmuştur. Adı geçen kişilere ait genel veriler, açıklamalı genel indekste bulunmaktadır.

Bu cildin danışmanlığı, DDR Bilimler Akademisi Öğretim Üyesi Manfred Nössig tarafından yapılmıştır.

Dokuz Eylül Üniversitesi

MitosBOYUT YAYINEVİ'NİN NOTU

Almanya'daki Suhrkamp Yayınevi ile yaptığımız yayın sözleşmesi doğrultusunda, Bertolt Brecht'in bütün oyunları, 9 ciltlik Almanya baskısı olan *"Yorumlu Büyük Berlin-Frankfurt Basımı"*ndan (Grosse kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe) 13 cilt olarak dilimize çevrilmiştir.

Oyun metinlerinin yanısıra, Almanca basımda oyunlara ilişkin olarak verilen bütün ekler-açıklamalar da Türkçe basımda yer almaktadır. Oyunların yorum ve sahnelemeleri bakımından büyük önem taşıyan bu ek ve açıklamaların, oyunlarla birlikte bir bütün olarak düşünülmesinin, gerek oyunları sahneleyecekler, gerek okuyucular açısından çok yararlı olacağına inanıyoruz.

Türkçe basıma, aynı yayınevine ait Brecht'in tüm düzyazılarını biraraya getiren *Yazılar* (Schriften) adlı ciltlerden, Brecht'in tiyatro üzerine yazılarını içeren 4. Ciltteki yazıları da eklenmiştir (*Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü). Böylece, yayınladığımız dizide, Brecht'in oyunları üzerinde tam bir bütünlük sağlanmış olmaktadır.

Yayın sözleşmesi gereğince, Almanca basımdaki oyun sıralamaları Türkçe basımda da aynen korunmuştur. Çeviriler tamamlandıkça, cilt sırası gözetilmeden ciltler yayımlanacağından, çıkacak ciltlerin numaralarının birbirini izlememesi okurları şaşırtmamalıdır.

Ayrıca, yayın sözleşmesine göre, Türkçe oyun çevirilerinin, Suhrkamp Yayınevi'nin yukarda adı geçen son baskılarına uygun yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle, eski Brecht çevirileri kullanılmamış, oyunların çevirileri yeniden yapılmıştır. Ancak, 1995 Kasım'ında kaybettiğimiz Aziz Çalışlar'ın yayınevimize ve Türk tiyatrosuna yaptığı hizmetlere gönül borcu olarak, onun *Mahagonny Kenti* ile *Jeanne D'Arc Davası* çevirileri yeniden yapılmamış, bu çevirilerin yeni Almanca basımlara uygunluğunu sağlamak üzere, çeviriler Yılmaz Onay tarafından gözden geçirilmiştir. Böylece, oyunların hem yeni basımlara uygunluğu, hem de bu toplu çevirilerle dil, yorum ve terminoloji birlikteliği sağlanmıştır.

Bu eserlerin yayın dönemi içine (1997-99), Brecht'in "100. Doğum Yıldönümü" rastlamaktadır (1998). Yayınımızı, onun saygın kişiliğine ve Türk tiyatrosuna bir armağan olarak sunuyoruz.

Yayınımızın, gerek kuram, gerekse uygulama bağlamında Türk tiyatrosever ve tiyatrocularına yararlı olması en içten dileğimizdir.

MitosBOYUT Yayınları
T. Yılmaz Öğüt, Yayın Yönetmeni

BERTOLT BRECHT / BÜTÜN OYUNLARI

Cilt 1

Kutsal Kitap/Baal (1919)/Baal (1922)/Baal'in Yaşam Öyküsü / Gecede Trampet Sesleri/Düğün/Dilenci veya Ölü Köpekler/Şeytan Kovma/Karanlıktaki Işık/Balık Avı/Ova

Cilt 2

Vahşi Orman/Kentlerin Vahşi Ormanında/İngiliz Kralı İkinci Edward'ın Yaşamı/Adam Adamdır (1926)/Adam Adamdır (1938)

Cilt 3

Üç Kuruşluk Opera/Mahagonny/Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü/Lindberghlerin Uçuşu/Anlaşma Üzerine Baden Öğreti Oyunu/Evet Diyen/Evet Diyen. Hayır Diyen/Önlem (1930) / Önlem (1931)

Cilt 4

Mezbahaların Kutsal Johanna'sı/Kuraldışı ve Kural/ Ana (1933) / Ana (1938)

Cilt 5

Sivri Kafalılar Yuvarlak Kafalılar / Yuvarlak Kafalılar Sivri Kafalılar

Cilt 6

Küçükburjuvanın Yedi Ölümcül Günahı / Horatier ve Kuriater / Carrar Ananın Silahları / III. Reich'ın Korku ve Sefaleti.

Cilt 7

Galilei'nin Yaşamı (1938/39)/ Gelileo (Amerika Metni)/Galilei'nin Yaşamı (1955/56) / Dansen/ Demirin Fiyatı Nedir?

Cilt 8

Cesaret Ana ve Çocukları / Lukullus'un Sorgulanması (1940)/ Lukullus'un Sorgulanması (1951)/Lukullus'un Mahkûmiyeti/ Sezuan'ın İyi İnsanı.

Cilt 9

Puntila Ağa ve Uşağı Matti / Arturo Ui'nin Yükselişi/ Simone Machard'ın Düşleri.

Cilt 10

Schweyk / Malfi Düşesi.

Cilt 11

Kafkas Tebeşir Dairesi (1949)/Kafkas Tebeşir Dairesi (1954) / Sofokles'in Antigone'si.

Cilt 12

Komün Günleri / J. M. R. Lenz'in Saray Danışmanı / Gerhart Hauptmann'ın Kunduz Kürkü ve Kırmızı Horozu.

Cilt 13

Coriolanus/Anna Segers-Rouen'li Jeanne D'Arc'ın Davası 1431 / Turandot veya Aklayıcıların Kongresi/Molière'in Don Juan'ı/ Ziller ve Davullar.